



Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin, Joseph Stalin, Enver Hoxha

5 C l a s s i c s o f M a r x i s m

Comintern (Stalinist-Hoxhaists)

<http://ciml.250x.com>



GEORGIA

Georgian Section
www.joseph-stalin.net

SHMG Press

Karl Marx Press of the Georgian section of
Comintern (SH) – Stalinist-Hoxhaists Movement of Georgia

№ 26060



ლენინი

თხზულებანი

40

იხეივანე
რკ(ბ) IX შრილოვისა
და სსრ კავშირის
საბჭოების II შრილოვის
დადგენილებით

ИНСТИТУТ МАРКСИЗМА-ЛЕНИНИЗМА при ЦК КПСС

В. И. ЛЕНИН

СОЧИНЕНИЯ

Издание четвертое

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА — 1962

საქართველოს კვ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული პარტიის
ისტორიის ინსტიტუტი — სსკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული
მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ფილიალი

ვ. ი. ლენინი

თხზულებანი

გამოცემა მეოთხე

„საბჭოთა საქართველო“
თბილისი — 1967

პ. ი. ლენინი

ტომი

40

რედაქციის
აბრარული საკითხის შესახებ
1900—1916

3x2+3x+1-9+9(c)22

☞ 433

1-1-2
4-67 * 28.

წინასწინათ

წინამდებარე ტომი შეიცავს „რევულებს აგრარული საკითხის შესახებ“ — მოსამზადებელ მასალებს ვ. ი. ლენინის შრომებისათვის, რომლებიც მიეძღვნა დასავლეთ ევროპის ქვეყნების რუსეთისა და ამერიკის შეერთებული შტატების კაპიტალისტური სოფლის მეურნეობის ანალიზს, ბურჟუაზიული და წვრილბურჟუაზიული თეორიების, რევოლუციონიზმისა და რევოლუციონიზმის კრიტიკას აგრარულ საკითხში.

ტომში შესული მასალები მოიცავს 1900—1916 წლების პერიოდს. ახალ პირობებში, როცა კაპიტალიზმი შევიდა განვითარების უმაღლეს და უკანასკნელ სტადიაში — იმპერიალიზმის სტადიაში, ლენინი დიდ ყურადღებას უთმობს რევოლუციური პროლეტარული პარტიის აგრარული პროგრამისა და აგრარული პოლიტიკის შემუშავებასა და დასაბუთებას, მარქსისტული თეორიის შემდგომ განვითარებას აგრარულ საკითხზე — სოფლად კლასებისა და კლასობრივი ბრძოლის, პროლეტარიატის ხელმძღვანელობით გლეხობასთან მუშათა კლასის კავშირის, მემამულეთა და კაპიტალისტთა წინააღმდეგ, დემოკრატიისა და სოციალიზმისათვის მათი ერთობლივი ბრძოლის საკითხებზე. რევოლუციის ბედი დამოკიდებული იყო იმაზე, თუ ვის გაყვებოდა გლეხობა, რომელიც ევროპის ბევრი ქვეყნის მოსახლეობის უმრავლესობას ან მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენდა. რევოლუციაში, რომელიც მწიფდებოდა, პროლეტარიატის მოკავშირედ გლეხობის მისამ-

ხრობად საჭირო იყო იმ მტრული პარტიებისა და მათი იდეოლოგიების ბოლომდე მხალეობა, რომლებიც გლეხობისადმი ხელმძღვანელობას იჩემებდნენ.

ახალ ეპოქაში ამ საკითხებმა განსაკუთრებული აქტუალობა და საერთაშორისო მნიშვნელობა მიიღო. სწორედ ამიტომ ბურჟუაზიულმა ეკონომისტებმა, რეფორმისტებმა და რევოლუციონისტებმა გააძლიერეს გააფთრებული შეტევები მარქსიზმის წინააღმდეგ. მარქსიზმის კრიტიკით გამოვიდნენ ბურჟუაზიული აპოლოგეტები, წვრილბურჟუაზიული პარტიების იდეოლოგები, ოპორტუნისტები სოციალ-დემოკრატიის რიგებიდან. ყველა ისინი უარყოფდნენ მარქსის მიწის რენტის თეორიას, მიწათმოქმედებაში წარმოების კონცენტრაციის კანონს და წვრილ წარმოებასთან შედარებით მსხვილი წარმოების უპირატესობებს, ამტკიცებდნენ, თითქოს სოფლის მეურნეობა ვითარდება განსაკუთრებული კანონების მიხედვით, რომ აქ მოქმედებს გარდუეალი „კანონი ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერებისა“. ისინი თვლიდნენ, რომ მიწათმოქმედებაში გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს არა ადამიანის შრომას და არა შრომის იარაღს, არამედ ბუნების სტიქიურ ძალებს. „მარქსის კრიტიკოსები“ ცდილობდნენ ფაქტებისა და სტატისტიკური მონაცემების დამახინჯების გზით დაესაბუთებინათ წვრილი გლეხური მეურნეობის „სიმტკიცე“, მისი უპირატესობანი მსხვილი კაპიტალისტური წარმოების წინაშე.

ვ. ი. ლენინის ისტორიული დამსახურება აგრარული საკითხის დამუშავებაში ის არის, რომ მან დაიცვა მარქსის რევოლუციური მოძღვრება „კრიტიკოსთა“ თავდასხმებისაგან და ახალ ისტორიულ პირობებთან შეფარდებით განავითარა იგი ახალი ტიპის პროლეტარული რევოლუციური პარტიის პროგრამის, სტრატეგიისა და ტაქტიკის დამუშავებასთან დაკავშირებით. დაასაბუთა პროლეტარიატის ხელმძღვანელობით გლეხობასთან მუშათა კლასის კავშირის განხორციელების შესაძლებლობა, აუცილებლობა და პირობები რევოლუციის სხვადასხვა ეტაპზე.

აგრარული საკითხის თეორიულ დამუშავებას უდიდესი

მნიშვნელობა ჰქონდა გლეხობის სხვადასხვა ჯგუფებთან მუშათა კლასის სწორი ურთიერთდამოკიდებულების განსაზღვრისათვის რევოლუციური ბრძოლის განვითარების პროცესში. გლეხობა კაპიტალიზმის დროს იზღუბა სხვადასხვა კლასობრივ ჯგუფებად, რომელთაც სხვადასხვანაირი და ურთიერთსაწინააღმდეგო ინტერესები აქვთ, იგი საშუალო გლეხობის „წალეკვის“ ხარჯზე გამოჰყოფს რიცხობრივად მცირე, მაგრამ ეკონომიურად მძლავრ შეძლებულ-კულაკურ ზედაფენას, ხოლო მეორე პოლუსზე—ღარიბი გლეხობის, სოფლის პროლეტარებისა და ნახევრად პროლეტარების მასას. ლენინი ააშკარავებს გლეხის, როგორც წვრილი საქონელმწარმოებლის, ორჭოფ ბუნებას, მისი ეკონომიური და პოლიტიკური ინტერესების ორჭოფობას: ძირეული ინტერესები გლეხი-მშრომელისა, რომელაც მემამულისა და კულაკის მხრივ ექსპლოატაციისაგან იტანჯება, მას აიძულებს მხარდაჭერა და დახმარება ეძიოს პროლეტარიატთან, ხოლო ინტერესები გლეხი-მესაკუთრისა განაპირობებენ მის ლტოლვას ბურჟუაზიისადმი, მის პოლიტიკურ მერყეობასა და ქანაობას მუშათა კლასსა და ბურჟუაზიას შორის. ლენინი ხაზს უსვამს რომ აუცილებელია გლეხობასთან მუშათა კლასის ისეთი კავშირი, რომელშიც ხელმძღვანელი როლი პროლეტარიატს ეკუთვნის, რომელიც ხელს უწყობს პროლეტარიატის დიქტატურის მოპოვებას და სოციალიზმის აშენებას მუშათა და გლეხთა ერთობლივი მეცადინეობით.

* * *

ტომის პირველ განყოფილებაში მოთავსებულია აგრარულ საკითხზე ლენინის შრომების გეგმები და კონსპექტები. მათ შორის ძირითადი ადგილი უჭირავს მოსამზადებელ მასალებს ნაწარმოებისათვის—„აგრარული საკითხი და „მარქსის კრატეკოსები““ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5 და 13). ტომში მოთავსებულ ამ შრომის გეგმის ვარიანტებში ნათლად მჟღავნდება, თუ როგორ სახავს ლენინი ძირითად

ხაზსა და კონკრეტულ საკითხებს ბურჟუაზიულ-რეფორმისტული თეორიებისა და რევიზიონიზმის კრიტიკისათვის. აქ განსაზღვრულია მრავალრიცხოვანი წყაროებიდან აღებული აუცილებელი სარწმუნო მასალის დამუშავების პროგრამა, რათა გააქარწყლოს „მარქსის კრიტიკოსების“ მოსაზრებანი ყბადღებული „ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერების კანონის“ შესახებ და მალთუსიანური შეხედულებანი მშრომელთა გაჭირვების მიზეზებზე, უკუაგდოს მათი თავდასხმები მიწის რენტის მარქსისტულ თეორიაზე და ა. შ.

როცა ამზადებდა შრომას „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““, აგრეთვე ლექციებსა და რეფერატებს აგრარულ საკითხზე, ლენინმა გულდასმით შეისწავლა უმნიშვნელოვანესი წყაროები, დიდძალი მონოგრაფიული გამოკვლევები; მან ფართოდ გამოიყენა ევროპის ქვეყნების აგრარული სტატისტიკის მონაცემები მარქსიზმის აგრარული თეორიის დასაბუთებისათვის. იგი ამოწმებს, ანალიზს უკეთებს და განაზოგადებს ვრცელ სტატისტიკურ მასალას, ადგენს ცხრილებს, რომლებიც ციფრების დამაჯერებელი ენით გადაგვიშლის ეკონომიური პროცესების ღრმა საფუძველს, მათ დედაარსსა და საზოგადოებრივ მნიშვნელობას. აგრარულ საკითხზე სტატისტიკური მასალების ლენინური ანალიზი ნათლად გვიჩვენებს, რა უდიდესი მნიშვნელობა აქვს სტატისტიკას როგორც ეკონომიური კანონების შეცნობის, კაპიტალისტური საზოგადოების წინააღმდეგობათა გამოვლინების, კაპიტალიზმისა და მისი აპოლოგეტების მეცნიერული კრიტიკის იარაღს.

ტომის პირველ განყოფილებაში გამოქვეყნებული დოკუმენტები გვიჩვენებენ ლენინის თეორიული გამოკვლევების, მის მიერ მარქსისტულ აგრარული თეორიის დამუშავების უშუალო კავშირს მუშათა კლასის რევოლუციური ბრძოლის პრაქტიკასთან.

მოსამზადებელი მასალები ლექციებისათვის „მარქსისტული შეხედულებანი აგრარულ საკითხზე ევროპასა და რუსეთში“ და რეფერატისათვის „სოციალისტ-რევოლუციონერთა და

სოციალ-დემოკრატი აგრარული პროგრამა“, რომლებიც ამ ტომში შევიდა, ასახევენ ლენინის ბრძოლის დიდმნიშვნელოვან ეტაპს სოციალისტ-რევოლუციონერთა წვრილბურჟუაზიული პარტიის წინააღმდეგ და სოციალ-დემოკრატიის შიგნით ოპორტუნისტთა წინააღმდეგ, რუსეთის მარქსისტული მუშათა პარტიის ნამდვილად რევოლუციური აგრარული პროგრამისა და ტაქტიკის შემუშავება-დასაბუთებისათვის.

რუსეთში მაშინ ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის წინაღუდე იყო. კაპიტალიზმი რუსეთში იმპერიალიზმად გადაიზარდა ისეთ პირობებში, როცა ქვეყნის ეკონომიკასა და პოლიტიკურ წყობაში ბატონყმობის მნიშვნელოვანი ნაშთები იყო დარჩენილი. კაპიტალიზმამდელი ურთიერთობის მთავარი გადმონაშთი ეკონომიკაში მემამულური მიწათმფლობელობა იყო; ბატონყმობის ნაშთებში გახვეული იყო გლეხური სანადელო მიწათმფლობელობაც, მემამულური მეურნეობის გაძლოლის შრომამიგებთს სისტემასთან შეგუებული. ბატონყმობის გადმონაშთები ამუხრუჭებდნენ საწარმოო ძალთა განვითარებას რუსეთის მრეწველობაშიც და სოფლას მეურნეობაშიც, აძლიერებდნენ მის ტექნიკურ-ეკონომიურ ჩამორჩენილობას დასავლეთის დაწინაურებულ კაპიტალისტურ ქვეყნებთან შედარებით, განაპირობებდნენ მუშათა კლასისა და გლეხობის ექსპლოატაციის კაბალური ფორმების არსებობას. ამიტომ აგრარული საკითხი რუსეთის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის საფუძველს შეადგენდა და მის თავისებურებას განსაზღვრავდა.

ლენინი განსაკუთრებით ხაზს უსვამს თეორიის მნიშვნელობას პარტიულ პროგრამის გამომუშავებისათვის: „იმისათვის, რომ ერთმანეთს შევადაროთ პროგრამები და შევადფასოთ ისინი, უნდა განვიხილოთ პ რ ი ნ ც ი ჰ ე ბ ი, თეორია, რომლებიდანაც პროგრამა გამომდინარეობს“ (ეს ტომი, გვ. 31). გლეხური მეურნეობის ეკონომიური ბუნების თეორიულმა ანალიზმა ლენინს საშუალება მისცა სწორად განესაზღვრა პროლეტარიატისა და გლეხობის სხვადასხვა ფენების კლასობრივ ინტერესთა ერთობა და განსხვავება ბურჟუაზიულ-დემოკ-

რატულ რევოლუციაში, დაესახა პოლიტიკა გლეხობის მიმართ. ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის პერიოდისათვის აგრარული პროგრამის მთავარი ამოცანა იყო იმ მოთხოვნების განსაზღვრა, რომლებიც მიმართული იყო იქითკენ. რომ მიემხრო გლეხობა როგორც პროლეტარიატის მოკავშირე ცარიზმისა და მემამულეთა წინააღმდეგ ბრძოლაში. „ჩვენი აგრარული პროგრამის აზრი ასეთია: რუსმა პროლეტარიატმა (მათ შორის სოფლის პროლეტარიატმა) მხარი უნდა დაუჭიროს გლეხობას ბატონყმობასთან ბრძოლაში“ (ეს ტომი, გვ. 41). ლენინი გამანადგურებლად აკრიტიკებს ესერების აგრარულ პროგრამას და უცილობლად ამტკიცებს, თუ როგორ მიიყვანა ესერები თეორიულმა უპრინციპობამ და ეკლექტიზმმა მაშინდელი ისტორიული ამოცანის—ბატონყმობის გადმონაშთების მოსპობის რეაქციულ მიფუჩეჩებამდე, გლეხობის კლასობრივ ფენებად დაყოფისა და სოფლად კლასობრივი ბრძოლის უარყოფამდე, „მიწის სოციალიზაციისა“ და „გათანაბრებითობის“ სხვადასხვაგვარი პროექტების შეთხზვამდე და ა. შ.

კრიტიკის მახვილს ლენინი ესერების წინააღმდეგ მიმართავს და ამავე დროს ააშკარავებს ანტიმარქსისტულ შეხედულებებს აგრარულ საკითხზე რუსეთში და გლეხობაზე პ. პ. მასლოვის, ა. ს. მარტინოვის, დ. ზ. რიაზანოვის და სხვა მომავალი მენშევიკებისა, რომლებიც უარყოფდნენ გლეხობის რევოლუციურ როლს, განიხილავდნენ გლეხობას როგორც ერთიან რეაქციულ მასას. მენშევიკებისაგან განსხვავებით, ლენინი ხაზს უსვამს ნაროდნიკობის ორჭოფულ ბუნებას, მის დემოკრატიულ მხარეს, მიმართულს ბატონყმობის ნაშთებთან ბრძოლისაკენ, და მის უტოპიურ-რეაქციულ მხარეს, რომელიც ასახავს წვრილი ბურჟუას მისწრაფებას — მარადიული გახადოს თავისი წვრილი მეურნეობა. ამასთან დაკავშირებით ლენინი მიუთითებს, რომ აუცილებელია ნაროდნიკობის ისტორიული მნიშვნელობის შეფასებისას გავითვალისწინოთ მისი ეს ორი მხარე.

პირველი განყოფილება მთავრდება ორი გეგმით შრომისა

„გლახობა და სოციალ-დემოკრატია“ (იხ. ეს ტომი, გვ. 50—52). ეს გეგმები გვაფიქრებინებს, რომ ლენინი აპირებდა ამ თემაზე დაეწერა განსაკუთრებული შრომა, რომელშიც განზრახული ჰქონდა განეზოგადებია აგრარულ ურთიერთობათა გამოკვლევების შედეგები და საზღვარგარეთის სოციალისტური პარტიების გამოცდილება აგრარული პროგრამების დამუშავებაში და დაესაბუთებია რსდმპ პოლიტიკა გლახობის მიმართ. აქ ლენინი გამჭრიახად მიუთითებს „აგრარული საკითხის პრაქტიკულ მნიშვნელობაზე მოსალოდნელ ახლო მომავალში“ (ეს ტომი, გვ. 52), აღნიშნავს კლასობრივ ურთიერთობათა თავისებურებებს რუსეთის სოფელში, იმას, რომ სოფლის პროლეტარიატისათვის აუცილებელია ორ ფრთაზე ბრძოლა: მემამულეებისა და ბატონყმობის ნაშთების წინააღმდეგ და ბურჟუაზიის წინააღმდეგ. ლენინი სახავს სახელმძღვანელო პრინციპებს მარქსისტული პარტიის ორიენტირებისათვის სოფლად კლასობრივი ბრძოლის რთულ პირობებში: „გლახურ ბურჟუაზიასთან ერთად მემამულეთა წინააღმდეგ. ქალაქის პროლეტარიატთან ერთად გლახური ბურჟუაზიის წინააღმდეგ“ (ეს ტომი, გვ. 50).

ბურჟუაზიული და წვრილბურჟუაზიული აგრარული ლიტერატურისა და ოფიციალური წყაროების უდიდესი ფაქტობრივი და სტატისტიკური მასალის კრიტიკული დამუშავება ასახულა ამ ტომის მეორე განყოფილების დოკუმენტებში. აქ განსაკუთრებით საინტერესოა მასალები, რომლებიც ეძღვნება სპეციალურ სტატისტიკურ გამოკვლევათა შედეგების შესწავლასა და დამუშავებას სოფლის მეურნეობის, განსაკუთრებით გლახური მეურნეობის მდგომარეობის შესახებ ევროპის მთელ რიგ ქვეყნებში.

ლენინის მასალები არის აგრარულ ურთიერთობათა ნამდვილად მეცნიერული ანალიზი, სოციალ-ეკონომიური სტატისტიკის მონაცემთა დამუშავებაში მარქსისტული მეთოდის გამოყენების, ბურჟუაზიული წყაროებით და ლიტერატურით კრიტიკულად სარგებლობის შესანიშნავი ნიმუში. ლენინმა უკუაგდო ბურჟუაზიული ეკონომისტების, რეფორმისტებისა

და რევიზიონისტების მტკიცებანი და სარწმუნო მონაცემების საფუძველზე დამაჯერებლად ცხადყო, რომ სოფლის მეურნეობაშიც მსხვილი კაპიტალისტური წარმოება წვრილზე უფრო პროდუქტიულია და გარდუვალად აძევებს მას; მსხვილი კაპიტალი წვრილი გლეხური მეურნეობის ექსპროპრიაციას ახდენს, მშრომელი გლეხობა ჩანადგება და პროლეტარდება. ასეთია სოფლის მეურნეობის კაპიტალისტური განვითარების საერთო კანონზომიერება, თუმცა ცალკეულ ქვეყნებში მისი გამოვლინების ფორმები სხვადასხვაგვარია.

კრიტიკულ შენიშვნებში ს. ბულგაკოვის, ფ. ჰერცის, მ. ჰენტის, ე. დავიდის, კ. კლავკის შრომებზე ლენინი უარყოფს ბურჟუაზიულ-რეფორმისტულ თეორიებს, რომლებიც ხოტბას ასხამენ წვრილ მეურნეობას მიწათმოქმედებაში, მის „უპირატესობას“ მსხვილ წარმოებასთან შედარებით. იგი ამხელს ბურჟუაზიულ და წვრილბურჟუაზიულ ეკონომისტთა ხერხებს, რომელთა მეოხებით ხელოვნურად ამცირებენ დიდ მეურნეობათა შემოსავალს და აღიდეგენ წვრილ მეურნეობათა შემოსავალს. თითქოსდა წვრილი გლეხის სიბეჯითისა და ეკონომიის, მომჭირნეობისა და გამძლეობის მეოხებით წვრილი მეურნეობის „სიცოცხლისუნარიანობის“ ყალბი ხოტბის საპირისპიროდ, ლენინი ცხადყოფს, რომ წვრილი მეურნეობა მიწათმოქმედებაში ძლებს წვრილი მიწათმოქმედების მეტისმეტი დამაუძღურებელი შრომითა და კვების ნაკლებობით, მისი საარსებო ძალების სისტემატური დატაცებით, პირუტყვის ხარისხის გაუარესებით, მიწის მწარმოებლური ძალების დატაცებით.

ლენინი განსაკუთრებით მწვავედ აკრიტიკებს რეფორმისტებსა და რევიზიონისტებს, რომლებიც „სხვებს თავგზას უბნევენ იმით, რომ თავისთავს სოციალისტებს უწოდებენ“, და კაპიტალისტურ სინამდვილეს უფრო გულმოდგინედ ალაშქვებენ, ვიდრე ჩვეულებრივი ბურჟუაზიული აპოლოგეტები. ლენინი დაწვრილებით განიხილავს ე. დავიდის წიგნს „სოციალიზმი და სოფლის მეურნეობა“—რევიზიონიზმის მთავარ შრომას აგარაუღლ საკითხზე, — და ცხადყოფს, რომ ეს არის

ბურჟუაზიულ ცრურწმენათა და ბურჟუაზიული სიცრუის კრებული „სოციალისტური“ ფრაზეოლოგიის საფარით.

ამავე დროს ლენინი ბურჟუაზიული წყაროებიდან და ლიტერატურიდან გულმოდგინედ არჩევს და იკვლევს მეცნიერულად კარგი ხარისხის ფაქტიურ მასალასა და სწორ დაკვირვებებსა და დასკვნებს. ამოიწერა რა შენიშვნა ო. პრინგსჰეიმის სტატიიდან იმის შესახებ, რომ „თანამედროვე მსხვილი სასოფლო-სამეურნეო წარმოება უნდა შედარდეს მანუ ფაქტურას (მარქსის ეული გაგებით)“ (ეს ტომი, გვ. 98), ლენინმა არაერთხელ გამოიყენა იგი გამოქვეყნებულ ნაწარმოებებში (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 168—169 და ტომი 22, გვ. 112—113). ფ. მორისის ქვიგნის—„მიწათმოქმედება და სოციალური საკითხი. მიწათმოქმედი და აგრარული საფრანგეთი“ — შესახებ ლენინმა ასეთი შენიშვნა გააკეთა: „ავტორს აქვს ყველაზე უფრო პრიმიტიული ანარქიზმის ყველაზე ველური იდეები. არც მცირეოდენი სინტერესო ფაქტიური შენიშვნები“ (ეს ტომი, გვ. 169).

ლენინი განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს სტატისტიკური მონაცემების ანალიზს დანიის აგრარული წყობის შესახებ, რომელსაც კაპიტალიზმის აპოლოგეტები სახავდნენ წვრილი გლეხური მეურნეობის „იდეალურ“ ქვეყნად. ლენინი ამხელს ბურჟუაზიულ ეკონომისტთა და რევოიონისტთა ფალსიფიკატორულ ხერხებს და ცხადყოფს აგრარული წესების კაპიტალისტურ ხასიათს ამ ქვეყანაში. ძირითადი ფაქტი, რომელსაც ბურჟუაზიული პოლიტიკური ეკონომია და რევოიონისტები აფუჩიჩებენ, ის არის, რომ მიწებისა და პირუტყვის უდიდესი უმრავლესობა დანიაში ხელთა აქვთ მიწათმოქმედთ, რომლებიც მეურნეობას კაპიტალისტურად ეწევიან (იხ. ეს ტომი, გვ. 227 და 402—408). „დანიის სოფლის მეურნეობას,— აღნიშნავს ლენინი,—საფუძვლად უდევს მსხვილი და საშუალო კაპიტალისტური მიწათმოქმედება. „გლეხურ ქვეყანაზე“ და „წვრილ კულტურაზე“ ლაპარაკი ერთიანი ბურჟუაზიული აპოლოგეტიკაა, ფაქტების დამახინჯება კაპიტალისტსხვადასხვა ტიტულიანი და უტიტულო იდეოლოგიების მხრივ“

(თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 13, გვ. 239—241). ლენინი ამითრახებს „სოციალისტებს“, რომლებიც ჩქმალავენ წარმოების კონცენტრაციას და წვრილი წარმოების განდევნას მსხვილი წარმოების მიერ, აფუჩეჩებენ იმ ფაქტს, რომ დანიის სოფლის მეურნეობის კაპიტალისტური აყვავება ეყრდნობა სოფლის მოსახლეობის მასობრივ პროლეტარიზაციას.

ტომის მესამე განყოფილება შეიცავს მასალებს ევროპისა და ამერიკის შეერთებული შტატების 1910—1916 წლების კაპიტალისტური სოფლის მეურნეობის გამოკვლევისათვის, მათ შორის მასალებს, რომლებიც განეკუთვნება წიგნს „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ. ნაკვეთი 1. კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში“.

ამ ნაშრომში ხაზგასმულია, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები, როგორც „უახლესი კაპიტალიზმის მოწინავე ქვეყანა“, განსაკუთრებით საინტერესოა სოფლის მეურნეობის საზოგადოებრივ-ეკონომიური წყობის, მისი განვითარების ფორმებისა და კანონების შესასწავლად თანამედროვე კაპიტალიზმის პირობებში. „ამერიკაში უფრო წმინდაა სასოფლო-სამეურნეო კაპიტალიზმი, უფრო წმინდაა შრომის განაწილება; ნაკლებია კავშირი შუა საუკუნეებთან, მიწაზე მიჯაჭვულ მუშასთან; ნაკლებია მიწის რენტის უღელი; ნაკლებადაა შერეული სავაჭრო მიწათმოქმედება ნატურალურ მიწათმოქმედებასთან“ (ეს ტომი, გვ. 448). მნიშვნელოვანია ისიც, რომ ამერიკის შეერთებული შტატები ყველაზე უფრო ვრცელი და ყველაზე უფრო მრავალფეროვან ურთიერთობათა ქვეყანაა, სადაც კაპიტალისტური მიწათმოქმედების ელფერთა და ფორმათა ყველაზე დიდი სიუხვეა.

ბურჟუაზიული ეკონომისტები, რეფორმისტები და რევოზიონისტები, რომლებიც ამახინჯებენ სინამდვილეს, ამერიკის შეერთებული შტატების ფერმერულ მეურნეობას სახავენ როგორც მიწათმოქმედების „არაკაპიტალისტური ევოლუციის“ ნიმუშს, სადაც „წვრილი შრომითი მიწათმოქმედება“ თითქოს

აძვეებს მსხვილ წარმოებას, ფერმების უმრავლესობა „შრო-
მითი მეურნეობანი“ არიან და ა. შ. კაპიტალისტურ საზოგა-
დოებაში მიწათმოქმედების განვითარების არაკაპიტალისტური
გზის შესახებ ამგვარ წვრილბურჟუაზიულ შეხედულებათა
ტიპური წარმომადგენელი იყო ნ. გიმერი, რომელმაც ეს
შეხედულება გადმოსცა სტატიაში აშშ-ში 1910 წლის ცენზის
შედეგების შესახებ. „გიმერა, როგორც ბურჟუაზიულ შეხე-
დულებათა კრებულნი. მისი მოკლე სტატია ამ მხრივ
ტომები ღირს“, — აღნიშნავს ლენინი (ეს ტომი, გვ. 436).
თავიანთ დასკვნებს მარქსიზმის მოწინააღმდეგენი აგებდნენ
„ცალკეული ფაქტებისა და ფაქტიკების, ციფრებისა და ციფ-
რიკების ამოგლეჯაზე პოლიტიკურ-ეკონომიურ ურთიერთო-
ბათა საერთო წყობიდან“. ლენინი ეყრდნობა ამერიკული
სტატისტიკის მასობრივ მონაცემებს და „ასურათებს კაპიტა-
ლიზმს საერთოდ ამერიკის მთელ მიწათმოქმედებაში“ (თხზუ-
ლებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 22, გვ. 7).

ბურჟუაზიული სტატისტიკა, აღნიშნავს ლენინი, სასოფლო-
სამეურნეო აღწერებით ვრცელ მასალას აგროვებს, მაგრამ
ყოველი ცალკეული მეურნეობის შესახებ ცნობათა „სიმდიდ-
რითა და სისრულათ მშვენიერი „ეს მასალა უფასურდება და
ფუჭდება, სრულიად უვარგისი ხდება არასწორი შეჯამებისა
და დაჯგუფების გამო, გამოდის ციფრების უაზრო სვეტები,
სტატისტიკური „ციფრუნების თამაში“.

ლენინი დამოუკიდებლად ამუშავებს სასოფლო-სამეურნეო
სტატისტიკის მასობრივ მონაცემებს, ადგენს ცხრილებს მეურ-
ნეობათა დაჯგუფების მეცნიერული პრინციპების შესაბამისად.
სოციალურ-ეკონომიური სტატისტიკის სოციალური შემეც-
ნების ერთ-ერთ იარაღად გამოყენების შესანიშნავი ნიმუშია
ლენინის მიერ შედგენილი შენაჯამი ცხრილი (იხ. ეს ტომი,
გვ. 468—469). იგი ერთმანეთს ადარებს და უპირისპირებს
ფერმების დაჯგუფების სამ სახეს — შემოსავლის, ე. ი. ფერ-
მებში წარმოებული პროდუქტის ღირებულების მიხედვით,
მიწის რაოდენობის მიხედვით და წარმოებაში სპეციალობის
მიხედვით (შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით), — და

ცხადყოფს ამერიკის შეერთებული შტატების მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების წინააღმდეგობებსა და მიმართულებას.

ვრცელი ფაქტობრივი მასალისა და აგრარული სტატისტიკის მასობრივი მონაცემების ლენინური ანალიზი უცილობლად ამტკიცებს, რომ ამერიკის შეერთებული შტატების სოფლის მეურნეობა კაპიტალისტური გზით ვითარდება. ამას მოწმობს ის, რომ ყველგან იზრდება დაქირავებული შრომის გამოყენება, დიდდება დაქირავებულ მუშათა წილი, მცირდება დამოუკიდებელ მეურნეობათა რიცხვი, მიმდინარეობს ფერმების საერთო ერთობლიობაში საშუალო ჯგუფების წარცხვა და განაპირა ჯგუფების გაძლიერება, მსხველ კაპიტალისტურ მეურნეობათა ზრდა და წვრილ მეურნეობათა განდევნა. კაპიტალიზმი ამერიკის შეერთებული შტატების მიწათმოქმედებაში, აღნიშნავს ლენინი, იზრდება როგორც ექსტენსიური მიწათმოქმედების რაიონებში ფართობის მიხედვით მსხვილ მეურნეობათა განვითარების დაჩქარების გზით, ისე ინტენსიური მიწათმოქმედების რაიონებში მიწის უფრო წვრილ ნაკვეთებზე წარმოების ოდენობის მიხედვით უფრო მსხვილ კაპიტალისტურ მეურნეობათა შექმნის გზით. ძლიერდება წარმოების კონცენტრაცია სოფლის მეურნეობაში, წვრილ ფერმერთა ექსპროპრიაცია და გამოდევნა—მცირდება მესაკუთრეთა პროცენტი ფერმებს შორის.

ლენინი თავის წიგნში გვიჩვენებს წვრილ ფერმერთა და მოიჯარეთა, განსაკუთრებით ზანგთა გაჭირვებულ მდგომარეობას, რომლებსაც ურცხველ და არამზადულად ჩაგრავენ. „კარჩაკეტილობა, დახვესებულობა, სუფთა ჰაერის უქონლობა, რაღაცნაირი საპყრობილე „განთავისუფლებული“ ზანგებისათვის — აი რა არის ამერიკის სამხრეთი“ (თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 22, გვ. 18). ამასთან ლენინი აღნიშნავს ამერიკელი ზანგებისა და სამიწათმოქმედო რუსეთის ცენტრში შემამულეთა ყოფილი გლეხების ეკონომიური მდგომარეობის გასაოცარ მსგავსებას.

ამერიკის შეერთებული შტატების წვრილ ფერმერთა გა-

ჩანაგების ერთ-ერთი მაჩვენებელია დაგირავებული ფერმების რიცხვის ზრდა, რაც „მოასწავებს მათ მიმართ ძალაუფლების ფაქტიურად გადასვლას კაპიტალის ხელში“. ფერმერთა უმრავლესობა, ფინანსურ კაპიტალს ხელში რომ უფარდება, კიდევ უფრო მეტად ჩანაგდება. „ვისაც ხელში უჭირავს ბანკები, იმას უშუალოდ უჭირავს ხელში ამერიკის მთელი ფერმების მესამედი, ხოლო არა უშუალოდ ბატონობს მთელ მათს მასაზე“ (იქვე, გვ. 103, 113).

სოფლის მეურნეობის კაპიტალისტური განვითარების ზოგად კანონზომიერებათა და სხვადასხვა ქვეყნებში მათი გამოვლინების თავისებურებათა შესწავლის საფუძველზე ლენინმა ღრმად და ყოველმხრივ გააშუქა მსხვილი წარმოების მიერ წვრილი წარმოების გამოძევების პროცესი. ეს რთული და მტანჯველი პროცესი შეიცავს მსხვილი კაპიტალის მიერ მშრომელი გლეხებისა და ფერმერების არა მარტო უშუალო ექსპროპრიაციას, არამედ აგრეთვე „წვრილ მიწათმოქმედთა მეურნეობის გალატაკებას, რაც შეიძლება წლობითა და ათწლობით ჭიანურდებოდეს“ და რაც თავს იჩენს მეტისმეტ შრომასა და კვების გაუარესებაში, გამოიხატება ვალებში ჩავარდნით, მიწის დამუშავების, პირუტყვის შენახვის გაუარესებით, წვრილი მეურნეობის ტექნიკის ერთ წერტილზე გაყინვით და ა. შ.

ევროპისა და აშშ-ის კაპიტალისტური სოფლის მეურნეობის ლენინური ანალიზის შემდეგ ათეული წლები გავიდა. ამ წლების მანძილზე კაპიტალისტური ქვეყნების სოფლის მეურნეობაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა. მაგრამ კაპიტალაზმის განვითარების ობიექტური კანონები გარდაუვალი რჩება. კაპიტალისტური სოფლას მეურნეობის განვითარება მთლიანად და სავსებით ადასტურებს აგრარული საკითხის მარქსისტულ-ლენინური თეორიის, სოფლად კლასებისა და კლასობრივი ბრძოლის დახასიათების სასწორესა და სიცხოველეს. საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის პროგრამაში ხაზგასმულია, რომ კაპიტალისტური ქვეყნების სოფლის მეურნეობა ხასიათდება ბურჟუაზიული წყობილების დამახა-

სიათებელ წინაღმდეგობათა შემდგომი გაღრმავებით: წარმოების კონცენტრაციის ზრდით, წვრილ მიწათმოქმედთა, გლეხთა და ფერმერთა ექსპროპრიაციის გაძლიერებით. მონოპოლიებმა სოფლის მეურნეობაშიც მბრძანებლური პოზიცია დაიკავეს. ფერმერთა და გლეხთა მილიონები ჩანაგდება და მიწიდან იდევენება.

ლენინური ანალიზის შემდეგ გასული ათეული წლების განმავლობაში დიდი ცვლილებები მოხდა სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ტექნიკურ აღჭურვილობაში. მაგრამ, ისევე როგორც მარქსისა და ლენინის დროს, მანქანა არა მარტო ზრდის ადამიანის შრომის ნაყოფიერებას, არამედ იწვევს წინაღმდეგობათა შემდგომ გაღრმავებასაც კაპიტალისტურ სოფლის მეურნეობაში.

წარმოების მექანიზაციას მსხვილ კაპიტალისტურ მეურნეობებში თან ახლავს შრომის ინტენსიფიკაციის გაძლიერება, მუშაობის პირობების გაუარესება, დაქირავებულ მუშათა გამოძევება, უმუშევრობის ზრდა. ამასთან ერთად ძლიერდება წვრილ გლეხურ მეურნეობათა და ფერმერთა გაჩანაგება, რომელთაც არ ძალუძთ შეიძინონ და რაციონალურად გამოიყენონ თანამედროვე მანქანები, წელში სწყვეტს ვალები და გადასახადები; წვრილი და საშუალო ფერმერები, რომელთაც აძევებენ მსხვილა მეურნეობანი, მოიჯარეებად ან დაქირავებულ მუშებად იქცევიან, გაუბედურებულ ფერმერ-მოიჯარეებს მიწიდან ერეკებიან. ამას მოწმობენ მასობრივი სტატისტიკური მონაცემები სასოფლო-სამეურნეო აღწერებისა ამერიკის შეერთებულ შტატებში, კანადაში, საფრანგეთში, გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკასა და სხვა კაპიტალისტურ ქვეყნებში.

მაგრამ წინააღმდეგ რეალურა სინამდვილისა, თანამედროვე ბურჟუაზიული პოლიტიკური ეკონომია, აგრეთვე ყველა ჯურის რეფორმისტები და რევოზიონისტები სხვადასხვა ვარიანტით იმეორებენ მარქსიზმ-ლენინიზმის მიერ დიდი ხნის წინათ უკუგდებულ და ცხოვრებისაგან უარყოფილ თეორიებს კაპიტალიზმის დროს წვრილი გლეხური მეურნეობის „სიმ-

ტიციის“, მსხვილ მეურნეობასთან შედარებით მის „უპირატესობათა“ შესახებ, კაპიტალიზმის დროს მშრომელ გლეხთა უზრუნველყოფილი ცხოვრების შესაძლებლობის შესახებ.

თანამედროვე რეფორმისტები და რევოიონისტები აცოცხლებენ ხოლმე ძველ თეორიებს „მიწათმოქმედების არაკაპიტალისტური ევოლუციის“ შესახებ კოოპერაციის დახმარებით. მაგრამ პროდუქციას გამსაღებელი კოოპერატივები, რომლებსაც აქებენ ბურჟუაზია და მისი „სოციალისტური“ მსახურები, ვერ იხსნიან წვრილ მიწათმოქმედთ გაჭირვებისა და გაჩანაგებისაგან. თანამედროვე სინამდვილე სავესებით ადასტურებს კაპიტალისტურ საზოგადოებაში კოოპერაციის ლენინურ ანალიზს. კონკრეტული მასალათ რიგ კაპიტალისტურ ქვეყნებში რძის პროდუქტების გამსაღებელ ამხანაგობათა შესახებ ლენინმა ნათელყო, რომ კოოპერატივები აერთიანებენ უპირატესად მსხვილ (კაპიტალისტურ) მეურნეობებს, ხოლო წვრილ მიწათმოქმედთაგან ამხანაგობებში მონაწილეობს სრულიად უმნიშვნელო უმცირესობა (იხ. ეს ტომი, გვ. 209, 211—212). თანამედროვე კაპიტალისტურ ქვეყნებში კოოპერაციას, რომელიც ბანკებსა და მონოპოლებს ექვემდებარება, აგრეთვე უმთავრესად კაპიტალისტური მეურნეობანი იყენებენ და არა წვრილი მიწათმოქმედნი.

აგრარულ საკითხზე ბურჟუაზიულ-რეფორმისტულ და რევოიონისტულ შეხედულებათა ლენინურ კრიტიკას ამჟამადაც აქტუალურა მნიშვნელობა აქვს როგორც ბრწყინვალე ნიმუშს პარტიულობისა მეცნიერებაში, შეურიგებელი ბრძოლისა მტრულა იდეოლოგიის წინააღმდეგ, ბურჟუაზიული აპოლოგეტკას, თანამედროვე რეფორმიზმისა და რევოიონიზმის წინააღმდეგ. კაპიტალიზმის საერთო კრიზისისა და კლასობრივ წინააღმდეგობათა მზარდი გამწვავების პირობებში ბურჟუაზია და მისი იდეოლოგები აძლიერებენ გლეხობისათვის ბრძოლას, რისთვისაც იყენებენ სოციალური დემაგოგიის, კლასობრივ ინტერესთა პარმონიის რეფორმისტულ ქადაგების მეთოდებს, კაპიტალიზმის შენარჩუნების პირობებში წვრილი გლეხობის მდგომარეობის გაუმჯობესების დაპირე-

ბებს. ლენინური საპროგრამო მითითებანი აგრარულ საკითხზე აიარაღებენ კაპიტალისტური და კოლონიური ქვეყნების კომუნისტურ და მუშათა პარტიებს უნართ — სწორად გადაწყვიტონ უმნიშვნელოვანესი საკითხი მუშათა კლასის დამოკიდებულებისა გლეხობასთან როგორც მოკავშირესთან დემოკრატიისა და სოციალიზმისათვის რევოლუციურ ბრძოლაში კაპიტალიზმისა და კოლონიალიზმის წინააღმდეგ.

ლენინი ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ საპირისპიროდ ბურჟუაზიული მრჩევლებისა, რომლებიც წვრილ გლეხებში ავრცელებენ ილუზიებს კაპიტალიზმის პირობებში კეთილდღეობის მიღწევის შესაძლებლობის შესახებ, კაპიტალისტურ ქვეყნებში გლეხობის ნამდვილი მდგომარეობის მარქსისტულ შეფასებას „აუცილებლად მივყავართ იმის აღიარებამდე, რომ წვრილი გლეხობის მდგომარეობა გამოუვალი და უიმედოა — გარეშე პროლეტარიატის რევოლუციური ბრძოლისა მთელი კაპიტალისტური წყობილების წინააღმდეგ“ (თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 236).

საბჭოთა კავშირისა და სხვა სოციალისტური ქვეყნების ისტორიულ მაგალითზე მთელი მსოფლიოს გლეხები რწმუნდებიან სოფლის განვითარების სოციალისტური გზის უპირატესობებში, იმაში, რომ მხოლოდ ნამდვილად სახალხო ხელისუფლების დამყარებასა და საწარმოო კოოპერირებას შეუძლია იხსნას გლეხები სიღატაკისა და ექსპლოატაციისაგან, უზრუნველყოს მათთვის შეძლებული და კულტურული ცხოვრების პირობების შექმნა. სსრ კავშირისა და სახალხო დემოკრატიის ქვეყნების გამოცდილებამ საბოლოოდ გააცამტვერა კაპიტალის მსახურთა „თეორიები“ იმის შესახებ, თითქოს გლეხობა ძირშივე მტრულად იყოს განწყობილი სოციალიზმისადმი. პრაქტიკულად დამტკიცდა, რომ სწორია მარქსიზმ-ლენინიზმის დებულებანი გლეხური მეურნეობის წარმატებითი სოციალისტური გარდაქმნისა და სოციალიზმის და კომუნიზმის მშენებლობაში მშრომელი გლეხობის ჩაბმის აუცილებლობისა და შესაძლებლობის შესახებ.

* * *

ამ ტომში შესული მასალების ძირითადი ნაწილი პირველად გამოქვეყნდა ლენინის XIX, XXXI და XXXII კრებულებში 1932—1938 წლებში. შვიდი დოკუმენტი პირველად ქვეყნდება: შენიშვნები ე. სენიურეს წიგნზე „სოციალური და სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკის ნარკვევები“, ხელნაწერი, რომელშიც წარმოდგენილია ანალიზი მონაცემებისა წიგნიდან „საფრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა“, შენიშვნები გ. ფიშერის ნაშრომის გამო „მანქანების სოციალური მნიშვნელობა სოფლის მეურნეობაში“, ხელნაწერი, რომელშიც გარჩეულია ნაშრომი „ხელისა და მანქანური შრომა“, შენიშვნები ე. იორდის წიგნზე „ელექტრული ძრავი სოფლის მეურნეობაში“ და სხვები.

ამ ტომში შეტანილი ყველა დოკუმენტი არის ლენინის ავტოგრაფი.

მასალები უცხო ენებზე მოცემულია რუსული თარგმანით. ამ გამოცემისათვის თარგმანები ხელახლა შემოწმდა და დაზუსტდა. ტომში გამოყენებულია თარგმანები, რომლებიც ლენინმა შეასრულა თავის შრომებში „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““, „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ. ნაკვეთი 1. კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში“ და სხვა ნაშრომებში. დოკუმენტები, რომლებიც პირველად ქვეყნდება, მოცემულია ორიგინალის ენაზე და თარგმანით.

წიგნებისა და პერიოდული გამოცემების სახელწოდებანი მოცემულია ორიგინალის ენაზე. თარგმნილი არ არის აგრეთვე საყოველთაოდ სახმარი უცხო სიტყვები, რომლებიც ლენინთან გვხვდება: etc., versus, sic!, idem და სხვები.

ტომში შენარჩუნებულია ლენინის ხელნაწერის თავისებურებანი: მასალის განლაგება, ხაზის ჩამოსმა გვერდით და ხაზგასმა ტექსტის შიგნით. ხაზგასმა ტექსტის შიგნით გადმოცემულია შრიფტების მეშვეობით: ერთი სწორი ხაზით გახაზული იბეჭდება კურსივით; ორი სწორი ხაზით გახაზუ-

ლი — კურსივი დაყოფით; სამი სწორი ხაზით გახაზული — ნახევრადმუქით; ოთხით გახაზული — ნახევრადმუქი დაყოფით; ერთი ტალღისებური ხაზით გახაზული — ნახევრადმუქი კურსივით; ორი ტალღისებური ხაზით გახაზული — ნახევრად მუქი კურსივი დაყოფით*.

ამ გამოცემის მთელი ტექსტი ხელახლა შემოწმებულია ვ. ი. ლენინის ხელნაწერებისა და პირველწყაროების მიხედვით.

ხელახლა შემოწმდა ყველა სტატისტიკური მონაცემი; ცალკეულ შემთხვევებში არსებული უზუსტობანი ჯამებისა, ნაშთისა და პროცენტებისა დატოვებულია უცვლელად, რადგან ისინი აიხსნება რიცხვების დამრგვალებით, რაც ლენინს გაკეთებული აქვს შესაბამისი წყაროების დაკონსპექტების დროს.

ამ ტომში გამოქვეყნებული მასალების სტრიქონქვეშა შენიშვნებში დამოწმებულია ვ. ი. ლენინის შრომები „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“ „და „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ“. ამით ნაჩვენებია მოსამზადებელი მასალების განუყრელი კავშირი მის შრომებთან და მოცემულია იმის შესაძლებლობა, რომ ნათლად დავინახოთ, თუ როგორ გამოიყენა ლენინმა ეს მასალები თავის შრომებში.

სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტი

* ქართულში შრიფტის შესაძლებლობათა გათვალისწინებით წინამდებარე თარგმანში ლენინის ხელნაწერის თავისებურებანი გადმოცემულია შემდეგნაირად: ერთი და ორი სწორი ხაზით გახაზული იბეჭდება თერთი კორპუსი დაყოფით; სამით — მუქი კორპუსით; ოთხით — მუქი დაყოფით; ერთი და ორი ტალღისებური ხაზით გახაზული — მუქი დაყოფით. ქართ. გამოც. რ ე დ.

გეგმები და კონსექციები
შრომებისა
აგარული საქმის
შესახებ

**გეგმები შრომისა
„აბრარული საკითხი და „მარქსის
კრიტიკოსები““¹**

პირველი ვარიანტი

იქნებ დაიყოს ასე:

- ა) ზოგიერთი ზოგადი დებულება და ბულგაკოვის „თეორიები“¹
- ბ) contra-კრიტიკოსების ფაქტობრივი მონაცემები
M. Hecht*
ბადენის ანკეტა (Winzer** -თან დაკავშირებით)
„წელმაგარი გლეხობა“
K. Klawki;***
„Bäuerliche Zustände“²
(Hertz****, 15) ბოდრილიარი³
ფრანგული სტატისტიკა. (სუშონი და მორისი)*****
გერმანული სტატისტიკა***** (ამხანაგობასთან დაკავშირებით)
- ბელგია (Vandervelde, Chlapowski*****?).
- გ) კლასობრივი ბრძოლა თუ კოოპერაცია?
ენგელსის დამახინჯება⁴.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 108—117. რ ე დ.

** მევენახე. იხ. ეს ტომი, გვ. 177—183. რ ე დ.

*** იხ. ეს ტომი, გვ. 132—153. რ ე დ.

**** იხ. ეს ტომი, გვ. 83—96. რ ე დ.

***** იხ. ეს ტომი, გვ. 166—174. რ ე დ.

***** იხ. ეს ტომი, გვ. 190—219. რ ე დ.

***** იხ. ეს ტომი, გვ. 175—176. რ ე დ.

ზოგადი მონაცემები მეპატრონეებისა და მუშების შესახებ.
კაპიტალისტური წყობილება.

Böttger⁵. [ბულგაკოვის დიდი თანმიმდევრობა]

დ) რუსული აგრარული პროგრამა „ისკრის“ № 3⁶.

მეორე ვარიანტი

ა ბულგაკოვი ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერების კანონის შესახებ.

(შდრ. მასლოვი, რომელიც არცთუ მთლად მართალია?)

ა ბულგაკოვი მსხვილი და წვრილი მეურნეობის შესახებ.

((Ad* ბ?)) ბულგაკოვი კოოპერაციისა და ინდივიდუალიზმის შესახებ მიწათმოქმედებაში

ბ ბადენის მონაცემები (ჭებტთან დაკავშირებით).

ბ ბოდრილიარი...

ბ „Bäuerliche Zustände...“

ბ) ... Böttger...

ბ) { ენგელსისა და მარქსის დამახინჯება.

(„Die Bauernfrage“**)

ბ) { „Moritz Hecht“.

ბ) { ამხანაგობანი. (შდრ. გერმანული სტატისტიკა
სარძეო მეურნეობათა შესახებ)

გ) { საერთო მონაცემები სოფლის მუშებისა და სოფლის მეპატრონეების შესახებ.

დ) { რუსული აგრარული პროგრამა „ისკრის“ № 3.

ბ) { K. Klawki.

ბ ფრანგული მონაცემები მესაკუთრეებისა და პროლეტარიატის შესახებ მიწათმოქმედებაში.

(Ad ა?) ელექტრობა მიწათმოქმედებაში

Pringsheim***

Mack⁸

Kautsky⁹

* — პუნქტის მიმართ. რ ე დ.

** — „გლეხთა საკითხი“. რ ე დ.

*** იხ. ეს ტომი, გვ. 97—100. რ ი ო.

მეცამე ვარიანტი

კრიტიკოსები აბრარულ საკითხში

- ა) 1. შესავალი. ბზარი ორთოდოქსალურ მარქსიზმში (ჩერნოვი № 4, 127¹⁰).
- I 2. კრიტიკოსების „თეორიის“ საერთო ხერხები. ბულგაკოვი: law of diminishing returns* (შდრ. მასლოვი)
3. მისი უარყოფა ბულგაკოვისვე მონაცემებით.
4. რენტის თეორია (შდრ. მასლოვი).
5. მალთუსიანობა: შდრ. ირლანდია¹¹.
- II 6. ჰერტი (+ბულგაკოვი). სასოფლო-სამეურნეო მანქანები, მსხვილი და წვრილი წარმოება (ბულგაკოვი δ^{**} ჰერტი: ϵ^{***}). Contra ბულგაკოვი I 240 II 115, 133.
7. ჰერტი. „კაპიტალიზმის განსაზღვრება“ (და ჩერნოვი)
8. — იპოთეკები (და ჩერნოვი). შდრ. ბულგაკოვი შემნახველი სალაროების შესახებ II 375.
9. — ენგელსი ამერიკის შესახებ¹² (Idem ჩერნოვი). ბულგაკოვი II 433 (შდრ. I 49)
ელექტრობა მიწათმოქმედებაში (Pringsheim, Mack, K. Kautsky).
- III 10. ჩერნოვი. კაუცკის განდგურება (ა—6 ჩერნოვი¹³). Ibidem კაუცკი მევახშეობის შესახებ, კაუცკი პროლეტარიატის ნიშნების შესახებ.
ვოროშილოვი.
11. ვოროშილოვი ნ. — ონისა და სხვ. შესახებ (ა—1 ჩერნოვი¹³)
12. „ კაპიტალიზმის „ფორმა და შინაარსი“

* — ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერების კანონი. რ ე დ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 73. რ ე დ.

*** იხ. ეს ტომი, გვ. 94. რ ე დ.

- ბ)) IV 1. M. Hecht (Blondel¹⁴, ჰერცი, დავიდი, ჩერნოვი).
 2. K. Klawki (contra Auhagen) (ბულგაკოვი)
 V. 3. „Bäuerliche Zustände“ (ჰერცისა და ბულგაკოვის ციტატები)¹⁵
 4. ბადენის ანკეტა.
 5. დასკვნები „წელმაგარი გლეხობის“ შესახებ (ბულგაკოვი ე*. ჰერცი — S. 6 NB, ჰერცი დ**. ჩერნოვი წვრილბურჟუაზიული გლეხობის შესახებ. ჩერნოვი № 7, 163; № 10, 240).
 VI 6. ბოდრილიარი (ჰერცი გვ. 15 და სხვ., ბულგაკოვი II, 282)
 7. სუშონი და მორისი.
 VII 8. ფრანგული სტატისტიკა. (საკუთრება და travaux agraires^{***}, შდრ. ჰერცი: „არავითარი პროლეტარიზაცია“ S. 59. პატრონები და მუშები; საწარმოები დაჭირავებული მუშებით).
 VIII 9. გერმანული სტატისტიკა. ლათიფუნდიები. (შდრ. ჰერცი და ბულგაკოვი).
 9. bis. გერმანული სტატისტიკა...^{****} (შდრ. ბულგაკოვი II 106).
 10. გერმანული სტატისტიკა. სოფლის მრეწველობის ინდუსტრიალიზაცია (ბულგაკოვი და ჰერცი. S. 88).
 11. გერმანული სტატისტიკა. ამხანაგობანი. შდრ. ბადენის მონაცემები Winzer'ების შესახებ.
 IX 12. ბელგია. (ვანდერველდე, Chlapowski).
 გ)) X 1. ზოგადი მონაცემები მეპატრონეებისა და მუშების შესახებ.
 (კაპიტალისტური წყობილება)
 2. Unfug^{*****} „გლეხობის“ მიმართ.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 73. რ ე დ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 94. რ ე დ.

*** — აგრარული შრომები. რ ე დ.

**** რამდენიმე სიტყვა გაურკვეველია, რ ე დ.

***** — უმსგავსობა. რ ე დ.

3. ენგელსის დამახინჯება („Die Bauernfrage“). (ჰერცი, ჩერნოვი).
4. ბულგაკოვი (უფრო თანმიმდევრულია).
5. კლასობრივი ბრძოლა თუ კოოპერაცია.
6. *Böttger*.

დ) XI რუსული აგრარული პროგრამა და „ისკრის“ №3. საკითხის დაყენება „ისკრის“-ში. შეპასუხება 2ა3ნ-ის¹⁶ მიმართ მოსაზრებანი *pro* და *contra*.

მეოთხე ვარიანტი

კრიტიკოსები აგრარულ საკითხში

I

1. შესავალი. აგრარული საკითხი — „ბზარი“ (პირველად) ორთოდოქსალურ მარქსიზმში. (ჩერნოვი № 4, 127, № 8, 204).
2. ზოგადი თეორიული დებულებანი და კრიტიკოსების (ბულგაკოვი, ჰერცი და ჩერნოვი) მოსაზრებანი. ბულგაკოვი: *law of diminishing returns* (შდრ. მასლოვი). ბულგაკოვის ფრაზები: I, 2, 13, 17, 18, 20, 21 (29—30 განსაკუთრებით), 34, 35, 64 და მრავალი სხვა (შდრ. კ. კაუტსკი ბრენტანოს წინააღმდეგ. ტყუილად კი არ არის ბულგაკოვი აღტაცებული ბრენტანოთი. I, 116.)
3. ამ კანონის უარყოფა თვით ბულგაკოვის მონაცემებით: ინგლისში: I, 242, 260; გერმანიაში: II, 132—133. საფრანგეთში II, 211.
4. რენტის თეორია. (შდ. მასლოვი). ბულგაკოვი I, 92. 105. 111—113.

5. მალთუსიანობა. ბულგაკოვი I, 214, 255. II 41 etc. II 212 (საფრანგეთი *N B*)—შდრ. II 159. განსაკუთრებით II 221 და შემ. 223, 237 და 233. 249. 265 NB (და 261). ირლანდია II 351, 384.

II

6. ბულგაკოვი+ჰერცი. სასოფლო-სამეურნეო მანქანები ბულგაკოვი I, 43 — 51. ჰერცი S. 40, 60—65. რეაქციული დამოკიდებულება სასოფლო-სამეურნეო მანქანებისადმი: ჰერცი 65; ბულგაკოვი I 51—52; II 103.
 contra მანქანების შესახებ. ჰერცი 36 (ამერიკა); 43—44; 15 (ლათინურენდები), 124 (ორთქლის გუთანი). ბულგაკოვი I 240; II 115, 133.
7. ბულგაკოვი+ჰერცი. მსხვილი და წვრილი წარმოება. ბულგაკოვი I 142, 154; II 135; 280 (შდ. 282 — 283).
 contra ბულგაკოვი I 239 — 240. ჰერცი 52, 81. (მანქანები წვრილ მეურნეობებში). contra 74 (წვრილში > შრომა); 89 — 90 (*Arbeitsrente** გლეხისა); 91 — 92 (*Neben-erwerb***).
 ბულგაკოვი II 247 (წვრილი < მდიდარია კაპიტალით).

ბულგაკოვი ჰერცის შესახებ I 139 („შესანიშნავი“).

მანქანები ინგლისში: I 252

(ჰერცი 67: მოსავლიანობის გადიდება ორთქლის გუთნის მეოხებით).

contra ბულგაკოვი. ინგლისში: I 311, 316, 318—319. წვრილი წარმოება > დაზარალდა. I 333 (ინგლისში — ? არ არის დამტკიცებული მათი (წვრილთა) სიცოცხლის უუნარობა?).

* — შრომამიყვებითი რენტა. რ ე დ.

** — დამატებითი საშოვარი. რ ე დ.

საფრანგეთი II 188—
189. (საშუალოთა შემ-
ცირება) — ბულგაკო-
ვის ხრიკებია) II 213
(წერილი „წინ უძლ-
ვის“?).

ირლანდია II 359—360.

8. პერცი: „კაპიტალიზმის განსაზღვრა“ (S. 10)—და ჩერნოვი № 4, 133;
9. პერცი (და ბულგაკოვი „ნაჩალო“-ში?) — იპოთეკები, პერცი 24, 26, 28. (ჩერნოვი № 10, 216—217). კაუცკის პასუხი.
10. „ენგელსის შეცდომა“ (პერცი 31; ჩერნოვი № 8, 203). შდრ. ბულგაკოვი I 49 და II 433 («მიამიტობა»). შდრ. ელექტრობა მიწათმოქმედებაში (Pringsheim, Mack, K. Kautsky).

III

11. ჩერნოვი—„კაპიტალიზმის ფორ-
მა და შინაარსი“: № 6, 209;
№ 8, 228.
12. ჩერნოვი რუსი მარქსისტების
შესახებ: № 4, 139; № 4, 141;
№ 8, 238; № 10, 213; № 11, 241
და № 7, 156 (ვინ არიან ამხანა-
გები?) ნიკოლაი—ონისა და კაბ-
ლუკოვის შექება: № 10, 237.
მარქსიზმის დამა-
ხინჯება: „ინტერნაცი-
ონალ“: № 5, 35. მარ-
ქსი მიწათმოქმედების
შესახებ № 6, 216, 237
და მრავალი სხვა. ენ-
გელსი ბელგიის შესა-
ხებ, № 10, 234.
ეურნალი „ნაჩალო“ I,
გვ. 7 და 13.
13. ჩერნოვი. კაუცკის განადგურება: „მარქსიც კი ვერ აუ-
თვისებია“ (№ 7, 169)—*idem* კრებულში „დიად საგუშაგო-
ზე“ მევახშეობის შესახებ, პროლეტარიატის ნიშნების შე-
სახებ. ვოროშილოვი: № 8, 229. (შდრ. კ. კაუცკი)

IV

14. *M. Hecht* (Blondel, p. 27, ჰერცი 68, 79; ჩერნოვი № 8, 206. დავიდი).
15. *K. Klawki* (ბულგაკოვი I 58). 2 სიტყვა აუჰაგენის გამო. ჰერცი 70 და ბულგაკოვი I 58. (შდრ. ჰერცი 66: მოსავალა პრუსიასა და სამხრეთ გერმანიაში).
16. „*Bäuerliche Zustände*“. (ბულგაკოვისა და ჰერცის ცატატები).

V

17. ბადენის ანკეტა (დამოწმებანი ჰერცისა 68, 79 განსაკუთრებით; და ბულგაკოვი *passim**: განსაკუთრებით II 272).
18. VII დასკვნები „წელმაგარი გლეხობის“ შესახებ (ბულგაკოვი II 138 NB და 456), გლეხის დამოკიდებულების შესახებ მუშისადმი (ბულგაკოვი II 288; ჰერცი 4—15; 9. ჰერცი, 6 (1—2 დაქირავებული მუშით) და 5. ჩერნოვი № 7, 163 („წვრილ-ბურჟუაზიული“); № 10, 240 (გლეხი = მუშა კაცი)).
- ბულგაკოვი II 289 („გლეხოფობია“). ბულგაკოვი II 176 („ფრანგი გლეხობა დაიშალა პროლეტარიატად და მესაკუთრეებად“) ბულგაკოვი II 118 („წელმაგარი გლეხები + ტექნიკურად მოწინავე მსხვილი გლეხები“).

VI

19. ბოდრილიარი (ჰერცი, 15 და შემდგომი, 56—58; ბულგაკოვი II 282).

შდრ. ბულგაკოვი II 208
ბოდრილიარის I ტომიდან

სუშონი და მორისი. (შდრ. ბულგაკოვი II 280 წვრილ მეურნეობათა დაქირავებული მუშების შესახებ).

სუშონი წვრილი და მსხვილი მეურნეობის აუცილებლობის შესახებ. შდრ. ბულგაკოვი I 338 (ინგლისი: ისტორიის განაჩენი — წვრილი მეურნეობისკენა)

შდრ. *Rentengüter*¹⁸.

* — ყველგან. რ ე დ.

VII

20. ფ რ ა ნ გ უ ლ ი ს ტ ა ტ ი ს ტ ი კ ა. სოფლის მოსახლეობის განაწილება. (ჰერცი 55; ბულგაკოვი II 195—197 და ჰერცი 59 და 60: (არავითარი პაუპერიზაცია). პატრონები და მუშები (შდრ. ბულგაკოვი II 191). საწარმოები დაქირავებული მუშებით.

ჰერცი S. 55 და S. 140 გლახების—დაქირავებული მუშახელის მოგზაურობის შესახებ ჩრდილოეთიდან საფრანგეთის სამხრეთში. (შდრ. ბულგაკოვი II 191).

VIII

21. გ ე რ მ ა ნ უ ლ ი ს ტ ა ტ ი ს ტ ი კ ა. ფართობების სტატისტიკა. მიწისმქონე მუშების შემცირება (ბულგაკოვი II 106). ლატიფუნდიები. (შდრ. ჰერცი 15; ბულგაკოვი II 126, 190, 363). ინდუსტრიალიზაცია (ბულგაკოვი II 116; ჰერცი 88).

—ბულგაკოვი II 260

ილუზიები, რომ მსხვილი მეურნეობა პროგრესის მატარებელია.

—ჰერცი, 21, 89 („სოციალიზმის მთავარი ამოცანა“).

ამხანაგობანი (შდრ. ბადენის მონაცემები Winzer'ების შესახებ. ჰერცი 120).

IX

22. ბ ე ლ გ ი ა. (ვანდერველდე. დამატებითი საშოვარი. ხლაპოვსკი. წვრილი წარმოების მდგომარეობა. დამატებითი საშოვარი).

X

23. ზოგადი მონაცემები მეპატრონეთა და მუშათა შესახებ ევროპის მიწათმოქმედებაში (კაპიტალისტური წყობილება) (შდრ. მორისი კონცენტრაციის შესახებ. ჰერცი 82 და 55 (!)).

შდრ. ბულგაკოვი II 455 („პურის საკითხი > საშინელია, ვიდრე სოციალური“)

24. Unfug ცნების მიმართ „გლეხო-
ბა“, (შდრ. რუსული სტატისტიკა.
მისი უპირატესობანი).
25. ენგელსის დამახინჯება („Die Ba-
uernfrage“) ამხანაგობების სა-
კითხში. ჰერცი 122 (ჩერნოვი
№ 5, 42; № 7, 157).
26. ბულგაკოვი > თანმიმდევრულია
(II 287, 266, 288). ჰერცი სო-
ციალიზმის შესახებ: S. 7,
14, 10, 72—73, 123, 76, 93,
105.
სოციალიზმის შესახებ: ბულგა-
კოვი II 289, 456, 266 [კლასობ-
რივი ბრძოლის უარყოფა: შდრ.
კიდევ ბულგაკოვი I 303 და 301.
—ინგლისი].
27. კლასობრივი ბრძოლა თუ კოო-
პერაცია. ჰერცი 21, 89. („სო-
ციალიზმის მთავარი ამოცანა“.)
(შდრ. ჩერნოვი. არაკაპიტა-
ლისტური ევოლუცია № 5, 47;
№ 10, 229, 243—244.)

ჩერნოვი კრებულში „დიად სა-
გუშაგოზე“ 195, 185; 188, 196.

დაპირისპირებულობა
ქალაქსა და სოფელს
შორის. ჰერცი 76

ბულგაკოვი
„ნახალო“-ში

კლასობრივი ბრძოლა
თუ მსხვილი და წვრი-
ლი ბურჟუაზიის ინ-
ტერესებისადმი
შეგუება.

(უკეთესი გზაა თუ არა
ფულადი მეურნეობა?
ჰერცი 20).

[ბულგაკოვი versus სო-
ციალიზმი იხ. § 26].
ბულგაკოვი II 255
(მინდვრის ბოსტნების-
თვის: შდრ. II 105:
აგარაიები. Idem პუ-
რის გადასახადების შე-
სახებ. II 141—148).

28. Böttger (შდრ. კ. კაუცკი) (ციტირებულია ჩერნოვის მი-
ერ №)

XI

29. რუსული აგრარული პროგრამა და ჟისკრის* № 3.
საკითხის დაყენება

{ 1) კლასობრივი ბრძოლა }
{ 2) მისი 2 ფორმა }

30. შეპასუხება 2ა3ნ-ს მიმართ („ჩამონაჭრები“).
მოსაზრებანი *pro* და *contra*.

დაწერილია 1901 წ. ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ. ლენინის
XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერას
მიხედვით

**შინაარსი შრომისა
„აგრარული საკითხი და „მარქსის
კრიტიკოსები““**

§§	I. (კლესიონატი ნაყოფიერების კანონი)	გვ. 2— 27.
	II. (რენტის თეორია)	გვ. 27— 48.
	III. (მანქანები)	გვ. 48— 73.
	IV. (ქალაქი და სოფელი)	გვ. 74—101.
	V. (ჭეხტი)	გვ. 102—117.
	VI. (Klawki)	გვ. 118—144.
	VII. (ბადენის ანკეტა)	გვ. 144—168.
	VIII. (გერმანული სტატისტიკა)	გვ. 168—189.
	IX. (idem)	გვ. 189—222.

დაწერილია 1901 წ. ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ. ლენინის
XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ვ. ი. ლენინის ხელნაწერი
„V—IX თავების შინაარსი შრომისა
„აგრარული საკითხი და
„შარქისის კრიტიკოსები““
— 1906 წლის თებერვალზე ადრე.

ზრომის — „აგარაული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ V — IX თავების შინაარსი ¹⁹

) {	(§ V) გვ. 1—16 (102—117).	პეხტი	}} Kraft- futter- mittel.
	§ VI) გვ. 17—39 (118— —).	აუჰაგენი და Klawki	
	§ VI გვ. 39—43	ბ-ნ ბულგაკოვის ცი- ტატები „Bäuerliche Zustände“-დან.	
§ VII	43—56	(ბადენის ანკეტა)	
VII	56—67	გლეხობის დაშლის მნიშვნელობა და ბულგაკოვის მიერ ამის უგულებელ- ყოფა.	
VIII	67—89	გერმანული სტატისტიკის ჯამი (1) წვრილ მეურნეობათა გადიდება (2) ლატიფუნდიების მნიშვნელობა (3) საშუალო მეურნეობათა გადიდება: მუშა პირუტყვის გაუარესება.	
IX	89—121:	საერთო გერმანული სტატისტიკა	
	89—94:	პირუტყვი მეურნეობათა სხვადასხვა ჯგუფში	
	94—98:	ტექნიკური წარმოებანი	
	98—108:	სარძეო მეურნეობა	მეთამბაქოეობა + მევენახეობა
	108—112:	კოოპერაცია	
	112—121	სოფლის მოსახლეობა მიწისმქონე და უმიწაწყლო	

*) ჩქარი კითხვა ჩუმად
დაახლოებით $\frac{1}{2}$ საათი

120 გვერდი \geq დაახლოებით 2 საათი²⁰

დაწერილია 1906 წ. თებერვალზე აღრე
პირველად დაიბეჭდა 1938 წ.
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* —კონცენტრირებული საკვები. რ ე დ.

მარქსისტული უხედეულებანი აბრარულ საკითხზე ევროკასა და რუსეთში ²¹

ლექციების კონსეპტები

პირველი ვარიანტი

მარქსისტული უხედეულებანი აბრარულ საკითხზე ევროკასა და რუსეთში

1. აბრარული საკითხის ზოგადი თეორია.

1. საეკონომიკური მიწათმოქმედების ზრდა. — პროცესის ფაზისები. — ბაზრის წარმოშობა: ქალაქები. — გლეხმრეწველი („Kapital“, III, 2?)²². — სასურსათო მეურნეობის ნაშთები. — ბაზრისადმი გლეხის დამორჩილების ხარისხი. — თავისუფალი კონკურენცია მიწათმოქმედებაში. Quoad?*

NB (საშინაო ნატურალური გლეხური სარეწების დაცემა)
(კ. კაუცკი და ენგელსი²³).

ფულის საჭიროება (მევახუნი. გადასახადები).

2. ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერების კანონი. რიკარდო—მარქსი (ბულგაკოვი და მასლოვი ბოლო დროს).
3. რენტის თეორია. რიკარდო—მარქსი: დიფერენციული და აბსოლუტური რენტა. (მასლოვის შეცდომა.)
- 3a. ქალაქის გამოყოფა სოფლისაგან (შდრ. ბულგაკოვი და ჰერცი. „ზარია“ № 2/3²⁴, Nossig**).

* — როდემდე? რამდენ ხანს? რედ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 276—277. რედ.

4. თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო კრიზისი. (პარუფსი).

რენტის გაბერვა და დამკვიდრება. რენტის ტვირთი.

5. კაპიტალის „მისია“ მიწათმოქმედებაში.

- | | |
|---|--|
| { | 1) მიწათმფლობელობის გამოყოფა წარმოებისაგან |
| | 2) განსაზოგადობა |
| | 3) რაციონალიზაცია |

ბ. წვრილი წარმოება მიწათმოქმედებაში (1—4 ერთი წაკითხვა; 5—მეორე წაკითხვა).

1. მსხვილი მეურნეობის ტექნიკური უპირატესობა. სტატისტიკა. მანქანები. (მსხვილი მეურნეობა და მსხვილი მიწათმფლობელობა.)

2. გლეხობის განდევნა, პროლეტარიზაცია; ქალაქებში გაქცევა.—კუსტარული სარეწები.—Nebenarbeit*.

3. მუშაპირუტყვის გაუარესება. გერმანული სტატისტიკა. Kuhanspannung**.

დამატება. ბოდრილიარი, სუშონი, ხლაპოვსკი

4. კოოპერაციები. გერმანული სტატისტიკა²⁵. (ჰერცი, დავიდი etc.).

5. მსხვილი და წვრილი მეურნეობის შემოსავლიანობის შედარება. Klauwki, *** Stumpfe. შდრ. Hecht, Bäuerliche Zustände. } (აღამიანი)
პირუტყვი
მიწა

6. სამხრეთ გერმანიის ანკეტები. ბადენისა, ბავარიისა; ვიურტემბერგისა²⁶.

ბ. დასავლეთელი მარქსისტების საპროგრამო განცხადებანი.

გადავიდეს IV (დ) განყოფილებაში, ბოლოში?
დასავლეთ ევროპისა და რუსეთის ს.-დ.
აგრარული პროგრამა

* — დამხმარე სამუშაო. რედ.

** — ძროხის შებმა. რედ.

*** იხ. ეს ტომი, გვ. 132—153. რედ.

1. მარქსი და ენგელსი 40-იან წლებში. „კომუნისტური მანიფესტი“. — „ახალი რეინის გაზეთი“²⁷ — მარქსი ამერიკის მიწათმოქმედების შესახებ 40-იან წლებში²⁸.
2. ინტერნაციონალის გადაწყვეტილებანი²⁹, ენგელსი 74 წ., მისი პროგრამა³⁰.
3. აგრარული დებატები 95 წ.³¹ ენგელსი „Neue Zeit“-ში ფრანგულა და გერმანული პროგრამის შესახებ.

NB Sozialdemokratie auf dem Lande. Böttger Hugo)

4. **K. Kautsky „Soziale Revolution“-ში.**

[აქვე § დ-დან? რუსული აგრარული პროგრამის პრინციპები.]*

დ. აგრარული საკითხი რუსეთში.

Ad. დ. რუსეთის სასოფლო-სამეურნეო დაქვეითება. მოდუნება. შიმშილობანი. **დაცემა თუ გადასვლა კაპიტალიზმისაკენ?**

ნაროდნი-კული თეორიები	<ol style="list-style-type: none"> 1. თემი. ფისკალური ხასიათის უგულვებელყოფა. გამოცალკევების უგულვებელყოფა. 2. სახალხო წარმოება. ჩერნიშევსკი — ... (ვ. ვ., ნ.—ონი). 3. არარისნიადაგიკაპიტალიზმისათვის. არარის შინაგანი ბაზარი. დაქვეითება. 	<p>გაქცევა ცენტრალური რაიონების „სახალხო წარმოებიდან“ დედაქალაქში და განაპირა მხარეებში.</p>
-----------------------	---	--

NB

4. ნაროდნიკული თეორიების ისტორიული მნიშვნელობა.
5. გლახობის დაშლა. საერთო მონაცემები. ჯამი-მნიშვნელობა (=წვრილი ბურჟუაზია)
6. კლასთა ბრძოლა სოფლად. სასოფლო-სამეურნეო პროლეტარიატის წარმოშობა. გადასვლა საბატონო მეურნეობიდან კაპიტალისტურზე.

* განყოფილება „გ“ გადახაზულია ვ. ი. ლენინის მიერ. რედ.

7. საეკონომიკური და კაპიტალისტური მიწათმოქმედების ზრდა.
8. ბატონყმობის ნაშთებთან ბრძოლა. გადაადგილების თავისუფლება (მასლოვი)³². თემიდან გასვლა. მიწის გასხვისების თავისუფლება.
9. ს. დ. აგრარული პროგრამა. „ჩამონაკრები“.

—————

ნარკვევი II³³ (აგრარული სტატისტიკა)

1. ჰენტი + ბავარიისა
2. (აუჰაგენი) Klawki. + ვიურტემბერგისა
3. „Bäuerliche Zustände“ + *Stumpfe*
4. ბადენის ანკეტა.
5. გერმანული აგრარული სტატისტიკა
წერილი მეურნეობა
ლათინური
საშუალო გლეხობა. პირუტყვის გაუარესება.
6. პირუტყვი. ტექნიკური წარმოებანი.
7. სარძევე მეურნეობა (მეთამბაქოეობა, მევენახეობა).
8. კოოპერაცია.
9. სოფლის მოსახლეობა მდგომარეობის მიხედვით.

რენტა³⁴.

- A. 1 დესეტინა—80 ფუთი. დახარ-
ჯული კაპიტალის 40 მან. +8 მან.
მოგება=48 მან. : 80= 60 კაპ. 51.₂ მან. (64 კაპ.) 3.₂ მან.
- B. 1 დესეტინა—75 ფუთი. დახარ-
ჯული კაპიტალის 40 მან. +8 მან.
მოგება=48 : 75= 64 კაპ. 48 მან. (64 კაპ.)
- A) —64 მან. 16 მან.
- B) —60 მან. 12
- C) 1 დესეტინა—60 ფ. დახარ-
ჯული კაპიტალის 40 მან. +
+8 მან. მოგება=48 : 60= 80 კაპ. 48 მან.

დაწერილა 1903 წ.

10(23) თებერვალზე აღრე

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მეორე ვარიანტი

მარქსისტული უხედილუებანი აგრარულ საკითხზე
ევროპასა და რუსეთში

A. აგრარული საკითხის ზოგადი თეორია. (ერთი წაკითხვა A-ზე)

1. თეორია ვარაუდობს კაპიტალისტური მიწათმოქმედება = სასაქონლო წარმოება + დაჭირავებული შრომა, სავაჭრო მიწათმოქმედების ზრდა: ბაზრის წარმოქმნა ქალაქები (ევროპასა და რუსეთში) ინდუსტრიული განვითარება (Parvus) საერთაშორისო ვაჭრობა პურით.

სავაჭრო მიწათმოქმედების ფორმები:
მისი რაიონები
სპეციალიზაცია
ტექნიკური წარმოებანი

მაგალითი რძის მეურნეობის კონცენტრაციისა მეურნეობებში 2 ha-მდე: გვ. 173 სტატისა*.

დავიდი, S. 152, note**; «Im allgemeinen prosperiert in der Gärtnerei, wie in der Landwirtschaft, der Kleinbetrieb. Nach der Betriebszählung von 1895 entfielen von 32 540 Kunst- und Handlungsgärtnereien.

NB: დავიდი (და კ. კაუტცი) Kunst- und Handlungsgärtnerei შესახებ.

40% 20 ar-მდე
25 „ 20—50 „
„nur“ 6% > 2 ha***

* — იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 265—266. რ ე დ.
** — შენიშვნა. რ ე დ.
*** — „საერთოდ, მებოსტნეობასა და მებაღეობაში, სწორედ ისე როგორც

ბაზრისადმი გლეხის დამორჩილების ხარისხი

{ ფულის } ფულადი ბიუჯეტის %.
 { საჭი- } მევახშენი. გადასახადები.
 { როება } საშინაო პატრიარქალური სარეწების დაცემა
 (კ. კაუტსკი და ენგელსი)
 გლეხი = მრეწველი და ვაჭარი სანახევროდ („kapital“, III, 2, 346³⁵, „კაპიტალიზმის განვითარება“, 100*)

ფერმერთა და დაქირავებულ სასოფლო-სამეურნეო მუშათა კლასის შექმნა პროცესის დასაწყისია (K. Kautsky. S. 27³⁶. „კაპიტალი“, III, 2, 332³⁷. „კაპიტალიზმის განვითარება“ 118**)

სასოფლო-სამეურნეო დაქირავებული მუშაობის სხვადასხვაგვარი ფორმები („კაპიტალიზმის განვითარება“ 120***)

შდრ. სტატია გვ. 68—70 წვრილ მიწათმოქმედთა „დამოუკიდებლობისა“ და „არადამოუკიდებლობის“ შესახებ****.

(არა) გავლენა მიწათმფლობელობის ფორმისა („კაპიტალიზმის განვითარება“ 242*****)

გლეხთა ნაკვეთების დაქუცმაცება, დაპატარავება.

2. რენტის თეორია.

მარქსის Wert თეორია*****. რენტა შეიძლება იყოს მხოლოდ Mehrwert-დან*****, ე. ი. Surplusprofit-დან*****.

სოფლის მეურნეობაში, აყვავებულია წვრილი წარმოება. 1895 წ. სამრეწველო სტატისტიკის მონაცემებით, 32 540 საბაღე და საბოსტნე მეურნეობიდან 40% 20-მდე არია; 25%—20—50-მდე არია; და „მხოლოდ“ 6% აღემატება 2 ჰექტარს“. რ ე დ.

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 3, გვ. 166. რ ე დ.

** იხ. იქვე, 188—190. რ ე დ.

*** იხ. იქვე, გვ. 193—194. რ ე დ.

**** იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 241—243. რ ე დ.

***** იხ. თხზულებანი. მე-4 გამოცემა, ტომი 3, გვ. 373—374. რ ე დ.

*****—ღირებულების თეორია. რ ე დ.

*****.—ზედმეტ ღირებულებიდან. რ ე დ.

*****. დამატებითი მოგებიდან. რ ე დ.

Profit*(=Mehrwert: „Kapital“). საშუალო მოგება. (K. Kautsky, 67)

Surplusprofit ნაყოფიერების დიფერენციული
სხვადასხვაობის გამო რენტა

Differentiale Rente I.

პურის ფასი განისაზღვრება უარესი წარმოებით

{ მიწის შეზღუდულობა }
{ ბაზრის ზრდა }

Differentiale Rente II: კაპიტალის დამატებითი დაბან-
დება (დახარჯვა) მიწისთვის.

Differentiale Rente იზრდება უამრავ (უმრავლეს)
კომბინაციებში.

Differentiale Rente წარმოსდგება მიწის კაპიტალისტური
მეურნეობიდან

წარმოსდგება სხვაობიდან პროდუქტის რაოდენო-
ბაში. მიწის კერძო საკუთრე- აბსოლუტური
ბის მონოპოლია რენტა

— აბსოლუტური რენტა

ან = მონოპოლიური ფასი

(აბსოლუტური რენტა) = ან = სამიწათმოქმედო კაპიტალის
დაბალი აგებულებიდან

აბსოლუტური რენტა წარმოს-
დგება არა მიწის კაპიტალისტუ-
რი მეურნეობიდან, არა-
მედ მიწის კერძო საკუთრე-
ბიდან

მიწის
ფასი

— არა პროდუქციის რაოდენო-
ბიდან, არამედ ხარკია

ხარკი ფიქსირებული მიწის ფასში.

მიწის ფასი = კაპიტალიზირებული რენტა. კაპიტალის
მოშორება მიწათმოქმედებისაგან

*— მოგება. რ ე დ.

მაღალი ფასების ფიქსაცია.

3. რენტისა და კაპიტალიზმის მნიშვნელობა მიწათმოქმედებაში.

რენტა აბრკოლებს პურის ფასების დაცემას (*Parvus*)

რენტის მნიშვნელობა.

შდრ. „*Kapital*“, III, 2, 738¹

რენტას მიაქვს მიწათმოქმედების ყველა გაუმჯობესება მთელი მოგება საშუალოზე ზევით.

(მიწის ნაციონალიზაცია მოსპობდა აბსოლუტურ რენტას.) აგრარული კრიზისი სპობს აბსოლუტურ რენტას.

{ კონკურენცია ურენტო მიწებისა }
 { და რენტის მიწებისა }
 რენტის აკრეფის ორი ფორმა:
 ფერმერული სისტემა (K. Kautsky, 85).

რენტის აკრეფის ფორმები

იპოთეკური სისტემა (K. Kautsky 87—89. „კაპიტალიზმის განვითარება“ 442*)

ორივე პროცესი =

(1) მიწათმფლობელის გამოყოფა მიწათმოქმედებისაგან. ამასთან დაკავშირებით აღინიშნოს მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის როლი.

(2) მიწათმოქმედების რაციონალიზაცია (კონკურენცია)

(3) მისი განსაზოგადოება

(4) კაბალისა და შრომამიგებათა მოსპობა.

4 [3] კლებადი ნაყოფიერების კანონი. რიკარდო (და West). მარქსის შესწორება. „ზარია“ № 2/3, გვ.**

ბულგაკოვი: პურის მოპოვების სიძნელე.

უარყოფა. „ზარია“ № 2/3, გვ.* **

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა. ტომი 3, გვ. 657—659. რედ.

** იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტ. 5, გვ. 127—128. რედ.

*** იხ. იქვე, გვ. 133—140. რედ.

მასლოვი.

წინააღმდეგ: 1 მხრივ ბულგაკოვის წინააღმდეგ.

მე-2 მხრივ აღიარება ექსტენსიური მეურნეობის > მწარმოებლურობისა. მასლოვი გვ. 72, 83 და სხვ. განსაკუთრებით 72.

Contra-Marx III, 2, 210³⁹ მარქსი R. Jones-ის
(„კაპიტალიზმის განვითარება“ შესახებ
186 და 187*) ამონაწერი⁴⁰

„მოთავსდეს მიწათმოქმედება 1 დესეტინაზე“

მასლოვი, გვ. 79 და 110 („Gesetz“^{***}-ის გარეშე არ იქნებოდა არც Differentiale Rente)

გვ. 86 (ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერების უდავო ფაქტი)
Contra გვ. 114 (სხვადასხვანაირად ხდება ხოლმე!)

მასლოვი გვ. 72. ეკონომისტები, რომლებიც „კანონს“ უარყოფენ, გაუგებრობაში ვარდებიან

110: შრომის ნაყოფიერება შეიძლება იზრდებოდეს, „კანონი“ კი რჩებოდეს. (უსაფუძვლოა!)

130—131: Marx-ის წინააღმდეგ (აბსოლუტური რენტის უარყოფა).

NB 109: „კონკურენციას ხსნის არა რენტის სიდიდით, არამედ პირიქით.“ = მასლოვის შეცდომის მნიშვნელობაა ჩქმალავს ხარკს (რენტას), ვითომ დაბუნება რივი მიზეზებით, როგორც პურის წარმოების ღირებულებას.

5. სამიწათმოქმედო კაპიტალიზმის წინააღმდეგობანი: მიწათმოქმედების რაციონალიზაცია—და ნიადაგის ძარცვა

სოფლისაგან ქალაქის გამოყოფის მნიშვნელობა (ბულგაკოვი და ჰერცი და ჩერნოვი და „ზარი“ № 2/3, გვ.***).

Nossig, გვ. 103: ამონაწერები

კაბალის მოსპობა—და სასოფლო-სამეურნეო დაქირავებული მუშისა და წვრილი გლეხის დაჩაგვრა.

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტ. 3, გვ. 289—290 და 291—292. რ ე დ.

** — „კანონის“. რ ე დ.

*** იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 175—195. რ ე დ.

მწარმოებლური ძალების განვითარება—და ხ ა რ კ ი ს, რენ-ტის ზრდა, რაც ხელს უშლის ფასების დაკლებას და მიწათმოქმედებაში კაპიტალის დაბანდებას.

მსხვილი მეურნეობის უპირატესობა (კაპიტალიზმის განვითარების კვალობაზე).

ad A. 1) K. Kautsky. 2) „კაპიტალიზმის განვითარება“; 3) „ზარია“ (2/3) 4) მასლოვი 5) პარეუსი 6) ამონაწერები Nossig-იდან.

B. წვრილი და მსხვილი წარმოება მიწათმოქმედებაში. (ორი წაკითხვა B-ზე)*.

1. საკითხის იზოლირებული დაყენების მცდარობა

(ყველაფერი კაპიტალიზმის ფარგლებში. წვრილი მეურნეობის განდევნას ისეთი მნიშვნელობა არა აქვს, როგორც მიწათმოქმედების მთელ კაპიტალისტურ გარდაქმნას.)

2. მსხვილი მეურნეობის ტექნიკური უპირატესობა. მანქანები. „ზარია“ № 2/3** (ბულგაკოვის, ჰერცის, დავიდის etc. შეპასუხებანი)

კომერციული გაიაფება

მანქანისა

(α) სასუქებისა

დრენაჟი

|| α { შრომის განაწილება
|| α { კოოპერაცია

(β) ნაგებობებისა

ინვენტარისა

(γ) გასაღება და შესყიდვა

* „B“ განყოფილების 1, 2 და 3 პუნქტები ხელნაწერში გადახაზული უბრალო ფანქრით, ორი ვერტიკალური ხაზით, როგორც ჩანს, სარედაქციო გადათვლიერების პროცესში. რ ე დ.

** იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 154—175. რ ე დ.

3. Kleinbetriebe-ს* განდევნისა და დაქვეითების მრავალფეროვანი ფორმები: კუსტარული სარეწები გარე სამუშაოები დაქირავებული მუშაობა კვების გაუარესება შრომის გადიდება პირუტყვის გაუარესება მიწის „ (ძარცვა) დავალიანება და ა. შ.

4. დეტალური გამოკვლევები:

(მე-2 აგრარული სტატია)

ჰეხტი

Auhagen

Klawki

„Bäuerliche Zustände“

ბადენის ანკეტა

NB

(+ბავარიისა
+ვიურტემ-
ბერგისა
+ Stumpfe
NB

NB

{ +ბოდრილი-
არი
+სუშონი
+ხლაპოვსკი
NB

{ ჯამი: (1) ადამიანი
(2) პირუტყვი
(3) მიწა }

5. გერმანული აგრარული სტატისტიკის ზოგადი მონაცემები:

(1) წვრილი მეურნეობა

(2) ლათიფუნდიები

(3) საშუალო მეურნეობა. პირუტყვის გაუარესება

პირუტყვის განაწილება. ტექნიკური წარმოებანი. რძის მეურნეობა (მეთამბაქოეობა, მევენახეობა)

6. — კოოპერაციები

7. — უმიწაწყლოდ დარჩენა და პრო-
ლეტარიზაცია.

სოფლის მოსახლეობის გა-
ნაწილება მიწის ფლობის მიხე-
დვით

C. აგრარული საკითხი რუსეთში (1 წაკითხვა C-ზე).

*—წვრილი მეურნეობის. რ ე დ.

1. ძველი შეხედულებანი = ნაროდ- ნ ა რ ო დ ნ ი კ ო ბ ი ს
ნიკობა. ა რ ს ი

გლახობა = „სახალხო წარმოება“
(არა წვრილი ბურჟუაზია)

თემი = კომუნისმის ჩანასახები
(არა ფისკალური).

არ არის ნიადაგი კაპიტალიზმისათვის:

არ არის საშინაო ბაზარი, გლახობა უდიდესი ანტაგონისტია, არ არის კლასობრივი ბრძოლა მიწათმოქმედებაში.

2. ეს მთელი მსოფლმხედველობაა, დაწყებული გერცენით და დამთავრებული ნ.—ონით. საზოგადოებრივი აზრის უზარმაზარი ხანა. მისი ისტორიული მნიშვნელობა: } „აგრარული დემოკრატია“
ისტორიული მნიშვნელობა

ბატონყმობასა და მის ნაშთებთან ბრძოლის იდეალიზაცია } ნ ა შ თ ე ბ ი ს ო ც ი ა
ალისტრევიზ-ლუციონურებთან.

დემოკრატიის ელემენტები + უტოპიური სოციალიზმი + წვრილბურჟუაზიული რეფორმები + წვრილი ბურჟუაზ რეაქციულობა.

გამოიყოს დვარძლი ხორბლისაგან.

3. ცენტრალური საკითხი: გლახობის დაშლა, მისი გადაქცევა წვრილ ბურჟუაზიად, კლასობრივი ბრძოლა სოფლადა. } გ ლ ა ხ ო ბ ი ს
დაშლა
(„დავიდთა“ შეცდომა)

გ ლ ა ხ ო ბ ი ს დ ა შ ლ ა .

* — („აგრარული დემოკრატია“) მარქსი. რ ე დ .

მისი (თემის შიგნით) შესწავლის ხერხები.
მისი ძირითადი სიმპტომები: „კაპიტალიზმის განვითარება“ 81 (14 ნიშანი 2—და 12+)*.

თვითელი ნიშნის გარჩევა ზოგიერთი მაგალითითურთ.
(მასლოვი გლეხების მიერ მიწის ყიდვა ამონაწერი).
Contra-ვიხლია ევი გვ. 108⁴¹. უცხენობა, „სტატია“
და „დინამიკა“.

დასკვნები = წვრილი ბურჟუაზია. („კაპიტალიზმის განვითარება“ 115, ვ. 2**).

საერთო ჯამი ცხენთა აღწერის მონაცემთა მიხედვით
(„კაპიტალიზმის განვითარება“ 92***).

დაშლის რაიონები: რუსეთის სამხრეთი, რძის მეურნეობა, ამურა (მასლოვი 324), ორენბურგის გუბერნია (325 მასლოვი), ციმბირის ერბო-კარაქის წარმოება.

(სადაც კი გლეხისათვის უკეთესია, დაშლაც იქ არის)
შინაგანი ტენდენციები დაშლისადმი

რუსეთის აგრარული წყობილება. მხოლოდ კაპიტალიზმი რომ იყოს, აგრარული პროგრამა საჭირო არ იქნებოდა. (ენგელსი, ბეტგერი). მაგრამ... ბატონყმობის ნაშთები.

დაშლის შეფერხებანი:

NB შრომამიგებანი
მაღალი გამოსაღებები
გადაადგილების თავისუფლების უქონლობა—(მასლოვი თემი: ამონაწერი).
საეაზმო კაპიტალი

4. საბატონო მეურნეობიდან კაპიტალისტურ მეურნეობაზე გადასვლა.

(გარდამავალი სისტემა) შრომამიგების სისტემა. („კაპიტალიზმის განვითარება“ 133, 135****
ჩამონაჭერები etc.

ბატონყმობის ნაშთები

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 3, გვ. 134—135. რ ე დ.
** იხ. იქვე, გვ. 185—187.
*** იხ. იქვე, გვ. 151—153. რ ე დ.
**** იხ. იქვე, გვ. 212—215, 217—218, რ ე დ.

დაქირავებული მუშათა კლასი მიწათმოქმედებაში: 3 1/2 მილიონი **minimum**.

5. მუშათა გადაადგილება რუსეთში, როგორც კაპიტალიზმის შექამებული განვითარება
გაურბიან სახალხო წარმოებას („კაპიტალიზმის განვითარება“ 466-469)*

მუშათა გადაადგილება რუსეთში

Ergo**, თანამედროვე მომენტის არსი რუსეთის (და მთელი ისტორიის) სამეურნეო ევოლუციაში.

= ბატონყმობის ნაშთების მოსპობა

= კაპიტალიზმის განვითარების თავისუფლება

= პროლეტარიატის კლასობრივი ბრძოლის თავისუფლება

ჩვენი აგარული პროგრამის დედაარსი

{ სულ სხვაგვარი (ვიდრე ევროპაში) აგარული საკითხი } { მოდუნება, შიმშილობანი. დაქვეითება? თუ კაპიტალიზმის თავისუფლება? }

აქა ნაროდნიკობის ბირთვი, მისი დემოკრატიულ-რევოლუციური ბირთვი

შექმდებული გლახობა უკვე ჩამოყალიბდა

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 3, გვ. 694—699. რ ე დ.

** — მაშასადამე. რ ე დ.

სხვადასხვა
ფორმით
დაქირავებულ
ლი მუშები

10 მლნ.
„კაპიტალიზმის
განვითარება“,
462*

- ბატონყმობის ნაშთების მოსპო-
ბა გააფორმებს და განავითა-
რებს მის ძალაუფლებას
- ცხოვრების დონის ამაღლება
გაზრდის საშინაო ბაზარს, ავი-
თარებს ინდუსტრიას
- პროლეტარიატისა და
სოციალიზმისათვის კლას-
ობრივი ბრძოლის განვი-
თარება.

ავტარული პრო-
გრამის გაუგებ-
ლობა სოცია-
ლისტ-რევოლუ-
ციონერებისა და
რიაზანოვების
მიერ

რუდინის თეზისები**
ჩამონაჭრების „ზომი-
ერება“. ფრაზა: კოო-
პერაცია + სოციალიზა-
ცია + ექსპროპრია-
ცია — არ არის ავტარ-
ული და არ არის
პროგრამა

დაწერილია 1903 წ. 10(23) თებერვალზე
ადრე

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ. ლენინის
XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 3, გვ. 688—689. რ ე დ.
** იხ. ეს ტომი, გვ. 40. რ ე დ.

სოციალისტ-რევოლუციონერებისა და სოციალ-დემოკრატების აგრარული პროგრამა⁴²

რეზოლუციის კონსპექტი

პირველი მარტი

სოციალისტ-რევოლუციონერებისა⁴³ და სოციალ-დემოკრატების აგრარული პროგრამა

იმისათვის, რომ ერთმანეთს შევადართო პროგრამები და შევადგინოთ ისინი, უნდა განვიხილოთ პრინციპები, თეორია, რომლებიდანაც პროგრამა გამომდინარეობს.

ა) ს.-რ-ების დამოკიდებულება ნაროდნიკობისადმი.

1. ს.-რ-ები არც მომხრე არიან, არც წინააღმდეგი.

2. რუდინი⁴⁴ 29: „ძვირფასი მემკვიდრეობა“ („განწმენდილნი“!?)

3. რუდინი უარყოფს დიფერენციაციას. რუდინი 21. (!)

4. ნაროდნიკობის მოკრძალებული დაფარვა,

5. და გაუგებლობა მისი ისტორიული მნიშვნელობისა (დემოკრატიის პირველი ფორმა „agrarishe Demokratie“).

(„უკვე ახლაც რუსეთში მიწა ალაგ-ალაგ გადადის კაპიტალიდან ურომის ხელში“
№ 8, გვ. 84⁵)

6. გადახვევა: ორთოდოქსები, დოგმატიკოსები გამოდიან რუსული ურთიერთობიდან და მონაცემებიდან, ხოლო — ნაროდნიკების „მემკვიდრენი“ ამის შესახებ კრინტს არ ძრავენ, სამაგიეროდ დადიან ბელგიაში+იტალიაში.

ბ) რუსეთის მთელი ისტორიულ-ეკონომიური ევოლუციის გაუგებლობა.

1. სხედან 2 სკამს შუა, ნაროდნიკობასა და მარქსიზმს შუა. „ვესტნიკ რუსსკოი რევოლუციი“ № 1 კაპიტალიზმის „შემოქმედებითი მხარე“. (ციტატი „ზარიაში“ № 1, სარედაქციო).

„რევოლუციონნაია როსსია“ № 11, გვ. 8—9: დავიდიც, კ. კაუცკიც, გევიდიც, ჟორესიცი, ბელგიაცი, იტალიაცი!! იზიდავენ გლეხს. რისკენ?

„რევოლუციონნაია როსსია“ № 12, 6: გლეხი—„მსახური და მეპატრონე“ ცხოვრობს ცხოვრებით, რომელიც ემყარება !!! „შრომის კანონს“

კლასობრივი ბრძოლა სოფლად („რევოლუციონნაია როსსია № 11).

„არ ვეთანხმებით გლეხობის მიკუთვნებას“

! წვრილბუჩუთაზიული ფენებისადმი.

(ნაროდნიკობისა და მარქსიზმის ცენტრი!)

„შრომითი“ და „ბუჩუთაზიულ-კაპიტალისტური“ მეურნეობა

„რევოლუციონნაია როსსია“ № 11, გვ. 9: „მათვერ შენიშნეს, რომ მიწათმო-

! ქმედებაში კაპიტალიზმის შემოქმედებითი როლი ჩამოუვარდება დამანგრეველს“, „დეზორგანიზაციის გამომწვევ“ როლს.

2. გაუგებლობა რუსეთის ცხოვრების 2 წყობის (ბატონყმურ-პატრიარქალურის და კაპიტალისტურის) სრული შეცვლისა

Vide*:

3. არის თუ არა ბატონყმობის ნაშთები? არის თუ არა კაპიტალიზმის განვითარების ამოცანა?

* —ნახე. რ ელ.

არა: „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ. 4, დიახ. „რევოლუციონნაია როსსია“ № 15, 6.

„61-ის რეფორმებმა ფართოდ (!!!) გაუწმინდა (1) ასპარეზი კაპიტალიზმის განვითარებას“.

„რევოლუციონნაია როსსია“ № 15, 6: თუ გლახობა მოითხოვს „მიწის შეთანაბრებას“, არის მხოლოდ 2 გამოსავალი: ან (1) მიეცეს ინდივიდუალურ საკუთრებად ან (2) მიეცეს კოლექტიურ საკუთრებად, სოციალიზაცია

4. ჩამონატრები — კაბალაა. მართლაც ასეა (რუდინი 14). „მაგრამ არა ფართოდ მომცველი“ რუდინი 14 (!) „არ იძლევა მიწით ფართო!! უზრუნველყოფას“ (რუდინი 14). მეტი „მისცეს“, მეტი შეჰპირდეს!!

5. ბ-ნ რუდინის ორი თეზისი (17)
 (α) მიწის გამოყოფა დაეხმარება გლახს ებრძოლოს კაპიტალიზმს!
 (β) — შეაფერხებს მსხვილი მუშრუნობის კაპიტალიზაციას ისე და ცმძიმე (პროცესს!!) მართლაც + თეზისი (γ) კლასობრივი ბრძოლის „დაჩლუნვება“ (17).

არ გავარჩიოთ! რა საჭიროა? რა უნდა გლახს: „ჩამოჭრილი ნაკვეთებში“!! „რევოლუციონნაია როსსია“

№ 8, გვ. 7?

შეძლებულ გლახთა იმედის არა გვაქვს, — რადგან სოციალისტური მოძრაობის დასაწყისია,

„რევოლუციონნაია როსსია“ № 13, გვ. 5: „უეჭველია“, რომ გლახთა მოძრაობა სოციალისტური არ არის. მაგრამ სოციალისტური აზრების 1/2-დან პროპაგანდისტს შეუძლია მივიდეს „წმინდა სოციალისტურ დასკვნებამდე“.

{ ლარიბობა მდიდრე-
 ბის წინააღმდეგია,
 ილინი კი ლაპარა-
 კობს მოძრაობის ბუ-
 რეუაზიული და პრო-
 ლეტარული ელემენ-
 ტების შეერთებაზე }

ბ. კლასობრივი ბრძოლის გაუგებლობა და მიჩქმალვა.

1. გლახობა ჩამონატრებზე არ შეიჩრდება. რუდინი 18.

2. გლახობა — „შრომითი“ პრინციპი (და არა კლასობრივი ბრძოლა?) რუდინი 18.

{ $1/2$ სოციალისტური პროგრამა გლახებისა. „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ. 3/1. „შრომითი პრინციპი“.

3. რა იქნება ჩამონატრების შემდეგ? ჩამონატრებისათვის? (კლასობრივი ბრძოლა.)

*Inde**:

ე. რუსეთის რევოლუციის გაუგებლობა.

1. ბურჟუაზიული თუ დემოკრატიული? „რევოლუციონნაია როსსია № 8, გვ. 3/2 და „რევოლუციური ავანტიურიზმი“. ილუზიებს თესავენ.

2. ვულგარული სოციალიზმი: არ შეიძლება კერძო საკუთრების დაცვა. „რევოლუციონნაია როსსია“ № 13, გვ. 5 და 6. „რევოლუციონნაია როსსია“ № 15, 6.

(„სოციალისტები“ — ბურჟუაზიულობის გამტარებელნი!)
 Contra Marx 48 წ.-ში ~~~~~

3. გლახის თანასწორუფლებიანობა („რუსეთის მთელ გლახობას“, გვ. 28, პ. 1)⁴⁶. — და მიწის გამგებლობის უფლების უარყოფა.

* ამის შედეგად. რედ.

შემდეგ ფრჩხილით, რომელიც გაკეთებულია ლურჯი ფანქრით, ლენინმა აღნიშნა პუნქტების გადასმა, მაგრამ არ გაუხსნორებია ამ პუნქტების ანბანური ნუმერაცია. პუნქტები იბეჭდება იმ რიგით, რომელიც ლენინმა მიუთითა. რედ.

4. გადაადგილების თავისუფლება — და თემი „რუსეთის მთელ გლეხობას“. გვ. 28, პ. 1.

(მასლოვის მონაცემები)

3. სოციალ-დემოკრატიული აგრარული პროგრამა.

1. განუხორციელებელია? თავსავედებთ

2. მისი პრინციპები (α) ბატონყმობა

(β) კლასობრივი

ბრძოლა

(γ) სოციალიზმი

მარტინოვი „ვში-შობთ მარტინო-ვის გამოც“.

→ რუდინი 26. ციტატი მარტინოვი დან⁴⁷.

3. მისი აზრი = სოფლის პროლეტარიატი უნდა დაეხმაროს მდიდარსა და შეძლებულ გლეხს იბრძოლოს ბატონყმობის წინააღმდეგ.

რუდინი „მთელი გლეხობა როდია ძველი*“ რევიმის მტერი“ 15—16.

Contra: ციტატი ენგელ-გარდტიდან⁴⁸

5. რა უნდა ვუთხრათ გლეხს?

აგრარული წყობა (10:1¹/₂ - 2 - 6¹/₂)⁴⁹

4. საგლეხო რეფორმის გადასინჯვის საკითხი დაყენებულია რუსეთის მთელი მოწინავე (=ლიბერალური) ინტელიგენციის მიერ.

{ შდრ. ირლანდია. }
 1) ბრძოლა აგრარული არაკაპიტალისტური.
 2) გამოსყიდვა ახლა.
 3) ნაროდნიკობა რუსეთს ადარებს ირლანდიასთან. }

[ციტატი ვ. ვ.-დან]⁵⁰

Inde:

* „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ. 7, 1:

(!) „წვრილბუჩუაზიული ფენები“ „საერთოდ ყოველთვის“ „ებლაუჭებიან არსებულ წეს-წყობილებას“ (Sic!)

დ. გაუმსგავსებელი წვრილბურჟუაზიული ნა-
როდნიკობა+ბურჟუაზიული კრიტიკა“

1. ორთოდოქსებსა და კრიტი-
კოსებს შუა („ვესტნიკ რუსსკოი
რევოლუციი“ № 2, გვ. 57). წვრი-
ლი მეურნეობა იზრდება.

2. „ახალი გზა სოციალიზმისა-
კენ“ „რევოლუციონნაია
როსსია“.

3. თამაშობა: ენგელსის დამა-
ხინჯება (ამონაწერები). „რევო-
ლუციონნაია როსსია“ № 14, გვ. 6
და რუდინი 21.

4. ჩვენი პროგრამის და მთელი მუშური =ს.-დ.
სოციალიზმის დამოკიდებულება წვრილი გლეხისადმი.

5. კოოპერაცია. „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ. 11
(„ყოველნაირი“).

საერთოდ!

(ლევიტსკი)

ბურჟუაზიული და სოციალისტური კოოპერაცია

გერმანული და რუსული მონაცემები!

გერმანული
Rocquigny⁶¹

რუსული

ზ. სოციალისტ-რევოლუციონერების უპრინ-
ციპობა.

1. ადამიანი უმრწამსოდ—პარტია უპრინციპებოდ.

2. რუდინი 16: „მომავალი გამოარკვევს“.

3. იქვე „მოჯამაგირის დაყოლიება“ (!!)

4. **ა რ ა რ ი ს პ რ ო გ რ ა მ ა !** Contra-რუდინი, 4

ტრაბახობს აგრეთვე „რევოლუციონნაია როსსია № 11, გვ. 6.
(„ჩვენი პროგრამა წამოყენებულია“) (?)

ასე,

თ). „უნივერსალური ადა-
მიანები“

კოოპერაცია ჩვენ ნანახი

გვაქვს, ხოლო

სოციალიზაცია.

ოთხი აზრი:

„გაუბედავად, წაჭრა“
„რევოლუციონნაია როს-
სია“

№ 8, გვ. 7.

* —ყველგან. რედ.

<p>1) = ნაციონალიზაცია. „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8; გვ. 11. (სამხანაგო მეურნეობა და სხვ.).</p> <p>2) = სოციალისტური რევოლუცია („რუსეთის მთელ გლეხობას“) გვ. 31, პ. 12. (minimum?)</p>	<p>და ხ ა ზ გ ა ს მ უ ლ ი ა , რომ minimum! სოციალიზაცია = ე. ი. „საზოგადოების საკუთრებაში გადასვლა და მშრომელთა სარგებლობა“.</p>
--	--

3) = თემი. სახალხო ანარქია. „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ. 4, 2:

„გლეხობა აცხადებს გათანაბრების პრინციპს“. „ჩვენთვის უცხოა იდეალიზაცია“, მაგრამ უფრო ადვილია „თემობრივი გამგებლობის ტრადიციის“ გამო. „ცრურწმენითი მტრობა თემური საწყისის მიმართ“.

„თემური გლეხობის კოლოსალური ორგანიზაცია“ № 8, გვ. 9.

!! ვერცერთ კლასს ვერ წააქეზებ ასე პოლიტიკური ბრძოლისაკენ. *Ibidem*, გვ. 8

„ბოლომდე იქნას მიყვანილი“ შრომითი, გათანაბრებითი სარგებლობა № 8, გვ. 8.
(გამთანაბრებლობა?)

თემებს შორის?)

4 = „ჰოლანდიური აზრი“ „რევოლუციონნაია როსსია“ № 15, გვ. 8 „ყველაზე უფრო შესაფერია ჰოლანდიური ტიპი*); ე. ი. კომუნალიზაცია. (წვრილბურჟუაზიული უხამსობა) ჭეშმარიტად, „უნივერსალური ადამიანები არიან“!

დაწერილია 1903 წ. 18 თებერვალზე
(3 მარტზე) აღრე

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

*) ჰოლანდიური: „თემის უფლებების გაფართოება მიწების დაბეგვრის, გამოსყიდვისა და ექსპროპრიაციის დარგში“, „რევოლუციონნაია როსსია“ № 15, 7.

მეორე ვარიანტი

**სოციალისტ-რევოლუციონერებისა და
სოციალ-დემოკრატების
აგრარული პროგრამა**

სამი მთავარი თემა: I. აგრარული პროგრამის პრინციპული საფუძვლები. II. ს.-დ-ების აგრარული პროგრამა. III. ს.-რ-ების აგრარული პროგრამა.

I. აგრარული პროგრამის პრინციპული საფუძვლები (=რუს სოციალისტთა შეხედულებანი აგრარულ საკითხზე რუსეთში).

1. ნაროდნიკობა = მთელი Σ ძველი სოციალისტური შეხედულებებისა აგრარულ საკითხზე. აგრარულ საკითხში რუსული სოციალისტური აზრის მთელი ისტორია არის ნაროდნიკობისა და მარქსიზმთან მისი ბრძოლის ისტორია.

2. ს.-რ-ები არც აქეთ არიან, არც იქით.

ერთი მხრით, — კაპიტალიზმის „შემოქმედებითი“ მხარე (ჩვესტნიკ რუსსკოი რევოლუციი“ № 1, გვ. 2) არ ამბობენ: „ჩვენ სოციალისტი ნაროდნიკები ვართ“.

მეორე მხრით, — „არცნოვენ გლეხობის წვრილობურეუაზიულობას“ („რევოლუციონნაია როსსია“ № 11, გვ. 7)

„შრომითი და ბურჟუაზიულ-კაპიტალისტური მეურნეობა.“

ibidem.

რუდინი (21) უარყოფს „დიფერენციაციას“ (რუდინი 21) „უკვე ახლაც“ „მიწა ალაგ-ალაგ გადადის კაპიტალიდან შრომის ხელში“ („რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ. 8)

გლეხი — „შრომის კანონი“, „მსახური და მეპატრონე“ („რევოლუციონნაია როსსია“ № 12, 6).

3. მელაკუდობა. ომი „დოგმატიკოსებთან“, ორთოდოქსებთან და ამავე დროს პირდაპირი პოზიციიდან გადახვევა რუსული სოციალიზმის საკითხებში და მოგზაურობენ ბელგიაში+იტალიაში!

„კრიტიკოსებსა“ და „ორთოდოქსებს“ შუა

დავიდი და კ. კაუცკი } etc. etc.
ჟორესი და გელი }

შეადარე „ვესტნიკ რუსსკოი რევოლუციი“ № 2, გვ. 57: (კ. კაუცკი და „კრიტიკოსები“)

4. „თამაშობა“: ენგელსის ციტატები. „ეთანხმებთან“ ლიბკნეხტსაც და მარქსსაც და ენგელსსაც!!

„რევოლუციონნაია როსსია“ № 14, გვ. 7 ციტატები ენგელსიდან (idem რუდინი მოკლედ 21)

ენგელსის სრული დამახინჯება)

ამონაწერები ენგელსიდან.

ენგელსის შევსება ბეტგერის მიერ. (წინასწარმეტყველება მართლდება).

5. მაგალითი აბდა-უბდისა რუსულ საკითხებში: არის თუ არა ბატონყმობის ნაშთები? არ არის: „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ. 4.

გაწმინდეს მთელი ასპარეზი!!!

1 დიახ, არა იურიდიული, არამედ ეკონომიური. „რევოლუციონნაია როსსია“ № 15, 6.

{ არავითარი პირდაპირი პასუხი!! არავითარი პრინციპი საზოგადოდ!! }

ასეთი პირობისას არ შეიძლება გაგება ჩვენი აგრარული პროგრამისა და „ჩამონაჭრებისა“!!

თუ არ გაირკვა დამოკიდებულება ბატონყმობის ნაშთებისადმი და მთელი „ცვლილებისადმი“, რეფორმის მერმინდელი მთელი ეკონომიური ევოლუციისადმი, ისე არაფრის გაგება არ შეიძლება.

6. სოციალისტებს არასოდეს არ შეუძლიათ დაიცვან კერძო საკუთრება: „ბურჟუაზიულობის“ „გამტარებელი“

„სოციალისტები“: „რევოლუციონნაია როსსია“ №13, 5 და 6. №15, 6.

მიიღეს „ბურჟუაზიული ბანაკის ლოზუნგები“ etc.

„ბურჟუაზიული სულისკვეთების შეტანა“ პროგრამაში, „რევოლუციონნაია როსსია“ № 15, გვ. 7.

(**ვულგარული სოციალიზმი**)

Contra-Marx 1848 წელს*

ამონაწერები.

7. გაუგებლობა (1) ბატონყმობის ნაშთებისა

(2) წვრილი კერძო თავისუფალსა-კუთრების ისტორიული მნიშვნელობისა იწვევს ჩამონაჭრების სრულ გაუგებლობას.

ისტორიული მნიშვნელობის შეფასების მაგივრად — ფასდება მნიშვნელობა საზოგადოდ როგორც უზრუნველყოფისა. რუდინი 14: კაბალა არის და სხვ., მაგრამ არა „ფართოდ მომცველი“!! (არ არის „მიწით ფართო უზრუნველყოფა“) (რუდინი 14)

(ევოლუციიდან დასკვნის გაკეთების ნაცვლად კეთილი სურვილები: ან გლეხებისთვის კერძო საკუთრების „მიცემა“ ან გათანაბრებითი გლეხური მიწათსარგებლობის „ორგანიზაცია“) } „რევოლუციონნაია როსსია“ № 15, 6

8. რუდინის «თეზისები» (გვ. 17)

- 2
- (1) მიწის გამოყოფა დაეხმარება კაპიტალიზმთან ბრძოლას
 - (2) შეაფერხებს კერძომფლობელური მეურნეობის ისედაც მძიმე კაპიტალიზაციას
 - (3) დააჩლუნგებს კლასობრივ ბრძოლას.

9. არ შეჩერდება ჩამონაჭრებზე (რუდინი 18). რა თქმაუნდა, არა. რა იქნება შემდეგ? კლასობრივი ბრძოლა თუ „შრომითი“ პრინციპი (რუდინი 18)??

* მე-6 პუნქტი ხელნაწერში გადახიზულია უბრალო ფანქრით. რეღ.

II. ს.-დ-ების აგრარული პროგრამა

1. განუხორციელებელია? თავსა ვდებთ — (რა აზრით).

3 2. მისი პრინციპები
(1) ბატონყმობის ნაშთები — შდრ. მარტინოვი, გვ. 34.
| რუდინი, 26 „ვშიშობთ მარტინოვის გამო“ |
(2) კლასობრივი ბრძოლა

(3) პროლეტარიატის სოციალისტური რევოლუცია.

3. ჩამონაჭრებში დაეძებენ მიწის საკითხს, მაშინ როდესაც ეს არის ბატონყმობასთან ბრძოლის, ბატონყმობის ნაშთების მოსპობის მხოლოდ ფორმულირების ხერხი.

4. „1861 წ. რეფორმის“ გადასინჯვის საკითხი დაყენებულია რუსეთის მთელი მოწინავე (=ლიბერალური=ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული) აზრის მიერ.

ციტატი ვ. ვ-დან

4 5. ჩვენი აგრარული პროგრამის აზრი: რუსეთის პროლეტარიატმა (მათ შორის სოფლის პროლეტარიატმა) მხარი უნდა დაუჭიროს გლეხობას ბატონყმობასთან ბრძოლაში.

რუდინი 15—16: „მთელი გლეხობა როდია ძველი რეჟიმის მტერი“.

შდრ. „რევოლუციონაია როსსია“ № 8, გვ. 7: „წვრილბურჟუაზიული ფენები“ „საერთოდ ყოველთვის“ „ებლაუჭებიან არსებულ წესწყობილებას“

5 6. რა უნდა ვუთხრათ გლეხს? აგრარული წყობა, „გლეხობისა“

Contra-ენგელგარდტი

სოციალისტური პარტია და სადღეისო ამოცანა=დასაწყისი კლასობრივი ბრძოლისა სოციალიზმისათვის.

III. სოციალისტ-რევოლუციონერების აგრარული პროგრამა.

1. ადამიანი ურწმენოდ = პარტია უთეორიოდ

2. რუდანი 16: „მომავალა გამოარკვევს“: „უნდა მივიდეთ მუშასთანაც და გლახთანაც“

3. არ არის პროგრამა contra-რუდინი 4 და „რევოლუციონნაია როსსია“ № 11, გვ. 6.

(„ჩვენი პროგრამა წამოყენებულია“)

4. მომენტის ისტორიული ამოცანების რეაქციული მიჩუმათება — და „სოციალიზაციის“ კეთილი, არეულ-დარეული სურვილების შეთხზვა.

გლახის თანასწორუფლებიანობა „რუსეთის მთელ გლახობას“, გვ. 28, პ. 1

— და არ არის მიწის გამგებლობის უფლება

გადაადგილების თავისუფლება — და არ არის ხსნა თემიდან.

(მასლოვის მონაცემები)

5. კოოპერაცია: „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ. 11. } გერმანული }
 } რუსული }
 } Rocquigny }

6. სოციალიზაცია

(ერთია) (1) = ნაციონალიზაცია. „რევოლუციონნაია როსსია“
ოთხ № 8, გვ. 11. საუბრები მიწის შესახებ, 15

(სახედ) (2) = სოციალისტური რევოლუცია. „რუსეთის მთელ გლახობას“, გვ. 31, პ. 12.

(3) = თემი. „თემური გლახობის კოლოსალური ორგანიზაცია“ № 8, გვ. 9.

„უფროადვილია“ თემობრივი ტრადიციის გამო etc.

„ბოლომდე იქნას მიყვანილი გათანაბრებითი პრინციპი“ № 8, გვ. 8.

(თუმცა ჩვენთვის უცხოა „იდელიზაცია“!)

(4) ჰოლანდიური ქაშაყი

„თემის უფლების გაფართოება მიწის დაბეგვრის, გამოსყიდვისა და ექსპროპრიაციის დარგში“.

„რეკოლუციონნაია როსსია“ № 15, გვ. 7
„ყველაზე უფრო შესაფერია“ ჰოლანდიური ტიპი.
„რეკოლუციონნაია როსსია“ № 15, გვ. 8. უნი-
ვერსალური ადამიანები!!

დაწერილია 1903 წ. 18 თებერვალზე
(3 მარტზე) ადრე

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

საგოლოო სიტყვის გეგმები და კონსპექტები

წინასწარი გეგმა

α ჩამონაჭრების უკმარობა. ნევზოროვი 3.
ჩერნოვი 11.

სერვიტუტები. ნევზოროვი 6
ლენინისა და ილინის წინააღმდეგობანი. ნევზოროვი 2
ჩამონაჭრებს შემდეგ: იზნევიან (ჩერნოვი 1) #

ad α „განუხორციელებლობა“ { ჩერნოვი 10 არა }
კლასობრივი ბრძოლა თემის შიგნით (ჩერნოვი 2). კუ=
ლაკი-ლიბერალები ახლაც: ჩერნოვი 3

β { თემი. ნევზოროვი 5
ურთიერთთავდებობა, ნევზოროვი 4

γ- კ. კაუცი და ენგელსი. (ჩერნოვი 8) (და ჩერნოვი 16)

{ წინასწარმეტყველებათა განმეორება დიფერენციაციის,
პროლეტარიზაციის შესახებ (ჩერნოვი 17)
ორთოდოქსები და კრატიკოსები, არ არის კონცენტრაცია (ჩერნოვი 18)

δ კოოპერაციება (4—5 ჩერნოვი)

ε სოციალიზაცია (7 ჩერნოვი)

ζ წვრილი ბურჟუაზიის დანერგვა. ჩერნოვი 9 და
{ ნევზოროვი 1 წაბიძგება }
ჩერნოვი 12 („რუსსკოე ბოგატსტვო“)⁵²

η პლენანოვი (ჩერნოვი 13. ნევზოროვი 7)

θ „ნაროდნაია ვოლია“ № 1 (ჩერნოვი 14)
Böttger (ჩერნოვი 15)

ι ნაროდნიკობა=იარლიყი (ჩერნოვი 19)

წინასწარი გეგმის კრებულს

I 1 — 3	ლ	I 6 — 6	ჯ
I 4 — 4	ყ	I 7 — 9	ნილ #
I 5 — nil	და ა	II ¹ — ad	ა
		II 2 — 6	ნილ
III ¹⁻² 3 — =		III 5	ბ
III 4	ნილ	III 6	ე

ნეგზოროვი ბ

რეფერატის რეზიუმე:

1. ნაროდნიკობასა და მარქსიზმს შორის.

(„გოფშტეტერი“)

ნაროდნიკობა „იარლიყა“ (ბ-ნი ვლადიმიროვი)
 კაბლუკოვი, ნ. — ონი (ბ-ნი ვლადიმიროვი)
 („კლასიკური“ კარიშევისა, ვიხლი-
 აევისა)

} „შრომითი
 მეურნეობა“?
 Nil!

2. ორთოდოქსებსა და კრიტიკოსებს შორის.

ციტატი ენგელსისა (ბ-ნი ვლადიმიროვი) } + Böttger
 კ. კაუცკისა (ბ-ნი ვლადიმიროვი) }
 „დამატებითი შენიშვნები“ კაუცკისა: „ყველაფერი სწორი
 როდია“ etc.!!

წინასწარმეტყველებათა განმეორება (ბ-ნი ვლადიმიროვი) —

არ არის კონცენტრაცია, „არა გეწამს კონცენტრაცია“

(პროგრამა—minimum)

„აგრარულ პროგრამასა და მუშურ პროგრამას შორის არ შეიძლება პრინციპული განსხვავება იყოს“

(ნეგზოროვი)

3. არის თუ არა ბატონყმობის ნაშთები? კი და არა. Nil.

- { ყველგან ჩამონატრები როდია (ბ-ნი ვლადიმროვი).
პოლტავის გუბ.
3-გვარი ჩამონატრები (ნევზოროვი),
სერვიტუტები (ნევზოროვი)

ლენინი Contra ილინისა. (ნევზოროვი)

შრომამიგება უმთავრესად ჩამონატრები
ბით როდი ძლებს (ნევზოროვი).

4. **Marx-ი** წვრილი საკუთრების შესახებ.

(1) წვრილი ბურჟუაზიის დანერგვა (ბ-ნი ვლადიმროვი).

(2) წაბიძგება ჩვენი საქმე როდია. (ნევზოროვი და
ციტატი კ. კაუცკიდან)

{ ტექნიკური პროგრესის ხელშეწყობა }

(3) ნევზოროვი. (Marx contra Marx'ისა)

ლენინი contra

5. რა იქნება ბატონყმობის ნაშთების მოშორების შემდეგ? კლასობრივი ბრძოლა თუ შრომითი პრინციპი? *Nil?*

ჩვენი აგარაული პროგრამა

6. **განუხორციელებელია** ბ-ნი ვლადიმროვ „არავის არ უთქვამს“.

Sic რუდინი, 13—14

„რუსსკიე ვედომოსტი“ = ბურჟუაზია;

ციტატები ვ. ვ-დან „რუსსკიე ვედომოსტი“-დან
სასოფლო-სამეურნეო კონფერენციიდან⁵³.

7. აგარაული პროგრამის პრინციპები. არავინ ხმას არ იღებს.

8. შეიცვალა თუ არა ეს პრინციპები?

პლეხანოვი და 1886 წ. პროგრამა.

{ პლეხანოვი და ნაციონალიზაცია

{ პლეხანოვი და ექსპროპრიაცია

{ Marx-ი და ექსპროპრიაცია + იპოთეკა

+ საწარმოო ასოციაციები.

პლენაროვი იქ ამბობდა: „ყველაზე უფრო შესაძლებელია, რომ მიწები გადავა გლეხური ბურჟუაზიის ხელში“ (როგორც ფიქრობდა ენგელსი)...

{ პლენაროვი — ხასიათის მეტისმეტი სისუსტე }

9. ჩვენი აგრარული პროგრამის აზრი = რუსმა პროლეტარიატმა მხარი უნდა დაუჭიროს გლეხობას. Nil.

ს.-რ-ური აგრარული პროგრამა.

10. რეაქციულობა. ურთიერთთავდებობა და თემი „პრინციპულად არ ვეთანხმები“ (ნევზოროვი)• თანასწორუფლებიანობა და არ არის ხსნა თემიდან. Nil.

კლასობრივი ბრძოლა თემის შიგნით? (ბ-ნი ვლადიმეროვი). „ამიტომ“ საზოგადოებრივი მიწათმფლობელობის გაფართოება.

11. კოოპერაციები. ბ-ნი ვლადიმეროვი. ორი მოძრაობა (სად? „რევოლუციონარია როსსია“-ში თუ „ისკრა“-ში?)
12. სოციალიზაცია. 4 აზრი. ((წერილი თემები = სოფლის ბურჟუაზიის ბატონობა)).

რეზოლუციის რეზიუმე

ფინალი: შეცდომის ფესვი
ვერ გაიგეს სიძნელები
ჩვენი აგრარული წყობა
რეზიუმე

რეზოლუციის რეზიუმე

- ა) ნევზოროვის შეცდომის ფესვი — ცდილობს შეუსწოროს პლენაროვს მაშინ, როცა ვერ გაუგია პლენაროვი. ს.-რ-ების შეცდომის ფესვი უფრო ღრმაა: ესაა აღრევა დემოკრატიული და სოციალისტური ამოცანებისა, დემოკრატიული და სოციალისტური მომენტისა,

მოდრობის დემოკრატიული და სოციალისტური შინა-
 არსისა. ეს აღრევა გამომდინარეობს სოციალ-რევო-
 ლუციონიზმის მთელი საზოგადოებრივი ბუნებიდან,
 სოციალ-რევოლუციონიზმი = წვრილბურჟუაზიული ინტე-
 ლიგენციის ცდა მუშათა მოძრაობის ესკამოტირების მოსა-
 ხდენად = რადიკალური, რევოლუციური წვრილბურჟუაზიუ-
 ლი დემოკრატია. როგორც აგრეთვე ლიბერალური დემოკ-
 რატია, ერთმანეთში უ რ ე ვ ს დემოკრატიულ და სოციალის-
 ტურ ამოცანებს, ჰხლართავს საქმეს თვითმპყრობელობის
 საკითხშიც და აგრარული პროგრამის საკითხშიც.

ბ) ს.-რ.-ებმა და ნევზოროვმა სრულიად ვერ გაიგეს, რა ში ა
 სი ძ ე ლ ე აგრარული პროგრამის შედგენისა. მათი შეე-
 ხება ყველაფერს, გამოდგება სადაც გნებავთ, ergo: არსად.
 სდ* ჩინეთი და აბისინია. სრ* პერუ და ურუგვაი. ეს არც
 პროგრამაა და არც აგრარული. არ ასახავს არა-
 ფერს, არ განსაზღვრავს მომენტს (ისტორიულ მომენტს:
 შდრ. პროგრამის 3 პირობა), არ ხ ე ლ მ ძ ღ ვ ა ნ ე ლ ო ბ ს
 მოცემულ, ახლანდელ ბრძოლას.

გ) ჩვენი აგრარული წყობა. პასუხგაუტყემელია.

ოთხი ჰორიზონტალური ზოლი [მსხვილი+გლეხური ბურ-
 ჟუაზია $1\frac{1}{2}$ ($6\frac{1}{2}$ 14-დან)+საშუალო გლეხობა 2 (4 14-
 დან)+სოფლის ნახევრადპროლეტარიატი და პროლეტარი-
 ატი $6\frac{1}{2}$ მილიონი ($3\frac{1}{2}$ 14-დან)⁵⁴]. მარტო ეს რომ
 იყოს, მაშინ აგრარული პროგრამაც საჭირო არ იქნებოდა.
 მაგრამ კიდევ არის ვერტიკალური ზღუდეები=თემი,
 ურთიერთთავდებობა, ჩამონაჭრები, შრომამიგება, კაბალა:
 არ შეიძლება სოფლის ნახევრადპროლეტარიატი და პრო-
 ლეტარიატი საბრძოლველად განთავისუფლდეს ისე, თუ
 სოფლის ბურჟუაზიაც არ განთავისუფლდა შრომამიგები-
 საგან.

დ) რეზიუმე-ს.-რ. და ს.-რ. აგრარული პროგრამის განსხვავე-
 ბისა: 1) ს ი მ ა რ თ ლ ე (ნახევრადბატონყმობა+კლასობრი-

* ვ. ი. ლენინის მიერ შემოკლებული სიტყვების ამოშიფრა არ მოხერხდა. რ ე დ.

ვი ბრძოლა + კაპიტალისტური ევოლუცია) + 2) ტყუილი (სინდიკატის წევრი, „თემური გლეხობის კოლოსალური ორგანიზაცია“, გეგმაშეწონილი აღმავალი სოციალიზაცია etc.).

პოლიტიკა, რომელიც ტყუილს ამბობს = რევოლუციური ავანტიურიზმის პოლიტიკას.

დაწერილია 1903 წ. 18 თებერვალსა
(3 მარტსა) და 21 თებერვალს
(6 მარტს) შორის

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

გლახობა და სოციალ-დემოკრატია⁵⁵

გლახობა და სოციალ-დემოკრატია.
მარქსიზმის თეორია და სოციალ-დემოკრატიის პროგრამა.

1. აგრარული საკითხი დასავლეთ ევროპის სოციალ-დემოკრატიის ში. დავიდი etc.
2. " " რუსეთში: ძველი ნაროდნიკებიც და ლიბერალებიც და სოციალისტ-რევოლუციონერებიც, პრაქტიკული მნიშვნელობა რეფორმების დროს.

3. მსხვილი და წვრილი წარმოება

Augagen
Klawki etc.

დასკვნები მუშაკის, პირუტყვის,
მიწის შენახვის თაობაზე.

დანია.

4. კოოპერაციები. დავიდი etc. ფრანგი რეაქციონერები-როკინი
გოლცი
ბუხენბერგერი

5. რუსეთის თავისებურებანი.

გლახურ ბურჟუაზიასთან ერთად მემამულეთა წინააღმდეგ.

ქალაქის პროლეტარიატთან ერთად გლახური ბურჟუაზიის წინააღმდეგ.

6. გლახთა შორის სოციალ-დემოკრატიული აგიტაციის მნიშვნელობა განსაკუთრებით პოლიტიკური გამოცოცხლების

ხელნაწერი ვ. ი. ლენინის სტატიისა
„გლეხობა და სოციალ-დემოკრატია“.
— არა უადრეს 1904 წლის სექტემბრისა.

1. Mangis nigra o. u. l. f. Ad. - p. l. g. l. a. - ~
infra o. M. tenuis Blanco.
2. Chrysomelid unisp. g. l. a. l. a. A. nigra o. u. l. f.
sp. (caul. sup. l. a. 2. ca.), Bl. (1888) Bl., o. u. l. f.
p. l. a. g. l. a., l. a. (Carpus. l. a.) (Carpus)...
3. Sp. sup. g. l. a. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
4. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
(1) p. l. a. g. l. a.; (2) m. l. a. g. l. a.; (3) l. a. g. l. a. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
5. l. a. g. l. a. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
g. l. a. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
6. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
7. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
8. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
9. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
10. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
11. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
12. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
13. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.

- g. l. a. o. u. l. f.
- Mangis nigra o. u. l. f. Bl.
- { 1. l. a. g. l. a. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
 2. ... o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
3. l. a. g. l. a. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
- o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
- o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
- o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
4. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
5. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
6. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.
o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f. o. u. l. f.

ეპოქაში. გლეხების თვითშეგნების, დემოკრატიული და სოციალ-დემოკრატიული აზრის განვითარება.

1. მარქსიზმის თეორია (ა) გლეხთა მდგომარეობის, ევოლუციისა და როლის შესახებ—და (ბ) სოციალ-დემოკრატიის პროგრამა. მჭიდროდ დაკავშირებულია.
2. გლეხთა საკითხის აქტუალობა. აგრარული პროგრამები სოციალ-დემოკრატიული პარტიებისა: საფრანგეთისა (წვრილბურჟუაზიული ხასიათი. ენგელსის კრიტიკა), გერმანიისა (1895. ბრესლავლი), ოპორტუნისტული და რევოლუციური ფრთა, რუსეთისა. (კრიტიკოსები. „დავიდი“), (ბულგაკოვი)...
3. რუსეთის აგრარული პროგრამა სოციალ-დემოკრატებისა, მათი განსაკუთრებული განსხვავება ნაროდნიკებისა და სოციალისტ-რევოლუციონერებისაგან.
4. საფუძვლები მარქსიზმის თეორიისა გლეხობის შესახებ (შდრ. „კაპიტალიზმის განვითარება“ ციტატები მარქსიდან) (1) მსხვილი წარმოების როლი; (2) გლეხის წვრილბურჟუაზიულობა; (3) მისი წარსული და მომავალი+ (სუშონი. დამატოს კ. კაუცკი „სოციალური რევოლუცია“.
5. მსხვილი და წვრილი წარმოება მიწათმოქმედებაში... *Manuscript*-იდან: *Hecht*, *Auhagen*, *Klawki*, *Baden*, გერმანული სტატისტიკა, *Stumpfe*.
6. დასკვნა: მუშაკის, პირუტყვის, მიწის შენახვის დიდი მნიშვნელობა.
7. დამატოს: *Huschke*, *Haggard*, *Baudrillart*, *Lecouteux*, პრუსიის ანკეტა, ბავარიისა და ჰესენის ანკეტები, *Hubach*.
8. დავალიანება. პრუსიის სტატისტიკა.
9. კოოპერაციები. საკითხის ზოგადი დაყენება. როკინი, გოლცი, ბუხენბერგერი, *Haggard*. სტატისტიკური მო-

- ნაცემები: გერმანული და რუსული (საზოგადოებრივი იჯარა). დანიია.
10. დასკვნები დასავლეთის შესახებ.
 11. რუსეთის თავისებურებანი... 2 ფრთაზე.
გლახური ბურჟუაზია და სოფლის პროლეტარიატი
ბატონყმობის ნაშთები და ბურჟუაზიასთან ბრძოლა.
 12. გლახურ ბურჟუაზიასთან ერთად მემამულეთა წინააღმდეგ etc. } დაუკავშირდეს ჩამონაჭრებს
ქალაქის პროლეტარიატთან ერთად ბურჟუაზიის წინააღმდეგ
 13. აგრარული საკითხის პრაქტიკული მნიშვნელობა მოსკოვში აღიწერა ახლო მომავალში. გამოაშკარავება კლასობრივი წინააღმდეგობისა სოფლად. დემოკრატიული და სოციალ-დემოკრატიული აგიტაცია და პროპაგანდა.

დაწერილია არა უადრეს 1904 წ.
სექტემბრისა

პირველად დაიბეჭდა 1938 წ.
ლენინის XXXII კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

II
ბურჟუაზიული ლიბერაგურის
ქრიზიკული გენილვა
და აბრარული სზაზისზიქის
მასობრივი მონაზვეების
ანალიზი

1900—1903 წწ.

**კრიტიკული შენიშვნები ს. ბულგაკოვის
წიგნზე „კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება“,
ტომი I და II, გამ. 1900 წ.⁵⁶**

ბულგაკოვი

1. „ავტორისაგან“ „აგრარული განვითარების თეორიის ნარკვევები(?) კაპიტალიზმის საერთო განვითარებასთან დაკავშირებით.“

— „მონურ დამოკიდებულებაში მასლისაგან“...

1. თავი I, § 1: „ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერების კანონი“...
2. შენიშვნა: „ინდუსტრიაში ადამიანი ფლობს (!?) ბუნების ძალებს“, ხოლო მიწათმოქმედებაში ეგუება (?)
13. შენიშვნა. მარქსი უარყოფს ამ კანონს, მაგრამ დებულობს რიკარდოს რენტის თეორიას, რომელიც აგებულია მასზე (??). (III, 2, 277?)⁵⁷
16. „არსებობის მზარდი სიძნელე“...
17. — „ცხადი ჭეშმარიტება“, რომლის აღნიშვნაც-კისაკმარისია (?)
- თუმცა აგრარული პროგრესი დროებით აუქმებს ამ კანონის ტენდენციას.
18. კლებადი ნაყოფიერების კანონს უნივერსალური მნიშვნელობა აქვს — მასთან არსებითად დაკავშირებულია სოციალური საკითხი.
20. აგრარული კრიზისი — პირდაპირი შედეგია ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერების კანონისა(?)

21. მიწათმოქმედებაში ადამიანი არის ბუნების კანონების „მონა“, ინდუსტრიაში—ბატონი („ძირეული განსხვავება“).
25. მიწათმოქმედება ვერ ღებულობს იმ სარგებლობას კოოპერაციისაგან, რაც უკანასკნელის დამახასიათებელია.
- 26—27. მარქსის უხეირო მაგალითი (კოოპერაციის შესახებ)...
- 29—30. „სრულიად გამოუსადეგარია მიწათმოქმედების მიმართ“

$$\left(\text{კანონი} \ll \frac{v}{c} \right) | \text{სკვორცოვი} | \text{idem 52.}$$

31. უმნიშვნელო რამ მნიშვნელოვანი სახით—მანქანების შესახებ...
32. „კე რძო შე მთ ხე ევა law of diminishing returns-ისა“—»* შრომისა მიწათმოქმედების ინტენსიფიკაციის დროს.
34. „ბუნების დესპოტიზმი“... შრომა«თავის ნაყოფიერებას...
35. „დაბალი ხელფასის ეკონომია“... „მაღალი ხელფასის ეკონომია მიწათმოქმედებაში არ გამოიყენება“.
37. სოფლის მეურნეობისთვის ვარგისია ყოველი: რუსი არა<ინგლისელისა.
38. —... „თუნდ ცენტავრები“ ...Contra II 433
43. სასოფლო-სამეურნეო მანქანა არ არეგულაციურებს წარმოებას, არ ქმნის გულდაჭერებულობასა და მუშაობის სიზუსტეს... დედა-ბუნების ხელში... (ფრაზა!)
44. მანქანას არ შეუძლია გადააქციოს მუშა დანამატად.
45. „...„მზიდავის კეთილი ნებით გუთანი ჩერდება“... (sic!)
46. „მანქანის როლი არ არის განსაკუთრებული“ (აბდაუბდა და თაღლითობა).

*—ნიადავის კლებადი ნაყოფიერების კანონისა—გაღიდება, მატება. რ. ე. დ.

48. „მე საკმაოდ თავისუფალი ვარ მარქსისტული ცრურწმენისაგან“, რომ ყოველი მანქანა — პროგრესია... ზოგჯერ სასოფლო-სამეურნეო მანქანები რეაქციულია (!!)
49. ამერიკელი სასოფლო-სამეურნეო მანქანების „მიამიტური“ დაპირისპირება ევროპულისადმი.
50. მიწათმოქმედების განვითარება ავიწროებს მანქანების გამოყენების არეს...
51. „ტექნიკურად სულ ერთია“, ხელის შრომაა თუ მანქანისა.
- 51 და 52. **სალეწი მანქანის სარგებლიანობა საეკვივოა (!!)**...
55. ფუნთუშაში ვერ განასხვავებთ, ვისი წარმოებულია... დედა-ბუნება ამ განსხვავებაზე მაღლა დგას...
- 59—60. წვრილი მეურნეობაც სარგებლობს მანქანებით: ქირაობს!
64. მიწათმოქმედებაში ადამიანის კონტროლს გარეთ დგას 2 სტიქია: ბუნების ძალები (!!)
67. ბაკაუზი მიესალმება შრომის განაწილებას მიწათმოქმედებაში (ბულგაკოვი—წინააღმდეგია).
-
76. გადამწყვეტი ინსტანცია—შემეცნების თეორია (ფასეულობის საკითხში).
82. პურის ფასს განსაზღვრავს არა უკანასკნელად გამოყენებული შრომა და კაპიტალი, არამედ საშუალო.
87. მარქსი არ უმატებს nil* რიკარდოს (დიფერენციული რენტის შესახებ)
- აბსოლუტური რენტა—
- დიფერენციული რენტის განსაკუთრებული შემთხვევა.
90. „მიწის მწარმოებლური ძალების შეზღუდულობა“
92. „პურს ფასეულობა არა აქვს“ (!)
- 95—96. მარქსის შეუფერებელი მაგალითი ჩანჩქერისა — მარქსის „ფეტიშიზმი“... (idem 105)

* — არაფერს. რ ე დ.

98. სამიწათმოქმედო კაპიტალი არ შედის მოგების ნორმის განსაზღვრაში.
104. *petitio principii** = აბსოლუტური რენტა...
105. რენტა — „მატერიალური ნივთი კი არ არის“, არამედ „ცნებაა“..
106. ფასეულობის ცნება — „საჰაერო ხიდი“ (?)
107. მარქსის რენტის თეორია — ბუნდოვანება, წინააღმდეგობრიობა, არაფერი ახალი etc.
111. „თავისა გზით“, „საკუთარი ძალებით“ („ვერ იპოვეს რენტის მატერიალური განსაზღვრა“).
113. რენტა არ არის *Mehrwert*** — იხდიან არასამიწათმოქმედო შრომიდან.
(ბულგაკოვს დაავიწყდა რენტის ისტორია)...
116. ბრენტანოს „შესანიშნავი“ *Agrarpolitik*...
120. „ინგლისური რენტა“ არ არის სხვა ქვეყნებში.
— სასოფლო-სამეურნეო მოგება იყოფა მიწათმფლობელსა, ფერმერსა და მუშას შორის.
{თვითონვე წაიშინა თავში}
125. რენტა (მემამულურ მეურნეობაში) — არა ინგლისურში??
131. „პური ინგლისში უფრო ძვირაა, ვიდრე კონტინენტზე“ (?)
139. „მისტიკური კანონი კონცენტრაციისა“ — „მარქსიზმის ცრურწმენა“
... „ჰერცის შესანიშნავი შრომა“...
142. „გლეხური მეურნეობა არც ფიქრობს დაილუპოს“...
143. *Marx contra Marx*: პოლიტიკოსისა და მკვლევარის დუალიზმი.
- 146—147. მარქსი „ბუნდოვანებს“, — კულტურის კანონის მიხედვით გლეხს მოთხოვნილებები ეზრდება...

* — ისეთ დებულებიდან გამოყვანილ დასკვნაზე დაფუძნებული არგუმენტი, რომელიც ჯერ კიდევ დამტკიცებას მოითხოვს. რ ე დ.

** — ზედმეტი ღირებულება. რ ე დ.

148. თვითონ ბულგაკოვი გლესს მუდამ კაპიტალს ადარებს...

154. გლესხური მეურნეობა — „ყველაზე ხელსაყრელია საზოგადოებისათვის“.

176. Hasbach: წვრილი მესაკუთრის „შრომისმოყვარეობა და მომჭირნეობა“.

214. „წინაკაპიტალისტური ჭარბდასახლება“...

237—238. ინგლისის მიწათმოქმედების პროგრესი 1846—1877 წლებში.

239. ზრდა > მსხვილი მეურნეობებისა

...„წვრილი და მსხვილი წარმოების ბრძოლის შედეგი არ არის“??...

239—240. რაკი მეურნეობა დაყენებულია კაპიტალისტურ ნიადაგზე, უდავოა, რომ გარკვეულ საზღვრებში მსხვილი მეურნეობა წვრილ მეურნეობაზე მაღლა დგას (!!! NB !!)

242—243. ტენდენცია კონცენტრაციისადმი 1851—1861—1871 წწ. 1880 წ-მდე... ინგლისში...

246. კონკურენციის შოლტი ძაბავდა მთელ მწარმოებლურ ხელოვნებას... მაგრამ ამან ვერ უარყო law of diminishing returns...

251. სასაძოვრო მეურნეობის დროს კაპიტალი 1 ფართობზე იზრდება (>კაპიტალი ინტენსიურად)...

252. სასოფლო-სამეურნეო მანქანების რიცხვის ზრდა
1855—1861—1871—1880

55 236

1 205 2 160 4 222⁵⁸

252. სასოფლო-სამეურნეო მუშების შემცირება...
1851—1871 წწ. (და 1881—1891)...

255. რით აიხსნება? ჭარბდასახლება წინა პერიოდში.

(+ მიწის ნაკვეთების კონსოლიდაცია)
(+ სასოფლო-სამეურნეო მანქანების შემოღება) (!!)

260. მარქსი (და ჰასბახი) ამაში ხელავს კონცენტრაციის კანონის, $\frac{c}{v}$ ზრდის დადასტურებას. (ბულგაკოვი წინააღმდეგია!)
262. ინგლისის მოსახლეობა დასაქმებათა მიხედვით 1851—1881 წწ.
268. კრიზისის ძირითადი მიზეზი—კანონი law of diminishing returns...
273. მწარმოებლურობა აკრიდან ინგლისში არ \ll .
—მერძვეობა, მებოსტნეობა etc. ვითარდება.
279. ყველაზე >დაზარალდა რენტა (კრიზისისაგან)...
293. მუშის ხელფასი და კეთილდღეობა იზრდება...
301. სასოფლო-სამეურნეო მუშების მოძრაობას არასოდეს არ ჰქონდა სოციალისტური ხასიათი.
- 303: „მსხვილი წარმოება მიწათმოქმედებაში მოკლებულია დადებით სოციალურ შედეგებს“ (სასოფლო-სამეურნეო მუშების პროფესიული მოძრაობის ჩანასახიც არ არის) (?).
306. წვრილი ფერმერები <გამძლენი არიან.
- 308—309. ფერმერებსა და ფართობის განაწილება ინგლისში 1880—1885—1895.
311. ყველაზე უფრო მძიმედ კრიზისი დააწვა წვრილ მეურნეებს...
312. ენგელსის „ფანტასტიკური კონსტრუქცია“.
- 313: მე-19 საუკუნის დამდეგს დაიღუპა ბევრი წვრილი მეურნე... }
316. yeoman'-თა* მდგომარეობა უარესია, ვიდრე მუშებისა...
- 318—319. წვრილი მეურნეები დაზარალდნენ >, მათი მდგომარეობა უარესია, ვიდრე მუშებისა, საშინლად მძიმეა...
325. მისწრაფება წვრილი გლეხობის შექმნისადმი. "Small Holdings Act"⁵⁹ 1892—

* — მიწათმოქმედ. რედ.

- 328 და 331. Small Holdings Act-ს ფართო გამოყენება არ ჰქონია Small Holdings Act-ს პრაქტიკული მნიშვნელობა არ ჰქონია.
333. ბულგაკოვის დასკვნები: > წვრილ მეურნეობათა დაღუპვა არ ამტკიცებს (!!) მათი სიცოცხლის უნარმოკლებულობას... (!!)
338. „საბოლოო შედეგი“ — გლეხობის აღდგენა. „განაჩენი მიწათმოქმედების კაპიტალისტური ორგანიზაციის მიმართ“.

II*.

12. IX საუკუნიდან XIX საუკუნის 1/3-მდე ბატონობა და 3-მ მინდვრიანობა.
17. ინსტები⁶⁰ კლებულობენ...
30. „კომუნისტური მანიფესტი“ არ ასწორად გამოხატავს სინამდვილეს („წინასწარმეტყველება“).
41. 40-იანი წლების პრუსია—საერთო კარბდასახლება.
44. გერმანიის მიწათმოქმედების პროგრესი 1800—1850 წ. (> ვიდრე 1000 წლას განმავლობაში)??... ∫ „პირდაპირი შედეგი მოსახლეობის ზრდისა“ და „ნატურალური მოხმარებისა“
45. გლეხთა განთავისუფლება—კაპიტალისტური მიწათმოქმედების საფუძველია. ∫
46. მიწათმოქმედების პროგრესი მყდავნდება უმთავრესად მსხვილ (ე.ი. გაცვლითს) მეურნეობებში.
49. კრიზისი 30 წ.—კაპიტალისტური ნათლობა.
50. წვრილი მეურნეობა იღუპებოდა...
56. მსხვილი მეურნეობანი უფრო სწრაფად იზრდებიან, ვიდრე წვრილი მეურნეობანი.
57. 1852 და 1858 წწ. მეურნეობათა და ფართობის განაწილება.
62. უამრავი წვრილი მეურნეობა დაიღუპა... (1802 წლიდან)

* დაკონსპექტებული წიგნის II ტომი. რ ე დ.

63. „მსხვილ მეურნეობის აყვავება“ (სპირტის გამოხ-
და)...
76. ნიადაგის ნაყოფიერების ზრდა და ტექნიკური პრო-
გრესი — — — უმთავრესად მსხვილი მეურნე
ობისა... („როგორც ჩანს“)
79. სოფლის მეურნეობის გაუმჯობესების $\frac{1}{4}$ საუკუ-
ნე — მილ სოფლის მუშებისათვის.
80. ...„საბედისწერო თავისებურება“: მაღა-
ლი ხელფასის ეკონომიის უქონლობა
89. საიჯარო ქირის ზრდა 1849—1869—1898...
- 89—90. კრიზისის სიმძიმე ყველაზე უფრო ადრე იგრძნო
გლეხურმა მეურნეობამ. მალე აღმოჩნდა, რომ
ყველაზე უფრო გამანადგურებელია მსხვილი
მეურნეობისათვის.
103. | ორთქლის საღებო მანქანა, უეჭველია, უბედურება
| იყო მუშებისათვის. ამაზე მიუთითებს ჰოლციც,
| უტოპიაა — შეიზღუდოს.
102. ინსტების რიცხვი \ll თავისუფალ მუშებზე.
104. მუშები ამჯობინებენ $>$ თავისუფალ მდგო-
მარეობას.
103. „მუშათა ძველი მდგომარეობის კაპი-
ტალისტური რეორგანიზაცია“!!.
105. უტოპიურია შექმნა დაქირავებული მუშებისა,
რომელთაც გამოყოფილი აქვთ მიწა. შდრ. II 255.
106. ყველა სასოფლო-სამეურნეო მუშის იდეალია თავი-
სი მეურნეობა...
106. ინსტების შემცირება. 1882—1895. ||
მიწიან მუშათა რიცხვი — || NB
უმიწო „ „ +
106. იმ პირთა (სასოფლო-სამეურნეო მუშათა) რიცხვის
ზრდა, რომლებიც სოფლის მეურნეობას ეწევიან
თანაურად...
114. სასოფლო-სამეურნეო მანქანების რიცხვი 1882 წ.
და 1895 წ. თანრიგების მიხედვით.

- 116—117. მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც დაკავშირებული არიან ტექნიკურ წარმოებებთან... (საინტერესო, მაგრამ ბუნდოვანი ციფრები)...
117. „კრიზისს არ წაუთმევია მეურნეობისთვის წინსვლის შესაძლებლობა“.
115. მსხვილი მეურნეობა ყოველთვის უფრო კაპიტალიზაციის ტენდენციურია, ვიდრე წვრილი მეურნეობა, და ბუნებრივია უპირატესობას აძლევს წარმოების მექანიკურ ფაქტორებს ცოცხალ ძალასთან შედარებით (!!).. (საინტერესოა მსხვილი მეურნეობის უპირატესობის შესუსტება!)
- 115—116. „მანქანებით მუშათა შეცვლაზე მითითება სრულიად უსაფუძვლოა“.
116. გადმოცემულის საფუძველზე მსხვილი მეურნეობის მდგომარეობა—კრიზისულია (!)..
118. მსხვილი წარმოება პროგრესს უნდა ! განიცდიდეს, რათა გაძლოს: შემოსავალი მხოლოდ იმ მეურნეობებშია, რომლებიც ტექნიკის სიმაღლეზე დგანან.
119. მიწის ფასები წვრილ მეურნეობათა დროს უფრო მაღალია,—ergo მსხვილი მეურნეობა ადვილს უთმობს წვრილ მეურნეობას.
119. ტენდენცია: მსხვილი მეურნეობის დაშლა წვრილ მეურნეობად... და გზა მშვიდობისა!!
120. 1882 წ. და 1895 წ. სტატისტიკა: მსხვილი მეურნეობის განდევნა და საკმაოდ მნიშვნელოვანი ოდენობით (!!?)
126. საშუალოგლეხური მეურნეობა გაძლიერდა პარცელარული და მსხვილი მეურნეობის (5—20 ha) ხარჯზე.
126. ლატიფუნდიების ზრდა — დაკემის ნიშანია (რადგან ინტენსივობა უნდა იწვევდეს დაქუცმაცებას!!!)..

127. ზრდა(?) სასოფლო-სამეურნეო მოსამსახურეებისა. (?)
131. ზრდა სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისა, განსაკუთრებით ძირხვეწების და ქარხლის ფართობისა NB
- 132—133. პრუსიული მიწათმოქმედება ვითარდება, ხოლო სოფლის მოსახლეობა? $\mp +4.5\%$ (135)
133. „ბეჭითი და თვით თავდაუზოგავი შრომა საკუთარ მეურნეობაში“ (NB)
135. მანქანების გადიდება არა მარტო მსხვილ, არამედ აგრეთვე საშუალოდ-მსხვილ მეურნეობაში.
135. ხელოვნური სასუქის ზრდა (შენიშვნა).
- 135—136. როგორ შეიძლება პროგრესი ფასების დაცემის დროს? (წინააღმდეგ ნორმალური პირობებისა*)...
136. თავის ახლანდელ პროგრესს გერმანია უწინარეს ყოვლისა უნდა უმაღლიდეს გლეხურ მეურნეობას... (!!)
138. პოლიტიკა: წელმაგარი გლეხობის შექმნა („უნდა ჩაებას გერმანიის სოციალ-დემოკრატია“!!) „დამოუკიდებელი მეურნეობის დაარსების შესაძლებლობა“...
141. პურის ბაჭების კეთილმყოფელი გავლენის უარყოფა არ შეიძლება.
143. —„არ შეიძლება ბაჭები იწვევდეს უთუოდ აგმობას“.
144. ჰოლცი მართალია: მუშებიც (!!)
145. ...„კომპრომისი“—ერთადერთი გზა.
148. მსხვილი მეურნეობის ტექნიკური პროგრესი ფრიად საეჭვოა, მისი ისტორიული როლი შესრულებულია (!)
-
159. საფრანგეთი მე-18 საუკუნის ბოლოს—„ნატურალურ-სამეურნეო ქარბდასახლება“.

* სიტყვა „პირობებისა“ ხელნაწერში არ არის და ჩასმულია რედაქციის მიერ აზრის მიხედვით. რედ.

168. ქალაქისა და სამრეწველო მოსახლეობის ზრდა საფრანგეთში
171. მსხვილი მეურნეობის ფართობი მე-19 საუკუნეში მე-18 საუკუნესთან შეფარდებით გადიდა...
- 172—173. *Côtes foncières** განაწილება 1884 წ. (2-გვარი მონაცემები).
- 173—174. „სრული ფანტაზია“ („ცრურწმენის გამო“) მარქსის მტკიცება (1850) ფრანგი გლეხის დავალიანების შესახებ.
174. \gg *côtes* რიცხვი | Contra Souchon, p. 87, 83 წ-დან \ll **
176. „გლეხობა დაიშალა პროლეტარიატად და წვრილ მესაკუთრეებად“ (რევოლუციის შემდეგ).
179. „მუშახელი იშვიათია“ = მეპატრონეებს ქირა ეძვირებათ (Vicomte d'Avenel).
181. პროგრესის მამოძრავებელი საფრანგეთში—ბაზარი. რომელი კლასი? (? მსხვილი კაპიტალისტები + გლეხი-მესაკუთრენი).
185. საფრანგეთში განსაკუთრებით იზრდება ძირნაყოფების ფართობი და პირუტყვის რაოდენობა.
187. სოფლის მოსახლეობა 1882 წ. და 1892 წ.
188. ფერმების განაწილება 1882 წ. და 1892 წ.
190. დასკვნა— „გლეხურ მეურნეობათა განმტკიცება“ და— „ლატიფუნდური გადაგვარება“ (!)
191. „სტატისტიკური ბრძენნი“ 1 ha-მდე მეურნეობათა \gg ხსნიან მუშათა გადიდებით. *Contra*: ამ დეპარტამენტებში \gg გლეხური მეურნეობანი.
193. მეურნეობანი ნაკლებია, ვიდრე ნაკვეთები (!) თები. „რათქმაუნდა, არარის საფუძველი ვივარაუდოთ, რომ ერთთა ხელში თავს იყრის

* — მიწის ნაკვეთი, რომელიც მდებარეობს მოცემულ კომუნაში (საფრანგეთის სასოფლო თემში) და ერთი პირის საკუთრებას შეადგენს. რედ.
** იხ. ეს ტომი, გვ. 167. რედ.

- ბევრი მსხვილი-მამული... ასეთი მხოლოდ
2¹/₂%-ია“
193. თუ ვენახის მეურნეობა 1 ha-ზე < შესაძლოა დას-
ჭირდეს მთელი სამუშაო დრო.
194. იმ მეურნეობათა რიცხვის ზრდა, რომელთაც
ჰყავთ მმართველები (აშკარად კაპიტა-
ლისტური)
მიწათმოქმედ-მედიურეთა რიცხვის შემცი-
რება.
195. — „ფანტასტიკური მტკიცებების“ უარყოფა.
195. იჯარების ზრდა („უეჭველია, წვრილ-
ბისა“)?
196. სასოფლო-სამეურნეო მუშათა რიცხვის შემცირება.
207. ფრანგი სოფლის მუშა იქცევა (??) გლეხად.
210. საფრანგეთი პროგრესს უნდა უმაღლოდეს წვრილ
მეურნეობას (??)
211. || მიუხედავად საფრანგეთის მიწათმოქმედების
|| პროგრესისა, სოფლის მოსახლეობის რაოდენო-
|| ბა შემცირდა...
212. სასოფლო-სამეურნეო მანქანები (? პა-
სუხა—„ქრება ჭარბი მოსახლეობა“)
213. „ჩვენ ვხედავდით, რომ წვრილი მეურნეობა
წინ მიდის“ (!!)
- 213 და 215. გლეხური მეურნეობის ხობა.
214. არ ყოფილა კონცენტრაცია: მე-3 წოდება ყიდუ-
ლობს მიწებს ჯერ კიდევ რევოლუციამდე... „გლე-
ხობის ნაწილის ექსპროპრიაცია“...
-
217. მოსახლეობა შეზღუდულია საარსებო საშუალება-
თა მხრივ...
218. ბულგაკოვი „დიდხანს“ სათანადოდ ვერ აფასებდა
მალთუსს („უკვდავი ქმნილება“)
220. მოსახლეობის ნამატი სტიმულს აძლევს ახალ სა-
მეურნეო ფორმებზე გადასვლას.
221. ... „უეჭველია“, რომ სილატაკის ნაწილი დამოკი-
დებულია „აბსოლუტურ ჭარბდასახლებაზე“...

221. ჭარბდასახლება წინათ უფრო ხშირი იყო(?)..
223. ჭარბდასახლება სოციალური კი არა, არამედ „მხოლოდ“ „ეკონომიური“ თეორიაა.
223. ჭრდ = „განსაკუთრებული პრობლემაა“
(ჭრდ = ჭარბდასახლება)
224. „ახალი მალთუსიანობა“, შეგნებული შეგუება შობადობისა...
225. დიურინგი (ლანგე): ტერიტორიის ტევადობა.
229. კაპიტალიზმი გარდუვალია მოსახლეობის შემჭიდროებისათვის... (სტრუვე (ლანგე))
231. „ძველი პოლიტიკური ეკონომია“. Verelendungstheorie, etc.*
233. „უშინა არსობა“ მარქსის ცნებისა სტაციონარული ჭარბდასახლების შესახებ...
237. „გლეხები ისე მძიმედ არ იტანჯებიან კრიზისისაგან“.
237. „სასოფლო ჭარბდასახლება“...
247. გლეხური მეურნეობა, როგორც კაპიტალით >სუსტი, ბუნებრივია, ნაკლებ მყარია (რაც არ შეეხება მისი სიცოცხლისუნარიანობის საკითხს).
249. „ტერიტორიის ტევადობის დაცვა“—ძირითადი უარყოფითი პირობაა კეთილდღეობისა.
251. ...ერთია ხერხი... მოსახლეობის გამეჩხრება (შდრ. შენიშვნა).
253. კუსტარი-მიწათმოქმედნი გერმანიაში.
255. განვითარება მინდვრის ბოსტნებისა (სამრეწველო მუშათა შორის) მისასალმებელი უნდა იყოს (!!)
259. ჭარბდასახლების ნიადაგზე წარმოიშობა კულაკობა, საშიშშილო იჯარები და სხვ. (!!)
259. NB: ვინ არის გაპარტახებული გლეხების მემკვიდრე? ისევ გლეხები.

* — გალტაკების თეორია და ა. შ. რედ.

260. „კონსერვატიული მარქსისტების“ „ილუზიები“ იმის შესახებ, რომ პროგრესის მატარებელია მსხვილი წარმოება.
261. „შეუკავებელი ავხორცობა“...
263. ...„მანკიერება“, ვიდრე ღარიბი მოსახლეობის მატება“...
265. მოსახლეობის პრობლემა — მთავარი სიძნელეა კონსერვატივიზმისა...
NB: ლექტივიზმისა...
266. მიწათმფლობელობის ინდივიდუალიზმი — უმაღლესი მცნებაა.
271. გლეხობის საბედისწერო დავალიანება — მითოლოგიაა...
272. დავალიანება. ციფრები. არ არის მაღალი გლეხურ მეურნეობებში.
280. „ფანტაზია“, „საცოდავი ძალდატანება“ კაუცკისა, თითქოს წვრილი მეურნეობა აძლევს დაჭირავებულ მუშებს მსხვილ მეურნეობას.
(არ არის მსხვილ და წვრილ მეურნეობათა შეერთება)
280. ფეხმოკიდებული მარქსისტული ცრურწმენა, რომ გლეხობას ტექნიკური პროგრესის უნარი არ შესწევს.
[ცხრილები არაფერს არ ამტკიცებენ]
282. გლეხური მეურნეობის პროგრესი: „Bäuerliche Zustände“* (I 72, 276)
(II 222)
- 282—283. გლეხურ მეურნეობაში ბუნებრივია >შრომისინტენსივობა, ვიდრე მსხვილ მეურნეობაში...
- 284—285. გლეხური კოოპერაციები („და მსხვილი მეპატრონენი რასაკვირველია“.)
287. სიბეცე და უტოპიზმია ვხედავდეთ გლეხურ ასოციაციაში წინ გადადგმულ ნაბიჯს სოციალიზმისაკენ

* — „გლეხთა მდგომარეობა“. რედ.

- („პერცი მეტად შებოჭილია თავისი პარტიის აზრებით“) კოლექტივების „შეზღუდულობა“...
288. განსაზოგადოება—ინდუსტრიაში ინდივიდუალიზმი—მიწათმოქმედებაში (!) დემოკრატიული განვითარების „ლოზუნგი“.
288. გლეხი ისეთივე მუშაკაცია, როგორც პროლეტარი...
289. „გლახობისადმი შიშის“ წინააღმდეგ... „სოფლად არ არის ადგილი კლასობრივ ბრძოლისათვის“... „არ არის ამ ბრძოლის აღმზრდელობითი გავლენა“... (bis)...
290. გლეხს—შედარებით ქალაქელთან < პოლიტიკური ინტერესები...
-
311. ირლანდია—ჭარბდასახლება.
323. 2 თვალსაზრისი ირლანდიაზე: მალთუზიანური და აგრარულ ურთიერთობათა.
324. ბულგაკოვი: ბოროტების გარკვეული ნაწილი ლენდლორდისმზეა...
331. მიდლმენობა⁶¹, ისე როგორც კულაკობაც, გლეხური მეურნეობის აუცილებელი თანამგზავრი როდია.
339. საიჯარო საძირთალი — დაქვემდებარებული მნიშვნელობა...
340. მანუილოვის წინააღმდეგ.
346. გაბოგანოვა, დაიწყებოდა ულენდლორდებოდაც ჭარბდასახლების გამო.
351. 1846 წლის შიმშილობა კეთილმყოფელია. საფუძველი არ არის ერთმანეთს დავუკავშიროთ განდევნა და ემიგრაცია (ცხრილი პირუტყუ ამტკიცებს).
352. „მოსახლეობის კლება—ირლანდიის პროგრესის მიზეზია“...
358. კარტოფალიანი ერთი ციცქნა მიწის ნაკრების (1 ha-მდე: სხვათა შორის სოფლის მუშებთან) ზრდა ირლანდიაში.

357. ირლანდიაში არ შემცირებულა კულტურის ფართობი (გლახური მეურნეობის წყალობით!)
359. ფერმეები ზომების მიხედვით ირლანდიაში (და 362) (კონსოლიდაცია).
360. ირლანდიაში ვითარდება კაპიტალისტური მიწათმოქმედება.
361. კაპიტალისტური მიწათმოქმედება ირლანდიაში კრიზისის დროს უკან მიდის (??)
 1) ფერმერული კაპიტალი (<(! 0.6% -ით!)
 2) „ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ცნობები“.
363. „ლატიფუნდიური გადაგვარება“ (!)

$$\left\{ \begin{array}{l} 30-200 \text{ აკრი} - \\ 200 \text{ და } > \text{აკრი} + \end{array} \right\}$$
365. მარქსთან ირლანდიაზე „ტენდენციურობა“, „ციფრების ქაოსური გროვაა“...
- 369—370. პროგრესი მომდინარეობდა კაპიტალისტური მეურნეობიდან, ბოლო დროს კი > გლახებიდან (!!)..
371. კოოპერაციის განვითარება ირლანდიაში.
375. „ქეთილდღეობა ფართო ტალღად ვრცელდება ქვედა ფენებში“ (გამსესხებელ-შემნახველი სალაროები)...
379. მარქსი — „ტენდენციური დამახინჯება სინამდვილისა“...
380. ახლა კვლავ ჰარბდასახლება.
384. ირლანდიის ისტორია—მნიშვნელობა მოსახლეობის შეგუებისა ტერიტორიის ტევადობისადმი...
-
385. კლებადი ნაყოფიერების კანონი—კაცობრიობის უბედურებაა.
386. მარქსმა უეკფილდს უმართებულო და მიკერძობული შეფასება მისცა.
393. —უეკფილდის შეფასებით მარქსი — ეკონომიური რეაქციონერია. („კაპიტალიზმის დაყენება ველურის ადგილას—არ იმსახურებს დაგმობას.“)

396. ჩრდილოეთ ამერიკის მოსახლეობა დასაქმებათა მიხედვით...
- 398—399. ამერიკის მრეწველობა 1850—1860—1870—1880—1890...
412. ამერიკაში გაჩნდნენ მილიონერები და პაუპერები.
414. სამიწათმოქმედო ფართობი 1850—1890 წწ. (⊃)
- 422—423. შრომის განაწილება ამერიკის მიწათმოქმედებაში (მტაცებლობა).
425. კრიზისი აღმოსავლეთ შტატებში.
429. რძისა და ბოსტნის მეურნეობა აღმოსავლეთ შტატებში.
433. „მიამიტობა“ მანქანური მიწათმოქმედების შესახებ ჩრდილოეთ ამერიკაში.
- 435—436. ფერმების განაწილება
438. კონცენტრაცია არ არის („გახარებული მარქსისტების“ წინააღმდეგ).
445. Zusammenbruchs theorie* 1896 წ. მე „არც უარყოფდი“... („ვიშორებდი“).
449. საშინაო ბაზრის მზარდი სიჭარბე.
454. ქალაქური ცივილიზაცია მიეზღინებოდა კანონს *Law of diminishing returns*.
455. პურის საკითხი — > საშინელია, ვიდრე სოციალური
- (!) 456. მარქსი სრულიად არ არის მართალი მიწათმოქმედების შესახებ.
456. || სწორი არაა, რომ კაპიტალიზმს მიე-
NB. || ყავართ კოლექტივიზმისაკენ.
456. წელმაგარი გლახური მეურნეობა აძევებს მსხვილ მეურნეობას („დემოკრატიული ნაკადი“).
457. მარქსის პროგნოზი — „სიბეცენი, რომლებსაც ისტო-

* — კრაზის თეორია. რედ.

რამ დასცინა“, „მეცნიერული სოციალიზმის
ყოყობა“.

457. ...„სოციალური შეშეცნების გადაფასება“...

458. „ეჭიშპაშობა და შარლატანობა“ — — — — igno-
ramus*

დაწერილია 1901 წ. ივნის—სექტემ-
ბერში

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — არ ვიცით. რ ე დ.

გეგმა საწინააღმდეგო მოსაზრებებისა ბულგაკოვის წიგნზე

განსაკუთრებით აღინიშნოს

- α) Law of diminishing returns.
- β) რენტის თეორია.
- γ) უარყოფა α-სი ინგლისში, გერმანიაში, საფრანგეთში, ირლანდიაში, ამერიკაში
- δ) სასოფლო-სამეურნეო მანქანების შესახებ.
- ე) „წელმაგარი გლეხობა“ და აგრარები საკითხში მუშების შესახებ (მინდვრის ბოსტნები), მანქანებისა და ბაჟების შესახებ „ლათიფუნდური გადაგვარება“
II, 126, 190, 363 (contra Hertz 15*)
- (Ad ε: შდრ. II 375)
- ვ) სრული განხეთქილება სოციალიზმთან. II. 287, 266, 288

— კოოპერაციები

— კლასობრივი ბრძოლა II 289

— კაპიტალიზმს არ მივყავართ კოლექტივიზმისაკენ.
II 456

დაწერილია 1901 წ.

იენის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. ეს ტომი. გვ. 85. რ ე დ.

კრიტიკული შენიშვნები

ს. ბულგაკოვისა და ვ. ბენზინგის ურომეზუე

273 გვ.-ზე, II ტ., შენიშვნა 2, ბ-ნმა ბულგაკოვმა კვლავ გააყალბა ციტატი ყოვლად უხეშად. მისი ცხრილის მესამე სვეტი შეეხება არა „მსხვილ მეურნეობას“, როგორც ის აცხადებს ამ სვეტის სათაურში, არამედ ყველა მეურნეობას საზოგადოდ (Untersuchungen etc.*, S. 573, Anhang. III).

ბ-ნ ბულგაკოვის ცხრილის უკანასკნელის წინა სვეტში ნაჩვენებია არა „საშუალო მეურნეობის“ დავალიანების პროცენტი (როგორც ბ-ნი ბულგაკოვი ამბობს), არამედ მიწათმფლობელობის (sic!) საშუალო ოდენობა წვრილ მეურნეობაში. (L. c., Anhang, V, S. 575). უკანასკნელ სვეტში ნაჩვენებია არა „წვრილი მეურნეობის“ დავალიანების პროცენტი, არამედ მიწათმფლობელობის საშუალო ოდენობა მსხვილ მეურნეობაში (ibidem). ბ-ნ ბულგაკოვს აერიო—ეს წარმოუდგენელია, მაგრამ ფაქტია — მის მიერ ციტირებული ორიგინალის ცხრილები და დავალიანების პროცენტის მონაცემებში „აურია“ მონაცემები მიწათმფლობელობის ოდენობის შესახებ.

ნამდვილი ციფრები:

$$843.10 \left| \begin{array}{l} 24 \\ \hline 35.13\% \end{array} \right.$$

$$643.20 \left| \begin{array}{l} 24 \\ \hline 26.80\% \end{array} \right.$$

$$485.06 \left| \begin{array}{l} 23 \\ \hline 21.09\% \end{array} \right.$$

* „Untersuchungen der wirtschaftlichen Verhältnisse in 24 Gemeinden des Königreichs Bayern“ („ეკონომიური პირობების გამოკვლევები ბავარიის სამეფოს 24 თემში“). რედ.

(დავალიანების საშუალო %)

<i>Klein- betrieb*</i>	<i>Mittel- betrieb**</i>	<i>Großbe- trieb***</i>
35.13	—	26.80
	—	21.09

ერთხელ კიდევ: როგორ მოჰყავს ციტატები ბ-ნ ბულგაკოვს. იგი მიუთითებს ბენზინგის S. 77-ს, სადაც ბენზინგი ამბობს, რომ წარმოების ამალღებაში სასოფლო-სამეურნეო მანქანები**** ნაკლებ როლს ასრულებენ, ვიდრე ინდუსტრიული მანქანები.

მაგრამ ეს არის ბენზინგის შესავალი, იმ თავისადმი, რომლის რეზულტატი, S. 99, წარმოების მნიშვნელოვან გადიდებას იძლევა სასოფლო-სამეურნეო მანქანების მეოხებით.

ბ-ნ ბულგაკოვს მოჰყავს ბენზინგის ციტატი. I 32, 48, 44. Bensing 4: Marx—Gegner der Maschinen in der Industrie*****

ბენზინგის შესახებ უნდა ჩაუთოთ §-ში მანქანებზე*****:

1) ბენზინგის ბურჟუაზიულ დამოკიდებულებას სასოფლო-სამეურნეო მანქანების საკითხისადმი (რაც გადაუღია ბულგაკოვს) თვალსაჩინოდ ასურათებს მისი ასეთივე დამოკიდებულება მანქანებისადმი ინდუსტრიაში.

(S. 4. Marx — Gegner der Maschinen (შდრ. 1—2)

S. 5. Marx „dreht“ ამახინჯებს მანქანების კეთილმოყოფელ გავლენას.

S. 11. Marx „allerhand Unheil nachsagt“*****... სასოფლო-სამეურნეო მანქანებს.

ბენზინგის თვალსაზრისი—ბურჟუაზიულია, მეწარმულია.

* — წვრილი მეურნეობა. რედ.

** — საშუალო მეურნეობა. რედ.

*** — მსხვილი მეურნეობა. რედ.

**** სიტყვა „მანქანები“ ხელნაწერში არ არის და ჩაუთოო რედაქციამ აზრის მიხედვით. რედ.

***** — ბენზინგი 4: მარქსი—მოწინააღმდეგეა მანქანებისა ინდუსტრიაში. რედ.

***** იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 154—161. რედ.

***** — „სხვადასხვანაირ უბედურებას უწინასწარმეტყველებს“. რედ.

ქალთა და ბავშვთა შრომა—*nil* (S. 13—14)!!

2) სასოფლო-სამეურნეო მანქანების წარმოების ამოღება

ა) საგანგებო ანკეუტა

ბ) ლიტერატურული მონაცემების შეპირისპირება S. 99 (შედეგები)

{ $81\ 078 = 117.4\%$
 $69\ 040 = 100\%$ } ხარჯების შემცირება. S. 167 (შედეგები).

3) ბულგაკოვს მოჰყავს ციტატი ბენზინგის S. 42-დან, მაგრამ არაფერს ამბობს, რომ ბენზინგი ამით ასურათებს მანქანების მნიშვნელობას: S. 45.

ბენზინგი ელექტრობის შესახებ: S. 127 და 102.

NB აგრეთვე *Feldbahnen*-ის* შესახებ. S. 127 — 129.

შეიძლება თუ არა ბენზინგის გაანგარიშების (S. 145 und

ff.) გამოყენება იმისათვის, რომ განისაზღვროს $\frac{C}{U}$ და მისი

ცვლილებანი?

მამული = 310 ha (240 ha Acker + 70 ha Wiese)**.

სჯობს აღებულ იქნას თვით ბენზინგის არცთუ მთლად ზუსტი ციფრები S. 171.

Fall I***.

$v^{****} = 1 + 2 + 3$ Lfd Nummer****

(S. 147—148, ცხრილი)

MK.

= 2 400 = 2 კაცი

+ 9 700 = 17 კაცი

17 525 = 13 294 სამ. დღე

{ 5 242 კაცი }
{ 8 052 ქალ. }

* — სასოფლო-სამეურნეო მიმტანი რკინიგზების შესახებ. რედ.

** — 310 ჰექტარი (240 ჰექტარი ნახნავი + 70 ჰექტარი მდელოები). რედ.

*** — შემთხვევა I. რედ.

**** — ცვალეზადი კაპიტალი—კაპიტალის დახარჯვა სამუშაო ძალაზე.

***** — Laufende Nummer — რიგითი ნომერი. რედ.

$m^* = 10$ (Abgaben +
Lasten) \rightarrow Reinertrag $^{**} = 300$

$v = 29\ 625$

$c^* = 38\ 690$ $\#$ 19 კაცი და

+

425

7 2 5 Mk. $m =$ 725

13 294 სამეუზაო

$W^* = 69\ 040$

დღე

$c = 4 + 5 + 6 + 7 + 8 + 9 + 11 + 12 + 13$ Lfd. Nr.

}	c აქ = ყოველწლიურად ცვეთადი ნაწილი c -სი	4 470
	მთელი $c = 57\ 000 + 14\ 000 + 150\ 000 +$ (ნაწილი	11 699
	35 500-ისა)	1 464
	(სახელდობრ 35 000 — 29 625)	6 660

6 660

2 800

1 000

6 035

1 900

2 662

38 690 Mk. $\#$

Mk.

კაპიტალი: 57 000 ცოცხალი ინვენტარი

14 000 მკვდარი ინვენტარი

150 000 ნაგებობა

35 500 საბრუნავი კაპიტალი

256 500

Fall II.

}	Mk.	}	Mk.	}	Mk.	}	}		
	— 1 776		v — 29 625		— 1 776 =			1 184 სამ. დღე	— 13 294
	832.5		<u>1 446</u>		330 =			220 " "	964
	<u>943.5</u>		28 179		<u>1 446 =</u>			<u>964</u> " "	<u>12 330</u>

Also *** 19 კაცი +

1 2 3 3 0 სამეუზაო დღე

* — c — მუდმივი კაპიტალი — კაპიტალის დახარჯვა წარმოების საშუალებებზე; m — ზედმეტი ღირებულება; w — საერთო პროდუქტის ღირებულება. რ ე დ.

** — (გადასახადები + ბეგარები) \rightarrow წმინდა შემოსავალი. რ ე დ.

*** — აგრეთვე. რ ე დ.

$$\begin{array}{r}
 m \text{ 300 გადასახადები } c \\
 \underline{1\,368.5} \text{ Reinertrag} \\
 1\,668.5
 \end{array}
 + \frac{38\,690}{502.5} \text{ (ახალი მანქანები)} \\
 \underline{39\,192.5} \text{ (1/4 \cdot 2010)}$$

$$\begin{array}{r}
 c=39\,192.5 \\
 v=28\,179 \\
 m=1\,668.5 \\
 W=69\,040.0
 \end{array}$$

კაპიტალი

$$\begin{array}{r}
 57\,000 \\
 16\,010 \left\{ \begin{array}{l} + \\ 14\,000 \\ 2\,010 \\ 16\,010 \end{array} \right\} \\
 150\,000 \\
 \underline{35\,500^*)} \\
 \underline{\underline{258\,510}}
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \text{Fall III A. } v \quad 28\,179 \\
 \quad \quad \quad 92 \\
 v = \underline{28\,087}
 \end{array}
 \left\{ \begin{array}{l} 546 \text{ Mk. } = 439 \text{ სპ. დღე} \\ 454 \text{ Mk. } = 304 \text{ სპ. დღე} \\ \underline{92 \text{ Mk.}} \quad 135 \text{ სპ. დღე} \end{array} \right\}
 \left\{ \begin{array}{r} - \\ 12\,330 \\ 135 \\ \underline{12\,195} \end{array} \right\}$$

Also: 19 კაცი +
+ 12 195 სამუშაო დღე

$$\begin{array}{r}
 c=39\,192.5 \\
 + \underline{362.5} \text{ (1/4 \times 1450)} \\
 39\,555
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 m=300 \text{ გადასახადები} \\
 4\,878 \text{ Reinertrag} \\
 \underline{5\,178}
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 \text{Mk} \\
 c=39\,555 \\
 v=28\,087 \\
 n=5\,178 \\
 \underline{W=72\,820}
 \end{array}$$

კაპიტალი

$$\begin{array}{r}
 57\,000 \\
 17\,460 \left\{ \begin{array}{l} + \\ 16\,010 \\ 1\,450 \\ 17\,460 \end{array} \right\} \\
 150\,000 \\
 \underline{35\,500} \\
 \underline{\underline{\quad\quad\quad}}
 \end{array}$$

*1) ავტორმა მიიჩნია, რომ საბრუნავი კაპიტალი = 1/2 ცოცხალ + მკვდარ ინვენტარს 57 + 14 = 71 ათასი. 71 : 2 = 35.5, მაშასადამე, აქაც უნდა აღებულებო 57 + 16.01 = 73.01. 73.01 : 2 = 36 505 Mk.

Fall III B.

$$\begin{array}{r} v \ 28 \ 087 \\ - \ 1 \ 482.5 \\ \hline 26 \ 604.5 \end{array} \left\{ \begin{array}{l} 1 \ 523 \text{ Mk.} = 1 \ 269 \text{ სამ. დღე} \\ 40.5 = 27 \text{ სამ. დღე} \\ \hline 1 \ 482.5 \quad 1 \ 242 \text{ სამ. დღე} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} c \ 39 \ 555 \\ + \ 150 \ (1/4 \times 600) \\ \hline c = 39 \ 705 \\ v = 26 \ 604.5 \end{array} \right.$$

$$\left\{ \begin{array}{r} 12 \ 195 \\ 1 \ 242 \\ \hline 10 \ 953 \end{array} \right\} \text{Also: } 19 \text{ კაცი და } 10 \ 953 \text{ სამუშაო დღე}$$

$$\begin{array}{l} m = 6 \ 510.5 \ (300 + 6 \ 210.5) \\ W = 72 \ 820 \end{array}$$

კაპიტალი. მკვდარი ინვენტარი.

$$\begin{array}{r} 17 \ 400 \\ + \ 600 \\ \hline 18 \ 000 \end{array}$$

Fall III C.

$$\begin{array}{r} v \ 26 \ 604.5 \\ - \ 418.5 \\ \hline 26 \ 186.0 \end{array} \left\{ \begin{array}{l} 486 \text{ Mk.} = 360 \text{ სამ. დღე} \\ 67.5 = 45 \text{ " " } \\ \hline 418.5 = 315 \text{ სამ. დღე} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} c = + 39 \ 705 \\ \quad 400 \ (1/4 \times 1200 + \\ \hline c = 40 \ 105 \ + 100) \\ v = 26 \ 186 \\ m = 6 \ 529 \ (300 + 6229) \\ W = 72 \ 820 \end{array} \right.$$

$$\left\{ \begin{array}{r} -10 \ 953 \\ 315 \\ \hline 10 \ 638 \end{array} \right\} \text{Also: } 19 \text{ კაცი + } 10 \ 638 \text{ სამუშაო დღე}$$

კაპიტალი. მკვდარი ინვენტარი.

$$\begin{array}{r} + 18 \ 060 \\ + 1 \ 200 \\ \hline 19 \ 260 \end{array}$$

Fall III D.

$$\begin{array}{r} v \ 26 \ 186 \\ - \ 2 \ 320.5 \\ \hline 23 \ 865.5 \end{array} \left\{ \begin{array}{l} 2 \ 616 \text{ Mk.} = 2 \ 024 \text{ სამ. დღე} \\ 295.5 \text{ Mk.} = 197 \text{ სამ. დღე} \\ \hline 2 \ 320.5 \quad 1 \ 827 \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} c = + 40 \ 105 \\ \quad 400 \ (1/4 \times 1600) \\ \hline c = 40 \ 505 \\ v = 23 \ 865.5 \\ m = 8 \ 449.5 \ (300 + 8149.5) \\ W = 72 \ 820 \end{array} \right.$$

$$\left\{ \begin{array}{r} -10 \ 638 \\ 1 \ 827 \\ \hline 8 \ 811 \end{array} \right\} \text{Also: } 19 \text{ კაცი + } 8 \ 811 \text{ სამუშაო დღე}$$

კაპიტალი. მკვდარი ინვენტარი.

$$\begin{array}{r} + 19 \ 260 \\ + 1 \ 600 \\ \hline 20 \ 860 \end{array}$$

Fall III. E.

$$\begin{array}{r}
 v=23\ 865.5 \\
 - 1\ 470 \\
 \hline
 v=22\ 395.5 \\
 + 215 \\
 \hline
 22\ 610.5
 \end{array}
 \left\{ \begin{array}{l}
 2\ 100\text{MK.} = 1\ 400 \text{ სამ. დღე} \\
 - 630\text{MK.} = 420 \text{ სამ. დღე} \\
 -1\ 470\text{MK.} = 980 \text{ სამ. დღე} \\
 + \underline{\underline{215\text{MK.}^*)}} = \underline{\underline{140}} \text{ სამ. დღე}
 \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l}
 c=40\ 505 \\
 + 861 (735 + 126) \\
 \hline
 41\ 366 \\
 - 215^*) \\
 \hline
 c=41\ 151 \\
 v=22\ 610.5
 \end{array} \right.$$

$$\begin{array}{r}
 - 8\ 811 \\
 - 980 \\
 \hline
 + 7\ 831 \\
 + 140 \\
 \hline
 7\ 971
 \end{array}$$

Also: 19 კაცი +
7 971 დღე

$$\begin{array}{r}
 m=14\ 476.5 (300+14.176.5) \\
 W=78\ 238
 \end{array}$$

კაპიტალი.
მკვლარი ინვენტარი
20 860
(მანქანა და ქირავებულისა)
(სალეწი მანქანა ორთქლისა)

Fall III. F.

$$\begin{array}{r}
 v=22\ 610.5 \\
 - 1\ 035 \\
 \hline
 21\ 575.5
 \end{array}
 \left\{ \begin{array}{l}
 1\ 890\text{MK.} = 1\ 575 \text{ სამ. დღე} \\
 855 \quad \quad \quad 690 \text{ სამ. დღე} \\
 1\ 035\text{MK.} = 885 \text{ სამ. დღე}
 \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l}
 c=41\ 151 \\
 + 250 (1/4 \times 1000) \\
 \hline
 c=41\ 401 \\
 v=21\ 575.5
 \end{array} \right.$$

$$\left\{ \begin{array}{r}
 - 7\ 971 \\
 - 885 \\
 \hline
 7\ 086
 \end{array} \right\} \text{Also: } 19 \text{ კაცი +} \\
 7\ 086 \text{ სამუშაო დღე}$$

$$\begin{array}{r}
 m=14\ 786.5 (300+14481.5) \\
 W=77\ 758.0
 \end{array}$$

მკვლარი ინვენტარი
20 860
+ 1 000
21 860

Fall IV.

$$\begin{array}{r}
 c=38\ 786 \\
 v=23\ 465.5 \\
 m=18\ 826.5 \\
 \hline
 W=81\ 078.0
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \text{მკვლარი ინვენტარი } 21\ 860 \\
 + 10\ 000 \text{ Feldbahn} \\
 \hline
 31\ 860
 \end{array}$$

(ორთქლის გუთანი და ქირავებულისა)
Also: = 17 კაცი და 9 096 სამუშაო დღე

*) ამ 215 Mk-ს (-1/4 ჯა 861-დან) მე სავარაუდოდ მივაკუთვნებ უ-ს და ქირავებულნი მანქანის (სალეწის) ღირებულებიდან. [იგივეა, Fall IV-ში, ორთქლის გუთნის მიმართაც].

(ორთქლის გუნის და Feldbahn-ის შემოღება) მარტო ერთი მხოლოდ შეეცლის როგორც ცოცხალი ინვენტარის, ისე მუდმივი მუშების რაოდენობას.

19 კაცი

2 (Ochsenmeister
und Pferdeknecht)*

—1 250 Mk.

მედლეურენი

— 700 ლდე (თითო 1,50=1 050 Mk.)

17 კაცი

Also minus 2 300 Mk.

ცოცხალი ინვენტარიდან შემცირება:

— 7 ცხენი 4 200

—18 ხარი 8 100

—12 300 Mk.

მკვდარი ინვენტარის შენარჩუნება:

წინათ=24 866 Mk.

ახლა =20 981 Mk.

— 3 885 Mk.

ე. ი. v შემცირდა 2 300 Mk-ით (2 მუდმივი+700 ლდე)

„ C „ „ 16 185-ით $\left\{ \begin{array}{l} 12\ 300 \\ +\ 3\ 885 \end{array} \right\}$

მაგრამ სამაგიეროდ *c* დიდდება 1 000-ით ($\frac{1}{10} \times 10000$ Feldbahn) $\frac{3}{4}$ (ჩემი ვარაუდით) ქირავნობის ქირით Dampfflug-სათვის, ე. ი. $\frac{3}{4} \times 16\ 760 = 4\ 190 \times 3 = 12\ 570$, ე. ი. 13 570-ით.

სახლოლო ჯამში *c* მცირდება 16 185—13 570=2 615-ით, *v* შემცირდა 2 300 Mk-ით, მაგრამ სამაგიეროდ ვაღიღდა $\frac{1}{4} \times 16\ 760 = 4\ 190$ -ით, თითო 1,5 Mk.=ჯამ 2 800 სამუშაო დღით

Ergo *v* გადიღდა=1 890 Mk-ით $\left\{ \begin{array}{l} -2\ \text{მუდმივი} \\ = \\ +\ 2\ 100 \\ = \end{array} \right.$
სამუშაო დღით. }

* — (მუშა ხარებთან და მუშა ცხენებთან). რ ე დ .

$$\begin{array}{r}
 c = 41\ 401 \\
 - \quad 2\ 615 \\
 \hline
 c = 38\ 786 \\
 v = 23\ 465,5 \\
 m = 18\ 826,5 \\
 \hline
 W = 81\ 078,0
 \end{array}
 \qquad
 \begin{array}{r}
 v = \begin{array}{r} 21\ 575,5 \\ \leftarrow 1\ 890 \\ \hline 23\ 465,5 \end{array}
 \qquad
 m = \begin{array}{r} 300 \\ 18\ 526,5 \\ \hline 18\ 826,5 \end{array}
 \end{array}$$

დაწერილია 1901 წ.
ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

პრიტიკული ანალიზი ფ. ჰერცის წიგნისა
„აგრარული საკითხები სოციალიზმთან
კავშირში“*

Hertz

VI. საკითხის დამახასიათებელი დაყენება (არაისტორიულია, ბუნდოვანობა, წვრილმანებში ეფლობა)

რუსული თარგმანი 17.!

1. კ. კაუცკიმ „უდავოა“ უნაკლოდ გაარკვია 2 საკითხი: სოფლის მუშების შესახებ

მსხვილი მიწათმფლობელობის შესახებ

Alias** — „გლახთა საკითხი“.

2. ჰერცის მიხედვით, კ. კაუცკის 2 მნიშვნელოვანი პუნქტი აქვს:

NB { 1) მიწათმოქმედებაში დაქირავებულ მუშათა ინტერესები სჭარბობს მფლობელთა ინტერესებს.
2) გლეხი ანტაგონისტია მუშის მიმართ.

3. ავსტრიაში.

8¹/₂ მილიონი აქტიური მიწათმოქმედებაში.

4¹/₄ მილიონი სოფლის მუშა.

ჰერცი 0,8 მილიონ სოფლის მუშას თვლის de facto თანამემკვიდრედ.

4. კაუცკის „Wortspiel“***: გლეხი-მეწარმე (შდრ. ჩერნოვი).

* Hertz, F. „Die agrarischen Fragen im Verhältnis zum Sozialismus“. Wien, 1899. რედ.

** — სხეანაირად. რედ.

*** „სიტყვების თამაში“. რედ.

5. გლეხის გადაქცევა (კ. კაუცკისთან) ხან მუშად, ხან მეწარმედ.
6. შენიშვნა 15. Kleinbetrieb-ში ანუ გლეხურ მეურ-
! (ნოვაში ჰერტა გულისხმობს მეპატრონეებსაც, რო-
[შელთაც ჰყავთ 1—2 მუშა.
6. არ არის კლასობრივი ანტაგონიზმი, მუშებ-
სა და Kleinbauernschaft-ს* შორის.
7. მოთხოვნები უნდა იყოს „უშუალოდ მისაღწევი“—
მიწის საკუთრების ერთობა (კ. კაუცკისა) ამას არ აკ-
მაყოფილებს.
9. ყოველი გლეხი, რომელსაც Nebenerwerb** აქვს,
უკვე პროლეტარი როდია [მეტისმეტის სისუ-
ლელეა]. „ხელის გამართვა“ — ექსპლოატაცია რო-
დია.
10. კაპიტალიზმის „განსაზღვრა“ [დააიწყდა სასაქონლო
წარმოება და დაქირავებული შრომა!!]
10. კაპიტალიზმის Realdefinition: *** წარმოებაზე კაპი-
ტალი ბატონობს (!! მხოლოდ !!).
„Genetische“ Definition****
10. შენიშვნა 25. „კაპიტალისტთა სამეურნეო ვარგი-
სიანობაზე კიდევ კამათობენ“. (Sic!)
11. „Durchaus falsch“—„die“ Agrarfrage (!)*****
11. ინგლისი—ხან „ნიმუშია ყველასთვის“, ხან—„ჩვენ
ინგლისი არა ვართ“ (წინააღმდეგია ბერნშტეინი).
12. „ნორმალური“—კაპიტალიზმი. (?!)
ყველაზე მნიშვნელოვანი: ის შემთხვევა, რომ კაპი-
ტალისტური ექსპლოატაცია არ არის დაკავშირებული
პროგრესთან კაპიტალისტური მსხვილი
წარმოებისა კენ.

* — წვრილ გლეხობას. რ ე დ.

** — დამხმარე საშოვარი. რ ე დ.

*** — რეალური განსაზღვრა. რ ე დ.

**** — „გენეტიკური“ განსაზღვრა. რ ე დ.

***** — „მეტისმეტად ყალბად“—აგარაული საკითხი (!) რ ე დ.

12. Landwirtschaft in Russland* ნიკოლაი—ონი.
- 12—13. მსხვილმა მიწათმფლობელობამ პროგრესი არ მოუტანა რუსულ მიწათმოქმედებას?
13. Ein neuer Bauernstand** (P. S.-ის⁶² მიხედვით).
14. Also — gilt Nicolai—on (??)*** „არსად წარმოების ახალი წესი არ ცვლის ძველს“.
14. რუსეთში კაპიტალი არ გადადის წარმოების საშუალებათა იუ რ ი დ ი უ ლ მფლობელობაზე, კმაყოფილება რა>>წილით პროდუქციაში.
- Sic! ((ასევე ხომ არ არის სოციალიზმიც კაპიტალიზმის მიმართ?
15. ლატიფუნდიები ავსტრიაში არც ისე გავრცელებულია, როგორც კ. კაუცკი ფიქრობს (თუმცა-კი არის Musterwirtschaften**** (ე ს ა რ ი ს და ე ს).
15. Schöne Werke Baudrillarts*****
16. შუა საუკუნეებმა გვიანდერძა უამრავი თავისებურება. კ. კ ა უ ც კ ი თავის განმარტავადებელ დასკვნებში **durchaus unhistorisch******* [სად? რა? როდის?]
17. ავსტრიის ალპები: 1867 წ. (idem 1887) იგივე მეურნეობა, რაც შუა საუკუნეებში.
18. დავალიანების გიგანტური ზრდა.
20. ჰერცი ეთანხმება ენგელსს, რომ აუცილებელია გლეხის გამოგლეჯა პატრიარქალურ-ნატურალური მეურნეობის „მცენარეული ცხოვრებიდან“, მაგრამ არის კი საუკეთესო გზა—ფულადი მეურნეობა? (Sic!)
- 20—21. გლეხთა დაღუპვა ალპებში. გლეხთა მიწების შესყიდვა მდიდართა მიერ (ნადირობის მიზნით). ეს სრუ-

* — სოფლის მეურნეობა რუსეთში. რ ე დ.

** — ახალი გლეხობა. რ ე დ.

*** — ამ რ ი გ ა დ — ძალაში რჩება ნ ი კ ო ლ ო ზ — ო ნ ი (??) რ ე დ.

**** — სანიმუშო მეურნეობები. რ ე დ.

***** — მ შ ე ე ნ ი ე რ ი თხზულებანი ბოდრილიარისა. რ ე დ.

***** ... მეტისმეტად არაისტორიულია. რ ე დ.

ლიდაც არ არის წვრილი წარმოების განდევნა მსხვილი წარმოების მიერ.

21. მარცხით აღსავსეა გარდამქმნელი მოქმედებანი კაპიტალიზმისა ალპებში!!

21. Ergo კ. კაუცკი მართალი არაა კაპიტალიზმის აღმზრდელობითი მოღვაწეობის შესახებ: პარცელარული იჯარა მოწოდებულა სავსებით განდევნოს მსხვილი წარმოება.

(!!)

21. ამიტომ „სოციალიზმის მთავარი ამოცანაა“ — მხარი დაუჭიროს ამხანაგობებს!!!

22. იპოთეკების კონცენტრაცია. ყოველთვის როდია რომ იპოთეკები 1) მსხვილ მეურნეობებს > ედება ვალად, ვიდრე წვილ მეურნეობებს.

24. წვრილი მენაბრენი საიპოთეკო ბანკებში. შდრ. ციფრები.

{ უზარმაზარი % მფლობელებისა }
{ და მცირე % კაპიტალისა. }

26. Sparkassen* ავსტრიაში. 1'ე**

28. რუსული შემნახველი სალაროები, 65,5 % მუშებს etc.

28. ეს არის ტენდენცია არა ცენტრალიზაციისა, არამედ დეცენტრალიზაციისა (!)

29. მიწათმფლობელთა ექსპროპრიაცია: ახდენენ წვრილი ხელოსნები და მუშები. ბერნშტეინი სავსებით მართალია სოფლის მეურნეობის შესახებ: მფლობელთა რიცხვი იზრდება (!!!).

31. ენგელსის შეცდომა ამერიკის შესახებ (წვრილი ფერმერების განდევნა მსხვილი ფერმერების მიერ).

33—34. ჩრდილოეთ ამერიკის აღმოსავლეთ შტატებში მიწების ფასები დაეცა, მაგრამ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების პროგრესი იზრდება, და კ. კაუცკი სრულიად არაა მართალი. [შდრ. ბულგაკოვი II, 435—436].

* — შემნახველი სალაროები. რედ.

** — 1'ე — ტექსტის გაშიფვრა არ მოხერხდა. რედ.

36. +ამერიკა: პარცელების უქონლობა მანქანების გამოყენების >საშუალებას იძლევა.
36. ამერიკელები ამაყობენ, რომ მათ არა ჰყავთ ისეთი დაბლა მდგომი გლეხობა, როგორც ევროპაშია.
39. moderne Großbetriebe-ს უნდა შედარდეს აგრეთვე moderne Kleinbetriebe* [ჩერნოვი].
40. საშინელი Arbeitsverschwendung** პარცელარული მეურნეობის დროს ევროპაში; „აბსოლუტური“ უპირატესობა არა აქვს არც მსხვილ, არც წვრილ მეურნეობას.
43. ევროპელ გლეხთა ფატალიზმი. Wechselfähigkeit*** შეზღუდვას ამერიკელი შეურაცხყოფად ჩათვლიდა.
44. ევროპელი გლეხის „freudlose Plage“****.
45. დამახასიათებელია სათაური: „სოციალისტური თავდასხმები წვრილ წარმოებაზე“.
- 47—48. ქვეყნები მოსავალთა სიდიდის მიხედვით: ინგლისი, ბელგია, დანია, ჰოლანდია, შვეცია, საფრანგეთი.

წვრილი კულტურის 4 ქვეყანა საფრანგეთზე მაღლა დგას!

მეურნეობათა %-ის მიხედვით!!

49. მსხვილ წარმოებაში ხორბლის მოსავალი უფრო მაღალია მხოლოდ 0.49 hl-ით ***** [ღიახ, დაუზუსტებელი გაანგარიშებით!]
50. მოსავალთა ზრდა მე-19 საუკუნეში საფრანგეთში.
51. მოსავალთა დაკლება ინგლისში.

* — თანამედროვე მსხვილ წარმოებებს უნდა შედარდეს აგრეთვე თანამედროვე წვრილი წარმოებები. რ ე დ.

** — შრომის მფლანგველობა. რ ე დ.

*** — კრედიტუნარიანობის. რ ე დ.

**** — „უნუგეშო ტანჯვა“. რ ე დ.

***** — ჰექტოლიტრით. რ ე დ.

52. სასოფლო-სამეურნეო მანქანების რიცხვის ზრდა საფრანგეთში—იმის დამამტკიცებელია (51), რომ *Kleinbetrieb* მეცნიერებას განზე არ უდვას.
52. მესაკუთრეთა რიცხვის ზრდა (???)
53. *Ländliche Hausindustrie*—საფრანგეთში არ არის (wir bemerken nichts)?? [Souchon] (Maurice, p. 294)*
53. დამახინჯება. პარცელარულ მეურნეობათა ფართობი მცირდება (დაჭირავებული შრომის ზრდის საკითხის გამო!!)
54. სიყალბე „ნორმალური“ განვითარებით.
55. „Total zerfällt“** კაუცკის მტკიცება (წვრილ გლეხთა დაჭირავებული შრომის შესახებ) — 1862 — 1882 — 1892 წწ. მონაცემები (ბულგაკოვი) მიწის მქონე დღიურ მუშათა რიცხვის შემცირების შესახებ.
55. ძახილის ნიშანი იმის გამო, რომ *Großbetrieb* უკვე >40 ha-ზე!
56. კ. კაუცკის ციტატი საფრანგეთის გლეხობის შესახებ— აღებულია რომანტიკულ-რეაქციული ქალბატონისაგან. ფოვილმა უარყო...
- 56—58 **ბოღრილი არი...**
59. ხორცის მოხმარება სოფლად ბევრად უფრო < ვიდრე ქალაქად (თუმცა უფრო სწრაფად იზრდება!)
59. კ. კაუცკის ვარაუდი (ხორცის მოხმარების შესახებ).
59. *Pauperisierung der französischen Bauern keineswegs stattfindet (!)****
60. საფრანგეთის მდგომარეობა ყველა სხვა ქვეყნის „მიწანია“(!)
60. არის თუ არა *absolut überlegener Betrieb*****?

* — სოფლის კულტარული მრეწველობა — საფრანგეთში არ არის (ჩვენ ვერაფერს ვერ ვამჩნევთ)? [სუშონი] (მორისი, გვ. 294). რედ.

** — „სრულიად ირღვევა“. რედ.

*** — ფრანგი გლეხების პაუპერიზაცია სრულებით არ ხდება. რედ.

**** — მეურნეობა აბსოლუტური უპირატესობით. რედ.

61. კ. კაუცკის უნდა ეთქვა: Großbetrieb იქნებ Kleinbetrieb-ზე მაღლა.
—კ. კაუცკი არ იძლევა მოსავალთა ციფრებს Großbetrieb-სა და Kleinbetrieb-ში.
61. „ფელეტონური მეთოდი“... (კაუცკისა).
62. განიხილავს მოსაზრებებს Großbetrieb-ის სასარგებლოდ
ნაგებობანი
მანქანები (ამხანაგობანი)
კრედიტი (არც-კი განიხილავს).
- 62—63. დავიდი „Sozialistische Monatshefte“-ში*
63. ორთქლის გუთანი: ყველგან როდი გამოდგება
—მძიმე ნიადაგზე მშენიერი შედეგია
—მსუბუქზე—არა.
64. დაწვრილებით მოუთხრობს, როდის არ გამოდგება ორთქლის გუთანი.
65. უაზრობააო, იმის თქმა, რომ ორთქლის გუთანი ყოველგვარ პირობებში უფრო მაღლა დგას (? ვინ?? სად?).
65. ლეწვა ზამთარში: შრომა (!) იაფია (NB).
65. ისევ (bis) *absolut* (!!) (გაიძვერა!)
- 65—66. *Erträge***.
66. —ოსტელებისა—და სამხრეთ (!!) გერმანია: და სხვ. (კომიკოსი)
67. მოსავალთა ზრდა ორთქლის გუთნის შემოღების შემდეგ.
68. —ხოლო სამხრეთ გერმანიაში (ბადენი) კიდევ უფრო მაღალია!!!
- 68—69. *M. Hecht***)—*vorzüglich****.
- 70—71. *Auhagen*. (შღრ. კ. კაუცკი)

*) არ დამავიწყდეს აღვნიშნო M. Hecht-თან დაკავშირებით გაძლიერებული (და საუკუნეობრივი) სარგებლობა ქალაქის ნაყარით, უსუფთაობით etc. გაპატივებისათვის.

* — „სოციალისტური ყოველთვიური“ რედ.

** შემოსავლები. რედ.

*** — მშენიერი. რედ.

72. Marx. Geldgewinn-ს* უპირისპირებს აგრიკულ-ტურას (!!) კ. კაუცი ამ საკითხსაც კი არ ეხება.
- 72—73. Nachklang naturrechtlichen etc.** (მიწის საზოგადოებრივი საკუთრება).
- 73—74. აუწერელი ბანალობის დაღეჭვა
 $\left(\frac{w-k}{t}\right)$ *** ვაგნერის ხოტბასთან ერთად (!)—
74. ამიტომ *rohe Methode***** მხოლოდ აღარებს საერთო შემოსავლებს.
74. *Kleinbetrieb* იყენებს შედარებით > შრომას, ვიდრე *Großbetrieb*.
76. გლეხთა დიდი ნაწილი—ჯერ კიდევ უაღრესად პრიმიტიული ტექნიკა.
76. ქალაქსა და სოფელს შორის დაპირისპირებულობის მოსპობა (*Hauptwunsch alter Utopisten****** და „კომუნისტური მანიფესტისა“), მაგრამ „ჩვენ არ ვფიქრობთ“...
- 76—77. „*Böuerliche Zustände*“ (Kutzleb??) [იხ. განსაკუთრებული ფურცელი. შდრ. ბულგაკოვი II 282] ნაწილობრივ იგივე დამოწმებანი!
79. „*Vorzüglich*“—Moritz Hecht...
80. Stumpfe გლეხური მესაქონლეობის შესახებ.
81. წვრილი მიწათმფლობელები *stark(?) benützen****** სასოფლო-სამეურნეო მანქანებს (?)
82. *Großbetrieb* ევროპაში არ არის > ფართობის $\frac{1}{3}$ -ისა. [„არ შეუძლია გაასამკვეცოს წარმოება“]

* — ფულად შემოსავალს. რედ.

** — გამოძახილი ბუნებრივ-უფლებრივისა და ა. შ. რედ.

*** — ამ ფორმულით ჰერცი აღნიშნავს მწარმოებლურობის ხარისხს, რომელშიაც w —ნიშნავს საერთო პროდუქტის ღირებულებას, k —წარმოების ხარჯებს და t —წარმოების დროს. რედ.

**** — უხეში მეთოდი. რედ.

***** — ძირითადი ოცნება ძველი უტოპისტებისა. რედ.

***** — ძლიერ (?) იყენებენ. რედ.

83. კრიზისისგან ყველაზე მეტად დაზარალდა *Croßbetrieb*.
- 84—85. ენ გელსი მართალი არ არის, როცა ელოდება ოკეანისმიერი კონკურენციის გაძლიერებას.
87. კაუცკის „ონი“ (მონაცემები ხელოვნური ღვინის შესახებ).
- 87—88. კაუცკის უსაფუძვლო იმედები სოფლის მეურნეობის ინდუსტრიალიზაციისა: განდევნა სულ უმნიშვნელოა. მიწათმოქმედების შეერთება ტექნიკურ წარმოებებთან ხშირად მიმდინარეობს ამხანაგური გზით.
88. „**Wen wirklich**“ **Großbetrieb*** შეეერთებია მსხვილი ინდუსტრია და მსხვილი სამიწათმოქმედო წარმოება. („Wenn“ (!?!))
88. 1) კონცენტრაცია არ არის.
 2) იზრდება რიცხვი დამოუკიდებელი მფლობელებისა.
 3) „ „ ყველა მიწათმფლობელებისა.
 4) მსხვილი წარმოების უპირატესობა წვრილი წარმოების მიმართ *gänzlich relativ***.
89. 5) განვითარების ორი მიმართულება:
 საშუალო წარმოების ზრდისაკენ.
 პარცელარული მეურნეობისაკენ.
- 6) კაპიტალისტური სოფლის მეურნეობის უკანასკნელი მიზანია—პარცელარული იჯარა.
- 7) კაპიტალიზმი არ ქმნის სოციალისტური მსხვილი წარმოების სამეურნეო და ფსიქოლოგიურ წანამძღვრებს.
- 8) „სოციალიზმის მთავარი ამოცანაა“—
 !! წვრილი წარმოების ორგანიზაცია ამხანაგობათა მეშვეობით.
89. წვრილი გლეხი და წვრილი მოიჯარე კაპიტალისტი კი არაა, არამედ მუშაა.

* მსხვილ წარმოებას „მართლაც რომ“. რ ედ.

** — სრულიად შეფარდებითია. რ ედ.

- 89—90. წერილი გლეხის „Arbeitsrente“* ეცემა Existenzminimum-მდე**—(! NB).
90. *Bodenpreis****—მთავარი მიზეზია.
91. წერილი მიწათმფლობელი მიწას ყიდულობს და ვალებს ისტუმრებს *Nebenerwerb*-ის ((Lohnarbeit-ის...!))****მეშვეობით...
92. NB (((თანამედროვე გლეხთა საკითხი—უმუშევრობის საკითხის გარდაქმნილი ფორმაა. (ჰერცი თავს ვერ ართმევს.)
92. კაუცკისათვის აგრარული საკითხი ყველგან ერთია.
93. როგორ მოექცევა სოციალისტური სახელმწიფო მოსამსახურეებს სოფლის მეურნეობაში? (ჭკვიანურია!)
95. სოფლის მეურნეობაში სამეურნეო ეგოიზმის (Selbstinteressa) ბერკეტი შეუნაცვლებელაა. [რუსული თარგმანი გვ. 227.]
- !!! სოციალისტი!
103. საშინელი ყბედი საკუთრების თანამედროვე სამართლის შინაარსის შესახებ etc.
- 104 —საკუთარი დაყოფა [წმინდა სქოლასტიკა!]
- 105 —და ყველაფერა იქითკენ მიდის, რომ ზედმეტია დაცდა სოციალური რევოლუციისათვის. ჩვენ მასში ვდგავართ. „ერთბაშად“ საკუთრება არ გარდაიქმნება.
111. გლეხები „შედიან სოციალიზმში“: ამხანაგობანი...
112. ყოველ წელს ჩნდება დაახლოებით 1 500 სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობა.
- კავშირში შესყიდვებისთვის გაერთიანდა 1 050 000 სოფლელი მეურნე (კ. კაუცკის „წინააღმდეგ“!). კაუცკი სრულიად არაა მართალი...

* — „შრომაძიებებითი რენტა“. რ ე დ.

** — საარსებო მინიმუმამდე. რ ე დ.

*** — მიწის ფასი. რ ე დ.

**** — დამხმარე საშოვრის ((დაჭირავებით მუშაობის...!))

ავსტრიაში (Hohenbruck) სარძეო ამხანაგობებში 1 მეურნეზე მოდის 1 ძროხაზე<. [შდრ. გერმანია!!]

112. ამხანაგობებს ყველაზე მეტად სარგებლობა მოაქვთ Sic! წვრილი და უწვრილესი მეურნეებისათვის.
113. კაუცკის შეკამათება „Absolut unhaltbar“. — *Ko-misch** (?) რძის გაყიდვის შესახებ. გლეხი ფულს იღებს.
113. რა „სუსტია“ სოფლის მუშათა Ausbeutung** ამ ხანაგობათა მიერ! ას გლეხს 2—3 მუშა ჰყავს (!?) ამ ხანაგობათა საფეხურები:
118. ...Disqualifizierung minderwertiger produkte.***
...სარძეო ამხანაგობათა მიწერილობანი პირუტყვის შენახვის შესახებ etc.
119. ამხანაგობანი შეუდგენენ ელევატორების აშენებას, სადაც იწარმოებს პურის ზუსტი დახარისხება.
120. *Winzer genossenschaften: vollkommener Großbetrieb****...*
- 121: ღარიბებს გადაარჩინენ გაკოტრებისაგან: მათგან ყიდულობენ !! || **Weinberge-ს***** და ხელახლა აძლევენ მათ ქირით გადასახდელად!**
აღებენ თავიანთ Weinstuben-ებს*****...
...მეტი რაღა უნდა კაუცკის?...
122. ენგელსი აგრეთვე ამხანაგობის შესახებ.
123. სოციალისტურ ამხანაგობათა წა რ უ მ ა ტ ე ბ ლ ო ბ ა ნ ი. NB
123. სოფლის მეურნეობის ცენტრალიზებული გაძლოლა !! „ა ბ ს ო ლ უ ტ უ რ ა დ შეუძლებელია“.
- 124: ეს წვრილი მეურნეობებისათვის, მსხვილი მეურნეობა

* — „აბსოლუტურად უსაფუძვლოა“. — ს ა ს ა ც ი ლ ო ა. რ ე დ.

** ექსპლოატაცია. რ ე დ.

*** — დაბალხარისხიანი პროდუქტების წუნდება. რ ე დ.

**** — მედვიენეთა ამხანაგობანი: სავსებო მსხვილია წა რ მ ო ე ბ ა ა. რ ე დ.

***** — ზვრებს. რ ე დ.

***** — ღვინის სავაჭროებს. რ ე დ.

!!!! კი განსაზოგადოებულია! ხელსაყრელია ორ-
თქლის გუთანნი etc.

129. და რეაქციონერებიც ემხრობიან ამხანაგობებს.

ბებებში საწინააღმდეგო მოსაზრებებისა

ფ. ჰერცის წიგნში

1

- α „კაპიტალიზმის განსაზღვრა“ (S. 10)!
- β იპოთეკები (S. 24, 26, 28)
(დეცენტრალიზაცია)
- γ ენგელსის შეცდომა ამერიკის შესახებ (S. 31)
- δ მფლობელობითი ინტერესები მიწათმფლობელობაში
(S. 2, 3).
გლახი—მეწარმე.
(„Wortspiel“) (S. 4) (S. 5) და S. 89.
- || Kleinbetrieb—და მეურნეობანი 1—2 დაქირავებულნი მუშით (S. 6, შენიშვნა 15)
არ არის კლასობრივი ანტაგონიზმი Kleinbetrieb-სა და დაქირავებულ მუშებს შორის (S. 6).
Nebenerwerb-ის შესახებ (S. 9)
- ε | აბსოლუტური უპირატესობა არა აქვს მსხვილ მეურნეობას (S. 40) (S. 60) (60—65)
საღიწი მანქანები: ზამთარში შრომა იაფია: S. 65
მოსავალი საფრანგეთში S. 49.
Kleinbetrieb-ი უცხო არაა მანქანებისათვის S. 52
(უსაფუძვლო ციფრები საფრანგეთის შესახებ). შდრ. 81 (stark??)
რძის გაყიდვის შესახებ: S. 113.
- ζ M. Hecht: 68 და 79 და სხვ. („vorzüglich“)
მოსავალი ოსტელებისა და სამხრეთ გერმანიაში (66)
Auhagen: 70—71.
- ⊕ მოსავალთა ზრდა ორთქლის გუთნის შემოღების შემდეგ (67)
124: ორთქლის გუთნის სარგებლიანობა!
ლატიფუნდიებს შორის ავსტრიაში არის სანიმუშო მეურნეობანი: S. 15 (ბულგაკოვის წინააღმდეგ)

contra! || ამერიკა: პარცელების არარსებობა საშუალებას იძლევა > გამოიყენონ მანქანები; არ არის ასეთი დაბლა მდგომი გლეხობა (S. 36) და 43. 44.

⊥ Contra. Kleinbetrieb-ი იყენებს შედარებით მეტ შრომას (74). გლეხების დიდ ნაწილს პრიმიტიული ტექნიკა აქვს.

Arbeitsrente გლეხისა: S. 89—90 (!)

წვრილი მიწათმოქმედი მიმართავს Nebenerwerb-ს: 91 შდრ. 92.

χ { { მესაკუთრეთა რიცხვის ზრდა საფრანგეთში 52 (? ?) სოფლის მრეწველობა არ არის საფრანგეთში 53(? ?) დამახინჩება პარცელური მეურნეობის შესახებ (რიცხვობრივად მცირდება) 53. უარყოფა კაუცკის მტკიცებისა წვრილი გლეხების დაქირავებული შრომის შესახებ 55. } }

λ პერტი ნ.—ონის შესახებ etc. (S. 12).

(შდრ. ჩერნოვი).

უკეთესი გზაა თუ არა ფულადი მეურნეობა? (S. 20).

პარცელარული იჯარა — კაპიტალიზმის მიზანია: S. 21.

წარმოების ინდუსტრიალიზაცია: კაუცკის უსაფუძვლო იმედები (87—88).

σ მოთხოვნები უნდა იყოს უშუალოდ მისაღწევი—contra მიწის საზოგადოებრივი საკუთრებისა (S. 7).

S. 10: კაპიტალიზმის სამეურნეო სარგებლიანობაზე ჯერ კიდევ კამათობენ.

S. 14. სოციალიზმი, შეიძლება, ისევე შეეფარდება კაპიტალიზმს, როგორც რუსული კაპიტალიზმი პატრიარქალურ მეურნეობას.

მხოლოდ დიდი წილი!

Nachklang naturrechtlichen შეხედულებებისა: S. 72—73. ქალაქსა და სოფელს შორის დაპირისპირებულობის მოსპობა. S. 76.

სოფლის მეურნეობაში ეგოიზმის ბერკეტი შეუნაცვლებელია: 95.

როგორ მოექცევა სოციალიზმი მოსამსახურეებს. 93.
სოციალური რევოლუციის შესახებ: 105.

123: სოფლის მეურნეობის ცენტრალიზებული გაძ-
ლოლა აბსოლუტურად შეუძლებელია (!!).

τ „სოციალიზმის მთავარი ამოცანაა“—ამხანაგობებისა-
თვის მხარდაჭერა (S. 21) და S. 89.

124: ამხანაგობანი—წვრილი მეურნეობებისა-
თვის, !! ხოლო მსხვილი მეურნეობების-
თვის—განსაზოგადოება.

Winzerამხანაგობანი 120

ამხანაგობანი „შედიან“ სოციალიზმში (111).

წვერთა რიცხვი ამხანაგობებში (112)

მერძვევობის ამხანაგობანი (112)

Ad τ ენგელსი ამხანაგობათა შესახებ

დამახინჯებანი 122.

2

α „თეორია“

β იპოთეკები

γ ენგელსი ამერიკის შესახებ

δ გლეხობისა და versus* პროლეტარიატის შესახებ

ε მსხვილი და წვრილი წარმოება

ζ Hecht, Auhagen etc.

თ მსხვილი მეურნეობის უპირატესობის აღიარება

ι აღიარება Ueberarbeit-ის** Kleinbetrieb-ში

κ ჰერცი ფრანგული მონაცემების შესახებ

λ ჰერცი ნაროდნიკობის შესახებ

σ —სოციალიზმისადმი დამოკიდებულება

τ —ამხანაგობანი.

დაწერილია 1901 წ. ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.

ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* — შესაბამისად. რ ე დ.

** — გადამეტებული შრომისა. რ ე დ.

**ანალიზი მონაცემებისა ო. პრინგსჰაიმის
სტატიიდან „სასოფლო-სამეურნეო მანუფაქ-
ტურა და ელექტროფიციირებული სოფლის
მეურნეობა“⁶³**

Dr. Otto Pringsheim (in Breslau). *Landwirtschaftliche
Manufactur und elektrische Landwirtschaft*. [Braun's Archiv,
XV (1900), S. 406—418.]*

ავტორი დასაწყისში მიუთითებს, რომ მას სურს სცადოს დაახასიათოს ის „ფორმები, რომლებსაც ღებულობს სასოფლო-სამეურნეო წარმოება კაპიტალისტური ეპოქის დროს“ (406). აქამდე „აგრარული მორფოლოგიის საკითხს“ თითქმის არ სწავლობდნენ. (მსხვილი და წვრილი მეურნეობა განისაზღვრებოდა შებლონურად, ზერელედ, მხოლოდ დამუშავებული მიწის ფართობის მიხედვით—407.)

ხომ არ არის მიწათმოქმედებაში ანალოგია კაპიტალისტური შინამეურნეობისა (შუათანა რგოლისა ხელოსნობასა და მსხვილ მრეწველობას შორის)? — ჰოლანდიურ მეთამბაქოეობაში, ჭარხლის წარმოებაში (დამოკიდებული არიან შაქრის ფაბრიკებისაგან, მათი კონტროლი ნათესებისადმი და სხვ.—408). (მაშასადამე: გაცილებით უფრო სუსტია, ვიდრე ინდუსტრიაში—409).

განვიხილოთ თანამედროვე მსხვილი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ტიპობრივი მაგალითი: ოსტელების მამული 200—400 ჰექტარი.

ქარბობს ხელით შრომა იზოლირებული
და მარტივი კოოპერაცია

* დ-რი ოტო პრინგსჰაიმი (ბრესლავეში). სასოფლო-სამეურნეო მანუფაქტურა და ელექტროფიციირებული სოფლის მეურნეობა. [ბრაუნის არქივი, XV (1900), გვ. 406—418.] რ ე დ.

შრომის განწილება სუსტია
 არამუდმივი (მკელები და მკონავეები)
 მუდმივი (მესაქონლეობაში).

მანქანები*) გამოყენებულია სპორადიულად (როგორც სამ-
 რეწველო მანუფაქტურაში. შეადარე „Das Kapital“, I³,
 335, 349*)—გვ. 410. მანქანების სისტემა არ არის (410).

თანამედროვე მსხვილი სასოფლო-სამეურნეო წარმოება
 უნდა შედარდეს მანუფაქტურას (მარქსის სისტემის
 აზრით) (410).

გასაღებაც სოფლის მეურნეობაში იმდენად მსოფლიო
 გასაღება არაა, რამდენადაც ადგილობრივია (411). მე-
 ურნეობის ოდენობაც დიდარაა: ძალიან ცოტაა 10 000
 მარკის ბრუნვით, მრეწველობაში კი ამას დიდი ხნია
 გადააჭარბეს (411).

NB

[ეს მითითება ძალიან მნიშვნელოვანია!] გამოწკლისები
 ადასტურებენ წესს [ბენკენდორფის მეურნეობა საქსონიაში,
 2626 ჰექტარი, მათგან 375 ჰექტარი მუშავდება ორთქლის
 გუთნით, პირუტყვი—123 მუშა ცხენი + 70 უღელი ხარი + 300
 მეწველი ძროხა + 100 ნასუქი ხარი + 3600 ნასუქი კრავი. შაქ-
 რის ფაბრიკა და არყის სახდელი ქარხანა და ა. შ., 13 მოსამსა-
 ხურე და ა. შ. გასავალი 1 $\frac{1}{2}$ —2 მილიონი მარკა წელიწად-
 ში. — ბეკელმანი ატცენდორფში: 3320 ჰექტარი, თავისი
 ორთქლის გუთანი + (99 ცხენი, 610 ხარი), შაქრის ფაბრიკა
 და სხვ. Mittheilungen der deutschen Landwirtschaftsge-
 sellschaft. 1899, stück 17**].*

*) *Backhous*. Agrarstatistische Untersuchungen über den
 preussischen Osten im Vergleich zum Westen. 1898. F.
Bensing. Der Einfluss der landwirtschaftlichen Maschinen
 auf Volks- und privatwirtschaft. 1898. (ბაკჰაუსი. აგრარულ-
 სტატისტიკურ გამოკვლევებზე აღმოსავლეთ პრუსიის შესახებ დასავლეთ პრუ-
 სიასთან შედარებით. 1898. ფ. ბენზინგი. სასოფლო-სამეურნეო მანქანე-
 ბის გავლენა სახალხო და კერძო მცხოვრებელ მეურნეობაზე. 1898. რედ.)

**) Benkendorf'-ის შესახებ აგრეთვე Thriel's „Landwirt-
 schaftliche Jahrbücher“. 1887 (16. Jahrgang), S. 981. ბენკენ-
 დორფის შესახებ აგრეთვე თილას „სასოფლო-სამეურნეო ყოველწლიურება“. 1887 (გამოცემის მე-16 წელი), გვ. 981. რედ.)

* გერმანიის სოფლის მეურნეობის საზოგადოების მასალები 1899,
 ნაწ. 17. რედ.

საზოგადოდ კი სამიწათმოქმედო მსხვილი მეურნეობის ხასიათი ის არაა, რაც ინდუსტრიაში, და ძნელი დასამტკიცებელი არაა. რომ საშუალო გლეხები მასზე დაბლა არ დგანან.

მაგრამ მაშინ, როდესაც დავიდები და ჰერცები, ოპენჰაიმერები და ვეიზენგრიუნები სასოფლო-სამეურნეო მსხვილი წარმოების ახლო დასასრულს წინასწარმეტყველებდნენ, დაიწყო ტექნიკური გადატრიალება, რომელაც, აშკარაა, მოწოდებულია განამტკიცოს მსხვილი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მდგომარეობა და გადაიყვანოს მისი განვითარება უმაღლეს საფეხურზე... 412.

ელექტროტექნიკა

ელექტრონის მანქანების
უპირატესობანი
— წველისათვის
— ს. ს. მიმწოდებელი რკინიგზებისათვის
— საღებავებისათვის
— გუთნებისათვის, და ა. შ.
და ა. შ.

ეს ნიშნავს... მანქანათა სისტემის შესაძლებლობას მიწათმოქმედებაში... რის გაკეთებაც ვერ შეძლო ორთქლის ძალამ, მას უეჭველად მიადწევს ელექტროტექნიკა, სახელდობრ კი: სოფლის მეურნეობის გადაქცევას ძველი მანუფაქტურიდან თანამედროვე მსხვილ წარმოებად (414)*.

Sinell. Jahrbuch der Deutschen Landwirtschaftsgesellschaft. Band 14.

Benno Martiny. Arbeiten der deutschen Landwirtschaftsgesellschaft. Heft 37.

„*Technische Rundschau*“. 1899, № 43 (მიწისქვეშა ელექტროგზები).

Adolf Seufferheld. Die Anwendung der Elektrizität im landwirtschaftlichen Betriebe, aus eigener Erfahrung mitgeteilt. Stuttgart 1899.

P. Mack. Der Aufschwung u. s. w. 1900**.

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა. ტომი 5, გვ. 172—173. რ ე დ.

** — ზ ი ნ ე ლ ი. გერმანიის სოფლის მეურნეობის საზოგადოების ყოველწლიური, ტ. 14. ბ ე ნ ო მ ა რ ტ ი ნ ი. გერმანიის სოფლის მეურნეობის

ელექტრობა გაამწვავებს კონკურენციას მსხვილ და წვრილ მეურნეობას შორის (ამხანაგობანი ვერ შეცვლიან მსხვილი წარმოების უპირატესობებს)... მწერლებმა, რომლებიც, მსგავსად ჰერცისა, მსჯელობდნენ მიწათმოქმედებაში წვრილი და მსხვილი წარმოების მეტოქეობაზე და უგულუბელყოფდნენ ელექტროტექნიკის როლს, თავიდან უნდა დაიწყონ თავიანთი გამოკვლევა (415)*.

სოფლის ინდუსტრიალიზაციის ზრდა. მრეწველობის შეერთება სოფლის მეურნეობასთან (შდრ. *Mack*).

—სოფლის დაახლოება ქალაქთან

—უფრო ინტელიგენტი მუშების შემოყვანა (416)

—ლამის სამუშაოები (მაგალითები ბოჰემიასა და საქსონიაში (გვ. 417). შენიშვნაში (გვ. 417) მითითება რუსეთზეც—ვილინი, გვ. 166**

—ქალთა და ბავშვთა შრომის შემოღება და სხვ.

„სოფლის მეურნეობის პერსპექტივები მე-20 საუკუნეში ქეშმარიტად ბრწყინვალეა“ (417). *Max Dellbrück. Die deutsche Landwirtschaft an der Jahrhundertswende* (Preußische Jahrbücher“, 1900, Februar)*** წინასწარმეტყველებს მოსავლის გაორკეცებას პურეულის წარმოებაში, კარტოფილის მოსავლის გასამკეცებას, მთელი წარმოების რვაჯერ გადიდებას მე-20 საუკუნის დამლევს მე-19 საუკუნის დასაწყისთან შედარებით.

Lemström-ის გამოკვლევებიც მცენარეთა ზრდაზე ელექტრობის გავლენის შესახებ სახავს წინათ გაუთვალისწინებელ პერსპექტივებს (418).

დაწერილია 1901 წ. ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წ.
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

საზოგადოების შრომები. ნაკვეთი 37. „ტექნიკური მიმოხილვა“, 1899, № 43 (ელექტრული მისასვლელი გზები). ადოლფ ზეიფერ-ჰელდ ი. ცნობა საკუთარი გამოცდილების საფუძველზე ელექტრობის გამოყენების შესახებ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებაში. შტუტგარტი 1899. პ. მაკი. აღმავლობა და ა. შ. 1900. რ ე დ.

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 171. რ ე დ.

** იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 3, გვ. 262. რ ე დ.

*** მაქს დელბრიუკი. „გერმანიის სოფლის მეურნეობა საუკუნის მიჯნაზე“ („პრუსიის ყოველწლიურები“, 1900, თებერვალი). რ ე დ.

კრიტიკული შენიშვნები ე. ლავილის სტატიაზე „ბარბაროსი გლეხები“

ლავილის პატარა სტატია „Bäuerliche Barbaren“ („Sozialistische Monatshefte“, 1899, № 2, III Jahrgang, S. 62—71)* დამახასიათებელია როგორც ნიმუში უმსგავსო მოპყრობისა წვრილი გლეხის ცნებისადმი. ლავიდი აქ ჰეხტის მიხედვით (Moriz Hecht, Drei Dörfer der badischen Hard. Leipzig 1895) აღწერს სამ სოფელს კარლსრუეს მახლობლად, რომლებიც ამ უკანასკნელიდან 4—14 კილომეტრზე მდებარეობენ. ერთ სოფელში (ჰაგსფელდში) უმრავლესობა მუშებია, რომლებიც სამუშაოდ დადიან კარლსრუეში, მეორეში (ბლანკენლოხში). მუშათა პატარა უმცირესობაა, მესამეში (ფრიდრიხსტალში)— ყველა მიწათმოქმედი.

მიწები აქვთ თითოს 1 — 3 ჰექტარი*) (მხოლოდ ერთს აქვს 9 ჰექტარი, მხოლოდ 18 კაცს აქვს თითოს 4—6 ჰექტარი) და თანაც იჯარით იღებენ ხოლმე $1\frac{1}{2}$ —1 ჰექტარს. უმიწაწყლოა 29.

ჰექტარის ფასი

- | | | |
|---------|-------------|---|
| 4.2—4.4 | ათასი მარკა | თესავენ თამბაქოს ნახნავის (სათესი ფართობის) 45%-ს ფრიდრიხსტალში (1 140 სული) |
| 4.8—5.0 | „ | თესავენ პურს (ხორბალს) ნახნავის (სათესი ფართობის) 47%-ს ბლანკენლოხში (1 684 სული) |
| 9. —10. | „ „ | თესავენ კარტოფილს ნახნავის (სათესი ფართობის) 42 %-ს ჰაგსფელდში. |

*) „საკუთრება ყველგან წვრილგლეხური და ჯუჯა გლეხურია“:

ჰაგსფელდი	„საშუალო“	2.0	ჰექტარი
ბლანკენლოხი	„	2.5	„
ფრიდრიხსტალი	„	1.8	„

(!!)

* — „ბარბაროსი გლეხები“ („სოციალისტური ყოველწლიური“, 1899, № 2, გამოცემის III წელი, გვ. 62—71). რ ე ლ.

შემოსავალია (თამბაქოსაგან) — 1800 მარკამდე (საერთო, 690 სუფთა შემოსავალი) 1 ჰექტარიდან*). მოსავალი ყველგან ბევრად უფრო მაღალია, ვიდრე საშუალო მოსავალი გერმანიაში (გვ. 67)

კარტოფილი: 150—160 ორკეცი ცენტნერი ჰექტარიდან (87 გ გერმანიის იმპერიაში)
 ჯავი და
 ხორბალი: 20—23 „ „ „ (10—13 „ „)

თივა: 50—60 „ „ „ (28. გ „ „)

ცხოვრების დონე—მაღალია (ტანსაცმელი, საკმელი, საცხოვრებელი და სხვ.), შაქარს, მაგ., სამ სოფელში ხმარობენ სულზე 17 კგ-ს (გერმანიის იმპერიაში—8,2 კგ-ს!) და ა.შ.

ესეც თქვენი „ჩამორჩენილი წვრილი გლეხები“! გახარებულია დავიდი ამ „ჩერ კიდევ ჭეშმარიტი და ნამდვილი წვრილი მეურნეების“ (გვ. 66) გამო. ამით იგი მხოლოდ იმას ამჟღავნებს, რომ თვითონ — ჭეშმარიტი და ნამდვილი წვრილი ბურჟუა, ვინაიდან მისი მაგალითი უაღრესად თვალსაჩინო შემთხვევაა ბურჟუაზიული სოფლისა, თვალსაჩინო მაგალითია ფართობების სტატისტიკის უვარგისობისა. მდიდარი მეთამბაქოეები და ქალაქის გარეუბნელი გლეხები—და ქალაქის გარეუბნელი მუშები მიწის პაწია ნაკვეთებით, ესაა და ეს!

თავიდანვე ე. დავიდი გამოდის ნაკლმობმარებისა და მეტი-მეტი მუშაობის თეორიის წინააღმდეგ (62) („ზეადამიანური მუშაობა და არაადამიანური ცხოვრება“).

და, მას შემდეგ რაც დასცინა მართლმორწმუნე მარქსიზმსა და სხვ. (63), ე. დავიდი ამბობს:

„შემდგომში მე მსურდა მხოლოდ დამეპირისპირებინა კაუტსკის მიერ დახატული ჩამორჩენილი წვრილი გლეხისადმი თანამედროვე წვრილი გლეხის პორტრეტი. ნამდვილად არის ასეთი ტიპიც; მაგრამ იგი ისე არსებითად განსხვავდება, როგორც მეურნე და როგორც ადამიანი, ლატაკი

*) 1 ჰექტარიდან — 1825.80 მარკა. ხოლო ამ მეურნეს აქვს 2.5 ჰექტარი, თანაც ჰყავს მეწველი ძროხები და ღორები (მერძვევობის მეურნეობა აქვს კარლსრუეს მახლობლად) (გვ. 67). „დაე მკითხველმა გამოითვალოს საერთო შემოსავალი ამ (!) „ჩამორჩენილი წვრილი გლეხისა““ (67).

ნახევრად ბარბაროსისაგან, რომელსაც ჩვენ კაუცკის წიგნში ვხედავთ, რომ ყველასთვის, ვისაც სურს ხელი მოჰკიდოს პრაქტიკულ საადგილმამულო აგიტაციას, ფრიად სასარგებლოა რამდენადმე უფრო ახლოს გაეცნოს მასაც“ (63).

ამის წინ ე. დავიდი ასე „გადმოსცემდა“ კაუცკის: რომ სოფლის მეურნეობა გახდა „ერთ-ერთი ყველაზე რევოლუციური თანამედროვე საბეწოა შორის, თუ ყველაზე უფრო რევოლუციური არა, მაგრამ წვრილი გლეხური მეურნეობა არის „ყველაზე უფრო არარაციონალური მეურნეობა, როგორცკი შეიძლება წარმოვიდგინოთ“. (მითითება „Agrarfrage“-ზე არ არის).

...„ამხანაგი კაუცკი გამოდის იმ წანამძღვარიდან, რომ წვრილგლეხური მეურნეობა სრულიადაც არ შეიძლება იყოს რაციონალური; რომ სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკისა და მეცნიერების წარმატებები მისთვის თითქოს სულაც არ არსებობს. თანამედროვე მანქანები, ქიმიური სასუქები, ნიადაგის გაუმჯობესება, რაციონალური თესლბრუნვა, თესლეულისა და პირუტყვის გაუმჯობესება, გაყიდვისა და კრედიტის ორგანიზაცია—ყველაფერი ეს მას წარმოუდგენია პრივილეგიად კაპიტალისტური მსხვილი სოფლის მეურნეობისა, რომლიდანაც, მართალია, რამდენიმე უბადრუკი ნამცეცი წვრილ გლეხსაც შეხვდება ხოლმე, მაგრამ ისინი სულაც არ კმარა იმისათვის, რომ აყვანილ იქნას წვრილი მეურნეობა იმ სამეურნეო-ტექნიკურ მწარმოებლურობამდე, რაც დამახასიათებელია მსხვილი მეურნეობისათვის“ (63).

(ნიმუში მარქსიზმის „გავუღვარულებისა“ !)

მოსავლისაგან მიღებული შემოსავლის სტატისტიკა: სამხრეთ-დასავლეთ სახელმწიფოებში (წვრილი მეურნეობა) უფრო მაღალია, ვიდრე აღმოსავლეთ პრუსიაში (მსხვილი მეურნეობა).

საუკეთესო ნიადაგი რომ სამხრეთ-დასავლეთშია, ეს მხოლოდ ნაწილობრივ ხსნის საქმეს.

თუ საქსონიაშიც კი ჰეავისა და თივის მოსავალი უფრო დაბალია, ვიდრე ჰესენში (ხორბლისა—უფრო მაღალია), ეს

ყველაზე უკეთ გვიჩვენებს, რაოდენ ჩამორჩა წარმოდგენა გლეხური მეურნეობის საერთო ჩამორჩენილობის შესახებ (64).

მანქანები, რასაკვირველია, წვრილი მეურნეობისათვის ისე მისაწვდომი არაა (არა თანაბრად მისაწვდომია), მაგრამ

1) მანქანები მიწათმოქმედებაში არ ასრულებენ ასეთ როლს

2) ყველაზე მნიშვნელოვანი მანქანები „მისაწვდომია“ (zugänglich) წვრილი მეურნეობისათვისაც.

„ორთქლისა და სხვა სალექი მანქანების მიმართ ამას აღიარებს აგრეთვე კაუტციც; მათი გამოყენება ყოველწლიურად სულ უფრო გავრცელებული ხდება წვრილ მეურნეობებშიც. მაგრამ კაუტციცს მტკიცება, რომ „სალექის გარდა მანქანების გამოყენება წვრილ მეურნეობაში ძლივს შეიძინება“, არასწორია.

იმ მანქანებისაგან, რომელთა შესახებაც გამოკითხვა ხდებოდა 1895 წ. მეურნეობათა აღწერის დროს, შეიძლება უწინარეს ყოვლისა აღინიშნოს კიდევ მწკრივად სათესი მანქანა, როგორც ყველა სათესის ხელმისაწვდომი, ყოველ შემთხვევაში 5—20 ჰექტარამდე მეურნეობებისათვის მაინც და, რამდენადაც მათ თანაბარი სათესი ფართობი აქვთ, აგრეთვე კიდევ უფრო პატარა მეურნეობებისთვისაც. მართალია, ჯერ კიდევ უმნიშვნელოა იმ წვრილ მეურნეობათა პროცენტი, რომლებიც უკვე ახლა იყენებენ მას, მაგრამ საკმარისია მაღალი აბსოლუტური ციფრებისა და 1882—1895 წლებში მოპოვებული წარმატებების გაცნობა, რათა მათი საყოველთაო გამოყენების შესაძლებლობის საკითხს დადებითი პასუხი გავცეს. ამას ადასტურებს შემდეგი მიმოხილვა. სათეს მანქანებს იყენებდნენ*:

* 1882 წ. აღწერისას გამოკითხვა წარმოებდა მხოლოდ სათესი მანქანების შესახებ; 1895 წ. კი წარმოებდა ცალკე გამოკითხვა მომზენვი და მწკრივად სათესი მანქანების შესახებ. ამრიგად, 1882 წლის ციფრებს უნდა დაუპირისპირდეს ორივე სახის მანქანების საერთო რიცხვი 1895 წელს; იმ მეურნეობათა შედარებით ნაკლებ რიცხვს, რომლებიც იყენებდნენ ნაკლებად მნიშვნელოვან მომზენვე სათეს მანქანებს, ვუჩვენებთ ფრჩხილებში, საერთო ციფრის შემდეგ. (ე. დავიდის შენიშვნა).

	მურნეობათა რიცხვი:			
	1882:	1895:		
2 ჰექტარზე ნაკლები	4 807	14 949	(214)	+ 10 142
2—5	4 760	13 639	(551)	8 879
5—20	15 980	52 003	(3 252)	36 023
	<u>25 547</u>	<u>80 591</u>	<u>(4 017)</u>	<u>55 044</u>
20—100	22 975	61 943	(12 091)	38 968
>100	15 320	26 931	(12 565)	11 611 (გვ.65)

იმ მტკიცებას, რომ წვრილ მურნეობაში, გარდა საღეჭებისა, სხვა მანქანების გამოყენება ძლივს შესაძლებელიაო, უარყოფს ეს ციფრები, ყოველ შემთხვევაში მწკრივად სათესი მანქანისათვის“.

და შენიშვნაში არის მითითება „Bäuerliche Zustände“-ზე, I, 106, რომ ვაიმარის ოლქში „მწკრივად სათესმა მანქანამ მოქალაქეობის უფლება მოიპოვა უფრო შეძლებულთა (!) შორას და უკვე 30—40 აკრას მქონე მურნეობებშიც კი იჭრება“.

(შენიშნავ, რომ 28.5 ჰექტარი = 100 ვაიმარულ აკრს)
(დაახლოებით 9.5 ჰექტარი = 30—40 „ „)

„სათიბი მანქანის შესახებ აგრეთვე არ შეიძლება ითქვას, რომ ის სრულიად მიუწვდომელია წვრილი მურნეობისათვის. 1895 წ. მას უკვე იყენებდნენ 5—20 ჰექტარის მქონე 6 746 მურნეობაში“ (65)

და ციტატი მაინის ფრანკფურტის ფაბრიკის კატალოგიდან: 20—25—30—60 ჰფენინგი 1/2 დლით მანქანით სარგებლობისათვის: სათესით (60 ჰფენინგი), ფარცხით (25 ჰფენინგი) და ა. შ.

„მაგრამ ბევრად უფრო მეტად, ვიდრე მანქანები, წვრილ-გლეხურ მურნეობაში შეიჭრა თანამედროვე სოფლის მურნეობის სხვა მიღწევები. იმისათვის, რომ თვალსაჩინოდ წარმოვიდგინოთ ეს, მე რამდენადმე უფრო დაწვრილებით მოვიყვანე ციტატა ბოლო დროს დაწერილი ერთ-ერთი დიდად საფუძვლიანი (!!!) და დიდად საინტერესო (!) მონოგრაფიიდან გლეხობის მდგომარეობის შესახებ“... Hecht (66)*
ამ 3 სოფელში:

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 196. რ ე დ.

„საკუთრება ყველგან წვრილგლეხური და ჯუჯა-გლეხურია“ (კურსივი ე. დავიდისა).

„აქ ნათქვამმა საეჭვო უნდა გახადოს კაუტცის მტკიცება, რომელსაც იგი გვთავაზობს როგორც საერთოდ აღიარებულ კემზარტებას: „რომ გლეხური მეურნეობა წინააღმდეგ მსხვილი მეურნეობისა, ეყრდნობა არა თავის უფრო მაღალ მწარმოებლურობას, არამედ თავის უფრო უბრალო მოთხოვნილებებს“ (68).

ყველა შრომა ინტენსიურ კულტურაში წვრილი მეურნეობა უეჭველად უფრო რაციონალურია (68)

კარგი საცხოვრებლები, „სუფთა ოთახი“, ... ხალიჩები, ლამპები, ფოტოგრაფიები, სარკეები, ოქროს ბეჭდები, საფოსტო მარკები და ა. შ. (69)

„ჩვენი ჰარდელი გლეხები უკვე წმინდა ფულადი მეურნეობის სტადიაში იმყოფებიან და—ო, სასწაული!—ისინი ამით არ დაღუპულან. მიუხედავად კაუტცის წინასწარმეტყველებისა! ისინი ძალიან კარგადაც კი ცხოვრობენ, და ყოველგვარ ფულად ნამეტს—ხოლო ასეთი მათ ხშირად აქვთ ხოლმე—დაუყოვნებლივ ინახავენ შემნახველ სალაროებში პროცენტების მისაღებად“ (68).

„მე ასე დაწვრილებით იმიტომ მოვიყვანე ციტატი ამ გამოკვლევადან, რომელიც სერიოზულ ციფრობრივ მასალას ემყარება, რომ იგი ყოველმხრივ ახასიათებს დასავლეთგერმანელი წვრილი ვლეხობის ყველაზე უფრო თანამედროვე ტიპს ისე ჩინებულად“ (70)... რომ ქალაქელ მკითხველსაც შეუძლია გაიგოს...

„რადგან არ უნდა ვიფიქროთ, რომ ჰეხტის მიერ დახატული ფაქტები გამონაკლისი შემთხვევებია, რომლებსაც მნიშვნელობა არა აქვთ წვრილი სოფლის მეურნეობის საერთო მდგომარეობისა და მომავლისათვის“ (70)

მომბახშიც (მანცთან), სადაც ე. დავიდი ცხოვრობს, გლეხები ჰარდელ გლეხებზე ნაკლებ როდი არიან მოწყობილი. თესავენ სალათას, სატაცურს, ბარდას და ა. შ.

ე. დავიდი ედავება კაუცკის, რომ მან აიღო „სილატაკის რამდენიმე სურათი“ რენის მთებიდან, შპესსარტიდან, ზემო ტაუნუსიდან და ა. შ. და გააკეთა საერთო დასკვნები (71). მისი, დავიდის, სურათი დახმარებას გაუწევს საერთოდ სწორი შუაგულის (71) გამონახვას (კურსივი ჩემია).

გლეხობის მდგომარეობა საეროდ ახლა უკეთესია, ვიდრე წინათ. ე. დავიდს მოჰყავს ციტატი „Bäuerliche Zustände“-დან, I, 270 — (უკანასკნელი აბზაცი, პირველი ფრაზა: „რომ კეთილდღეობა საერთოდ“ და იმ ადგილამდე, სადაც ნათქვამია „ამ ტკიცებს“) — და წერს მას კურსივით.

(დავიდი კრინტს არ სძრავს ჰარდელ გლეხთა დაქირავებული მუშაობის შესახებ. ასევე არა სძრავს კრინტს გადაჭარბებული მუშაობის შესახებ (სხვა მუშაობის შემდეგ).

დაწერილია 1901 წ. ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1932 წ.
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ანალიზი მონაცემებისა მ. ჰახტის წიგნიდან „ბადენის ჰარლის სამი სოფელი“⁶⁵

Hecht

1. 4—14 კილომეტრი კარლსრუედან.

		მათ შორის მუშები	
2 957	{ ჰაგსფელდი 1 273 მცხოვრები	{ 350	
	{ ბლანკენლოხი 1 684 „		{ 103
	{ ფრიდრიხსტალი 1 140 „		{ 11

ჯამი=4 097 მცხოვრები.

3. ტყის საშოვარი ზამთარში.

7. მოსახლეობის სიმჭიდროვე

	ჰაგს- ფელდი	(ფრიდრიხს- ტალი)	(ბლანკენ- ლოხი)
1 ჰექტარზე	3.2	4.5	2.3
ბადენი	1.04		
გერმანია	0.83		

ს უ ლ მ ი წ ა

ფრიდრიხსტალი	258	ჰექტარი
ჰაგსფელდი	397	„
ბლანკენლოხი	736	„
ჯამი	<u>1 391</u>	

მიწის განაწი- ლება:	ფრიდრიხს- ტალი	ჰაგს- ფელდი	ბლანკენ- ლოხი
გვ. 7: მეურნეობა შედგება 5—7 პი- რისიგან.	9 ჰექტარი —	—	1
	6—8 „ —	6	—
	5 „ —	3	2
	4 ჰექტარი —	6	4
	2 ჰექტარი 43%	?	55%
	2 ჰექტარზე ნაკლები უმიწოდ—8	დანარ- ჩენები 14	7

გაყოფადობის თავისუფლება

8. დამატებითი იჯარა $1/2$ —1 ჰექტარი.
9. 30-იან და 50-იან წლებში იყო ძლიერი გადასახლება (ამერიკაში)
10. ახლა კი საშუალო წოდების შექმნა (წინანდელი ღარიბობის ნაცვლად)
11. ექსტენსიური მეურნეობა და ნატურალური მეურნეობა—მე-18 საუკუნე.

მოსახლეობის სიღარიბე, ე მ ი გ რ ა ც ი ა

ქალაქებსა
და ამერი-
კაში

12. ჰ ა გ ს ფ ე ლ დ ი—ინდუსტრიულ დაბად ბლანკენლოხი და ფრიდრიხსტალი— მიწათ-მოქმედების სპეციალიზაცია, ფულადი მეურნეობა. სოფლის მეურნე გახდა ვაჭარი და მეწარმე.
15. ჰ ა გ ს ფ ე ლ დ შ ი მიწათმოქმედება—დამხმარე საქმიანობაა.
- 15—16. —მხოლოდ 9 ოჯახი ეწევა მარტოოდენ მიწათმოქმედებას.
—ჰაგსფელდელი გლეხი გახდა ფაბრიკის მუშა. ცოლები მისდევენ მიწათმოქმედებას: თეთრეულსაც კი ქალაქში რეცხავენ.
- 16—17. მიწის ფასები ჰაგსფელდი: 4.₂—4.₄ ათასი მარკა შდრ. ბადენში ბლანკენლოხი: 4.₈—5
2 ათასი მარკა ფრიდრიხსტალი: 9—10

17. მხოლოდ სპეციალობანი იძლევიან ეფექტურად მალე შემოსავალს.
კარტოფილი, რომელიც წარჩინებული ბატონების სუფრას ხმარდება. „საოჯახო კარტოფილი“.
17. — „ვიტუოზულობა“ კარტოფილის ხარისხებში
18. კარტოფილი 120 ორმა-
გი ცენტერი $\times 4 = 480$ მარკა 1 ჰექტარ-
სტაფილო 1300 რიდან
თამბაქო (მოითხოვს უამრავ მუშახელს)
18. ბავშვთა შრომა კარტოფილის რგვის (stecken!) დროს
- (19) თამბაქოს 220—230 მთესველი (პლანტატორი) (სულ დაახლოებით 100 ჰექტარი)
20. ფრიდრიხსტალის შემოსავალი თამბაქოსაგან =
= 147 473 მარკა წელიწადში
23. ფრიდრიხსტალი იჯარით იღებს მდელობებს და ყიდულობს თივას
24. მერქვევების ზრდა.
24. ყველა ყიდის 2—3 ლიტრ რძეს, მდიდარი ოჯახები—
10—20 ლიტრს
ჰაგსფელდში ყიდიან რძეს, თავისთვის კი ყიდულობენ ერბო-კარაქს (ნაწილობრივ მარგარინს)
25. ერბო-კარაქის წარმოება ფრიდრიხსტალში „საქმის გაძღოლის სპეკულაციური საშუალებაა“, მისი სახით და მოკიდებულობა საქონლით მოვაჭრეებისაგან
26. ფრიდრიხსტალი—17 200 მარკა წელიწადში ღორების გაყიდვით.
27. ჰაგსფელდში თხების რიცხვის ზრდა: გლეხთა წოდების დაშლა.
- 28—29. ბლანკენლოხის ჩამორჩენილობა მისი უფრო ნატურალური მეურნეობითურთ.
- 29—30. მიზეზი: ბევრი მიწა.
!! | თემი ამსუბუქებს ბრძოლას არსებობისათვის

30. თუმცა თემის დაშლა ხელსაყრელია წარმოების თვალსაზრისით, მაგრამ ეს სოციალურად არ არის ხელსაყრელი, — მუშათა უზრუნველყოფა (განსაკუთრებით ბლანკენლოხის გადასვლის შემდეგ მიწათმოქმედებიდან მრეწველობაზე). || NB
30. ფრიდრიხსტალელებს ნაკელი დააქვთ კარლსრუედან (20—30 ურემი).
31. დღიურ მუშათა წოდება არ არის: გლახთა უმრავლესობას უმუშებოდ გააქვს თავი
მცირედენი „ითხოვს“ დახმარებას
ქირა დიდდება ქალაქის სიახლოვის დროს.
33. ხელობის სრული დაღუპვა.
35. ჰაგსფელში უმრავლესობა — ფაბრიკის მუშაა (300—350), უმეტესობა ფეხით დადის 3¹/₂ კილომეტრზე (მხოლოდ 100 კაცი დადის არაქვეითად)
- | | | | |
|-----------------|---|--------------|-------|
| ფაბრიკის მუშები | { | ჰაგსფელდი | 350 |
| | | ბლანკენლოხი | 103 |
| | | ფრიდრიხსტალი | 10—12 |
35. ფაბრიკის სამუშაო დღე = 10 საათს
36. ფაბრიკის მუშა ქალებს ზოგჯერ სამუშაო შინ მიაქვთ ||
38. ხოტბის შესმა იმისა, რომ ჰაგსფელდელ მუშას აქვს მიწის ნაჭერი: „უფრო მნიშვნელოვანია შეგნება“ საკუთრებისა. ||
- თავისუფალი საათების უტილიზაცია
დილის 4 საათზე — დილის 7 საათზე ფაბრიკაში ||
სალამოს 7 საათის შემდეგ — 1—1¹/₂ კიდე
39. მუშა უკეთ იკვებება, ისვენებს საფაბრიკო მუშაობისაგან. ქალები შინ რჩებიან — ზნეობრივი თვალსაზრისით უკეთესია.
40. ჰექტი აშკარად დასცინის სოციალისტებს „კაპიტალისტები“, „ბატონყმობა“.

40. სოციალურად უფრო მაღლა არიან სახლის მფლობელები
41. — „—“თავისი პაწია სახლის პოეზია“.
- 58—59. კარლსრუეს ზრდა, ბაზარი და სხვ.
62. სამწუხაროა, რომ თამბაქოს გაყიდვისას შეძლებული მეურნეები ზოგჯერ ატყუებენ ღარიბებს.
63. ბლანკენლოხსა და ჰაგსფელდში პურს ყიდვიდან შემოდგომაზე დაყიდულობენ გაზაფხულზე.
65. ნეხვისა და წუნწუხის ყიდვა.
78. უფრო შეძლებული ოჯახები (3—4 ჰექტარი) ხორცს ჰამენ კვირაში 5—6-ჯერ უფრო ღარიბები—3—4-ჯერ სულ ცოტანი—მხოლოდ კვირას.
79. ჰაგსფელდის მუშა—ცოლს სადილი დააქვს ქალაქში (300-დან 150 სადილს ღებულობს შინიდან, 150 სადილობს სამიკიტნოში)...
- 79 საწყალი ქალები... სადრი დააქვთ ფაბრიკაში...
- 79—80. ბლანკენლოხსა და ფრიდრიხსტალში ყოველწლიურად იკრებება კულინარული ხელოვნების კურსი (მისი მეფური უმაღლესობის დიდი ჰერცოგის მეუღლის ინიციატივით) ... მნიშვნელობით ისეთივე საყურადღებო ღონისძიებია, როგორც, იქნებ, დაარსება სამომხმარებლო კოოპერატივისა ან შემნახველი სალაროსი. (აქ ჩანს ითლიანად, ეს დ-რ ჰეხტი!)
- 80 !
! |
! |
90. ჰაგსფელდელი... ის უკვე გლეხი არაა, იგი — მოქალაქეა.
91. მკაცრად საეკლესიო შეხედულებანი — სოციალ-დემოკრატებს არ უსმენენ, ფაბრიკის მუშები თუ უსმენენ, და ისიც მხოლოდ 20—30 წლისანი.
- 92—93. „სოციალური უფსკრული“ მდიდრებსა და ღარიბებს შორის არ არის. „ბატონი“ გლეხი (3 — 4 ჰექტარი მიწა რომ აქვს) მოჯამაგირე კაცსა და მოჯამაგირე ქალს „შენ-ობით ელაპარაკება“ და მხოლოდ სახელით მიმართავს, — ისინი „თქვენობით“ მიმართავენ მას, მაგრამ სადილობენ საერთო მაგიდაზე: „პატრიარქალური ურთიერთობანი“.
- 93 ! |

მაშასადამე, „სამ სოფელში“

ერთი მხრივ, მდიდარი წვრილი ბურჟუები, მეთამბაქოელები, მერძევენი და სხვ. (ვირტუოზები, რ.ომლებიც აწარმოებენ კარტოფილის განსაკუთრებულ ჯიშებს, და სხვ.).

თამბაქოს მეურნეობის შემოსავლიანობის მაგალითი.

დაქირავებული შრომა საზოგადოდ. (მეპატრონე და მოჯამაგირე)

წვრილ მეურნეთა მოტყუება მსხვილ მეურნეთა მიერ.

მდიდრები ყიდიან 10—20 ლიტრ რძეს		ლარიბები 2—3 ლიტრს
„ჭამენ ხორცს 5—6-ჯერ კვირაში		„ 3—4-ჯერ და სულ ცოტანი — მხოლოდ კვირა დღეს.

მეორე მხრივ. მთელი მოსახლეობის დაახლოებით ნახევარი—ფაბრიკის მუშებია (4000 მცხოვრები—დაახლოებით 1 000 მუშა, მათგან დაახლოებით 464 — ფაბრიკის მუშა). ფაბრიკის მუშათა განუმეტესი ნაწილი ქვეითად დადის. საწყალ ქალებს სადილი დააქვთ ფაბრიკაში.

ნაკლმობმარება (მარგარინი) გადამუშავება (მუშაობენ შინ მეფაბრიკეებისათვის; მუშაობა დილას და საღამოს) თხების რიცხვის ზრდა. პურის გაყიდვა შემოდგომაზე და ყიდვა გაზაფხულზე.

„რკინისებური შრომისმოყვარეობა“ (და მაგალითი)

ფაბრიკის მუშები	ოჯახების რიცხვი დაახლოებით	ოჯახი	1—	ha	
350 ჰაგსფელდი	1	273:6=212	6	თითოს 7=42	დაახლოებით
103 ბლანკენლოხი	1	684:6=281	5	თითოს 5=25	დაახლოებით
11 ფრიდრიხსტალი	1	140:6=190	10	თითოს 4=40	დაახლოებით
464	4	097:6=983	22	116	
		$1/3=341$	29—	0	
		$2/3=273$			

პაგსფელდი

	212	
	— 9	(დამხმარე სამუშაოს გარეშე)
	<u>203</u>	—350 ფაბრიკის მუშა
დაახლოებით	200	—350 დაახლოებით
	<u>200</u>	<u>1</u>
	<u>350</u>	<u>460</u>

$\frac{460 \times 200}{350} = 263$ ოჯახი მუშებისა 3-ვე სოფელში* + 29 უმიწაწყლო = 292

სულ დაახლოებით 700 ოჯახი
მათგან ფაბრიკის მუშა—დაახლოებით 300

I	25	—	30%
II	25	—	30%
III	50	—	40%
	<u>100</u>		<u>100</u>

სასუქებზე

	ჰექტარი	მკ	1 ჰექტარზე
ფრიდრიხსტალი.....	258	28 000	108 28 000 : 258 = 108
პაგსფელდი.....	397	12 000	30
ბლანკენლოხი.....	736	8 000	11

სათესი ფართობის განაწილება %-ობით

მცხოვრებნი	სულ მიწა ჰექტარი	რქოსანი საქონელი	კარტო-ფილი	თამბაქო	პური	ლორები	თხები	ცხენები
1 140 ფრიდრიხსტალი	258	435	30%	45%	18%	497	—	40
1 684 ბლანკენლოხი	736	634	17%	10.4%	47%	445	8	96
1 273 პაგსფელდი	397	225	42%	0.6%	—	220	93	35
<u>4 097</u>								

*) 143 Morgen = 51.48 ha (Hecht, 28) $258 \times \frac{18}{100} = 46.44$ ha⁶⁶ ergo 678 Morgen = მაშასადამე 236.6 ha.

* სიტყვები „მუშებისა 3-ვე სოფელში“ ხელნაწერში არ არის და ჩასმულია რედაქციის მიერ აზრის მიხედვით. რ ე დ.

ფრიდრიხსტალში გაცილებით უფრო მაღალი მოსავალია (გვ. 29 Hecht).

საერთოდ და მთლიანად:

1/4 მდიდრები და შეძლებული გლეხები არიან

შეძლებულნი მხოლოდ ფრიდრიხსტალელები არიან — ისინი კი დაახლოებით 1/4 შეადგენენ

1/4 საშუალონი (ბლანკენლოხელები — უფრო ჩამორჩენილი მეურნეობა და სხვ.)

1/2 ფაბრიკის მუშები, რომელთაც აქვთ მიწის პაწია ნაკრები (იხ. უკანა გვერდზე დაახლოებითი გაანგარიშება)

ოჯახები დაახლოებით	ჰექტარი	ლირებულემა მიწისა		პირუტყვის გადაყვანით 1 მსხვილ ხარზე=1 ცხენი=4 ღორი=10 თხა
		ათასი მარკა	ათასი მარკა	
ფრიდრიხსტალი.....	190	258 × 9 ¹ / ₂	ათასი=2	451 599
ბლანკენლოხი.....	281	736 × 4 ⁹ / ₁₀	=	3 606 842
ჰაგსფელდი.....	212	397 × 4 ³ / ₁₀	=	1 707 324
	683			7 764 1 765

ფრიდრიხსტალი:		
100 ჰექტარი თამბაქო.....	45%	258 : 0 : 1 : 8 = 143 ⁶⁷
დაახლოებით 50 ჰექტარი პური.....	18%	736 : 0 : 2 : 5 = 294
დაახლოებით 65 ჰექტარი კარტოფილი (თამბაქოდან 2 ¹ / ₃)	30%	397 : 2 = 196
	93%	143 + 294 + 196 = 633 ოჯახი

„პატარა ადამიანი“ (ფრიდრიხსტალში) 1/4 მორგენიდან (9 არი) ღებულობს 30 კილოგრამ თამბაქოს, — „მდიდარი“ (რომელსაც 3—3 1/2 ჰექტარი აქვს)—მხოლოდ 25 კილოგრამს. ღარიბი უფრო ბეჯითია (გვ. 71).

ერთს 24 წლის წინათ ჰქონდა 110 არი. ახლა 3 1/2 ჰექტარი — დამატებით იყიდა. და ყველაფერი „მხოლოდ რკინისებური შრომისმოყვარეობის წყალობით“ (71). „ასეთი მაგალითები კიდევ ბევრი შეიძლება მოვიყვანოთ“.

ამასთანავე „ქორწინებათა ფხიზელი პოლიტიკაც“.

„პირისათვის იმდენს არ ვცდილობთ, რამდენსაც ჯიბისათვისო“ — ცნობილი გლეხური გამოთქმაა (71).

ჰაგსფელდი — პროგრესის მიზეზია არა მარტო საბაზრო ურთიერთობებში ჩაბმა, არა მარტო თავისუფალი დაყოფა

მიწისა, არამედ უფრო მაღალი ზნეობის, შრომის, თვითდახმარების მიმართულეებით მათი აღზრდაც (71).

სათნოებანი—შრომისმოყვარეობა, მომჭირნეობა, ზომიერება, რომლებითაც ახლა გამოირჩევა ჰარდელი გლეხი, თანდაყოლილი კი არ არის, არამედ კეთილშენადნენია (72).

და ჰეხტი ხოტბას ასხამს აღზრდას სახელმწიფოს, ეკლესიის, სკოლის მიერ: ოფლის ღვრით უნდა მოიპოვონ პური თვისი! რატომ აქვს ერთს 4 ცენტნერი თამბაქო 9 არიდან, ხოლო მეორეს 1? რატომ თესავს ერთი თამბაქოს, მეორე—კვავს? სიზარმაცით. რატომ არის, რომ მეზობლები (მაგალითად, ბრუჰსალის ოლქში) უარესად ცხოვრობენ, თუმცა ბაზრის პირობები იგივეა? — ჩვენი შეხედულებით ჩვენი 3 სოფლის უფრო ხელსაყრელი სამეურნეო მდგომარეობის უმნიშვნელოვანეს მიზეზს უნდა ვხედავდეთ ზნეობრივი ფაქტორების უფრო აშკარა არსებობასა და განვითარებაში. მაგრამ ჰარდელი გლეხის აღზრდა ვლინდება არა მარტო დიდი შრომისმოყვარეობით, ამტანობით, ვაკვირვების ღირსი მომჭირნეობითა და ზომიერებით (73)—არამედ აგრეთვე თვითდახმარებითაც.

გ ა ყ ი ღ ვ ა :	კარტოფილი წელიწადში	სტაფი- ლო	თამბაქო წელიწადში	მარცვლეული წელიწადში	რძე	ღორი	თამბაქო
ფრიდრიხ- სტალი	4 000	1 750	3 500	500	750	17 200	147 473
ბლანკენ- ლოხი					ლიტ- არი	მარკა- წელიწადში	მარკა- წელიწადში
კავსფელ- დი					კვირა- ში	წელიწადში	წელიწადში
კონცენტრირებული					4700	?	(გვ. 26)
	ორმაგი	ორმაგი	ორმაგი	ორმაგი			
	ცენტ- ნერი	ცენტ- ნერი	ცენტ- ნერი	ცენტ- ნერი			
					1400	?	?

ყიდვა	ფრიდრიხ- სტალი	(მარკობით) ბლანკენ- ლოხი	კავსფელდი
ნაკელი.....	25 000	5 000	+ 3 000
წუნწუხი.....	—	—	+ 8 000
ხელოვნური სასუქები.....	3 000	3 000	1 000
კონცენტრირებული საკვებები		40 000	
თივა.....	10 000	20 000	10 000
პური.....	23 100	12 510	
შაქარი.....		45—50 ათ. მარკა	
ყავა.....		60 000 მარკა.	

ჰექტარი	მარკა
100 თამბაქო 100 ჰექტარი	147 473
? 65 კარტოფილი 65 ჰექტარზე - დაახლოებით 600 მარკა ჰექტარიდან დაახლოებით 36 000 (თამბაქოდან (გვ. 18: 150 ორმაგი ცენტ- ^{2/3} ნერი თითო 4 მარკად) 30% და 45 %)	
? 50 პური 50 ჰექტარი თითო 26 ორმაგი ცენტ. (გვ. 22)=1 300 ორმ. ცენტ.	
? 15 კარხალი დაახლოებით 15 ჰექტარი 230 თითო 1 200 (შდრ. გვ. 18)	გვ. 22=6% =1/7 100-დან =45 %
რძე 750 ლიტრი×50=37 500 თითო 15 ჰენინგად=დაახლოებით 5 625 (გვ. 64)	=18 000=დაახ- ლოებით 18 000
ლორები.....	17 200
	<u>224 298</u>

რას წარმოადგენს ფრიდრიხსტალელის საშუალო საერთო შემოსავალი?

1. ჰექტარზე

224 ათას მარკას, რა თქმა უნდა, ყველა კი არა; თუ დამრგვალებულ ანგარიშად მივიღებთ 258 ათას მარკას, მაშინ ეს იძლევა 1 ჰექტარზე—1000 მარკას, ხოლო 1. ჰექტარზე—1800 მარკას.

მე-18 საუკუნის გლეხი თავისი 8 — 10 ჰექტარი მიწით იყო გლეხი და ფიზიკურად მომუშავე; — მე-19 საუკუნის ჩია გლეხი თავისი 1—2 ჰექტარი მიწით არის გონებრივი მუშაკი, მეწარმე, ვაჭარი (გვ. 69)*.

დასკვნითი სიტყვები: ჩია გლეხი და ფაბრიკის მუშა— ორივე ამაღლდა საშუალო წოდებად... „Die 3 Dörfer der badischen Hard“ წარმოადგენს ახლა ერთ დიდ, ფართო საშუალო წოდებას (94)**.

ამინ!

დაწერილია 1901 წ. ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წ.
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 199. რ ე დ.

** იქვე, გვ. 205. რ ე დ.

**განხილვა მასალებისა ჰ. აუჰაგენის სტატიიდან
..მსხვილი და წვრილი წარმოების შესახებ
სოფლის მეურნეობაში“⁶⁸**

Hubert Auhagen. Ueber Groß- und Kleinbetrieb in der Landwirtschaft (Thiels Jahrbücher, Band 25. Jahrgang 1896, SS. 1—55).*

აუჰაგენი —	სოფელი კლაუენი (ჰანოვერის			
უთუოდ	პროვინცია) (პაინეს ოლქი)			
მხარს უჭ-	!—4.625 ჰექტარი {100}	} 100	} 625	} { მშვენიერი მა-
ერს წვრილ	—26.50 „ {573}			
მეურნეობას				

ავტორი ამბობს, რომ ცდალობდა ეპოვნა სოფელი, რომელსაც ექნებოდა „რაც შეიძლება ერთნაირი მიწა“ (გვ. 1), მაგრამ I და II ჯგუფის ბონიტირებას არ იძლევა.

ორივე მეურნეობა ეკუთვნის ამ ადგილის საუკეთესო მეურნეობებს (გვ. 1).

მიწის დამუშავება—იხ. განსაკუთრებული ფურცელი**.

I-ში ძროხები ხნავენ და სამუშაო დღეებში (105 დღე) მეტ საკვებს იღებენ. ზაფხულის ცხელ დღეებში ისინი გადადლილი არაან (გვ. 9), მაგრამ პატრონი მაშინ მეტ საკვებჭარხალს აძლევს.

* ჰუბერტ აუჰაგენი. მსხვილი და წვრილი წარმოების შესახებ სოფლის მეურნეობაში. („თილის ყოველწლიური“, ტ. 25, გამოცემის წელი 1896, გვ. 1—55). რედ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 126—127. რედ.

დრე- I. ჯგუფში 480 მარკა (3% = 14.40) {შდრ. ცხრილი*}
 ნაუი II „ 3 000 „ „ (3% = 90.00)

აღებულია პროდუქციის ერთნაირი ღირებულება. ფაქტები არ არის.

წვრილ მეურნეობებში უკეთესად უვლიან პირუტყვს. „პატრონის თვალი პირუტყვს ასუქებს“ (გვ. 27).

მიწათმოქმედება I და II ჯგუფში ერთი სისტემისა და ხასიათისაა.

მესაქონლეობა — არ არის. II ჯგუფში პირუტყვს ასუქებენ დასაკლავად და არა სანაშენოდ, I ჯგუფში კი ყოველი ცალი პირუტყვი საკუთრად გამოკვებილია (გვ. 28). ეს მეტად ჩვეულებრივია, როცა მთელს გერმანიაში მსხვილი გლეხი ყიდულობს მჭლე პირუტყვს წვრილი გლეხისაგან და ასუქებს მას—(გვ. 28): წვრილ მეურნეობას უპირატესობა აქვს პირუტყვის მოშენებაში მსხვილი მეურნეობის წინაშე (გვ. 29).

NB

ნაგებობათა წესიერად მოვლა—წვრილი გლეხი მეტწილად თვითონ შეაკეთებს ხოლმე (გვ. 30).

მკვდარი ინვენტარი II ჯგუფში ძალიან დიდია (მანქანები),—მაგრამ I ჯგუფში არ არის ჩამორჩენილი (გვ. 31), ვინაიდან წვრილ გლეხს უარესად როდი გააქვს თავი (!!) უფრო მარტივი იარაღებით.

ამორტიზაცია I ჯგუფში არის—2%, II ჯგუფში—6%. II ჯგუფში ფორანი 11—12 წელიწადს ძლებს, ხოლო I, რომელიც მამის შემდეგ 22 წელიწადია მეურნეობას უძღვება, ფორანი არ უყიდი და არც ახსოვს, რომ ან მამას ეყიდოს, თუმცა იგი მეურნეობას 30 წელიწადს უძღვებოდა. წვრილ ინვენტარს წვრილ მეურნეობებში უკანასკნელ შესაძლებლობამდე ხმარობენ (31).

I

II ჯგუფი მუშების დასაჭირავებლად ხარჯავს 3 872.93 მარკას=36.53 1 მორგენზე, ხოლო წვრილი გლეხი

* იხ. ეს ტომი, გვ. 122. რედ.

ყოველივე ამას ზოგავს, რადგან ის მუშაც არის და მეპატრონეც (გვ. 33 გაბრტყელებულია). ეს—წვრილი მეურნეობის ძალიან დიდი უპირატესობა!!!

წვრილი მეურნეობა—მიწის შიმშილი.

პატარა მიწის სამფლობელოს მყიდველს ჩვეულებრივ მშვენივრად ესმის, რომ ფინანსურად, მისთვის უფრო ხელსაყრელი იქნებოდა დღიურ ქირაზე ემუშავა და დამატებით შემოსავალი მიეღო თავისი კაპიტალის პროცენტების სახით. მაგრამ იგი უარს ამბობს ამ უფრო მაღალ მოგებაზე უფრო მოხერხებული მდგომარეობის შექმნის მიზნით (33)...

საარბრიუკენის ქვანახშირის რაიონში „ეს წვრილი მფლობელნი შეადგენენ სამთო მუშათა საუკეთესო ბირთვს“ (33)—ასე ეუბნებოდა ავტორს ნეინკირხენის ქარხნის დირექტორი, და აუპაგენს სოციალ-დემოკრატიული აგიტაციის საწინააღმდეგოდ ჰგონია:

„ყველაზე უკეთესი, რაც სახელმწიფოს შეეძლო გაეკეთებინა ამ რაიონში მუშათა საკითხის გადასაწყვეტად, ეს იქნებოდა კრედიტის მიცემის გზით დახმარებოდა მუშებს მიწის პატარა ნაკვეთების შექმნაში“ (33).

სარგებლობა I: „მასთან (წვრილ გლეხთან) მეურნეობაში ბავშვების დახმარების გამოყენება ხშირად იწყება უკვე იმ მომენტიდან, როცა ისინი სირბილს იწყებენ“ (34)!

გვ. 39 — 40—წვრილი გლეხის ეკონომიის მაგალითი (კაუცკის მიერ ციტირებული): ცოლმა გათხოვებიდან 17 წლის მანძილზე ერთი წყვილი ფესაცმელი გაცივთა და სხვ. და სხვ.

უხვ მოსავალთა მიზეზები I მეურნეობაში

1) მინდვრების დამუშავება უფრო გულმოდგინეა—თვითონ მუშაობენ;

„ჩვეულებრივი დღიური მუშა, განსაკუთრებით დიდ მეურნეობებში, მუშაობისას ფიქრობს: „მაღე მაინც დადგებოდეს კვირახალი“; წვრილი გლეხი კი იმაზე ოცნებობს, ყოველ შემთხვევაში მაშინ, რო-

ცა სასწრაფო სამუშაოები აქვს: „ნეტავ ორიოდ საათით მაინც უფრო გრძელი იყოს დღე“ (42 გვ.)

- 2) | ჩგუფში მუშაობა უფრო თავისდროულია: მეტი სამუშაო ძალებია ჰექტარზე. **წვრილ გლეხს შეუძლია ადრე ადგეს, გვიან დაწვეს** (43), როცა საქმე მეტად სასწრაფოა.
- 3) | ჩგუფს მუშაობის არ ეშინია: ხოჭოებს ხელით აგროვებდნენ.
- 4) | ჩგუფი სამკალს უფრო სწრაფად იღებს, მარცვალი ვერ მოასწრებს დაცვენას.
- 5) | ჩგუფი—აქვთ საუკეთესო სათესლე მასალა: ზამთარში ხელით არჩევდნენ (ტრიერი არ აქვთ!)
- 6) | ჩგუფი—მეტი სასუქი, ვინაიდან მეტია პირუტყვი (ციფრები არ არის).

გაყიდვა I=ჩგუფი—3 400.⁸⁹—735.³¹ 1 ჰექტარზე

II=ჩგუფი—14 097.⁴¹—531.⁸⁸ 1 ჰექტარზე

წმინდა შემოსავალიც მაღალია (იხ. ცხრილი % კაპიტალზე*)

აუჰაგენი თვითონ ხედავს, რომ ცხოვრების დონე სხვადასხვაა (გვ. 49), და გამორიცხავს საშინაო მეურნეობას (იხ. ცხრილი**)

—თუმცაღა, ის რაზედაც მე მინდოდა მიმეითთებინა როგორც საერთო მოვლენაზე მთელ გერმანიაში, ესაა—უფრო მაღალი რენტა წვრილ გლეხურ მეურნეობებში მსხვილ გლეხთა და მემამულეთა მეურნეობებთან შედარებით (49)

Sic!

ამიტომ მიწაც უფრო ძვირია წვრილი მეურნეობის დროს. მამულეების დაქუცმაცება... იწვევს... ეროვნული ქონების ღირებულების გადიდებას (50)

აუჰაგენი აღიარებს, რომ წვრილ გლეხს უფრო ხშირად აქვს მეურნეობის ჩამორჩენილი სისტემები (51). მსხვილ გლეხთან ეს შეუძლებელია: გაძლება მხოლოდ გაუმჯობესებით შეიძლება. მაგრამ პროგ-

* იხ. ეს ტომი, გვ. 124. რ ე დ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 123—124. რ ე დ.

რესი მომდინარეობს არა მარტო მსხვილი მეურნეობისაგან, არამედ შეძლებული მფლობელისაგან (!).

შენიშვნები გერმანიის სხვადასხვა ადგილების შესახებ (გაკვრით სხვადასხვა სიდიდის მეურნეობათა უპირატესობაზე სხვადასხვა ადგილებში).

„Ausgebaute“ (სოფლებიდან გასული ხუტორის მცხოვრებნი) მეტწილად უკეთ ეწევიან მეურნეობას (54 — 55): სოფლად მეტია რუტინა.

შემოსავალი

	I მარკა	II მარკა
1. ნაღდი ფული პროდუქტების გაყიდვადან:		
მემინდვრობის პროდუქტების.....	1 596.40	7 991.15
მებოსტნეობის "	—	90
მეცხოველეობის "	1 804.40	21 171.28
სხვა შემოსავალი (სახნავ და საურმე სამუშაოთა ქირა).....	42	200
ნაღდი შემოსავლის საერთო თანხა.....	<u>3 028.80*</u>	<u>29 452.41</u>
II. ოჯახურ მეურნეობაში მოხმარებისათვის:		
მემინდვრობის პროდუქტების.....	182	178
მებოსტნეობის "	30	50
მეცხოველეობის "	<u>346.15</u>	<u>233.60</u>
	558.15	461.50
III. დაქირავებულ მუშათა სურსათისათვის:		
მემინდვრობის პროდუქტების.....	—	350
მებოსტნეობის "	—	35
მეცხოველეობის "	—	<u>377.04</u>
	—	762.04
ნატურალური შემოსავლის საერთო თანხა	<u>558.15</u>	<u>1 223.54</u>

გახსავალი

A. მეურნეობის გახაძლოად	I მარკა	II მარკა
გადასანადგობი	63.55	321.54
დაზღვევა	89.95	600.18
დრენაჟის წესიერულად შენახვა და ამორტიზაცია 3%	14.40	90.00

* ასეა წყაროში. რ ე დ .

	ნაგებობებში დაბანდებული კაპიტალის ამორტიზაცია (3/4 %)	47.25	187.50
(α	ნაგებობათა წესივრულად შენახვა	15.00	178.60 NB
(β	მკვდარი ინვენტარის ამორტიზაცია (2%) (და 6% !!!)	14.42	291.66 NB
		15.00	285.05 NB
(γ	მკვდარი ინვენტარის წესივრულად შენახვა	—	15 641.00*)
	ცოცხალი ინვენტარის შევსება	—	—
	დაჭირავებული მუშები	—	3 872.33
	ხელოვნური სასუქი	198.00	2 052.00
	კონცენტრირებული საკვები	141.50	1 537.50
	დაგრილების ქირა	8.00	—
	ვეტერინარი ექიმი	6.00	48.00
	თესლის განახლება	2.80	60.00
	წვრილმანები	6.00	35.00
	სამეურნეო ხარჯების საერთო თანხა	621.97	25 200.91

B. ხარკი ოჯახურ მეურნეობაზე

საშემოსავლო გადასახადი	12.00	104.00
საეკლესიო გამოსაღებები	22.10	100.95
პროდუქტები მეურნეობისათვის	558.15	461.50
კარტოფილის დამატებით შესყიდვა	—	50
ხორცის	18.00	124.80 NB

	I მარკა	II მარკა
კოლონიური საქონელი	81.90	216.00
ტანსაცმელი	220.00	588.00
ფეხსაცმელი	52	61
ვაყი გიმნაზიაში**)	—	700
ექიმი და აფთიაქი	25	60
თამბაქო	24	80
სასმელები	26	70

*) მათ შორის 14.355 მარკა 55 მოზვერის შესაძენად, რომლებიც გაყიდული იყო 19 420.50 მარკად. მათი ვამოკლებით

I მეურნეობაში — 0, ხოლო II-ში — 1 286 მარკა
 α + β + γ I მეურნეობაში — 44.42 ხოლო II-ში 755.31
 44.42 2 041.31

ხოლო მთელი ღირებულება ნაგებობისა, ცოცხალი და მკვდარი ინვენტარისა = 9 151.60 43 259

**) შენახვა და სწავლის ქირა.

დღესასწაულები და სხვ.	25	120
სათბობი	59.15	--
წვრილმანები	35.20	--
ოჯახური მეურნეობისათვის გაწეული ხარჯის საერთო ჯამი	1 158.50*)	2 736.25
ხარჯის საერთო ჯამი	1 780.37*)	27 955.16

C

შემოსავლის საერთო ჯამი:	3 586.95	30 675.95
გასავლის საერთო ჯამი:	1 780.37	27 955.16
ნაღდი ნაშთი:	806.88 *)	2 720.79
% გასაყიდი ფასის მიმართ (33 651.6 და 149 599)	2.39%**)	1.82%
თუ შემოსავალს მივუმატებთ გასავალს ოჯახურ მეურნეობაზე (გვ. 49), გვაქვს:	1 965.08	5 457.04
% გასაყიდი ფასის მიმართ	5.58%**)	3.71%
მთელი შემოსავალი მიწათმოქმედები- დან	1 778 {გვ. 26}	8 519.15
(გვ. 26) შესაქონლეობიდან.....	2 150.55	6 613.80***)

ოჯახის

შემადგენლობა:	I ქმარი + ცოლი	II ქმარი + ცოლი
	2 ქალაშვილი (16 და 9 წლისა)	1 ქალიშვილი 9 წლისა
5 ადამ.	1 ვაჟი (7 წლისა) 5 ადამიანი	1 ვაჟი—14 წლისა*) 1 დისწული 17 წლისა

*) ავტორს შეეცდომა აქვს: 1 750.37 და 836.68 იმის გამო; რომ მცდარია ჯამი—1128.50 (შდრ. გვ. 48 და გვ. 13) ნაცვლად 1158.50-ის

**) ავტორს შეეცდომა აქვს: !! 5.45% და !!! 8.81%, რად-გან ის აჯამებს 836.68-ს ნაცვლად 806.68-ისა და 2 965.08-ს (sic!!) ნაცვლად 1 965.08-ისა და გარდა ამისა საშინლად სტყუის %%-ის გამოანგარიშებაში!!!

***) დამატებითი შემოსავალი 19 420.6-ად გაყიდულა ხარე-ბიდან = 5 055.50.

I		II	
მიწები	4.6250 ჰექტარი	26.50 ჰექტარი	
	მარკა		მარკა
სახნავი 4 ჰექტარი თითოში	5 400=21 600	25 თითოში	4 000=100 000
მდელოები 0.50 თითოში	3 800= 1 900	1.25	3 600= 4 500
ბოსტანი 0.125 თითოში	8 000= 1 000	0.25	7 200= 1 800
	4.6250	26.50	106 300
	24 500		

(ალბათ, II-ის მიწა უ არ ე ს ი ა)

[ამის გამო მოსავალი ნაკლებია??]

ნაგებობანი	6 300	25 000
მკედარი ინვენტარი	721.20	4 861
ცოცხალი	2 130.40	13 398
საერთო ჯამი (გასა- ყიდი ფასი) =	33 651.60	149 559

I	II
ეკიპაჟი.....	0 350 მარკა
მწკრივად სათესი	
მანქანა.....	0 400 "
სასუქის მომზადების...	0 150 "
სამკალი მანქანა.....	0 400 "
სალეწი მანქანა.....	0 700 "
ტრიერი.....	0 100
სასწორი, პირუტყვის ასა- წონად.....	0 150
გუთანი.....	25(1)* 80(2)*

და სხვ.

სამუშაო ძალა

I II
ოჯახიანი—3 ოჯახიანი— 4 ოჯახიანი?? თუ 3? (ვაჟი გიმნაზიაშია)

(-|დახმარება ლეწვის დროს)

დაქირავებულნი — { 5 მთელ წელიწადს
6—1 V-დან 10 XI-მდე
4—მკა (4—5 კვირა)
3—ლეწვა (4 კვირა)

მამასადამე,	
სამუშაო დღე 3×360	1 440 (? 1080)
ჩემია დაახლოებით = 1 800	1 800 { 5×360
იხილე უკანა მხარე**	1 140 { 6×190
	140 4×35
	84 3×28
დაახლოებით 100:400? დაახლოებით = 100:450	4 604

* ციფრები მრგვალ ფრჩხილებში აღნიშნავს გუთნების რაოდენობას.
რ ე დ.
** იხ. ეს ტომი, გვ. 129—130. რ ე დ.

{	3ა	3ა	}	{	სამუშაო ძალა სულ	}
	მიწები 4.625	26.50			3	
	მიწები 100	573		100	393	

გამწევი ძალა

I—3 ძროხა

II—4 ცხენი+3 ულას ხარი

პირუტყვი

	I	მარკა	II
3 ძროხა	1 260		1 200 (3)*
2 ღორი	120		450
ხარები	270(1)*		6 750

ცხენები და ულას ხარები

მონარდული 0 260(2)*

(25 მოზვერი გასასუქებლად)*

4 950 (4) (3)*
0

მაშასადამე:

	I	II
მსხვილფეხა.....	3	10
რქოსანი+		
მონარდული....	3	25
ღორები.....	2	3
დედაღორი+12		
გოქი.....		0

ჩემი ყველა მსხვილფეხა საქონელშია	
I	II
3	10
1.5	12.5
0.5	0.75
0.5	—
5.5	23.25
ჯამი	—

მიწის მოვლა მიწის დამუშავება.

ხელის იღრმე ხელოვნური განოყიერება
I 3ა-ზე

მოსავალი I 3ა-ზე ცენტნერობით
I II

I	II	I	II	
შაქრის კარხალი		31.50	40.50	816 740
ანალოგიურია საკვები კარხალიც გვ. 6		მარკა	მარკა	
25 სმ 30 სმ		(3 ¹ / ₂ ცენტ.) (4 ¹ / ₂ ცენტ.)		

* ციფრები მრგვალ ფრჩხილებში აღნიშნავს საქონლის სულადობის ბოლოდობას. იხ. ცხრილი ამ ტომის 129 გვერდზე. რ ე დ.

ქვავი	6 სმ 15 სმ	4 ცენტ. სუპერფოსფატი + 120 გირვ. 120—300 ჩილის გვარჯილა	6 ცენტ.	64 56
ქერი	6 სმ 15 სმ	4 ცენტ. სუპერფოსფატი	4 ცენტ.	60 56
კარტოფილი	6 სმ 10 სმ + + 25 სმ 20 სმ	— —		320 320
პარკოსნები	9 სმ 24 სმ	796 ცენტნ. ბაგური ნაკელა	1 440	66 56
სამყურა	? ?	8 ცენტნ. სუპერფოსფატი	4 ცენტნ.	260 210
საშემოდგომო ხორბალი	25 სმ 20 სმ	480 ცენტნ. ბაგის ნეხვი	{ 8 ცენტნ. სუპერ- ფოსფატი } ?	80 64

ამრიგად, დამუშავება და განოციერება II მეურნეობაში გაცილებით უკეთესია, მოსავალი კი უარესია!! { ცხადია, რომ II მეურნეობას უარესი მიწა აქვს } [ბონიტირება მოცემული არ არის]

მთელი გასავეალი ხელოვნურ

I II

განოციერებაზე = 198.0—2052.0 მარკა.

1/4 ჰექტარზე... 10.70—19.38 მარკა.

პვ. 8 და 20 :

პირუტყვის შენახვა:
საქონლის საკვები

	I		II	
	ცენტნ.	მარკობით	ცენტნ.	მარკობით
პარკოსნები	44.84	290.18	250.00	1 625.00
ქვავი	—	—	10.00	70.00
ხორბალი	0.40	3.20	15.00	120.00
ქერი	19.81	118.88	67.00	402.00
შერია	—	—	239.00	1 505.70
შაქრის კარხლის აკრა	408.00	81.60	2 312.00	462.40
საკვები კარხალი	192.00	96.00	—	—
კარტოფილი	10.20	20.40	—	—
სამყურა (ხმელი)	65.00	195.00	210.00	630.00
სულ		805.22		4 815.10
რძე (ფასები მე ვიანგა- რიშე)	1 320 ლიტრი	105.60	240 ლიტრი	19.20
ნაყიდი საკვები	25 ცენტნ.	141.50	275 ცენტნ.	1 537.50
(ჩემი) ჯამი		1 052.82	:	6 371.80
% (ჩემი)		100		606

უეჭველია, რომ საქონელს საკვებს აძლევენ უკეთესს,
უფრო უხვად II მეურნეობაში

რძის წარმოება

I II

3 ძროხა 9 700 ლიტრი—3 ძროხა 9 600 ლიტრი.

II მეურნეობაში 15 სექტემბრიდან ინახვენ 25 მოზვერს, ასუქებენ და ყიდიან 1 იანვრისათვის. შემდეგ 1 იანვრიდან 1 აპრილამდე ინახვენ 30 მოზვერს, ასუქებენ და ყიდიან. ამიტომაც გასაქალშიც და შემოსავალშიც 55 მოზვერი. საკვებს კი, როგორც ეტყობა, აუჰაგენი ანგარიშობს 25 მოზვერზე წელიწადში. NB

დავუპირისპიროთ ამას ს რ უ ლ ი მონაცემები საქონლის რაოდენობის შესახებ.

	I		II	
	მ ა რ კ ე ბ ი		მ ა რ კ ე ბ ი	
ცხენები.....	—	—	4	3 600
მუშა ხარები	—	—	3	1 350
ძროხები	3	1 260	3	1 200
მსხვილფეხა საქონელი და მოზარდული.....	3	530	25	6 750
ლორები.....	2	120	3	450
დედალორი და გოჭები.....	13	200	—	—
ქათმები.....	17	20.4	40	40
მტრედები.....		—	40	8
		<u> </u>	<u> </u>	<u> </u>
სოცხალი ინვენტარის საერთო ღირებულება.....		2 130.4		13 398
% (ჩემი).....		100	:	6 29
ხოლო რაოდენობით.....		<u>100</u>	1	<u>423</u>
		(5.5)		(23.25)

თუ დაახლოებით გადავიყვანთ ყველას მსხვილფეხაზე, მაშინ

მსხვილფეხა		3	—	10
წვირილფეხა	თითო	1/2	1.5	—
წვირილფეხა	"	1/4	0.5	—
წვირილფეხა	"	1/8	1.5??(1)*	—
		<u>6.5(5.5)*</u>		<u>23.25</u>

მ ე რ ე დ ა მ უ შ ე ბ ი ს შ ე ნ ა ხ ვ ა ?

I. ოჯახის 3 მომუშავე (გვ. 3) და 2 არამომუშავე წევრი.

მათი შენახვა = 1158.50 ჰ მო მ უ შ ა ვ ე ზ ე .

II. ოჯახის 3 მომუშავე (!!)(გვ. 15 „მუღმივად როგორც ხელმძღვანელები, საჭიროების დროს — როგორც მუშები“).

* აქ მრგვალ ფრჩხილებში ლენინი აღნიშნავს განსხვავებას (1 ერთეულით) 12 გოჭის გადაყვანით მსხვილფეხა საქონელზე, წინააღმდეგ მისი საკუთარი გამოანგარიშებისა (იხ. ამ ტომის გვ. 126). რ ე დ .

ოჯახის არამომუშავე წევრი 2 $\left\{ \begin{array}{l} 1 ? \text{ ვინაიდან ვაჟი} \\ \text{გიმნაზიაშია?} \end{array} \right\}$

მათი შენახვა = 2736.₂₅ კ მომუშავეზე.

დაქირავებული მუშები 5+3+0.₈=8.₈ წლიურ მომუშავეს.

მათი შენახვა = 3 872. ₉₃	8. ₈ = 440	}	
{ NB 440 }	1 158. ₅₀		3 = 386
{ 386 }			

დაქირავებული მუშები: 5 მთელ წელიწადს. 6—1.V-დან 10.

XI-მდე, ე. ი. $6\frac{1}{3}$ თვე, ე. ი. $6 \times 6\frac{1}{3} = 38$ თვეს = $3\frac{1}{6}$ წელს. —4

კაცი—4—5 კვირა, ე. ი. $4 \times 5 = 20$ კვირა, და 3 კაცი თითო 4

კვირა, ე. ი. $3 \times 4 = 12$ კვირა, სულ 32 კვირა. $\frac{1}{6}$ წელი + $\frac{32}{52} = \frac{1}{6}$

+ $\frac{8}{13} = \frac{61}{78} = 78.2\%$, ე. ი. 80-ზე ნაკლები.

წვრილი მეპატრონე უფრო ცუდად ცხოვრობს, ვიდრე დაქირავებული მუშა მსხვილ მეპატრონესთან, თუ ჩავთვლით ანაზღაურებულ შრომას: I მეურნეობაში—386 მარკა, II მეურნეობაში—440 მარკა 1 მომუშავეზე.

შედეგები: წვრილ გლეხთან

1. მიწას უვლიან უარესად: ხნულის სიღრმე (გვ. 6)* ნაკლებია. ანოყიერებენ ნაკლებად. *Contra*: მოსავლიანია. მაშასადამე, მიწა უკეთესი.
2. საქონელს ინახვენ უარესად: სტატისტიკური მონაცემები გვ. 7**.
3. მომუშავეს ინახვენ უარესად: გვ. 7*** (და გვ. 5****)
4. მკვლარ ინვენტარს ინახვენ უარესად: გვ. 5*****
5. შრომის ნაყოფიერება დაბალია (შდრ. მუშების რიცხვი გვ. 6***** და 5*****)

* იხ. ეს ტომი, გვ. 127. რედ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 128. რედ.

*** იხ. ეს ტომი, გვ. 129—130. რედ.

**** იხ. ეს ტომი, გვ. 123—124. რედ.

***** იხ. ეს ტომი, გვ. 123. რედ.

***** იხ. ეს ტომი, გვ. 125—126. რედ.

***** იხ. ეს ტომი, გვ. 124. რედ.

წვრილი მეპატრონე უფრო ცუდად ცხოვრობს, ვიდრე დაქირავებული მუშა მსხვილ გლეხთან და უფრო მწირად „კვებავს“ მიწას და მეურნეობას.

წვრილი მეპატრონე უფრო მძიმედ მუშაობს: 3*

დაწერილია 1901 წ. ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წ.
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. ეს ტომი, გვ. 120—121. რ ე დ.

**კრიტიკული შენიშვნები კ. კლავკის სტატიასზე
„წვრილი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების
მეტოქეობის უნარიანობის შესახებ“⁶⁹**

Landwirtschaftliche Jahrbücher. Zeitschrift für wissenschaftliche Landwirtschaft. Herausgegeben von Dr. H. Thiel. Berlin 1899. XXVIII (28). Band (1899). (6 რვეული წეწადში.) (გვ. 1081+ცხრილები.)

Dr. juris *Karl Klavxi*. Über Konkurrenzfähigkeit des landwirtschaftlichen Kleinbetriebs (S. 363—484)*.

უვრცელესი გაანგარიშებანი აღმოსავლეთ პრუსიის ბრუნსბერგის ოლქის 12 მამულის მიხედვით. (გადაფურცვლადან) აღინიშნოს: გვ. 453 (და 452).

αα (გვ. 452) „მსხვილი მეურნეობა საკუთარ მეურნეობაში საშუალოდ ხმარობს თავისი საერთო შემოსავლის $\frac{1}{4}$ -ს, საშუალო მეურნეობა—თითქმის $\frac{1}{3}$ -ს, წვრილი მეურნეობა—დაახლოებით $\frac{1}{2}$ -ს. მიუხედავად ამისა წვრილ მეურნეობაში წილი, რომელიც ბაზარზე გასაყიდად რჩება, მეტა, ვიდრე მსხვილ და საშუალო მეურნეობებში. ამ მოვლენის მიზეზი უწინარეს ყოვლისა ის არის, რომ წვრილი გლეხები მეტისმეტად ზღუდავენ საშინაო მეურნეობის ხარჯებს. იწვევს თუ

* სასოფლო-სამეურნეო ყოველწლათრები. სოფლის მეურნეობის მეცნიერული ჟურნალი. სცემს დ-რი პ. თილი. ბერლინი 1899. XXVIII (28) ტომი (1899). (6 რვეულა წელაწადშა) (გვ. 1081+ცხრილები.)

სამართლის დოქტორი კარლ კლავკი. წვრალი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მეტოქეობის უნარიანობის შესახებ (გვ. 363—448). რედ.

არა ნაწილობრივ ეს მოხმარების ერთგვარ შესუსტებას, ამის პირდაპირ გადაწყვეტა ჩვენ არ შეგვიძლია, რადგან ჩვენ განკარგულებაში არსებული მასალებიდან არ ძალგვიძს გამოვიტანოთ სწორი დასკვნები მეპატრონისა და მისი ოჯახის საერთო ოჯახური ბიუჯეტის შესახებ*.

ოჯახის ერთი წევრის კვება მარკობით (მხოლოდ თავისი მეურნეობიდან?)*

	მსხვილი მეურნეობა				საშუალო მეურნეობა				წვრილი მეურნეობა			
<u>xx</u>	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
(გვ. 453)	—269	—	185		240	—222—	252—	159	136	—142—	163	—97
(ჩემი გამოანგარიშება)					= 218				= 135			
საშუალო = 227												

Klawki-ს მიხედვით (373)

წვრილი მეურნეობა	1—	10 ჰექტარი	}
საშუალო	„	10—100	
მსხვილი	„	> 100	

ββ ... (453). წვრილი გლეხები ნაწილობრივ კვლავ ბეჯითად დადიან დღიურ სამუშაოზე და ასეთ დღეებში სამუშაოს მიმცემისაგან ხელფასს გარდა იღებენ აგრეთვე საჭმელ-სასმელსაც... მაინც ჩვენ არ შეგვიძლია ვამტკიცოთ, აქვს თუ არა ადგილი მოხმარების გარკვეულ შესუსტებას წვრილ მეურნეობებში, მაგრამ ეს შესაძლებლად მიგვაჩნია IV ჯგუფის წვრილი მეურნეობის მიმართ. მაგრამ ფაქტია, რომ წვრილი გლეხები ძალიან მომჭირნედ ცხოვრობენ და ბევრ ისეთ რამეს ჰყიდიან, რის დასაზოგავადაც, ასე ვთქვათ, პირიდან ლუკმას იცილიან ხოლმე. (Sic!)

გვ. 479: თუ უკანასკნელ გამოანგარიშებაში ვხედავთ, რომ პროდუქტების განსაზღვრული რაოდენობა საშუალო მეურნეობამ შეიძლება ყველაზე იაფად აწარმოოს, მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ წვრილ მეურნეობას შეუძლია მთელი სამუშაო ძალა, რომელსაც ის იყენებს, შეაფასოს, შესაბამი-

* ამ ცხრილის ანალიზი იხ. ეს ტომი, გვ. 147—148. რ ე დ.

სად, საშუალო და მსხვილ მეურნეობაზე უფრო იაფად სწორედ იმიტომ, რომ ეს მისი საკუთარი ძალაა. სასოფლო-სამეურნეო კრიზისის დროს, და აგრეთვე სხვა დროსაც, სწორედ წვრილი მეურნეობა გამოიჩინა ყველაზე მეტ გამძლეობას, შესძლებს შედარებით მეტი პროდუქტების გასაღებას, ვიდრე სხვა თანრიგის მეურნეობანი, ოჯახური ხარჯების უკიდურესი შემცირებით, თუმცა, მართალია, ასეთი შემცირება უნდა იწვევდეს მოხმარების ერთგვარ შესუსტებას* (!)

	მოსავალი	წვრილი მეურნეობა	საშუალო მეურნეობა	მსხვილი მეურნეობა	გვ. 441. საშუალოებს
ზორბალი:	6—7	ცენტ-ნერი	7—9	8—9	(1 მორგენზე)
ქვავი:	7		8—9	10	იძლევა თვით კლავი.

„ასევეა ყველა სხვა კულტურის საქმე“ (441).

„მხოლოდ სელის კულტურაში, რომელიც უაღრესად ექსტენსიური მეურნეობის კულტურაა, შეიძლება აღინიშნოს მზარდი ტენდენცია წვრილ მეურნეობათა სასარგებლოდ“**.

სახელდობრ საშუალო მეურნეობა	I 5	„შტინი“ სელა (1 მორგენზე?)
წვრილი მეურნეობა	IV 6	„
	I 6.5	„ (შემოსავალი 4.50 მარკა)
	III 8	„ („ 4.50 მარკა)
	IV 8	„ („ 4.50 მარკა)

$1/2$ შტინი სელი = $18 1/2$ გირვანქას (406).

თუ მხედველობაში არ მივიღებთ სელის აღებას, რასაც ამჟამად საერთოდ დიდი მნიშვნელობა არა აქვს, უდიდესი მოსავალი გამოდის მსხვილ მეურნეობაში და ყველაზე დაბალი—წვრილ მეურნეობაში (441).

მიზეზები: 1) წვრილ მეურნეებს დრენაჟი თითქმის არა აქვთ. ან თვითონ აწყობენ მილებს—ცუდი ა.

მსხვილ მეურნეობაში ნიადაგი გაპატივებულია ტკილით

2) ხნავენ არასაკმაოდ ღრმად — სუსტია ცხენები. (ძროხების შებმა — საეკვოა. მძიმე მუშაობის დროს ძროხები ცოტა რძეს მოიწველიან).

3) პირუტყვს—რქიან პირუტყვს—მეტწილად საკვები აკლია.

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 218—219. რ ე დ.

**იქვე. გვ. 210. რ ე დ.

4) ნაკელის წარმოება მათთან უარესია — მათ პურს ბზე უფრო მოკლე აქვს, ბზის უმეტესი ნაწილი იხმარება საკვებად, პირუტყვისათვის ქვეშ დასაგებად (Unterstreuen) ნაკლები რჩება*.

(442). ასეთია უწინარეს ყოვლისა ის ოთხი მიზეზი, რომელთა გამო წვრილი მეურნეობა ახლა ჩამორჩება შემოსავლიანობის მხრავ მსხვილ მეურნეობას. და შემდეგ კლავკი ამბობს, რომ მანქანებს მიწათმოქმედებაში ისეთი დიდი მნიშვნელობა არა აქვთ (გავრცელებული მოსაზრებებია. არავითარი ფაქტები). ...

მანქანების სიები აბათილებენ *Klawki*-ს:

	მსხვილი მეურნეობა				საშუალო მეურნეობა				წვრილი მეურნეობა			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
ორთქლის საღეწი.....	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ცხენის საღეწი.....	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0
მარცვალსაწმენდი მანქანები.....	1	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0
ტრიერი.....	1	1	2	—	1	1	0	0	0	/		
მწკრივად სათვის მანქანა	1	1	0	—	0	0	0	0	0			
ნაკელის მოსაყრელი მანქანა.....	1	1	0	1	0	0	0	0	0	/		
ცხენის ფარცები.....	3	2	2	1	1	1	1	0	0			
რგოლიანი სატკეპნი მანქანები.....	1	1	1	1	1	0	0	0	0	/		
სულ=	29				11				1			

...მსხვილი მეურნე სიამოვნებით ათხოვებს თავის სატკეპნ მანქანას, თავის ცხენის ფარცს და მარცვალსაწმენდ მანქანას წვრილ მეურნეს, თუ ეს უკანასკნელი შეპირდება მას, რომ ალოობაზე მთიბავს მიაშველებს ...(443). (დამახასიათებელი „მომსახურებათა გაცვლა“!)*

სოფლის მეურნეობა ზარალდება გასაღების არახელსაყრე-

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 210 და ტომი 13, გვ. 236. რ ე დ.

** იხ. იქვე, გვ. 213. რ ე დ.

ლი პირობებით. გლეხები მეტწილად „ადგილობრივ“ ასაღებენ და ვაჭრები პატარა ქალაქებში ძალზე სცემენ ფასებს (373).

ამ მხრივ მსხვილი მამულები უკეთეს პირობებში არიან, რადგან მათ შეუძლიათ პურის დიდი პარტიები ერთბაშად გაგზავნონ პროვინციის მთავარ ქალაქში. ამასთან ისინი იღებენ ჩვეულებრივ 20—30 პფენინგით მეტს ცენტერზე, ვიდრე პატარა ქალაქებში გაყიდვის დროს*.

მაგრამ Klawki ფასებს ყველასთვის ერთნაირს ანგარიშობდა (373).

ბულალტერია ზუსტი აქვთ მხოლოდ მსხვილ მიწათმფლობელთ (374). გლეხებს — მხოლოდ გამონაკლისის სახით.

ტექნიკური სასოფლო-სამეურნეო წარმოებები არ არის. „ტორფის მოპოვებას უწინარეს ყოვლისა დიდი მნიშვნელობა აქვს წვრილ მეურნეობათათვის, რადგან მათ აქვთ ამისათვის საჭირო დრო და ჰყავთ სამუშაო ძალა“ (439).

მესეულობა შემორჩათ მხოლოდ წვრილ მეურნეებს: მოითხოვს ადამიანის ძალების დიდ ხარჯს. წვრილ მეურნეთა ოჯახებში ეს ძალები არის, მსხვილ მეურნეთათვის კი დაქირავება ძვირი და ძნელია (440).

გაუმჯობესებელი

ნაყოფმონაც- ვლეობა:	მსხვილი მეურნეობა I—IV	საშუალო მეურნეობა I, II და IV	წვრილი მეურნეობა II
--------------------------------	------------------------------	-------------------------------------	---------------------------

ძველი სამმინდ- ვრიანი სისტემა:..	მსხვილი —	საშუალო III	წვრილი I, III და IV
-------------------------------------	--------------	----------------	------------------------

(441)

მესაქონლეობა. I ჯგუფის მსხვილი მეურნეობა აწარმოებს რძის გადამუშავებას ერბო-კარაქად: „მეტად შემოსავლიანი, საკუთრად გამოყენება რძისა“. II—IV ჯგუფის მსხვილი მეურნეობანი რძეს გზავნიან ქალაქის სარძევე საწარმოში და ამიტომ მეტ შემოსავალს იღებენ, ვიდრე საშუალო მეურნეობანი, რომლებიც შინ გადააპუშავებენ რძეს ერბო-კარაქად და ჰყიდნიან ვაჭრებზე.

საშუალო მეურნეობაში სიმძიმის ცენტრი—კარგად ნასუქი პირუტყვის გაყიდვა.

წვრილი მეურნეობა ჰყიდის უფრო ახალგაზრდა

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 213. რედ.

პირუტყვის—არ შეუძლია ისე დიდხანს კვებოს, როგორც საშუალო მეურნეობას, საკვების ნაკლებობის გამო (444).

საშუალო მეურნეობებში (კლავკი მათ ყველგან მსხვილ-გლეხურ მეურნეობებს უწოდებს) ერბო-კარაქი უკეთესია, ვიდრე წვრილ მეურნეობებში (სეპარატორები, ყოველდღიურად დამზადება), რომლებიც ამის გამო ვაჭრები-საგან გირვანქაში 5—10 პფენინგით ნაკლებს იღებენ*.

1 მორგენზე
(მარკობით)

მსხვილი მეურნეობა	საშუალო მეურნეობა	წვრილი მეურნეობა
-------------------	-------------------	------------------

(საშუალო 4 მეურნეობიდან)

(ერთ მორგენ სასოფლო-სამეურნეო დამუშავებულ ფართობზე (444)**)

შემოსავალი მიწათმოქმედებიდან.....	16.5	18.2	22.7	} 33. 445 } 1)
შემოსავალი მესაქონლეობიდან	15.8	27.3	41.8	
ჯამი.....	32.3	45.5	64.2	

მიწათმოქმედების პროდუქტების გაყიდვა	11	12	9	} 33. 448 - 449 }
მესაქონლეობის პროდუქტების გაყიდვა	14	17	27	
ჯამი.....	25	29	36	

მათ შორის რძისა და ერბო-კარაქის გაყიდვიდან.....	7	3	7	(33. 450) 2)
---	---	---	---	--------------

მიწათმოქმედების პროდუქტების მოხმარება თავისსავე მეურნეობაში.....	6	6	14	(33. 452)
მესაქონლეობის პროდუქტების მოხმარება თავისსავე მეურნეობაში.....	2	10	14	
ჯამი	8(1/4)	16(1/2)	28	(მთელი შემოსავლის დახლოებით 1/2)

1) საზოგადოდ ფასების დაკლება იწვევს მიწათმოქმედების გამოდევნას მესაქონლეობის მიერ.

მიწათმოქმედებაში წვრილი მეურნეობის უპირატესობის მიზეზია: მსხვილი მეურნეობა მეტს ხარჯავს საკვების წარმოებაზე და პირუტყვის გამოკვებაზე (პირუტყვის საკვებს კლავკი გამოირიცხავს მიწათმოქმედების

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 214. რედ.

** იქვე, გვ. 209. რედ.

1 მორგენზე (მარკობით)	მსხვილი	საშუალო	წვრილი
	მეურნეობა	მეურნეობა	მეურნეობა
	(საშუალო 4 მეურნეობიდან.)		
ნაგებობებში დაბანდებული			
კაპიტალი	89	91	147 (გვ. 455)
მკედარი ინვენტარი	13	21	37 (ჩემი გამოანგარიშება)
დრენაჟში დაბანდებული			
კაპიტალი	14	8	2 (..)
ყოცხალი ინვენტარი	29	49	59 (გვ. 459)
ხელოვნური გაპატივება.....	0.81	0.38	0.43 (გვ. 460)
კონცენტრირებული საკვები*)	2	0	3 (გვ. 461)
მართვისა და მეთვალყურეობის ხარჯები.....	1.7	0	0 (გვ. 461)
ხარჯების საშუალო დასილიდე: ლის ღირებულების გამოთვლით	(ა) 21.31	16.94	5.33 (გვ. 478-479)
გათვალისწინებით	(ბ) 23.31	27.03	51.07
100 მარკად ღირებული პროდუქტების რაოდენობა იწარმოება.....	(ა) 65	38	8 (მარკა) (გვ. 479)
ბარჯის დროს:	(ბ) 70	60	80

I მორგენზე
landwirtschaftliche benutzte Fläche⁷⁰
მარკობით

ეს 2 ცხრილი რომ მოჰყავს, Klawki ამბობს:

შემოსავლიდან (გვ. 441): ეს მესაქონლეობას მიეკუთვნება).

წვილ მეურნეობას 1 მორგენზე ჰყავს გაცილებით მეტი პირუტყვი, თუმცა, რა თქმა უნდა, მათი პირუტყვი ნაკლები ღირებვისაა (446), ცხენები უარესია (447). საშუალო მეურნეობას არანაკლები პირუტყვი ჰყავს, ვიდრე მსხვილ მეურნეობას.

2) საშუალო მეურნეობაში შედარებით ბევრი იხარჯება თავის მეურნეობაშივე, მსხვილ მეურნეობაში—ხელსაყრელი გასაღებაა, წვილ მეურნეობაში—ერბო-კარაქი და მოუხდელი რძე თავისივე მეურნეობაში იხმარება ძალზე ცოტა, ...IV ჯგუფის წვილ მეურნეობაში საერთოდ არ იხმარება 450).

) ჩვენი გლეხური მეურნეობანი არაფერს არ ხარჯავენ კონცენტრირებულ საკვებზე. ისინი ძნელად ემორჩილებიან პროგრესს და განსაკუთრებით ერიდებიან ნაღდი ფულის ხარჯებს (461).

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 212. რ ე დ.

ამ ორივე ცხრილიდან განსაკუთრებით ნათლად ჩანს მეურნისა და მისი ოჯახის საკუთარი სამუშაო ძალის დიდი მნიშვნელობა. თუ უკანასკნელ გამოანგარიშებაში ვხედავთ, რომ პროდუქტების განსაზღვრული რაოდენობა შეიძლება ყველაზე იაფად აწარმოოს საშუალო მეურნეობამ, მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ წვრილ მეურნეობას შეუძლია მთელი სამუშაო ძალა, რომელსაც ის იყენებს, შეაფასოს შესაბამისად საშუალო და მსხვილ მეურნეობებზე უფრო იაფად სწორედ იმიტომ, რომ ეს მისი საკუთარი ძალაა. სასოფლო-სამეურნეო კრიზისის დროს, და აგრეთვე სხვა დროსაც, სწორედ წვრილი მეურნეობა გამოიჩინებს ყველაზე მეტ გამძლეობას, შესძლებს შედარებით მეტი პროდუქტების გასაღებას, ვიდრე სხვა თანრიგის მეურნეობანი, ოჯახური ხარჯების უაღრესი შემცირების მეშვეობით, თუმცა, მართალია, ასეთი შემცირება გამოიწვევს მოხმარების ერთგვარ შესუსტებას. ეს, როგორც დავინახეთ, უკვე ახლაც ხდება IV ჯგუფის წვრილ მეურნეობაში. ბევრი წვრილი მეურნეობა იძულებული ხდება, სამწუხაროდ, ასე მოიქცეს ვალებზე მაღალი პროცენტების გამო. სამაგიეროდ, ამ გზით მათ საშუალება ეძლევათ—თუმცა დიდის ვაივაგლახით—გამაგრდნენ და თავი გაიტანონ. ალბათ, სწორედ მოხმარების ძალზე შემცირებით აიხსნება, უმთავრესად, წვრილგლეხურ მეურნეობათა ის გამრავლება ჩვენში, რასაც აღნიშნავს საიმპერიო სტატისტიკა (იხ. ცხრილი 398 გვერდზე). (480)*.

კენიგსბერგის ადმინისტრაციულ ოლქში (გვ. 372)

მეურნეობათა რაოდენობა		დამუშავებული სასოფლო-სამეურნეო ფართობი ჰექტარობით		და Klawki ჩქარობს განაცხადოს, რომ ეს არასასურველი მოვლენაა. მაგრამ პროგრესი მიმდინარეობს წვრილ მეურნეთა შორისაც; და ყველაფერი კარგად იქნება.	
	1882	1895	1882	1895	
2 ჰექტარზე ნაკლები	55 916	73 753	26 638	33 890	
2—5 ჰექ.	11 775	14 013	37 998	44 596	
5—20 „	16 014	18 933**	174 054	196 498	
20—100 „	13 892	13 633	555 878	555 342	
100 და მეტი	1 955	2 069	613 038	654 447	

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 218—219. რ ე დ.

** იქვე, გვ. 219. რ ე დ.

მსხვილი მეურნე იგებს იმით, რომ იგი ჰყიდის ვაგონობით და ა. შ. ბევრად უფრო ხელსაყრელად, და უკეთ ეხერხება ფასი დააღოს თავის პურს (451). იგივე ითქმის პირუტყვზე.

მსხვილი მეურნე პურს ჰყიდის ცენტნერობით, პირუტყვს — წონით.

გლეხი პურს ჰყიდის საწყაოთი (Scheffel), პირუტყვს — თვალდათვალ, რის გამოც ბევრსა ჰკარგავს*. †

წვრილი გლეხები თვითონ აწარმოებენ შენობათა ყოველგვარ შეკეთებას (და სხვ.).

საშუალო მეურნეობანი III და IV ჯგუფისა და წვრილი მეურნეობანი თვითონ აწყობენ მიწებს დრენაჟისათვის. (დრენაჟი ამ მხარეში აუცილებელია და მოთხოვნილება მიწებზე საშინლად იზრდება).

გვ. 460: მათი (მეურნეობების) უმეტესი ნაწილი ხელოვნურ სასუქს თავდაპირველად ხმარობდა ცდის სახით.

სამუშაო ძალის ხარჯები.

100 მორგენზე

	მსხვილი მეურნეობა	საშუალო მეურნეობა	მსხვილი მეურნეობა				საშუალო მეურნეობა			
			I	II	III	IV	I	II	III	IV
დაქირავებული შრომა დღეობით.....	887	744	1061	970	771	613	750	895	622	488
სელით შრომა დღეობით.....	887	924 ⁴⁾	1061	970	771	746 ⁴⁾	972 ⁴⁾	895	622	488 ⁴⁾
(გლეხების შრომის ჩათვლით) (გვ. 463)										
პროდუქტები მარკობით 100 სამუშაო დღეზე.....	372	481 ⁵⁾	(გვ. 463)							
სელით შრომის ხარჯების საერთო თანხა 100 მორგენზე. ხარჯები 1 სამუშაო დღეზე	1.30	1.63	(გვ. 465)							
მუშის საშუალო წლიური ხელფასი.....	391	458	(გვ. 466)							
სამუშაო ძალაზე და ხარჯული შემოსავალი ყოველ 100 მარკაზე	305	470								
შეფარდება (გვ. 467) ფულად ანაზღაურებას შორის (გვ. 467):			მსხვილი მეურნეობა				საშუალო მეურნეობა			
			7 : 6				24 : 6			

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 213. რ ე დ.

დაზღვევა ინვალიდობისა და მოხუცებულობის შემთხვევისათვის.....

0.29 მარკა 0.13 მორგენზე

{ წვრილ მუერნეობაში ის სრულიად არ არსებობს (გვ. 469)

დაქირავებული შრომა დღობით 100 მორგენზე.....	887	744
---	-----	-----

სამუშაო დღეები 100 მორგენზე

მუდმივი მუშების..... 822 638 ინსტანები და სხვ. (გვ. 472)

დღიური მუშების..... 112 30 „თავისუფალი მუშები“ (!!)

წვრილ მეურნეთათვის—იმედის ქონება არ შეიძლება. მაგრამ უეჭველია, რომ მათში არსებობს სამუშაო ძალის ერთგვარი ნამატი (464).

-
- | | | |
|---|---|--|
| <p>1) მეპატრონის 2 ვაჟი ცვლის 2 სრულ სამუშაო ძალას.</p> <p>2) მეპატრონის 2 გაუთხოვარი და ცვლის 2 მოჯამაგირე გოგოს.</p> <p>3) მეპატრონის ორი ვაჟი ცვლის თვით მოხუც მეპატრონეს.</p> | } | <p>ზედა რიგში არ არის შესწორებები შეცვლის შესახებ ქვედა რიგი შესწორებებითაა.</p> |
|---|---|--|
- 4) სამუშაოთა ნაწილი ოჯახურ მეურნეობას მიეკუთვნება: შინამოსამსახურენი. ეს ნაწილობრივ ამცირებს განსხვავებას.
- 5) მუშაობენ ბევრად უფრო გულმოდგინედ; მეპატრონის „მაგალითი“ მუშებს აქეზებს იმისათვის, რომ „მეტი ბეჯითობა და გულმოდგინება გამოიჩინონ“.

შარ- wer 1 ker?	დაქირა- ვებული სუბიექტი	ინვენტარი (პარკებით)	საქონლის ფურცელი	საქონლის ფურცელი	საქონლის ფურცელი	ლღიური მუშები		ფინანსური დახმარება	საბალანსო მოგება	ფინანსური მოგება		
						საქონლის ფურცელი	საქონლის ფურცელი					
I.	513,71 კა	55 954	19 270	21	8	23	6	53	996,37	15 745,30	13 745,30 ¹⁾	35,24
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>დაბალყოფითი 50 მორგენი მოღის მოჯა- მაგირებზე</p> </div>												
II.	362,80 კა	35 394	20 133	13	2	19	3	12	43 459,88	12 094,78	10 094,78 ¹⁾	31,28
III.	430,20 კა	16 027,80	11 545	7	5	7	14	—	23 156,48	6 295,63	7 483,10 ²⁾	33,26
IV.	125,80 კა	15 427,80	5 291	4	5	3	2	—	17 187,90	8 436,33	6 536,30 ³⁾	58,08
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>1 431,41 : 4 = 357,88</p> </div>												
I.	74,25 კა	13 933	5 303	3	2	—	2	—	12 586,74	7 147,88	5 631,80 ⁴⁾	80,44
II.	57 კა	10 600	4 990	2	4	—	2-3	—	9708,71	5 226,88	3 726,88 ⁵⁾	67,78
III.	55,5 კა	9 170	3 458	—	3	—	3	—	7433,28	4649,12	3149,12 ⁶⁾	69,20
IV.	15,875 კა	2 923	1 545	1	1	2	—	—	3181,32	2419,83	1219,83 ⁷⁾	76,81
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>202,83 : 4 = 50,9</p> </div>												
I-8)	7,125 კა	1 192	754	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>11,18) 7,00 კა 1 403 1 109</p> </div>												
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>საბალანსო მუდრეგობა [მსხვილფუნქციური გამგული]</p> </div>												
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>მოხუცი ქარი+ცოლი +2 მოწიფული კაფი+ქალიშვილი</p> </div>												
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>ქარი+ცოლი+ +კმობლები</p> </div>												
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>წილი მუდრეგობა (ქარი+ცოლი+მშობ- ლები)</p> </div>												
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <p>ქარი+ცოლი + მოწიფული კაფი + მოწიფული ქალიშვილი</p> </div>												

1 535,88 + 1 673,88 + 1 535,88 = 535,88¹⁾ 76,82

184,80²⁾ 25,92

1292,88 + 1184,80 = 2477,68

(2 ვაიქაქალიშვილი)	III. 14)	5.00 ჰა	1 059	576.30	1 135.08	+ 1 059.09	159.09 ¹⁴⁾ 31.40
(ქმარი+ცოლი	IV.	2.875 ჰა	916	709	1 093.76	+ 992.62	192.62 ¹⁴⁾ 67.00
+1 მოწოდული ვაიქა		22.000 : 4	4 570	3 148			
+2 მოწოდული ქალი-შვილი)		=5.5	1 142	1, 787			

- 1) 2 000 Mk-ს Klawki აკლებს როგორც გასამრჯელოს მეპატრონის შრომისთვის.
- 2) მომატება მართვის ხარჯების შემცირების გამო (სამიწათმოქმედო მეურნეობის შეერთება სატყეო მეურნეობასთან).
- 3) მეპატრონისა და იმ სამი მოწოდული ვაიქის მუშაობისათვის, რომლებიც სასოფლო-სამეურნეო სკოლებში დადიოდნენ (397) და მთლიანად [—დაყენებულად, სერიოზულად] მოეყიდნენ მეურნეობას, აკლდება 1900 Mk (1200—მეპატრონის გასამრჯელო და 700—ვაიქისთვის).
- 4) მეპატრონეთა მუშაობისათვის აკლდება 1500 (ქმარი და ცოლი) +216 (2 ცოლისდა).
- 5) — 1500 (ქმარი, ცოლი+17 წლის ქალიშვილი)...
- 6) — 1500 (ცოლი, ქალიშვილი+2 ვაიქ)...
- 7) — 1 200 (ქმარი და ცოლი)...

5916:4=1479

- 8) მეპატრონე 20 დღით დადის დღიურ სამუშაოზე. ამზადებს (ისე როგორც IV ჯგუფის საშუალო მეურნეობა) ტორფა.
- 9) — 1 000 („სამუშაო ძალის შეფასება“ ქმარი+ცოლი+შობლები).
- 10) მეპატრონე წინათ ფორნის ხელოსანი იყო, და ამიტომ თვითონ აწარმოებს ყველა აუცილებელ შეკეთებას და სამუშაოს (430).
- 11) — 1000 (idem [2 მამაკაცისათვის+2 ქალისათვის])
- 12) მეურნეობის იმ პროდუქტების ღირებულება, რომლებიც მფლობელის პირად საჭიროებაზე იხარჯება, ამ მეურნეობაში და IV ჯგუფის წვრილ მეურნეობაში შედარებით დაბალია. მაგრამ მხედველობაში უნდა ვიქნინოთ, რომ ორივე მეურნეობაში მფლობელები, შესაბამისად კი მათი შინაურებიც, ბუღალტრებიც და დიან დადიან დღიურ სამუშაოზე, და იღებენ, გარდა ქირისა, სასიმულ-საქმელსაც (435)*.
- 13) — 900 (2 ვაიქ და 1 ქალიშვილი ობლები?)
- 14) — 800 || Sic ! | 5 კაცისთვის!!

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 217—218. რ. ე. დ.

1 000	Ergo გამოკვითვა მეპატრონის შესანახად: }	* }	
1 000			Großbetrieb : 2 000—1 900 Mk.
900			Mittelbetrieb: 1 716—1 200 Mk.
800			Kleinbetrieb : 1 000— 800 Mk.
3 700:4			
=925 ?			

მოჯამაგირის შემოსავალი=850

მუშათა დაზღვევა არაა წვრილ მეურნეობაში, საშუალოდ № I-ში—36.₇₈; II—32.₃₁; III—24.₆₀ და № IV—მოსამსახურეთა დაზღვევა 7.₅₄

მსხვილი მეურნეობა I. ჰყავს ინსპექტორი. მეპატრონე თავისი მთავარი მამულიდან ჩამოდის თვეში ერთხელ (374)—(sic! ამაში 2 000 მარკა) რამდენიმე დღით**. ჰყავს გამოცდილი მმართველი ქალი და ეკონომი ქალი საოჯახო მეურნეობისათვის. ხელფასის ხარჯი + კანტორის ხარჯები=1350+150 მარკა+ინსპექტორის შენახვა და სხვ.=1350, (გარდა მოჯამაგირეთა და დღიურ მუშათა ხელფასისა!). მუშათა დაზღვევა=644.₀₄.

მსხვილი მეურნეობა II. ინსპექტორი და ღორების გამოცდილი მეთვალყურე ქალი. მეპატრონე — მხოლოდ ხელმძღვანელობა და საერთო ზედამხედველობა.

(ხელფასი—1 100, საერთო მმართველობა—100.) მუშათა დაზღვევა=159.₇₈.

მსხვილი მეურნეობა III—ეპისკოპოსის სამფლობელო—სამართავად გადაცემულია მტკიცე წლიური ხელფასით* (ხელფასი=1 800. კანტორის ხარჯებია 150.) მუშათა დაზღვევა=338.₂₅ მარკა.

მსხვილი მეურნეობა IV... უფრო სწორად მიმაჩნია ეწოდოს მსხვილი გლეხური მამული. მუშათა დაზღვევა=108.₁₀***.

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 216. რ ე დ.

** იხ. იქვე. რ ე დ.

*** იხ. იქვე. რ ე დ.

მოსავალი 1 მორგენზე ცენტრობით (გვ. 441)

	მსხვილი მეურნეობა				საშუალო მეურნეობა				წვილი მეურნეობა			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
	ხორბალი	8.4	7	9.8	9.3	7	8.4	7.6	6.8	5.1	7.2	6.8
კვები	10.83	10.5	10.6	7.6	8.4	10.1	8.6	7.9	6	8.0	7.3	8.4
ჟერი	11.05	9.2	9.0	8.5	7.9	7.5	8.4	4.8	4.9	7.0	7.7	—
შვრია	9.08	7.3	8.6	9.0	8.3	9.3	9.0	7.3	5.0	8.7	8.3	10.0
ბარდა	9.49	—	7.2	7.4	—	6.7	9.0	7.5	—	7.6	—	10.8
კარტოფილი	84	62	50	55	57	53	69	40	38	32	50	50
საკვები ჭარხალი	225	200	135	200	200	200	125	100	70	100	200	100
სული	—	—	—	—	5	—	—	6	61/3	—	8	8
					Stein			Stein	Stein		Stein	

მსხვილი მეურნეობა	საშუალო მეურნეობა	წვრილი მეურნეობა	საშუალო მეურნეობა	მსხვილი მეურნეობა	საშუალო მეურნეობა	წვრილი მეურნეობა	
8.7	7.3	6.4	= ხობალი	=	34.7	29.8	<u>19.1</u>
9.9	8.7	7.7	= ჭევი	=	39.5	35.0	29.7
9.4	7.1	6.5	= ქერი	=	37.7	28.8	<u>19.6</u>
8.5	8.7	8.0	= შვრია	=	34.0	33.9	32.0
8.0	7.7	9.2	= ბარდა	=	<u>24.1</u>	<u>23.2</u>	<u>18.4</u>
63	55	42	= კარტოფილი	=	251	219	170
190	156	117	= საკვები კარხალი	=	760	625	470

კვება ოჯახის ერთ წევრზე*) (იმ პროდუქტების რაოდენობა, რომლებიც თვით მეურნეობაში მოიხმარება)
(გვ. 453)

xx	მსხვილი მეურნეობა				საშუალო მეურნეობა				წერილი მეურნეობა							
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV				
პირთა რაოდენობა—	5 ¹⁾	—	—	6 ²⁾	8	6	5	5	4	5	3	5				
1 სულზე მარკა	— 269 — 185				240 222 ²⁾ 252 159 ²⁾				136 142 163 97							
(ჩემი გამოანგარიშებულია)	საშუალო				227				218				135			

1) ინსპექტორი, ეკონომი ქალი, მმართველი ქალი და 2 მოსამსახურე ქალი, რომლებიც დასაქმებული არიან საოჯახო მეურნეობაში.

2) 2 ბავშვი, 10 წლისაზე ახალგაზრდა = „ერთ მოწიფულ აღმიანს“

3) $1108_{28} : 6 = 185$. ქმარი + ცოლი + 3 ვაჟი + ?

მსხვილი მეურნეობა IV თავისთვის დამატებით ყიდულობს კარაქსაც კი. შემდეგ, ჩვენ მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ რაც უფრო მსხვილია მეურნეობა, იგი, ჩვეულებრივ, მით უფრო მეტჯერ, დამატებით ყიდულობს საკვებ პროდუქტებს. (453)*.

საშუალო მეურნეობა ხარჯავს ძალიან ბევრს, „საშუალო რაციონალურ კვებაზე“ მეტს.

საინტერესოა კლავის ცდა (უაზრო) მიჩქმალოს ეს სხვაობა: მაგრამ დაფუძვით, რომ წვრილმეურნეობებს ძალუბთ მი-აღწიონ ნაღდი შემოსავლის ზრდას მხოლოდ ერთგვარი ნაკლებმომხმარებლის საფუძველზე. ამ გარემოების მისაჩქმალავად, მოხმარების ღირებულება 1 სულზე დავადგინოთ წელიწადში 170 მარკის ოდენობით (?? რატომ 218—227 არა?), თანხა, რომელიც გაზვიადებულად უფრო უნდა ჩავთვალოთ, ვიდრე შემცირებულად, თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ აქ ხარჯთ-

*) ნატურალური მომსახურებიდან გამოკლებულია შინა-ყმების სურსათი და, მაგალითად, სელი. დანარჩენი თანხები დაყოფილია სულადობის მიხედვით.

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 217. რედ.

აღრიცხვაში შედიან მხოლოდ საკუთარი მეურნეობიდან აღებული სასურსათო პროდუქტები. თუ მხოლოდ ზემოთ მოყვანილი ცხრილის მონაცემებს დავეყრდნობით და წვრილი მეურნეობის სიდიდედ საშუალოდ 20—25 მორგენს მივიჩნევთ, ხოლო ოჯახის მეურნე წევრთა რიცხვად—4 კაცს, მაშინ მოხმარება სულზე საშუალოდ 135 მარკა გამოვიდოდა. ამ ციფრთან შედარებისას სავარაუდო მოხმარება სულზე 170 მარკის ოდენობით შეადგენს პლუს 35 მარკას, ხოლო თუ ოთხი კაცია—140 მარკას. 20—25 მორგენად დაყოფისას, 1 მორგენს უწევს 6—7 მარკა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ მიზნით ბაზრისათვის უნდა დაგვეკლო აღნიშნული თანხის პროდუქტები. ამგვარად, წვრილი მეურნეობა მიიღებდა მხოლოდ 29—30 მარკა სუფთა შემოსავალს 1 მორგენზე და მაშინ გაუტოლდებოდა საშუალო მეურნეობას; მაგრამ მსხვილთან შედარებით— უპირატესობა კვლავ მის მხარეზე იქნებოდა*.

ავილოთ არა 170, არამედ 218 მარკა— $135=83$; $4+5+3+5=17$, $17:4=4\frac{1}{4}$; $83 \times 4.25=351.15$; $351:20=17.5$ მარკას; $351:25=14.4$; $14.4+17.5=31.9$; $31.9:2=15.9$.

მაშასადამე, ერთ მორგენზე $14\frac{1}{2}$ — $17\frac{1}{2}$ მარკა|საშუალო 15.9
 $\{36-14.5=21.5$; $36-17.5=18.5$ } $36-15.9=20.1$

მსხვილი მეურნ. საშუალო მეურნ. წვრილი მეურნ.
 შემოსავალი გაყიდვიდან 25 29 20.1

გვ. 464: წვრილ მეურნეობებს წინააღმდეგობის გაწევის უფრო მეტი უნარი აქვთ.

წვრილ გლეხს შეუძლია შეაფასოს... გამოყენებული სა-მუშაო ძალა... შესაბამისად უფრო დაბალ ფასად, რადგან ეს—მისი საკუთარი ძალაა, მაშინ როცა მსხვილი გლეხი და მემამულე დამოკიდებული არიან ხელფასის საერთო პირობებზე, და მეტად თუ ნაკლებად ანგარიში უნდა გაუწიონ მუშათა მოთხოვნებს. წვრილ გლეხს საშუალება აქვს მსხვილზე მეტად, და უპირველესად ყოვლისა მემამულეზე მეტად, შეამციროს ის ხვედრი, რომელიც მოდის საწარმოს მართვაზე, შეამციროს მეწარმის მოგება, რადგან კრიტიკული მდგომარეობის დროს მას შეუძლია ძლიერ (sic!) შეზღუდოს თავისი საოჯახო მეურნეობა.

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 217—218. რე დ.

ერთ მორგენზე მარკობით	საბოლოო შედეგები			
	მსხვილი მეურნეობა			
	I	II	III	IV
1) სულ შემოსავალი	35.05	33.88	25.80	38.18
2) სულ გასავალი	26.24	25.88	17.40	23.86
სუფთა მოგება მორგენზე	8.81	7.82	8.34	14.52
" " კა-ზე	35.24	31.28	33.96	58.08
საშუალო მორგენიდან				9.87

საშუალო: 1) $33.18 - 44.18 - 64.24$ უცნაურია, რომ ეს გამოიხ
 2) $\frac{23.30}{9.88} - \frac{27.03}{17.15} - \frac{51.46}{12.58}$

K. Klawki-ს გაანგარიშებათა წინააღმდეგ:

- 1) მან აიღო ერთმაგი ფასები (გვ. 3)*. მაგრამ მსხვილი მეურ
- 2) იგი სწორად ამცირებს ოჯახის სამუშაო ძალის ღირებულე (გვ. 7 და 8)*
- 3) მას სათვალავში არ შეაქვს შრომა საშუალო და წვრილ და 5)* (თვითონ აწყობენ მილებს) და სხვ.
- 4) საკუთარი მეურნეობის პროდუქტებით კვება მცირდება მსხვი არის რძე)* (9 — 10)* (აქვე: დაჭირავებული შრომა წვრილ ბისათვის მიწის გამოყოფას!! კლავკის მსჯელობას ამის შესა
- 5) საშუალო მეურნეობაში მუშები უჯრო ინტენსიუ 11)*, ვიდრე მსხვილში.
- 6) მსხვილ მეურნეობაში უფრო დიდია ხარჯი დაზღვე სოფლის მეურნეობის გაუმჯობესებისათვის ხელოვნური სა
- 7) საშუალო მეურნეობაში სრულებით არ არის ჩათვ

* ხელნაწერის მოთხოვნილი გვერდები შეესაბამება ამ ტომის შემდეგ გვერ 139—140; გვ. 7 და 8 — გვ. 142—144; გვ. 5—გვ. 139—141; გვ. 2—გვ. გვ. 9—10—გვ. 147—148; გვ. 3—გვ. 135—136; გვ. 7—გვ. 142—144; გვ. 5—გვ. 138—140; გვ. 10—გვ. 148; გვ. 6—გვ. 141; გვ. 11—გვ. 149. რედ.

რება (S. 483)

საშუალო მეურნეობა				წვრილი მეურნეობა				
I	II	III	IV	I	II	III	IV	
46.81	44.14	40.83	50.09	45.34	59.78	56.75	95.10	
26.50	27.20	23.53	30.88	38.86	40.85	48.80	78.35	
20.11	16.94	17.30	19.21	6.48	19.13	7.95	16.75	
80.44	67.76	69.20	76.84	25.92	76.52	31.80	67.00	
18 ვვ				შეად. ბულგაკოვი I 58	12.58 Mk			

გარიშება (ჩემი) რამდენადმე განსხვავდება Klawki-ს ცაფრებისაგან!

ნეობანი მეტს იღებენ (გვ. 3—4, გვ. 5)*

ბის ფასს მსხვილი მეურნეობიდან საშუალოსა და წვრილისავენ

მეურნეობებში რემონტისათვის (გვ. 5*), დრენაჟისათვის (გვ. 2

ლი მეურნეობიდან წვრილისავენ (გვ. 1, 2, 4 ბოლოში (არ მეურნეობებში: გვ. 3 ზემოდან, გვ. 7, გვ. 11 ემხრობა გლეხებზე გვ. 1 და 2, გვ. 5, 10)*.

რად შრომობენ (გვ. 6 შენიშვნა 5)* (და მეტსაც იღებენ: გვ.

ვისათვის ინვალიდობის და მოხუცებულობის შემთხვევაში და სუქი, კონცენტრირებული საკვები, დრენაჟი).

ლილი სა ზ ე და მ ხ ე დ ვ ე ლ ო შრომა.

დებს: ხელნაწერის გვ. 3—ამ ტომის გვ. 136—137; გვ. 3—4 გვ. 136—138; გვ. 5—გვ. 134—135; გვ. 1—გვ. 133—134; გვ. 2 — გვ. 133—134; გვ. 4— გვ. 137—138; 11 — გვ. 149; გვ.1—გვ. 132--134; 5—140—141; გვ.2—გვ. 133—135; გვ.

Klawki-ს მონაცემები მეტად არასაკმარისია: უამრავი ხარვეზია. მაგალითად, სრულიად არ არის მონაცემები პირუტყვის საკვების შესახებ. არ არის განაწილებული მთელი მოსავალი სხვადასხვა საჭიროებებზე: სათესლე, პირუტყვის საკვები, მოხმარება, გაყიდვა.

საეჭვოა, რომ შეიძლებოდეს ამ ხარვეზების შევსება.

მაგალითად, მსხვილი მეურნეობა I. სულ 513.⁷¹ ჰა

(შედევად — 2 054.⁸⁴ მორგენი)

ს.-სამ. დასამუშავებელი ფართობი = 1 540 მორგენი
(გვ. 375 და გვ. 382). 514.⁸⁴ მორგენი

სახნავი და სათესი მინდვრები	მორგენები		მორგენები
ხორბალი	— 12	ტყე	= 449. ⁸⁴
შემოდგომის ქვავი	— 312	გამოუსადეგარი	
საგაზაფხულო ქვავი	— 14	მიწები	= 2. ⁸³
ქერი	— 22	გუბურები	= 20. ⁸⁸
შვრია	— 180	გზები	= 15. ⁰⁴
ბარდა	— 42		<u>38.⁸⁰</u>
ცერცველა	— 33		
კარტოფილი	— 42		
შაქრის კარხალი	— 22	ბოსტანი	488. ⁶⁴ +
ხანჭკოლა	— 33		25. ⁷⁶
სამყურა და ტიმოთელა	— 540		<u>514.⁴⁰</u>

1 252

„სადეპუტატო“ მიწა⁷⁸ დაახლოებით 50 (ალბათ: 53.⁸⁴)

	<u>1 302</u>	1305. ⁸⁴	
მდელობი	123	123. ⁴⁸	
	<u>1 425</u>	1429. ³²	
საუკეთესო საძოვრები (?)	= 110. ⁹²	110. ⁹²	2 054. ⁸⁴
	<u>1 535.⁹²</u>	1 540. ²⁴	1 540. ²⁴
ბოსტანი	25. ⁷⁶		<u>514.⁶⁰</u>

	ჰა	მორგენები
გზები და ეზოები	3. ⁷⁶	
გუბეები	5. ²²	
სახნავი მიწა	326. ⁴⁸	= 1 305. ⁸⁴
მდელობი	30. ⁸⁷	= 123. ⁴⁸
საუკეთესო საძოვრები	27. ⁷³	= 110. ⁹²
ტყე	112. ⁴⁸	
ბოსტანი	6. ⁴⁹	
გაწვევული და თიხნარი	0. ⁷²	
	<u>513.⁷¹</u>	

რადგან K. Klawki მხოლოდ ფულად ერთეულებში იძლევა როგორც გასაყიდ, ისე მეურნეობაში მოსახმარი პროდუქტების ოდენობას, დაგვიჩივებოდა 1) საერთო მოსავლის განსასაზღვრად გადაგვემრავლებინა პურის სახეობათა მიხედვით მორგენთა ყოველი რიცხვი საშუალო მოსავალზე; 2) გამოგვეკლო სათესლე; 3) გავვემრავლებინა სხვაობა საშუალო ფასებზე (ეს ფასები კი ყველა პროდუქტისათვის არ არის მოცემული); 4) გამოგვეკლო გაყიდული პროდუქტები და სხვ. შემდეგ, რადგან პირუტყვის ოდენობა არ დასულა ერთ ერთეულზე, რიცხვობრივად იმის განსაზღვრა თუ რამდენად კარგად იკვებებოდა პირუტყვი, მაინც შეუძლებელია.

მაშასადამე, ამგვარი გამოთვლები უსარგებლოა.

შეადარე ბრაუნს* სტატია, განსაკუთრებით გვ. 292 და 297—298.

დაწერა იენის—სექტემბერში
1901 წ.

• პირველად დაიბეჭდა 1938 წ.
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. ეს ტომი, გვ. 152—164. რ ე დ.

ბრაზე და სხვები⁷⁴

ანალიზი მონაცემებისა ბრაზე სტატიიდან
„გამოკვლევა მიწათმფლობელობათა დავალიანების
გავლენისა მათში მეურნეობის წარმოებაზე“

Thiels Jahrbücher. 28. Band (1899).

Dr. Brase. Untersuchungen über den Einfluss der Verschuldung ländlicher Besitztümer auf deren Bewirtschaftung. (S. 253—310).

გამოკვლევულ იქნა მემამულეთა (17) და გლეხთა (34) მეურნეობები „ლიგნიცის ადმინისტრაციული ოლქის ერთ რაიონში“ (ქვემო სილეზია).

ავტორი იძლევა ყველა ამ მეურნეობის ნუსხას, მაგრამ არ მოჰყავს შეჯამებული მონაცემები. 17 მემამულე, თვითეულს აქვს 75—924 ჰა (9-ს 200—500 ჰა; 1-ს 100 ჰა-ზე ნაკლები, სახელდობრ 75, 1-ს—127 ჰა; 1-ს 924; 1-ს—819). თვითეულ მეურნეობაზე მოცემულია მხოლოდ ჰექტრების რაოდენობა (მიწების გვარეობათა მიხედვითაც), პირუტყვის რაოდენობა, შეფასებითი ღირებულება და დავალიანება („1896 წლის გამოკვლევით“).

17-დან 2-ს სრულებით არა აქვს დავალიანება (204 და 333 ჰა); 2-ს ღირებულების 100%-ზე მეტი (105 და 104%); 1—90—100%; 3—80—90%; 2—70—80%; 2—60—70%; 1—50—60%; 2—40—50%; 1—30—40%.

გლეხებიდან 5-ს დავალიანება არა აქვს. $\left. \begin{array}{l} 1-ს - 7 ჰა \\ 7-ს - 10 - 20 ჰა \\ \text{დანარჩენები -} \\ 20 - 110 ჰა \end{array} \right\}$

2	შეფასებითი ღირებულების	10 %-მდე
5		10—20
7		20—30
3		30—40
5		40—50
3		50—60
3		60—70
1		70—80

 34

„დაუვალანებლად“ ავტორი თვლის 1) ვისაც საიპოთეკო ვალები არა აქვს; 2) ვისაც საიპოთეკო ვალები აქვს, მაგრამ არც კაპიტალები აქვს ნაკლები; 3) ვისაც მცირე დავალიანება აქვს (გვ. 262—263).

მეურნეობების დაწვრილებითი აღწერა (მემამულეთა მეურნეობები აღნიშნულია პატარა ლათინური ასოებით: a—r)

a) 205 ჰა. საუცხოო მეურნეობა: (8 ცხენი + 14 ხარი + 106 ცალი მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი) „მარგალიტა“ რაიონში. (დავალიანება = ღირებულების 87%). ძალიან დიდი მოსავლებია, მაღალა კულტურა. „ნიადაგი მხოლოდ თანდათანობით იქნა მიყვანილი ამ მდგომარეობამდე სისტემატური დრენირებით, სასუქების უხვად შეტანით, ღრმა გაფხვიერებითა და ნახნავისადმი მზრუნველობითი მოპყრობით. გულმოდგინე, დროული, მწკრივთაშორისი დამუშავებისა და გათოხნის გზით“ (გვ. 264).

ყველა ნაგებობა მასიურაა—„აქ დაბანდებულია უზარმაზარი კაპიტალები“. „უკლებლივ მთელი პირუტყვი ძალიან ნაკვებია“.

აქვთ ყოველგვარი მანქანები. თესლბრუნვის სისტემა რაციონალურაა, განოყიერება ძალიან ძლიერი (ნაკელი და—ხელოვნური სასუქი).

„ძვირადღირებულ ნაგებობათა აშენება ნთქამს ყოველგვარ რენტას“.

b) 301 ჰა; % დავალიანებისა 46.3 %.

მიწა გაუმჯობესებულია მრავალწლიანი კულტურით, გაწ-

მენდილია ქვებისაგან და სხვ., დიდი რაოდენობით მიმატებული აქვს კირი.

ნაგებობანი კარგია, ყველა მასიური, დაჯდა 170 000 მარკა.

მთელ პირუტყვს (10 ცხენი+26 ხარი+100 ცალი მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი+400 ცხვარი) კვებავენ და უვლიან რაციონალურად.

ყველანაირი მანქანებია (ჩამოთვლა არ არის).

სასუქს კარგად ინახავენ. ყიდულობენ ზელოვნურ სასუქს.

ნახნავი 17—20 სანტიმეტრი (ჭარხალი: 30—35 სანტიმეტრი). მწკრივთაშორისი დამუშავება.

c) 758 ჰა (პირუტყვი: 26 ცხენი + 54 ხარი+220 ცალი მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი + 900 ცხვარი). დავალიანება = ღირებულების 76.9%. როგორც a და b, —c-ც სანიმუშო მეურნეობაა.

მიწა, ნაგებობანი, პირუტყვი—ძალიან კარგია. მანქანები.

„გომურის (ნაკელის) სასუქს საუკეთესოდ ინახავენ“. ყიდულობენ 20 000 kilo ჩილის გვარჯილას + 30 000 ამიაკის სუპერფოსფატს + 3 000—4 000 kilo კაინიტს.

ღრმად ხვნა; მწკრივთაშორისი დამუშავება; მდელოების მორწყვა; მოსავალი მეტად უხვია.

d, e, f—სანიმუშო არ არიან, მაგრამ „რაციონალური“ არიან.

d) (75 ჰა) სისტემატურად დრენირებულია. ძლიერი განოციერება. ხელოვნური სასუქი. ღრმად ხვნა. მწკრივთაშორისი დამუშავება და გათოხნა.

e) (229 ჰა). დაწყებულაა დრენაჟი. ნაგებობანი მასიურია, ნაწილობრივ ახალი. პირუტყვს კარგად კვებავენ. ხელოვნური სასუქი. (10 000 kilo ჩილის გვარჯილა; 25 000 სუპერფოსფატი; 50 000 kilo კალიუმის მარილები + კირი).

ხვნა 12—17 სანტიმეტრზე, კარტოფილი 20—25 სანტიმეტრზე, ჭარხლისათვის კიდევ უფრო ღრმად.

f: დრენირებულია. ღრმად ხვნა და სხვ. „ნაგებობებისათვის და მათი წესიერად შენახვისათვის ძალიან ბევრი უფრო კეთდება, ვიდრე ძალიან ცოტა“ (272).

პირუტყვის საკვები ძალიან კარგია. 8 ლიტრი რძე დღეში ერთ ძროხაზე.

ხელოვნური სასუქები 5 000 — 6 000 მარკისა წელიწადში (15 000 kilo ჩილის გვარჯილა, 30 000 — 40 000 სუპერფოსფატი, 50 000 kilo კაინიტი).

გ (819 ჰა). ნაგებობანი კარგია. თავლები ნაწილობრივ ახალია. დრენირებულა.

რძე—3 000 ლიტრი ერთ ძროხაზე (წელიწადში).

მთელი პირუტყვი საუკეთესო ხარისხისაა. საკვები კარგია. ხელოვნური სასუქი. მანქანები. ღრმად ხვნა.

h (693 ჰა) — დრენაჟი. კარგი განოყიერება. ნაგებობანი მასიურია, ნაწილობრივ ახალი.

პირუტყვს კარგად კვებავენ. ყიდულობენ კონცენტრირებულ საკვებს.

ხელოვნური სასუქი. ღრმად ხვნა.

i (527 ჰა). ნაგებობანი მასიურია, კარგ მდგომარეობაში. პირუტყვს კარგად კვებავენ. მანქანები. ღრმად ხვნა. ხელოვნური სასუქი.

k (445 ჰა). (95.7% დავალიანება). მეურნეობას ეწევა „უბრალოდ“. ნაგებობანი „ძველა“, ჩალის სახურავები.

ღრმად ხვნა 12—17 სანტიმეტრზე. მწკრივთაშორისი დამუშავება.

პატრონი ძალიან ხელმოკლედ ცხოვრობს.

არ ყიდულობს არც ხელოვნურ სასუქს, არც საკვებს. ცხენები ქანცგამოლეული არიან (გაძლიერებული კვების მიუხედავად).

l (347 ჰა). 42.3% დავალიანება. (შემოდებულია მწკრივთაშორისი დამუშავება, იყენებენ ხელოვნურ სასუქებს, ყიდულობენ კონცენტრირებულ საკვებს, იყენებენ ოროქლის მანქანებს, მაგრამ შედეგა უარყოფითია იყო).

დაუბრუნდნენ „ექსტენსიურ“ მეურნეობას: ხელოვნურ სასუქსა და საკვებს ყიდულობენ იმდენად ცოტას, რამდენადაც კი შესაძლებელია.

პირუტყვის უფრო უბრალოდ კვებავენ. რძეს იღებენ 5 ლიტრს დღეში ერთ ძროხაზე.

m (924 ჰა, 750 ჰა ტყე). უმთავრესად სატყეო მეურნეობაა. მეურნეობა უბრალოა, იაფი.

n (572 ჰა) { მეტად დიდი დავალიანება აქვს }. არახელსაყრელი პირობებია. დრენაჟი 1872 წ. დაქვეითებულია. ახლისათვის—სახსრები არ არის. მიწა მეტად ძვირად არის ნაყიდი.

ნაგებობა ყველა მასიურა, მაგრამ სახლი მუშებისათვის—ჩალის სახურავიანი ძველი ალიზის ქოხია. მანქანები არის, ნაწილობრივ უვარგისი, საკვების ნაკლებობაა, ნიადაგი მწირი,—საერთოდ ყველაფერი ცუდია.

o (281 ჰა). ახალი თავლები. 6—8 ლიტრი რძე დღეში. ხელოვნური სასუქი. პირუტყვს გაძლიერებით კვებავენ.

„გაძლიერებით ნაკვებ პირუტყვისაგან იღებენ ნაკელს; მას გომურში არხებში ტოვებენ მინდვრად გატანის მომენტამდე და რაციონალურად ინახვენ კაინიტისა და სუპერფოსფატის საშუალებით. საფენად იყენებენ მხოლოდ ჭვავის ან ხორბლის ნამჯას და უკვე აღარ იყენებენ, როგორც წინათ, მანანას, ტყის და სხვა ფოთლეულს“ (286—287).

ხენა 17—20 სანტიმეტრზე. მწკრივთაშორისი დამუშავება.

p (127 ჰა). ნაყიდია ძალიან ძვირად. დავალიანება 57%.

ახალი მფლობელი ყიდულობს მეტ ხელოვნურ სასუქსა და საკვებს, უკეთეს მანქანებს და ა. შ.

q (204 ჰა) (ასეთი მიწისათვის მეტად ძვირი ჯდება მეურნეობის წარმოება; „მდიდრული მამული“, „ყოველივე საუკეთესო კეთდება ტექნიკური, მაგრამ არა სამეურნეო თვალსაზრისით“).

ნაგებობანი მასიურია, თავლები თაღებიანია და მოწყობილია ნაკელის შესანახად. ყიდულობენ საკვებს.

მანქანები ჭარბადაც კია.

მეურნეობა ინტენსიურია. ხელოვნური სასუქი

	kilo
120 000	კაინიტი
35—40 000	თომასის წიდა
5 000	სუპერფოსფატი
5 000	ამიაკი
2 500	ჩილის გვარჯილა

რ (333 ჰა). ნაგებობანი მასიურია.

გომურები უთაღებოა, მზრუნველად უვლიან.

მუშების საცხოვრებლები ახალია.

მკვდარი ინვენტარი უბრალოა. ხენა 12—17 სანტიმეტრზე. მდელოების მორწყვა.

გლეხთა მეურნეობები ცალ-ცალკე ჩამოთვლილი არ არის.

„მსხვილი და საშუალო გლეხები, როგორც წესი, მეურნეობას უფრო კარგად, ინტენსიურად უძღვებიან, ვიდრე წვრილი გლეხები, მსხვილი მებოსტნეები (Großgärtner) და პაწია ნაკვეთების მფლობელები“ (292):

ხენა უფრო ღრმაა (ძროხები სუსტია)

მწკრივთაშორისი დამუშავება

ყიდულობენ ხელოვნურ სასუქებსა და საკვებს.

„ბოლოს, თუ გლეხთა მეურნეობების მოსავალი ჩამორჩება მემაღლეთა მამულების უმრავლესობის მოსავალს, ეს, უწინარეს ყოვლისა, დამოკიდებულია წვრილი და საშუალო მიწათმფლობელობის თავისებურებაზე. გლეხი 5 ან 8 სანტიმეტრით ნაკლებ სიღრმეზე ხნავს, უფროთხილდება თავის ახალგაზრდა ცხენებს, რადგან უნდა მოგებით გაყიდოს ისინი. საერთოდ იგი თავის პირუტყვს გაცილებით უფრო კარგად უვლის, ვიდრე ამას ჩვეულებრივ აკეთებენ დაქირავებული მოჯამაგირეები. მას არ შეუძლია ყოველი ცალკეული დანიშნულებისათვის შეიძინოს სპეციალური ინვენტარი, დაუსრულებლად აუმჯობესებდეს დამუშავების მეთოდებს, აწყობდეს განოყიერებისა და დამუშავების ხანგრძლივ ცდებს და ბევრსხვა რამეს“ (292).

გლეხი ცდილობს უკეთ უძღვებოდეს მეურნეობას, რისთვისაც იყენებს ხელოვნურ სასუქებს და კვების საშუალებებს, მანქანებს.

„გლეხი ძალიან დიდი ხანია დარწმუნდა, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ნიადაგის ღრმად ხვნასა და დროულ დამუშავებას, რომ საჭიროა დასათესად ძვირფასი ჯიშების თესლას სწორი ამორჩევა, გომურას ნაკელას შენახვა, და ბევრ სხვა ასეთ რამეში. ხოლო თუ ის არ ასწორებს ნაკლოვანებებს, რომელთა გამოსწორება შეუძლებელია, და ამით მოქმედებს თავისი რწმენის საწინააღმდეგოდ, ან იძულებულია გააკეთოს ეს, მას, როგორც წესი, ამისათვის საკმაო კაპიტალი არა აქვს“ (293).

ნაგებობები „თითქმის ყველგან“ მასიურია და კარგ მდგომარეობაშია. პირუტყვს კარგად კვებავენ.

ეს გლეხთა მეურნეობების პირველი ჯგუფია, 12 (სამაზრო ქალაქის (Kreisstadt) სამხრეთით) 34-დან (№ 1—11 და № 18)

№ 18 = 110 ჰა |

მეორე ჯგუფი 22 (ჩრდილოეთით) 34-დან (ამ 22-დან: ოთხს აქვს 10—20 ჰა; თერთმეტს 20—50 ჰა; შვიდს 50—95 ჰა). მიწა სველი ქვიშაა, აზიანებს დამდგარი ტენი. ხვნა 10—13 სანტიმეტრზე.

„ხის პრიმიტიულ კავში უებმულია პატარა ქანცგაწყვეტილი ცხენი ან ერთი უღელი სუსტი ნახევრადმშიერი ძროხა“. (296).

მეტად დიდია ნახნავე მარცვლეული პურისათვის... ჩალა მოკლეა, ღეროები წვრილი, თავთავები ცარიელი და მარცვლები ბრტყელი... პირუტყვი ჩვეულებრივ უფრო მეტი ჰყავთ, ვიდრე ეს საკვების მცირე მარაგს შეესაბამება. ხშირად არა ჰყოფნით საკვები და საფენი... ზამთრობით ეს აუარებელი პირუტყვი როგორღაც იკვებება ჩალით, ბზით, ჩენჩოთი, მცირეოდენი ძირძურებითა და დამპალი თივით. საკვები ყოველთვის ცოტაა და ცუდი ხარისხისაა, ზოგან სასმელი წყალი დიდი რაოდენობით შეიცავს რკინას და მავნეა ცხოველთა ჯანმრთელობისა-

NB

თვის. ამის შედეგად პირუტყვი ჩიბა, გამხდარი, აქვს აბურძგნული ბალანი, ანდა უბრალოდ ძაბუნდება და შიმშილობს ვიწრო და ბნელ გომურში. ამიტომ არ შეიძლება მოვითხოვდეთ მის სწორ გამოყენებას, არც უნდა მოველოდეთ დიდი რაოდენობით კარგ სასუქს.

„სასუქს იყენებენ თვითეული კულტურისათვის, მაგრამ ჰომეოპათიური დოზებით. ამ სუსტი და არასაკმარისი სასუქის შეესება კაინიტის ყიდვით... შეუძლებელია. სამართლიანად რომ ითქვას, შრომისუნარიანობას ვერ მოსთხოვ ავადმყოფ ადამიანს. საჭირო სახსრებთან ერთად არასაკმარისია ხელმძღვანელობა და გამოცდილება. კირს გლეხი არასოდეს არ ხმარობს, მწვანე სასუქს ხმარობს მხოლოდ ცალკეულ შემთხვევაში... (297). მინდვრის დამუშავება უმაგალითოდ პრიმიტიულია და მაინც სამძიმო; შეგროვებულ ნაკელს მიმოფანტავენ ხოლმე, თესლის $\frac{2}{3}$ ან $\frac{3}{4}$ თესავენ ხელით, მერე ხნავენ, შემდეგ კი დარჩენილ $\frac{1}{3}$ ან $\frac{1}{4}$ თესლს თესავენ მიწის ზედაპირზე და ფარცხავენ თვითნაკეთი ფარცხით. ჭვავს თესავენ პერიოდულად, შემთხვევიდან შემთხვევამდე, საჭირო სასუქის უქონლობის გამო, რა თქმა უნდა, ხელსაყრელი იქნებოდა თესლის გამოცვლა, მაგრამ ამას და ბევრ სხვა რამეს ვერ იყენებენ კაპიტალის ნაკლებობის გამო. გლეხი პრინციპულად ერიდება ყველაფერს, რაც ფული ღირს, თუკი უნდა შემდეგში იარსებოს. იგი ძველებურად ცეხავს თავის პურს საცეხველით, ხელით. ყრის ან ცხრილით აშორებს მთელ ნაგავს. ამას წინათ ზოგიერთმა მფლობელმა, რომლებსაც უკეთესი მდგომარეობა ჰქონდათ, შეიძინეს ცხენის ამძრავიანი პატარა სალენი მანქანა. ნამჯას იყენებენ უწინარეს ყოვლისა საკვებად, თუმცა იგი უფრო (უპირატესად) გამოდგებოდა საფენად ცხოველებსათვის.

შემდეგ უნდა დაიკეპოს თივა და ნამჯა, ნამჯა დაეფაროს კარტოფილის ან ჭარხლის საცავს, შეკეთდეს გაფუჭებული ჩალის სახურავი, ნამჯაში აირიოს ცოტა თივა, რომ იკმაროს რაც შეიძლება მეტ ხანს, ისე რომ ნამჯის ცუდი მოსავლის დროს საფენად აღარაფერა რჩება ან რჩება ძალიან ცოტა. გამოდის, რომ ტყის ფოთლეულით ჩვეულებრივ სარგებლობა საერთო წესი ხდება. საფენად აღარ ხმარობენ დაკუწულ ნამჯას, არამედ მარტო წიწვს, რომელსაც ჩვეულებრივ ყოველწლიურად აგროვებენ ტყეში. ეს, თავის მხრივ, იწვევს იმას, რომ მცირეოდენი ფიჭვები, რომლებიც გაშიშვლებულ ქვიშაზე იზრდება, განსაკუთრებით იჩაგრება და, მიუხედავად იმისა, რომ დიდი ტყეებია, ნაგებობათათვის არ ჰყოფნით ხე-ტყე, მაშინ, როცა, დაბოლოს, ძველ, მრავალჯერ შეკეთებულ ნაგებობებს სრული დანგრევა ემუქრება. ახალ ნაგებობათა აშენება ფულის მხრივ უფრო მძლავრ მფლობელებსაც კი არ ძალუძთ. არ ჰყოფნით რაყის ქვა, ხრეში, თიხა, ხე-ტყე და, ბოლოს, სწორედ ფული... ყველაფერი აკლიათ. ამ უბადრუკი მხარის შესაბრალების მიწათმოქმედი წვალობს და შრომობს თავის, ხშირად მრავალრიცხოვან ოჯახთან ერთად სისხამ დილადან გვიან საღამომდე, ყოველდღე; მისი კორძიანი ხელი და გამხდარი სახე მოწმობს მხოლოდ მძიმე განუწყვეტელ შრომას. იგი იბრძვის თავისი უღიმღამო არსებობისათვის, ებრძვის მწუხარებას და საზრუნავს და ძლივსძლივობით გააქვს თავი; იგი ძალ-ღონეს ძაბავს, რომ იშოვნოს, ვიდრე შესაძლებელია, ვადიანი პროცენტებისა და გადასახადების გასასტუმრებელი ფული და ეშინია, რომ ბოლოს მაინც გაკოტრდება. რადიკალური გაუმჯობესებისათვის მას არავითარი სახსრები არა აქვს; მაშინ როცა მხოლოდ ამას შეეძლო ეშველა მისთვის და საქმე იქამდე მიეყვანა, რომ ბუნებრივად ასეთი მწირი ნაგლეჯი მიწა გამხდარი-

ყო მტკიცედ პროდუქტიული და შესძლებოდა უკეთ გამოეყება თავისი პატრონი“ (298)

— მეორე ჯგუფის ამ 22 მამფლობელოდან სასიხარულო გამონაკლისს შეადგენს მხოლოდ სოფლის მამასახლისის მფლობელობა რ-ში (№ 18: 110 ჰა, 43 სული მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი, 4 ღორი + 6 ცხენი, ვალი 5 0.3%, ამაზე მეტი დავალიანება აქვს მხოლოდ სამ გლეხს ამ 22-დან).

ბატონი რ. საშუალოდ იღებს 2—3-ჯერ მეტ პურს, 3—4-ჯერ მეტ კარტოფილს, 6—8-ჯერ მეტ ჭარხალს, ვიდრე ყველა დანარჩენი მფლობელი რ-ში, რომლებიც მეურნეობას ეწევიან ძველებურად და რომლებსაც თავიანთი დავალიანების შედეგად შესაძლებლობა არა აქვთ სხვანაირად უძღვებოდნენ და არც უნდა უძღვებოდნენ მეურნეობას. ბატონ რ-ს მოჰყავს კულტურები, რომელთა წარმატებით შეტანა თავიანთ თესლბრუნვაში არ შეუძლიათ მის მეზობლებს, ვინაიდან მათს ნიადაგს აკლია საჭირო დამუშავება და გაპატივება... მან (ბატონმა რ-მ) თავის მფლობელობაში ნაღდი ფული გადაიხადა და მის განკარგულებაშია კაპიტალი. კაპიტალმა და შრომამ გამოიღო ასეთი საუცხოო შედეგები. იგივე გლეხი ვერასოდეს ვერ შექმნიდა „ოაზისს უდაბნოში“ ყველა თავის ცდასთან ერთად რომ არა ჰქონოდა ფინანსური მხარდაჭერა, როგორც უთუო წინაპირობა (300).

იგი — „მშრალ ქვიშას“ თანდათანობით ხდის დასამუშავებლად ვარგისს (მწვანე სასუქი). კაინიტს და სხვა ამგვარს იგი იყენებს „დიდი მასშტაბით“. ...ეწევა მწკრივთაშორის დამუშავებას, ...არ აკლია ნამჭა, ახალი გომურები პირუტყვისათვის.... სხვადასხვა მანქანები... პირუტყვი კარგად ნაკვებია... გომური ხელსაყრელად არის მოწყობილი, ფართო და ნათელია... პირუტყვის სუფთა და მშრალი დასაწოლი აქვს (299) და ა. შ.—იძლევა ბევრ კარგ ნაკელს და სხვ., და სხვ.

ჰყავს მოჭამაგირეები...

(დასასრულ ავტორი ძლიერ კამათობს იმის წინააღმდეგ, რომ ვალები ხელს უწყობს უკეთეს მეურნეობას. პირიქით, ვალები დამაღონებელიაო და სხვ. მეურნეობისათვის საჭიროა

კაპიტალი, კაპიტალის მქონე მდიდარი გლეხების, ვაჭრების, ყოფილი პილიციელის მაგალითები დი სხვ. და ა. შ.).

მოსავალი კილოგრამობით 1 ჰა-დან:						
	ხორბალი	ჭვავი	ქერი	შვრია	კარტო-ფილი	საკვები ქარხალი
მემაშულეებს	1000—2800	600—2200	1200—3000	600—2800	10—21	20—80
გლეხებს	400—1300	300—1400	250—2000	450—1800	4 1/2—14	4—52
					ათასი	ათასი

ბ.

ბიბლიოგრაფიული შენიშვნები და ანოტაციები წიგნებზე

Dr. Michael Hainisch: „Die Zukunft der Deutsch-Oesterreicher“. Eine statistischvolkswirtschaftliche Studie. (Wien 1892.) S.S. 165*.

კაცმა რომ თქვას, სტატისტიკა აქ, როგორც ჩანს, ძალიან ცოტაა, მაგრამ, ვგონებ, არის ზოგი რამ გლეხობის დავალიანების შესახებ და ფულადი მეურნეობის გავლენით გლეხური მეურნეობის დაღუპვის შესახებ: IV კარი (გვ. 114—153): „გლეხობის გაჭირვებულ მდგომარეობა და სხვ.“.

Dr. Carl von Grabmayr (Landtagsabgeordneter in Meran). Schuldnoth und Agrarreform. Eine agrar-politische Skizze mit besonderer Berücksichtigung Tirols. Meran 1894. (S.S. 211)**.

{ დავალიანების ზრდის საერთო ციფრები }

იგივე. Die Agrarreform im Tiroler Landtag. Meran 1896. (S.S. 157)***.

* დ-რი მიხაელ ჰაინიში: „გერმანელ-ავსტრიელთა მომავალი“. სტატისტიკურ-ეკონომიური ეტიუდი [ვენა 1892.] გვ. 165. რ ე დ.

** დ-რი კარლ ფონ გრაბმაირი (ლანდტაგის დეპუტატი მერანში). დავალიანების ტვირთი და აგრარული რეფორმა. აგრარულ-პოლიტიკური ნარკვევი ტიროლის მდგომარეობის განსაკუთრებული გათვალისწინებით. მერანი 1894. (გვ. 211). რ ე დ.

*** იგივე. აგრარული რეფორმა ტიროლის ლანდტაგში. მერანი 1896. (გვ. 157). რ ე დ.

Statistische Monatsschrift. Wien 1901. Neue Folge, VI. Jahrgang (der ganzen Reihe 27. Jahrgang).

(Alfred Hölder, k. u. k. Hof-und Universitätsbuchhandler. Wien I. Rothenthurmstrasse. 13)*.

მისსავე verlag-ში

„**Sociale Rundschau**“, herausgegeben vom k. k. arbeitsstatistischen Amte. ყოველთვიურად; წელაწადში 2 K. = 2Mk. Einzelne Hefte = 20 H. = 30 Pf.**

დაწერილია 1901 წ. ივნის—

სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით

* სტატისტიკური ყოველთვიური. ვენა 1901, ახალი სერია, გამოცემის VI წელი (მთლიანად მთელი სერიის გამოცემის 27-ე წელი).

(ალფრედ ჰილდერი, საიჰპერატორო და სამეფო კარის და უნივერსიტეტის წიგნის გამყიდველი. ვენა. I. Rothenthurmstrasse. 13). რედ.

** „სოციალური მიმოხილვა“, რომელსაც უშვებს შრომის სტატისტიკის საიჰპერატორო და სამეფო საჰმართველო. ყოველთვიურად; წელიწადში 2 კრონი = 2 მარკა. ცალკეული ნაკვეთები = 20 ჰელერი = 30 პფენიგი. რედ.

კრიტიკული შენიშვნები ა. სუშონის წიგნზე
„გლეხური საკუთრება“⁷⁵

NB Souchon

სუშონის წიგნში აღნიშნოს:

Pages

6. წვრილი საკუთრება (ფრანგი სოციალისტების აზრით)—დაჭირავებული შრომის გამოუყენებლად.
12. *Valeur sociale** გლეხური საკუთრებისა —
*défenseurs de la propriété***
- (NB) 14. *l'agent de conservation sociale**** NB
16. დაცვა სოციალურ სიახლეთა წყურვილისაგან...
23. წვრილ მეურნეობათა ოლქები—უფრო კარგვენ მოსახლეობას, ვიდრე მსხვილ მეურნეობათა ოლქები.

24. ციფრები მესაკუთრეებისა { 1862 } —სხვაა } რაც
მიწის მქონე დღიური მუშებისა { 1882 } —იგივეა } ბულ-
უმიწო დღიური მუშებისა { 1892 } —სხვაა } გაკო-
ვისა

NB? NB II. 195—196

25. ყველაზე წვრილი მესაკუთრეები > მიისწრაფვიან ქალაქებში გადასახლებისაკენ.
39. სამი მთავარი საბუთი მსხვილი წარმოების სასარგებლოდ:

*—სოციალური მნიშვნელობა რედ.

**—საკუთრების დამცველები. რედ.

***—სოციალური მდგრადობის ფაქტორი. რედ.

და 1892 წ. ანკეტის დამოწმება! 76

(a) ნაკლებია frais gé- —Contra—(41) ასოცია-
néraux* ციები

(b) მეტია შრომის გა- —Contra: მანქანების გამო-
ნაწილება და მან- ყენება ყოველთვის როდი
ქანების გამოყენება. შეიძლება (43), მსხვილის
არახელსაყრელობა: პურის
ფასების დაცემა (46)

(c) > მელიორაციები,

ტექნიკური

წარმოებები etc.—Contra: ამხანაგობები (47)

57. საჭიროა როგორც მსხვილი („ნიმუშად“), ისე წვრილი საკუთრება (!)

57—58. მიწის მქონე დღიურ მუშათა რაოდენობა მცირდება—წვრილ მეურნეთა როგორც დაქირავებულ მუშათა მნიშვნელობის თეორიის საწინააღმდეგოდ.

61. თვლიან 57.4% მესაკუთრეს 100 cotes-ზე**.

67. გარე-შემოსავლის მქონე მესაკუთრეები (არა დღიური მუშები)

68. გლეხურ მეურნეობას = 5—20 ha (< 5 ha NB

არ შეუძლია არჩინოს ოჯახი:

pages 68 და 69, შენიშვნა 2)

ha

72: 1 427 655 — უმიწო სასოფლო-სამეურნეო მუშები

1 400 000 — მიწის მქონე სასოფლო-სამეურნეო მუშები

1 300 000 — გარე-შემოსავლის მქონე წვრილი მეურნენი (შეად. 71 და 67) (ხელოსნები etc.)

} 7 მილიონი

1 000 000 — გლეხები

} 10 მილიონი

* — საერთო ხარჯები. რ ე დ.

** — ნაკვეთზე. რ ე დ.

140 000 — მსხვილი მეურნეები (>20 ha)
 დაჭირავებული მუშებით 23 მილიონი
 Σ = 5 267 655 40 { — მინუს }
 { სახელმწიფო მიწები }
 { და სხვა }
 { ამგვარი }

- 79. სასოფლო-სამეურნეო კრიზისი — მეტად გაურკვეველი რამეა. უკვე 40 წელია გაჰყვრიან მის შესახებ.
- 87. 1883 წლიდან cotes foncières-ის რიცხვი მცირდება... — ტენდენცია კონცენტრაციისადმი.

88 — 89 — ქალაქებში გადადიან ყველაზე წვრილი მეურნეები
 89 — „კონცენტრაციის მსხვერპლნი — ყველაზე წვრილი მესაკუთრეები“ { NB }

- 92 — 93. სასოფლო-სამეურნეო კრიზისი მალე უნდა შეწყდეს.
- 94. სასოფლო-სამეურნეო მანქანების რიცხვი ძალიან ნელა, თანდათანობით იზრდება.
- 156 — 158. *Allotments act*⁷⁷ — მცირე მნიშვნელობა აქვს. (არა ≧ 1 აკრისა, პირობითად etc.)
- 163. *Rentengüter* — შექმნილია ფეოდალური პარტიის მიერ.
- 164 — სოციალისტების წინააღმდეგ ქალაქებში გადასვლის მუშათა ნაკლებობის „
- 167 — 1896 წლისათვის დაქუცმაცდა 605 მამული 53 316 ჰა-თი და შეიქმნა 5 021 *Rentengüter*
 1 088 2 1/2 — 5 ha
 1 023 5 — 7 1/2 ha

169 მუშების შოვნის გაადვილება (NB)

დაწერილია 1901 წ. ივნისს — სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
 ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

* — არანაკლებ, არაუმეტეს. რედ.

**კრიტიკული შენიშვნები ფ. მორისის წიგნზე
„მიწათმოქმედება და სოციალური საკითხი.
სამიწათმოქმედო და აგარაშლი საზრანგეთი“⁴⁸**

F. Maurice.

[მხოლოდ გადავფურცლე. ავტორს აქვს უაღრესად პრი-
მიტიული ანარქიზმის უაღრესად ველური იდეები. არის ცო-
ტაოდენი საინტერესო ფაქტიური შენიშვნები.]

P. p.* აღინიშნოს

48. მიწათმოქმედნი ჩივიან... რომელი მიწათმოქმედნი?

წვრილები: 5 მილიონი — 12 მილიონი ha (NB)

მსხვილები 0.888 — 37 „ „

85. ულუფა (ფრანგი) ჯარისკაცისა — 1 kilo პური

300 grammes ხორცი

160 „ ბოსტნეული

16 „ მარილი

15 „ ყავა

21 „ შაქარი

117. 14 074 801 cotes**; 59.3% მეურნეობებისა — donc*** —
8 346 000 მესაკუთრე (?)

119: 1882 წელი: მეურნეობების 84.7% — 25.1%

ფართობი

15.3% (866 ათასს) — 74.9% (37.1

მილიონი ha)

„უქალუ
რესი“
კონცეხ
ტრაცია

* Pages — გვერდები. რ ე დ.

** — ნაკვეთების. რ ე დ.

*** — მაშასადამე. რ ე დ.

122. სოფლის მოსახლეობის განწილება 1886 წლის სტატისტიკის მიხედვით.
- 122—123. 720 000-მდე წასული მესაკუთრე (აბსენტეიზმი).
- 131—132. წერილი კულტურა არჩენს ბევრად > მოსახლეობას.
160. 1831-დან 1886 წლამდე სოფელმა ქალაქებს მისცა **6 მილიონი კაცი**.
165. მიწათმოქმედი მოსახლეობა 1851 და 1886 წ.
- $$\left\{ \begin{array}{l} < \text{მესაკუთრეთა რიცხვი} \\ = \text{მენახვერეთა} \\ + \text{მუშათა} \end{array} \right\} \text{NB}$$
167. მუდმივი მუშები 1862 და 1882 წ. (—). [ციფრები იგივეა, რაც ბულგაკოვთან (6)]
174. დიდი ქალაქების ზრდა 1831-დან 1886 წლამდე.
- 194—195. ავტორი მხარს უჭერს *paix sociale*-ს*, „ჩვენნი დაწესებულებების სიმტკიცეს“, წინააღმდეგია „მიწათმოქმედების გადაჭარბებული ინდუსტრიალიზაციისა“

ესეც სოციალისტია! Konfusionsrath! **

- 195—197. ახლა მიწათმოქმედება ექსტენსიურია (მსხვილ მეურნეობაში), ცოტა პროდუქტებს იძლევა etc.
- უნდა იყოს—წვრილი, ინტენსიური.
197. წვრილი საკუთრება, წვრილი წარმოება: **Maurice**-ის ლოზუნგი.
197. მიწათმოქმედების ახალი (მომავალი) ფაზა „პერიოდი მებოსტნეობისა“ (ხაზგასმა ავტორისა) ან „წვრილი კულტურისა“ (!)—ერთადერთი შესაძლო გამოსავალია (!). თანამედროვე საზოგადოების ტენდენციაა შრომისა და საკუთრების შეერთება.
198. როგორ შეიძლება ამის მიღწევა?
„ძალიან უბრალოდ“ (!)—
199. საჭიროა რეფორმა,—ანგარიში უნდა გაეწიოს მასებში გაბატონებულ თანამედროვე იდეებს—ინდივიდუალურ საკუთრებას (!) ოჯახს (!!)

* — სოციალურ მშვიდობას. რედ.

** — თავგზააბნეული! რედ.

200. მსხვილი მეურნეობის „თანდათანობით“ განდევნა.
 203. გამოცხადდეს თვითიერი მოქალაქის უფლება ისარგებლოს ეროვნული ტერიტორიით

მაშასადამე, მიწის ნაციონალიზაცია.

204. ჯერ სახელმწიფო მიწები მიექიარავოს წვრალ მეურნეობებს
 205. გადასახადი დაედოს მსხვილ მიწებს.
 etc.

234. (234—266) (!!) — კანონის პროექტი (!!) მიწაზე წილისყრა და ა. შ.
 278. — ცალკეული დეპარტამენტების ცალკეული აღწერილობანი.

(ყველაზე ძვირფასია წიგნში.)
Nord. ჭარხლის მოყვანა (287. pivot de la culture*).
 გაძლიერებული განოყიერება.

წვრილი	1—10 ha : 32 000 მეურნეობა — 248 000 ha
კულტურის	10—50 : 10 000 „ — 206 000 ha
სიჭარბე (?)	50 და > : 690 „ — 53 000 ha

ფერმები:

NB 232 ha. შაქრის ჭარხანა etc. სანიმუშოა. 1 ha-დან : 30 hl. blé „ne sont pas sensiblement supérieurs á ceux de la région“** (p. 291) ??? (შეადარე Nord-ში 24)

NB 50 000 kilo ჭარხალი (შეადარე Nord-ში 45 000)

140 ha. 20 მეწველი ძროხა. 30 hl., 50 000 ჭარხალი.

7 ha. 6 მეწველი ძროხა. 25 hl., 40 000 ჭარხალი (sic!)
 „Tous frais payés, la famille en partie nourrie, le bénéfice, ici plutôt le salaire, est de 15 á 1800 frs. par an“*** (291).

უდიდესი განვითარება *industrie* და *mines*****

* — ძირითადი კულტურა. რედ.

** — 30 ჰექტოლიტრი ხორბალი „მნიშვნელოვნად არ სჭარბობს ასეთს ოლქში“. რედ.

*** — „ყველა დანახარჯის ანაზღაურებისას ოჯახის ნაწილობრივი რჩენის დროს, მოგება, აქ უფრო ხელფასი, შეადგენს 15-დან 1800 ფრანკს წელიწადში“. რედ.

**** — მრეწველობისა და სამადნეების (მალაროების). რედ.

294. || მთელი მოსახლეობა ნახევრადმიწათ-
მოქმედი, ნახევრადინდუსტრიულია,
მიწის პატარა ნაკვეთით. *5 ha*-მდე თავს
ვერ ირჩენს.
295. — იხლის ქირას თავისი მიწის დამუშავებაში (!)
[ზოგჯერ შრომით!]
— ქირით უკვებავს პირუტყვს ვაჭრებს.
296. ჭარხლის მოყვანა — მანქანების დახმარებით.
ბავშვების შრომა.
— მუშაობენ მზა ტანსაცმლის ვაჭრები-
სათვის ლილში (NB) NB
(14 საათის სამუშაო დღე, — ოჯახზე (!) —
1 — 1 $\frac{1}{4}$ frs).
297. სოფლის მუშის მდგომარეობა *assez dure**... ხორცი
კვირაობით... სილატაკე...
- 298 — 299. დაქირავებით მომუშავე წვრილ მესა-
კუთრეთა რიცხვის გადიდება.
მორისის „მორალი“:
„საშიშია“ მიწათმოქმედების (ჭარხალი) ინდუსტრია-
ლიზაცია, „შეცდომაა“ (308) მიწათმოქმედების გან-
ხილვა როგორც ინდუსტრიისა და სხვა და სხვა. სა-
ჭიროა წვრილი წარმოების განვითარება!! და ა. შ.
309. *Aisne*. სკარ ბობს მსხვილი კულტურა — *Nord'y*-ის
საწინააღმდეგო.
უარესი ნიადაგი, მიწათმოქმედების ჩამორჩენილობა
315. მეთრნეობა *ha*
 < 1 *ha* — 29 000 — 14 000
 1 — 10 — 22 000 — 94 000
 10 — 50 — 7 000 — 169 000
 50 — 100 — 991
 100 — 300 — 1 016 } 404 000
 300 და > — 69
320. ჭარხლის წარმოების ზრდა. (Idem 316)

* — საკმაოდ მძიმეა. რედ.

322. მუშები ძალიან უკმაყოფილო არიან („სერვაჟზე“ ბევრად უკეთესი არ არის!)
 ...მცირე საზღაური და საჭმელი...
340. უკეთესი არ არის მუშის მდგომარეობა პიკარდი-აში და „beauceron“-ში.

მეურნეობა ha

342.	მეგობოსტნეობა პარიზის გარეუბნებში... 28 000 ha-დან... 1800 ha ბოსტნებია, გაყოფილი 10 000 საწარმოდ... 1000 metres carrés-დან** 1 ha-მდე (344)...	$\left. \begin{array}{l} < 1 \text{ ha: } 11\ 000 - 5\ 000 \\ 1 - 10: & 2\ 600 \\ 10 - 50 & 290 \\ 50 - 300 & 13 \\ 300 - 500 & 2 \end{array} \right\} 23\ 000$
		<u>28 000</u>

მეგობოსტნეები მეტწილად იჯარით იღებენ მიწას 2000 frs-ად...

345. — — საერთო შემოსავალი 1 ha-დან = 20 000 frs
 (კაპიტალი საქმის საწარმოებლად 25 000 frs)
 წმინდა შემოსავალი = 10 000 frs

345. მუშა 1 ha-ზე ცოლ-ქმარი (პატრონები) — 2

$\left\{ \begin{array}{l} \text{ხელფასი} \\ \text{და შენახვა} = 6\ 000 \\ \text{frs} \end{array} \right.$	$\left\{ \begin{array}{l} 3 \text{ მუშა კაცი} \\ 2 \text{ ქალიშვილი} \\ \text{დღიური მუშა ქალი} \end{array} \right.$	— 3	(ზაფ- ხულ- ში)
		— 2	
		— 1	

ნორმანდია.

• • •

358. ძალიან წვერილი მესაკუთრეები დაქირავებით მუშაობენ.

361. — უმცირესობისათვის ნორმანდია არის „pays riche“***, მაგრამ გლეხთა მასისათვის „rude et inhospitalière“****...

* — ბატონყმურ მდგომარეობაზე. რ ე დ.

** — კვადრატული მეტრიდან. რ ე დ.

*** — „მდიდარი ქვეყანა“. რ ე დ.

**** — „მკაცრი და არასტუმართმოყვარე“. რ ე დ.

375. მებოსტნეები შერბურგის ახლოს (ასაღებენ ინგლის-ში კომბოსტოს etc.) მიწა ღირს 15—20 ათასი frs (1 ha).
376. მეურნეობები 1-დან 10 ha-მდე...
(NB) 1 ha-ზე საჭიროა 2—3 მუშაკაცი (300—500 frs) და მორისს უხარია: „წვრილი კულტურა“!..

დაწერილია 1901 წ.
ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**ზენიშვნები ა. ხლავოვო-ხლავოვსკის
წიგნზე „ბელგიის სოფლის მეურნეობა
მე-19 საუკუნეში“⁷⁹**

Chlapowo-Chlapowski-დან.

ბელგიის სასოფლო-სამეურნეო tätige* მოსახლეობა.

	სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოებში მონაწი- ლე ოჯახების წევრები	Gesinde** და დღიური მუშები	სულ (ორივე სქესის)
1846)	906 575	177 026	1 083 601
1880)	982 124	217 195	1 199 319
1895)	1 015 799	187 106	1 204 810
		+1 905 Hofbeamte***	

ibidem

69—71— „თანამედროვე“ მსხვილი წარმოება.

71—72. პარცელური მეპატრონეები როგორც მუ-
შები მსხვილ მეპატრონეებთან.

99—100. Idem (NB).

102. წვრილი და მსხვილი მეურნეობების კონკუ-
რენცია.

137. პარცელური მეპატრონეების ზრდა = მუშების
ზრდას.

139. სოფლის მუშათა უბადრუკი მდგომარეობა.
Idem 145—146.

* — თვითმოქმედი. რ ე დ.

** — შინა მსახურნი. რ ე დ.

*** — სამეურნეო მოსამსახურეები. რ ე დ.

144. უფრო ინტენსიურია მუშაობა
წვრილ მეპატრონეებთან (NB).
148. მუშების დაწინაურება წვრილ მესაკუთრე-
ებად.
148. დამოკიდებულება წვრილ და მსხვილ მეპატ-
რონეთა შორის. (დახმარება.)

დაწერილია 1901 წ.
ივნის—სექტემბერში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**შენიშვნები ბადენის ანკეტის
მასალების გამო⁸⁰**

Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogthum Baden.
1883. Karlsruhe*.

(3 დიდი ტომი, 4-ც კი, ვინაიდან მე-3-ეს + *Ergebnisse der Erhebungen***.

მთელი რიგი მონოგრაფიები ცალკეულ თემთა შესახებ და შემდეგ შედეგები. ძალიან ბევრი ბიუჯეტები).

ტომი I. აღინიშნოს (გადაფურცვლით)

ზანდაბაუზენის თემი (პეიდელბერგის ოლქი) I ტომი, VIII*), გვ. 30 [ტომი I, VIII* (თემი)].

ბიუჯეტები. მსხვილი გლეხი. 9.⁸⁰ ჰა. 1 მოჯამაგირე + 1 მსახური ქალი + 379 დღე დღიური მუშაობისა.

წვრილი გლეხი. 2.⁹⁶ ჰა (1.⁸² საკუთარი + 1.³⁴ იჯარით აღებული)

თესავს თამბაქოსა და სვიას.

10 კაცდღე (დღიური მუშაობა).

[თამბაქოსა და სვიის დროს შრომა ნავარაუდევია უნდა იყოს 1¹/₄ სამუშაო დღე არ-ზე. მაშასადამე ჯამი = 370 დღეს

ქმარი — 300	}	370.]	მთელი შემოსავალი = 2 032. ³²
ცოლი — 60			გასავალი <u>1 749.⁹¹</u>
დღიური მუშა — 10			<u>282.⁴¹</u>

*) თვითეული თემის აღწერა—ცალკე ნაკვეთი ცალკე პანაკით. ამიტომ მითითებისას უნდა აღინიშნოს ტომი და თემი: ტ. II, XI = XI-ე თემი II ტომში.

* გამოკვლევა სოფლის მეურნეობის მდგომარეობის შესახებ ბადენის დიდ საჰერცოგოში. 1883. კარლსრუე. რედ.

** გამოკვლევის შედეგები. რედ.

იქვე

დღიური მუშა = წვრილი მოიჯარის მეურნეობა.

2.30 ჰა 12.6 არი საკუთარი დღიური მუშების 16
 217.2 „ იჯარით აღებული სამუშაო დღე
 229.8 არი სულ 1³/₄ სამუშაო დღე 1 არზე.

საერთო შემოსავალი—1543.50
 გასავალი —1472.58 Σ=410 არი
 + 70.92

16— დღიური მუშა
 300—ქმარი
 94—ცოლი

Ergebnisse. გვ. 56—57. ხორცის მოხმარება დღეში ერთ-სულზე მსხვილ გლეხურ და საშუალო გლეხურ მეურნეობებში.

ყველგან (8 მაგალითი) მსხვილ გლეხებთან ბევრად მეტია.

ტომი II. II, XI თემი. გვ 48. 18 არ თამბაქოს 80 სამუშაო დღე სჭირდება.

[ბადენის მთელი ეს ანკეტა 37 ტიპიური თემის გამოკვლევაა. საერთო ანგარიშით — უაღრესად დაწვრილებითი, უაღრესად დეტალური, უმაგალითოდ დეტალური, ბიუჯეტები (70), რომელთა მთავარი შედეგები მოყვანილია ჩემ მიერ ამოღებულ ცხრილში.

საინტერესოა *Ergebnisse*-ში—Anlage VI: Uebersichtliche Darstellung der Ergebnisse der in den Erhebungsgemeinden angestellten Ertragsberechnungen“ (S. 149—165)*. ეს არის ცხრილის ფორმით მოყვანილი ნაკრები საბიუჯეტო (და სამეურნეო) მონაცემები ცალკე აღწერილი კომპლენის შესახებ. (37+33=70 ბიუჯეტი.)

იხ: ამონაწერი ამ 70 ბიუჯეტის მონაცემებისა უბის წიგნაკში #1.

31 მსხვილი გლეხი (ან ხუტორელი)
 21 საშუალო გლეხი
 18 წვრილი გლეხი (მათ შორის 1 მევენახე)
 —
 70

* შედეგებში საინტერესოა დანართი VI: „გამოკვლეულ თემებში შემოსავლიანობის გამოანგარიშების შედეგთა მოკლე მიმოხილვა“ (გვ. 149—165). რ. ე. დ.

Ergebnisse-ში [მე გადავფურცლე მხოლოდ Ergebnisse. თვით მასალები კი (1—3 ტომები)—არა, რადგან მათი კვინტესენცია ბიუჯეტების ცხრილშია, სპეციალურად შესწავლისათვის კი არა მცალია]—ყურადღებას იპყრობს ხელაღებით გამოყვანილი დასკვნები: არსად, არც შეჯამებებში, სისტემატურად არ არიან დაყოფილი მსხვილი, საშუალო და წვრილი გლეხები, ყველგან ლაპარაკია „საერთოდ“, მაგ., მოხმარების შესახებაც კი. შედარებულია თემები, და არა მსხვილი, საშუალო და წვრილი საწარმოები. (მაგალ. გვ. 55—56.)

Ergebnisse-ს 21-ე გვერდზე ასეთი ცხრილია (1873 წ. მონაცემების მიხედვით)

		სას.-საშ. საწარმოთა რიცხვი	%	ფართობი ჰექტრობით	%
I „შერეული სა- წარმოები“ („დღიურ მუშათა და შინამრეწველთა“) 0—10 მორგენი (0—3.6 ჰა)		160 581	72.6	227 213	28.6
II წვრილგლეხური საწარმოები 10—20 „ (3.6—7.2 ჰა)		38 900	17.6	193 923	24.3
III საშუალოგლეხური საწარმოები 20—50 „ (7.2—18 ჰა)		18 346	8.3	193 936	24.3
IV მსხვილგლეხური საწარმოები 50—100 „ (18—36 ჰა)		3 721	1.6	93 152	11.3
V მსხვილი (ნათ შორის მსხვილ- გლეხურიც) სა- წარმოები 100—500 „ (36—180 ჰა)		1 177	0.6	65 671	8.4
VI სათემო მიწები და სხვ. 500 და მეტი „ (180 და მეტი)		21	0.01	5 542	0.6
		222 746	100	797 597*	100

გარე-საშოვარი—კუსტარული სარეწები (ჰერვილი, ვიტენ-შვანდი, ნოიკირხი) (გვ. 43)

ტყის სამუშაოები

დღიური სამუშაოები

საფაბრიკო სამუშაოები, ქვის სამტეხლოები და სხვ. და სხვ.

საშოვარზე მიდიან მიწისა და ტყის სამუშაოებზეც (გვ. 45 ნოიზატციდან).

* ამ სვეტში წყაროში შეცდომაა 100-ით (გამოდის 797 497). რედ.

ნოიკორხში 40 ჰა ითვლება თავის სარჩენ მინიმალურ ფართობად. გვ. 44.

α და β^* მონაცემების გამო (იხ. ცხრილები უბის წიგნაკში) საინტერესოა აღინიშნოს:

მსხვილ და საშუალო გლეხებს, რომელთა ნაკვეთები აღწევს დაახლოებით 7—10 ჰა-ს მარცვლეულის რაიონებში და 4—5 ჰა-ს სავაჭრო კულტურებისა და მეღვინეობის რაიონებში... (ხოლო ტყეები 20—30 ჰა)... გამოანგარიშების შედეგები (α β) ცუდი როდი აქვთ (გვ. 66)... აქ საშიში არ არის 40—70%, საშუალო 55% დავალიანება.

...პირიქით, ნაკლებ ხელსაყრელი პირობები იქმნება წვრილი გლეხური მოსახლეობისათვის, ე. ი. ... როცა მიწათმოქმედებისათვის 4—7 ჰაა, სავაჭრო მცენარეებისა და მეღვინეობისათვის 2—4 ჰა... ტყეები 30-მდე ჰაა...

ამ წვრილი გლეხებისათვის დასაშვები დავალიანების საშუალო საზღვარი არის... ყოველმხრივ ბევრად უფრო დაბლა, ვიდრე საშუალო და მსხვილი გლეხებისათვის უნდა იყოს დაწესებული.

...აღნიშნული ოდენობის მამულებისათვის, ოჯახის საშუალო შემადგენლობისა და წმინდა მარცვლეულ რაიონებში, დავალიანების საზღვარი... არ უნდა აღემატებოდეს მამულის შეფასების 30%-ს, თუ ვივარაუდებთ პროცენტების სწორი გადახდისა და ვალის გასტუმრების სრულ უზრუნველყოფას... (გვ. 66).

...ზემოთ მოყვანილი ციფრები ამტკიცებენ მეტად გავრცელებულ აზრს, რომ გლეხთა მამულების ის მფლობელნი, რომელნიც დღიური მუშებისა და საშუალო გლეხების მიჯნაზე (შუაში) დგანან (სოფლად ასეთ მეურნეებს ჩვეულებრივად ეძახიან „საშუალო წო-

* α — საშუალო წლიური მოგება 1 ჰა-ზე (მარკა); β — მამულის დასაშვები დაბეგრა გადასახადით, ვალებთან ერთად %-ობით მამულის იმ კაპიტალური ღირებულების მიმართ, რომელიც გადასახადით იბეგრება. რ ე დ.

დებას“—Mittelstand), ხშირად უფრო მძიმე მდგომარეობაში იმყოფებიან, ვიდრე მფლობელობის ოდენობით უმაღლესი და უდაბლესი ჯგუფები, — იმდენად, რამდენადაც ისინი, თუმცა კარგად ართმევენ თავს ზომიერ დავალიანებას, როცა ეს დავალიანება არ სცილდება გარკვეულ და არც ისე მაღალ საზღვარს, დიდი გაჭირვებით ასრულებენ თავიანთ ვალდებულებებს, ვინაიდან არა აქვთ საშუალება რეგულარული გარე-საშოვრები ჰქონდეთ (დღიური სამუშაოები და სხვ.) და ამით თავიანთი შემოსავალი გაადიდონ*. მათ მხოლოდ მაშინ შეუძლიათ შეასრულონ თავიანთი ვალდებულებანი, როცა ბავშვები გაიზრდებიან, მოეწყობიან და ოჯახის ხარჯები ნაკლებ ტვირთად დააწვება ამ წვრილ მეურნეობებს. ამის საწინააღმდეგოდ, სწორედ ნადელის მქონე დღიური მუშები (შინამრეწველები), რამდენადაც მათ აქვთ თუნდაც მცირეოდენი რეგულარული გარე-საშოვრები, ხშირად საგრძნობლად უკეთეს მდგომარეობაში იმყოფებიან, ვიდრე ისინი, რომლებიც „საშუალო წოდებას“ ეკუთვნიან, ვინაიდან, როგორც ეს ძალიან ბევრ შემთხვევაში გვიჩვენა გამოანგარიშებამ, გარე-საშოვრები ხშირად ისეთ მაღალ ნაღდ (ე. ი. ფულად) შემოსავალს იძლევა, რომ დიდი ვალების გასწორებაც კი შესაძლებელი ხდება**;

ამით აიხსნება ის ხშირი ფაქტი, რომ იქ, სადაც ასეთი პირობებია, წვრილი მიწათმფლობელები, როგორც არიან დღიური მუშები და სხვ., თანდათან ათავისუფლებენ ვალებისაგან წვრილ გლეხურ ნაკვეთებს. ეს გამოანგარიშება აგრეთვე ცხადყოფს, რომ სწორედ იმ სოფელ მეპატრონეებს, რომლებიც დამოუკიდებელი გლეხური მოსახლეობის დაბალ ფენებს ეკუთვნიან, ყველაზე მეტი მიზეზი აქვთ იმისა.

NB

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 5, გვ. 232. რ ე დ.

** იქვე, გვ. 232—233. რ ე დ.

რომ ფრთხილად მოიხმარონ თავიანთი კრედიტი და ამიტომ უძრავი საკუთრების შექმნის დროს მათ უხდებოდათ განსაკუთრებული სიფრთხილით გადასინჯონ თავიანთი ფინანსურა შესაძლებლობანი (გვ. 66—67).

[დავალიანების საკითხშიც სჭარბობენ თემობ-
რივი მონაცემები.]

შეად. განსაკუთრებით 97 გვ.: „საბოლოო დასკვნა (დავალიანების საკითხზე); წვრილგლეხურა მოსახლეობის შედარებით ნაკლებ ხელსაყრელი მდგომარეობა“.

მფლობელთა ჯგუფების მიხედვით დავალიანების გამოკვლევამ ცხადყო:

თითქმის ყველგან... აღმოჩნდა, რომ პროცენტულად ყველაზე მეტი დავალიანება აქვთ მნიშვნელოვანად დაბალ ჯგუფებს (ნადელის მქონე დღიურ მუშებს) და რომ პირიქით საკუთრივ გლეხური მოსახლეობისათვის ეს პროცენტული შეფარდება მნიშვნელოვნად კლებულობს, და საერთოდ იგი კლებულობს, რაც უფრო იზრდება მფლობელობათა ოდენობა, ზოგჯერ ძალიან სწრაფადაც, ხოლო უმაღლეს ჯგუფებში (მსხვილი გლეხური მეურნეობა) ძალიან ხშირად თითქმის სულაც ისპობა (გვ. 89).

საბოლოოდ, გამოკვლეულ თემებში დავალიანების დონის გამოკვლევის შედეგი ამ მონაცემების მიხედვით შემდეგი სახით წარმოგვიდგება:

ნადელის მქონე დღიურ მუშებს უძრავი ქონების დავალიანება თითქმის ყველგან მეტად მნიშვნელოვანი აქვთ. მიუხედავად ამისა, დავალიანების ეს ნაწილი ყველაზე ნაკლებ საშიშია (გვ. 97)—ვინაიდან სოფლის მოსახლეობის ეს ნაწილი იმედს ამყარებს უმთავრესად არა მიწიდან მიღებულ შემოსავალზე და გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ რეგულარული („რამდენადმე“) შემოსავლის დროს დღიური მუშები თავს ართმევენ ვალებს (მეტწილად მიწის საყიდლად აღებულს).

საშუალო და მსხვილი გლეხების უძრავი ქონების დავალიანება ყველა გამოკვლეული თემის დიდ უმრავლესობა-

ში, ისეთებშიც კი, რომლებიც მეტისმეტად დავალიანებულად ითვლებიან, ისეთი საზღვრების ფარგლებშია, რომლებსაც მფლობელობათა ოდენობა სახავს, ხოლო თემების გარკვეულ, საკმაოდ მნიშვნელოვან რაოდენობაში, რომლებიც ყველა სამეურნეო რაიონში მოიპოვება, ეს დავალიანება ძალიან მცირეა...

მეორე მხრივ გამოკვლეული თემების მნიშვნელოვან რაოდენობაში წვრილგლეხური მოსახლეობის დავალიანება შედარებით დიდი და არცთუ უხიფათოა, თუმხედველობაში მივიღებთ დავალიანების დასაშვებ საზღვარს, და ვინაიდან ეს უფრო დიდი დავალიანება საბოლოო ანგარიშით უპირატესად უნდა მიეწეროს გარკვეულ გარეშე პირობებს... (გვ. 97) (მიწა, ჰავა, მცირემიწიანობა და სხვ.), შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ქვეყნის სხვა თემებშიც იგივე გვხვდება.

ეს დავალიანება — უმთავრესად მფლობელობის გირავნობით აღებული კრედიტის (მიწის ყიდვა და მამულების გადაცემა) შედეგია.

...მიწის ყიდვის დროს განსაკუთრებით დიდი სამეურნეო სიფრთხილის გამოჩენა — პუნქტი, რომელზეც მიუთითებს გამოკვლევათა ანგარიშების უმრავლესობა — უწინარეს ყოვლისა ესაჭიროება სწორედ წვრილგლეხურ და მის გვერდით მდგომ დღიურ მუშა მოსახლეობას (გვ. 98).

NB

წვრილი გლეხები შედარებით ცოტას ყიდვიან ნაღდ ფულზე, ფული კი დიდად ესაჭიროებათ: აქედან...

ხოლო კაპიტალის ნაკლებობა მეტისმეტად საგრძნობელს ხდის მათთვის ყოველგვარ სეტყვას, პირუტყვის ჭირს და სხვ.*.

დაწერილია 1901 წ. ივნის —
სექტემბერში

პირველად დაბეჭდა 1932 წელს
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 5, გვ. 233. რე დ.

შენიშვნები M. E. SEIGNOURET-ის წიგნზე
„ESSAIS D'ECONOMIE SOCIALE ET AGRICOLE“⁸²

M. E. Seignouret. „Essais d'économie sociale et agricole“. Paris 1897. (p. 232 et suivantes) — ერთ-ერთ essays-ში იძლევა წვრილი, მსხვილი და საშუალო მეურნეობის შედარებას (1869— Société d'agriculture de la Gironde) vinicole

exemplum fictum NB

- I. წვრილი 1 ha 60 a. — მეუზაობს მხოლოდ თვითონ ოჯახიანად
- II. საშუალო 10 „ 25 „ — თვითონაც ოჯახიანად და ერთი მეუზა (aide laboureur) + დღიური მეუშები
- III. მსხვილი 51 „ 25 „ — თვითონ არ მეუზაობს. Maître-valet 1, valets-laboureurs (3) et vigneron (6—7) à prix-fait

Ad I: სამუშაო დღე საჭიროა: 250 კაცის + 200 ქალის
 { 50 კაცის + 50 ქალის }
 { რჩება დღიური სამუ- }
 { შაობებისათვის }

ქონების ღირებულება	წვრილი	საშუალო	მსხვილი
	frs	frs	frs
ვენახები.....	4 800	24 000	110 000
ხანარჩენი მიწა.....	900	10 500	55 000
ახალი.....	1 000	2 000	16 000
ხარაღები და ხირტყევი... ..	—	1 000	4 000
	<u>Σ=6 700</u>	<u>Σ=37 500</u>	<u>Σ=187 000</u>

ზენიშვნები ე. სენიურას წიგნზე „სოციალური და სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკის ნარკვევები“

ბ-ნი ე. სენიურა ე. „სოციალური და სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკის ნარკვევები“. პარიზი 1897 (გვ. 232 და შემდეგი) — ერთ-ერთ ნარკვევში იძლევა მელვინეობის წვრილი, მსხვილი და საშუალო მეურნეობის შედარებას (1869—უირონდის სოფლის მეურნეობის საზოგადოება)

მოგონილი მაგალითი NB

- I. წვრილი 1 ჰა 60 არი — მუშაობს მხოლოდ თვითონ ოჯახიანად
- II. საშუალო 10 „ 25 „ — თვითონაც ოჯახიანად და ერთი მეშა (დამხმარე მხენელი) + დღიური მეშები
- III. მსხვილი 51 „ 25 „ — თვითონ არ მუშაობს. უფროსი მსახური 1, მსახური-მხენელები (3) და მევენახეები (6—7) დაოქმული ხელფასით

I-სათვის: სამუშაო დღე საჭიროა 250 კაცის + 200 ქალის
 $\left. \begin{array}{l} 50 \text{ კაცის} + 50 \text{ ქალის} \\ \text{რჩება დღიური სამუ-} \\ \text{შაოებზე-სთვის} \end{array} \right\}$

ქონების ღირებულება	წვრილი	საშუალო	მსხვილი
	ფრანკი	ფრანკი	ფრანკი
ვენახები.....	4 800	24 000	110 000
დანარჩენი მიწა.....	900	10 500	55 000
სახლი.....	1 000	2 000	18 000
იარაღები და პირუტყვი..	—	1 000	4 000
	Σ=6 700	Σ=37 500	Σ=187 000

ხარჯები:	წვრილი	საშუალო	მსხვილი
4%	268	1 500	7 480
impôt et prestations	36	190	805
échalas pour les vignes ..	25	120	550
vime	15	70	350
achat de fumier.....	40	125 პირუტყვის ხარჯები	525
		+ 33 დაქედვა და დაფარვა*	
" " paille.....	16	სასუქი	400
გადაზიდვა.....	15		
სახლის შეკეთება.....	15	45	200
დაზღვევა ხანძრისაგან...	4	10	30
კასრების შეკეთება etc...	+10	+130	150
	+30	+60	
xendanges (№ 1).....	20	250	+2 000
			+1 170
			2 450

ხელფასი +600
+187

კიდევ ხელფასი=1 350

250 კაცის დღე à 2.25=562	300 კაც. დღე	soutrage,	
	2.25=675	jonc	210
200 ქალის " " 0.75=150	250 ქალ. დღე	%	-215
	0.75=187	სხვადა-	=625
		სხვა	
<u>Σ=1 210**</u>	<u>Σ=4 182</u>	<u>Σ=18 510</u>	

(№ 1) Quelques journées d'hommes ou de femmes payées ou rendues, et la nourriture achetée estimées: 20 frs, (p. 241)

* ამ სვეტში სენიურე აღნიშნავს: „ცხოველების ვეტერინარული დაზღვევა ან მათი ღირებულების დაკარგვა უფრო მნიშვნელოვანი იყო, ვიდრე წვრილი მიწათმფლობელის მეურნეობაში“. რ ე დ.

** წვრილი მეურნეობის ხარჯების მუხლების ჩამოთვლაში ლენინს გამოუტოვებია პროცენტების გადახდის სვეტი—4 ფრანკი. რ ე დ.

სარჯები:	წვრილი	საშუალო	მსხვილი
4%	268	1 500	7 480
გადასახადი და ნატურალური გამოსაღებები...	36	190	805
სარები ვენახებისათვის .	25	120	550
ვაზი.....	15	70	350
ნაკელის ყიდვა.....	40	ყოველგვარი სარჩები	პირუტყვის დაჭედვა და დაფარვა
ჩალის „	16		სასუქი
გადაზიდვა	15		
სახლის შეკეთება.....	15	45	200
დაზღვევა ხანძრისაგან.	4	10	30
კასრების შეკეთება და სხვ.	+10 +30	+130 60	150
ყ უ რ ძ ნ ის კ რ ე ფ ა (№ 1)...20		250	+ 2 000 + 1 170
	ხელფასი	+ 600 + 187	2 450
			კიდევ ხელფასი = 1 350
250 კაცის დღე თითო 2.25=562 300 კაც. დღე			ლელო,
			ლერწამი 210
			% —215
200 ქალის „ „ 0.75=150 250 ქალ. დღე			სხვადასხვა =625
	<u>Σ=1210**</u>	<u>Σ=4 182</u>	<u>Σ=18 510</u>

(№ 1) კაცების ან ქალების დღიური მუშაობის რამდენიმე დღის გასამრჯელო ან საზღაური, საჭმლის ყიდვა—შეფასებითა 20 ფრანკი (გვ. 241)

შემოსავალი	წერილი	საშუალო	მსხვეი
4 კასრი ლეინო à 240	=960	18 ¹ / ₂ კასრი.	75 კასრი
		à 250=4 625	à 275=20 625
		მიწიდან—732	90 hl
		=====	ხორბალი=2 250
	შემოსავალი=5 357		დანარჩენი
			მიწიდან = 655
			<u>Σ=23 530</u>

ბალანსი—250 ბალანსი + 1175 ბალანსი + 5 020

ან სხენაირად
 შემოსავალი = 960—498=462
 (498=1 210—562—150)
 დღიური სამუშაოები
 50 კაც. დღე à 2.25=112.50
 50 ქალ. დღე " 0.75=37.50

 612

ხოლო როგორც *premier valet*-ს
 (მუშას)

მას ექნებოდა 840 frs

დაწერილია 1901 წ
 იენის—ოქტომბერში

იბეკდება პირველად,
 ხელნაწერის ?ახედვით

შემოსავალი	წერილი	საშუალო	მსხვილი
4 კასრი ღვინო თითო 240	=960	18 ¹ / ₂ კასრი	75 კასრი
		თითო 250=4 625	თითო 275=20 625
		მიწიდან — 732	90 ჰექტოლიტრი
		=====	ხორბალი =2 250
		შემოსავალი=5 357	დანარჩენი
			მიწიდან= 655
			<u>Σ=23 530</u>

ბალანსი—250 ბ ა ლ ა ნ ს ი † 1 1 7 5 ბ ა ლ ა ნ ს ი † 5 0 2 0

ან სხვანაირად

შემოსავალი=960—498=462	}
(498=1 210 — 562 — 150)	
დღიური სამუშაოები	
50 კაც. დღე თითო 2.25=112.50	
50 ქალ. დღე „ 0.75= 37.50	
	<u>612</u>

ხოლო როგორც პირველ მსახურს

(მუშას)

მას ექნებოდა 8 4 0 ფრანკი

გერმანული აგრარული სტატისტიკიდან⁸³

((გვ. 1—20))

იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც 1882 წელს მანქანებს ხმარობდნენ

	Dampf- pflüge*	Säema- schinen**	Mähmaschi- nen***	Dampf- Dreschmaschinen****	andere	Σ
< 2	3	4 807	48	4 211	6 509	
2— 5	7	4 760	78	10 279	23 221	
5— 10	6	6 493	261	16 007	51 822	74 589
10— 20	18	9 487	1 232	18 856	86 632	116 225
5— 20	24	15 980	1 493	34 863	138 454	190 814
20—100	92	22 975	10 681	17 960	115 172	
100 და >	710	15 320	7 334	8 377	15 011	
	836	63 842	19 634	75 690	298 367	

ჩანს, სწორედ ეს მანქანებია აღებული ამ ამონაწერის***** მე-5 გვერდზე 1895 წელთან შესადარებლად (ხუთი სასოფლო-სამეურნეო მანქანის ხმარების შემთხვევათა რიცხვი). აი ამავე მანქანებზე 1907 წლის მონაცემები (ხმარების შემთხვევათა რიცხვი):

1907 < 2 ha	131 489;	ხოლო ჯგუფის 100 მეურ-ზე =	3.8
2— 5	313 641;	" "	= 31.2
5— 20	968 349;	" "	= 90.9
20—100	469 527;	" "	= 179.1
100 და >	64 098;	" "	= 271.9
Σ =	1 947 104		33.9

* იმ მეურნეობათა რიცხვის შემცირება, რომლებიც 1895 წელს Säemaschinen-ს იყენებდნენ, ნაწილობრივ იმით აიხსნება (S. 36*), „dass die Landwirte jetzt an Stelle der Säemaschinen die Drillmaschinen in Gebrauch genommen haben“*****.

- * — ორთქლის გუნები. რ ე დ.
- ** — სათესი მანქანები. რ ე დ.
- *** — სათიბელები. რ ე დ.
- **** — ორთქლისა და სხვა სალუწი მანქანები. რ ე დ.
- ***** — იხ. ეს ტომი, გვ. 196. რ ე დ.
- ***** — „რომ სოფლის მეურნეები ახლა ჩვეულებრივი სათესი ნახ-ქანების ნაცვლად მჭკრივად სათეს მანქანებს ხმარობენ“. რ ე დ.

საჭიროა აღინიშნოს საბოსტნე (gärtnerisch benutzt) და სატყეო მიწის განაწილება

		მთელი მათი ფართობი	მათ შორის მხოლოდ მუხრანის მუხრანეობები	საბოსტნე მიწა ha	ტყეუბის მქონე მუხრანეობები	%	მათი ტყეები კეკეტაროზში	1907 ტყეები კეკეტაროზში 1907 წელს
სულ მუხრანეობები								
2-მდე ha	3 236 367	2 415 914	367 402	99 034	147 777	4.57	413 033	514 279
2— 5 "	1 016 318	4 142 071	1 387	50 420	222 749	21.92	546 860	654 607
5— 10 "	998 804	12 537 660	536	79 154	400 557	40.10	1 850 277	2 121 024
20.—100 "	281 767	13 157 201	69	57 091	146 997	52.17	2 197 830	2 186 484
100 და > "	25 061	11 031 896	5	43 642	13 754	54.88	2 574 276	2 203 360
	5 558 317	43 284 742	369 399	329 341	931 834	16.78	7 582 276	7 679 754

ამ მონაცემებიდან ჩანს, რომ მებოსტნეობაშიც არის კონცენტრაცია, მაგრამ მისი ოდენობის განსაზღვრა ძნელია.

ტყეები კონცენტრირებულია მსხვილ მეურნეობებში (> 20 ha—4.77 მილიონი ha 7.58-დან, ე. ი. 60%-ზე მეტი).

ხოლო თუ ავიღებთ ყველა ტყეს (არა მარტო სოფლის მეურნეობასთან დაკავშირებულს), აღმოჩნდება, რომ 953 874 მეურნეობას აქვს 13 725 930 ha ტყე და 30 847 317 ha მიწა მთლიანად. ყველა ტყის თითქმის ნახევარი (6 733 044 ha 13.7 მილიონიდან. ე. ი. 49.05%) იმ მეურნეობათა ხელშია, რომლებსაც აქვთ 1000 და > ha.

საეკონომიკური მებოსტნეობის კონცენტრაციაზე (*Kunst-und Handelsgärtnerie* = „სასათბურო სარეწი“ და სხვ.) ცალკე მონაცემებია:

NB

მეურნეობები სა- ეკონომიკური ბოსტნე- ობის ოდენობის მიხედვით	მეურნეობათა რიცხვი		მათი მიწები		მიწის საშუალო რაოდენობა 1 მეურნეობაზე		
	მეურნეობათა რიცხვი	%	საბოსტნე	%	საერთო სასოფლო- სამეურნეო	საბოსტნე	სხვა სასოფლო- სამეურნეო
10-მდე არი	7 780	23.91	344	1.46	17 313	0.94	2.3
10—50 არი	13 724	42.17	3 230	13.78	56 519	0.24	4.1
50 არი—1 ჰა	5 707	17.84	3 677	15.09	77 945	0.84	13.6
1 ჰა—2 ჰა	3 397	10.44	4 208	17.55	162 277	1.24	47.7
2 ჰა—5 ჰა	1 441	4.43	3 987	16.92	157 934	2.78	109.8
5 ჰა და >	491	1.51	8 124	34.47	66 119	16.54	134.7
სულ	32 540	100.00	23 570	100.00	538 107	0.72	16.6

შეადარე დაიდი, S. 152, 40%—20-მდე ar

Weinbaubetriebe:

ვენახების მქონე მეურნეობები

ვენახების ოდენობა:	მეურნეობათა რიცხვი		ვენახები		დაწარმნი სამსოფლო- სამეურნეო		ფართობი 1 მეურნეზე	
		%		%				
10-მდე არი	88 362	25.83	4 962	3.94	221 340	0.05	2.5	
10—20 არი	81 936	23.76	11 399	9.04	258 756	0.14	3.1	
20—50 არი	103 777	30.09	32 179	25.51	371 357	0.31	3.5	
50 არი—1 ჰა	47 148	13.87	31 407	24.90	201 888	0.66	4.3	
1—5 ჰა	22 542	6.53	35 399	28.07	158 247	1.57	7.0	
5 ჰა და >	1 085	0.32	10 763	8.54	30 599	9.92	28.2	
სულ	344 850	100.00	126 109	100.00	1 242 187	0.38	3.8	

} 49%—13% }⁸⁴
 } 30%—26% }
 } 21%—61% }

თანრიგები სასოფლო-სამეურნეო (landwirtschaftlich benutzte) ფართობის ოდენობის მიხედვით:

20-მდე არი	1 134.3 ჰა	ვენახები	} 1 ჰამდე—15 477 1—10—86 890 10—50—19 015 50 და >—4 727 Σ=126 109	} 3ა " } 102 367=87.17% 3ა } 12.83%
20—50 "	4 476			
50 არი—1 ჰა	9 867			
1—2 ჰა	20 794			
2—5 ჰა	41 158			
5—20 ჰა	37 649			
20—100 ჰა	8 746			
100 და >	2 285			
	Σ=126 109			

საფრანგეთში %%

1 ჰამდე	136.2	ათასი ჰა	7.58	} 42.93
1—10	637.5		35.42	
10—40	467.9		25.98	} 57.02
40 და >	558.9		31.04	
	1 800.5		100.00	

დიდი (შედარებით!) % 100 და > არა დამოუკიდებელთა ჯგუფში (0.35% და 0.39%) იმით აიხსნება, რომ მიწათმოქმედებაში არა დამოუკიდებელთა რიცხვში აქ მოხვდნენ მხოლოდ Verwaltungs- und Aufsichtspersonen* (გვ. 49*).

შემდეგ 100 და > დამოუკიდებელთა ჯგუფი A—C—მეტწილად არიან ტყის მეპატრონეები, მრეწველები და ვაჭრები.

S. 47*

- 1=A 1 Selbständige **
- 2=A 1 Unselbständige ***
- 3=A—C Unselbständige+D
- 4=A—C Selbständige
- 5=Andere Berufsarten ****

მეურნეობები Hauptberuf-ის მიხედვით***** % %

	1. სოფლის მეურნეობა დამოუკიდებელი	2. სოფლის მეურნეობა არა დამოუკიდებელი	3. სოფლის მეურნეობა+ინდუსტრია+ვაჭრობა+სარეწები და დანარჩენი არა დამოუკიდებელი	4. მეზოსტნეობა+ინდუსტრია+ვაჭრობა+დანარჩენი დამოუკიდებელი	5. დანარჩენი საქმიანობა	Σ %
2-მდე პა	17.43	21.30	50.31	22.53	9.73	100
2— 5	72.20	2.48	8.83	16.31	2.88	100
5— 20	90.79	0.21	1.11	6.96	1.14	100
20—100	96.18	0.05	0.17	2.52	1.18	100
100 და >	93.88	0.35	0.39	1.50	4.25	100
სულ	44.88	12.90	31.08	17.49	6.47	100

2 499 130 + (717 037) + 1 227 703 + 971 934 + 359 550=5558317

* — ადმინისტრაციული პერსონალი და ზედამხედველები. რ ე დ.
 ** — დამოუკიდებელი. რ ე დ.
 *** — არა დამოუკიდებელი. რ ე დ.
 **** — სხვა სახის საქმიანობა. რ ე დ.
 ***** — საქმიანობის მთავარი სახის მიხედვით. ო დ.

მონაცემები Nebenberuf-ის* მქონე დამოუკიდებელ სოფლის მეურნეთა პროცენტის შესახებ ცხადყოფენ იმ მეპატრონეთა განსაკუთრებით ხელსაყრელ მდგომარეობას, რომლებსაც აქვთ 100 ha და > (მათი Nebenberuf=სატყეო მეურნეობა, მსხვილი ინდუსტრია, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკური წარმოებები, სამხედრო და სამოქალაქო სამსახური etc.).

2-მდე ha	26.08	Nebenberuf-ის მქონე
2— 5	25.54	დამოუკიდებელ სოფლის
5— 20	15.26	მეურნეობათა %
20—100	8.82	(S 48*)
100 და >	<u>23.54</u>	
	20.10	

Selbständige		Unselbständige	
A 2—6).....	31 751	A 1).....	717 037
B.....	704 290	A 2—6)...	67 605
C 1—10.....	130 682	B).....	790 950
C 11—21.....	32 994	C).....	12 757
C 22	72 217	C).....	101 781
	<u>971 934</u>	C).....	836
+	1 727 703	D).....	<u>36 737</u>
Andere Berufsarten.....	359 550		<u>1 727 703</u>
	3 059 187		
+			
A 1.....	2 499 130		
	<u>5 558 317</u>		

მანქანების ხმარება უალრესად სკარბობს მსხვილ მეურნეობებში (79% და 94% — ნაცვლად 46%-სა საშუალო და 14%—2%-სა წვრილ მეურნეობებში) (S. 36*)

ასევეა მანქანები მე რ ძ ე ვ ე ბ ი ს მეურნეობისათვის (NB:S.39*) (31%—3% მსხვილ, 3%—1% საშუალო, 1%—0.02% წვრილ მეურნეობებში)

* — გარე საქმიანობის რ ე დ.

შედარება 1882 წელთან:

ორთქლის გუნები:		სათიბელები:		ორთქლის საღებავები:	
მეურნეობებს აქვთ 20-ზე > ha		სულ 20-ზე > ha			
1882:	836 802	19 634	18 015	75 690	26 337
1895:	1 696 1 602	35 084	27 493	259 364	62 120
+	860 + 800	+15 450	+ 9 478	+183 674	+ 35 783

1907: 2 995 2 873 1907: 301 325 155 526 1907: 488 867 86 472
 (+1 299) (+1 271)

იმ მეურნეობათა რიცხვის პროცენტული ზრდა, რომლებიც მანქანებს იყენებენ, ყველაზე მეტია, რა თქმა უნდა, დაბალ თანრიგებშია: მცირე ოდენობები % %-ულად უფრო სწრაფად იზრდება.

(S. 36* + S. 39*)

100 მეურნეობაზე, რომლებიც საერთოდ იყენებდნენ სასოფლო-სამეურნეო მანქანებს	100 მეურნეობაზე ამა თუ იმ სასოფლო-სამეურნეო მანქანის ხმარების შემთხვევაში
2-მდე ha	2.03 2.30
2— 5	13.81 15.46
5— 20	45.80 56.04
20—100	78.79 128.46
100 და >	94.16 352.34
სულ	16.36 22.36

(იხ. გვ. 2)*	100 მეურნეობაზე 5 სასოფლო-სამეურნეო მანქანის ხმარების შემთხვევაში
1907	1882 S. 36* 1895
3.8	0.50 1.59 + 1.09
31.2	3.91 11.87 + 7.96
90.9	20.59 43.86 + 23.27
179.1	59.17 92.01 + 32.84
271.9	187.07 208.93 + 21.86
33.9	8.68 16.59 + 7.91
5—10 ha	71.1 13.5 32.9
10—20	122.1 31.2 60.8

(შეად. „Deutsche Volkswirtschaft am Schlusse 19. Jahrhunderts“, S. 51)**

*. იხ. ეს ტომი, გვ. 190. რედ.
 ** — „გერმანიის სოფლის მეურნეობა მე-19 საუკუნის დამლევს“ გვ. 51. რედ.

1882 და 1895 წლებში იმ მეურნეობათა რიცხვის შედარებისას, რომლებიც სხვადასხვა მანქანებს ხმარობდნენ, არ უნდა დავივიწყოთ, რომ წვრილი და საშუალო მეურნეობები ბევრს ხმარობენ მხოლოდ საღებულებს,—დანარჩენ მანქანებს კი უმნიშვნელო რაოდენობით.

ორთქლის გუთნებს ხმარობენ (იწყებენ ხმარებას) მხოლოდ მსხვილ მეურნეობებში.

მწკრივად სათესელებს ხმარობენ	18—57%	მსხვილი მეურნეობებისა,	5% საშუალოებისა
ნაკელის მომბნევ მანქანებს—	—3—37%	„ „	0.2% საშუალოებისა
Milchzentrifugen*	—10—15%	„ „	4% საშუალოებისა

შემდეგ (NB) დათვლილია როგორც თავიანთი, ისე დაქირავებული მანქანების ხმარების შემთხვევები. მაშასადამე, მანქანების კონცენტრაცია კიდევ უფრო მეტი უნდა იყოს.

მესაქონლეობის კონცენტრაციის საკითხზე კიდევ აღინიშნოს, რომ 1895 წელს მთელ Deutsches Reich-ში** ითვლებოდა

		Rindvieh*****	
Ohne Fläche***	663	landwirtschaftliche Betriebe***.	მათ 6 905
unter*****0.1Ar	663	„	ჰყავთ 4
0.1—2Ar	76 223	„	1 310
2—5 „	212 331	„	4 986
5—20 „	748 653	„	47 414
20—50 „	815 047	„	176 987

* — სეპარატორებს. რედ.
 ** — გერმანიის მთელ იმპერიაში. რედ.
 *** — უმიწო. რედ.
 **** — სასოფლო-სამეურნეო საწარმო. რედ.
 ***** — რქიანი პირუტყვი. რედ.
 ***** — ნაკლები. რედ.

„ლ ა ტ ი ფ უ ნ დ ი ა რ უ ლ ი გადაგვარების“ საკითხისათვის (ბულგაკოვი). მონაცემები მეურნეობებზე, რომლებსაც აქვთ 1000 და >ha:

1895: 572 მეურნეობა, რომლებსაც აქვთ

802115 ha landwirtschaftliche benutzte Fläche*

(2.46% ნაცვლად 1882 წლის 2.22%-სა)

1 159 674 ha Gesamtfläche** (2.68% ნაცვლად 1882 წლის 2.55%-სა).

მათ შორის

798 435 ha საკუთრივ სასოფლო-სამეურნეო ფართობი

3 655 „ ბოსტნები

25 „ ვენახები

298 589 „ ტყეები (25.75%)

Öd- und Unland***—1.72% *minimum* ყველა თანრი-
გოდან.

1907: 369 მეურნეობას 693656 ha Gesamtfläche

აქვს მათ შორის 497973 ha landwirtschaftliche Fläche ****

2 563 „ Gartenland*****

0 „ Weingarten*****

145 990 „ Forstland*****

[]-ში 1907 წლის მონაცემებია.

ჰყავთ პირუტყვი—საერთოდ—97.90%, Großvieh—97.73%, ცხვარი—86.01%, ლორი—90.73% და ა. შ. პირუტყვის რაოდენობა: ცხენი 55 591 [42 502]; Rindvieh: 148 678 [120 754]; ცხვარი—703 813 [376 429]; ლორი—53 543 [59 304]; თხა—175 [134]*****.

* — სასოფლო-სამეურნეო დამუშავებული ფართობი. რ ე დ.

** — მთელი ფართობი. რ ე დ.

*** — უშენი და გამოუყენებელი მიწები. რ ე დ.

**** — სასოფლო-სამეურნეო ფართობი. რ ე დ.

***** — ბოსტნები. რ ე დ.

***** — ვენახები. რ ე დ.

***** — ტყეები. რ ე დ.

***** — იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 5, გვ. 248. რ ე დ.

სასოფლო-სამეურნეო მანქანების გამოყენება: საერთოდ — 555, ორთქლის გუთანნი—81 [120]; სათესელა—448 [284]; ნაკელის მომბნევი—356; სათიბელა—211 [328]; ორთქლის სალეწელა — 500 [337]; Milchzentrifugen—72 [137] + 140. (Σ—მანქანების ხმარების შემთხვევები = 2800).

შემდეგ მათგან (1000 და > ha-ს მქონე მეურნეობებიდან) შეერთებულია

შაქრის ფაბრიკებთან — 16

არყის სახდელ ქარხნებთან — 228

სახამებლის ფაბრიკებთან — 16

წისკვილებთან — 64

ლუდის ქარხნებთან — 6

$$\Sigma = 330 \quad (33000 : 572) = 57.7\%$$

211-ს მოჰყავს ჭარხალი (26 127 ha)

302-ს მოჰყავს კარტოფილი არყის სახდელად და სახამებლის წარმოებისათვის.

21-ს რძის სავაჭრო აქვს ქალაქში (1 822 ძროხა)

204 მონაწილეობს მერქვევების ამხანაგობებში (18 273 ძროხა)

$$20\,400 : 572 = 35.6\%$$

572-დან 544 დამოუკიდებელი მიწათმოქმედია Hauptberuf-ის მიხედვით (544-დან 227 (42%) არა აქვს Nebenberuf

317 (58%) აქვს Nebenberuf)

9—Hauptberuf დამოუკიდებელი მეტყვევები, ვაჭრები და მრეწველები არიან

19—andere Berufsarten.

Pachtland* არა აქვს—ამ მეურნეობების 63.28%-ს

მათთან Pachtland=მთელი მათი ფართობის 12.88%-ს.

* — იჯარით აუღებელი მიწა. რ ე ლ.

მხოლოდ პრუსია.

1895: იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც Milchzentrifugen-ს ხმარობდნენ

	მეურნეობათა მთელი რიცხვი	იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც ხმარობდნენ Milchzentrifugen mit Handbetrieb* Kraftbetrieb**		Σ	1907	
		მეურნეობათა რიცხვი	მთელი რიცხვი		მეურნეობათა რიცხვი	იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც ხმარობდნენ Milchzentrifugen
Ohne Fläche	—	13	11	24	—	—
Unter 0,1 Ar	262	—	1	1	488	—
0,1— 2 »	45 554	7	3	10	69 774	10
2— 5 »	146 672	28	12	40	206 958	27
5— 20 »	525 466	147	76	223	560 511	128
20— 50 »	520 236	326	56	382	515 114	378
50— 1 ha	410 944	555	83	638	385 867	1 515
1— 2 »	398 979	1 415	141	1 556	362 265	7 606
2— 3 »	233 596	1 618	189	1 807	223 325	11 828
3— 4 »	163 126	1 747	317	2 064	166 117	14 058
4— 5 »	126 058	1 697	433	2 130	131 472	14 991
5— 10 »	314 634	6 137	3 111	9 248	349 352	58 347
10— 20 »	214 095	6 492	4 565	11 057	233 808	60 777
20— 50 »	155 539	7 574	4 575	12 149	147 724	47 349
50—100 »	32 575	2 279	953	3 232	28 252	8 506
100—200 »	8 697	876	306	1 182	8 236	2 330
200—500 »	8 050	798	589	1 387	7 871	2 031
500—1 000 »	3 110	307	445	752	2 670	899
1 000 და > »	533	70	132	202	340	129
Σ	3 308 126	32 086	15 998	48 084	3 400 144	230 909

* — ხელის ამძრავიან სეპარატორებს. რ ე დ.

** — მექანიკურ ამძრავიან სეპარატორებს. რ ე დ.

	მუშა პირუტყვის რაოდენობა (ცხენი + ხარი)		მთელი მუშა პირუტყვის რაოდენობა (ცხენი + ხარი + ძროხა)		ძროხების $\frac{1}{100}$ მუშა პირუტყვის საერთო რაოდენობაში	
	1882	1895	1882	1895	1882	1895
2-მდე ha	62 912	69 366	501 212	459 337		
2—5 »	308 323	302 310	1 385 769	1 412 015		
5—20 »	1 437 384	1 430 512	2 086 251	2 222 431		
20—100 »	1 168 544	1 155 438	1 193 319	1 213 350	31.1	35.6
100 და > »	650 450	695 230	650 607	698 129	2.1	4.8
სულ	3 627 613	3 652 856	5 817 158	6 005 262	0.02	0.4
	მუშა პირუტყვიან მეურნეობათა რაოდენობა					
	1882		1895			
2-მდე ha	325 005	306 340	10.61	9.48	—	1.15
2—5 »	733 967	725 584	74.79	71.39	—	3.40
5—20 »	894 696	925 103	96.56	92.62	—	3.94
20—100 »	279 284	275 220	99.21	97.68	—	1.53
100 და > »	24 845	24 485	99.42	97.70	—	1.72
	2 257 797	2 256 732	42.79	40.80	—	2.19

*) Contra: იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც ორთქლის გუთნებს ხმარობენ

	1882	1895
20—100 ha	92	277
100 და > ha	710	1325
		615

იმათი $\%$, კინც მ სო ჲო ჲ
ძროხებს ანუშავებს

იმათი $\%$, კინც ს ა გ რ თ ᲀ ᲀ
ძროხებს ანუშავებს *

იმათი $\%$, კინც ცხენებს
და ხარებს ანუშავებს

1882 1895

1882

1895

1882

1895

2-მდე ha

83.74

82.10

— 1.64

85.21

83.96

— 1.26

14.76

16.05

+ 1.26

2— 5 "

68.29

69.42

+ 1.13

72.05

74.93

+ 1.88

27.05

25.07

— 1.98

5— 20 "

18.40

20.30

+ 1.81

29.71

34.76

+ 5.04

70.29

65.35

— 5.04

20—100 "

0.25

0.28

+ 0.03

3.42

6.02

+ 2.60

96.58

93.98

— 2.60

100 და > "

0.00

0.03

+ 0.03

0.25

1.40

+ 1.16

99.75

98.60

— 1.16

41.61

41.82

+ 0.21

48.18

50.48

+ 2.30

51.82

49.52

— 2.30

მუშა პირუტყვის გამოყენების ეს მონაცემები გვიჩვენებენ მეურნეობის პირობების ყველაზე მეტ გაუარესებას, მუშა პირუტყვის ხარისხის გაუარესებას საშუალო კლასურ მეურნეობებში.

5—20 ha-ს მქონე მეურნეობებიდან მუშა პირუტყვი განუზომლად უარესია 5—10 ha-ს მქონე ჯგუფში.

სულ მეურნეობები	მუშა პირუტყვიანი	მათ შორის ამუშავენ კროხს		% მუშა პირუტყვიანი მეურნეობათა შიგნით რიცხვის მიხედვით
		მხოლოდ	ძიობვის	
5—10)	605 814	50 619 +	30 970 +	172 094 = 31.3% (!)
10—20)	392 990	31 373 +	20 671 +	15 704 = 4.2%
				20.30%
	%			
	90.5	253 683		= 46.3% (!)
	95.8	67 748		= 17.9%
				(უფრო სწორად 18.0%)

და სწორედ 5—10 ha-ს მქონე ჯგუფი ყველაზე მეტად გაიზარდა 1882-დან 1895 წლამდე:

მეურნეობათა %	მთელი ფართობის %		სასოფლო-სამეურნეო ფართობის %	
	1882	1895	1882	1895
5—10 ha	10.50	10.80 + 0.40	12.26	13.02 + 0.76
10—20 "	7.06	7.07 + 0.01	16.48	16.88 + 0.40

1895 წლის მონაცემები მანქანების გამოყენების შესახებ: ქვემოთ: 1907 წლისათვის]
 1895 Betriebe, welche im Jahre 1894/95 Maschinen nachbenannter Art benutzten

[მუარნობები, რომლებიც 1894/95 წელს ქვემოთსახელებულ სახეობა მანქანებს ხმარობდნენ:]

(რები) Σ

Unter	Dampfzüge [ხოქოის ეშხები]	Breitwärfige Sämaschinen [ბრევიფი სათესი მანქანები]	Drillmaschinen [ბრევიფი სათესი მანქანები]	Düngerstreuma- schinen [სატესი მანქანები]	Mähmaschinen [სათესი]	Dampf-dresch- maschinen [დრ- მის საეჭუქები]	andere Dresch- maschinen [სხვ საეჭუქები]	Hackmaschinen [ხოქოის მანქანები]	Milchzentrifugen (im eigenen Betrieb) [სეპარატორები (საკუთარ მუარნობაში)]		mit Hand- betrieb [ხელის აბ- ქრევიანი]	mit Kraft- betrieb [მეხნიერ აპრევიანი]	ტისა ლო სვე- ნასკენ- 2 უკა-
									4	214			
2— 5	25	551	13 088	283	600	52 830	66 653	9 224	12 004	1 834	13 838		
5— 10	32	1 121	19 083	607	1 528	58 115	138 376	14 169	13 941	5 066	56 955		
	33	2 131	29 668	1 324	5 218	51 233	180 145	16 553	13 769	7 521	85 986		
10— 20	65	3 252	48 751	1 931	6 746	109 348	318 521	30 722	27 710	12 587	21 290		
	277	12 091	49 852	7 002	19 535	46 778	180 575	22 311	15 256	8 292	94 655		
20—100	1 325	12 565	14 366	9 328	7 958	15 342	15 169	7 911	2 539	1 797	23 548		
100 ლა>	1 696	28 673	140 792	18 649	35 084	259 364	596 869	72 537	62 804	25 183	80 137		
Σ												4 336	
												6 696	
												87 987	
												336 906	

	0-16	0-02
< 2 ha	1-18	0-18
2—5	2-77	1-26
5—20	5-41	2-94
20—100	10-13	7-17
100 და >	1-13	0-45
Σ	1895	1907
	199 172	464 197
	238 760	504 152
	437 932	

Σ 5 მანქანის გამოყენების შემთხვევათა რიცხვის ჯამი = $\frac{5-10}{10-20}$

[ი. მონაცემები პრუსიის შესახებ (Milchzentrifugen) ზემოთ, ცალკე*]

*) უნივერსა. „Die Betriebe mit Hackmaschinen und Milchzentrifugen konnten nicht genügend zuverlässig ermittelt werden; vergleiche hierüber den einleitenden Text“**. [NB მეტწილად გაზვიადებულია; გვ. 39* ტექსტში არის მიმოხილვა ცნობების სახელმწიფოთა მიხედვით Milchzentrifugen-ის შესახებ მონაცემებში დაშვებულ შეცდომათა მიზეზებზე (და ხასიათზე). ამ მიმოხილვიდან გამომდინარეობს, რომ ეს მონაცემები Milchzentrifugen-ის რიცხვის შესახებ მეტწილად გაზვიადებულია; ამ მანქანებს ხშირად სხვებში ურევდნენ. Ergo, 1907-თან უღარებისათვის მაინც შეიძლება აღებულ იქნას პირობითად.] ტექსტში კი (S. 38*) ნათქვამია, რომ ცნობები ამ მანქანების შესახებ შეტწილად არასწორია პრუსიის გამოკლებით (ibidem). % (მეურნეობათა რიცხვის მიხედვით) მაინც (გვ. 39*) გამოანგარიშებულია!

* იხ. ეს ტომი, გვ. 200. რ. ე.

** — „ვერ მოხერხდა იმ მეურნეობების საკმაო სიზუსტით გამოვლენება, რომლებიც საოხს იარაღებსა და სეპარატორებს ხმარობენ; შედარე შესავალი ტექსტი“. რ. ე.

S. 60//1898:

სამზავის მოცულობა	ზოგადი (დაახლოებით) თამბაქოს ფარ- თობი კენტობით	ha (maximum)
I 1 ar-ამდე	61 040 } 88 ათასი	600
II 1—10 ar	27 132 }	2 700
III 10 ar—1 ha	49 420 } 51 ათასი	3 300
IV >1 ha	1 579 }	
	139 171 139 ათასი	17 652 ha

88 ათასი (63%) — არა > 3.3 ათასი ha-სი (20%)

NB:

51 ათასი (37%) — დაახლოებით 15 ათასი ha (80%)

139 ათასი

[NB: ფისკალური სტატისტიკა!]

ჩვეულებად მეტად უხეში დაყოფის გამო (სულ 4 ჩვეუფი!) შეუძლებელია რაიმე, თუნდაც დაახლოებითი, განაწილება III და IV ჩვეულებს შორის.

ცხადია მხოლოდ, რომ 88 ათას მთესველს (დაახლოებით 63%) აქვს არა უმეტეს, ვიდრე 3 ათასი ha (არა > 3.3 ათასი = 20%).

ხოლო 51 ათას მთესველს (za 37%) აქვს დაახლოებით 15 ათასი ha (za 80%).

* — დაახლოებით. რ. ელ.

იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც შეერთებული არიან შემდეგ ტექნიკურ საწარმოებთან:

1895:

	<2 ha	2-5 ha	5-10 ha	5-20 ha	10-20 ha	20-100 ha	100 ha და >	Σ
(1) შაქრის ფაბრიკები	154	34	(21)	52	(31)	34	76	350
(2) არყის სახდელ ქარხნები	689	388	(465)	1 041	(576)	1 042	2 762	5 922
(3) სახამებლის ქარხნები	33	29	(28)	45	(17)	58	274	439
(4) წისკლეები	8 847	11 372	(11 754)	20 867	(9 113)	5 316	696	47 098
(5) ლუდის ქარხნები	1 641	1 719	(1 905)	3 874	(1 969)	1 823	198	9 255
სულ	11 364	13 542		25 879		8 273	4 006	63 064
	%	%		%		%	%	%
	0.35	1.33		2.59		2.97	15.98	1.14
ხოლო მეურნეობათა საერთო რიცხვი	3 236 367	1 016 318		998 804		281 767	25 061	5 558 317

1907 წლის იმავე 5 ტექნიკურ საწარმოთან შეერთების შემთხვევათა რიცხვი

10 660	20 884	33 514	8 464	5 588	79 110
--------	--------	--------	-------	-------	--------

შეად. ბულგაკოვი II, 116 დამახინჯებულია

არც უნდა ვიფიქროთ, რომ ისინი (სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკური საწარმოები) შეერთებული არიან უმთავრესად მსხვილ მეურნეობებთან (ბულგაკოვი II, 116). გაება!

„მეტ წილს (ჭარხალსა და კარტოფილს) აწარმოებდნენ წერილ მეურნეობებში“
 !! (ibidem)!! აი მონაცემები ჭარხლის მთესველ მეურნეობებზე:

მეურ- ნეობა	% მეურ- ნეობის ფართობი	კარსალი ha*)	% მთესვის	ჭარხლის ნა- თესი 1907 ha	იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომელთა- შიც თესავდნენ კარტოფილს არ- ქის სახეობად და სამეზღველს წარ- მოებისათვის	მეურ- ნეობათა მთელი რიც- ხვისადმი
2-მდე ha	10 781	3 781	1.0	9 730	565	0.01
2— 5 ha	21 413	12 693	3.2	18 858	947	0.00
5— 20 "	47 145	48 213	12.1	77 582	3 023	0.36
20—100 "	26 643	97 782	24.7	125 961	4 293	1.52
100 და > "	7 262	233 820	59.0	281 691	5 195	20.72
Σ=	113 244	396 289	100	513 822	14 023	0.25

კარტოფილზე არ არის
 ციფრები ფართობის
 შესახებ. ციფრები მე-
 ურნეობათა შესახებ
 საცემით უარყოფენ
 ბულგარულს.

*) { 5—10 ha — 18 752 }
 { 10—20 " — 29 461 }

მერქვევების მეურნეობაში წვილი და მსხვილ მეურნეობათა როლის საკითხზე [ბულაკოვა II. 117 ეს საკითხიც დაამახინჯა] მონაცემები ასეთია:

მეურნეობათა მთლი რიცხვი	მათგან Rind- vieni მქონეთა %	მეურნეობანი, რომლებიც რძით ვაჭრობენ ან რძის საწვობები აქვთ ქა და აქე ბში			მეურნეობანი, რომლებიც მონაწილეობენ ქა- რძის მქონეულ ამხანაგობებში და შესაერებ სარეზერვში				
		მეურნეობათა რიცხვი	%	მათში ძრო- სების რიცხვი	ძროხების რიცხვი	მეურნეობათა რიცხვი	%	ძროხების რიცხვი	
<2 ha	28.59	8 998	0.3	25 028	2.8	10 300	0.3	18 556	1.8
2— 5	92.41	11 049	1.1	30 275	2.7	31 819	3.1	73 156	2.3
5— 20	97.65	15 344	1.5	70 916	4.6	53 597	5.4	211 236	3.9
20—100	98.60	5 676	2.0	58 439	10.3	43 561	15.4	418 563	9.6
100 და >	97.72	863	3.4	31 213	36.1	8 805	35.1	361 435	41.0
	<u>56.52</u>	41 930	0.8	215 871	5.1	148 082	2.7	1 082 946	7.3
	%	21.46		%		%		%	
2-მდე ha	58.23	26.35	11.59	6.95	1.71				
2— 5	18.28	36.59	14.03	21.49	6.76				
5— 20	17.97	13.54	32.85	36.19	19.51				
20—100	5.07	2.08	27.07	29.42	38.85				
100 და >	0.45		14.46	41.53	33.37				
	<u>100</u>		<u>100</u>		<u>100</u>				<u>72.02%</u>

მერძვეების მეურნეობის კონცენტრაცია, მავსადაძე, უდიდესია, და მეტწილ რძის პროდუქტებს, რომლებიც გასაყიდად მზადდება, მსხვილი კაპიტალის ტური მეურნეობა აწარმოებს.

მერძვეების მეურნეობის კონცენტრაცია, რასაკვირველია, სრულებითაც არ უნდა ემთხვეოდეს მიწათმომქმედების კონცენტრაციას. ამიტომ ფართობების მიხედვით დაჯგუფება აქარკმარა. კონცენტრაცია თვითიული თანრიგის შიგნითაც არის სამიწათმომქმედო ფართობის სიდიდის მიხედვით:

1 ქობით	მერძვეების მეურნეობანი 2 ha-მდე ფართობით				მერძვეების მეურნეობანი 2-5 ha ფართობით				მერძვეების მეურნეობანი 5-20 ha ფართობით				5-10 ha		
	მეურნეობა	მათში ძროხა	1 მეურნეობაზე	მეურნეობა	ძროხა	1 მეურნეობაზე	მეურნეობა	ძროხა	1 მეურნეობაზე	მეურნეობა	ძროხა	1 მეურნეობაზე	მეურნეობა	ძროხა	1 მეურნეობაზე
	4 024	4 024	1	1 862	1 862	1	756	756	1	551	551	1	551	551	1
2 924	5 848	2	4 497	8 994	2	2 687	5 374	2	1 946	3 892	2	1 946	3 892	2	
2 050	15 156	7.4	4 690	19 419	4.3	11 901	64 786	5.4	6 103	29 213	4.9	6 103	29 213	4.9	
8 998	25 028	2.8	11 049	30 275	2.7	15 344	70 916	4.6	8 600	33 656	—	8 600	33 656	—	

სამწუხაროდ, მოყვანილია მხოლოდ სამი ჯგუფი. აგრეთვე შეენიშნავთ, რომ მერძვეების 2 ha-მდე ფართობიან მეურნეობათა ჯგუფში მოხვდნენ ისეთი მეურნეობანი, რომლებსაც სრულვებით არა აქვთ სამიწათმომქმედო ფართობი. ასეთი მეურნეობაა 471,

ამასთან მათ ჰყავთ 5344 ძროხა (ე. ი. 1 მეურნეობაზე 11.3 ძროხა!); ამ მეურნეობათაგან მხოლოდ 6-ს ჰყავს თითო ძროხა და მხოლოდ 17-ს ორ-ორი, მაშასადამე, დანარჩენ 448-ს ჰყავს 5304 ძროხა, ე. ი. თვითეულს 11.8 ძროხა. ცხადია, რომ მერძეეობის მეურნეობის კონცენტრაცია განუზომლად უფრო ძლიერია, ვიდრე გვიჩვენებს მონაცემები ფართობების მიხედვით. და რომ მერძეეობის მეურნეობაში ვითარდებოდა განსაკუთრებული მერძეეობის ფერმერები.

კიდევ მაგალითები: იმავე გლეხებს შორის, რომლებსაც აქვთ *Molkereien etc**) ქალაქებში, 2 *ha*-მდე ფართობიანი ჯგუფიდან ვხვდებით ასეთ ფარდობას:

2-დან 5 *ar*-მდე... 158 მეურნეობა (38 თითო ძროხით, 23 ორ-ორით)—1287 ძროხა (1-ზე—8.1 ძროხა), ხოლო თუ გამოვკლებთ 1—2-ძროხიან მეურნეობებს, მივიღებთ 97 მეურნეობას 3 და > ძროხით, მათ ჰყავთ 1203 ძროხა (თითოს 12.4)

[სწორედ ასევე იმ მეურნეობათა შორის, რომლებიც მერძეეობის ამხანაგობებში მონაწილეობენ, 2 *ha*-მდე ჯგუფში ვხვდავთ 56 მეურნეობას 466 ძროხით (თითოს 8.3), რომლებსაც *მიწა არა აქვთ*, აგრეთვე 2-დან 5 *ar*-მდე—52 მეურნეობას 574 ძროხით (თითოს 11.0 ძროხა).] საერთოდ, თუ იმ მეურნეობათა ჯგუფს, რომლებსაც 2 *ha*-მდე აქვთ, გავყოფთ ორ ქვეჯგუფად: რომლებსაც აქვთ 50 *ar*-მდე და რომლებსაც აქვთ 50 *ar*—2 *ha*, მაშინ პირველ ქვეჯგუფში მივიღებთ გაცილებით უფრო დიდ სიმდიდრეს ძროხებით საშუალოდ 1 მეურნეობაზე, ვიდრე მეორეში: ეს ნათლად მიგვითითებს მერძეეობა-მესაკონლეობის მეურნეობის სპეციალიზაციაზე სამიწათმოქმედო მეურნეობის აგან.

* —სარძეო მლაზრები და სხვა. რეღ.

მეურნეობანი 2 ha-მდე, რომლებიც რძეს ყიდიან ქალაქებში:

მეურნეობანი	მათ შორის			Ergo 3-ით და >	მათ ჰყავთ ძროხა	1 მეურნე სულ ძროხა	მეურნეობანი 2 ha-მდე, რომლებიც მოაწოდებენ მეტყეობის პანასა- გოებში		
	1 ძროხით	2 ძროხით	3-ით და >				მეურნეობა	1 მეურნე	
0—50 ar	1 944	722	372	850	9 789	11.6	11 255	869	3514
50 ar—2ha	7 054	3 302	2 552	1 200	5 367	4.6	13 773	9 431	15 042
	8 998	4 024	2 924	2 050	15 156	7.4	25 028	10 300	18 556

შემდეგ, რაც შეეხება გერმანიაში მეტყეობის კონცენტრაციის მაქსიმალურ ოდენობას, საინტერესოა აგრეთვე უმაღლესი ჯგუფების დაყოფა. იმ მეურნეობათა თანრიგში, რომლებიც რძეს ქალაქებში ყიდიან, გვაქვს 500—1 000 ha: 73 მეურნეობა 4 888 ძროხით. საშ.: 66 ძროხა 1 000 და > ha: 21 " 1 822 " საშ.: 87 ძროხა

იმ მეურნეობათა თანრიგში, რომლებიც მონაწილეობენ მეტყეობის ამხანაგობებში:

500—1 000 ha: 1 573 მეურნეობა 97 403 ძროხით. საშუალო: 62 ძროხა.

1 000 და > ha: 204 " 18 273 " საშუალო: 89 ძროხა.

500 და > ha: 1 777 " 115 676 " "

200—500 ha: 3 708 " 158 702 " "

200 და > ha: 5 485 " 274 378 " საშუალო: დაახლოებით 50 ძროხა.

პირუტყვის რაოდენობა

auf je 100 ha landwirtschaftliche benutzter Fläche*:

(Rindvieh) Schweine

გერმანია	1882	— 48.49	— 26.48
	1895	— 52.44	— 41.71
დიდი ბრიტანეთი	1885	— 50.37	— 18.20
დანია	1893	— 59.81	— 29.24
ჰოლანდია	1895	— 74.02	— 31.78
ბელგია	1880	— 69.71	— 32.59
იხ. 1895 წლის სტატისტიკა, ტექსტი, S. 60*—65*			

პირუტყვის განაწილება თანრიგების მიხედვით:

	Rindvieh			Schweine		
	1882	1895		1882	1895	
2-მდე ha	10.5	8.3	— 2.2	24.7	25.8	+ 0.9
2— 5 "	16.9	16.4	— 0.5	17.8	17.2	— 0.4
5— 20 "	35.7	36.5	+ 0.8	31.4	31.1	— 0.3
20—100 "	27.0	27.3	+ 0.3	20.6	19.8	— 1.0
100 და > "	9.9	11.5	+ 1.6	5.7	6.5	+ 0.8
	100	100		100	100	

მაგრამ საეკპრო მეცხვარეობის უდიდესი დაცემა (1882 წლიდან 1895 წლამდე ცხვრის დანაკლისი უდრის— 8¹/₂ მილ. (21.1—12.6), ამასთან > 20 ha მეურნეობებზე ამ დანაკლისიდან მოდის 7 მილ.!) ნაკლებად ხელსაყრელს ხდის მსხვილი მეურნეობის მდგომარეობას პირუტყვის მთელი რაოდენობის მიმართ:

მთელი პირუტყვი (ღირებულებით):

	1882	1895	
2-მდე ha	9.3	9.4	+ 0.1
2— 5 "	13.1	13.5	+ 0.4
5— 20 "	33.3	34.2	+ 0.9
20—100 "	29.5	28.8	— 0.7
100 და > "	14.8	14.1	— 0.7
	100	100	

გერმანია 1907 (0—2 ha-ს გამოკლებით) 1 მეურნეობაზე = 12.8 ha
 2 357 573 მეურნეობა
 30 103 563 ha სა-
 სოფლო-სამეურნეო ფართობით.
 აქედან
 1 006 277 2— 5 ha
 652 798 5—10 "

* — ყოველ 100 ჰა დამუშავებულ სასოფლო-სამეურნეო ფართობზე.
 რ ე დ.

ცხადია, მსხვილი მეურნეობის წილის სიდიდე აქ შემცირებულია, ვინაიდან პირუტყვის ღირებულებად ყველგან ერთი მიღებული, მაშინ როცა მსხვილ მეურნეობაში პირუტყვი, რა თქმა უნდა, უკეთესი და უფრო ძვირია და ჯგუფებს შორის შეფარდებასაც შეიძლებოდა ამის გამო არასწორი გაშუქება მიეღო (პირუტყვის გაუმჯობესება მსხვილ მეურნეობებში).

მაგრამ პირუტყვის საერთო რიცხვი, რა თქმა უნდა, მსხვილ მეურნეობებში უფროს უსტად გადიდა, ვიდრე წვრილ მეურნეობებში.

მსხვილმა მეურნეობებმა ყველაზე მეტი დაკარგეს სავაჭრო მეცხვარეობის ძლიერი დაცემისაგან, და რქიანი პირუტყვისა და ღორების შენახვის უფრო მნიშვნელოვანი (წვრილ მეურნეობებთან შედარებით) გაძლიერებით მათ მხოლოდ შეასუსტეს, მაგრამ ვერ მოსპეს ის მინუსი, რაც მათ განიცადეს.

წიგნის „Die deutsche Volkswirtschaft am Schlusse des 19. Jahrhunderts* 54-ე გვერდზე მოყვანილია პირუტყვის მსხვილფეხაზე გადაყვანის ასეთი ნორმა:

„1 Rind = 4 Schweine = 10 Schafe“.

ჩვენი მხრივ თუ დავუმატებთ აგრეთვე 1 Rind = 10 Ziegen, მივიღებთ:

	1895	1882
1895. ცხენები.....	3 367 298	3 114 420
რქიანი პირუტყვი.....	17 053 642	15 454 372
ცხვრები (1/10).....	1 259 287	2 111 696
ღორები (1/4).....	3 390 660	2 107 814
თხები (1/10).....	310 525	245 253
	<hr/>	<hr/>
	25 381 412	23 033 555
	<hr/>	<hr/>
	23 033 555	
	<hr/>	
	2 347 857	

*— „გერმანიის სახალხო მეურნეობა მე-19 საუკუნის ბოლოს“. რედ.

	მეურნეობანი
1 ძროხით	6 718— 6 718 ძროხა
2 „	10 338—20 676 „
	17 056—27 394
3 და > „	24 874—188 477 ; 24 874=7
სულ	41 930—215 871 ⁸⁶

NB S. 69* მითითებულია, რომ ამერიკაში „nicht mitgezählt (სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა რიცხვიდან) sind dabei alle landwirtschaftlichen Betriebe unter 3 Acres (=1.20 ha), sofern sie nicht im Censusjahr wenigstens einen Brutto-Ertrag im Wert von 500 \$ geliefert haben, was nur bei einigen wenigen in der Nähe von Großstädten gelegenen Gärtnereibetrieben u. d. gl. zutrifft“*, რის გამო გერმანიასთან შედარება შეუძლებელია.

* — „ამასთან მხედველობაში არ იყო მიღებული (სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა რიცხვიდან) 3 აკრზე (+1.20 ჰა) ნაკლები ყველა მეურნეობა, რამდენადაც მათ აღწერის წელიწადს არ მოუციათ საერთო შემოსავალი 500 დოლარი ღირებულებისა მაინც, რაც ხდება მხოლოდ მებოსტნეობის და სხვა მსგავს, ზოგიერთ მცირეოდენ, დიდი ქალაქების ახლოს მდებარე, მეურნეობებში“. რ ე დ.

ბერძანის მიწათმოქმედი მოსახლეობის *berufsstatistik** 1882 და 1895 წ.

(*Erwerbstätige***)

NB: საკუთრივ მიწათმოქმედება. [A 1] (ათასობით)

ის პირები, რომელთაც მიწათ-
მოქმედება მთავარი მოსაქმეობაა:

დამოუკიდებელი
(მესაკუთრენი,
მოჭარენი)

1882 1895

A 2 253 2 522 + 269
C1 1 935 1 899 - 36
4 188 4 421 + 233 + 5.6%

A (მათი ოჯახების წევრე-
ბი) I
II

C 3 (მიწათმოქმედი
მუშები საკუთარი ან
იჯარით აღებული მი-
წით)

866 383 - 483 -55.8%
5 054 4 804 -250

A + C1 + C3 =

B (მოსამსახურენი) 47 77 + 30 + 63.8%

C 2 (მოჯამაგირე ქალები
და კაცები) 1 589 1 719 + 130

ის პირები, რომელთაც მიწათ-
მოქმედება მთავარი მოსაქმეობა
არის და დამატებითი:

1882 1895

A) 4 372 4 682 + 310
C 1) 2 599* 2 960** + 361
6 971 7 642 + 671

C 3) 876 443 -433
7 847 8 085 +238

B) 48 78 + 30

C 2) 1 872 1 942 + 70

C 4 (მიწათმოქმედი მუ-
შეები, რომლებსაც მიწა
ააა აქვთ)

1 374	1 445	+ 71
3 010	3 241	+ 231
8 064	8 045	- 19
		- 0.2%

III

სულ

C 4) 1 441	1 518	+ 77
3 361	3 538	+ 177
11 208	11 623	+ 415

იგივე მონაცემები მხოლოდ
Nebenberuf-ისთვის:

I	51.9	54.9	+ 3.0
II	10.8	4.8	- 6.0
III	37.8	40.3	+ 3.0
	100.0	100.0	

1882

A) 2 120	2 160	+ 40
C 1) 664	1 061	+ 397+59.8%
2 784	3 221	+ 437

C 3) 9

60

+ 51

B) 1

1

± 0

C 2) 283

223

- 60

C 4) 67

73

+ 6

351

297

- 54

3 144

3 578

+ 434

*) მათგან 21.7%. რომლებსთვისაც მიწათმოქმედება Nebenberuf
**)

* --- მოსაქმეობის სტატისტიკა. რ ე დ.
** --- თვითმოქმედი მოსახლეობა. რ ე დ.

პროფესიებში ცვლილებათა შესწავლისას საფუძვლად აღებული უნდა იქნას:

1) საკუთრივ სოფლის მეურნეობა: A1 და არა A1—6 (ბ-ნი ბულგაკოვი II, 133, იღებს სწორედ A1—6-ს და გამოსდის + Erwerbstätige-ს რიცხვები, ე. ი. მიწათმოქმედებასთან აერთებს სავაჭრო მეტროსტეობას, მეტყევეობას, მეთევზეობას, რაც აშკარად არასწორია).

2) Hauptberuf, ე. ი. ის პირები, რომლებსთვისაც მიწათმოქმედება მთავარი მოსაქმეობაა. მონაცემები Nebenberuf-ის შესახებ მეტად გაურკვეველია იმ მხრივ, რომ მათ მიხედვით არა ჩანს, რა მნიშვნელობა აქვს ამ Nebenberuf-ს და ა. შ.

დასკვნები:

1. ბულგაკოვი სრულებით არ არის მართალი, როცა ამბობს, რომ სასოფლო-სამეურნეო შრომის რაოდენობა გადიდდა. იგი შემცირდა Hauptberuf-ში. Nebenberuf-ში სამიწათმოქმედო შრომის გადიდება რამდენად ბოჭავს მას, — ამის განსჯა ჩვენ არ შეგვიძლია.

2. ცვლილება პროფესიის განწილებაში (Hauptberuf-ში) გვიჩვენებს:

ა) ექსპროპრაციის ზრდას: მიწის მფლობელ პირთა (მეპატრონეთა, მოიჯარეთა და მუშათა) მთელი რიცხვი შემცირდა 250 ათასით. მეპატრონეთა რიცხვი გადიდდა 233 ათასით, ხოლო მიწის მქონე მუშათა რიცხვი შემცირდა 483 ათასით. მაშასადამე, ექსპროპრიირებულ იქნა მიწათმოქმედთა უღარიბესი ნაწილი.

კაპიტალისტურად გამოყენებული მუშების რიცხვი გაიზარდა 231 ათასით (+7.7%, ე. ი. გაიზარდა უფრო მნიშვნელოვანი ოდენობით, ვიდრე გაიზარდა მეპატრონეთა რიცხვი, რომელიც 5.8%-ით გადიდდა).

მაშასადამე, მიწათმოქმედების განვითარება სწორედ და

სპეციალურად კაპიტალისტური მიმართულებით მიმდინარეობდა.

[შევნიშნავთ, რომ დაქირავებული მუშების რიცხვისათვის აგრეთვე მეპატრონის ოჯახების მომუშავე წევრთა (C 1) მიმატება—როგორც ამას აკეთებს სტატისტიკა და მისი მიბაძვით ბ-ნი ბულგაკოვი, II, 133—სრულიად არასწორია. C 1 მეპატრონე-თანამფლობელნი არიან, ხოლო C 2—C 4—დაქირავებული მუშები. ამიტომ C 1-ს A-სთან უნდა ვაერთებდეთ, როცა საქმე ეხება შრომის კაპიტალისტური გამოყენების განსაზღვრას.]

რაც შეეხება C 3-ს, ეს, რა თქმა უნდა, შუალედი თანრიგია: ერთი მხრივ, ისინი დაქირავებული მუშები არიან, ხოლო მეორე მხრივ—მეპატრონენი. და სწორედ ეს შუალედი თანრიგი ყველაზე მეტად აღიგავა 13 წელიწადში.

დაწერილია 1901 წ. ივნის.—სექტემბერში
და გაკეთებული აქვს დამატება 1910 წელს

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**მონაცემების ანალიზი წიგნიდან
„საზრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო
სტატისტიკა.**

**ზოგადი დასკვნები 1892 წ. გამოკვლევისა
ათი წლისათვის⁸⁶**

I ნაწილი

Pp.

80. ხორბლის მოსავალი (Nord*—ყველაზე მეტი)
87. შერისის მოსავალი (idem)
90. მარცვლოვანი პურეულის ნათესის შემცირება 1862—1882—1892
100. მარცვლოვანი პურეულის საერთო წარმოების ზრდა 1834—1865—1885—1895 წლები
105. განსაკუთრებით ძლიერი ზრდა 1882—1892 წლებში (!)
106. მიზეზი: სასუქები etc.
108. ხორბლის მოსავალი 1815-დან 1895 წლამდე (Hertz-თან, S.50)
113. ხორბლის წარმოება (სულ) 1831-დან 1891 წლამდე (++)
114 განსაკუთრებით—საშუალო ათწლეულების მიხედვით
115. ხორბლის მოხმარების ზრდა 1 სულზე (და ინდუსტრიული მიზნებისათვის NB)
137. ცერცვის წარმოების შემცირება etc.
143. კარტოფილის და ა. შ. წარმოების გადიდება და მოსავლის გადიდება (გვ. 144)
158. საკვების წარმოების ზრდა 1862—1882—1892
- | | | | | |
|---------------------|------|------|------|---------|
| | 1862 | 1882 | 1892 | |
| ხელოვნური მდელოები | 2.8 | 3.1 | 3.2 | მლნ. ha |
| ნატურალური მდელოები | 5.0 | 5.9 | 6.2 | „ „ |
161. NB. მდელოების %-ული ზრდა 1862 წლიდან (NB)
163. Cultures industrielles შორის კარბობენ saccharifères** (52.14%)
164.—Nord წინ არის.
180. შაქრის ჭარხალი: განსაკუთრებით Nord

* — ნორი. რედ.

** — სამრეწველო კულტურებს შორის კარბობენ შაქრის შემცველი. რედ.

183. შაქრის წარმოების ზრდა 1887 წლიდან 1897 წლამდე.
 198. ბოსტნეები მეტწილად დიდ ქალაქებთან (NB).
 203. ბოსტნეები მცირდება 1882 წლიდან.
 206. მცირდება ანეული.
 242. ყველა სახის ნათესების შედარება 1840 წელთან
 257. პირუტყვით განსაკუთრებით მდიდარია Nord
 340. ხორცის მოხმარება

	ხორბალი ... hl ხორბალი მთელი სასოფლო- სამეურნეო ფარ- თობის 100 ha-ზე	წარმოება hl	hl 1 ha-ზე
1. Nord	594	3 144 749	25.5
2. Pas-de-Calais.....	505	3 205 744	20.2
3. Somme.....	469	2 778 499	21.2
4. Ardennes.....	297	1 498 899	21.4
5. Oise	436	2 455 795	22.8
6. Aisne	482	3 412 329	23.9
7. Seine-et-Oise	409	2 167 158	23.9
8. Seine	381	103 379	26.8
9. Eure-et-Loire	455	2 579 191	21.5
10. Seine-et-Marne *	453	2 570 100	22.5
		24	

საფრანგეთის
საშუალო 230 Σ=117 499 297 16.1
მთელ საფრანგეთში

საფრანგეთი. 1892: (Pp. 356—359)

	მეურნეობათა %	მეურნეობის საშუალო სიდიდე	Superficie		totale****
			cultivée**	non culti- vée***	
1-მდე ha	39.19	0.59	2.88	1.35	2.67
1—10 „	45.80	4.29	24.07	13.83	22.80
10—40 „	12.48	20.13	30.00	21.98	28.98
40 და > „	2.43	162.21	43.05	62.88	45.55
	Σ=100		100	100	100

* — 1. ნორი; 2. პა-დე-კალე; 3. სომა; 4. არდენი; 5. უაზა;
 6. ენი; 7. სენა და უაზა; 8. სენა; 9. ერი და ლუარა; 10. სენა და მარნა.
 რ ე დ.

** — დამუშავებული ფართობი. რ ე დ.

*** — დაუმუშავებელი ფართობი. რ ე დ.

**** — სულ. რ ე დ.

Superficie cultivée-ს განაწილება

	terres la- bourables*	Prai- ries**	Vig- nes***	Jar- dins****	Bois et fo- rêts*****
1-მდე ჰა	2.78	3.20	7.56	16.28	1.18
1—10 „	25.71	29.27	35.42	34.48	11.96
10—40 „	32.33	36.43	25.98	25.99	18.04
40 და > „	39.18	31.10	31.04	23.27	67.02
Σ=100	71.51	100	100	49.28	100

exploitations*****-ის რიცხვი (ნაწილი 2, p. 221—225)

	1-მდე	1—10	10—40	40 და >
1862	9	2 435 401	636 309	154 167
1882	2 167 667	2 635 030	727 222	142 088
1892	2 235 405	2 617 558	711 118	138 671

სასოფლო-სამეურნეო მანქანები (ნაწილი 2, p. 256—259)

ორთქლის მანქანები და ლო- კომობი- ლები	Char- gues*)	Houes à che- val*****	სალეწი მანქანე- ბი	სათესი მანქანე- ბი	სათიბი მანქანე- ბი	სამკელი მანქანე- ბი	თივის საბრუნე- ბული მანქანე- ბი	სულ მან- ქა- ნები	
1862	2 849	3 206 421	25 846	100 733	10 853	9 442	8 907	5 649	3 367 851
1882	9 288	3 267 187	195 410	211 045	29 391	19 147	16 025	27 364	3 765 569
1892	12 037	3 669 212	251 798	234 380	52 375	38 753	23 432	51 451	4 321 401

ტყუილად გამოთქვამს აღტაცებას სუშონი (p. 94), რომ მანქანების რიცხვი ძალიან ზომიერად იზრდებაო. თუ „მანქანების“ რიცხვში გუთნებს არ შევიტანოთ, ზრდა საკმაოდ ძლიერი აღმოჩნდება (p. 195).

*) bisocs ou polysocs***** 1862—?
1882—157 719
1892—198 506

- * — სახნავი მიწები. რ ე დ.
- ** — მდელოები. რ ე დ.
- *** — ვენახები. რ ე დ.
- **** — ბოსტნები. რ ე დ.
- ***** — წარაფები და ტყეები. რ ე დ.
- ***** — მეურნეობანი. რ ე დ.
- ***** — ცხენის თოხები. რ ე დ.
- ***** — ორსახნისიანი ან მრავალსახნისიანი (გუთნები). რ ე დ.

(p. 195)

(ნაწილი 2, p. 201)

რძის
რაოდენობა

წარმოების ზრდა

ყველი და კარაქი

	ათასი kilo	ათასი kilo	მერძეული ძროხა	1 ძროხი- საგან hl	სულ მლნ hl
1882	114 696	74 851	5 019 670	15	68.208
1892	136 654	132 023	5 407 126	16	77.018

ვენახები

ნაწილი II, p. 89: ha-ს რაოდენობა შემცირდა 1882 წლიდან, მაგრამ 1 ha-დან hl ღვინის რაოდენობა გადიდა 15.28-დან 16.12-მდე

კარხალი (შაქრისა) (ნაწ. 2, p. 63)

	ha	qx* ha-დან
1862	136 492	324
1882	240 465	368
1892	271 258	267

მეურნეობათა რიცხვი: (ნაწილი 1, 363)

	> 40 ha	40—100 ha	%	100 და > ha	%
1882	142 ათასი	113 ათასი	1.98	29 ათასი	0.52
1892	139 ათასი	106 ათასი	1.84	33 ათასი	0.58
	-3 ათასი	-7 ათასი		+ 4 ათასი	

გადიდა: < 1 ha 1882 2 168 ათასი 38.22
1892 2 235 ათასი 39.21

და 5—10 ha 1882 769 ათასი 13.56
1892 788 ათასი 13.82

კარტოფილის ნათესების %-ით
10 და > %

Basses-Aples	Loire
Rhône	Vosges
Puy-de-Dôme	Pyrénées—Orientales
Sarthe	Haut-Rhin (Belfort)
Haute Vienne	Seine
Saône-et-Loire	Ariège
Dordogne	Ardèche**
Correze	

* — კვინტალი. რედ.

** — ქვემო ალპები; რონა; პიუი-დე-დამი; სარტი; ზემო ვიენა; სონა და ლუარა; დორდონი; კორეზი; ლუარა; ვოგეზები; აღმოსავლეთი პირენეები; ზემო რეინი (ბელფორტი); სენა; არიევი; არდეში. რედ.

vignes* %-ობით 50% და >	Indre-et-Loire Gard	} 10%-ზე მეტი
Vaucluse	Lot-et-Garonne	
Lot	Rhône	
Maine-et Loire	Pyrénées-Orientales	
Loire-et-Cher	Gironde	
Tarn-et-Garonne	Gers	
Puy-de-Dôme	Aude	
Var	Hérault **	
Haute-Garonne	17	

შარცვლოვანი პურეულის ფართობის % *p.* 65
 ინდუსტრიული კულტურების ფართობები (%-ის მიუთითებ-
 ლად!): *p.* 164 ბოსტნები *p.* 199 %-ის მიუთითებლად.
 ვენახები *p.* 211 % არის
 ყველა (?) (არა ყველა) კულტურაა %%-ობით: *p.* 238.
 კარტოფილის % არის *p.* 139.

ვენახების ფართობი საფრანგეთში (ბულგაკოვი, II, 193)

	მთელი სას.-სამ. ფართობის მიმართ	მთლი ფართობი ha	ეს ვენახების ფართობია <i>cirka</i>
1-მდე ha	11 %	1 327 253	145 ათასი ha
1—10 „	6 %	5 489 200	} = 11 244 700
10—40 „	2.7%	5 755 500	
40 და > „	3%	14 313 417	386 ათასი ha
		22 493 393	675 ათასი ha
საშუალო	4.5%	49 378 763	1 881 ათასი ha

184 გვ. მიხედვით, შენიშ. 4
 ვენახები 1800 ათასი ha

* — ვენახები. რედ.

** — ვოკლიუზი; ლო; მენი და ლუარა; ლუარა და შერი; ტარნი და გარონა; პიუი-დე-დომი; ვარი; ზემო გარონა; ენდრი და ლუარა; გარი; ლო და გარონა; რონა; აღმოსავლეთი პირენეები; ჟირონდა; ჟერი; ოდი; ერო. რედ.

დეპარტამენტები, სადაც ჭარხლის კულტურა ყველაზე მეტად არის განვითარებული: (p. 180)

	ჭარხლის ha	40 და > ha მეურნეობა- თა ფართობი	სულ ყველა მეურნეობის ha	კარტოფლის ha	p. 139 % terres labourables* -ის მი- მართ
1. Nord	47 903	167 836	511 166	1/3 19 714	5.3
Aisne	61 429	392 007	674 860	> 1/2 13 286	2.6
Pas-de-Calais	37 325	250 733	629 350	< 1/2 24 279	4.6
Somme	35 096	253 496	591 250	< 1/2 15 374	3.1
5. Oise	24 828	296 201	529 983	> 1/2 7 601	1.6
Seine-et-Marne	16 278	339 419	547 800	> 1/2 10 001	2.4
Seine-et-Oise	9 992	287 377	501 302	> 1/2 16 802	4.4
8. Ardennes	5 212	271 518	485 290	> 1/2 17 149	6.6
Σ=	238 063	2 258 587	4 471 001	> 1/2 124 206	
ha მთელი რიცხვიდან 271 258	$\frac{1}{45}$ თუ $\frac{1}{30}$ მეტი საფრანგეთის საშუალო არის			(1 474 144- დან)	საფრანგეთის საშუალო 5.72%

(ხოლო პროდუქტები
მათში 64 მილიონი
quintaux 72-დან)

1892=271 ათასი ha
1882=240 » »
1862=136 » »
1840= 58 » »

დაწერილია 1901 წელს

იბეჭდება პირველად
ხელნაწერის მიხედვით

* — სახნავი მიწების მიმართ. რ ე დ.

ნაკრები მონაცემები გერმანიის, საფრანგეთის, ბალტიის, ინგლისის, აშშ-ისა და დანიის სამიწათმოქმედო მეურნეობათა უმსახურესი და 1890-იანი წლების ალჟირის მიხედვით⁸⁷

ქვეყნები	მეურნეობათა სიღრმე	მეურნეობათა რიცხვი 1882	%	მეურნეობათა რიცხვი 1895	%	მეურნეობათა მიწის ფართობი 1882	%	მეურნეობათა მიწის ფართობი 1895	%
გერმანია	2-800 ha	3 061 831	58.01	3 236 367	58.23	1 825 938	5.73	1 808 444	5.34
	2-5	981 407	18.80	1 016 318	18.28	3 190 203	10.01	3 285 984	10.11
	5-20	926 605	17.66	988 804	17.97	9 158 398	28.74	9 721 875	29.90
	20-100	281 510	5.34	281 767	5.07	9 908 170	31.09	9 869 837	30.35
	> 100 ha	24 991	0.47	25 061	0.46	7 786 263	24.43	7 831 801	24.08
სულ		5 276 344	100	5 558 317	100	31 868 972	100	32 517 941	100
საფრანგეთი	1-800 ha	2 167 677	38.22	2 235 405	39.21	1 083 833	2.10	1 327 253	2.68
	1-5	1 865 878	32.90	1 829 259	32.08	5 597 634	11.29	5 489 200	11.12
	5-10	769 152	13.68	788 299	13.82	5 768 640	11.63	5 765 500	11.65
	10-40	727 222	12.81	711 118	12.47	14 845 650	29.93	14 313 417	28.98
	> 40 ha	142 088	2.51	138 671	2.42	22 296 105	46.06	22 493 393	45.36
სულ		5 672 007	100	5 702 752	100	49 591 862	100	49 378 763	100
ინგლისი	2-800 ha	709 566	78.0	634 353		1895			
	2-5	109 871	12.1						
	5-20	74 373	8.2						
	20-50	12 186	1.3	3 554					
	50 და > ha	3 403	0.4						
სულ		909 399	100	829 625					

	1895	1880	1895	1880	1895	1880	
ივლისი	117 968 149 818 85 663 66 625 81 245 13 568 4 616 603	22-7 28-8 16-8 12-8 15-8 2-8 0-8 0-1	1-5 აკრი 5-20 20-50 50-100 100-300 300-500 500-1000 1000 ლა >	117 968 149 818 85 663 66 625 81 245 13 568 4 616 603	22-7 28-8 16-8 12-8 15-8 2-8 0-8 0-1	366 792 1 667 647 2 864 976 4 885 203 13 875 914 5 113 945 3 001 184 801 852	1-13 5-12 8-78 15-00 42-00 15-70 9-21 2-48
აგვისტო	139 241 254-749 781 574 1 032 810 1 695 983 75 972 28 578	1880	10 აკრამდე 10-20 აკრი 20-50 50-100 100-500 500-1000 > 1000	150 194 265 550 902 777 1 121 485 2 008 694 84 395 31 546	1880	32 577 513	100
სექტემბერი	4 008 907	1880		4 564 641	1885	536 081 835	623 218 619
ოქტომბერი	117 816 67 773 43 740 27 938 1 953	1885	2.5-დეგ ha 2.5-10 10-40 40-120 120-ზე მეტი ha	125 602 66 591 44 557 27 301 2 031	1885	6 226 34 506 96 685 172 282 55 253	1895 6 349 34 102 98 107 169 195 56 822

დაწერილია 1901 წ. ივნის-სექტემბერში

ობექტება პირველად, ხელნაწერის მიხედვით

* — Hartkorn — მიწის ფართობის საზომი აღებული მოსავლის რაოდენობის მიხედვით სადგომებზე გადისაზადის გამოსაკვებად. Tönde — ტონა. რ ელ.

ჰოლანდიის 1890 წლის სამი

ჰოლანდიის 1890 წლის სამი წათმობა და ანკე
Grohman-ისა*)

მუშებისა და გლეხების მკედარი და (კოცხალი
მათგან

ტიპური თე- მის რაოდე- ნობა	დაზღვეულთა საერთო რაოდე- ნობა	მესაკუთრენი	მოიჯა- რენი	ერთნი და მეორენი ერთდროუ- ლად
30 მუშები	4551	1693	2055	803
44 წერილი და გლეხები	4319	1700	1363	1256
44 მსხვილი გლეხები	2671	972	1013	686
30 მუშები	4551	1693	2055	803
45 წერილი და გლეხები	4149	1553	1331	1265
45 მსხვილი გლეხები	2670	1022	955	693

*) თილის „სასოფლო-სამეურნეო წელიწდეული“ ტომი
22 (1893 წ.) სტატია გრომანისა. რედ.

წათმომკმელო ანკეტიდან⁸⁸

ტიდან. (Thels *Landwirtschaftliche Jahrbücher*.
B. 22 (1893). სტატია

ინვენტარის დაზღვევა კატეგორიების მიხედვით და პროცენტულად.
დაზღვეულთა საერთო რაოდენობიდან დააზღვიეს
ობიექტების მიხედვით და პროცენტობით

საცხოვ- რებელი ბინა	%	საოჯახო კურჭელი	%	პირუტყვი	%	მოსავალი	%
2 020	44.4	1 524	33.5	730	16	720	15.8
3 084	71.4	2 263	52.1	1 712	39.7	1 787	41.4
2 059	77	1 827	68.4	1 472	55.1	1 631	61.0

დაზღვეული პირუტყვის სულადობის რიცხვი სახეების
მიხედვით და პროცენტულად

მერძეული ძროხები	%	მოზარ- დული	%	ცხვარი	%	გასუქე- ბული ლორები	%	თხა და ვაცი	%
4 062	89.3	1 416	31.1	4 041	88.8	6 028	132.5	3 089	68
17 470	421.0	11 129	268.3	11 441	275.8	12 414	299.2	802	19.3
28 166	1 050.5	22 513	843.2	21 667	811.3	13 562	507.9	349	13

გაგრძელება:

ცხენები

მუშა ხარები	%	იაბობები და ფაშატები	%	ახალგაზრდა ცხენები	%
85	1.9	103	2.3	3	0.0
253	6.0	3 545	85.5	346	8.4
84	3.1	7 159	268.2	1 504	56.3

17.	ვ.	მსკვილი გლეხები	20—70	64	24	1	35	46	13	2	16	28	3	13	1	1
		წერილი	10—20	42	4	2	33	5	—	—	2	16	—	2	—	—
		მეტაფორები	5—10	33	4	—	14	—	—	—	—	—	—	7	—	—
		ფუნქციები	2—6	35	6	—	5	—	—	—	—	4	—	—	—	—
		ჯამი		174	38	3	87	51	13	—	2	18	55	3	15	1
		მუშები	1—2	591	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		მეტაფორები	2—10	18	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		წერილი	10—20	195	2	58	17	1	—	—	—	2	—	—	—	—
		მსკვილი	20—60	191	10	50	71	11	10	2	2	2	2	2	1	1
		ჯამი		995	—	12	122	88	12	10	2	4	—	2	—	1
		მსკვილი გლეხები		129	2	2	72	17	—	—	2	3	1	—	—	3
		გლეხები		257	—	—	56	1	—	—	1	3	—	—	—	1
		წერილი		176	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		მუშები		379	1	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		ჯამი		941	3	3	139	18	—	—	—	3	11	1	—	4

ეს სვეტი ზოგჯერ იძლევა ციფრს, რომელიც აღემატება მთელ ჯამს, იმიტომ რომ მე ვკრები იმ მეურნეობათა რიცხვს, რომლებსაც ჰყავთ თითო (ორ-ორი და ა. შ.) მამაკაცი და ქალი მოჯამიგირე, ხოლო არიან ისეთები, რომლებსაც ჰყავთ როგორც ერთი, ისე მეორე. სამწუხაროდ, იმ მეურნეობათა საერთო რიცხვი, რომლებიც დაქირავებულ შრომის იყენებენ, მოცემული არ არის.

მასსადავად, შეიძლება შევჯამოთ ან მხოლოდ მუშების დაქირავების შემთხვევათა რიცხვი, ან დაქირავებულ მუშათა რიცხვი (რაც უნდა გავამრავლოთ 1-ზე, 2-ზე, 3-ზე და ა. შ.) „მუშების“ მიწათმოქმედება (1—2 ha), ჩანს, ტიპურია ყველა თემისთვისაც.

*) v = vast (ferme; bleibend) — მუდმივი, t = tijdelijk (temporel, passager) — დროებითი, v = vrouwelijk (weiblich) — ქალთა.

ანკეტას ეწოდება „Uitkomsten van het Onderzoek naar den Toestand van den Landbouw in Nederland“*, რაც მოაწყო მეფის 1886 წ. 18 სექტემბრის დადგენილებით დანიშნულმა აგრარულმა კომისიამ. ოთხი დიდი ტომი (ჰააგა 1890).

თემთა მიხედვით აღწერილობანი à la ბადენის და სხვ. ანკეტებისა (მაგრამ თითქმის უბიუჯეტებოდ). განსაკუთრებით საინტერესოა ბევრი თემის ცხრილები მუშათა, „მეეტლე-თა“, წვრილ გლეხთა, მსხვილ გლეხთა მეურნეობების განაწილების შესახებ — (№ 1 თემში, ლიარენში, მუშები ჩვეულებრივად 1—2 ჰა, „მეეტლეები“ 2—10; წვრილი გლეხები 10—20 და მსხვილი გლეხები 30—40 ჰა: გვ. 7 I ტომისა). აი ამ ცხრილის ზოგიერთი სათაური: 1) Getal = მეურნეობათა რიცხვი თანრიგების მიხედვით; 2) „მიწის მდგომარეობა და მდებარეობა დადგენილია მიწათმოქმედთა გარკვეული რიცხვის მონაწილეობით“ (მიწების მდებარეობა... მეურნეობებში ხელსაყრელია, საშუალოა, ცუდია); — „gebruikte Mest“ (სასუქების გამოყენება: ნაკელი, ხელოვნური სასუქი—მეურნეობათა რიცხვის მიხედვით). — ცხენებისა და პირუტყვის რაოდენობა ყველა მისი სახეობის მიხედვით. — იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც კარაქსა და ყველს ამზადებენ (Zuivelboeren = გლეხები, რომლებიც მერძევეობის მეურნეობას ეწევიან). იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც იყენებენ „რძის წარმოების“ „ძველ“ (old, alt) და „ახალ“ მეთოდებს. იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებსაც ჰყავთ „მოჯამაგირეები“ და „მუშები“ სამ ჯგუფად: თითო მუშა, ორ-ორი და „სამ-სამი და მეტი“.

NB IV ტომში, ჯამებში, თემებზე შეჯამებული არის ზოგიერთი, არცთუ ბევრი მონაცემის მიხედვით, ხოლო შეჯამება ყველა თემზე ერთად (სულ გამოკვლეულია 95 თემი) ერთი ცარარის.

ჯგუფებად დაყოფა აქ სხვადასხვაა: 1) მუშები, წვრილი გლეხები, მსხვილი გლეხები; 2) მიწის მიხედვით 1—5 ჰა და ა. შ. 60—70, 70 და მეტი ჰა და ა. შ.; 3) ცხენების მიხედვით (თემი № 92: წვრილი გლეხები—1 ცხენით; გლეხები—2 ცხენით; მსხვილი გლეხები—3 და მეტი ცხენით); 4) ცალკე გამოყოფილი არიან მებოსტნეები, მეთამბაქოეები და სხვ. და ა. შ.

დაწერილია არაუადრეს 1902 წ. აპრილისა—
არაუგვიანეს 1903 წ. აპრილისა

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXII კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — „ნიდერლანდში მიწათმოქმედების მდგომარეობის გამოკვლევის შედეგები“. რ ე დ.

შენიშნები ე. შტუმპფის ნაშრომებზე⁸⁹

ს

ანალიზი მონაცემებისა შტუმპფის სტატიის მიხედვით
„წვრილი და საშუალო მიწათმფლობელობის
კონკურენციის უნარიანობის შესახებ
მსხვილთან შედარებით“

Stumpfe. Über die Konkurrenzfähigkeit des kleinen und mittleren Grundbesitzes gegenüber dem Großgrundbesitze.

Thiels Landwirtschaftliche
Jahrbücher, 1896, Band 25*.

Stumpfe პირდაპირ იწყებს, მსხვილი მიწათმოქმედებაშიც ისე რომ აღმატებულდეს წვრილს, როგორც მრეწველობაში, მაშინ კანონი აღმოსავლეთ პრუსიის კოლონიზაციის შესახებ შეცდომა იქნებოდა, სოციალ-დემოკრატები მართალი იქნებოდნენ (გვ. 58).

1882 წლის მონაცემებით, საშუალო მეურნეობანი (10—100 ჰა!) = მეურნეობათა 12.4% და მიწის 47.6% — „გლეხობის დიდი ეკონომიური მნიშვნელობა“ (გვ. 58).

9 მეურნეობა [მსხვილი და საშუალო — დაეთრებს აწარმოებდნენ. წვრილი მეურნეობანი — „უძლიერესი უნდობლობა“ (გვ. 59)].

- I ჭგუფი. ოლქი გლოგაუ — ქვიშნარი ნიადაგი, ჭვავი და კარტოფილი.
- II „ „ ნოიმაკტი და ბრესლავლი — კარგი ნიადაგი, ჭარხლის კულტურები, ძალიან ინტენსიური.
- III „ „ ლიგნიცი — ნაკლები ინტენსიურობა, უფრო სუსტი ძირხვევა კულტურები.

* — შტუმპფე. წვრილი და საშუალო მიწათმოქმედების კონკურენტუნარიანობის შესახებ მსხვილთან შედარებით, თილის სასოფლო-სამეურნეო წელიწდეულები, 1896, ტომი 25. რედაქცია.

	რამდენი მიწა ქა?	ბონიტირება კლასი	ნათესი ქა	მოსავალი გენზე ტერობით	სორ- ტე ცენ- ტობით	ცალი პირუტყვი
I ჯგუფი				კვავი	ქარ- ტო- ფილი	რქიანი პირუტყ- ვი
მსხვილი მეურნეობა { 1892—1893 } წლები	1033	V— 52 VI—203 VII—198 VIII— 23	476 (1903 მორ- გენი)	7.5	79	23+170
I ჯგუფი საშუალო მეურნეობა	21.25	? თითქმის ისეთივე მიწა № 1 შენიშვნა*	19	5 შერია: 7.5	50	2+ 9 (+6 ლორი)
წვრილი მეურნეობა	11.25	V—0.25 VI—3 VII—3.5ა VIII—3	10	5.25	?	1+ 5 (+4 ლორი)
მსხვილი მეურნეობა (1892—1893 წწ.)	471.5	I—212.5 II—120.5 III— 59.0	361 ³ / ₄	10.7	ქარხალი 146 ხორბალი 12.75	30+180 (111 ცხვარი**)
II ჯგუფი საშუალო მეურნეობა	51.5	III—25 IV—13 V— 4 VI— 0.75	47.5	8.9	ქარხალი 137 ხორბალი 11.3	6+ 29 (14 ლორი)
წვრილი მეურნეობა	8.5	II— 1 III— 4 IV— 3.5	7.25	?		0+ 25 (6 ლორი)
III ჯგუფი მსხვილი მეურნეობა (1893—1894 წწ.)	445	?	?	?		(29+173) { 324 ცხვარი 47 ლორი
III ჯგუფი საშუალო მეურნეობა	40.75	III—11.5 IV—22.25 V— 3.5	37.25	?		7+ 29 19 ლორი
წვრილი მეურნეობა	8.0	III— 3.60 IV— 1.75 V— 2.60	7.75	?		?

* იხ. ეს ტომი, გვ. 238. რე დ.

** ეს ციფრი ნიშნავს ცხვარს რაოდენობის მატებას 1892—1893 წლებ-
ში. რე დ.

შემოსავალი (მარკობით)

თ ა ნ ხ ა

პურისა	გაყიდვა პირუტყვისა და რძისა	სხვადასხვა	საოჯახო მურწეობა	(შემოსავალი სულ)
38 136	27 289	62 111	5 500	133 489
	- 453*	არყის გამოხდა	(„კიხე-დარბაზის ანგარიშით“)	
1 257	758	—	—	2 015
618	491	—	—	1 109
64 476 რძე	21 357 კარხალი	46 144	იჯარისაგან	17 271 4
	+ პირუტყვი 19 370	კარტოფილი 1 457	2 866	
ცხვარი	6 455 ხილი	საერთოდ 4 767	5852(=არსებული მარაგი)	
5 574	4050	კარხალი 767	რაფსა და სამყურა 1 106 6	
+ 198*		კარტოფილი 40	437	
1 010	1 095	—	—	2 105
34 334 სხვა პურეული + თესლა 12 005	18 201	კარტოფილი შემოსავალი ფარეხიდან— 2 865	იჯარისაგან 117	68 667
3 584	პირუტყვი 1 910 რძე 780 ფრინველი 76 + 530*	კარტოფილი 504	სამყურა 153 ლორები= 1 007	8 544
632	პირუტყვი 176 რძე 290 ლორები 120	კარხალი 105 155	= კიტრი და კომპოსტო	1 478

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

* შტუტგეს შემოსავლის ეს ციფრები (453, 198 და 530 მარკა) ნაჩვენებია აქვს „insgemein“ („შემოსავალი საერთოდ“) მუხლში. რ ე ღ.

[გაგრძელება]
ხარჯები

a) გადასახადები	a) მოჯამაგირეთა	სხვადასხვა	a) ყიღა პირუტყვის	a) სამშენებლო რემონტი		
b) დაზღვევა	ჯამაგირი და ხელფასი		b) საკვების	b) გადასვლა-გადმოსვლის, ტვირთიძიდვის, საფოსტო ხარჯები	ს უ ლ	
ცეცხლისა და სეტყვისაგან	b) დღიური ქირა		c) ხელოვნური სასუქის	c) ხარჯები საერთოდ		
a) 953	7 093	4 939	a) 12 506	1 617	111 398	
+ b) 2 120	+ 19 221	(სამეურნეო საჭიროებანი) 36 593	+ b) 11 175	1 162		
		(არყის გამოხდა)	+ c) 11 796	2 223		
34 a	{	347	50	90	64	625
+ b) 40			(სხვადასხვა)	—	(მუდელი, მუენაგრე ეტლის ოსტატი)	
a+h=33 + a	{	90	42	63	29	287
+ b			+ 30	—	(მუდელი და სხვ.)	
a) 1374	a) 9933	სხვადასხვა: 2 355	a) 14 557	a) 692		
b) { 734	b) 24725	პურის საყილად = 5 423	b) 24 552	b) 1 111	1 2 0 3 5 0	
c) 1084	c) 4089	ორთქლის გუთონ-სათვის = 2 530	c) 10 052	c) 2 914		
	სურსათი მოჯამაგირეებისათვის	ფარების ხარჯები = 4 962	ფარების ხარჯები = 4 962	6 168—ქირა ხელოსნებს	1 595 გათბობა	
				1 500 შუშა და სანაქეთო ხე-ტყე		
a + b	{	1 560	თესლის ყიღა 239	a) 554	საერთო ხარჯები 969	5 500
+ b			+ 379		b) 890	275—მუდელი და სხვ.
			c) 834			
a) 30	—	სხვადასხვა: 65	a) 100	მუდელი და სხვ.	31	503
b) 26			b) 225			
			c) 26			
a) 1 288	a) 5336	2836	a) 2 070	a) 375	38298	
b) 2 238	b) 13 228	შუშა და ნახშირი 432	b) 5 320	b) 117		
	მოჯამაგირეები და სურსათი	სხვადასხვა: 661	c) 755	c) 618		
		ფარების ხარჯები 113	თესლი: 177	2 714		
				სახელოსნო სამუშაო		
a) 159	a	{	262	a) 549	a) —	4 633
+ b) 152	+ b		1 137	სახელოსნო სამუშაო 218	b) 900	b) —
			სურსათი მოჯამაგირეებისათვის	c) 305	c) 770	
			დაზღვევა სიბერისათვის = 34	თესლი	c) 147	
a) 34	—	საერთო 68	a) 90	46	410	
b) 22			b) 110	მუდელი და სხვ.		
			c) 40			

მოგება (მეპატრონის საზღაურის გამოკლებით)	წმინდა შემოსავალი მარკობით	პროცენტი		
— 22 091 — 1 500	20 591	36.72	მსხვილი მეურნეობა	I ჯგუფი
— 1 390 — 350 (!!)	1 040	50.12	საშუალო მეურნეობა	
— 822 — 300 (!!)	522	52.20	წვრილი მეურნეობა	
— 52 364 — 1 500	50 864	118.40	მსხვილი მეურნეობა	II ჯგუფი
— 5 566 — 450	5 116	99.32	საშუალო მეურნეობა	
— 1 602 — 450	1 152	135.68	წვრილი მეურნეობა	
— 30 369 — 900	29 469	76.04	მსხვილი მეურნეობა	III ჯგუფი
— 3 911 — 450	3 461	84.82	საშუალო მეურნეობა	
— 1 068 — 350	718	89.72	წვრილი მეურნეობა	

შენიშვნები ცხრილებისადმი*

№ 1. „მასში (I ჯგუფის საშუალო მეურნეობაში) მიწის შეფასების დადგენა შეუძლებელი იყო, მაგრამ სახნავი თითქმის ისეთივე ხარისხისა იყო, როგორც მემამულის მამულში (მსხვილი მეურნეობა I), შესაძლოა ცოტა უფრო თანაბარზომიერი“ (გვ. 63).

I ჯგუფზე ავტორი (რომელიც ორ წელიწადს თვითონ მსახურობდა—გვ. 66—მოხელედ ამ მემამულის მამულში და სოფელს იცნობს) ამბობს:

თუ, გავითვალისწინებთ რა დიდ ხარჯებს საკვებსა და ხელოვნურ სასუქზე, აგრეთვე დიდ ხარჯებს ხელფასზე და მხედველობაში მივიღებთ რა ნიადაგის ქვიშიანობას, მემამულეთა მამულის მეურნეობა უნდა დავახასიათოთ როგორც მეტად ინტენსიური და როგორც უეჭველად თანამედროვეობის დონეზე სავსებით მდგომი, მაშინ ორივე გლეხურ მეურნეობაზე სრულიად საწინააღმდეგო უნდა ვთქვათ.

Sic! „მათ ჯერ კიდევ თითქმის ყოველმხრივ ძველებურად უძღვებიან, და წარმოება კაპიტალისა და შრომის მხრივ უნდა დავახასიათოთ როგორც ექსტენსიური. საკვებსა და სასუქს სრულებით არ ყიდულობენ, პირიქით, მნიშვნელოვანი რაოდენობით კიდევაც ყიდიან ნამჯას, აგრეთვე განსაკუთრებით ჭვავსა და კარტოფილს. ამის გამო საკვებ ნივთიერებათა ანაზღაურება არასაკმაოა... შედეგია უფრო ცუდი მოსავალი და პირუტყვის ნაკლებობა.

!?? ჯიუტობა, რომლითაც იქაური გლეხები ძველ ჩვეულებებს ებლაუჭებიან, მით უფრო გაუგებარია, რომ კარგ მაგალითს, რომელიც ყოველდღე აქვთ თვალწინ, მაინც შეიძლებოდა შეჯიბრების სტიმული მიეცა მათთვის. მაგრამ უკანასკნელ ხანს აქაც, ვგონებ, იწყება შემობრუნება უკეთესობისაკენ“ (გვ. 61).

* ცხრილები იხ. ამ ტომის 234—237 გვერდებზე. რ. ი. ლ.

მფლობელის შრომის ანაზღაურება მსხვილი მეურნეობისათვის ითვლება 7 500 (დირექტორის ჩვეულებრივი ჯამაგირი!): 5 (მეპატრონეს 5 მამული აქეს!) = 1500. საშუალო მეურნეობისათვის—350 („ამ ქვეყანაში ჩვეულებრივი საზღაურია“ (გვ. 64) ასეთი მეურნეობის მართვისათვის!). წვრილი მეურნეობისათვის—300 („ობიექტი!!! სანახევროდ ნაკლებია, ვიდრე წინა“, გვ. 66).

ოჯახების სიდიდე ნაჩვენები არ არის.

II ჯგუფის თაობაზე Stumpfe აღნიშნავს, რომ მამულები სავსებით შესადარისი როდია, ვინაიდან მსხვილ მეურნეობაში მიწაც. უკეთესია (მთელი მეურნეობა—თვალმარგალიტია სილეზიის მამულებს შორის (გვ. 74), ჰალელი პროფესორის შეფასებით!), და გაცილებით უკეთაც მდებარეობს, სულ 1 მილზე ბრესლავლიდან (წვრილი მეურნეობანი ბევრად უფრო შორს არიან). და მაინც!! წვრილი მეურნეობა გაცილებით უფრო ხელსაყრელიაო!!!

II ჯგუფის საშუალო მეურნეობის შესახებ: „მაგრამ გლახური მეურნეობის განსაკუთრებით დიდი უპირატესობა სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ მეურნეობის გაძლოლა მთლიანად მფლობელის ხელშია და რომ საკუთარი ინტერესებისათვის და საკუთარი ანგარიშით მუშაობა თითქმის ყოველთვის უფრო სრულფასოვანი, ეკონომიური და მომგებიანი იქნება, ვიდრე სხვა ადამიანთა ინტერესებისათვის მუშაობა“ (გვ. 69).

ანაზღაურება წვრილი მეურნეობისათვის 450 მარკა = (1) მეპატრონეს—350 + (2) 100 მარკა მისი ცოლის მშობლებს, რომლებიც გარეშე მუშახელის მაგივრობას ეწვეიან (გვ. 72—73). [და იფადაც კი ეწვეიან!]

საშუალო მეურნეობაც თანამედროვეობის დონეზე დგას და საერთოდ უნაკლოა, მსხვილ მეურნეობაზე ცუდი არ არისო.

(მანქანებზე დეტალური მონაცემები არ არის!!)

სოფელში არის რძის შესაკრები პუნქტი და მანქანე-

ბის ამხანაგურად გამოყენება, სასუქების ამხანაგურად შესყიდვა და სხვ.

III ჯგუფზე მხოლოდ იმას ვგებულობთ, რომ მსხვილ მეურნეობას ჩინებულად უძღვებიან (გვ. 74) [III ჯგუფის მთელი აღწერილობა უკიდურესად ზერელეა (გვ. 74—77).]

Stumpfe-ს დასკვნა: რაც უფრო წვრილია სამფლობელო, მით უფრო დიდია რენტა (გვ. 77).))!!

... ეს საფასებით უეჭველია, რომ გლეხურ მეურნეობაში, სადაც მფლობელი ჯეროვნად ზრუნავს სამუშაოთა გაჩაღებისათვის ან თვითონ იღებს მათში მონაწილეობას, ხარისხობრივადაც და რაოდენობრივადაც სულ სხვანაირად მუშაობენ, ვიდრე მემამულურ მამულეებში, გარდა, შეიძლება ითქვას, რაოდენობრივისა სანარდო მუშაობის დროს (გვ. 78). || !!

... რატომ არის, რომ მიუხედავად ნაწილობრივ უმნიშვნელო საერთო შემოსავლისა, წვრილ მეურნეობათა წმინდა მოგება მაინც უფრო დიდი იყო... (გვ. 78).

I ჯგუფი. შემოსავალი მარკობით (გვ. 78)

	მიწათმოქმედებისაგან		მეცხოველეობისაგან		საერთოდ		ჯამი	
	თანხა	1/4 ჰა-ზე	თანხა	1/4 ჰა-ზე	თანხა	1/4 ჰა-ზე	თანხა	1/4 ჰა-ზე
მსხვილი მეურნეობა	63 652	28.37	27 289	12.16	773	—0.34	91 715	40.88
საშუალო "	1 257	15.14	758	9.13	—	—	2 015	24.27
წვრილი "	618	15.46	491	12.27	—	—	1 109	27.72

და ა. შ. და ა. შ. სულ ერთი და იგივე

!! გლეხსაც შეუძლია ძლიერ შეამციროს ხარჯები თავისი საშინაო ბიუჯეტით (გვ. 80) და სხვ. მისთ.

!! { იგივე: გვ. 83 („საბანი როგორც გაგწედეს, ისე დაიხურეთ“)

მსჯელობს, რომ შაქრის ჭარხლისა და არყის წარმოება ისწრაფვის გამოეყოს მიწათმოქმედებას და სხვ., რომ სარგებლიანობა ხელმისაწვდომია წვრილი მეურნეობებისთვისაც ამხანაგობათა საშუალებით (გვ. 85) და სხვ. (შეად. დავიდი—იმასვე იმეორებს)

მანქანა მიწათმოქმედებაში იმ როლს ვერ ასრულებს. (შეად. დავიდი!)

!! || „ეს ყოველ შემთხვევაში უეჭველია, რომ ორთქლის გუთანი სრულებით არ იძლევა პროდუქციის გაიაფებას“ (გვ. 87) (შეად. ბენზინგი და ფიშერი)

წვრილი მეურნე თვითონ აწარმოებს შეკეთებას (!!) (გვ. 92) და მას უფროდიდხანს უძლებს იარაღები (გვ. 92) — „ამასთან დაკავშირებულია მსხვილ მეურნეობებში ხელოსანთა უეჭველად უფრო დიდი გასამრჯელოც (არა იმიტომ, რომ მსხვილი მეურნეობანი უფრო მეტს უხდიან, არამედ იმიტომ რომ) გადაადგებენ ხოლმე ხან ინსტრუმენტს, ხან ფიცარს, რომლებსაც წვრილ მეურნეობაში ჯერ კიდევ დიდი ხნის განმავლობაში (!!) გამოიყენებდნენ. საერთოდ, ეს ცდა გამოიყენოს ყველაზე წვრილმანი საგნებიც კი, ეს შესაძლებლობა, რომ ამ გზით უკიდურეს მინიმუმამდე შეამციროს ხარჯები მეურნეობის მთელ წვრილმან მამდინარე საჭიროებებზე, წვრილი მეურნეობის დიდ-მნიშვნელოვანი დამახასიათებელი უპირატესობაა ...“ (გვ. 92).

სოციალ-დემოკრატია სოფლადაც იმუქრება—გაფიცვებიც იქნება, ყოველივე ეს გაცილებით უფრო საშიშია მსხვილი მეურნეობისათვის (94).

მუშებზე ხარჯები მსხვილ მფლობელს უფრო დიდი აქვს, ვინაიდან ის მუშების მთელ ოჯახებს კვებავს, წვრილი მფლობელი კი — მეტწილად უცოლოებს, და თუმცა წვრილი მფლობელი უკეთ აჭმევს—თუმცა მუშების საჭმელი გლეხებთან გაცილებით უკეთესია და, მაშასადამე, უფრო ძვირიც, ვიდრე მემამულეთა მამულებში, მაგრამ, სამაგიეროდ, მეორე მხრივ, ჩვენ აქ გვაქვს სწორედ ამით გამოწვეული გაცილებით უფრო მეტი შრომის ნაყოფიერება ახალგაზრდა, ღონიერი მუშებისა, რომლებიც კარგად იკვებებიან, და ეს ფაქტი დიდ როლს

ასრულებს, მით უმეტეს, რომ საჭირო ხდება უაღრესი ყურადღებით გავითვალისწინოთ მეპატრონის წინასწარი და ერთობლივი მუშაობის წამახალისებელ-აღმზრდელობითი მომენტიც (გვ. 95).

NB

„მუშაობის მთელი ორგანიზაცია მსხვილ და წვრილ მეურნეობებში, ყოველ შემთხვევაში სიღეზიაში, ისეა დაყენებული, რომ სრულებით არ არის საექვეო გლეხურ მეურნეობაში შრომის მეტი სიიაფე“ (გვ. 96).

NB

— ისევ მეპატრონისა და მისი შვილების შრომის მასტიმულირებელი გავლენა (გვ. 96). სურსათი მოჭამავირეთათვის გლეხებს უკეთესი აქვთ.

დაზღვევაც ინვალიდობის შემთხვევისათვის და სიბერის შემთხვევისათვის ტვირთად აწევს მსხვილ მეურნეობას: }

II ჯგუფი

}	სულ 490 მარკა მსხვილი მეურნეობა 0.30 მარკა	}	3ა-ზე
	34 „ საშუალო „ 0.18 „		
	0 „ წვრილი „ 0 „		

(გვ. 101) ბატონი სოციალ-დემოკრატები სასტაკად ჩაფლავდნენ სოფლის მეურნეობის საკითხში...

გვ. 102. ზერინგი კოლონიზაციის შესახებ („მუშახელი განკარგულებაში გადაეცეთ“ ბ-ნ მიწათმფლობელებს!!), — ხოლო „მსხვილ მიწათმფლობელობას არ შეუძლია კონკურენცია გაუწიოს იმ განუზომად კაპიტალს, რომელიც ამ ადამიანთა (კოლონისტთა) ხელებსა და ფეხებშია“ (ზერინგი, ციტირებულია გვ. 102).

გვ. 106: ვაჭრობის მხრივ მსხვილი მეურნეობანი მეტწილად უფრო მალლა დგანან, მაგრამ ამხანაგობანი დაეხმარებიან გლეხს.

გვ. 108: გლეხები ჩვეულებრივად ნაკლებ ხელსაყრელად ყიდნიან პურსაც და პირუტყვსაც [მაგრამ ამას სხვა აწონასწორებს].

„გერმანელი იუნკერი როდია გლეხის მტერი, რომ-
 ვეს, გარდა არაარსებითი, უფრო შინაგანი მნიშვნელო-
 ბის მქონე სადავო პუნქტებისა, ერთი და იგივე ინტე- NB
 რესები აქვს და ერთი და იგივე მოწინააღმდეგე ჰყავს.
 ეს არის რწმენა, რომელიც უკანასკნელ ხანს ძლიერ
 იკაფავს გზას“ (გვ. 113). აი ისიც — შტუმპფე!

დაწერილია 1901 წ. ივნისში—
 1903 წ. მარტში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
 ლენინის XXXII კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
 მხედვით

ბ

შენიშვნები ე. უტუმპფის წიგნზე „წვირილი
მიწათმფლობელობა და პურის ფასები“

Dr. Emil Stumpfe („Der kleine Grundbesitz und die Getreidepreise“. Leipzig 1897, Band III, Heft 2 der Staats- und Sozialwissenschaftliche Beiträge von Miaskowski)* იძლევა გერმანიის სხვადასხვა ოლქის წვირილ მეურნეობათა (10 ჰა-ზე ნაკლები 181 მეურნეობა) შესახებ საკმაოდ ვრცელი საბიუჯეტო მონაცემების ნაკრებ ცნობას, რომელიც ინტერესს მოკლებული როდია, მაგრამ მათ მიერ მხოლოდ მიწათმოქმედების პროდუქტების გაყიდვისა და ყიდვის საკითხზე.

Stumpfe ელაგება დავიდს („Neue Zeit“ 1894/5 № 36), რომელიც იღებდა ჰესენის ანკეტის მონაცემებს და ანგარიშობდა გაყიდვასა და ყიდვას. (Kühn უბრალოდ ანგარიშობდა გაყიდვას 1 ჰა-ზე). Stumpfe ყიდვიდან აკლებს 33—40%-ს ფაბრიკაციის ღირებულებაზე, საყიდელი ფაბრიკატის ფასი კი არ უნდა ავიღოთ, არამედ მხოლოდ იმ ნედლეულის ფასი, რომელიც ამ ფაბრიკატის წარმოებას მოხმარდა!! ეს ხერხი (უაზრო) საშინლად აფუჭებს მთელ ნაშრომს. (თუმცა ეს გადაანგარიშება ხდება მხოლოდ მაშინ, როცა იგი ცვლის შედეგს!)

NB:	თუმცა, გადავინჯავ ამ გადაანგარიშების
თუ ვიანგარიშებთ	შემთხვევებს, რომლებსაც ყოველთვის აღნიშნავს ავტორი: № 19 (ბადენი, 2—3 ჰა) მინუსი
ყველა სახის პლუსისა და მინუსის თანხას	პლუსად იქცევა, № 31 (ბადენი 2—3 ჰა)—იგივე, № 50 მაინც მინუსი, № 112 ვიურტემბერგი 2—3 ჰა

*—დ-რი ემილ შტუმპფე („წვირილი მიწათმფლობელობა და პურის ფასები“. ლაიპციგი 1897 წ., ტომი III, ნაკვეთი მეორე მთავრობის „სახელმწიფო და საზოგადოებრივ-მეცნიერული შრომებისა“). რ. ე. დ.

№ 40 მაინც პლუსია	№ 143 მაინც პლუსია
№ 41 იგივე	„ 151 „
„ 48 „	„ 152 „
„ 49 „	„ 154—161 „
„ 51 „	„ 169 „
„ 60 „	„ 170 „
„ 75 „	„ 171 „
„ 79 „	„ 172 „
„ 94 „	„ 173 „
„ 98 „	„ 174 „
„ 100 „	„ 175 „
„ 111 „	„ 179—181 „

მაშასადამე, Stumpfe-ს უაზრო ხერხმა მხოლოდ 3 შემთხვევაში დაამახინჯა საქმე, საერთო მინუსი (მეტი ყიდვა, ვიდრე გაყიდვა) პლუსად გადააქცია.

გაცილებით მეტწილ შემთხვევებში შედეგი არ იცვლება საერთო მინუსისათვის. (Stumpfe ანგარიშობს სამი სახის პლუსსა და მინუსს, ცალკე მარცვლეული პროდუქტებისათვის (I), მესაქონლეობის პროდუქტებისათვის (III) და დანარჩენისათვის (II)).

ამიტომ, მე შემოძლია ავიღო Stumpfe-ს ცხრილი მის დასკვნებში პლუსებისა და მინუსების შესახებ (მთელი გაყიდვა და ყიდვა საერთო ჯამით), ამასთან აღვნიშნოთ სამი გასწორება.

Stumpfe ცალკე აღარებს გაყიდვასა და ყიდვას I, II და III-ის მიხედვით:

I მარცვლოვანი და პარკოსანი და იძლევა ცხრილებში
კულტურები (1) I

II ნიადაგის მთელი სხვა პროდუქტები (2) I+II

III მესაქონლეობის პროდუქტები (3) I+II+III

შემდეგ Stumpfe იძლევა ცალკეულ ჯამებს ქვეყნების მიხედვით, ამასთან სამხრეთ გერმანიას (ბადენი 60*), პრუსია 44, ვიურტემბერგი 12+ბავარია) ჰყოფს ჩრდილოეთისაგან (საქსონია 6+28, სილეზია 24, ჰანოვერი 7). მე ვიღებ მხოლოდ ჯამებს სამხრეთ და ჩრდილოეთ გერმანიაზე.

(52 Stumpfe-ს თვითონ შეუკრებია!!: 24 სილეზია + საქსონიის სამეფო).

* 10 კა-მდე მეურნეობათა რიცხვს Stumpfe იღებს მხოლოდ 10 კა-მდე, ხოლო 10 კა-ზე მეტ ფართობიანი მეურნეობანი განსაკუთრებულ დანართში შეაქვს.

მ ე უ რ ნ ე ო ბ ა ნ ი	სამხრეთი და ჩრდილოეთი გერმანია	მეურნეობათა რაოდენობა	მეტ ¹⁴ მუამელი წელზე ასაკისა	ნაკლები
2 კა-ზე ნაკ.	სამხრეთი	20	56	50
	ჩრდილოეთი	7	19	12
	Σ	27	75	62
1 ¹ / ₂ —2 ha	სამხრეთი	5	19	10
	ჩრდილოეთი	7	19	12
	Σ	12	38	22
2—3 ha	სამხრეთი	21	66	47
	ჩრდილოეთი	9	23	19
	Σ	30	89	66
3—4	სამხრეთი	10	40	17
	ჩრდილოეთი	12	32	24
	Σ	22	72	41
4—6	სამხრეთი	26	103	55
	ჩრდილოეთი	(25)	(74)	(49)
	Σ	51	177	104
6—8	სამხრეთი	23	102	31
	ჩრდილოეთი	2	7	4
	Σ	25	109	35
8—10 ha	სამხრეთი	19	88	39
	ჩრდილოეთი	7	25	18
	Σ	26	113	57

საერთოდ Stumpfe-ს წიგნი უხეშად ტენდენციური და-
ცვაა ბაჟებისა.

თავდაპირველად Stumpfe არჩევს სხვა სას.-სამ. პროდუქ-
ტების ფასებზე პურის ფასების გავლენის საკითხს და ამტკი-
ცებს (სამართლიანად) პურის ფასების გიგანტურ, ყოვლის-
განმსაზღვრელ მნიშვნელობას.

რამდენ მუერნეობაში? მეტია (+) გაყიდვა თუ მეტია (-) ყიდვა + -		საერთო სას.-სამ. უართობი	I კა-ზე მოდის		სრულასაკოვანი+ ბავშვი (2 ბავშვი=1 სრულასაკოვანს)
			სრულასა- კოვანი	ბავშვები	
6	14	24.54	2.28	2	3.30
7	—	13.06	1.45	0.9	1.9
13	14				
3	2	8.73	2.2	1.1	2.7
7	—	13.06	1.45	0.9	1.9
10	2				
16*)	5	52.83	1.25	0.89	1.69
9	—	24.42	0.94	0.77	1.32
25*)	5				
9	1	37.20	1.07	0.7	1.29
12	—	42.93	0.74	0.65	1.01
21	1				
26	—	131.69	0.78	0.41	0.98
25	—	120.75	0.81	0.40	0.81
51	—				
22	1	156.99	0.85	0.20	0.75
2	—	14.50	0.48	0.27	0.81
24	1				
19	—	168.88	0.52	0.23	0.83
7	—	60.75	0.41	0.28	0.55
26	—				

*) Stumpfe-ს აქვს 19 და 2, ხოლო ჯამში 28 და 2

მარცვლელ კულტურებს გერმანიაში ეჭირა

1878 წელს— 52.59% მთელი

1883—53.46 სას.-სამ.

1893—54.37 ფართობისა

სხვა პურეულის ნათესების (შესაბამისად მე-საქონლეობისა) გაფართოება სწრაფად იწვევს შესაბამის ჭარბ წარმოებას, რომელიც კვლავ ათანასწორებს ფასებს (შეად. Marx Smit-ის შესახებ, — Stumpfe-ს ციტატები არ მოჰყავს მარქსიდან და არ იყენებს რენტის თეორიის საკითხისათვის)

კურსივი Stumpfe-სა

„ამრიგად, სრული საფუძველი გვექნება დავადგინოთ თეზისი, რომ რენტაში, რომელსაც იძლევიან ცალკეული კულტურული მცენარენი ფართობის ერთეულზე, არ შეიძლება იყოს ხანგრძლივი დისპროპორცია, მაგრამ რომ დროის მეტად თუ ნაკლებად ხანგრძლივი შუალედის შემდეგ უნდა მოხდეს შეთანასწორება“ (გვ. 15).

Stumpfe არჩევს მესაქონლეობის პროდუქტების ფასებსაც და იმასვე ამტკიცებს.

Stumpfe ეკამათება რაიხსკანცლერ Hohenlohe-ს, რომელმაც 1895 წლის 29 მარტს თქვა, რომ მაღალი ფასებით დაინტერესებული არიან მხოლოდ ის მეურნეობანი, რომლებსაც 12 ჰა-ზე მეტი მიწა აქვთ, ე. ი. მხოლოდ 4 მილიონი 19 მილიონ სასოფლო-სამეურნეო მოსახლეობიდან, თუ მეურნეობაზე 3 1/2 კაცს ვიანგარიშებთ. Stumpfe იძლევა სასოფლო-სამეურნეო მოსახლეობის დაახლოებით ასეთ დანაწევრებას (1882 წ. მონაცემებით) (გვ. 40)

მილიონი სას.-სამ. მოსახლეობა

პარცელარული მეურნეობანი	2-მდე ჰა	$0.6 \times 3.5 = 2.1$	მილიონ
წვრილი	2— 5 "	$0.99 \times 4.5 = 4.4$	"
საშუალო	5— 20 "	$0.98 \times 7 = 6.7$	"
მსხვილგლეხური	20—100 "	$0.29 \times 13 = 3.7$	"
მსხვილი	100-ზე მეტი	$0.025 \times 90 = 2.2$	"

19.1 "

Stumpfe სთვლის, რომ 2 ჰა-მდე ფართობის 3 მილიონი მეურნეობიდან სულ ბევრი 6 მილიონი სას.-სამ. მოსახლეობაა. „1 ჰა-ზე ნაკლები პარცელარული მეურნეობების მფლო-

ბელთა... უდიდესი მასა არის ხელოსნები, წვრილი მრეწველები, ფაბრიკის მუშები და სხვ., მაშასადამე ყველა, ვინც გნებავთ, ოლონდ გლეხები თუ დამოუკიდებელი სოფლის მეურნენი კი არა“ (გვ. 39).

Sic!
სხვანაირად
ამბობს
Stumpfe
სხვა
საბაბით!

2 ჰა-მდე თითო მეურნეობაზე 3¹/₂ კაცი, ვინაიდან „სრულსაკოვანი შვილები ხომ მეტწილად მაშინვე დაქირავებულ სამუშაოზე ღებინან“ (გვ. 40).

აი ოჯახური შემადგენლობის სტატისტიკა, Stumpfe-ს მონაცემებით:

მეურნეობაზე მოდიოდა (გვ. 82)

ჯგუფი	მეურნეობათა რიცხვი	სრულსაკოვანები	ბავშვები	თანხა
ჰა 0— 1 ¹ / ₂	15	2.5	2	4.6
1 ¹ / ₂ — 2	12	3.16	2.6	5.78
2— 3	30	3	2.2	5.2
3— 4	22	3.27	1.88	5.1
4— 6	49	3.6	2.1	5.7
6— 8	25	4.3	1.4	5.7
8—10	26	4.34	2.2	6.5
10—20	37	6	2	8
20 და მეტი	12	8.75	2.1	10.85

და Stumpfe დაასკენიდა: 5—20 ჰა-სათვის „საშუალო“ დაახლოებით სწორედ 7 იქნება, 20—100-სათვის—დაახლოებით 13, თუ 20—30-სათვის დაახლოებით 11-ია.

(მასხარა! დაქირავებული შრომა დავიწყებია!!)

(სას.-სამ., მოსახლეობის განწილება Stumpfe-ს ნაშრომში ინტერესს მოკლებული როდია დაქირავებული შრომის სურათისათვის.)

პურის ფასებით ყველა გლეხი და—მსხვილ მეურნეობათა მუშები არიან დაინტერესებულიო! }

Stumpfe თვითონ ეჭვობს, რომ მის მიერ შეკრებილი მონაცემები (სილეზიაზე და სხვ., იხ. ზემოთ*) დაუჯერებელი

* იხ. ეს ტომი, გვ. 245. რ ე დ.

მოეჩვენებათ (გვ. 50) და ამიტომ წინდაწინ იცავს თავს: რატომ არის, მისი მონაცემებით, რომ ჩრდილოეთ გერმანიაში პირობები გაცილებით უფრო ხელსაყრელია, მაშინ როცა სამხრეთი გერმანია უფრო კულტურულად ითვლება?

და აი Stumpfe თავს ატყდება სამხრეთ გერმანიას „...მფლობელობის წარმოუდგენელი დაქუცმაცებულობა“ (გვ. 48) — 10—12 — 20 პარცელი 1 ჰა-ზე! — აქედან „ყველგან მეურნეობათა გაძლიერებული მომარაგება მუშახელით“ (გვ. 49) — საერთოდ სამხრეთში მოსახლეობა გაცილებით უფრო უძრავია (გვ. 49) — იხ. ბავარიის 1895 წ. ახალი ანკეტა! — 3-მინდვრიანობის სიჭარბე (ბავარია; ანკეტა) — „მთელი მეურნეობის ძლიერი ჩამორჩენილობა“ (გვ. 51), ჯერ კიდევ ხშირია იძულებითი თესლბრუნვის ფაქტიური სისტემა, შემდეგ „დაქუცმაცებულობა და ზოლმიწიანობა აბრაკოლებს ან აძნელებს ყოველგვარ მელიორაციას“ (გვ. 52), ხშირად თითქმის შეუძლებელს ხდის ესოდენ საოცრად სრულყოფილ ახალ სამიწათმოქმედო იარაღების შემოღებასა და გამოყენებას (გვ. 52), მაგალითად, ბავარიის 24 თემიდან მხოლოდ ოთხი სარგებლობს მწკრივად სათესით. „მწკრივად სათესით დამუშავების უპირატესობანი ესოდენ ცნობილი და უცილობელია“ (გვ. 52) და ა. შ. სხვა მანქანებიც იშვიათია, ძველი გუთნები „ხშირად სულ პრიმიტიული ფორმისაა“ (გვ. 52), სატკეპნები ცნობილი არ არის და ა. შ. ...ეს ჩამორჩენილობაა სამანქანო-ტექნიკურ მოწყობილობაში...

! |

ჰა-ჰა! (იგივე Stumpfe, რომელიც სხვა ადგილას აკინებებს მანქანების მნიშვნელობას, — როცა იცავს წვირულ მეურნეობას!)

— მარტო 1 ცენტრიფუგა (გვ. 53) ყველა იმ ადგილას, რომლებიც აღწერილია სამხრეთ გერმანიის ანკეტებით. „ამ ტექნიკურ ჩამორჩენილობას აგვირგვინებს“ ცნობები Christazhofen და Ingerkingen-იდან ცხენებით ლეწვის შესა-

ხებ (ზედ შეჯდომით)—„ასეთია მარცვლის გამოფშენის ადამის-დროინდელი წესი“—ამბობს Stumpfe.

...გაპატივების მეთოდებს ძალიან ბევრი გაუმჯობესება სჭირდება (53) და ა. შ.

— ჩრდილოეთში კი ციტატებია „Bäuerliche Zustände“-დან წვრილი მეურნეობის სასარგებლოდ (გვ. 54—55). ეს ციტატები როგორღაც ბულგაკოვისას ჰგავს! შეეჯერო!

სილუზიაში გლეხებს აქვთ მწკრივად სათესები, სასუქების მომხმნევეები და სხვ. და სხვ. (გვ. 55), ჰარბობს მეურნეობის ნაყოფთმონაცვლეობითი სისტემა, სატყეპნები (გვ. 56—57).

„უკვე საკმარისი იქნება ჩამოთვალათ ეს უმნიშვნელოვანესი (sic!) იარაღები, რომ აღმოვაჩინოთ სამხრეთ და ჩრდილოეთ გერმანიის სამიწათმოქმედო კულტურის უაღრესად განსხვავებული მდგომარეობა“ (გვ. 57). შემდეგ „ჩვეულებრივ ჯეროვნად ვერ აფასებენ“ (გვ. 58) — ჩრდილოეთში მემამულეთა (sic!), გლეხების „მასწავლებლის“ (!), „კარგ მაგალითს“ (გვ. 59), ნიმუშს, „სას.-სამ. კულტურის პიონერები“ (გვ. 59)! სამხრეთში კი მსხვილი მეურნეობა მეტად თუ ნაკლებად სრულებით არ არის (გვ. 60).

!!

ო,

ბატონო
Stumpfe!!

დაწერილია არაუადრეს 1902 წ. აპრილისა—
არაუგვიანეს 1903 წ. აპრილისა

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXII კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით.

შენიშვნები G. FISCHER-ის ნაშრომზე
«DIE SOCIALE BEDEUTUNG DER MASCHINEN
IN DER LANDWIRTSCHAFT»⁹⁰

Gustav Fischer. «Die sociale Bedeutung der Maschinen in der Landwirtschaft». Leipzig 1902. (Schmollers Forschungen, XX. Band, 5. Heft.)

წინასიტყვაობაში ციტირებულია სოციალ-დემოკრატების ლიტერატურა Kleinbetrieb-ზე. სხვათა შორის *Sering*. „Die Agrarfrage und der Sozialismus“ (კაუცკის წინააღმდეგ) „Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft“ *Schmoller*-ისა. Band 23, 4. Heft.

Sering-მა უკვე აღნიშნა, რომ მიწათმოქმედება არა ჰგავს მრეწველობას—განსაკუთრებით მანქანების საკითხში.

I. Kapitel. „Die Kosten der Maschinenarbeit und die Grenzen ihrer Rentabilität“.

„Die Bedingungen für die Anwendung landwirtschaftlicher Maschinen waren am frühesten im Großbetriebe gegeben“ (S. 4)—თავდაპირველად მეფაბრიკეებიც ზრუნავდნენ მანქანებზე მხოლოდ მსხვილ მეურნეობათათვის. ახლა ისინი მანქანებს აწვდიან წვრილი მეურნეობებისთვისაც.

ავტორს სურს გამოიყვანოს *Grenzen* ამ ახალი მანქანებისათვის ახალი მონაცემების მიხედვით.

შენიშვნები ვ. ფიშერის ნაშრომზე მანქანების „სოციალისტური მნიშვნელობა სოფლის მეურნეობაში“

გ უ ს ტ ა ვ ფ ი შ ე რ ი. მანქანების „სოციალური მნიშვნელობა სოფლის მეურნეობაში“. ლაიპციგი 1902. (შმოლერის გამოკვლევები, XX ტომი, მე-5 ნაკვეთი.)

წინასიტყვაობაში ციტირებულია სოციალ-დემოკრატების ლიტერატურა წვრილ მეურნეობაზე. სხვათა შორის ზერინგის, „აგრარული საკითხი და სოციალიზმი“ (კაუცკის წინააღმდეგ) „კანონმდებლობის, მართვისა და სახალხო მეურნეობის წელიწდეული“ შმოლერისა. ტომი 23, მე-4 ნაკვეთი.

ზერინგმა უკვე მიუთითა, რომ მიწათმოქმედება არა ჰგავს მრეწველობას—განსაკუთრებით მანქანების საკითხში.

I თ ა ვ ი. „მანქანური მუშაობის ღირებულება და მისი რენტაბელობის საზღვრები“.

„პირობები სასოფლო-სამეურნეო მანქანების გამოყენებისათვის არსებობდა უწინარეს ყოვლისა მსხვილ მეურნეობებში“ (გვ. 4)—თავდაპირველად მეფაბრიკეებიც ზრუნავდნენ მანქანებზე მხოლოდ მსხვილ მეურნეობათათვის. ახლა ისინი მანქანებს აწვდიან წვრილ მეურნეობებსაც.

ავტორს სურს გამოაყვანოს საზღვრები ამ ახალი მანქანებისათვის ახალი მონაცემების მიხედვით.

თი მისი განგარიშების
ჯამი (S. 24—25):

{ Kautsky, S. 94. «Agrarfrage» იძ-
ლევა nach Kraft, α) 1000 ha,
β) 70 ha როგორც Grenze der
vollen Ausnutzung. (S. 5).

Bezeichnung der Maschine:	Kosten der Maschi- nenarbeit Hand- bei vol- arbeit ler *) Ausnut- Mk zung			*) ეს volle Aus- nutzung	ი ი იხ. მომ*
	Grenze des wirt- schaftli- chen Nutzens bei ha:	nenarbeit bei vol- ler *) Ausnut- zung	Hand- arbeit Mk		
(α) Dampfpflug (20 Pferde- stärke)	192	34	51.20	500	
Dampfpflug (12 Pferde- stärke)	121	33.8	42.7	250	
Breitsäemaschine	—	0.88	0.44 >	360	ha
Drillmaschine (3.766m)	21.6	2.56	6.04	360	17
(β) Drillmaschine (1.58m)	13.6	3.48	6.04	160	8.8
Düngerstreumaschine	—	1.12	0.55 >	280	
Hackmaschine (3.766m)	4	2.13	16	180	3.7
Hackmaschine (2.0m)	1.2	2.06	16	75	1.1
Hackmaschine einreihig	0.27	4.2	16	22.5	0.28
Grasmähemaschine (bezw. 6.7)	13.4	3.5	5	58	3.4
Getreidemähemaschine mit Selbstablage	9.5	6.9	11	76	7.1
(β) do mit Garbenbinder	—	11.25	11 >	76	24.3
do mit Handablage	8.1	7.0	11	68	5.1
Heuwender (bezw. 1.5)	2.9	6.3	12.5	35	0.95
Gespannrechen mit Kut- schersitz (bezw. 6.9)	13.8	1	1.8	90	8.0(4)
Do ohne Kutschersitz (bezw. 4.73)	9.45	1.2	1.8	67.5	3.9(1.9)

* იხ. ქვემოთ, იმ ტომის 256 გვერდზე. რ ე დ.

აი მისი განგარიშების
ჯამი (გვ. 24—25):

{ კაუცკი, გვ. 94 „აგარული სა-
კითხისა“, იძლევა, კრაფტის 'მი-
ხედვით, α) 1000 ჰა-ს; β) 70
ჰა-ს როგორც სრული გამოყენე-
ბის საზღვარს. (გვ. 5)

მანქანის დასახელება	სამეურნეო სარგებ- ლიანობის საზღვარი	ლირებულეზა		*) ეს სრული გამოყე- ნებაა	ა ა იხ. ქვემოთ*
		მანქანური მუშაობისა სრულად*) გამოყენე- ბისას მ ა რ კ ო - ბ ი თ ჰ ა - ზ ე	ხელით მუშაო- ბისა მარკო- ბით ჰ ა - ზ ე		
(α) ორთქლის გუთანი (20 ცხე- ნის ძალისა)	192	34	51.20	500	
ორთქლის გუთანი (12 ცხე- ნის ძალისა)	121	33.8	42.7	250	
მომბნევი სათესი	—	0.88	0.44 >	360	ჰა
მწკრივად სათესი (3.788 მ)	21.6	2.58	6.04	360	17
(β) მწკრივად სათესი (1.88 მ)	13.8	3.48	6.04	160	8.8
ნაკელის მოსაბნევი მანქანა	—	1.12	0.55 >	280	
კულტივატორი (3.788 მ)	4	2.13	16	180	3.7
კულტივატორი (2.0 მ)	1.2	2.00	16	75	1.1
კულტივატორი ერთმწკრივია	0.27	4.2	16	22.5	0.23
სათიბი მანქანა	13.4 (ან 6.7)	3.5	5	58	3.4
სამკელი მანქანა თვით- საცლელით	9.5	6.9	11	76	7.1
(β) იგივე ძნისშემკვრელიანი	—	11.25	11 >	76	24.3
იგივე ხელით საცლელი	8.1	7.0	11	68	5.1
თივის გადასაბრუნებელი	2.9 (ან 1.5)	6.3	12.5	35	0.98
ცხენის ფოცხი კოფოიანი	13.8 (ან 6.9)	1	1.6	90	8.0(4)
იგივე უკოფოო	9.45 (ან 4.73)	1.2	1.6	67.5	3.9(1.9)

თავის Grenze des Nutzens-ს ავტორი ასე ანგარიშობს: იღებს Leistung-ს დღეში (5 ha Dampfflug), განსაზღვრავს ამ დროს ხელით მუშაობის ფასს (respective Gespann-) Arbeit, და ანგარიშობს, *minimum* რამდენ დღეს უნდა იმუშაოს მანქანით, რომ ფასი იგივე იყოს. სწორედ ეს *minimum* (ha-ზე გადაყვანილი) არის მისი Grenze

(ამრიგად, ეს არის მინიმალური Grenze, რომელზეც მანქანით მუშაობა ჯერ კიდევ არ არის ხელით მუშაობაზე უფრო იაფი).

ავტორს ხშირად მოჰყავს ციტატები Bensing-იდან ! (უპირისპირებს მას, მაგალითად, Rimpau-ს შეფასებას, რომ Gespannpflug ორთქლის გუთანზე ცუდად არ მუშაობს, vorausgesetzt, dass er ebenso tief pflügt: S. 8).

NB Kartoffellegemaschine დღემდე არ ხერხდება (კარტოფილის ბოლქვები ერთნაირი ზომისა არ არის, და წონა $\frac{1}{4}$ ha-ზე—8 Ctr., ხოლო Körnersaat— < 1 Ctr). მაგრამ ამ ცოტა ხნის წინათ მოაწყეს Kartoffelpflanzlochmaschine, რომელიც აკეთებს რეგულარულ ორმოებს, ხელს უწყობს zupflügen და hacken, ხოლო კარტოფილს ხელით აწყობენ (S. 11). შრომას ზოგავს და Ertragssteigerung 5%-ს ანგარიშობენ (S. 12).

Kartoffelerntemaschinen და Rübenheber მთლად კარგად გაკეთება ჯერ კიდევ არ ხერხდება.

II. Kapitel. „Die Anwendbarkeit der Maschinen in kleineren Betrieben“. (S. 27)

	Getreide	Zuckerrüben	Wiesenheu
Verbilligung pro	17.52 Mk:	52 Ctr.	8.30
ha.....		30.78	
gegen Handarbeit		(Ertrag)	
pro Ctr:.....=0.34 Mk		0.05	(:80 Ctr=)0.10
pro Ctr		(640 Ctr)	

მაშასადამე, გათავება დიდი არ არის. Contra Bensing, ვინაიდან იგი schreibt die Gespannkosten den Maschinen nicht zur Last (S. 28)—„nicht ganz richtig“.

თუ ვიანგარიშებთ, რომ Gespannkosten მოხსნილია ზოგიერთი durch Zugthiere bewegten Maschinen (ვინაიდან პირუტყვი მეურნეობაში მაინც არის და სრულად როდია დასაქმებული), მივიღებთ კიდევ შემცირებას (Grenze des wirtschaftlichen Nutzens (S. 28) (იხ. აა ცხრილში*).

* იხ. ეს ტომი, გვ. 254. რ ე დ.

თავის სარგებლიანობის საზღვარს ავტორი ასე ანგარიშობს: იღებს გამომუშავებას დღეში (5 ჰა-ს ორთქლის გუთანზე), განსაზღვრავს ამ დროს ხელით მუშაობის ფასს (შებმულობის გამოყენების შესაბამისად) და ანგარიშობს, მინიმუმ რამდენ დღეს უნდა იმუშაო მანქანით, რომ ფასი იგივე იყოს. სწორედ ეს მინიმუმი (ჰა-ზე გადაყვანილი) არის მისი საზღვარი.

(ამრიგად, ეს არის მინიმალური საზღვარი, რომელზეც მანქანით მუშაობა ჯერ კიდევ არ არის ხელით მუშაობაზე უფრო იაფი).

ავტორს ხშირად მოჰყავს ციტატები ბენზინგიდან (უპირისპირებს მას, მაგალითად, რიმპაუს შეფასებას, რომ ცხენის გუთან-ორთქლის გუთანზე ცუდად არ მუშაობს, რადგან ვარაუდობს, რომ იგი ზუსტად ისევე ღრმად ზნავს: გვ. 8).

კარტოფილსარგავის გაკეთება დღემდე არ ხერხდება (კარტოფილის ბოლქვები ერთნაირი ზომის არ არის, და წონა 1/4 ჰა-ზე 8 ცენტნერია, ხოლო მარცვლეულის თესვისას 1 ცენტნერზე ნაკლები). მაგრამ ამ ცოტა ხნის წინათ მოაწყეს ორმოებში კარტოფილსარგავი, რომელიც აკეთებს რეგულარულ ორმოებს, ხელს უწყობს გამოხვნასა და თონას, ხოლო კარტოფილს ამ ორმოებში ხელით აწყობენ (გვ. 11). შრომას ზოგავს და შემოსავლის გადიდებას 5%-ს ანგარიშობენ (გვ. 12).

კარტოფილის ასაღები და ჭარხლის სათხრელი მანქანების მთლად კარგად გაკეთება ჯერ კიდევ არ ხერხდება.

II თავი. „მანქანების გამოყენების შესაძლებლობა წვრილ მეურნეობებში“ (C. 27)

მარცვლეული	შაქრის	მდელოს
კულტურები	ჭარხალი	თივა
გაიაფება 1 ჰა-ზე . . . 17.52 მარკა:	52 ცენტნ.	30.78 8.30
	(მოსავალი)	

ხელით მუშაობასთან შედარებით 1 0.34 მარკა 0.05 (80)0.10 ცენტნერზე . . . 1 ცენტნერზე (640 ცენტნ.). (ცენტნ.)

მამასადამე, გაიაფება დიდი არ არის. ბენზინგთან შედარებით, ვინაიდან იგი მანქანების დებეტში არ წერს შემუშავების ხარჯებს (გვ. 28) — „არცთუ მთლად სწორია“.

თუ ვინაგარიშებთ, რომ შემუშავების ხარჯები არ სჭირდება ზოგიერთ მანქანას, რომელსაც მუშა პირუტყვი ამოძრავებს (ვინაიდან მეურნეობაში მაინც არის პირუტყვი, მაგრამ სრუ-

ლად როდია დასაქმებული, მივიღებთ კიდევ სამეურნეო სასარგებლოობის საზღვრის შემცირებას (გვ. 28) (იხ. აა ცხრილში*).

|| «Nun sind ja freilich die Landwirte, deren Besitz durch seine Größe die Verwendung von Maschinen eben noch gestattet, denjenigen gegenüber im Nachtheil, welche die überhaupt mögliche Ausnutzung erreichen oder ihr nahe kommen, indessen vermindern sich die Kosten der Maschinenanwendung pro ha nicht proportional der Zunahme der Benutzungszeit, sondern anfangs rasch, dann immer langsamer» S. 29).

მაგალითად, Mähmaschine 8 Tage ღირს pro 1 ha—5.⁸⁴ Mk
 » 20 » » » 5.²⁴

ჰა-ჰა! || «...70 Pfennig pro ha, also gewiss nicht sehr bedeutend» S. 30).

ამასთან, მანქანების ამორტიზაციაზე წვრილ მეურნესთან უნდა ვიანგარიშოთ „eigentlich“ დაბალი %: მეტი Sorgfalt. იხილეთ აუჰაგენი*, შტუმპფე**, ჰერკერი (!) („Die Arbeiterfrage“. Berlin 1897. S. 226).

წვრილი მეურნისათვის შესაძლებელია კოოპერაციული სარგებლობა მანქანით: მანქანის დაქირავება (ძალიან ხშირად სალევის, S. 31) (ყველაზე მოხერხებულია ორთქლის გუთნისთვისაც, S. 32) (თუმცა წვრილს დაქირავებითაც არ შეუძლია იხმაროს ორთქლის გუთანი: S. 33, geringe Längenausdehnung der Ackerstücke).

NB Leihweise Überlassung der Maschine... ist
 შეად. || sehr verbreitet (S. 33) «Der Großgrundbesitzer
 Klawki!! verleiht seine Drillmaschine... an seinen kleineren
 NB Nachbarn...»

ამ ხანაგობანი განვითარებულია უფრო მეტად, ვიდრე სტატისტიკა გვიჩვენებს. ბავარიაში 1890 წელს იყო 282 Dreschmaschinengenossenschaften, მაგრამ ძალიან ბევრი მეურნეობანი კერძოდ ერთდებიან.

III. Kapitel. «Die Bedeutung der Maschinen für die Arbeiterfrage».

მანქანებს ხშირად იყენებენ, თუმცა ისინი უფრო ძვირია (Säemaschine etc.), მუშების ნაკლებობის გამო. შეუძლიათ თუ არა მანქანებს dem Arbeitermangel abhelfen? უმრავლესობა უპასუხებს: კი (S. 37). ფონ-დერ ჰო-

ლცი: Skeptisch (ზამთარში უმუშევრობას აძლიერებენ etc.).

* იხ. ეს ტომი, გვ. 122—123. რ ე დ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 240—241. რ ე დ.

„თავისთავად იგულისხმება, რომ მეურნენი, რომელთა სამფლობელო მისი ზომების გამო ძლივს ხდის შესაძლებელს მანქანების გამოყენებას, არახელსაყრელ მდგომარეობაში არიან იმათთან შედარებით, რომლებიც აღწევენ საერთოდ მანქანების შესაძლო გამოყენებას ან უახლოვდებიან მას, იმის გამო, რომ 1 ჰა-ზე მანქანების ხმარების ხარჯები მცირდება არა გამოყენების ვადის გადიდების პროპორციულად, არამედ თავდაპირველად სწრაფად, შემდეგ კი სულ უფრო ნელა“ (გვ. 29).

მაგალითად, სათიბი მანქანა 8 დღეში ღირს 1 ჰა-ზე—5.⁹⁴ მარკა

„...70 პფენიგი 1 ჰა-ზე, ეს, რა თქმა უნდა, ძალიან მნიშვნელოვანი როლია“ (გვ. 30). 20 5.²⁴ ”

ამასთან, მანქანების ამორტიზაციაზე წვრილ მეურნესთან უნდა ვიანგარიშოთ „აკაუთრივ“ დაბალი %: მეტი მზრუნველობაა. იხილეთ აუჰაგენი, შტუმპფე, ჰე რ კ ნ ე რ ი (!) („მუშათა საკითხი“. ბერლინი 1897, გვ. 226).

წვრილი მეურნისათვის შესაძლებელია კოოპერაციული სარგებლობა მანქანით: მანქანის დაქირავება (ძალიან ხშირად სალეწის, გვ. 31) (ყველაზე მოხერხებულია ორთქლის გუთნისთვისაც, გვ. 32) (თუმცა წვრილს დაქირავებითაც არ შეუძლია იხმაროს ორთქლის გუთან: გვ. 33, მიხედვრის ნაკვეთების მცირე სიგრძე).

მანქანების მიქირავება... ძალიან გავრცელებულია (გვ. 33). „მსხვილი მიწათმფლობელი აქირავებს თავის მწკრივად სათესს... თავის წვრილმეურნე მეზობლებს“... NB შეად. კლავკი!! NB

ამ ხანაგობანი განვითარებულია უფრო მეტად, ვიდრე სტატისტიკა გვიჩვენებს. ბავარიაში 1890 წელს იყო 282 სამანქანო ამხანაგობა (სალეწები), მაგრამ ძალიან ბევრი მეურნეობანი კერძოდ ერთდებიან.

III თავი. „მანქანების მნიშვნელობა მუშათა საკითხისათვის“.

მანქანებს ხშირად იყენებენ, თუმცა ისინი უფრო ძვირია (სათესები და სხვ.) მუშების ნაკლებობის გამო. შეუძლიათ თუ არა მანქანებს შევლა მუშების ნაკლებობის დროს?

უმრავლესობა უპასუხებს: კი (გვ. 37). ფონ-დერ ჰოლცი: სკეპტიკურად (ზამთარში უმუშევრობას აძლიერებენ და სხვ.).

აი ავტორის განგარაშება მანქანების ხმარებისას შრომის დაზოგვის შესახებ: (S. 39).

Bei Anwendung der	werden in 1 Tage bearbeitet ha	dazu sind erforderlich		zur gleichen Leistung bei Handarbeit		Ersparnis durch Maschinen:	
		Mann	Jungen oder Frauen	Männertage	Jungen-oder Frauentage	Männertage	Jungen-oder Frauentage
Breitsäemaschine	9	1	—	2	—	1	—
Drillmaschine 3.77 m	9	4	—	2	—	—2	—
Drillmaschine 1.88 m	4	3	—	1	—	—2	—
Düngerstreuer	10	1	1	2.2	—	1.2	—1
Hackmaschine 3.7 m	9	3	—	—	120	—3	120
Hackmaschine za 2 m	3.75	1	1	—	50	—1	49
Grasmähmaschine	3.2	1	—	8	—	7	—
Getreidemähmaschine mit Selbstableger	3.8	1	1	8	—	7	—1
Getreidemähmaschine mit Selbstbinder	3.8	1	1	8	8	7	7
Getreidemähmaschine mit Handablage	3.4	2	—	7	—	5	—
Rübenheber	1.7	2	9	—	13	—2	4
Heuwender	7	1	—	—	14	—1	14
Gespannrechen mit Sitz	6	1	—	—	4.8	—1	4.8
Gespannrechen ohne Sitz	4.5	1	—	—	3.8	—1	3.8

«Mit Ausnahme der Drillmaschine, deren Verwendung in die Frühjahrs- und Herbstperiode fällt, und des Düngerstreuers mit nahezu demselben Arbeitsbedarf zeigen also alle Maschinen eine Arbeitersparnis gegenüber der Handarbeit» (S. 38).

განსაკუთრებით Hackmaschine — (მეტად მნიშვნელოვანია):
 და Mähmaschine — ამიტომ იხმარება Selbstbinder-თან ერთად, თუმცა იგი უფრო ძვირიც არის (მკის დროს მუშების ნაკლებობა!). ასევე Dampfflug.

აი ავტორის გაანგარიშება მანქანების ხმარებისას შრომის დაზოგვის შესახებ: (გვ. 39).

როცა იხმარება	დამუშავებულია 1 დღეში 3ა	ამისათვის საჭიროა		თანაბარი გამოუმუშავებელი შრომის დროს		შრომის დაზოგვა მანქანების დახმარებით	
		კაცები	მონარდები ან ქალები	კაცების მუშაობის დღეები	მონარდების ან ქალების მუშაობის დღეები	კაცების მუშაობის დღეები	მონარდების ან ქალების მუშაობის დღეები
მობნევით სათესი მანქანა	9	1	—	2	—	1	—
3.77 მეტრიანი მწყრივად სათესი მანქანა	9	4	—	2	—	—2	—
1.88 მეტრიანი მწყრივად სათესი მანქანა	4	3	—	1	—	—2	—
ნაკელის მოსაბნევი მანქანა	10	1	1	2.2	—	1.2	—1
3.7 მეტრიანი კულტივატორი დაახლოებით 2 მეტრიანი კულტივატორი	9	3	—	—	120	—3	120
სათიბი მანქანა	3.75	1	1	—	50	—1	49
თეთისაცლელიანი სამკელი	3.2	1	—	8	—	7	—
ძნისშემკვრელიანი სამკელი	3.8	1	1	8	—	7	—1
ხელით საცლელი სამკელი	3.8	1	1	8	8	7	7
ხელით საცლელი სამკელი	3.4	2	—	7	—	5	—
ქარხლის ამოსაღები მანქანა	1.7	2	9	—	13	—2	4
თივის გადასაბრუნებელი	7	1	—	—	14	—1	14
ცხენის ფოცხი კოფოიანი	6	1	—	—	4.8	—1	4.8
ცხენის ფოცხი უკოფოო	4.6	1	—	—	3.6	—1	3.6

„გარდა მწყრივად სათესი მანქანისა, რომლის გამოყენება გაზაფხულის და შემოდგომის პერიოდებზე მოდის, და სსუქის მოსაბნევი მანქანისა, რომელიც დაახლოებით ასეთივე შრომის გაწევას მოითხოვს, ამრიგად ყველა მანქანა გვიჩვენებს შრომის დაზოგვას ხელის მუშაობასთან შედარებით“ (გვ. 38).

განსაკუთრებით კულტივატორი (მეტად მნიშვნელოვანია). და სამკელი — ამიტომ იხმარება ძნისშემკვრელთან ერთად, თუმცა იგი უფრო ძვირიც არის (მკის დროს მუშების ნაკლებობა!). ასევე ორთქლის გუთანია.

«Die vorstehend besprochenen Maschinen haben alle den Vorzug, den Landwirt von dem Bedarf an Arbeitern unabhängiger zu machen. Er kann übertriebenen Lohnforderungen, denen er sonst widerstandslos preisgegeben wäre, entgegentreten und, was viel wichtiger ist, er kann Arbeiten ausführen, für welche er sonst Arbeitskräfte überhaupt nicht finden würde» (S. 40).

Düngerstreuer—უკეთესად მუშაობს, ვიდრე გამოუცდელი მუშა, უფრო თანაბრად.

Drillmaschine—ზოგაგს Saatgut-ს.

«Zu den Maschinen, welche einen durch Handarbeit nicht zu erreichenden Gütegrad der Arbeit liefern, gehört auch... die Milchzentrifuge» (S. 41). 1900 წელს გერმანიაში იყო 2841 Molkerei-ამხანაგობა.

Die Statistik von 1895 zeigt ferner, dass gerade die bäuerlichen Betriebe der absoluten Zahl nach am stärksten daran beteiligt sind, während im Verhältnis zur Zahl der vorhandenen Wirtschaften der Großbetrieb allerdings noch sehr weit voran ist.

«Es waren an Molkereigenossenschaften oder Sammelmolkereien beteiligt» (S. 41)

	Betriebe	Von 100 Betrieben jeder Größenklasse
unter 2 ha	10 300	0.3%
2— 5 ha	31 819	3.1
5—20 ha	53 597	5.4
20—100 ha	43 561	15.4
100 ha und mehr	8 805	35.1

!?

«Die verhältnismässig geringe Beteiligung der kleineren Wirtschaften an den Molkereigenossenschaften wird sich übrigens zum Teil wenigstens daraus erklären, dass sie in der nächsten Umgebung der Städte vorwiegen und mehr als die größeren Güter ihre Milch ohne Verarbeitung unmittelbar an die städtischen Kunden verkaufen» (S. 41).

Dreschmaschine იწვევს der Drescher, der gebundenen Tagelöhner, შეცვლას durch *freie Arbeiter* (S. 42) (შეად. Max Weber). ნატურალურ ანაზღაურებას ცვლის

ფ უ ლ ა დ ი თ —

„ყველა ზემოხსენებულ მანქანას ის უპირატესობა აქვს, რომ ისინი სოფლის მეურნეს უფრო დამოუკიდებელს ხდიან მუშახელის მოთხოვნილებისაგან. მას შეუძლია ებრძოდეს ხელფასის გადაჭარბებულ მოთხოვნებს, რომელთაც, სხვაგვარად, მსხვერპლად შეეწირებოდა იგი წინააღმდეგობის გაუწევლად, და, რაც გაცილებით უფრო მნიშვნელოვანია, მას შეუძლია აწარმოოს სამუშაოები, რომლებისთვისაც იგი სხვანაირად საერთოდ ვერ იმოვნინდა მუშახელს“ (გვ. 40).

სასუქის მოსაზრებები—უკეთესად მუშაობს, ვიდრე გამოუცდელი მუშა, უფრო თანაბრად.

მწკრივად სათესი მანქანა—ზოგავს სათეს მასალას.

„მანქანებს, რომლებიც იძლევიან მუშაობის ხარისხიან კოეფიციენტს, რაც მიუღწეველია ხელით შრომის დროს, მიეკუთვნება რძის სეპარატორიც“ (გვ. 41). 1900 წელს გერმანიაში იყო 2841 მერძევეობის ამხანაგობა.

1895 წლის სტატისტიკა შემდეგ გვიჩვენებს, რომ აბსოლუტური რიცხვის მიხედვით სწორედ გლეხთა მეურნეობები მონაწილეობდნენ მათში ყველაზე მეტად, მაშინ როცა არსებულ მეურნეობათა რიცხვის მიმართ მსხვილი მეურნეობა ყოველ შემთხვევაში ჯერ კიდევ ძალიან წინ არის.

„მერძევეობის ამხანაგობებში ან რძის შესაგროვებელ პუნქტებში მონაწილეობდა“ (გვ. 41)

	მეურნეობები	თვითიული კლასის 100 მეურნეობაზე
2 ჰა-ზე ნაკლები	10 300	0.8 %
2— 5 ჰა	31 819	3.1
5— 20 ჰა	53 597	5.4
20—100 ჰა	43 561	15.4
100 და მეტი ჰა	8 805	35.1

„თუმცა წვრილ მეურნეობათა შედარებით მცირე მონაწილეობა მერძევეობის ამხანაგობებში ნაწილობრივ იმიტომ აიხსნება, რომ ისინი მეტწილად მდებარეობენ ქალაქების უახლოეს მიდამოებში და უშუალოდ ქალაქელ მყიდველებს გადაუმუშავებლად მიჰყიდნიან ხოლმე მეტ რძეს, ვიდრე უმსხვილესი მეურნეობები“ (გვ. 41).

საღეწი მანქანა იწვევს მღეწავების, ვალდებულნი დღიური მუშების შეცვლას თავის უფალი მუშებისით (გვ. 42) (შეად. მაქს ვებერი). ნატურალურ ანაზღაურებას ცვლის ფულადით, —

„dadurch wird auch der kleinere Besitzer mehr als früher auf Barmittel angewiesen... Das sind sozial ungünstige Wirkungen der Dreschmaschine (S. 42).

სასოფლო-სამეურნეო მანქანები მოითხოვენ ინტელიგენტ მუშებს (contra ინტელსტრიული მუშებისა??)...

IV. Kapitel. „Die Elektrizität in der Landwirtschaft“.

ავტორს კაუციკისა და პრინგსპაიმის მოლოდინი გადაჭარბებულად მიაჩნია, მოჰყავს 2 მაგალითი ელექტრობის ფაქტიური გამოყენებისა (სამეფო დომენებში* 1895/1896 წელს), კამათობს მხოლოდ განგარიშების გამო, რადგან გამოჰყავს წარმოების გაძვირება ნაცვლად გაიაფებისა (რომელიც სამეფო დომენების ანგარიშის ავტორს გამოუყენია) და ამბობს, რომ „der elektrische Betrieb noch nicht in der Lage ist, eine erhebliche Verminderung der Kosten herbeizuführen, wenn er auch für die Ausführung der Arbeiten mancherlei Bequemlichkeiten und Annehmlichkeiten bietet“ (S. 51).

უფრო იაფა Großbetrieb-ისათვის? ცოტათი, ვინაიდან მიწათმოქმედებაში სულ Kleinmotoren.

მინდვრის მანქანების შეცვლა — ელექტრომობილებით (პრინგსპაიმი)—სპეკულაციის სფეროა.

ფინალი:

„Die Erzeugung des elektrischen Stromes wird sich in großen Zentralen am billigsten bewirken lassen, an die der kleine Besitzer so gut wie der grosse sich anschliessen kann. Die Vorteile, die der letztere durch die etwas bessere Ausnutzung der Motoren und den ihm vielleicht gewährten kleinen Rabatt hat, sind gering. Eine Verschiebung der sozialen Verhältnisse zum Schaden der Kleinbetriebe ist daher nicht zu erwarten“ (S. 54).

V. Kapitel. „Die Maschinen in der Landwirtschaft Nord-amerikas“.

მანქანების სამეურნეო სარგებლობის ზღვარი უფრო დაბალია (უნდა იყოს), ვინაიდან ხელფასი უფრო მაღალია.

ყველაზე სწრაფად იზრდებიან საშუალო ფერმები (Georges K. Holmes ამერიკის მიწათმოქმედების პროგრესის შესახებ „Yearbook of the United States Department of Agriculture“-ში 1899).

* Domăna —საგვარეულო მამული, სამემკვიდრეო მამული. რ. ე. დ.

„რის მეოხებით უფრო წვრილი მფლობელიც წინანდელ-ზე უფრო მეტად ხდება დამოკიდებული სახსრების არსებობაზე... ეს საღეწი მანქანის შემოღების სოციალურად არახელსაყრელი შედეგებია“ (გვ. 42). NB

სასოფლო-სამეურნეო მანქანები მოითხოვენ უფრო ინტელიგენტ მუშებს. (წინააღმდეგ ინდუსტრიაული მუშებისა??)...

IV თავი. „ელექტრობა სოფლის მეურნეობაში“.

ავტორს კაუტსკისა და პრინგსჰაიმის მოლოდინი გადაჭარბებულად მიაჩნია, მოჰყავს ორი მაგალითი ელექტრობის ფაქტიური გამოყენებისა (სამეფო ღომენებში 1895/1896 წელს), კამათობს მხოლოდ გაანგარიშების გამო, რადგან გამოჰყავს წარმოების გაძვირება ნაცვლად გაიაფებისა (რომელიც სამეფო ღომენების ანგარიშის ავტორს გამოუყვანია) და ამბობს, რომ „მეურნეობის ელექტროფიკაციას ჯერ კიდევ არ ძალუძს გამოიწვიოს ხარჯების მნიშვნელოვანი შემცირება, თუმცა იგი მრავალნაირად მოხერხებულია და აქვს მრავალი სასიამოვნო მხარე სამუშაოთა შესრულებისათვის“ (გვ. 51).

უფრო იაფია მსხვილი მეურნეობისათვის? ცოტათი, ვინაიდან მიწათმოქმედებაში სულ პატარა მოტორებია.

მინდვრის მანქანების შეცვლა — ელექტრომოტორებით (პრინგსჰაიმი) — სპეკულაციის სფეროა.

ფინალი:

„ელექტროდენის წარმოება კვლავ ყველაზე იაფი იქნება მსხვილ ცენტრალურ სადგურებში, რომლებსაც წვრილი მფლობელი ისევე კარგად შეიძლება შეუერთდეს, როგორც მსხვილი. ის სარგებლობა, რომელსაც ეს უკანასკნელი იღებს მოტორების რამდენადმე უკეთესი გამოყენებით და მცირე შეღავათით, რომელიც მას შეიძლება მიეცეს, უმნიშვნელო იქნება. ამიტომ აქ არ შეიძლება მოველოდეთ სოციალური ურთიერთობის რაიმე ძვრას წვრილი მეურნეობის საზიანოდ“ (გვ. 54).

V თავი. „მანქანები ჩრდილოეთ ამერიკის სოფლის მეურნეობაში“.

მანქანების სამეურნეო სარგებლობის ზღვარი უფრო დაბალია (უნდა იყოს), ვინაიდან ხელფასი უფრო მაღალია.

ყველაზე სწრაფად იზრდებიან საშუალო ფერმები (ჯორჯ კ. ჰოლმზი ამერიკის მიწათმოქმედების პროგრესის შესახებ „შეერთებული შტატების მიწათმოქმედების სამინისტროს წელიწადურეულში“ 1899).

(320 acres = 128 ha საშუალო მეურნეობებზე ითვლება,)
 ეინაიდან მთელი Betrieb უფრო ექსტენსიურია: S. 58.)

მსხვილი მეურნეობების მიერ წვრილების შთანთქმა არსად არ არის (S. 62), მანქანებს არ შეუძლიათ მისცენ მსხვილ მეურნეობებს ისეთი უპირატესობა, როგორც ინდუსტრიაში (S. 63).

ინტენსიურობის ზრდასთან ერთად იწარმოებს მეურნეობის დაქუცმაცებაც.

წვრილებს იგივე მანქანები აქვთ, რაც მსხვილებს.

მაგალითი: 300—320 acres 1 Sitz- 1 Scheibe- 1 Drillma-
 pflug negge, schine

და 6500 acres 22 " 32 " 10 "

და ა. შ. (მანქანების სხვადასხვაობაში ფიშერი სარგებ-
 ლიანობას ვერ ხედავს!)

? | „Aus der Maschinenanwendung erwächst also dem
 Großgrundbesitzer hier kein Vorteil“ (S. 59)?

!! | წვრილი მეპატონე უფრო ყურადღებიანი, მზრუნველია,
 იგი ზოგავს იმ 100 \$, რომელსაც მსხვილი მეპატრონე
 უხდის მუშებს პრემიის სახით საუკეთესოდ gedibbelte
 ნაკვეთებისათვის და ა. შ. (S. 59).

ხორბლის მსხვილი ფერმები—მხოლოდ North Dako-
 ta-შია, ამასთან მეურნეობა ფრიად ექსტენსიურია.

?! | მეტი Ausnutzung? (1 Bindemäher-ზე ერთ შემთხ-
 ვევაში 156 acres, წვრილში—65 acres), მაგრამ ეს „nur
 gering“ (S. 61).

Schlussbetrachtung (S. 64—66)

...მანქანებს უფრო მუშების ნაკლებობის გამო და ა. შ.
 სულ უფრო და უფრო მეტად იყენებენ წვრილ მეურნეო-
 ბებში

ზრდის % 1882-დან 1895 წლამდე (S. 65)

	Dampf- pflüge	Drill- maschinen	Mähma- schinen	Dampfdresch- maschinen	Andere Dresch- maschinen
<2 ha	33	211	410	733	145
2— 5 ha	257	187	669	414	187
5— 20 ha	171	226	352	214	130
20—100 ha	201	169	83	160	57
>100 ha	87	76	9	83	1

„Diese Zusammenstellung zeigt, daß die prozentua-
 | le Zunahme der Betriebe mit Maschinenanwendung

(320 აკრი = 128 ჰა საშუალო მეურნეობებად ითვლება,)
 (ვინაიდან მთელი მეურნეობა უფრო ექსტენსიურია: გვ. 58.)

მსხვილი მეურნეობების მიერ წვრილების შთანთქმა არსად არ არის (გვ. 62), მანქანებს არ შეუძლიათ მისცენ მსხვილ მეურნეობებს ისეთი უპირატესობა, როგორც ინდუსტრიაში (გვ. 63).

ინტენსიურობის ზრდასთან ერთად იწარმოებს მეურნეობის დაქუცმაცებაც.

წვრილებს იგივე მანქანები აქვთ, რაც მსხვილებს.

მაგალითი: 300—320 აკრი 1 კოფოიანი 1 დისკოიანი 1 მწკრივად
 გუთანი ფარცხი სათესი
 და 6500 აკრი 22 " 32 " 10 "
 და ა. შ. (მანქანების სხვადასხვაობაში ფიშერი სარგებლიანობას ვერ ხედავს!)

„ამრიგად აქ მანქანების გამოყენებით არავეითარი | ?
 სარგებლობა არ გამოუღის მსხვილ მიწათმფლობელს“ |
 (გვ. 59)?

წვრილი მეპატრონე უფრო ყურადღებიანი, მზრუნველია, იგი ზოგავს იმ 100 დოლარს, რომელსაც მსხვილი მეპატრონე უხდის მუშებს პრემიის სახით საუკეთესოდ დამუშავებული ნაკვეთებისათვის და ა. შ. (გვ. 59). | !!

ხორბლის მსხვილი ფერმები—მხოლოდ ჩრდილოეთ დაკოტაშია, ამასთან მეურნეობა ფრიალ ექსტენსიურია. მეტი გამოყენება? (1 ძნის შემკვრელზე ერთ შემთხვევაში 156 აკრი, წვრილში—65 აკრი), მაგრამ ეს „მხოლოდ ცოტაა“ (გვ. 61) | ?!

ს ა ბ ო ლ ო რ დ ა ს კ ე ნ ე ბ ი (გვ. 64—66)

...მანქანებს უფრო მუშების ნაკლებობის გამო და ა. შ. სულ უფრო და უფრო მეტად იყენებენ წვრილ მეურნეობებში

ზრდის % 1882-დან 1895 წლამდე (გვ. 65)

	ორთქლის გუთნები	მწკრივად სათესელები	სამკელები	ორთქლის სალექნელები	სხვა სალექნელები
2 ჰა-ზე ნაკლები	33	211	410	733	145
2— 5 ჰა	257	187	669	414	187
5— 20 ჰა	171	226	352	214	130
20—100 ჰა	201	169	83	160	57
100 ჰა-ზე მეტი	87	76	9	83	1

„ეს შედარება გვიჩვენებს, რომ იმ მეურნეობათა რიცხვის პროცენტული გადიდება, რომლებიც მანქან-

3a-3a! | in den Kleinbetrieben... wesentlich stärker statt-
 gefunden hat, als im Großbetrieb...“
 ...Diese Zahlen beweisen am besten (!?). dass
 die Maschinen in der Landwirtschaft durchaus
 keine Domäne des Großbetriebs sind (S. 66), ვი-
 ნაიდან მათი მნიშვნელობის გაგება და მათი გამოყე-
 ნების შესაძლებლობა სწრაფად იზრდება bis in die
 Sis! | Parzellenbetriebe.

დაწერილია 1902 წელს

იბეჭდება პირველად,
ხელნაწერის მიხედვით

ნებს იყენებენ წვრილ მეურნეობებში... მნიშვნელოვ-
ნად უფრო ძლიერად ხდება, ვიდრე მსხვილ მეურ-
ნეობაში...“

...ეს ციფრები ყველაზე უკეთ ადასტურებენ (!?),
რომ მანქანები სოფლის მეურნეობაში სულაც არ
არიან მსხვილი მეურნეობის ხვედრი (გვ. 66), ვინაი-
დან მათი მნიშვნელობის გაგება და მათი გამოყენე-
ბის შესაძლებლობა სწრაფად იზრდება თვით პარცე-
ლურ მეურნეობებამდე.

.
ჰა-ჰა!

Sic!

შენიშვნა პ. ტიუროს წიგნზე
„სასოფლო-სამეურნეო ანკეტა
1866 — 1870 წწ.“⁹¹

Paul Turot. „Enquête agricole de 1866—1870, resumée par...“ Paris 1877.

ანკეტა შედგებოდა 33 ტომისაგან, რომლებიც გასაყიდად არ გამოსულა. პირველი 4 ტომი იძლეოდა საერთო ნაკრებ ცნობებს, რომელთა რეზიუმე მოცემული აქვს ბ-ნ ტიუროს თემცა მის თხზულებას ოქროს მედლის „გვირგვინი დაღვეს“, — მაგრამ იგი მეტად დაბალი ხარისხისაა. ეს ანკეტის მონაცემების კრებული კი არა, იმ მთავარი კომისიის „გადაწყვეტილებათა შესახებ მონაცემების“ კრებულია, რომელიც ანკეტას განაგებდა. გადაწყვეტილებანი კი, მაგალითად, ისეთია, რომ მანქანების შემოტანა უნდა ხდებოდეს უბაჟოდ, გამომგონებლებს ჯილდო უნდა ეძლეოდეთ (pp. 84—87: მანქანების გამოყენების შესახებ ფაქტიური სრულებით არაფერია!), — რომ საჭირო არ არის მუშათა წიგნაკების შემოღება (p. 81—84) etc. ამ „თავის“ შინაარსის მიხედვით „Chapitre III. Salaires. Main d'oeuvre“ * (ნოლ შინაარსი) on peut juger** დანარჩენებზე.

საკვირველი არ არის, რომ წიგნი (ბრიტანეთის მუზეუმში) გაუქრელი რჩება.

დაწერილია არაუადრეს 1902 წ.
 აპრილისა—არაუგვიანეს 1903 წ.
 აპრილისა

იბეჭდება პირველად, ხელის-
 წერის მიხედვით

*—„თავი III. ხელფასი. სასარდო ქირა“. რ ი დ.
 **—შეიძლება ვიმსჯელოთ. რ ი დ.

**შენიშვნები ა. ბოდრილიარის წიგნზე
„საზრანგეთის მიწათმოქმედი მოსახლეობა.
მე-III სერია. საზრანგეთის მოსახლეობა“⁹²**

Baudrillart (Henri). Les populations agricoles de la France. 3-me série. Les populations du Midi. Paris 1893.

ამ წიგნს რომ ათვალე რეგ, რომელიც იმავე სულისკვეთებითა და სტილით არის დაწერილი, როგორცაა წინა ტომები, შეიძლება მხოლოდ მცირე შენიშვნები გააკეთო.

რონის შესართავი. ქალაქი მარსელი. სოფლის მეურნეობის აღწერა მეტად ზერელეა. აღნიშნულია მენახევრობის გავრცელება (*mêlayer, mêger*) სხვათა შორის: *de comte de Tourdonnet*: „Étude sur le mêlage en France“ * (ადგილისა და დროის აღუნიშნავად).

მაგალითად: „...საშუალო შეძლება სკარბობს იმ მიწათმოქმედ გლეხებს შორის, რომლებსაც წერილი მესაკუთრისა და სოფლის მუშის მდგომარეობა უჭირავთ“ — მაგალითად, გასავალი 510 ფრანკი (ქმარი + ცოლი), შემოსავალი = 850 ფრანკი. მაშასადამე, ოჯახს შეუძლია (III) საკმაოდ კარგად (II) იცხოვროს, თუ აქვს 500 ფრანკი, და დანაზოგიც ჰქონდეს“. (II). მთლად ასეთი გახლავთ, ეს ბოდრილიარი!

გვ. 267—269 „მიწათმოქმედებისა (Hérault-ში) და მრეწველობის (მაუდის წარმოება) „სოლიდარობის“ შესახებ—მაგალითად, ფაბრიკა Villeneuve-ში (100 კაცი + 300 ქალი).

* — გრაფი დე ტურდონე. „სარკვევი საფრანგეთში მენახევრობის შესახებ“. რედ.

1792 წლიდან ერთი და იმავე გვარის მეპატრონეები (Maistre), მუშები მთელ სიცოცხლეს ფაბრიკაში ატარებენ, „ქრისტიანული“ სული მუშებისადმი მეპატრონის დამოკიდებულებაში. ფაბრიკის პატრონი „ვანაგებს“ ფაბრიკის „პატარა თემს მისი (==ფაბრიკის ადმინისტრაციის) წიაღიდან გამოსული მუნიციპალური საბჭოს დახმარებით“ და ა. შ. ასეთია ბოდრილიარი! მესამე ტომი, როგორც ჩანს, განსაკუთრებით გამოირჩევა წარმოდგენელი სიმშრალით, ერთფეროვნებით, ოქმისებურობით და სრული უშინაარსობით. „წარჩინებული ბებრუხუნას“ ამ ლაყბობის წაკითხვა შეუძლებელიც არის და არც აზრი აქვს, და მხოლოდ ბულგაკოვისთანა „კრიტიკოსებს“ შეუძლიათ სერიოზულად მოეკიდონ ასეთ მწერალს.

დაწერილია არაუადრეს 1901 წ. —

არაუგვიანეს 1903 წ. იანვრისა

პირველად დაბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXII კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

შენიშვნები ე. კულეს წიგნზე

Élie Coulet. „Le mouvement syndical et coopératif dans l'agriculture française“. La fédération agricole (thèse pour le doctorat). Montpellier 1898*.

[დართული აქვს ბიბლიოგრაფია, არის მითითებული სოფლის მუშების გამორიცხვაზე სინდიკატების მიერ, სოციალისტი არ არის, მაგრამ, ვ გ ო ნ ე ბ, „კატედერია“: à vol d'oiseau** შეხედულებით თუ ვიმსჯელებთ. რუანეს წყაროა. ჩანს, არის საკმაოდ საინტერესო მონაცემები.]

დაბეჭდილია 1903 წ. 10 (23)

თებერვალზე აღრე

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXII კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — ე ლ ი კ უ ლ ე. „სინდიკალური და კოოპერაციული მოძრაობა საფრანგეთის მიწათმოქმედებაში“. სამიწათმოქმედლო ფედერაცია (სადოქტორო დისერტაცია). მონპელიე 1898. რ ე დ.

** — ჩიტის თვალსაწიერიდან. რ ე დ.

**ზენიზვნები ზ. რუანეს სტატიასზე
„სამიწათმომკმედო სინდიკატების
საშიშროებისა და მომავლის შესახებ“**

„Revue socialiste“*) (ტომი 29) février 1899 (pp.219—237).

(Revue économique. «Du danger et de l'avenir des syndicats agricoles» par M. Gustave Rouanet)*.

მოკყავს ციტატები Rocquigny-დან, p. 42 „Les syndicats agricoles“⁹³

G. Rouanet-ის სტატია დაწერილია *Élie Coulet*-ის წიგნის გამო⁹⁴. G. Rouanet-ი აბუჩად იგდებს „სინდიკატებს“ როგორც „parti agrarien“-ის** საქმეს, — ესენი არიან უმთავრესად მსხვილი და საშუალო მიწათმფლობელები, — მათი მუშაობა მუშების სასარგებლოდ სასაცულომდე უმნიშვნელოა, — მათი მიზანია: მიწათმფლობელთა ტრესტი, შეერთება მიწათმომკმედების პროდუქტების გასაყიდად — მათი პოლიტიკური პროგრამა: ინტერესები მსხვილი მიწათმფლობელებისა, რომლებიც უძღვიან მთელ ამ მოძრაობას, თან მიჰყავთ წერილი მიწათმფლობელები და მუშები, ესწრაფვიან სრულ ბატონობას მსხვილ მიწათმფლობელთა პარტიის სახელმწიფოში.

როგორც ყველა ტრესტი, სინდიკატები გულმოდგინედ მუშაობენ სოციალიზმის სასარგებლოდ.

1391 სინდიკატიდან, რომლებშიც 438 596 წევრია (1897). დააარსეს:

*) Administrateur: M. Rodolphe Simon. (78. Passage Choiseul, Paris) 1 franc-ად — 1 №. მუქთად. tableau des articles depuis 1885. (ადმინისტრატორი: ბ-ნი რუდოლფ სიმონი, (78. შუაზიოლის პასაჟი, პარიზი) 1 ფრანკად — 1 ნომერი. მუქთად: სია სტატიებისა 1885 წლიდან. რ ე დ.)

* — „სოციალისტური მიმოხილვა“ (ტომი 29) 1899 თებერვალი (გვ. 219—237) (ეკონომიური მიმოხილვა. ბ-ნ გუსტავ რუანეს „სამიწათმომკმედო სინდიკატების საშიშროებისა და მომავლის შესახებ“). რ ე დ.

** — „აგარაული პარტიის“. რ ე დ.

|| „საზოგადოებანი მუშაობის დროს უბედურებათა წინააღ-
მდეგ: ერთი; ობოლთა სახლები (orphelinats)— ერთი;
ადგილის საშოვნელი ბიუროები და კანტორები: ცა-
მეტე;—სამედიკატორო სასამართლოები, შემრიგებ- NB
ელი კამერები—სამი; ფიზიკური შრომის დამხმარე
საზოგადოებანი: ორი; ნატურით დახმარება (secours
en nature, dons d'effets aux enfants*) — ერთი; NB
დახმარება იარაღებით მომარაგებაში (service de
prêts d'outils et d'instruments agricoles **): ორი“
(p. 225) და რუანე დასცინის დეშანელს⁹⁵.

რუანეს არაერთხელ მოჰყავს ციტატი Rocquigny-დანაც,
სხვათა შორის ამბობს, რომ მისი démocratie rurale*** =
300 000 მსხვილი მიწათმფლობელია!! (p. 231).

დაწერილია 1903 წ. 10 (23)

თებერვალზე ადრე

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXII კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — ნივთსაჩუქრები ბავშვებისათვის. რ ე დ.

** — ინსტრუმენტებისა და სას.-სამ. იარაღების გადაცემა დროებით
სარგებლობისათვის. რ ე დ.

*** — სოფლის დემოკრატია. რ ე დ.

ნოსიგის წიგნის მონაცემების ანალიზი⁹⁶

Nossig-ს („Revision des Sozialismus“ Band II. Die moderne Agrarfrage)* მოჰყავს შემდეგი საინტერესო მონაცემები ნიადაგის ნაყოფიერების აღდგენის შესახებ

Grandeau-ს (Station agronomique de l'Est-ის** გამგეს) მიაჩნია, რომ საფრანგეთში 25 მილიონი ha კულტურული ფართობია.

	მიწა წელიწადში აძლევთ: მეტრ. ტონას	მიწას აძლევენ აგრეთვე ათას.	
Stickstoff (აზოტს)	613 000	285	} სასუქი 49 მილიონი ცალი პირუტყვისაგან იღვება (Tisserand-ის მიხედვით)
Phosphorsäure (ფოსფორმეყვას)	298 000	147	
Pottasche (პოტაშს)	827 000	549	
—	—	+	
			{ ეს არის პირუტყვის მთელი რაოდენობა, მაგრამ იგი მთლიანად როდი ხმარდება განოყიერებას! }

ე. ი. დეფიციტი, საშუალოდ, დაახლოებით 50%-ია! (S. 101)

და ხელოვნური სასუქები სულაც ვერა ფარავს იმას, რასაც ნიადაგს ართმევენ.

ინგლისში ნიადაგს ართმევენ საშუალოდ 1.9 მლნ. ცენტნერ *Phosphorsäure*-ს, ხოლო გუანო და ძვლის სასუქი მხოლოდ ნახევარს ფარავს (S. 109).

* — ნოსიგი („სოციალიზმის რევიზია“, ტ. II, თანამედროვე აგრარული საკითხი). რედ.

** — გრანდო (ადმოსავლეთის აგრონომიული სადგურის გამგე). რედ.

ამრიგად ინტენსიურმა მეურნეობამ, სადაც ხელოვნურ განოყიერებას იყენებენ, სარგებლობა მოუტანა მხოლოდ კერძო მფლობელთა ჯიბეს და არა მიწას (S. 109).

ახლა თანდათანობით აღიარებენ, რომ მარტო მინერალური და ხელოვნური სასუქები საკმარისი არ არის.

1 ha-ს ესაჭიროება 60 000 kg. სასუქი.

წინათ უნდოდათ ისინი შეეცვალებათ 125 kg. Phosphorsäure
(S. 111) + 60 kg. Stickstoff
+ 60 kg. Pottasche

ახლა აღიარებენ, რომ მარტო მინერალური ხელოვნური სასუქები აწრობენ მიწას, რომ გარდა ამისა საჭიროა ნაკელი.

Grandeau-ს მიაჩნია, რომ 60 000 kg-დან საჭიროა, სულ მცირე,
20 000 kg ბუნებრივი სასუქი.

Grandeau: „Annalles de la Station agronomique de l'Est“.
Déherain: „Les plantes de grande culture“*

განსაკუთრებით pp. 27—29 (აგრეთვე 188—193).

დასკვნა ნოსიგისა (რომელიც სარგებლობს უახლესი აგრონომიით, იმოწმებს Grandeau, Déherain, Wollny, Hellriegel, Dünckelberg, Cohn და მრავალ სხვას)

რომ ინტენსიური მეურნეობაც ძალიან ხშირად იქცევა ნიადაგის ძარცვად.

იგი მოსავლიანობას ზრდის დროებით, მაგრამ ხანგრძლივად და მტკიცედ არ აღიდებს ნიადაგის ნაყოფიერებას.

საჭიროა მიწას დაუბრუნდეს ფეკალური სასუქი.)
(S. 102, 108, 112).

დაწერილია 1903 წ. 10 (23)
თებერვალზე ადრე

პირველად დაიბეჭდა 1932 წელს
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — გრანდო: „ადმოსავლეთის აგრონომიული სადგურის წელიწადუ-
ლი“. დეპერანი: „უმნიშვნელოვანეს კულტურათა მცენარეები“. რედ.

კრიტიკული შენიშვნები ე. ღავილის წიგნზე
 „სოციალიზმი და სოფლის მეურნეობა“⁹⁷

ა

ღ ა ვ ი ლ ი .

- 20 მ ა რ ქ ს ი ზ მ მ ა „უბრალოდ“ „გადაიტანა“
 მიწათმოქმედებაზე ინდუსტრიის კანონები.
- 23 დამოწმება „*Bäuerliche Barbaren*“-
 ისა*. „წარმატება“ (გლეხებს შორის აგიტა-
 ციისა მარქსისტული პროგრამით) = ნული.
- ოპორტუნისტის ჩვეულებრივი ვიწრო-
 შუბლიანობა: იწყებს ინტერნაციონალის
 გადაწყვეტილებებით და არა თეორიული
 ანალიზით.
- { „კომუნისტურ მანიფესტს“ გვერდი აქვს }
 ავლილი.
 { უტოპიურ სოციალიზმსაც აგრეთვე }
 და სისმონდის etc. }
- 33 გამოტოვებულია ენგელსის წინასიტყვაობა
 „*Bauernkrieg*“-ისათვის**
- 33 მარქსმა I ტომში *stiefmütterlich behan-*
*delt**** მიწათმოქმედებას.

* — „გლეხი ბარბაროსები“. იხ. ეს ტომი, გვ. 101—107. რ ე დ.

** — „გლეხთა ომისათვის“. რ ე დ.

*** — ცოტა ადგილი დაუთმო. რ ე დ.

- 36 გლახთა მდგომარეობის გაუმჯობესება მე-19 საუკუნის მე-3 1/4-ში. (გაქრა Lehm Böden ets*. სამხრეთი და დასავლეთი.)
- „Aufschwung“ „des Bauerntums**
(და არა გლახური ბურჟუაზიისა??)
- 43 ენგელსი 1894 წელს⁹⁸— „das Heitere“— „Rettungsvorschläge— „unheilbarer Widersprach“ (Absturz ersparen)***) მიმხ- ვლა- რა!
- 49 „Schwerer Schlag“ der marxistischen Lehre****: 1895 წლის აღწერა, საშუალო გლეხობის Vormarsch*****.
- 49 შენიშვნა. Kleinbetrieb-ის განსაზღვრა = მ უ დ მ ი ვ ი გ არ ე მ ე მ უ შ ე ბ ის და Nebenwerb-ის გამოუყენებლად
ქვემოთ: Zwergbetriebe
ზემოთ: Mittelbetriebe (მუშაობს მეპატრონეც)
Großbetriebe (მეპატრონის მეტოვალე უ რ ე ბ ა)
- 51 1895 წ. აღწერა: მსხვილი წარმოების განდევნა წვრილის მიერ (!)

*— თიხის იატაკები და ა. შ. რ ე დ.

**— „გლახობის“ „აღმავლობა“. რ ე დ.

***— აქ ლენინს მხედველობაში ჰქონდა დავიდის შემდეგი აზრი: „უცნაურია (das Heitere), რომ, მიუთითებს რა გლახის აბსოლუტურ გამოუვალობაზე („absoluten Rettungslosigkeit“ des Bauern), ენგელსი ამავე დროს იძლევა ამ გლახის გადარჩენის წინადადებას (Rettungsvorschläge), დაცემისაგან მისი ხსნის (Absturz ersparen) წინადადებას“. „ეს წინადადებანი შეურიგებელ წინააღმდეგობაშია (unheilbarer Widerspruch) ენგელსის შეხედულებებთან წვრილი გლახობის ბედზე“. რ ე დ.

****— „მძიმე დარტყმა“ მარქსისტული მოძღვრებისათვის. რ ე დ.

*****— წ ი ნ ს ე ლ ა. რ ე დ.

- 52 კაუცკის „Agrarfrage“ — „verzweifelter Versuch“*
- 52: Eigentumsfrage**—II ტომში
- 53 ჰერცმა გააოცა კაუცკი. ბერნშტეინი.
- 56 წერილი წარმოება უფრო მაღალია ინტენსიურ დარგებში: ინტენსიურობაზე გადასვლა წერილ წარმოებას მოითხოვს ((= დაქირავებული მუშების გამოუყენებლად !!!?. შეად. 49)).
- 57 მეცნეერება პარტიებს ზევით უნდა იდგეს — ზერინგი, კონრადი — Kleinbetrieb-ის მომხრეა
- 59 გლეხი თავისებურად ამზადებს სოციალიზმს: კოოპერაციები („während die marxistischen Theoretiker“ etc.) (die Wege... dem Sozialismus)***
- *Produzenten* genossenschaften:**** „სოციალური და ინდივიდუალური პრინციპის კომპრომისი“.
- „noch keine sozialistischen Gebilde“,
- weit davon, მაგრამ noch weniger**** — „გადასვლა კაპიტალიზმზე“ (კ. კაუცკი).
- 60 —“Die machtvollen Anfänge des Sozialisierungsprozesses“***** (=კოოპერაციის)

*—კაუცკის „აგარარული საკითხი“—„თავგანწირული ცდა“. რ. ე. დ.

** — მიწის საკუთრების საკითხი. რ. ე. დ.

*** — დავიდის ნაშრომში ეს ადგილი მთლიანად ასე იკითხება: „მაშინ როცა მარქსისტი თეორეტიკოსები (Während die marxistischen Theoretiker) ცდილობდნენ თავისებურად აეთვისებინათ და სოციალიზმთან დაენათესავებინათ გლეხი, თვითონ გლეხი ენერგიულად მუშაობდა იმაზე, რომ საკუთარ ყაიდაზე გაეკაფა გზა სოციალიზმისათვის (die Wege... dem Sozialismus)“. რ. ე. დ.

**** — მწარმოებელი ამხანაგობები. რ. ე. დ.

***** — „ჯერ კიდევ არ არის სოციალისტური ფორმები“, — ამისაგან შორს არის. მაგრამ კიდევ უფრო ნაკლებია. რ. ე. დ.

***** — „სოციალიზაციის პროცესის მძლავრი ჩანახალები“. რ. ე. დ.

- 84 ... Marx „im übrigen“??? „Völlig über-
sieht“* (სისულელეა), რომ კაპიტალიზმი
იწვევს ზედამხედველობას მუშაკის წი-
ნალმდევობის გამო. (და იქვეა ციტატები
მარქსიდან!).
- 86 **Hubert Auhagen (NB)** — „instruktive Stu-
die“**
მინდვრების დამუშავება უკეთესია Klein-
betrieb-ში.
- 88 Großbetrieb verfügt über უარესი Arbeit
und bezahlt sie teurer***!
- 89 სასოფლო-სამეურნეო განათლების წინააღმ-
დეგ... გლახი ბავშვობიდან სწავ-
ლობს!!!
- 90 რა თქმა უნდა, ბევრია Rückständig-
keit****, მაგრამ ამასთანავე მეტი წილი
Großbetriebe nichts weniger als Musterbetrie-
be*****!
- (თავდაძვრენის მაგალითი!)
- 92 „კრიტიკული მომენტები“. Marx-ი სწორი არ
არის: აქ მუშების ნაკლებობაა. (მიმხვდარა!!)
- 92 გლახს > აქვს სამუშაო ძალები pro
Fläche, höchste დაძაბვა etc., Arbei-
tstriebe***** } („სარგებ-
ლობა“).
- 94 მარტივი კოოპერაცია მსხვილ
წარმოებას უესაძლებლობას არ აძ-
ლევს სამუშაო ძალების იმავე მა-
რათით მიაღწიოს ისეთსავე შე-
დეგს, როგორსაც გლახური თემი
აღწევს (სისულელეა!!)

* — მარქსი „სხვათა შორის“??? „სრულებით ვერ ამჩნევს“. რ ე დ.

** — „დაწვრილებითი გამოკვლევა“. რ ე დ.

*** — მსხვილ წარმოებას თავის განკარგულებაში აქვს უარესი მუ-
შაობა და უფრო ძვირად ანაზღაურებს მას. რ ე დ.

**** — ჩამორჩენილობა. რ ე დ.

***** — მსხვილი წარმოებანი სანიმუშო არ არიან. რ ე დ.

***** — ფართობზე, უფრო მაღალი დაძაბვა და ა. შ., შრომის
ციებ-ცხელება. რ ე დ.

- 95 „ნორმალური“ ოჯახი (6 — 4 კაცი) მეტწილად შექმნილია... — ჰა-ჰა! „მამითადები“ („Aus-bitten“).
- 97—99 წარმოების საშუალებათა ეკონომია მსხვილ მეურნეობაში. არცერთი ფაქტი!
- 101 Großbetrieb საერთოდ > იღებს მიწისა-გან...
- 107 *Rentengutsbildung in Preussen... im Prin-zip durchaus zu begrüßen... (Sic!) ...*
(Sic!)*
(ზერინგი... სავსებით მართალია...)... erhöhte Summe von Arbeitskraft für Restgüter...**
- 109 და 110 *Der kleine baut billiger**** (ხაზგას-მა დავიდისა) — „Vorteil“ (*Auhagen*)**** — „die persönliche Beteiligung schließt ein übers Ohr gehauen werden aus“*****
(შესანიშნავია!)
- 113 *Stumpfe*: „რაც უფრო წვირილია მეურნე-ობა, მით უფრო მაღალია რენტა“...
- 114 იარაღების ეკონომიას (მსხვილში) საკმარის-ზე > სჭარბობს „მზრუნველობითი მოვ-ლა“ („eigenhändige Reparatur“!)*****
(ჩინებულა!)
- Stumpfe*: („... 6 Jahre keinen Re-chen...“)***** *Auhagen*

*—სარენტო მამულების შექმნა პრუსიაში... პრინცი-პულად უთუოდ მისასაღებელია... (ასე!)... (ასე!). რედ.

** — დიდი რაოდენობა სამუშაო ძალისა მამულების დარჩენილ მფლობელთათვის. რედ.

*** — წვირილი უფრო აფად აშენებს. რედ.

**** — „უპარატესობა“ (აუჰაგენ). რედ.

***** — „პირად მონაწილეობა გამორაცხავს ძვირ და არაკეთილსინდი-სიერ მუშაობას“. რედ.

***** — „საკუთარხელით შეკეთება“. რედ.

***** — („... 6 წელიწადს არავითარი ფოცხი...“) რედ.

- 117 მსხვილის კომერციული სარგებლობა? წვრილი მომხმარებლებზე ასაღებს (Sic!)
- 117—118 დასკვნა: სარგებლობას (კოოპერაციისა და ინვენტარის დაზოგვისა etc.) საკმარისზე > აწონასწორებს არახელსაყრელობა (ჰა-ჰა!)
მარტივი კოოპერაცია არ აძლევს მსხვილს keinen Vorsprung*...

Kapitel III. შრომის განაწილება.

მიწათმოქმედება და მესაქონლეობა *widerstrebt einer radikalen (!) Spezialisierung**.*

ამიტომ დავიდი გვერდს უვლის მეტ, არა „რადიკალურ“ სპეციალიზაციას მსხვილ მეურნეობაში

- 141 მსხვილში პირუტყვს დაუდევრად უვლიან. *Contra* გლახთან... (დანია).
- 146 (145 და აურაცხელი ყველა ჯურის მსჯელობა:)
გლახის „persönliche interessiertheit“****.
- 149 Nichts törichter, als**** წარმოდგენა გლახის სისულელეზე: სხვადასხვაგვარი შრომა etc.
- 152 Im allgemeinen *prosperiert* in der Gärtnerei der Kleinbetrieb*****. (უალრესად დამახასიათებელია! „ციფრები“!) (სწორედ!!)
ჩინებულია!
[nur 6% über 2 ha]*****

* — არავითარ უპირატესობას. რედ.

** — ეწინააღმდეგება რადიკალურ (!) სპეციალიზაციას. რედ.

*** — „პირადი დაინტერესება“. რედ.

**** — იმაზე უაზრო არაფერია, ვიდრე. რედ.

***** — საერთო მებაღეობასა და მებოსტნეობაში იფურჩქნება წვრილი წარმოება. რედ.

***** — [მხოლოდ 6% რაც 2 ჰა-ზე მეტია]. რედ.

- 155 მიწათმოქმედება გამორიცხავს, რომ Nacheinander გადაიქცეს Nebeneinander*
(სწორი არ არის!)
- 159 მსხვილში kein differenzierteres Handwerkszeug** (სწორი არ არის)
- 170 Marx-ი მანქანების შესახებ მიწათმოქმედებაში (I ტომი)... „überträgt ohne Bedenken“***...
- 173 არ უარყოფს, რომ ხელსაყრელია სასოფლო-სამეურნეო დამუშავების შეერთება ტექნიკურთან, მაგრამ არა საყოველთაოსთან !!!
- 178 სალევწელა. (უფრო იაფია და კარგი. Bensing (S. 175)). უფრო ხშირად აქვთ მსხვილებს (წვრილებს ხშირად გასალეწი არაფერი აქვთ!!! ხუმარა).
„ტექნიკურად“ ხელს არაფერი უშლის წვრილსაც (!!!)
- 181 ორთქლის გუთანს ჯერ კიდევ არც ერთი Kleinbetrieb არ განუდევნია
||თამამად ნათქვამია!||
- 183 Tiefkultur****... არა მარტო ორთქლის გუთნის ხმარებისას ||უზადრუკი თავდაძვრენა!||
- 185 —Dampfpflug kein Universalpflug*****
||ახალია!||

* — „ერთი მეორის შემდეგ“ გადაიქცეს „ერთი მეორის გვერდით“. რ ე დ.

** — არ არის დიფერენცირებული ინსტრუმენტი. რ ე დ.

*** — „გადააქვს უყოყმანოდ“. რ ე დ.

**** — ღ რ მ ა ხ ე ნ ა. რ ე დ.

***** — ორთქლის გუთანი არ არის უნივერსალური გუთანი. რ ე დ.

- 191 — „Dampfflugphantasie“* აქეს კ. კაუცკის (სად?? თაღლითი).
- 192—193 „Hand and Machine Labor“** — მანქანა უფრო იაფია.
- 201 ელექტრობა ხელმისაწვდომია წვრილ ის-თვისაც (თავდაძვრენა!)
- 207 ელექტროგუთანი არავითარ „რევოლუციას“ არ ახდენს (ენამახვილობის ხასიათი: petit hête***)
- 209 Fischer-ის დამოწმება (რომ მანქანა საშიში არ არის წვრილი მეპატრონისათვის)...
- 221 **„Im kleinbäuerlichen Betrieb ist die Kuh das ideale, d. h. rationellst verwendbare und billigste Zugtier“******
(NB NB)
სუფთა ჰაერზე კუნთების ერთგვარი გავარ-ჯიშება სასარგებლოა...
... უკეთესი კვება [მანილოველობა!]
billig და მერმე:
Auhagen (თან დუმილი > წვრილმანი ხენის შესახებ!)
- 239 Drillmaschine „**durchaus zugänglich**“*****
[წვრილი ციფრების ზრდა!] (ყალთაბანდი).
- 246 ... Mähmaschinen... einführbar...*****

* — „ფანტასტიკური წარმოდგენანი ორთქლის გუთანზე“. რ ე დ.

** — „ხელით და მანქანური შრომა“. იხ. ეს ტომი, გვ. 302—313.
რ ე დ.

*** — წვრილმანი გონებაჩლუნგობა. რ ე დ.

**** — „წვრილ გლეხურ მეურნეობაში ძროხა იდეალური, ე. ი. ყველაზე უფრო რაციონალურად გამოსაყენებელი და ყველაზე უფრო იაფი, მუშა პირტყვია“. რ ე დ.

***** — მწკრივად სათესი მანქანა „საკვებით ხელმისაწვდომია“. რ ე დ.

***** — სამკელი მანქანები... შეიძლება შემოღებულ იქნას... რ ე დ.

- 250—253 დასკვნები მანქანების შესახებ. მთელი რიგი **ყალთაბანდობა**. **მსხვილი არამასჩინელი!** სარგებლობა დიდი არ არის (ერთი მაგალითი ფიშერისა, დანარჩენების შესახებ კი დუმს!) არ იძლევა პროდუქტების მატებას. [ტყუილია: *contra Bensing*]
- 257—258 ...Die arbeiterersetzende Wirkung der landwirtschaftlichen Maschinen *völlig paraliisiert* wird... ინტენსიფიკაციის დროს entsteht viel mehr neue Handarbeit, als alte durch Maschinen ersetzt*
- ხუმარა: $\frac{c}{v}$!! ბოლომდე ვერ მოიფიქრა
- 262 ...freisetzung** სასოფლო-სამეურნეო მუშებისა **მხოლოდ** (?) ექსტენსიურებზე გადასვლისას.
- 265 რენტის შემცირება ინგლისში=**Entwertung des nationalen Bodens*****.
- 267 სასოფლო-სამეურნეო მანქანები არ იწვევენ მუშაობის ავტომატიზაციას?

სამკელი მანქანა?
- 271 სასოფლო-სამეურნეო მანქანა **ganzunschuldig****** ქალთა და ბავშვთა შრომაში (?)

* — მომენტი, რომელიც სავსებით ადუნებს სასოფლო-სამეურნეო მანქანის მოქმედებას ადამიანის შრომის შეცვლის საქმეში... ინტენსიფიკაციის დროს ჩნდება გაცილებით მეტი ახალი ხელის შრომა, ვიდრე ის, რომელიც სასოფლო-სამეურნეო მანქანებმა შეცვალეს. რ ე დ.

** — განთავისუფლება, შემცირება. რ ე დ.

*** — ეროვნული მიწის გაუფასურება. რ ე დ.

**** — სრულიად უდანაშაულოა. რ ე დ.

- 281 „მანქანომანების“ საწინააღმდეგოდ *harte mechanische Arbeit nicht vermindert**
რეაქციონერი. რატომ? მონები იათია
- 284—285 ბავშვების მუშაობა: ყველაზე ხელსაყრელი პირობაა წვრილ გლეხურ მეურნეობაში. უხამსი
- { 282
288 } დარჩება ფიზიკური შრომა } მომავლის
 (და არა სიამოვნება) } იდეალი
 — „მრავალმა მილიონმა } ოპორტუ-
 პროფესიულად უნდა მოჰკიდოს } ნისტისა-
 ხელი მექანიკურ შრომას“ } თვის!
- 292 Arbeitsschutz და Kinderschutz** — მსხვილი მეურნეობის ხარჯზე...
„მაღალი ხელფასის ეკონომია“ — დავიწყებულია!!! შეად. ბულგაკოვი
- 301 სამუშაო დღის გაგრძელება მანქანით *b. c****
nirgends თამამად ნათქვამია | ...
- 299 მუშათა მოძრაობა ოსტრუსიაში... სოფლის „თავმინებებულობა“...
- 323 მუშების მდგომარეობა აღმოსავლეთ პრუსიაში.
 არა წვრილი, არამედ მსხვილი ბოგინობს მხოლოდ მუშაკის გაჭირვების შედეგად... სასოფლო-სამეურნეო მუშავერ მიხვედრილა, მსხვილი წარმოება რაოდენ ხელსაყრელია წვრილზე. Sic!
- 325

* — მძიმე მექანიკური მუშაობა არ შემცირებულა. რედ.

** — შრომის დაცვა და ბავშვების დაცვა. რედ.

*** — სიტყვები, რომლებიც ხელნაწერში იწყება ასოებით: *b. c.*, — გაშიფრული არ არის. დავიდს იმ ადგილას, რომელზეც ლენინი ლაპარაკობს, უწერია: „სასოფლო-სამეურნეო მანქანების გამოყენების შედეგად სამუშაო დღის გაგრძელებაზე კრინტი არსად დაძრულა“ (*nirgends*). რედ.

327

Produktivgenossenschaft auf dem Lande?* იდეალი?

ა უ რ ი ა სასაქონლო მეურნეობაში არსებულ ასოციაციებში. შეად. 328: იქნებ პურის ბაჟიც მოეთხოვათ.

Konfusionsrat!***

328

წ ვ რ ი ლ გ ლ ე ხ ო ბ ა მ დ ე ა მ ა ლ ლ ე ბ ა !
(„ორთოდოქსალური მარქსისტი პირჯვარს გადაიწერს“)

342—343

„ნიადაგის ინტენსიური (tiefe... S. 344) მექანიკური დამუშავება“ (სითბოს შესანარჩუნებლად)... Kleinbetrieb???

352

Tiefkultur...*** არა ყოველთვის, საჭიროა „გონიერულად“

352—355

რაც უფრო მსხვილია მეურნეობა, მით უფრო ძნელია რაციონალური მეთვალყურეობა, — წვრილ გლეხს კი აქვს *Herz und Hirn!*****

357

მელიორაციები. Kleinbetrieb???

360

წვრილი მეპატრონე *ebenso* მონაწილეობს მელიორაციაში „შეკარა ტყუილია!“

362

წვრილი მეპატრონე *in Keiner Weise auf Großbesitz beschränkt******....

ციფრები უპროცენტოდ ჯგუფის მიმართ!

„...Woraus ohne weiteres erhellt...“*****

* — მწარმოებელი ამხანაგობები სოფლად. რ ე დ.

** — თავგზააბნეული რ ე დ.

*** — ღრმად ხენა. რ ე დ.

**** — გ უ ლ ი და ტ ვ ი ნ ი. რ ე დ.

***** — არანაირად არ იზღუდება მსხვილი მიწათმფლობელობის მიერ.

რ ე დ.

***** — „საიდანაც უკმდგომ განუპარტებლად ცნათელია“. რ ე დ.

- 389 ხელოვნური სასუქები.
წვრილს > პრაქტიკული ცოდნა აქვს ჰა-ჰა!
 ————— უფრო მზრუნველია
 ————— „... nichts im Wege..“ *
- 415—417 რაც უფრო წვრილია მეურნეობა, მით
 უფრო ადვილია ჰარმონია (განყოფიერების (?
 აზრით) და ნაყოფიერების გადიდებაც...
- 417 პარცელარული მიწათმოქმედების შეერთება
 სამრეწველო მუშაობასთან — „ჰარმონიუ-
 ლი ცხოვრება“.... მოსაქმეობის შეცვლა
 etc. („ხალხოსნები“)
- 420 ქალაქსა და სოფელს შორის წინააღმდეგობის
 მოსპობა... „nur“ საუკუნეები (Merci!)
- 424 წვრილს > პირუტყვი ჰყავს **pro ha-
 ergo dünger... **** | უბრალოდ! |
- 427 ... „sicherer Besitz“:*** ხოტბა შეასხა და-
 ვიდმა ... „Interesse“...
- 428 ————— „Idealist oder Esel“****
 | დამახასიათებელია... კმ! |
- 429 „Täuschung“***** იჯარის მიერ საკუთარი
 წარმოების განდევნის შესახებ.

Kapitel VIII.

- 439 შემოღება > სხვადასხვაგვარი მცენარეებისა
 ევროპაში განსაკუთრებით 19 საუკუნე —
Kleinbetrieb?
- 440—441 გაუმჯობესებელი ჯიშების შერჩევა და მოყ-
 ვანა. — — — Kleinbetrieb?

* — „არაფერი აქვს გზაზე“, „არაფერი უშლის ხელს“. რ ე დ.
 ** — ბექტარზე — მაშასადამე სასუქებიც. რ ე დ.
 *** — „მტკიცე საკუთრება“. რ ე დ.
 **** — „იდელისტი თუ ვირი“. რ ე დ.
 ***** — „ცდომილება“. რ ე დ.

- 455 მარცვლის გაწმენდა. „Die modernen Trieure etc.“*
 „ „ Kleinbetrieb?
 456 „ „ მზრუნველი მუშაობა ზამთრის გრძელი საღამოობით!!! „Kleinbetrieb *entschieden im Vorteil*“***
 459 *Fruchtwechsel*—eines der wirksamsten Mittel der Unkrautbekämpfung...*** **Kleinbetrieb?**
 463 ... interessierte Auge....**** ———
 465 მავნე მწერებთან და ცხოველებთან ბრძოლა—მცენარეთა მოვლა etc.
 466 *Den Vorsprung, den der Kleine Selbstwirtschafter bei all diesen Arbeiten (მწერების მოსპობა, მცენარეთა დაცვა etc.) von Haus aus hat, kann der Große nicht einholen. (ხაზგასმა დავიდისაა). Freilich sieht es in zahllosen Kleinbetrieben, dank der Unwissenheit ihrer Besitzer, heute noch schlimmer aus als auf den Aeckern der Großlandwirte. Allein die Unwissenheit ist kein spezifischer, und vor allem kein organischer (ხაზგასმა დავიდისაა) Fehler des Kleinbetriebs.“******
 აქ მთელი დავიდა!
- 479 **Züchtung*****. შეად. წონა Rinder-ის*****.**

* — „თანამედროვე ტრიერები და ა. შ.“. რ ე დ.

** — „წვრილი წარმოება გადა მწყვეტი (უპირატესობაა)“. რ ე დ.

*** — თესლობა რუნვა—სარეველებთან ბრძოლის ერთ-ერთი ყველაზე ნამდვილი საშუალება. რ ე დ.

**** — დაინტერესებული თვალი. რ ე დ.

***** — „უპირატესობა, რომელიც წვრილ, მიწის დამოუკიდებლად დამამუშავებელ მკვატრონეს თავისი მდგომარეობით აქვს ყველა ამ სამუშაოში (მწერების მოსპობა, მცენარეთა დაცვა და ა. შ.), მიუწვდომელია მსხვილისათვის (ხაზგასმა დავიდისაა). მართალია, ამჟამად ბევრი წვრილი წარმოება მათი მესაკუთრების უმეცრების მეოხებით კიდევ უფრო სავალალო სანახაობას წარმოადგენს, ვიდრე მსხვილები. მაგრამ უმეცრება სულაც არ წარმოადგენს წვრილი მეურნეობის სპეციფიკურ, ორგანულ (ხაზგასმა დავიდისაა) მანკს“. რ ე დ.

***** — პირუტყვის მოშენება. რ ე დ.

***** — მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის. რ ე დ.

- 480 საშუალო წონის ზრდა — *Kleinbetriebs*-ში??
- 481 „An der Spitze des Zuchtvereinswesens marschieren die klein- und mittelbäuerlichen Gebelte“* (! ეს არის და ეს!)
- 486 წვრილები ზრდიან პირუტყვს, ხოლო მსხვილები — „verwerten“** (შეად. ვ. ვ.)⁹⁹
- 490 Tiere... mit reiner und ausreichender Streu zu versehen. — — — — — Kleinbetrieb?***
- 494—495 *Stumpfe*: გლეხები საუკეთესო Züchter**** არიან.
- 504 Za 1850—1880 (S. 503) სამხრეთ გერმანიაში გაქრა ჩაღის სახურავები, აშენდა საუკეთესო თავლები და სხვ. და სხვ.)) NB (შეად. S. 36)
- 509 Reparaturarbeit...***** გლეხი არ იხდის... თვითონ შეაკეთებს ხოლმე... Es erspart dem Bauern manchen Taler*****. }} ჰო, რა თქმა უნდა!
- 511 სწორი არ არის, რომ „Hausindustrie“... „normale Ergänzung“ (Marx) „in jedem Falle unzutreffend“*****. } საინტერესოა! Contra ხალხოსნები!

* — „მესაქონლეობის ორგანიზაციების სათავეში არიან ოლქები, სადაც წვრილი და საშუალო გლეხური მეურნეობაა“. რ ე დ.

** — „რეალიზაციას ახდენენ“, „იყენებენ“. რ ე დ.

*** — ცხოველები... მოამარაგონ სუფთა და საკმაო ჩალით. — — —

— — — — წვრილი წარმოება? რ ე დ.

**** — მეცხოველეები. რ ე დ.

***** — სარემონტო, შეკეთების სამუშაო. რ ე დ.

***** — ეს გლეხს არაერთ ტალერს უზოგავს. რ ე დ.

***** — „შინამრეწველობა“ „ნორმალური დამატება“ (მარქსი) „ყოველ შემთხვევაში სწორი არ არის“. რ ე დ.

512
(და 518)

Die untere (!) (რომელიღა „უმადლესი“???)
Grenze der Arealgröße für den landwirtschaftlichen *Kleinbetrieb* liegt da, wo die Bodenfläche noch gerade ausreicht, der selbswirtschaftenden Bauernfamilie!! **volle!** Beschäftigung und normalen Lebensunterhalt zu gewähren“*. | volle! ძალიან იშვიათად |

მაგრამ ნუ verquicken с *Zwergbesitz-tümern*, -- *unterhalb* dieser Grenze... nur Verwirrung in die Frage (!)**

Es ist eine Binsenweisheit, daß Leute, die nicht Land genug haben, ... einer anderen Beschäftigung bedürfen... ***

513

Herabsinken des Minimalareals...**** ინტენსიფიკაციის გავლენით. **პეხტი** 513 — 516, განსაკუთრებული შენიშვნა 516

(Schönfärbner)*****

518

სოფლის შინამრეწველები სამრეწველო მუშების არმიას ეკუთვნია

„*Der bäuerliche Selbstwirtschafter aber gehört einer anderen Wirtschaftskategorie*“*****

სწორია!! მაგრამ რომელ კატეგორიას, ძვირფასო დავიდ?

* — „**უმდაბლეს (!)** (რომელიღა „უმადლესი“???) საზღვარს წყრილ მიწათმფლობელობაში წარმოადგენს ისეთი ნაკვეთი, რომელიც **საკმაო!** სამუშაოს და ნორმალურ საზრდოს აძლევს დამოუკიდებელი გლეხური ოჯახის მხოლოდ ყველა წევრს!“ რედ.

** — ნუ აურევთ პაწაწკინტელა ნაკვეთებში, რომლებიც ამ საზღვრის ქვემოთ არის... საკითხს მხოლოდ აწეწო (!!). რედ.

*** — გაცევილი ჭეშარიტბაა, რომ ადამიანებს, რომლებსაც საკმაო მიწა არა აქვთ, ...სხვა სამუშაო ესაჭიროებათ. რედ.

**** — მინიმალური ნაკვეთების შემცირება. რედ.

***** — ოპტიმისტი. რედ.

***** — „დამოუკიდებელი გლეხი, რომელიც მიწათმომკმედებას მისდევს, სხვა სამეურნეო კატეგორიას ეკუთვნის“. რედ.

528 „völlig haltlose Behauptung“*
 კაუცკისა, რომ შაქრის მრეწველო- | შარ-
 ბა სას.-სამ. Großindustrie-ს კლასი- | ლატა-
 კური მაგალითია | ნი!
 და %... ჯამისადმი
 „Das bedarf keines weiteren Kommen-
 tars**—დიხაც!

528—529 „... Was der Großbetrieb allenfalls an bes-
 serer oder billigerer Kraft-und Werkzeug-
 maschinerie voraus hat, das bringt der Klei-
 ne Selbstwirtschafter durch die sorgfälti-
 gere Pflegearbeit wieder reichlich herein“.
 („Kern“)**

529 არა *Hörigkeit***** (გლეხისა შაქრის ფაბ-
 რიკისაგან), არამედ „Organisation“—!

531 ტექნიკური ქარხნების ციფრები: სულელს
 ისე გადაუწყვრიოა, რომ არ ესმოდა.

532 „Die weitaus größte Zahl der Nebenbetrie-
 be mit landwirtschaftlichen Kleinbetrie-
 ben verbunden sind“*****

პირდაპირი დამახინგებაა!

533—534 არავითარი Industrialisierung, — *das Gegen-
 teil* (!!);—კაუცკის წიგნშია მხოლოდ „hei-
 liger Hegel“, „der olle dialektische Pro-
 zess“*****.

* — „სრულიად დაუსაბუთებელია მტკიცება“. რედ.
 ** — ამას შემდგომი კომენტარი არ ესაჭიროება“. რედ.
 *** — „მთელ იმ უპირატესობას, რაც მსხვილ წარმოებას უკეთესი
 ან უფრო იაფი ენერჯისა და ინსტრუმენტებისაგან აქვს, წერილ დამოუ-
 კიდებელ მეურნეობაში ჭარბად ანაზღაურებს უფრო გულმოდგინე მუშა-
 ბა. („მარცვალი“). რედ.
 **** — დამოკიდებულება. რედ.
 ***** — „სოფლის მეურნეობის პროდუქტების გადამმუშავებელ წარ-
 მოებათა უდიდესი უმრავლესობა წერილ სასოფლო-სამეურნეო წარმო-
 ებებთან არის დაკავშირებული. რედ.
 ***** — არავითარი ინდუსტრიალიზაცია,—პირიქით (!!)—კაუცკის
 წიგნშია მხოლოდ „წმიდა ჰეგელი“, „კეთილი დიალექტიკური პროცესი“.
 რედ.

- 539 კოოპერაცია... *umwälzende Kraft, ein neues genossenschaftliches Wirtschaftsprinzip—Produzentengenossenschaft**
- 540 *Milchverarbeitung am energischsten** — —*
- 541—542 დანია... „gesunde“ Arbeits-Teilung... (546 შეად. trusts)***
- 550—551 1898 დანიაში 179 740 *Viehställe*****
- | | | | |
|---------|------|-----------------|------------------|
| 30 და > | Kühe | 7 544 = 4% | |
| 10—29 | „ | 49 371 = 27.82 | |
| < 10 | „ | 122 589 = 68.97 | მათ შ. 1—3 Stück |
| | | | 70 218 = 39.85% |
- | | | | |
|--------------------|----------------|-------------------|------|
| (???) | <u>179 504</u> | <u>100.79</u> | (??) |
| ათასი. | Ergo: | za | |
| 7.5 (30 და >) | × 30 = | 225 | } |
| 49.4 (10 — 29) | × 11 = | 536 | |
| 52.4 (4 — 9) | × 5 = | 250 | |
| 70.2 (1 — 3) | × 1.5 = | 100 | |
| <u>179.6</u> ათასი | | <u>1111</u> ათასი | |
- 1 111 000 *Milchkühen*-დან დაახლოებით 900 000 *an genossenschaftlichen Molke-rein******,
 ე. ი. 33%-ისაა დაახლოებით 75% !!! ||
- 555 დასკინის, რომ რძის გაყიდვა აუარესებს კვებას—უნამსი!

* — გარდამქმნელი ძალა, ახალი სამეურნეო პრინციპი ამხანაგობისა—საწარმოო ამხანაგობებია. რედ.

** — რძის პროდუქტების რაც შეიძლება ენერგიულად დამზადება. რედ.

*** — შრომის „ჯანსაღი“ განაწილება... (546 შეად. ტრესტები). რედ.

**** — საძროხე. რედ.

***** — 1 111 000 მეწველი ძროხიდან დაახლოებით 900 000 კოოპერაციული მერძეეობის ამხანაგობებისა. რედ.

- 556 შენიშვნა *Bang*: გლეხი მუშაზე უკეთ
იკვებება.
- 560 კრიზისს წვრილი > უმკლავდება: „*die
Kleinen können sich leichter aufs äus-
serste einschränken*“*
- 561 მერძვეეობის ამხანაგობება — „სულაც არ
არის სოციალისტურა მოვლენა“, მაგრამ
„noch weniger“ „rein kapitalistische“**.
- 569 („ტრესტები“) — პურათ, რძით etc.
დავიდი მათადარებს Gewerkschaften-ს!! NB
(„nichts einzuwenden“)**
- 573 საფრანგეთი — hochentwickelten“**** ამხანა-
გობები.
- 576 დანიელი გლეხი + ინგლისელი მუშა
(პირდაპირი გასაღება) ((ო, უხამსი!
- 581 Beide Teile der Genossenschaftswelt,
Bauer und Arbeiter****, — ბრძოლით
ართმევენ ნიადაგს kapitalistischen
Unternehmer-ს*****) !
- 586 ინგლისის სამომხმარებლო საზოგადოებებმა
უარა თქვეს გლეხოზის კოლექტივი-
ზაციაზე მიწათმოქმედებაში
- 588 „თეორიული ოპტიმისტების“ წინააღმდეგ!
(persönliche Interesse etc.!)
- 592 საკრედიტო ამხანაგობება სიკვდილია მევახ-
შისათვის (contra მარქსის მისა!!)

* — „წვრილებს შეუძლიათ უკიდურესობამდე შეიხლულონ თავი“. რედ.

** — „უფრო ნაკლებად“ „წმინდა კაპიტალისტური“. რედ.

*** — პროფკავშირებს („საწინააღმდეგოს ვერაფერს იტყვი“). რედ.

**** — მალაღანეთარებული. რედ.

***** — ამხანაგურ ორგანიზაციამ ორივე ნაწილი, გლეხი და მუშა-
რედ.

***** — კაპიტალისტ მეწარმეებს. რედ.

კოოპერაციული იდეის „შემოქმედებითა ძალამ“ — ad absurdum* მიყვანა მარქსისტული მოძღვრება გლეხის „დაღუპვის აუცილებლობის“ შესახებ.

- 598 სამომხმარებლო ამხანაგობების სრული გატარება იხსნის გლეხს კაპიტალისტი შუამავლებისაგან.
 (დავიდის მთავარი შეცდომა ის არის, რომ ერთმანეთში ურევს შუამავლებისაგან, ვაჭრებისაგან ხსნასა და კაპიტალისაგან ხსნას.)
- 601 „Interessenvereinigung der Landbebauer und der Industriearbeiter“** (ხაზგასმა დავიდისა).
- 604 — გლეხთა კავშირები და მუშათა სამომხმარებლო საზოგადოებები—Zelle des Organisationssystems*** ((რა თქმა უნდა, = à la trusts))
- 611 კლებადი ნაყოფიერების „კანონი“ — მასში კულმინაციამდე აჭყავს განსხვავება მექანიკურ და ორგანულ წარმოებას შორის!! von allergrößter Bedeutung****
- 614 Turgot (შეად. „die Kunst nicht weiteres zu tun kann“)*****
- 615 (1) ინტენსივობის მხოლოდ გარკვეული საფეხურიდან მცირდება Ertrag (pro Aufwand)*****

* — აბსურდამდე. რედ.

** — „მიწათმოქმედთა და სამრეწველო მუშათა ინტერესების გაერთიანება“. რედ.

*** — ორგანიზაციის სისტემის უჯრედი. რედ.

**** — უდიდესი მნიშვნელობის. რედ.

***** — ტურგო (შეად. „ხელოვნებას შემდგომ აღარაფერი ძალუძს“). რედ.

***** — შემოსავალი (სახარჯავად). რედ.

[2] კანონი არაფერს ამბობს ერთი სამეცნიერო-ტექნიკურა საფეხურიდან მეორეზე გადასვლის შესახებ.
(მხოლოდ ერთ საფეხურზე).

617

J. St. Mill—„im Grunde richtig...“*

619

Marx mißachtet die dem Bodenertragsgesetz zu Grunde liegende große Wahrheit...**

620

— — მისი ექსკურსი ეკონომიის ისტორიის სფეროში სიყალბეა

621

Marx-ი თავის თავს ეწინააღმდეგება კაპიტალში III, 2, 277— (ვირია ეს დავიდი)

626

... Rente... aus dem Boden***...!!!

635

...Arbeitsteilung... in der Landwirtschaft... keine Rolle spielt****

თამამად ნათქვამია! გაყალბების ნიმუში!

637

...beliebige Verzehnfachung (der Arbeit) unangängig*****...

643

გერმანიაში (ცალკეულ მსხვილ მეურნეობებში) მოსავლის გაორკეცება 100 წლის მანძილზე (საფრანგეთი 10.2 — 15.8 Hektoliter)

644

ნაყოფიერება არა ერთიორად („sicherlich nicht“)***** (ხარჯების ზრდა, სასუქები etc.)

Produktivitätssteigerung***** — შრომის ნაყოფიერება, ბ. დავიდ? ალბათ, > ვიდრე ერთიორად! რა შუაშია აქ C-სათვის ხარჯების ზრდა?? აი ეკონომისტ!

* — ჯ. სტ. მილი—„ძირითადად მართალია“. რედ.

** — შარქსმა აბუჩად აიგდო დიდიქეშმარიტება, რომელიც საფუძვლად უდევს ნიადაგის ნაყოფიერების კანონს. რედ.

*** — რენტა... მიწიდან!!! რედ.

**** — შრომის განაწილება... სოფლის მეურნეობაში... არავითარ რთულს არ ასრულებს. რედ.

***** — არ არის (შრომის) ნებისმიერი გაათქვება. რედ.

***** — („უეჭველია არა“). რედ.

***** — ნაყოფიერების გაღილება. რედ.

- 644 naturale Aufwand an *lebender* Arbeit gestiegen.... unterliegt keinem Zweifel*
 |თამამად ნათქვამია|
 |დამოწმება: Produkt ionskosten!!**— ჰა-ჰა!|
- 644 ნაყოფიერება გადიღდა, მაგრამ *bescheidener****, ვიდრე ინდუსტრიაში.
- 645 1) ბუნების კონსერვატიზმი
 2) შეზღუდვა იმ გამოგონებათა გამოყენებისა, რომლებიც შრომას ამცირებენ. „ინტენსიურობის ზრდასთან ერთად მანქანებით შრომა %-ულად (!) უთმობს ხელით შრომას“ $\left(\frac{c}{v} ? \right)$
- 654 „მაშინიზმი და პროდუქტების მასის გადიღება მტრულად უპირისპირდება ერთმანეთს ორგანულ წარმოებაში“ (!)
 „je höher die Intensität, desto weniger Maschinenarbeit“****
- 655 *M. Hecht*— „typisch“***** (მისი მონაცემები !)
- 656 *Bang „Neue Zeit“*-ში: შემოსავლის გადიღება მეურნეობის შემცირებასთან ერთად (*Aufsteigen****** დამოუკიდებელ მეურნეობათა კატეგორიაში).
- 659 (*Fischer*): მსხვილ გასამრჯელოს უხდის მუშებს კარგი მუშაობისათვის. „Das spart der kleinere Besitzer“*****.

* — ცოცხალი შრომის ნატურალური დანახარჯი გადიღდა... არაერთარი ეჭვი არ არის. რ ე დ.

** — წარმოების ხარჯები. რ ე დ.

*** — უფრო ნაკლებად. რ ე დ.

**** — „რაც უფრო მაღალია ინტენსიურობა, მით უფრო ნაკლებია მანქანებით მუშაობა“. რ ე დ.

***** — მ. ჰეხტი — „ტიპიური“. რ ე დ.

***** — „აღმავლობა“. რ ე დ.

***** — „ამას ზოგავს წვირილი მფლობელი“. რ ე დ.

- 660 სოფლის მეურნეობაში დაქირავებული შრომაკლებულობს, დამოუკიდებელი შრომა მატულობს.
- 667 „კლებადი ნაყოფიერების კანონი“ — იწვევს Arealerweiterung* — მთელ მსოფლიოში (ოკეანესგალმური კონკურენცია)
- 670 პირუტყვის წონის ზრდა.
- 674 პირუტყვი წვრილებს მეტი ჰყავთ.
- 683 სოციალ-დემოკრატია მომხრეა გლეხური მეურნეობის ყოველმხრივი Hebung-ის** etc.
- 687 მარქსიზმი trifft nicht zu*** (სოფლის მეურნეობისათვის).
- 699 მსხვილი მეურნეობების გადაქცევა წვრილ გლეხურ მეურნეობებად.
- 700 წინააღმდეგია სოფლის მუშების სასოფლო-სამეურნეო ამხანაგობებისა (შეად. საწარმოო ასოციაციებს!)
- 701 *Produzentengen ossenschaften* — კომპრომისი ინდივიდუალურ და ასოციაციურ სამეურნეო პრინციპს შორის.
- 701 მუშაობის „იდეური შინაარსი“ წვრილ გლეხს გაცილებით უფრო მაღალი აქვს...
- 701 შეერთება Obereigentumsrecht der Gesamtheit und Nutznießungsrecht des einzelnen...***
- 703 შეერთება წვრილი გლეხებისა სოფლის მუშებთან...

დაწერილია 1903 წ. მარტ—აპრილში

პირველად დაიბეჭდა 1932 წელს
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — ნათესი ფარჯობის გადიდებას. რ. ე. დ.

** — აღმავლობა. რ. ე. დ.

*** — გამოსადეგი არ არის. რ. ე. დ.

**** — მთელი საზოგადოების საკუთრების უზენაესი უფლებისა და ცალკეული პირის სარგებლობის უფლებებისა. რ. ე. დ.

ბ

დავიდიდან:

- S. 109: „წვრილი მეპატრონე უფრო იაფად აშენებს, ვიდრე მსხვილი“. თვითონ მუშაობს. „ეს უპირატესობა“ (sic!) შენობების მოვლასაც ეხება.
- S. 115 (აუპაგენიდან): წვრილს 22 წელიწადია არ უყიდა ფორანი (მსხვილი 10—12 წელიწადში გაცვეთს და მჭედელს მიჰყიდის ხოლმე)...
- S. 152: „Im allgemeinen prosperiert (!) in der Gärtnerei wie in der Landwirtschaft, der Kleinbetrieb“ *.

|| NB შეად. სტატისტიკა

221: „Im kleinbäuerlichen Betrieb ist die *Kuh* das ideale das heißt rationellst verwendbare und billigste Zuchtier“. **(!)

{ S. 528—529—532. შარლატანობა à la ბულგაკოვი, რომ წვრილი მეურნეობა უფრო ხშირად შეერთებულია შაქრის ჭარხლისა და კარტოფილის წარმოებასთან.

550—551. დანია ((და გარეკანი))

424: წვრილ მეურნეობაში პირუტყვი ო რ ჯ ე რ მეტია *pro ha*, ვიდრე მსხვილში. (შეად. Drechsler¹⁰⁰).

დაწერილია 1903 წ. მარტ—აპრილში

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — „საერთოდ მებაღეობასა და მებოსტნეობაში, ისევე როგორც სოფლის მეურნეობაში, ჰყვავის (!) წვრილი წარმოება“. რ ე დ.

** — „წვრილ გლეხურ მეურნეობაში ძ რ ო ხ ა იდეალურია, ე. ი. ყველაზე რაციონალურად გამოსაყენებელი და ყველაზე იაფი მუშა ცხოველია“. (11) რ ე დ.

აგონაწერები წიგნიდან „HAND AND MACHINE LABOR“

„Hand and Machine Labor“ (Thirteenth annual report of the commissioner of labor. 1898. Vol. I and II Wascht 1899)¹⁰¹

[ძალ. საინტერესო, ორიგინალური ნაშრომია, ფასდაუდებელია ხელ. და მანქ. წარ-ბის საქ-ში. შედარება article produced წარმოებათა or work accomplished („unit“—სულ 672 units) მიხედვით სამ. დროის რაოდ-სა, ოპერაციების რიცხვისა და სხვადასხვა მუშაკების რიცხვისა ხელ. და მანქ. შრომის დროს, აგრეთვე labor cost=სამ. ქირის ღირებულება პროდუქტის ერთეულზე. თვითეული წარმოების მიხედვით იგივე ცნობები მოყვანილია ცალ-ცალკე ყოველი ოპერაციისათვის (operation). სამწუხაროდ, ცნობები უზომოდ დანაწევრებულია, და არ არის შეჭამების, resp. ზოგადი ციფრობრივი, თუნდაც მიახლოებითი, დასკვნების მოცემის ცდა.

შეად. p. 93: ზოგადი დასკვნა agriculture-ს შესახებ:

„The aggregates presented by these 27 units necessarily vary very much with the crop produced, and the gains made by the supplanting of primitive methods by modern ones are quite different in different instances. With the exception noted in unit 22 there is a gain in each case, and in some instances, as in units 3 and 26, it is very large, though of course not comparable with those found in the manufacturing industries. An average deduced from the 27 units here reported shows that one man with the im-

ამონაწერები წიგნიდან „ხელით და მანქანური შრომა“

„ხელით და მანქანური შრომა“ (შრომის საკითხთა კომისიის მე-13 წლიური ანგარიში. 1898 წ. ტ. I და II. ვაშინგტონი. 1899)

ქალიან საინტერესო, ორიგინალური ნაშრომია, ფასდაუდებელია ხელით და მანქანური წარმოების საკითხში. შედარება დამზადებული საგნების წარმოებათა ან შესრულებული სამუშაოს („unit“ — სულ 672 units) მიხედვით სამუშაო დროის რაოდენობისა, ოპერაციების რიცხვისა და სხვადასხვა მუშაკების რიცხვისა ხელით და მანქანური შრომის დროს, აგრეთვე $\text{labor cost} = \text{სამუშაო ქირის ღირებულება პროდუქტის ერთეულზე}$. თვითეული წარმოების მიხედვით იგივე ცნობები მოყვანილია ცალ-ცალკე ყოველი ოპერაციისათვის (operation). სამწუხაროდ, ცნობები უზომოდ დანაწევრებულია, და არ არის შეჯამების, resp. ზოგადი ციფრობრივი, თუნდაც მიახლოებითი, დასკვნების მოცემის ცდა.

შეად. გვ. 93: ზოგადი დასკვნა მიწათმოქმედების შესახებ: „ამ 27 units-ით წარმოდგენილმა ყველა კულტურამ სულ სხვადასხვა მოსავალი მოგვცა, და შემოსავალიც, რომელიც მიღებულია მიწის დამუშავების თანამედროვე მეთოდების მიხედვით პრიმიტიული მეთოდების განდევნის მეოხებით, სხვადასხვა შემთხვევაში სრულიად სხვადასხვაა. გარდა unit 22-სა, ყველგან გვაქვს შემოსავალი, რომელიც ზოგიერთ შემთხვევაში, როგორც მაგალ. 3 და 26 units-ში, მეტად დიდ ოდენობას აღწევს, თუმცა, რა თქმა უნდა, იგი ვერ შეედრება დამამუშავებელი მრეწველობის შემოსავლიანობას. 27 units-ის საფუძველზე გაკეთდა გაანგარიშება, რამაც გვიჩვენა, რომ გაუმჯობესებული მანქანების გამოყენებისას საშუალოდ ერთ კაცს შეუძლია ამჟამად დათესოს და აიღოს ორჯერ მეტი მოსავალი. ვიდრე ეს

proved machinery in use to-day can cultivate and harvest nearly twice as large a crop as was possible under the primitive method“.

(ეს 27 units არის ვაშლ. ხეების, ხორბლის, ბამბის, ქერის, კენკრის, თამბაქოს, კ-ფი-ლის და სხვ. წარმოება. თვითეთული unit 1 ტომში დაყოფილია ოპერაციების მიხედვით.) საერთოდ, ოპერაციების რიცხვი გაცილებით მეტია მანქ. წ-ბის დროს (შრომის განაწილება! მაგალ., boots and shoes: 45—102 ოპერაცია ხელით წარმოებისას და 84—173 ოპერაცია მანქანური წარმოებისას), მაგრამ, მიწ-ბაში პირიქითაც არას ხოლმე (ვგონებ, პირაქით უფრო ხშირადაც). მიზეზი: რამდენიმე ოპერაციის შეერთება მანქანურ წარმოებაში. მაგალ., unit 27, wheat, 20 bushela (1 acre).

Hand method 8 operations

machine „ 5 „

ხელით:

1a—breaking ground.

1b—sowing seed

1c—pulverizing topsoil and covering seed

მანქანებით:

1—breaking ground, sowing and covering seed, and pulverizing topsoil (gangplow, seeder, and harrow—მამოძრავებელი: steam).

NB

მამოძრავებლები
Ox and Hand

იხ. მაგალითები ც. ფურცელზე*.

1597 pp.)
ორივე
ტომში

ცნობ. ცალკეული ოპერაციების შესახებ შრომის განაწილების საუკეთესო ილუსტრაციაა. სამწუხაროა, რომ არ არის მთელი რაგი „units“-ების შედეგების შეჯამების ცდა.

შემდეგ კარგი იქნებოდა შეჯამებული ყოფილიყო ოპერაციების რიცხვი (და ოპერაციების %) motive power-ით გარდახელებისა.

გამოყვანილი არ არის ჯამები მუშების საშუალო ასაკის (და სქესის) შესახებ ხ. და მანქ. შრომისას.

გამოყვანილი არ არის ჯამები ხელფ. შესახებ ხ. და მანქ. შრომისას.

* — იხ. ეს ტომი, გვ. 308—313. რედ.

შეიძლება და ნაადაგის დამუშავების პრიმიტიული მეთოდების დროს“,

(ეს 27 units არის ვაშლის ხეების, ხორბლას, ბამბის, ქერის, კენკრის, თამბაქოს, კარტოფილის და სხვ. წარმოება. თვითეული unit 1 ტომში დაყოფილა ოპერაციების მიხედვით.)

საერთოდ, ოპერაციების რიცხვი გაცილებით მეტია მანქანური წარმოების დროს (შრომის განაწილება! მაგალ., ჩექმები და მაშები: 45—102 ოპერაცია ხელით წარმოებისას და 84—173 ოპერაცია მანქანური წარმოებისას), მაგრამ მიწათმოქმედებაში პირიქითაც არის ხოლმე (ვგონებ, პირიქით უფრო ხშირადაც). მიზეზი: რამდენიმე ოპერაციის შეერთება მანქანურ წარმოებაში. მაგალ., unit 27, ხორბალი, 20 ბუშელი (1 აკრი).

ხელით დამუშავებისას 8 ოპერაცია
 მანქანებით „ 5 „

მამოძრავებლები
ხარები და ხელები

ხელით:

1a—მიწის ხვნა

1b—დათესვა

1c—დაფარცხვა

მანქანებით:

1 — მიწის მოხვნა, დათესვა, დაფარცხვა (გუთანის, სათესის მანქანა და ფარცხი — მამოძრავებელი: ორთქლი).

იხ. მაგალითები ცალკე ფურცელზე. { 1597 გვ. }
{ ორივე }
{ ტომში }

ცნობები ცალკეული ოპერაციების შესახებ შრომის განაწილების საუკეთესო ილუსტრაციაა. სამწუხაროა, რომ არ არის მთელი რიგი „units“-ების შედეგების შეჯამების ცდა.

შემდეგ კარგი იქნებოდა შეჯამებული ყოფილიყო ოპერაციების რიცხვი (და ოპერაციების %) მამოძრავებელი ძალით გარდა ხელებისა.

გამოყვანილი არ არის ჯამები მუშების საშუალო ასაკის (და სქესის) შესახებ ხელით და მანქანური შრომისას

გამოყვანილი არ არის ჯამები ხელფასის შესახებ ხელით და მანქანური შრომისას.

ყოველივე ამის გამოანგარაშება შეიძლებოდა (და საჭიროც იყო) *units*-ის რიცხვისა და *operations*-ის რიცხვის მიხედვით. უამისოდ ვერჩება მართო მაგალითები, ილუსტრაციები.

ტექსტა (ტ. I) შეიცავს მხ-დ და მხ-დ განმარტებითს შენიშვნებს თვითთული unit-ის შესახებ ცალკე, ისე რ. არაფერი ნაკრები არ არის.

(ცალკეულ წარმოებებში შრომის განაწილების დეტალურად გაცნობისათვის მანქანების როლი ცალკეულ ოპერაციებში, მუშების სპეციალობათა მნიშვნელობა და ამ სპეციალობათა ინგლ. სახელწოდებანი ფრაად მნიშვნელოვანი რამ არის. მაგრამ ყველაფერი ეს დაუმუშავებელი ნედლეულია, *Nachschlagebuch*, მეტი არაფერი).

ფრ. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რ. წ-ბის სხვადასხვა სისტემაში ტექნიკის დონის სავსებით ზუსტი შედარებისათვის საჭიროა სწორედ ოპერაციების მიხედვით დანაწევრება. ეს ერთადერთი მეცნიერული ხერხია. რა ბევრს მოგვცემდა იგი მიწათმოქმედებისათვის გამოყენებისას!;

იგივე Report, რაც წ. გვ-ზეა, — ტტ. VI და VII მიძღვნილია *Cost of production*-ისადმი. ორა უზარმაზარი ტომი იძლევა უაღრესად დეტალურ ციფრებს ასობით გამოკვლეულ საწარმოთაგან თვითთულისათვის წ-ბის ღირ-ბის, მასალების, სამ. ქირის შესახებ etc., შემდეგ *cost of living*-ს ბიუჯეტებით, შრომის ნაყოფიერების სიდიდეს და ა. შ. სამწუხაროდ, ყველაფერი ეს აბსოლუტურად ნედლი მასალაა, დაუმუშავებლად თითქმის უსარგებლო (მხოლოდ ცალკე ცნობებისათვის თუ გამოდგება). უცნაურაა, რ. ამ ნაწარმოების ავტორები სრულებით არ ცდილან შეეჯამებინათ ცნობები და გამოეყვანათ თუნდაც ზოგიერთი ზოგადი დასკვნა!

ყოველივე ამის გამოანგარიშება შეიძლებოდა (და საჭირო იყო) *units*-ის რიცხვისა და ოპერაციების რიცხვას მიხედვით. უამისოდ გვრჩება მარტო მაგალითები, ილუსტრაციები.

ტექსტი (ტ. I) შეიცავს მხოლოდ და მხოლოდ განმარტებითს შენიშვნებს თვითეული unit-ის შესახებ ცალკე, ისე, რომ არაფერი ნაკრები არ არის.

(ცალკეულ ნაწარმოებებში შრომის განაწილების დეტალურად გაცნობისათვის მანქანების როლი ცალკეულ ოპერაციებში, მუშების სპეციალობათა მნიშვნელობა და ამ სპეციალობათა ინგლისური სახელწოდებანი ფრიად მნიშვნელოვანი რამ არის. მაგრამ ყველაფერი ეს დაუმუშავებელი ნედლეულია, ცნობარია, მეტი არაფერი.)

ფრიად მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ წარმოების სხვადასხვა სისტემაში ტექნიკის დონის სავსებით ზუსტი შედარებისათვის საჭიროა სწორედ ოპერაციების მიხედვით დანაწევრება. ეს ერთადერთი მეცნიერული ზერხია. რა ბევრს მოგვეცემა იგი მიწათმოქმედებისათვის გამოყენებისას!

იგივე ანგარიში, რაც წინა გვერდზეა, — ტტ. VI და VII მიძღვნილია წარმოების ღირებულებისადმი. ორი უზარმაზარი ტომი იძლევა უაღრესად დეტალურ ციფრებს ასობით გამოკვლეულ საწარმოთაგან თვითეულისათვის წარმოების ღირებულების, მასალების, სამუშაო ქირის შესახებ და სხვა, შემდეგ ცხოვრების ღირებულებას ბიუჯეტებით, შრომის ნაყოფიერების სიდიდეს და ა. შ. სამწუხაროდ, ყველაფერი ეს აბსოლუტურად ნედლი მასალაა, დაუმუშავებლად თითქმის უსარგებლო (მხოლოდ ცალკე ცნობებისათვის თუ გამოდგება). უცნაურია, რომ ამ ნაშრომების ავტორები სრულებით არ ცდილან შეეჯამებინათ ცნობები და გამოეყვანათ თუნდაც ზოგიერთი ზოგადი დასკვნა!

წიგნიდან „*Hand and*
ზოგიერთი მაგალითი „*Summary of*
[„ხელით და მანქანური

Unit num- ber	Name	Description		Quantity
		[სახეობა]	[სახეობა]	
[წარმოე- ბის ნომერი]	[დასახელება]	Hand [ხელისა]	Machine [მანქანური]	[რაოდენობა]
2	Apple trees [ვაშლის ხეები]	Apple trees 32 months from grafts [ვაშლის ხეები, 32 თვის დამყნობილი]		10 000 (1 acre)
14	Onions [ხახვი]	Onions [ხახვი]	Onions [ხახვი]	250 (1 acre) bush.
27	Wheat [ხორბალი]	Wheat [ხორბალი]	Wheat [ხორბალი]	20 (1 acre) (bush.)
69	Boots [ჩექმები]	Men's cheap grade etc. [მაშაკაცისა იაფი ხარისხის და ა. შ.]		100 pairs [100 წყვილი]
91	Bread [პური]	1—pound loaves bread [1—გირვანქა პური]		1 000
176	Wheels [თვლები]	Carriage wheels etc. [თვლები ოთხთვალასთვის და ა. შ.]		1 set (4) [1 აგრეგატი]
212	Trousers [შარვალი]	Cottonade trousers etc. [შარვალი დაბალხარისხოვანი ბამბის მატერიისა და ა. შ.]		12 dozen pairs [12 დუეინი წყვილი]
241	Cottonades [დაბალხარისხოვანი ბამბის მატერია]	ეტყობა, მატერიის ხარისხია		500 yards [500 იარდი]

ეს არის 1 ტომიდან — General table, introduction and analysis.

მე-2 ტომში მარტო ცხრილებია თვითეულ ოპერაციისაზე თვითეულ unit-ში. ნიმუშად მომყავს მე-2 ტომის ცხრილების სათაურები: 1) operation number; 2) work done (თვითეული ოპერაციის აღწერა); 3) machine implement or tool used (თვითეულ ოპერაციაზე ცალკე); 4) motive power

Machine Labor

production by hand and machine methods“:

წარმოების ნაკრები ცნობები“:]

Year of production [წარმოების წლები]		Different operations performed [სხვადასხვა ოპერაციები, რომლებიც სრულდება]		Different workmen employed [სხვადასხვა მუშაკები, რომლებიც მუშაობენ]		Time worked [მუშაობის დრო]		Labor cost [შრომის ღირებულება]		Unit number
Hand [ხელი]	Machine [მანქანისა]	Hand [ხელი]	Machine [მანქანი]	Hand [ხელი]	Machine [მანქანი]	Hand [ხელი]	Machine [მანქანი]	Hand [ხელი]	Machine [მანქანი]	
Hours [საათი]	Minutes [წუთი]	Hours [საათი]	Minutes [წუთი]	Hours [საათი]	Minutes [წუთი]	Hours [საათი]	Minutes [წუთი]	Hours [საათი]	Minutes [წუთი]	
1869 71	1893 5	17	20	37	125	1240.4	970.24	193.5	111.6	2
1850	1895	9	10	28	675	433.55	223.23	30.8	22.3	14
1829 30	1895 6	8	5	4	10	64.15	2.58	3.7	0.7	27
1859	1895	83	122	2	113	1436.40	154.5	408.5	35.4	69
1897	1897	11	16	1	12	28	8.58	5.8	1.5	91
1860	1895	13	30	2	27	37	4.23	9.3	0.7	176
1870	1895	6	13	1	16	1440	148.30	72	24.4	212
1893	1895	19	43	3	252	7534.1	84.14	135.6	6.8	241

ეს არის 1 ტომიდან—საერთო ცხრილი, შესავალი და გარჩევა.

მე-2 ტომში მართო ცხრილებია თვითეულ ოპერაციისაზე თვითეულ unit-ში. ნიმუშად მომყავს მე-2 ტომის ცხრილების სათაურები: 1) ოპერაციების რიცხვი; 2) შესრულებული სამუშაო (თვითეული ოპერაციის აღწერა); 3) მანქანა, ინსტრუმენტი ან იარაღი, რომელსაც ხმარობენ (თვითეულ

(hand, foot, horse, ox, steam, electricity etc.); 5) persons necessary on one machine; 6) employees at work on the unit—number and sex (მუშებისა); occupation (ხელობა ან საამქრო); — age (მ-ების ასაკი); — time worked; — pay of labor (rate per — —) — labor cost (rate-ის ნამრავლი time worked-ზე ან ცალების რიცხვზე (კალობრივი ანაზღაურების დროს).

მაგალ., № 241. ხელ. შრ.: 3 Housewives მხ-დ მდ. სქ. (worked at add hours), 50 წლისაა; არავითარი მანქანა.

მანქანური წარმოება: მიქტი წილად steam frames and machine. მუშაობენ დღეში 11 ს. ასაკი 10 წლიდან (sic) 50 წლამდე. მ. სქესიც და მდ. სქესიც.

ან № 27 (wheat). ხელ. შრ.: hand, ox. 4 „laborer“, 21—30 წლისა. Plow, sickles, flails, shovel.

მანქანური წარმოება: Gang plow, seeder, combined reaper and thrasher. Steam and horse. 10 employees (ყველა სპეციალისტია: engineer, fireman, water hauler, separator man, header tender, sack sewers, sack filler, teamsters).

ვცალო ჩამების აღება მიწათმოქმედების 27 units-ზე:

Σ :: 27 აკრი
ყოველნაირი
წარმოება

წლები	სხვადასხვა ოპერაციების რიცხვი:	სხვადასხვა მუშების რიცხვი:	Time worked ს ა ა თ ი წ უ თ ი	Labor cost \$
1829—1872	ხელით 304	366	9.758	1 037.5
1893—1896	მანქანური 292	1 439	5.107	597.8

თუ განვსაზღვრავთ სხვადასხვა მუშების რიცხვს № 14-ის (onions) გამოკლებით), ხელით მომუშავენი—28, მანქანით— 675, მივიღებთ:

ხელით მომუშავენი 338
მანქანით 764

თუ გამოვაკლებთ კიდევ apple trees (№ 2), ხელით მომუშავენი 37, მანქანით — 125, და № 19-ს (strawberries), ხელით მომუშა-

ოპერაციაზე (კალკე); 4) მამოძრავებელი ძალა (ხელის, ფეხის, ცხენის, ხარის, ორთქლის, ელექტრობისა და ა. შ.); 5) ერთი მანქანისათვის საჭირო ადამიანები; 6) unit-ში დაჭირავებით მომუშავენი—რიცხვი და სქესი (მუშებისა);—მუშაობის დრო;—შრომის ანაზღაურება (შეფასება...) შრომის ღირებულება (შეფასების ნამრავლი მუშაობის დროზე ან ცალების რიცხვზე ცალობრივი ანაზღაურების დროს).

მაგალ., № 241. ხელით შრომა: 3 დიასახლისი (მუშაობდნენ დამატებითს საათებში), 50 წლისა; არავითარი მანქანა.

მანქანური წარმოება: მეტ წილად ორთქლის ჩარხები და მანქანები. მუშაობენ დღეში 11 საათს. ასაკი 10 წლიდან (sic!) 50 წლამდე. მამრობითი სქესი და მდედრობითიც.

ან № 27 (ხორბალი). ხელით შრომა: ხელით, ხარები. 4 „შავი მუშა“, 21 — 30 წლისა. გუთანი, ნამგლები, საცეხვლები, ნიჩბები.

მანქანური წარმოება: მრავალკორპუსიანი გუთანი, სათესი მანქანა, კომბინირებული სამკელი და სალევწი მანქანა. ორთქლის და ცხენის ძალა. 10 დაჭირავებული მუშა (ყველა სპეციალისტა: ტექნიკოსი, ცეცხლფარეში, წყლის მზიდავი, სალევწ მანქანაზე მომუშავე, სამკელ მანქანაზე მომუშავე, ტომრებისათვის თავის გადამკერავები, ტომრების ამსებები, მარეკი).

ვცადო ჯამების აღება მიწათმოქმედების 27 units-ზე:

Σ = 27 აკრი
ყველნაირი
წარმოება

წლები	სხვადასხვა ოპერაციების რიცხვი:	სხვადასხვა მუშების რიცხვი:	მუშაობის დრო საათი წუთი	შრომის ღირებულება \$
1829—1872	ხელით 304	366	9.758	1 037.8
1893—1896	მანქანური 292	1 439	5.107	597.8

თუ განვსაზღვრავთ სხვადასხვა მუშების რიცხვს № 14-ის (ხახვი) გამოკლებით, ხელით მომუშავენი—28), მანქანით—675, მივიღებთ: ხელით მომუშავენი 338 მანქანით 764

თუ გამოვკლებთ კიდევ ვაშლის ხეებს (№ 2), ხელით მომუშავენი—37, მანქანით — 125, და

ვენი 32, მ[ანქანით] 156, მივიღებთ: ხ[ელით
 მომუშავენი] 269
 მ[ანქანით] 583 მაინც უფრო მეტია, ვიდრე
 ერთიორად
 მეტი!

27 units-იდან მ[ხოლო]დ 1 შემთხვევაში (№ 22, tabacco) სამუშაო დრო და labor cost მეტია მანქანური წარმოების დროს (199 და 353 საათი; 5.9 და 30.2 \$). ავტორი აღნიშნავს: „Unit 22 is unique in that the total time at the later date was nearly twice that at the earlier, a fact for which no other explanation appears than that previously offered“ (p. 93)—page 91: „The methods used at the two periods differ so largely that no comparison can be made“.

დაწერილია 1904 წ. შემოდგომაზე

იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის მიხედვით

№ 19 (ხენდრო), ხელით მომუშავენი — 32,
მანქანით—156, მივიღებთ:

ხელით მომუშავენი 269

მანქანით 583 მაინც უფრო მეტია ვიდრე
ერთიორად
მეტი!

27 units-იდან მხოლოდ ერთ შემთხვევაში (№ 22 თამბაქო) სამუშაო დრო და შრომის ღირებულება მანქანური წარმოების დროს მეტია (199 და 353 საათი; 5.9 და 30.2\$). ავტორი აღნიშნავს: „Unit 22 ერთადერთია იმ მხრივ, რომ მთელი სამუშაო დრო უკანასკნელ წელს თითქმის ერთიორად მეტი იყო, ვიდრე წინა წელს, ფაქტი, რომელიც შეიძლება აიხსნას მხოლოდ იმგვარად, როგორც ეს ზემოთ გაკეთდა“ (გვ. 93)—გვ. 91: „მუშაობის მეთოდები აქ ორ პერიოდში ისე განსხვავებულნი არიან, რომ შეუძლებელია მათი შედარება“.

ბარჩევა ლ. ჰუსკეს¹⁰² მონაცემებისა (წვრილი მიწათმოქმედების შესახებ)

Huschke (წვრილი მიწათმოქმედების შესახებ)

Verfüttert weizen u[nd] Roggen: * %	% იხმარება Verfütttern** ად	
	შერია	Gerste***
5.84 Kleinbetrieb	69.0 77.7 (S. 52)	35.0 20.5
9.09 Mittelbetrieb I	72.30 68.91 (S. 75)	12.22 13.90
29.88 Mittelbetrieb II	54.01 75.91 (S. 93)	52.80 46.82
3.85 Großbetrieb	82.72 74.70 (S. 112)	11.81 24.08
=====		
(S. 165)	$\Sigma = 574.72:8 = 71.84\%$	$\Sigma = 216.82:8 = 27.08\%$

* — აკმევენ ხორბალსა და ჰევს. რ ე დ.

** — საკეხად. შეურნეობათა თვითეული ტიპის ორივე სვეტში პროცენტების ზედა ცაფრები განეკუთვნება 1887—1891 წლებს, ქვედა ციფრები—1893—1897 წლებს. რ ე დ.

*** — ჰერი. რ ე დ.

ამრიგად, მონაცემები პირუტყვის საკვების შესახებ:
(საშუალო respective* ჯამი 10-წლეულისათვის)

	ცალი Groß- vieh**	Getreide (dz) dz***	სასაკვებე ფართობი (ha)	ხარჯი Futter- mittel**** მარკა	ha შვრია
Kleinbetrieb	11	47.5 4.3	5.5 0.50	90 8	2
Mittelbetrieb I	29	131 4.5	15.5 0.53	1 290 44	7.4
Mittelbetrieb II	25	203.5 8.1	12.0 0.48	404 16	6.9
Großbetrieb	67	184 2.7	42.1 0.63	3 226 48	8.0
	Σ = 132	565.5 4	75.1 0.57		

ქვემოთ = საშუალო 1 ცალ Großvieh-ზე*****

ზუსტად რომ გამოვიანგარიშოთ თვითეული მეურნეობის სასაკვებე ფართობი, საჭიროა ha-ზე გადავიყვანოთ პირუტყვისათვის საკვებად მიცემული რაოდენობა 4 პურეულისა (Weizen, Roggen, Gerste und Hafer*****), საჭირო იქნებოდა (1) გამოგვეკლო Gesamternte-დან—Aussaat*****; (2) მიღებული წმინდა მოსავალი გაგვეყო თვითეული პურეულით bestellt***** ha-ს რიცხვზე; (3) მიღებულ განაყოფზე გაგვეყო პირუტყვისათვის საკვებად მიცემული dz რიცხვზე.

ასეთი გაანგარიშება 4 პურეულზე, 4 მეურნეობაზე, 2 ხუთწლეულზე მეტისმეტად რთულია.

ამავე დროს კი შეეცდომა არ შეიძლება დიდი იყოს, თუ პირდაპირ მივიღებთ მთელ Hafer-ს სასაკვებედ, ვინაიდან შვრიას, რომელიც იხმარება არა საკვებად, აწონასწორებს ქერი (Gerste), რომელიც საკვებად იხმარება.

* — შეფარდებით; შესაბამისად; ანუ. რ ე დ.

** — მსხვილფეხა პირუტყვი. რ ე დ.

*** — მარცვლი (ორმაგი ენტნერი). რ ე დ.

**** — საკვებზე. რ ე დ.

***** — სტრაჰონი: „ქვემოთ = საშუალო 1 ცალ Großvieh-ზე“ ხელნაწერში ლენინმა ფახტრით მიაწერა სათაურის თავზე ცხრილს: „ამრიგად, მონაცემები პირუტყვის საკვების შესახებ“. ეს შენიშვნა ეხება ციფრების ქვემოთ რიგებს ცხრილის მე-2, მე-3 და მე-4 სვეტებში გრაფებს: „მარცვლი“, „სასაკვებე ფართობი“ და „ხარჯი საკვებზე“. რ ე დ.

***** — ხორბალი, ქვავი, ქერი და შვრია. რ ე დ.

***** — საერთო მოსავლიდან—ნათესი. რ ე დ.

***** — დათესილი. რ ე დ.

ამრიგად, შერით დაკავებული მთელი ფართობი მივი-
ლოთ სასაქევე ფართობად: (ე. ი. Hafer+Gemenge*+ყველა
საქევი ბალახი+Weizen.).

	მთელი სასაქ- ევე ფართობი
Kleinbetrieb	7.8 0.68
Mittelbetrieb I	23.1 0.79
Mittelbetrieb II	18.9 0.78
Großbetrieb	51.0 0.78
$\Sigma=100.00$	0.76

ეს მონაცემები იმდენად მყარ
(შედარებით) საშუალოებს გვიჩ-
ვენებენ, რომ მათ, როგორც ჩანს,
შეიძლება ვენლოთ; 0.76 ha pro
1 Stück Großvieh. მაგრამ
საერთოგერმანიის სტატისტიკის
მონაცემებთან შედარებისათვის

საჭიროა მხედველობაში მივილოთ, რომ Huschke-ს Großvieh-
ის გაანგარიშება ისეთი არა აქვს, რაც მე. სხვაობა გამოწვე-
ულია არა ნორმების განსხვავებით, არამედ ჰუშკეს მიერ
პირუტყვის სახეობათა დიდი დეტალიზაციით. ჰუშკე განას-
ხვავებს Fohlen, Jungvieh, Kälber, Läufer Schweine (S. 53,
Anmerkung 1)**, მაშინ როცა მე 1907 წ. 12. VI-ის საერთო
სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მონაცემების მიხედვით არ
შემიძლია აღვრაცხო ეს დეტალური განსხვავებანი.

NB | მაშასადამე, შედარებისათვის ჰუშკეს მონაცემები უნდა
| გადავიყვანოთ 1907 წ. 12. VI-ის მონაცემების მასშტაბ-
ზე, ე. ი. ყველა Pferde და მთელი Rinder=1.0;
| ყველა Schweine=1/4; ყველა Schafe=1/10***

მაშინ მივიღებთ:

	Kleinbetrieb:	13.48	} ცალი } } Großvieh }	ha საქევი	
საშუალო	Mittelbetrieb I:	31.86		}	7.8
10 (მ) წლისა	Mittelbetrieb II:	36.81			23.1
	Großbetrieb:	88.9		"	18.0
		<u>170.01</u>	"	<u>51.0</u>	
				100.00	
				0.68	

* — ნარევი. რ. ე. დ.

** — კუიებს, პირუტყვის მოზარდულს, ხბოებს, გოჭებს (გვ. 53,
შენიშვნა 1 რ. ე. დ.)

*** — ყველა ცხენი და მთელი მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი=1.0;
ყველა ღარი=1/4; ყველა ცხვარი=1/10. რ. ე. დ.

მთელ გერმანიაში კი (1907) — 13 648 628 ha საკვებს (Wiesen + Futterpflanzen + Hafer + Menggetreide*) 29 380 405 Großvieh-ზე, ე. ი. 0.48 თვითეულზე.

ეს ძალიან ჰგავს სიმართლეს, ვინაიდან ჰუშკეს ჰყავს კარგი (ძალიან) მეურნენი.

||Huschke-ს|| მონაცემებიდან ასეთი დასკვნები გამოდის

- | | | | |
|---|----|-------------------|---|
| } | 1) | მსხვილი მეურნეობა | გაცილებით მეტს ხარჯავს Kunst-dünger-ზე (S. 144) |
| | 2) | " " | უფრო ღრმად ხნავს (S. 152, შენიშვნა 2) |
| | 3) | " " | უკეთ არის უზრუნველყოფილი მკვდარი ინვენტარით |
| | 4) | " " | უზრუნველყოფს მოსავლის ყველაზე მეტად გადიდებას დროში |
| | 5) | " " | უკეთ კვებავს პირუტყვს |
| | 6) | " " | მეტს ხარჯავს დაზღვევაზე (S. 139) |
| | 7) | " " | უკეთეს ფასს იღებს პროდუქტებში (S. 146), (S. 155) |

		1887/1891	1893/1897	(S. 139)		
}	შეადარე { S. 144 }	Ad 1) pro ha Kleinbetrieb		17.18 16.91—	}	pro ha in Mark
		Mittelbetrieb		40.48 32.80---		Samen
		Großbetrieb		22.80 20.74 -		Futter-
		etrieb		41.34 48.95+		Dünge-
					mittel	

Ad 3). ინვენტარის ნუსხა, გვ. 107 და სხვ., S. 47.
ხარჯი Instandhaltung des toten Inventars, der Gebäude und Drainage pro ha in Mk**

	1887/1891	1893/1897	
Kleinbetrieb	14.10	7.43	—6.67
Mittelbetrieb	13.38	15.95	+2.57 რატომ არის
	10.70	9.91	—0.79 ესე?
Großbetrieb	9.84	11.95	+2.11

*—მდებარეობის საკვები მცენარეები + შერა-+ შერეული მარცვლოვანი. რ ე დ.

**—ხარჯი მკვდარი ინვენტარის, შენობებისა და ღრენაჟის წესიერად მოვლისათვის 1 ჰა-ზე მარკობით. რ ე დ.

Ad. 4. Erträge pro ha in dz 4 პურეულისა (Roggen, Weizen, Hafer + Gerste)

		1887/91	1893/97	
NB:	} (S. 51) Kleinbetrieb (S. 73) Mittelbetrieb (S. 92) (S. 111) Großbetrieb	20.16	20.86	+0.20
მიწა		17.90	17.13	-0.77
Großbetrieb-ში		19.09	21.08	+1.97
უფრო ცუდია (S. 125)		17.16	19.77	+2.31

პირუტყვის საკვები (dz)

ცალი პირუტყვი მსხვილფეხაზე გადაყენით ¹⁾	პირუტყვის ფასი	Weizen	Roggen	Gerste	Hafer	Σ
+ 10.75	2 765 (S. 47)	2.19	1.68	14.24	30.71	48.86
+ 11.3	3 019 Kleinbetrieb	1.44	0.40	8.81	35.56	46.21
+ 26.8	9 474 (S. 74)	12.78	1.34	21.16	77.04	112.32
+ 30.6	11 091 Mittelbetrieb I	14.28	6.38	29.75	99.87	150.28
+ 23.5	10 574 (S. 87)	12.71	2.39	59.24	94.33	168.67
+ 25.9	10 971 Mittelbetrieb II	25.71	33.74	57.38	122.09	238.92
- 67.1	23 442 (S. 112)	18.01	0.63	15.00	128.83	163.97
- 66.7	23 300 Großbetrieb	15.40	1.15	41.25	146.60	204.40

¹⁾ Huschke იძლევა 9.4 და 10 (S. 53), მაგრამ ეს არ გამოდის იმ ნორმების მიხედვით, რომლებსაც ის თვითონ იძლევა (S. 53).

?

= Perennirende
Futterkräuter?*

Bodenbenutzung** (ha)

	1		2		3					
Weizen, Roggen, Hafer + Gerste <small>(სორბალი, ჭევი, გერია + ჭერი)</small>	Kartoffeln <small>(კარტოფილი)</small>	(Erbsen, Bohnen, Wicken) Hülsen- früchte <small>(ბარა, ლობო, ცერცეველა) კარ- კოსანი მცენარეები</small>	Futterrüben <small>(საკვები ჭარხალი)</small>	Wickfutter, Mais, Rotklee + Luzerne <small>(საკვები ცერცეველა, სი- მიხი, წიფელი სამეურაო + + იონჯა)</small>	Zuckerrüben <small>(ჭაქრის ჭარხალი)</small>	Σ <small>[ჯამი]</small>	Wiesen <small>[მდელოები]</small>	Σ <small>[მთელი მიწა]</small>	სულ <small>საკვებზე ფართობი (1+2+3)</small>	
Kleinbe- trieb....	6.0	1	0.4	1	4	—	13.00	0.4	13.64	5.50
Mittelbe- trieb I...	33.0	4	5	2	12 (1) + 1.5 (2)	3	61	—	(50.16)	15.50
Mittelbe- trieb II..	20.0	2.0	4	2.5 (Raps)***	9	2.5 2.5	43.0	0.99	45.08	12.49
Großbe- trieb.....	45.0	6.0	+ 8.0 2.0	6.0 Raps 4.0 Run- kelrü- ben****	2.0 { Ge- men- ge, Mais } + etc. ***** 25(?)	3.0	101	5.09	108.42	(?) 42.00

1) Perennirende Futterkräuter...

2) Gemenge zum Abfüttern*****

3) „დანარჩენი“ (S. 110)? 101—76 = 25

* — მრავალწლიანი საკვები მცენარეები? რ ე დ.

** — ნიადაგის გამოყენება. რ ე დ.

*** — რაფსი. რ ე დ.

**** — საკვები ჭარხალი. რ ე დ.

***** — ნარევი, სიმინდი და სხვ. რ ე დ.

***** — ანეული. რ ე დ.

***** — ნარევი სასუქებად. რ ე დ.

პირუტყვის ღირებულება:

α) 1 ხუფლეული β) 2 "	ცალი მსხვილფეხაზე გალაკვანით	Mk	ერთი ცალი საშუალო მსხვილფეხა პირუტყვის ფასი	
I (Kleintrieb) (S. 47)	α) 53.88 : 5 = 10.78 β) 56.80 : 5 = 11.36 110.48 : 10 = 11.04	2 765.00 3 019.00 5 784 : 2 = 2 892.00	261.8	52.8 × 10 = 523 : 2 = 261.8 5 784 : 110.48 = 52.8 × 5 = 261.8
II (Mitteltrieb) (S. 69)	α) 134.2 : 5 = 26.8 β) 153.8 : 5 = 30.8 287.4 : 10 = 28.76	9 474.0 11 091.0 20 565 : 2 = 10 282.00	357.8	20 565 : 287.4 = 71.8 × 5 = 357.8
III (Mitteltrieb) (S. 87)	α) 70.8 : 3 = 23.6 β) 129.7 : 5 = 25.9 200.3 : 8 = 25.04	10 574.00 10 971.00 21 545.00 : 2 = 10 772.00	430.0	21 545.00 : 200.3 = 107.8 × 5 = 537.8 107.8 × 8 = 860 : 2 = 430
IV (Großtrieb) (S. 107)	α) 335.8 : 5 = 67.1 β) 333.25 : 5 = 66.6 668.78 : 10 = 66.8	23 442.0 23 300.0 46 742 : 2 = 23 371.00	349.8	46 742 : 668.78 = 69.8 × 5 = 349.8

S. 123:

I—13.64 ha 11	} ცალი Großvieh
II—61.10 29	
III—45.00 25	
IV—108.41 67	

სწორი არ არის. საჭიროა გაიყოს 2 892 : 11.84 და ა. შ. მაგრამ შეუ- ვარდებია არ შეიცვლება.

დაწერილია არაუადრეს 1910 წ. სექტემბრისა—არაუგვიანეს 1913 წლისა

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით

III

მესაღები ეპროქონსა ღა აზზ
ქაპიგალისგური მუხნოზის
გამოქვლავისათვის

1910—1916 წწ.

გერმანიის აგრარული სტატისტიკა (1907)¹⁰³

44 გვერდი. 40 უჯრედი ვერტიკალურად × 33 (ჰორიზონტალურად)*

*Statistik des
Deutschen
Reichs.*

გერმანული სტატისტიკის გამოცემანი:
Puttkammer und Mühlbrecht. Französische Straße, 28. Berlin.
(Verzeichniss *unentgeltlich*).

*Band 212. Berufs- und Betriebszählung vom 21. VI. 1907. Landwirtschaftliche Betriebsstatistik***

სამი პირველი ქვეტომი: 1a; 1b; 2a

მე-4 და მე-5 ცხრილების („ნაწილი 1b“) „წინასწარი შენიშვნებიდან“. ეს ციფრები პირველად შეკრიბეს 1907 წელს. „პერსონალის სიდიდის მიხედვით ამ 11 კლასად დაყოფის საფუძველი გახდა ხელმძღვანელი ბარათის ლიტერის C 1—3-ის ქვეშ მოტანილი მონაცემები; ამრიგად მხედველობაში მიღებულ იქნა ოჯახის დროებით თანამომუშავე წევრებიც (C 2b) და არამუდმივი მუშახელიც (C 3c)“ (გვერდი 455). „... 14 — 64 გრაფებში განაწილებულ მეურნეობათა რიცხვი“ (დაწესებულებანი მუშათა რიცხვის მიხედვით 1, 2 და ა. შ. 200-მდე), „როგორც წესი ნაკლებია მეურნეობათა საერთო რიცხვზე 1-ლ გრაფაში“ (ყველა სას.-მამ. „საწარმოს“ რიცხვი), „ვიწინადან აქ, გარდა ამისა, ნაჩვენებია კიდევ მხოლოდ ის მეურნეობანი, რომლებშიც მუშათა რიცხვი ყველაზე მეტია, და უპერსონალო მეურნეობანი“. (455).

*—ეს განაგარ იშება (40 × 33 უჯრედი) აღნიშნავს ხელნაწერის უჯრედებად დახაზული რვეულის გვერდების სიდიდეს (ფორმატს). რ ე დ.

** — გერმანიის სტატისტიკა. გერმანული სტატისტიკის გამოცემანი: პუტკამერი და მიულბრეხტი. Französische Straße, 28, ბერლინი. (კატალოგი უფასოა). ტომი 212. 1907 წლის 12 ივნისის პროფესიული და საწარმოო აღწერა. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სტატისტიკა. რ ე დ.

საერთოდ სამივე ტომიდან (1 a, 1 b და 2 a) ამ რეველში ამოწერილია ყველაფერი არსებითი.

გამოტოვებულია მეორეხარისხოვანი: სატყეო მეურნეობანი, კერძო და დეტალური გრაფები, ფრინველი პირუტყვის სულადობის გრაფაში, და სხვ. და ა. შ.

რომ ვაჩვენო, რამდენად არახელსაყრელია მიწათმოქმედებაში მუშახელის განაწილება სქესისა და ასაკის მიხედვით, მომყავს მონაცემები („Statistisches Jahrbuch“, 1910) მთელ მრეწველობაზე 1907 წლის 12 ივნისის აღწერის მიხედვით. მთელი პერსონალი = 14348016 კაცი, მათ შორის ქალთა პერსონალი — 3510464 (= 24.4%). ასაკის მიხედვით, როგორც ჩანს, განაწილებული არიან მხოლოდ თანაშემწეები და მუშები. მთელი მათი რიცხვი = 7474140 მამაკაცი + 1862531 ქალი, ჯამი = 9336671; მათ შორის 16 წლისა და მეტი ხნის — 6923586 მამაკაცი + 1663070 ქალი; 14 — 16 წლისა — 527182 ვაჟი + 190454 ქალი, ჯამი = 717636; 14 წლამდე: 23372 ვაჟი + 9007 ქალი [ჯამი = 32379 = 0.3% 9336671-დან].

14 — 16 წლისა	717 636
14 წლამდე	32 379
	750 015 = 8.0%

შემდეგ ოჯახის თანამომუშავე წევრები (141 295 მამაკაცი + 790 602 ქალი) დანაწილებულნი არიან ასე: 16 წლისა და მეტი ხნის — 126 738 მამაკაცი + 767 127 ქალი; 16 წლამდე: 14 557 ვაჟი + 23 475 ქალი.

Statistik des Deutschen Reichs. Band 202. Berufs- und Betriebszählung vom 12. juni 1907. *Berufsstatistik* (1907 წ. 12. VI-ის აღწერის მიხედვით),

}

202
ტომის
ზუსტი
სათაური: }

ტომი 202 (1909). (ფასი 6 Mk)

Abteilung I.
Einführung **

„211 (დამუშავებული) — „Zusammenfassende Darstellung der Ergebnisse“***.

* — „სტატისტიკური წელიწადული“. რ ე დ.

** — გერმანიის სტატისტიკა. ტომი 202. 1907 წლის 12 ივნისის პროფესიული და საწარმოო აღწერა. პროფესიული სტატისტიკა (1907 წ. 12 ივნისის აღწერის მიხედვით), ტომი 202 (1909). (ფასი 6 მარკა.) განყოფილება 1. შეესაბამება რ ე დ.

*** — მონაცემების შეჯამებითი გადმოცემა. რ ე დ.

1895 წ. სტატისტიკა: *Statistik des Deutschen Reichs, neue Folge. Band 112* (Berlin 1898): „Die Landwirtschaft im Deutschen Reich nach der landwirtschaftlichen Betriebszählung vom 14. VI. 1895“*.

ნაწილი 2a. ცხრილი 10. მევენახეობის მეურნეობანი
(ვენახეობის ფართობის სიდიდის მიხედვით)

	მევენახეობის მეურნეობათა რიცხვი	ამ მეურნეობებს აქვთ			მევენახეობის მეურნეობის მფლობელთაგან თავიანთი ძირითადი მოსაქმეობით არასოფლის მეურნეა
		სულ ფართობი კა	ვენახეობისათვის გამოყენებული ფართობი კა	სხვა სასოფლო-სამეურნეო ფართობი	
2-ზე ნაკლები არი	2 239	4 287	23	3 726	1 228
2 — 5	25 240	61 016	836	52 440	11 665
5 — 10	56 183	149 617	3 922	135 135	23 127
10 — 20	79 031	270 713	10 998	235 714	25 900
20 — 50	99 805	409 727	30 806	334 396	23 054
50 — 1 კა	44 373	227 764	29 328	171 583	7 156
1 — 2	16 167	124 645	20 973	85 140	2 578
2 — 3	2 747	35 262	6 315	19 777	541
3 — 4	868	25 104	2 927	10 620	189
4 — 5	437	10 433	1 860	5 218	114
5 და მეტი	768	44 098	7 119	13 581	201
სულ	327 858	1 362 666	115 107	1 067 330	95 753

* — გერმანიის სტატისტიკა, ახალი სერია. ტომი 112. (ბერლინი 1898): „სოფლის მეურნეობა გერმანიაში 1895 წლის 14 ივნისის სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მონაცემების მიხედვით“. რ ე დ.

- 1) ზემოთ = Summe | ამ ცხრილში ბევრია
 2) = ძირითადი | დაწვრილებითი ცნობე-
 საწარმოები | ბი თავისი და იჯა-
 რით აღებულ მი-
 3) ქვემოთ = გარე | წის შესახებ, რომლე-
 საწარმოები | ბიც გამოვტოვე.

ნაწილი I a. ცხრილი 1.

ცხრი

	სას.-სამ. საწარმო- ები საერთოდ		მთელი ფართობიდან			მეურნეობათაგან	
	საწარმოები	ფართობი ქა	საკუთარი მიწა	იჯარით აღებული მიწა	დანარჩენი მიწა	მხოლოდ ბოსტნე- ბით და- კავებული მიწა	მხოლოდ კარტო- ფილით დაკავე- ბული მიწა
0.-მდე	2 084 080 89 186 1 994 894	619 066 142 995 476 071	369 752	157 132	92 182	623 711	380 944
0.- 2 ქა	1 294 449 369 224 925 225	1 872 936 725 021 1 147 915	1 333 022	426 380	113 534	13 263	21 831
2 — 5	1 006 277 718 905 287 372	4 308 421 3 153 829 1 152 592	3 501 820	713 415	91 386	1 200	249
5 — 20	1 065 539 980 970 84 569	13 768 521 12 702 834 1 065 687	12 401 022	1 239 747	127 752	289	74
20 — 100	262 191 254 661 7 530	12 623 011 12 097 243 525 768	11 822 873	948 723	53 415	27	2
100 და >	23 566 23 110 456	9 916 531 9 696 179 220 352	7 873 850	2 028 962	13 719	3	—
მათ შორის 200 ქა და >	12 887 12 737 150	7 674 873 7 555 522 119 351	6 063 052	1 607 373	4 448	—	—
2	5 736 082 2 436 036 3 300 046	43 106 486 38 518 101 4 588 385	37 102 139	5 512 358	491 988	638 495	383 100
6 — 10 ქა	852 798 589 266 63 532	5 897 626 5 376 631 620 995	5 268 588	871 855	58 385	233	54
10 — 20 ქა	412 741 381 704 21 037	7 770 895 7 326 203 444 692	7 134 438	568 092	68 387	56	20

* ცხრილის ქვემოთ მოყვანილი სვეტი ვ. ი. ლენინის მითითებით გადმოტა
 ბცხვები ნიშნავს საწარმოთა ჯამს, შუა — ძირითად საწარმოებს და ქვედა

- 1) ჯამი
- 2) ძირითადი საწარმოები
- 3) გარე საწარმოები*

ლი 2.

აქვთ		მთელი ფართობიდან			მთელი ფართობიდან სას.-სამ. ფართობი საერთოდ
სატყეო მეურნეო- ბით დაკა- ვებული მიწები	ცარიელი და უვარ- გისი მიწა	სახნაეი ქა	საბაღე და საბოსტნე მიწა დეკო- რაციული ბაღების გარდა	ვენახეები ქა	
38 782	22 788	246 981	76 431	6 256	359 553 24 400 335 153
118 994	61 782	976 345	71 296	29 046	1 371 758 462 317 909 441
237 117	117 939	2 350 006	73 454	39 346	3 304 878 2 446 400 858 478
445 922	218 712	7 728 039	138 511	34 185	10 421 564 9 710 848 710 716
141 258	80 009	7 220 699	79 810	5 878	9 322 103 9 064 769 257 334
13 630	8 775	5 910 304	42 214	657	7 055 018 6 953 946 101 072
8 411	5 231	4 883 308	31 867	236	5 555 793 5 495 247 60 546
995 683	510 005	24 432 354	481 716	115 368	31 834 874 28 662 680 3 172 194
					2-მდე ქა 1 731 311 2-20 13 726 442 20-ზე მეტი ქა 16 377 121
240 369	117 892	3 379 657	69 450	23 379	4 607 090 4 182 257 424 833
205 553	100 820	4 348 382	69 061	10 806	5 814 474 5 528 591 285 883

ნილია აქ ხელნაწერის მე-17 გვერდიდან (ამ ტომის გვ. 557). სვეტის ზედა რიგებები — გარე საწარმოებს. რედ.

- 1) ზემოთ = მამრობითი
- 2) ქვემოთ = მდედრობითი
- 3) ქვემოთ = ერთად

ამ ცხრილში, აქედან და შემდეგ, ყველა ჯამი (მამრობითი + მდედრობითი) გამოყვანილია ჩემს მიერ.

ნაწილი 1 ბ. ცხრილი 4: პირადი შემადგენლობა სასოფლო-

	დასაქმებულ პირთა რიცხვი 1907 წლის 12 ივნისისათვის		დასაქმებულ პირთა მაქსიმუმი 1906 წ. 13 ივნისიდან 1907 წ. 12 ივნისამდე		სასოფლო-სამეურნეო		
	საერთოდ	მათგან მუდმივად დასაქმებული	საერთოდ	მათგან არამუდმივი მუშახელი	საწარმო	პერსონალი	
		12 VI. 1907		მაქსიმუმი			
0.3-მდე კა	522 343	325 043	964 858	516 509	1 060 700	147 753	381 957
	1 431 964	528 973	1 648 732	231 555		912 947	991 575
	2 014 307	854 016	2 613 590	748 064			
0.3-2 კა	801 850	492 153	1 240 243	563 252	492 565	60 418	242 890
	1 536 895	802 695	1 812 754	397 971		432 147	524 494
	2 338 745	1 234 848	3 052 997	961 223			
2 — 5 კა	1 330 625	1 012 783	1 709 508	519 004	93 154	23 101	69 240
	1 583 252	1 086 337	1 941 006	498 023		70 053	109 349
	2 913 877	2 079 120	3 650 514	1 017 027			
5-20 კა	2 324 889	1 882 107	3 045 451	992 858	14 227	8 391	23 602
	2 270 970	1 618 741	3 024 803	1 047 081		5 836	20 285
	4 595 858	2 500 849	6 070 254	2 039 939			
20-100 კა	1 139 898	919 070	1 565 150	613 760	755	589	2 353
	923 535	634 009	1 310 234	593 277		166	1 382
	2 069 433	1 553 079	2 875 384	1 207 037			
100 და მეტი კა	728 224	542 097	844 301	301 164	62	62	694
	509 105	291 815	625 384	330 517		—	611
	1 237 329	833 912	1 469 685	631 681			
მათ შორის 200 და მეტი კა	560 053	416 934	636 171	218 795	30	30	453
	380 727	218 221	458 853	239 469		—	494
	940 790	635 155	1 095 024	458 264			
სულ	6 847 828	5 173 253	9 369 511	3 506 547	1 661 463	240 314	720 736
	8 321 721	4 942 570	10 362 913	3 098 424		1 421 149	1 647 696
	15 169 549	10 115 823	19 732 424	6 604 971		1 661 463	2 368 432
5-10 კა	1 239 883	1 001 675	1 593 788	483 185	11 822	6 563	17 668
	1 251 454	892 956	1 616 384	502 028		5 259	15 890
	2 491 337	1 894 631	3 210 172	985 213		11 822	
10-20 კა	1 085 005	880 432	1 451 663	509 673	2 405	1 828	5 934
	1 019 516	725 785	1 408 419	545 053		577	4 395
	2 104 521	1 606 217	2 860 082	1 054 726			

სამეურნეო საწარმოებისა რიცხვის და სქესის მიხედვით.

საწარმოებში... დასაქმებულ პირთაგან, საწარმოს მმართველის ჩათვლით:

2			3			4-5		
საწარმო	პერსონალით		საწარმო	პერსონალით		საწარმო	პერსონალით	
	12. VI. 1907	მაქსი-მუმში		12. VI. 1907	მაქსი-მუმში		12. VI. 1907	მაქსი-მუმში
324 880	250 567 399 193	318 171 434 458	66 372	79 406 119 710	95 129 130 939	19 644	34 269 48 554 82 823	39 695 53 319 93 014
426 043	319 863 532 223	446 119 618 457	182 016	224 209 321 839	277 889 367 778	81 584	151 820 194 193 346 013	176 531 220 032 396 563
330 535	296 159 364 911	414 281 474 573	312 821	431 143 507 320	539 652 611 119	222 679	449 854 498 361 948 215	529 782 577 755 1 107 537
121 400	126 194 116 606	212 595 208 956	252 719	385 231 372 926	542 336 537 519	475 524	1 058 301 1 032 429	1 361 568 1 344 729
2 354	2 943 1 765	7 977 6 302	8 605	15 911 9 904	33 406 24 169	57 167	150 793 111 409 262 202	247 806 193 646 441 452
32	55 9	392 375	49	95 52	522 462	158	500 233 733	1 378 999 2 377
15	24 6	237 252	14	32 10	181 209	27	88 36	362 331
1 205 244	995 781 1 414 707 2 410 488	1 399 535 1 743 121 3 142 656	822 582	1 135 995 1 331 751 2 467 746	1 488 934 1 671 986 3 160 920	856 756	1 845 537 1 885 179 2 370 716	2 356 760 2 390 480 4 747 240
102 110	104 613 99 607 204 220	166 855 165 933	194 618	290 540 293 314 583 854	389 482 397 234	274 771	590 891 599 881 1 190 772	728 042 738 760 1 466 802
19 290	21 581 16 999	45 740 43 023	58 101	94 691 79 612	152 854 140 285	200 753	467 410 432 548 899 958	633 526 605 969 1 239 495

[გატარებულია შემდეგ გვერდზე]

[გაგრძელება]

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში ... დასაქმებულ

	6--10			11--20			21--30		
	საწარმო	ქერსნალით		საწარმო	ქერსნალით		საწარმო	ქერსნალით	
		12. V.I. 1907	მაქს- მუშა		12. V.I. 1907	მაქს- მუშა		12. V.I. 1907	მაქს- მუშა
0.5-მდე კა	2 239	6 007 9 095 15 102	7 203 10 338 17 541	183	1 325 1 212	1 793 1 487	33	483 358	567 454
0.5-2 კა	11 710	33 370 45 959 79 329	38 251 51 753 90 004	972	6 147 7 096	7 263 8 093	144	2 115 1 372	2 788 1 918
2-5 კა	32 692	102 339 116 750 219 089	115 989 132 611 248 600	2 450	15 942 17 842	18 246 20 252	344	4 692 3 530	5 719 4 126
5-20 კა	185 008	629 332 629 739 1 259 071	766 674 778 448 1 545 122	11 760	76 534 80 289	87 732 93 320	1 363	16 593 16 632	18 976 19 151
20-100 კა	150 553	609 305 494 583 1 103 888	827 983 690 869 1 518 852	36 727	259 354 229 139	322 736 289 113	4 026	50 242 47 615	60 187 58 008
100 და მეტე კა	992	5 551 2 810 8 161	10 345 6 736 17 081	3 569	35 656 20 330	49 619 33 356	3 966	61 029 39 705	76 503 54 314
მათ შორის 200 და მეტე კა	118	608 337 945	2 001 1 662 3 663	377	4 379 1 753	6 923 3 933	1 058	18 704 8 823	23 959 14 126
სულ	383 194	1 385 904 1 298 736 2 684 840	1 766 445 1 670 755 3 437 200	55 661	394 958 355 908 750 866	487 389 445 621 933 010	9 876	135 154 109 210 244 364	164 740 137 971 302 711
5-10 კა	62 941	208 045 214 834 420 879	242 528 252 678 495 208	3 741	24 802 26 293 51 095	27 973 29 895	511	6 356 6 152 12 508	7 329 6 962
10-20 კა	122 087	423 287 414 905 838 192	524 146 525 770 1 049 916	8 019	51 732 53 996	59 759 83 425	852	10 237 10 480	11 647 12 189

პირთაგან, საწარმოს მმართველის ჩათვლით:

31—50			51—100			101—200			200-ზე მეტი		
საწარმო	პერსონალით		საწარმო	პერსონალით		საწარმო	პერსონალით		საწარმო	პერსონალით	
	12. V.I. 1907	მაკსიმუმი		12. V.I. 1907	მაკსიმუმი		12. V.I. 1907	მაკსიმუმი		12. V.I. 1907	მაკსიმუმი
21	590 202	976 579	16	852 229	1 322 371	11	912 436	962 556	1	179 30	179 30
60	1 484 811	1 810 1 042	25	1 099 581	1 300 667	10	862 446	1 109 569	3	463 228	516 175
111	2 758 1 381	3 229 1 790	50	2 303 1 271	2 543 1 482	18	1 548 829	1 760 930	4	786 1 004	980 945
482	10 027 8 180	11 701 9 886	174	7 244 4 289	8 867 5 294	47	3 942 2 479	4 684 3 097	15	3 099 1 565	3 273 1 650
1 167	23 278 19 968	28 875 25 538	320	13 236 7 763	16 475 11 525	95	8 687 4 440	10 719 6 241	27	5 560 2 783	5 936 2 946
5 956	141 141 95 068	164 612 118 881	6 230	255 654 177 056	289 423 212 650	2 115	160 220 119 793	176 208 136 154	406	68 261 54 249	74 315 60 858
3 379	87 952 48 939	103 628 64 070	5 431	229 374 152 908	258 941 183 845	2 043	154 674 116 005	169 638 131 735	388	64 198 51 910	69 826 58 191
7 797	179 278 125 610 304 888	211 203 157 716 368 919	6 815	280 388 191 189 471 577	319 930 231 989 551 919	2 296	176 171 128 423 304 594	195 442 147 547 342 989	456	78 348 59 859 138 207	85 199 66 604 151 803
164	3 441 2 760 6 201	4 087 3 366	76	3 282 1 722 5 004	3 772 2 102	16	1 460 728 2 188	1 740 930	9	1 890 904 2 794	2 041 999
318	6 586 5 420	7 614 6 520	98	3 962 2 567	5 095 3 192	31	2 482 1 751	2 944 2 167	6	1 209 661	1 232 651

* Σ maximum (> 6 მეუზა) = 6 088 551. Σ (maximum) = = 19 507 799. რედ.

ვერტი = მამრობითი
 კალური = მდედრობითი
 რიგი = სულ

იქვე. ცხრილი 5. სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების პირადი შე-

	საწარმოს მმართველები				ოჯახის	
	α საერთოდ	მათგან			β მუდმივად მომუშავენი	
		მესაკუთრენი	მოიჯარენი	დანარჩენნი (ლირექტორები, მმართველები და ა. შ.)	მამ./მდ.	მათ შორის 14 წელზე ახალგაზრდები
0,5-მდე კა	279 464	135 084	98 928	45 452	31 353	2 364
	135 017	92 817	33 816	8 384	369 641	2 841
	414 481	227 901	132 744	53 836	400 994	5 205
0,5-2 კა	363 273	304 138	45 309	13 826	98 286	7 904
	123 044	110 100	10 901	2 043	643 391	8 311
	486 317	414 238	56 210	15 869	741 677	16 215
2-5 კა	681 216	635 959	38 392	6 855	272 863	16 468
	73 917	70 880	2 611	426	920 203	16 647
	755 133	706 849	41 003	7 281	1 193 066	33 115
5-20 კა	936 185	906 121	25 478	4 586	626 299	26 790
	57 062	55 692	1 028	342	1 247 274	25 239
	993 247	961 813	26 506	4 928	1 873 573	52 029
20-100 კა	242 975	228 370	11 360	3 245	185 277	5 258
	13 585	12 974	451	160	275 514	4 749
	256 560	241 344	11 811	3 405	460 791	10 007
100 და მეტი კა	22 980	12 978	5 107	4 895	4 191	104
	775	552	167	56	6 193	139
	23 755	13 530	5 274	4 951	10 384	243
მათ შორის 200 და მეტი კა	12 702	6 287	2 957	3 458	1 548	76
	436	301	108	27	2 138	107
	13 138	6 588	3 065	3 485	3 686	183
სულ	2 526 093	2 222 660	224 574	78 859	1 218 269	58 888
	403 400	343 015	48 974	11 411	3 462 216	57 926
	2 929 493	2 565 675	273 548	90 270	4 680 485	116 814
	220 716	(სულ კი მეურნეობანი 225 697)			415 295	
5-10 კა	562 393	544 423	15 448	2 522	333 626	15 548
	35 692	34 868	618	206	741 594	14 927
	598 085	579 291	16 066	2 728	1 075 220	30 475
10-20 კა	373 792	361 698	10 030	2 064	292 673	11 242
	21 370	20 824	410	136	505 660	10 312
	395 162	382 522	10 440	2 200	798 353	21 554

მადგენლობა წარმოებაში მდგომარეობის და ასაკის მიხედვით.

წევრები		სხვისი მუშახელი						
ყ მხოლოდ დროებით მომუშავენი		საკონტროლო და ანგარიშ-წარმოების პერსონალი (α) მამ./მდ. (δ)	მუდმივი მუშახელი			(α), (β) და (γ)-დან იყვნენ 14 წელზე ახალგაზრდები	არა მუდმივი მუშახელი	
მამ./მდ.	მათ შორის 14 წელზე ახალგაზრდები		მოჯამაგირენი (β) ე	დღიურად მომუშავენი, მუშები და ინსტრუმენტები (γ) ლ	მამ./მდ. η		მათ შორის 14 წელზე ახალგაზრდები	
123 306	19 191	1 003	4 297	8 926	177	73 994	681	
888 204	17 871	469	19 617	4 229	259	74 787	620	
1 011 510	37 062	1 472	23 914	13 155	436	148 781	1 301	
184 838	38 533	1 646	12 094	16 854	717	124 859	1 564	
612 088	34 070	486	27 245	8 529	647	122 112	1 192	
796 926	72 603	2 132	39 339	25 383	1 364	246 971	2 756	
177 721	49 761	2 131	32 958	23 615	3 028	140 121	2 766	
376 646	42 233	555	59 365	12 297	2 251	140 269	1 947	
554 367	91 994	2 686	92 323	35 912	5 279	280 390	4 713	
170 486	66 132	4 965	254 249	60 409	16 750	272 295	9 984	
358 981	56 446	1 614	281 870	30 921	7 002	293 248	5 498	
529 467	122 578	6 579	536 119	91 330	23 752	565 543	15 482	
32 320	12 431	10 146	359 451	121 221	13 702	188 508	12 038	
82 948	10 508	3 577	278 809	62 524	4 141	212 578	8 230	
115 268	22 939	13 723	638 260	183 745	17 843	401 086	20 268	
1 040	117	44 341	147 731	322 854	4 301	185 087	18 118	
3 052	105	6 229	68 265	210 353	3 689	214 238	18 123	
4 092	222	50 570	215 996	533 207	7 990	399 325	36 241	
442	20	35 494	106 702	260 488	3 223	142 687	12 907	
1 163	33	4 222	48 452	162 973	2 929	161 343	13 181	
1 605	53	39 716	155 154	423 461	6 152	304 030	26 088	
689 711	186 165	64 232	810 780	553 879	38 675	984 864	45 151	
2 321 919	161 233	12 930	735 171	328 853	17 989	1 057 232	35 610	
3 011 630	347 398	77 162	1 545 951	882 732	56 664	2 042 096	80 761	
101 259		6 754	497 655	91 394		288 171		
108 928	39 776	2 264	77 028	26 364	6 171	129 280	3 769	
221 400	34 115	641	101 642	13 387	3 187	137 098	2 266	
330 328	73 891	2 905	178 670	39 751	9 358	266 378	6 035	
61 558	28 356	2 701	177 221	34 045	10 579	143 015	6 215	
137 581	22 331	973	180 228	17 534	3 815	156 150	3 232	
199 139	48 687	3 674	357 449	51 579	14 394	259 165	9 447	

[გაგრძელება]

მარტოამსვეტში ჯამე-
ბი (მამ. + მდ.) მოცემუ-
ლია ორიგინალში. და-
ნარჩენ სვეტებში ეს ჯა-
მები გამონაგარიშებუ-
ლია ჩემ მიერ.

Ergo, 20—50 ha ჯგუ-
ფშიც დაქირავებული
მუშები მეტია, ვიდრე
ოჯახის წევრები

(ჩემი გამონაგარიშება)
სულ მუშახელი

პირთა საერთო რიცხვი

($\alpha + \beta + \gamma$)
ოჯახის წევრები

($\delta + \epsilon + \zeta + \eta$)
დაქირავებულნი

0.5—მდე ჰა	522 343 1 491 964 2 014 307	1 392 862 1 826 985	99 102 187 322
0.5—2 ჰა	801 850 1 536 895 2 338 745	1 378 523 2 024 920	158 372 313 825
2—5 ჰა	1 330 625 1 583 252 2 913 877	1 370 766 2 502 566	212 486 411 311
5—20 ჰა	2 324 888 2 270 970 4 595 858	3 396 287	1 199 571
20—100 ჰა	1 139 898 929 535 2 069 433	372 047 832 619	557 488 1 236 814
100 და მეტრ ჰა	728 224 509 105 1 237 329	10 020 38 231	499 085 1 199 098
მათ შორის 200 და მეტრ ჰა	560 063 380 727 940 790	18 429	922 361
სულ	6 847 828 8 321 721 15 169 549	6 187 535 10 621 608	2 134 186 4 547 941
	1 621 244	737 270	883 974
5—10 ჰა	1 239 883 1 251 454 2 491 337	998 686 2 003 633	252 768 487 704
10—20 ჰა	1 085 005 1 019 516 2 104 521	664 631 1 392 654	354 885 711 867

(ჩემი გამოანგარიშება) 14 წელზე ახალგაზრდა მუშების რიცხვი			მცირეწლოვანთა % მთელი რიცხვის მიმართ			მუშების რიცხვი 1 მეურნეობაზე		
სულ	ოჯახის წევრები	ლაქირა- ვებულნი	სულ	ოჯახის წევრები	ლაქირა- ვებულნი	სულ	ოჯახის წევრები	ლაქირა- ვებულნი
44 004	42 267	1 737	2.2	2.3	0.9	1.0	0.9	0.1
92 938	88 818	4 120	3.9	4.4	1.3	1.8	1.6	0.2
135 101	125 109	9 992	4.6	4.9	2.4	2.9	2.5	0.4
213 841	174 607	39 234	4.7	5.1	3.3	4.3	3.2	1.1
71 057	32 946	38 111	3.4	3.9	3.1	7.9	3.2	4.7
44 696	465	44 231	3.6	1.2	3.7	52.5	1.6	50.9
32 476	236	32 240	3.5	1.2	3.5	73.0	1.4	71.6
601 637	464 212	137 425	3.9	4.4	3.0	2.6	1.8	0.8
							3.3	
119 759	104 366	15 393	4.8	5.2	3.1	3.8	3.1	0.7
94 082	70 241	23 841	4.5	5.0	3.3	5.1	3.4	1.7

ნაწილი 2a. ცხრილი 6: პირუტყვის სულადობა

რიცხვი სასოფლო-სამეურნეო საწარ

	ა = არც ფრინ- ველი, არც სხვა პირ- უტყვი ა	ბ = თუმცა ფრინველი, მაგრამ არა- ვითარი სხვა პირუტყვი ბ	თუმცა სხვა პირუტყვი, მაგრამ არა- ვითარი ფრინველი γ	ფრინველიც და სხვა პირუტყვის დ	ჯამი (ბ-დ)
0.5-მდე ჰა	714 035	185 382	498 870	685 773	1 370 025
0.5—2 ჰა	93 210	44 308	217 790	939 141	1 201 239
2—5ჰა	17 812	7 884	69 634	910 947	988 465
5—20 ჰა	7 075	2 089	28 304	1 028 071	1 058 464
20—100 ჰა	1 569	207	3 346	257 069	260 622
100 და მეტე ჰა	331	28	1 228	21 979	23 235
მათ შორის 200 და მეტე ჰა	140	16	820	11 911	12 747
სულ	834 032	239 898	819 172	3 842 980	4 902 050
			4 662 152		
20—50 ჰა					
5—10 ჰა	4 824	1 574	21 179	625 221	647 974
10—20 ჰა	2 251	515	7 125	402 850	410 490

გამოვტოვე იმათი რიცხვი, ვისაც
ჰყავს ქათმები, იხვეები, ბატები (და
ამ ფრინველის რიცხვი)

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოებში.

მოებისა, რომლებსაც თავიანთი მეურნეობისათვის ჰყავთ:

X ასეთ სა- წარმოთა რიცხვი საერთოდ	მსხვილფეხა პირუტყვი			იმათი რიცხვი, ვისაც ჰყავს		
	და თუმცა			ცხვარი	ლორი	თხა
	ცხენები, მაგრაჰ არავეითარი რქიანი პირუტყვი	ღ რქიანი პირუტყვი, მაგრაჰ არავეითარი ცხენი	ცხენები და რქიანი პირუტყვი			
164 907	6 573	157 024	1 310	48 348	923 528	705 477
670 552	26 766	618 821	24 965	49 122	908 996	627 417
954 878	20 685	760 651	173 542	55 202	828 156	219 306
1 053 432	9 916	364 882	678 634	140 365	972 062	193 464
260 051	1 368	6 762	251 921	85 909	246 512	35 093
23 182	133	163	22 886	11 875	20 566	2 618
12 722	53	81	12 588	7 964	11 182	1 415
3 127 002	65 441	1 908 303	1 153 258	390 821	3 899 820	1 783 375
644 040	7 292	299 631	337 117	65 583	585 724	120 813
409 392	2 624	65 251	341 517	74 782	386 338	72 651

[გაგრძელება]

	პირუტყვის სულალობის				
	ცხენი	რქიანი პირუტყვი		ცხვარი	ღორი
		საერთო რიცხვი	აქედან ძროხა		
0.5—მდე ჰა	9 598	196 262	173 567	179 402	1 975 177
0.5—2 ჰა	61 769	1 119 370	852 962	236 359	2 407 972
2—5 ჰა	241 636	3 154 323	2 030 808	359 943	3 107 038
5—20 ჰა	1 323 490	7 873 092	3 989 026	1 448 545	6 334 146
20—100 ჰა	1 202 174	5 305 871	2 285 643	2 326 268	3 655 146
100 და მეტი ჰა	652 436	2 327 291	1 007 959	4 371 103	1 386 272
მათ შორის 200 და მეტი ჰა	491 670	1 692 299	713 947	3 864 778	1 026 651
სულ	3 491 103	19 976 209	10 339 965	8 921 620	18 865 751
20—50 ჰა					
5—10 ჰა	528 088	3 748 898	2 042 953	537 561	3 158 595
10—20 ჰა	795 402	4 124 194	1 946 073	910 984	3 175 551

მე-8 და მე-9 გვერდები ვ. ი. ლენინის ხელნაწერისა
„გერმანული აგრარული სტატისტიკა (1907)“. —
1910—1913 წ. წ. სექტემბერი

8/1

α

β

κ

λ

Teil 29. Tab. 6. Der Viehstand der Lwischen B-G.

Anzahl der Lwischen B-G, welche für den B-Z gehalten:

mehr

Anzahl der Lwischen B-G, welche für den B-Z gehalten:	Zucht				Zucht				Schafe	
	Stiere	Stiere	Stiere	Stiere	Stiere	Stiere	Stiere	Stiere		
711035	185382	498870	685773	1320085	169207	6573	157084	1870	428148	
33210	44308	217720	339141	1201239	670573	26768	618821	24265	42122	
17812	7884	69634	91997	988465	354878	20583	760654	122142	55308	
7075	2089	28304	1028071	1058164	1053412	2916	364882	672634	140385	
1589	207	3346	257049	260632	210057	1368	6762	251821	85903	
331	28	1228	91929	23235	22182	183	163	21286	11875	
140	76	220	11211	12747	12722	53	81	12528	7364	
334032	229898	819172	3842280	4202010	3127002	65441	1208303	715228	39082	
		4609152								
5-10 ha	7824	1574	21129	625221	647974	64400	7222	299631	332117	65583
11-20 ha	2261	515	7125	402250	410430	403392	2624	65289	341517	74722

[ჩემი გამოანგარიშება]

ოღონობა	მეურნეთა რიცხვი		
	$(\alpha + \beta)$ რომლებსაც არა ჰყავთ არაერთა- რი პირუტყვი	$(\Sigma -- \chi)$ რომლებსაც არა ჰყავთ მსხვილ- ფეხა პირუტყვი	$(\Sigma - \chi + \alpha)$ რომლებსაც არა ჰყავთ ცხენი
1 312 416	899 417	1 919 153	2 076 177
1 384 810	137 518	623 897	1 242 718
< 2 ha	1 036 935	2 543 050	3 318 895
419 208	25 696	51 399	812 050
429 656	9 164	12 107	376 989
99 506	1 776	2 140	8 902
8 314	359	384	547
4 440	156	165	246
3 653 910	1 073 930	2 609 080	4 517 383
255 190	6 398	8 758	308 389
174 466	2 766	3 349	68 600

იქვე. ცხრილი 7. სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები

	საწარმოები, რომლებიც უკანასკნელ წელს იყენებდნენ შემდეგ სახეობათა მანქანებს:	ორთქლის გუნები			მობნევით სათესი მანქანები		
		მეურ- ნეობა- ნი	საკუთარი		მეურნე- ობანი	საკუთარი	
			მეურ- ნეობა- ნი	საკუთარი ორთქლის გუნების რიცხვი		მეურნე- ობანი	საკუთარი სათესების რიცხვი
0.5—მღე	18 466	5	1	1	2 696	68	68
0.5—2	114 986	13	3	4	11 442	468	471
2—5	325 665	23	5	7	15 780	4 219	4 225
5—20	772 536	81	25	26	87 921	63 067	63 183
20—100	243 365	319	21	23	73 481	67 958	69 919
100 ლა >	22 957	2 554	360	381	15 594	15 527	28 255
200 ლა >	12 652	2 112	321	341	9 429	9 412	20 347
Σ	1 497 975	2 995	415	442	206 914	151 307	166 121
5—10 ჰა	419 170	31	15	15	33 272	19 220	19 246
10—20 ჰა	353 366	50	10	11	54 649	43 847	43 937

ჩემი აღნიშვნა:

A = მეურნეობანი საერთოდ, რომლებიც სარგებლობდნენ მანქანებით

B = „ „ „ რომლებსაც აქვთ საკუთარი მანქანები

C = მოცემული სორტის „საკუთარი“ მანქანების რიცხვი.

სასოფლო-სამეურნეო მანქანების გამოყენების გათვალისწინებით:

სამკელები			მწკრივად და ბუღობრივად საუესი მანქანები			რიგთა შორის ნიადაგის დასამუშავებელი მანქანები		
მეურნეობანი	საკუთარი		მეურნეობანი	საკუთარი		A	B	C
	მეურნეობანი	საკუთარი სამკელების რიცხვი		მეურნეობანი	მანქანების რიცხვი			
231	178	189	998	21	23	31	13	13
1 132	569	598	3 899	224	226	270	200	202
6 812	4 422	4 459	4 983	1 578	1 581	1 140	1 052	1 060
137 624	125 640	130 561	33 123	24 319	24 370	4 146	3 726	3 773
136 104	131 292	158 375	30 795	28 125	28 438	6 011	5 597	5 794
19 422	19 297	47 381	9 327	9 274	13 493	2 814	2 793	4 978
10 943	10 887	32 270	5 761	5 741	9 479	1 716	1 706	3 537
301 325	281 398	341 563	83 125	63 541	68 131	14 412	13 381	15 820
36 261	30 816	31 128	10 443	6 273	6 280	1 395	1 214	1 227
101 363	94 824	59 433	22 680	18 046	18 090	2 751	2 512	2 546

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

[გაგრძელება]

	ორთქლის სალუწები			(სხვა სალუწები)			კარტოფილსარგავები		
	A	B	C	A	B	C	A	B	C
0.5—3ღე	10 468	116	125	5 431	444	444	4	3	3
0.5—2	60 750	680	702	39 321	10 370	10 405	71	32	32
2—5	127 739	1 455	1 500	163 287	116 187	116 297	55	29	29
5—20	203 438	3 360	3 441	539 285	502 826	503 717	312	204	204
20—100	69 005	4 311	4 380	190 618	185 895	187 317	866	679	681
100ღა >	17 467	9 906	10 436	9 061	8 656	9 746	1 352	1 342	1 624
200ღა >	10 721	7 702	8 202	3 649	3 488	4 212	1 010	1 005	1 271
Σ	488 867	19 828	20 584	947 003	824 378	827 926	2 660	2 289	2 573
5—10 ჰა	118 840	1 687	1 733	275 793	249 979	250 490	116	84	84
10—20 ჰა	84 598	1 673	1 708	263 492	252 847	253 227	196	120	120

კარტოფილსათხრელები			მარცვალსაროშები			რძის ცენტრიფუგები (სეპარატორები)		
A	B	C	A	B	C	A	B	C
5	2	2	34	33	33	757	670	684
29	4	4	446	437	437	11 720	10 463	10 550
93	61	63	2 476	2 410	2 414	56 955	53 210	53 328
4 196	3 672	3 691	12 943	12 735	12 750	180 641	175 221	175 467
5 442	5 040	5 193	9 686	9 591	9 627	80 137	78 293	78 556
1 239	1 227	1 839	3 747	3 735	4 009	6 696	6 570	6 897
647	640	1 103	2 615	2 612	2 840	3 512	3 438	3 686
11 004	10 006	10 792	29 332	28 941	29 270	336 906	324 427	325 482
713	571	573	4 916	4 808	4 816	85 986	82 807	82 903
3 483	3 101	3 118	8 027	7 927	7 934	94 655	92 414	92 564

Σ — A-ს გარდა ყველა გრაფში იძლევა 2 424 543 -ს, ხოლო C-ს კაზმა — 1 808 704

[1895 წელს ითვლებოდა მხო
იქვე. ცხრილი 8. სასოფლო-სამეურნეო
გარე

	რიცხვი სასოფლო-სამეურნეო		
	შაქრის ქარხნებთან	არყის სახდელ ქარხნებთან	სახამებლის ქარხნებთან
0.5-მდე	8	582	9
0.5—2	12	4 199	7
2—5	23	11 459	10
5—20	67	13 859	29
20—100	118	2 750	60
100 ლა >	231	3 910	319
200 ლა >	170	3 056	281
Σ	459	36 759	434
5—10 ჰა	33	8 800	19
10—20 ჰა	34	5 059	10

ლოდ პირველი 5 სახეობა]

საწარმოთა კავშირი

სარეწებთან:

საწარმოებისა, რომლებიც დაკავშირებული არიან			
წიქვილებთან	ლუდის ქარხნებთან	ხე-ტყის სახერხ ქარხნებთან	აგურის ქარხნებთან
1 265	191	360	248
3 893	494	889	616
8 383	1 009	1 908	1 285
16 747	2 812	4 895	3 178
4 193	1 343	1 504	1 952
943	185	498	1 449
656	85	386	1 072
35 424	6 034	10 054	8 728
9 467	1 281	2 511	1 621
7 280	1 531	2 384	1 557

იქვე. ცხრილი 9. სასოფლო-სამეურნეო საწარმოსათვის
მათი მთავარი

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოსათვის მთავარი მოსაქმეო					
A. I. სოფლის მეურ					
დამოუკიდებელი				104	
საერთოდ	მათგან		მარტვისა და ზედამხედველობის პერსონალი	მოჯამაგირენი—ქალები და კაცები	
	გარემოსაქმეობის უქონელნი	გარემოსაქმეობის მქონენი			
0,5—მდე ჰა	85 213	66 111	19 102	14 175	1 502
0,5—2 ჰა	364 755	253 337	111 418	4 591	778
2—5 ჰა	717 699	495 439	222 260	406	127
5—20 ჰა	980 145	809 107	171 038	255	30
20—100 ჰა	253 877	230 363	23 514	216	4
100 და მეტი ჰა	22 731	18 259	4 472	140	—
200 და მეტი ჰა	12 568	9 541	3 027	64	—
სულ	2 424 420	1 872 616	551 804	19 783	2 441
5—10 ჰა	588 958	468 744	120 214	142	25
10—20 ჰა	391 187	340 363	50 824	113	5

$$\left. \begin{aligned} \text{სულ A (A.1 + A.2 - 6) = 0,5-მდე ha} &= 494 761 \\ \text{0,5-2 ,, } &= 568 575 \end{aligned} \right\} = 1 063 336$$

მოთა მფლობელები და სხვა ხელმძღვანელები
მოსაქმეობის მიხედვით:

ბელთა და სხვა ხელმძღვანელოვან მათი
ბ ი ს მიხედვით მოდის:

ნეობაზე	A. 2-6. მეზოსტნეობაზე, მეცხო- ველობაზე, თევზჭერაზე და სხვ.		B. მრეწველობაზე			
	დამოუკი- ლებელი	დამხმარე პერსონალი	დამოუკიდებელი		დ ა მ ხ მ ა რ ე ქ ე რ ს ო ნ ა ლ ი	
			საერთოდ	მათ შორის კუსტარულ მრეწველო- ბაში დასა- კმებულნი	საერ- თოდ	მათ შორის ქარგლები, თანაშემწე- ნი და მუშები
351 347	11 940	30 584	253 194	17 663	752 278	703 935
155 330	13 007	30 114	203 677	10 042	305 102	291 039
16 636	5 564	12 688	108 968	2 206	65 004	61 212
1 078	2 040	4 979	37 575	201	5 477	4 613
7	411	197	3 512	4	128	43
—	41	7	230	—	7	—
—	18	1	82	—	1	—
524 398	33 003	78 569	607 156	30 116	1 127 996	1 060 842
1 053	1 458	2 628	28 811	174	4 950	4 276
25	582	2 351	8 764	27	527	337

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

[გაგრძელება]

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების მფლობელების მონიტორინგის მონაცემები

	C. 1 — 11 ვაკრობა და დაზღვევა		C. 12 — 26 ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა		C. 27 სასტუმროები და ტრაქტორები	
	დამოუკიდებელი	დამხმარე პერსონალი	დამოუკიდებელი	დამხმარე პერსონალი	დამოუკიდებელი	დამხმარე პერსონალი
0.5-მდე ჰა	70 786	14 878	11 993	104 011	27 837	863
0.5-დან 2-მდე ჰა	40 908	3 089	10 046	32 454	23 104	210
2—5	17 703	540	7 544	8 286	17 454	54
5—20	7 215	92	3 646	1 106	12 728	12
20—100	720	8	243	20	818	—
100 და >	36	—	3	—	10	—
200 და მეტი ჰა	13	—	1	—	2	—
სულ	137 368	18 607	33 475	145 877	81 951	1 139
5—10 ჰა	5 386	75	2 768	985	9 281	10
10—20 ჰა	1 829	17	878	121	3 447	2

ეს ასო
დასმულია
ჩემ მიერ

ჩემი
გამოან-
გარიშება

ბელთა და სხვა ხელმძღვანელთაგან მათი
ბ ი ს მიხედვით მოდის:

D	E	F	G	H	K		
შინა მომსახურება და დაქი- რავებული შრომა ცვლენა- დი სასაოთისა	კერძო და საზოგადოებრივი სამსახური, თავისუფალი პროფესიები	უმოსაკმეოდ და მოსაკმეობის უზენაესად	შეკატრინეთა ხარჯზე მეოფი შინამოსამსახურენი	შინა მეურნეობათა წევრები, რომლებსაც საერთოდ არა აქვთ სარეწი ან მხოლოდ გარე სარეწი აქვთ	საზოგადოებრივ საფარგლოთა ხელმძღვანელები	საერთოდ	
17 351	101 442	227 116	323	5 746	1 481	2 084 060	1 273 137 + 14 175
3 780	29 086	70 333	32	2 108	1 945	1 294 449	530 889 + 4 591
501	11 297	13 823	9	242	1 732	1 006 277	
52	3 916	3 307	6	30	1 850	1 065 539	
2	756	407	1	3	861	262 191	
—	61	57	—	—	243	23 566	
—	24	13	—	—	100	12 887	
21 686	146 558	315 043	371	8 129	8 112	5 736 082	
44	2 636	2 515	6	26	1 041	652 798	
8	1 280	792	0	4	809	412 741	

მათ შორის დაქირავე-
ბული მუშები (შ წითე-
ლი ფანქრით აღნიშნუ-
ლი გრაფებისა)

ნაწილი 1 ბ: ცხრილი 3. სახნავეი

	სახნავეის მქონე მეურნეობა- თა რიცხვი	მათი საერთო ფართობი კა	საერთო ფართობიდან		
			საერთოდ	ა ქ ე ღ ა ნ	
				გაზაფხულის ხორბალი	შემოდგომის ხორბალი
0,5-მდე კა	1 352 763	368 098	246 961	1 299	1 912
0,5 — 2 კა	1 232 970	1 588 736	976 345 49,1 5,0	8 115 0,4 2,6	21 819 0,9 1,3
2—5 კა	985 613	3 948 861	2 350 006 54,6 9,4	17 468 0,4 4,4	99 763 2,2 7,8
5 — 20 კა	1 050 696	13 124 460	7 728 039 56,1 31,6	72 881 0,6 20,2	430 479 3,1 32,8
20—100 კა	259 475	11 942 678	7 220 699 57,2 29,8	106 714 0,9 29,8	426 074 3,4 32,2
100 და მეტი კა	23 282	9 368 409	5 910 304 59,6 24,2	151 878 1,6 42,4	343 725 3,6 26,6
200 და მეტი კა	12 769	7 379 305	4 683 308	114 751	262 029
ს უ ლ	4 904 779	40 341 242	24 432 354 58,7 100,0	358 365 0,9 100,0	1 323 772 3,1 100,0
			< 2კა) 1 223 306	9 414	23 731
			2—20) 10 078 045	90 359	530 242
			> 20) 13 131 003	258 592	789 789
5—10 კა	641 983	5 634 959	3 379 657	26 818	178 520
10—20 კა	408 713	7 489 501	4 348 382	46 073	251 959

ქვემოთ % (Zahn, 1910, S. 574¹⁰⁶): $\frac{\text{ფართობი}}{\text{საერთო ფართობი}} = \%$ საერთოდ
ხოლო მეორე ციფრია % მოცემული პურეულის მთელი

* იხ. ეს ტომი, გვ. 353. რედა.

და მისი დამუშავება

სახნაეი შედგენს

ო თ ე ს ე ბ ა { ეს 7-ვე = საერთოდ მარცვლეულის ნათესი ფართობი }
 Zahn-ის მიხედვით)

ასლი	პეაეი	ქერი	შერია	შერეული მარცვლეუ- კანი	შაქრის პარხალი
ული „Zahn“-ის მიხედვითა					
1 615	32 386	8 511	10 867	1 444	1 257
<u>14 235</u> 0.9 6.9	<u>260 602</u> 11.9 4.9	<u>56 479</u> 2.9 4.9	<u>105 499</u> 4.7 2.7	<u>15 809</u> 0.7 1.9	<u>8 473</u> 0.4 1.9
<u>53 576</u> 1.2 23.1	<u>648 844</u> 15.1 10.9	<u>157 408</u> 3.7 9.7	<u>371 048</u> 8.9 8.9	<u>51 873</u> 1.2 5.9	<u>18 858</u> 0.4 3.7
<u>117 920</u> 0.9 50.9	<u>2 108 517</u> 15.2 34.9	<u>542 951</u> 4.9 33.9	<u>1 473 212</u> 10.7 35.9	<u>204 784</u> 1.9 22.7	<u>77 582</u> 0.9 15.1
<u>42 730</u> 0.9 18.9	<u>1 795 482</u> 14.2 29.4	<u>476 089</u> 3.9 29.4	<u>1 384 181</u> 10.9 32.9	<u>273 528</u> 2.2 30.9	<u>125 981</u> 1.9 24.9
<u>1 480</u> 0.9 0.9	<u>1 262 945</u> 12.9 20.7	<u>379 898</u> 3.9 23.4	<u>885 713</u> 8.7 20.9	<u>354 560</u> 3.9 39.9	<u>281 681</u> 2.9 54.9
282	1 018 704	298 089	651 013	288 599	221 857
<u>231 536</u> 0.9 100.9	<u>6 106 778</u> 14.2 100.9	<u>1 821 312</u> 3.7 100.9	<u>4 210 318</u> 9.9 100.9	<u>901 998</u> 2.1 100.9	<u>513 822</u> 1.2 100.9
15 850 171 496 44 190	292 988 2 755 361 3 058 427	64 990 700 357 855 965	116 166 1 844 258 2 249 894	17 253 256 657 628 088	9 730 98 440 407 652
63 433	916 289	239 689	624 989	81 684	31 327
54 487	1 190 228	303 262	848 223	123 100	46 255

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]
 სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ფართობისადმი (= 43 106 486),
 ფართობისადმი და სხვ. [იხ. ამ რეველის გვ. 30*].

[გაგრძელება]

(ეს ცხრილი ამოწერილია მთლიანად).

	საერთო ფართობიდან სახნავი შეადგენს					
	აქედან ითვისება				საბალახო- ები	ანეული
	კარტოფილი	საკვები მცენარეები	ბოსტნეული მინდვრებში	მინდვრის სხვა კულტურები		
0.5-მდე კა	166 327	8 139	7 787	3 733	745	1 139
0.5-2 კა	333 605 20.1 15.8	80 516 3.8 3.4	20 877 1.1 10.8	29 127 1.9 3.1	11 836 0.8 1.2	9 353 0.4 1.0
2-5 კა	447 484 10.4 14.1	262 426 6.1 10.1	42 916 1.0 16.2	94 397 2.2 8.9	42 207 1.0 3.9	41 742 1.0 4.2
5-20 კა	948 993 6.9 29.9	841 726 6.1 32.8	100 569 0.7 37.9	308 102 2.2 29.0	221 618 1.8 20.4	280 695 2.0 28.4
20-100 კა	609 723 4.8 19.2	720 375 5.7 27.9	62 546 0.8 23.8	310 916 2.5 29.2	492 910 3.9 45.8	393 490 3.1 39.8
100 და მეტი კა	667 698 6.7 21.0	671 500 6.8 26.0	30 841 0.8 11.8	316 388 3.2 29.8	315 073 3.2 29.0	266 936 2.7 26.9
200 და მეტი კა	562 501	528 225	22 351	254 403	246 139	214 385
ს უ ლ	3 173 830 7.4 100.0	2 584 682 6.9 100.0	265 536 0.8 100.0	1 062 663 2.8 100.0	1 084 389 2.8 100.0	993 355 2.8 100.0
< 2 კა)	499 932	88 655	28 664	32 860	12 581	10 492
2-20)	1 396 477	1 104 152	143 485	402 499	263 825	322 437
> 20)	1 277 421	1 391 875	93 387	627 304	607 983	660 426
5-10 კა	470 609	381 869	49 776	134 387	79 264	102 003
10-20 კა	478 384	459 857	50 793	173 715	142 354	179 692

Zahn' ის მიხედვით % %

	მარცვლოვანი პურეული	მარცვლოვანი პურეულის ნათესი ფართობი საერთოდ	საბოსტნე მიწა	მდელოები	უხვი საძოვრები	ვენახები
<2ha	13.7 4.3	21.7 3.7	5.9 30.7	12.8 5.2	0.5 1.5	1.4 30.6
2-5	19.0 10.2	32.6 9.6	1.7 15.2	18.6 13.3	1.0 4.3	0.9 34.1
5-20	19.8 34.0	36.0 33.3	1.0 28.6	16.6 38.6	1.5 24.1	0.3 29.6
20-100	18.6 29.6	35.7 30.3	0.6 16.6	12.7 26.6	3.3 49.2	0.1 5.1
100 და >	17.8 21.6	33.6 22.6	0.4 8.7	9.4 15.6	1.7 20.3	0.0 0.6
Σ	18.6 100.0	34.2 100.0	1.1 100.0	13.6 100.0	2.0 100.0	0.3 100.0

	სასოფლო-სამეურნეო ფართობი საერთოდ	სატყეო-სამეურნეო ფართობი	უმნიშვნელო საძოვრები	კარიული და უვარგისი მიწები	დანარჩენი მიწები	მთელი ფართობი ერთად
< 2 ha	69.5 5.4	20.6 6.7	2.2 5.2	2.6 4.6	5.3 12.4	100.0 5.6
2-5	76.6 10.4	15.2 8.6	2.2 9.1	3.1 9.1	2.7 11.6	100.0 10.6
5-20	75.7 32.7	15.4 27.6	2.6 33.6	4.4 40.6	1.9 25.4	100.0 31.6
20-100	73.9 29.3	17.3 28.6	2.6 33.7	4.4 37.4	1.6 19.6	100.0 29.6
100 და >	71.1 22.2	22.2 28.7	2.0 18.6	1.3 8.6	3.4 31.7	100.0 23.6
Σ	73.9 100.0	17.6 100.0	2.6 100.0	3.4 100.0	2.4 100.0	100.0 100.0

იქვე. ცხრილი 2. სას.-სამ. მუშათა და
მეურნეობანი რაოდენობა

	სას.-სამ. საწარმოები საერთოდ		მთელი ფართობიდან		
	საწარმოები	ფართობი	საკუთარი მიწა	იჯარით აღებული მიწა	დანარჩენი მიწა*)
0.5-მდე ჰა	357 945	85 395	16 332	20 068	48 995
0.5-2 ჰა	182 806	182 068	77 613	60 207	44 248
2-5 ჰა	34 998	113 967	73 209	35 407	5 351
5-20 ჰა	3 751	27 679	19 590	7 434	655
20-100 ჰა	—	—	—	—	—
100 და მეტი ჰა	—	—	—	—	—
200 და მეტი ჰა	—	—	—	—	—
სულ	579 500	409 109	186 744	123 116	99 249
<2 ჰა 2-20 ჰა >20					
5-10 ჰა	3 687	26 769	18 945	7 183	641
10-20 ჰა	64	910	645	251	14

*) დანარჩენი მიწა=სასამსახურო, სადეპუტატო მიწა და ა. შ.

ამ ცხრილს მე ძლიერ ვამოკლებ. გამოგტოვე დაწვრილებითი ცნობები საკუთარი და იჯარით აღებული მიწის შესახებ etc. etc.

დღიურ მომუშავეთა
ბითა და ფართობით

საერთო ფართობიდან				მეურნეობათაგან აკვე მართოდენ	
სახნავი	ბალ-ვენახების მიწა (დეკორა- ციული ბაღების ჩათვლელად)	ვენახები	სას.-სამ. ფარ- თობი საერთოდ	მიწა საზონტნედ	მიწა კარტოფი- ლის სათესაჯ
64 735	11 404	580	79 388	43 904	113 345
132 140	8 210	1 627	167 420	1 034	13 388
72 877	2 222	504	101 679	45	38
16 123	409	43	24 018	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
285 875	22 245	2 754	372 500	44 983	126 771
15 665	398	43	23 235	—	—
458	11	—	783	—	—

1 მეურნეობაზე მოდის		
სასოფლო-სამეურ- ნეო ფართობი ha	სულ პირუტყვი მსხვილფეხაზე გადაყვანით	მთელი პირუტყვის რაოდენობა მსხვილ- ფეხაზე გადაყვანით
0.17	0.4	826 963
1.1	1.5	1 922 168
3.2	4.2	4 243 647
		10 960 779
35.6	29.2	7 662 750
299.3	159.6	3 764 098
5.5	5.1	29 380 405
		2 749 131
		15 204 426
		11 426 848
7.0	7.8	5 141 657
14.1	14.1	5 819 122

1 მუდმივ მუშაზე მოდის		ქვემოთ: მათ შორის მუდმივი მუშა
სასოფლო-სამეურ- ნეო ფართობი ha	მთელი პირუტყვი მსხვილფეხაზე გადაყვანით	ყველა მუშის რაოდენობა
0.4	0.9	2 014 307 854 016
1.6	1.5	2 338 745 1 294 848
1.6	2.3	2 913 877 2 079 120
		4 595 858 3 500 848
6.0	4.9	2 069 433 1 553 079
8.4	4.5	1 237 329 833 912
		940 790 635 155
3.1	2.9	15 169 549 10 115 823
< 2ha:		4 353 052 2 148 864
2—20:		7 509 735 5 579 968
> 20:		3 306 762 2 386 991
2.4	2.7	2 491 337 1 894 631
3.6	3.6	2 104 521 1 606 217

Statistik des Deutschen
შესადარებლად ვილებ 1895 წ. მონაცემებს

1895	სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა რიცხვი	სასოფლო-სამეურნეო თუ სარძეო წარმოების მქონე მეურ			
		არავითარი პირუტყვი	პირუტყვი საერთოდ	განსაკუთრებით	
				ასეთი საწარმოთა რიცხვი საერთოდ	
< 2 ha	3 237 030	831 771	2 405 259	965 517	
2—5	1 016 318	26 658	989 660	960 110	
5—20	998 804	9 090	989 714	985 911	
5—10}	605 814	6 542	599 272	596 429	
10—20}	392 990	2 548	390 442	389 482	
20—100	281 767	1 837	279 930	279 274	
100 და >	25 061	380	24 681	24 638	
1895:	5 558 980	869 736	4 689 244	3 215 450	
1907:	5 736 082	1 073 930	4 662 152	3 127 002	
	+ 177 102	+ 204 194	— 27 092	— 88 448	
1895					
1/2—1 ha	676 215	91 406	584 809	521 172	
1—2 ha	707 235	51 708	655 527	243 588*)	
1882:	5 276 344	834 441	4 441 903	3 255 887	

% მეურნეობებისა,

	არავითარი პირუტყვი		პირუტყვი საერთოდ	
	1895	1882	1895	1882
< 2 ha	25.70	26.88	74.88	73.70
2—5	2.62	2.88	97.38	97.84
5—20	0.91	0.88	99.09	99.44
20—100	0.88	0.38	99.35	99.74
100 და >	1.88	0.38	98.48	99.88
სულ	15.88	15.81	84.38	84.19

*) ეს ციფრები გადაადგილებულია შეცდომით:
243 588 განეკუთვნება 50 ar — 1 ha-ს.
521 172 განეკუთვნება 1 ha — 2 ha-ს.

Reichs, Band 112.

იმ მეურნეობათა რიცხვზე, რომლებსაც ჰყავდათ პირუტყვი:

ნეობათაგან ჰყავთ პირუტყვი მეურნეობისათვის

მსხვილფეხა პირუტყვი			საერთოდ		
სახელდობრ ჰყავთ			ცხვარი	ლორი	თხა
ცხენები და რქიანი პირუტყვი	ცხენები, მაგრამ არა ჰყავთ რქიანი პირუტყვი	რქიანი პირუტყვი, მაგრამ არა ჰყავთ ცხენები			
28 954	40 080	896 483	141 466	1 731 919	1 330 953
152 440	20 968	786 702	80 057	799 803	192 272
584 561	10 601	390 749	184 648	887 424	160 808
278 748	7 536	310 145	87 985	527 741	98 071
305 813	3 065	80 604	96 663	359 683	62 737
267 190	1 473	10 611	122 498	266 073	34 306
24 357	149	132	15 072	22 222	2 605
1 057 502	73 271	2 084 677	543 741	3 707 441	1 720 948
1 153 258	65 441	1 908 303	390 821	3 899 820	1 783 375
+ 95 756	- 7 830	- 176 374	- 152 920	+ 192 379	+ 62 427
- 87 926					
5 067	12 213	226 308	34 911	428 775	357 522
21 752	18 829	480 591	41 101	483 609	246 734
996 244	42 180	2 217 463	749 217	2 950 588	1 505 357

რომლებსაც ჰყავდათ

საერთოდ რქიანი პირუტყვი		ცხენები და რქიანი პირუტყვი		ცხენები, მაგრამ არა ჰყავთ რქიანი პირუტყვი		რქიანი პირუტყვი, მაგრამ არა ჰყავთ ცხენები	
1895	1882	1895	1882	1895	1882	1895	1882
29.83	35.84	0.89	0.91	1.24	0.84	27.70	34.29
94.47	95.18	15.00	14.83	2.06	1.47	77.41	78.88
98.71	99.17	58.83	57.31	1.08	0.78	39.12	41.08
99.12	99.88	94.83	94.87	0.82	0.28	3.77	4.53
98.31	99.88	97.18	99.07	0.89	0.13	0.83	0.38
57.84	61.71	19.03	18.88	1.33	0.80	37.80	42.08

	1895		რქიანი პირუტყვის მფლობელთა რიცხვი	
	მეურნეობათა რიცხვი რომლებსაც		1895	1907
	არა ჰყავთ მსხვილფეხა პირუტყვი:	არა ჰყავთ ცხენი:		
2-ზე ნაკლები ჰა	2 271 513	3 167 996	925 437	802 120 —
2—5 ჰა	56 208	842 910	939 142	934 193—
5—20 ჰა	12 893	403 642	975 310	1 043 516 †
5—10 ჰა	9 385	319 530	588 893	636 748 †
10—20 ჰა				
20—100 ჰა	2 493	13 104	277 801	258 683 —
100 და მეტი	423	555	24 489	23 049 —
1895 წ.	2 343 530	4 428 207	3 142 179	3 061 561 —
1907 წ.	2 609 080	4 517 383	3 061 561	
	+ 265 550	+ 89 176	— 80 618	
			3 213 707	

(1882)

cp. Schmelzle¹⁰⁶

NB

1 მეურნეობაზე,
რომელიც ფლობს
რქიან პირუტყვს,
მოლის ცალი რქიანი
პირუტყვი

1895 1907 ±%

1.58 1.64 7.2

2.98 3.38 10.8

5.05 5.99 16.8

8.42 10.14 20.4

16.74 20.51 22.5

79.92 100.97 26.8

საერთოდ პირუტყვის (Nutzvieh)

მფლობელთა რიცხვი

1895

1907

0.5—მდე ha 1 164 923 1 184 643 ↗

0.5—2 ha 1 240 336 1 156 931 —

< 2 ha 2 405 259 2 341 574 —

2—5 989 660 980 581 —

5—10 599 272 646 400 ↘

10—20 390 442 409 975 ↘

2—20 ha 1 979 374 2 036 956 ↗

20—100 279 930 260 415 —

100 და > 24 681 23 207 —

20 და > 304 611 283 622 —

სულ 4 689 244 4 662 152 —

1882: 4 441 903

[1895 წელს ძროხები გამოყოფილი არ არის]

პირუტყვის სულა

	ცხენები		რქიანი პირუტყვი			
	1895	1907		1895	1907	
< 0.5 ha	14 528	9 598	—	237 606	196 262	—
0.5 2-მდე ha	74 356	61 769	—	1 177 633	1 119 370	—
50 ar—1 ha	21 866			305 904		(1895 = 100)
1—2 ha	52 490			871 729		1907:
< 2 ha	88 884	71 367	—	1 415 239	1 315 632	—
2—5	225 998	241 636	+	2 802 900	3 154 323	† 112.5
5—20	1 147 454	1 323 490	+	6 227 233	7 873 092	† 126.
5—10	441 345	528 088	+	2 974 531	3 748 898	† 126.0
10—20	706 109	795 402	+	3 252 702	4 124 194	† 126.8
20—100	1 254 223	1 202 174	—	4 650 993	5 305 871	† 114.1
100 და >	650 739	652 436	+	1 957 277	2 327 291	† 118.8
Σ =	3 367 298	3 491 103	+	17 053 642	19 976 209	†

1882 3 114 420

15 454 372

1 882

ძროხა:

12 689 526

ხარი:

2 764 846

ღობის ზრდა

ც ხ ვ ა რ ი			ღობის ზრდა			
1895	1907		1895	1907		
223 453	179 402	—	1 473 823	1 975 177	+	
344 234	236 359	—	1 992 166	2 407 972	+	
142 297			873 416			(1895 = 100)
201 937			1 118 750			
567 687	415 761	—	3 465 989	4 383 149	+	126.4
489 275	359 943	—	2 338 588	3 107 038	+	132.9
1 871 295	1 448 545	—	4 210 934	6 334 146	+	150.0
682 591	537 561	—	2 106 453	3 158 595	+	
1 188 704	910 984	—	2 104 481	3 175 551	+	
3 498 936	2 326 268	—	2 658 560	3 655 146	+	132.9
6 165 677	4 371 103	—	888 571	1 386 272	+	167.9
12 592 870	8 921 620	—	13 562 642	18 865 751	+	

21 116 957

8 431 266

[გაგრძელება]

მსხვილფეხაზე გადაყვანით

ცხვარი = $\frac{1}{10}$; ლორი = $\frac{1}{4}$; თხა = $\frac{1}{12}$
--

თხა

იხ.

გვ. 43*

	1885	1907	1895	1907		
< 0,5 კა	1 260 176	1 312 416	747 951	826 963	→	79 012
0,5—2 კა	1 225 174	1 384 810	1 886 552	1 922 168	→	35 616
50 არი—1 კა	754 841					1895
1—2 კა	470 333					= 100
< 2 კა	2 485 350	2 697 226	2 634 503	2 749 131	→	114 628
2—5 კა	295 194	419 208	3 687 071	4 243 647	→	556 576
5—20 კა	252 096	429 656	8 635 557	10 960 779		126,9
5—10 კა	148 328	255 190	4 023 109	5 141 657	→	1 118 548
10—20 კა	103 768	174 466	4 612 448	5 819 122	→	1 206 674
20—100 კა	64 374	99 506	6 925 115	7 662 750	→	737 635
100 და >	8 237	8 314	3 447 412	3 764 098	→	316 686
სულ	3 105 251	3 653 910	25 329 658	29 380 405	→	4 . . .
1882 წ.	2 452 527					

* იხ. ეს ტომი, გვ. 394. რე დ.

	სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები		საერთო ფართობი		სას. -სამ. დამუშავებული ფართობი	
	1907		1907		1907	
	1895	1907	1895	1907	1895	1907
0.-მდე ha	1 852 917	2 084 060	522 712	619 066	327 930	359 553
0.5 — 2 ha	1 383 450	1 294 449	1 893 202	1 872 936	1 460 514	1 371 758
< 2 ha	3 236 367	3 378 509	2 415 914	2 492 002	1 808 444	1 731 311
2—5	1 016 318	1 006 277	4 142 071	4 306 421	3 285 984	3 304 878
5—10	605 814	652 798	5 355 138	5 997 626	4 233 656	4 607 090
10—20	392 990	412 741	7 182 522	7 770 895	5 488 219	5 814 474
2—20	2 015 122	2 071 816	16 679 731	18 074 942	13 007 859	13 726 442
20—100	281 767	262 191	13 157 201	12 623 011	9 869 837	9 322 103
100 და >	25 061	23 566	11 031 896	9 916 531	7 831 801	7 055 018
20 და >	306 828	285 757	24 189 097	22 539 542	17 701 638	16 377 121
სულ	5 558 317	5 736 082	43 284 742	43 106 486	32 517 941	31 834 874

Zahn, „Annalen“ 1910 S. 588	ცხენი			რქიანი პირუტყვი			ცხვარი			ლორი		
	1907	1895	1882	1907	1895	1882	1907	1895	1882	1907	1895	1882
< 2 ha	2.1	2.6	1.8	6.6	8.3	10.4	4.7	4.5	3.6	23.2	25.6	24.7
2—5 ha	6.9	6.7	6.5	15.8	16.4	16.9	4.0	3.9	3.5	16.5	17.2	17.6
5—20 „	37.9	34.1	34.2	39.4	36.5	35.7	16.2	14.8	12.7	33.6	31.0	31.4
20—100 „	34.4	37.3	38.6	26.6	27.3	27.0	26.1	27.8	26.0	19.4	19.6	20.6
> 100 „	18.7	19.3	18.9	11.6	11.5	10.0	49.0	49.0	54.2	7.3	6.6	5.7
Σ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

100 ჰა სასოფლო-სამეურნეო ფართობზე

< 2 ha	4.1	4.9	3.1	76.0	78.3	88.4	24.0	31.4	41.2	253.2	191.7	114.1
2—5 ha	7.3	6.9	6.4	95.4	85.3	81.8	10.9	14.9	22.8	94.0	71.2	46.6
5—20 „	12.7	11.8	11.6	75.5	64.1	60.2	13.9	19.3	29.4	60.8	43.3	28.9
20—100 „	12.9	12.7	12.1	56.9	47.1	42.1	25.0	35.5	55.5	39.2	26.9	17.5
100 und > „	9.2	8.3	7.5	33.0	25.0	19.8	62.0	78.7	147.1	19.6	11.3	6.2
Σ	11.0	10.4	9.8	62.7	52.4	48.5	28.0	38.7	66.3	59.3	41.7	26.5

თხა		
1907	1895	1882
73.8	80.0	80.6
11.5	9.5	9.2
11.8	8.1	7.9
2.7	2.1	2.1
0.2	0.2	0.2
100	100	100
155.8	137.4	108.2
12.7	9.0	7.1
4.1	2.6	2.1
1.1	0.7	0.5
0.1	0.1	0.1
11.5	9.5	7.7

Zahn, S. 593

10 000 სასოფლო-სამეურნეო
საწარმოზე მოდის იძულებითი

გაყიდვა
(ბევარია)

(1903—1907)

< 2ha	41.6
2—5	39.7
5—10	35.0
10—20	32.9
20—50	46.8
50—100	102.4
100 და >	193.2
	<u>39.4</u>

უცნაური ფაქტია:

ძროხების რიცხვის შემცირება
1882 წლიდან!! მონაცემები ალბათ
შესაღარისი არ არის.

1882:

	ძროხა	ლორი
< 2 ar	2 405	11 908
2—5 ar	8 164	41 524
5—20 ar	64 527	258 184
20 ar—1 ha	565 230	1 027 664
1—2	937 158	744 402
		2 083 682
2—5	2 385 617	1 487 852
5—10	2 133 423	1 307 490
10—20	2 267 912	1 339 383
		4 134 725
20—50	2 528 533	1 383 768
50—100	728 778	348 797
		1 732 565
100—200	313 957	136 012
200—500	455 384	204 181
500—1000	249 831	116 865
1000 და >	48 607	23 236
		480 294

Σ = 12 689 526. 8 431 266

	1	2	3	4	
მოსახლეობა თვითმოქმედთა ძ ი რ ი თ ა დ ი მოსაქმეობის მიხედვით					
იხ. გვერ- დი 45*	თვითმოქ- მედნი	შინამსახურეები, რომლებიც მათი მეპატრონე- ების ხარჯზე ცხოვრობენ	ოჯახის წევრე- ბი, რომლებსაც ძირითადი მო- საქმეობა არა აქვთ	მოყვებული პროფესიისადმი მიკუთვნიებული ყველა პირი (სვეტები 1—3)	
A 1	Σ [ჯამი] m [კაცი] w [ქალი]	2 295 210 1 997 419 297 791	118 677 3 861 114 816	4 723 729 1 902 489 2 821 240	7 137 616 3 903 769 3 233 847
A 2	{	137 710 112 367 25 343	15 731 206 15 525	282 476 112 442 170 034	435 917 225 015 210 902
A 3	{	17 416 14 960 2 456	5 529 102 5 427	21 475 7 197 14 278	44 420 22 259 22 161
B 1	{	44 368 30 845 13 523	3 272 30 3 242	19 671 6 306 13 365	67 311 37 181 30 130
B 2	{	28 722 26 468 2 254	428 — 428	67 834 25 490 42 344	96 984 51 958 45 026
B 3	{	3 476 3 257 219	390 2 388	2 937 820 2 117	6 803 4 079 2 724

* იხ. ეს ტომი, გვ. 396—397. რ ე დ.

** სვეტები 7 და 8 აქ დატოვებულია შებრუნებული რიგით, როგორც ხელ

5	6	8**	7**	9
თვითმოქმედობაგან (სვეტი 1)		საერთოდ მისდე- ვენ, როგორც გ ა რ ე მ ს ა - ქ მ ე ო ბ ა ს, წინა სვეტში აღნიშნულ პ რ ო ფ ე ს ი ა ს	თვითმოქმედობა- გან (სვეტი 1) გარემოსაქმეო- ბა (გარესარე- წი) აქვთ კერ- ძოდ სოფლის მეურნეობაში	საერთო რიცხვი პირებისა, რომ- ლებიც შესაბა- მის პროფესიას მისდევენ (სვეტები 1+8)
გარემოსაქმეობა არა აქვთ	აქვთ გარემოსა- ქმეობა (გარე- სარეწი) საერთოდ			
1 779 464 1 508 547 270 917	515 746 488 872 26 874	1 334 235 1 221 485 112 750	48 749 42 686 6 063	3 629 445 3 218 904 410 541
107 089 84 176 22 913	30 621 28 191 2 430	613 701 570 865 42 836	7 590 6 520 1 070	751 411 683 232 68 179
15 130 12 899 2 231	2 286 2 061 225	326 049 303 203 22 846	676 568 108	343 465 318 163 25 302
42 547 29 213 13 334	1 821 1 632 189	1 001 769 232	924 830 94	45 369 31 614 13 755
20 074 17 871 2 203	8 648 8 597 51	1 064 997 67	7 927 7 893 34	29 786 27 465 2 321
3 109 2 894 215	367 363 4	229 221 8	169 167 2	3 705 3 478 227

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

ნაწერშია. იხ. ლენინის შენიშვნები ამ ტომის 396 გვერდზე. რ ე დ.

[გაგრძელება]

	1	2	3	4
მოსახლეობა თვითმოქმედთა ძირითადი მოსაქმეობის მიხედვით				
თვითმოქმედნი	შინამსახურეები, რომლებიც მათი შეპატრონების ხარჯზე ცხოვრობენ	ოჯახის წევრები, რომლებსაც ძირითადი მოსაქმეობა არა აქვთ	მოცემული ძირითადი პროფესიისადმი მიკუთვნებული ყველა პირი (სვეტები 1—3)	
C 1 {	3 883 034 1 051 057 2 831 977	123 — 123	94 889 37 772 57 117	3 978 046 1 088 829 2 889 217
C 2 {	1 332 717 707 538 625 179	82 — 82	24 428 9 697 14 731	1 357 227 717 235 639 992
C 3 {	259 390 213 717 45 673	776 — 776	572 324 216 958 355 366	832 490 430 675 401 815
C 4 {	236 534 219 220 17 314	1 248 — 1 248	690 610 276 140 414 470	928 392 495 360 433 032
C 5 {	1 343 225 646 236 696 989	1 231 — 1 231	691 009 265 412 425 597	2 035 465 911 648 1 123 817
სულ I A {	9 581 802 5 023 084 4 558 718	147 487 4 201 143 286	7 191 382 2 860 723 4 330 659	16 920 671 7 888 008 9 032 663

5	6	8	7	9
თვითმოქმედთაგან (სვეტი 1)		საერთოდ მის- დევნ, როგორც გარემოსა- კმეობას, წინა სვეტში აღნიშნულ პროფესიას	თვითმოქმედთაგან (სვეტი 1) გარე- მოსაქმეობა (გარესარეწი) აქვთ კერძოდ სოფლის მეურნეობაში	საერთო რიცხვი პირებისა, რომ- ლებიც შესაბამის პროფესიას მის- დევნ (სვეტე- ბი 1+8)
გარემოსაქმე- ობა არა აქვთ	აქვთ გარემო- საქმეობა (გა- რესარეწი) საერთოდ			
3 741 662 980 807 2 760 855	141 372 70 250 71 122	2 951 361 589 229 2 362 132	1 239 762 477	6 834 395 1 640 286 5 194 109
1 319 072 697 078 621 994	13 645 10 460 3 185	79 539 21 914 57 625	617 599 18	1 412 256 729 452 682 804
19 108 13 104 6 004	240 282 200 613 39 669	63 962 55 512 8 450	238 219 198 884 39 335	323 352 269 229 54 123
4 670 4 001 669	231 864 215 219 16 645	6 040 5 267 773	231 719 215 096 16 623	242 574 224 487 18 087
1 317 664 632 159 685 505	25 561 14 077 11 484	116 403 52 448 63 955	936 504 432	1 459 628 698 684 760 944
8 369 589 3 982 749 4 386 840	1 212 213 1 040 335 171 878	5 493 584 2 821 910 2 671 674	538 765 474 509 64 256	15 075 386 7 844 994 7 230 392

აქ, ვგონებ, შეცდომაა*.

განაწილება (ათასობით), მიღებული „აგრარულ საკითხში“, გვერდი 244¹⁰⁷

	1882	1895	1907
a) 2 253		2 522	2 450
		+	—
c 1) 1 935		1 899	3 883
		—	+
I (a + c 1)	4 188	4 421	6 333
		+	+
II c 3)	866	383	259
		—	—
I + II	5 054	4 804	6 592
		—	+
b) 47		77	76
c 2) 1 589		1 719	1 333
c 4 და c 5) 1 374		1 445	1 580
III (b + c 2 + c 4 + c 5)	3 010	3 241	2 989
		+	—
სულ	8 064	8 045	9 581
		—	+

ესეც გარემოსაქმეობაა

	1882	1895	1907
a)	2 120	2 160	2 274
c 1)	664	1 061	2 951
c 2)	9	60	80
b)			2
c 3)			64
c 4—5)			122
	351	297	188
სულ	3 144	3 578	5 493

* ეს შენიშვნა უფრო გვიან არის მიწერილი. იგი ეხება ქვემოთყვანილი ცხრილის იმ ორ ადგილს, რომლებიც ლენინს შემდეგ გაუსწორებია, რედაქტორმა.

ხნულის განაწილება (გვ. 15*).

(იხ. 33. 15*) პურული (5 კილოგრამი)	ა	ბ	γ	α+β+γ	ბოსტნე- ული და ა. შ.	დანარჩენი	Σ	საველე საბალახო და ანეული	Σ	
2-მდე ha	406 973	133 419	509 662	88 655	731 736	28 664	32 860	1 200 233	23 073	1 223 306
2-20 "	4 247 815	2 100 915	1 492 917	1 104 152	4 697 884	143 485	402 499	9 491 783	586 262	10 078 045
20 და > "	4 986 973	2 877 982	1 685 073	1 391 875	5 954 930	93 387	627 304	11 662 594	1 468 409	13 131 003
Σ	9 641 761	5 112 316	3 687 652	2 584 682	11 384 550	265 536	1 062 663	22 354 610	2 077 744	24 432 354
მდელოები კა	უხვი სამოვრები	საბოსტნე საბალე მიზა (დემკორა- ტულე ბა- ღელუ გარდა)	კენახები	სას.-სამ. ფართობი საერთოდ	ნაკლებ მნი- შეხლოვანი საბალახოე- ბი და სა- მოვრები					სული პირუტყვი მსხვილფეხზე გადაყვანილი
2-მდე ha	312 372	12 604	147 727	1 731 311	55 674	2-მდე ha	2 749 131		
2-20 "	3 114 864	248 037	241 965	13 726 442	452 162	2-20 "	15 204 426		
20 და > "	2 524 394	593 165	122 024	16 377 121	553 456	20 და > "	11 426 848		
Σ =	5 951 630	853 806	481 716	31 834 874	1 061 292			29 380 405		
2 524 ათასი ha მდელო 11 427 ათას სულ პირუტყვზე (მსხვილფეხზე გადაყვანილი) = 0.220**										
3 115 " " " 15 204 " " " (" ") = 0.204**										

დასკვნა ის არის, რომ პირუტყვის (20 და >) საკვებად მეტი პურული აქვს, ვიდრე (2-20)-ს. ხოლო მდელოები (2-20)-ს ნაკლები აქვს, ვიდრე ერთნახევარჯერ მეტი (ვიდრე 20 და >); პირუტყვი კი თითქმის 1 1/2-ჯერ.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 350-351. რ ედ.
 ** ციფრები 0.220 და 0.204 ნიშნავს მდელოების რაოდენობას კექტარობით, რაც მოდის 1 სულ პირუტყვზე მეურ-
 ნეობათა იმ ჩვეულებზე, რომლებსაც აქვთ 20 და მეტი პა და 2-20 პა. რ ედ.

მეურნეობები დაქირავებული შრომის მიმართ	(მუშათა მთელი რიცხვი 1 მეურნეობაზე)	მეურნეობათა რიცხვი	მუშათა მთელი რიცხვი
დაქირავებული შრომის თითქმის გამოუყენებლად	(1-3)	3 689 289	6 539 697
დაქირავებული მუშები პატარა უმცირესობით	(4-5)	856 756	3 730 716
მეტწილად დაქირავებული მუშები	(6 და >)	466 095	4 899 136
(გვ. 41)* სულ . .		5 012 140	15 169 549
პროდუქტული და წერილგლეხური . . .	(5-მდე ha [ჰა])	4 384 786	7 266 929
სამუდამოგლეხური	(5-10 ha [ჰა])	652 798	2 491 337
მსხვილგლეხური და კაპიტალისტური . . .	(>10 ha [ჰა])	698 498	5 411 283
ს უ ლ		5 736 082	15 169 549

* გამონაგარიშებულია მუშების %-ის თანახმად, რომელიც მით

ყველა დეტალი აქვს Wolff-ს „Les Engrais“. Paris 1887. Bib ნაკელის რაოდენობის გაანგარიშების საკითხზე აღინიშნოს წყა le-ში, 8⁰. S. 11 409), page 121—124***. Stoeckhardt-ის მეთოდი: litière) multipliè par 1.3 (chevaux), 2.3 (vaches), 1.2 (moutons), 2.5 idem Kraft-ის „სასოფლო-სამეურნეო ლექსიკონში“ 8⁰. S. 10575

J. Fritsch: „Les Engrais“ (Paris 1909?; Bibliothèque Natio ბის 1/2 მშრალი სუბსტანცია (Trockensubstanz) +საფენი [Einstreu] ლი რაოდენობა საფენისა და საკვებისა considérés à l'état sec*****]. სა (à l'état sec) 1.3 Kgr-ით cheval; 1.5 boeuf de travail; 2.3 va Heuzes-ს და Stoeckhardt-ის მეთოდები ერთმანეთს ემთხვევა.]

- * იხ. ეს ტომი, გვ. 392. რ ე დ.
- ** — ვო ლ ფ ი: „სასუქები“. პარიზი 1887. ეროვნული ბიბლიოთეკა.
- *** — გ ა რ ო ლ ა: „სასუქები“ (პარიზი 1903.—ეროვნულ ბიბლიოთეკაში.
- **** — შ ტ ო კ ჰ ა რ დ ტ ი ს მ ე თ ო დ ი: საკვები (საკვების მშრალი ნი (ძროხები), 1.2 (ცხვრები), 2.5 (ღორები). რ ე დ.
- ***** — ე. ფ რ ი ჩ ი: „სასუქები“ (პარიზი 1909 წ. ?; ეროვნული ბიბლი
- ***** — მშრალ მდგომარეობაში აწონილი. რ ე დ.
- ***** — ბ-ნ ქ ი ო ზ ე ს მიხედვით. რ ე დ.
- ***** — (მშრალ მდგომარეობაში) 1.3 კილოგრამით ცხენისათვის; 1.5—მუ წსაშუალო 1.8). რ ე დ.

დაახლოებით*) რაოდენობა		I მეურნეობაზე მოდის			სას.-სამ მანქანების დაახლოებით*) რიცხვი	I მეურ- ნეობაზე სას.-სამ. მანქა- ნები
სას.-სამ. ფართობი ha	სულ პირუტყვი მსხვილფეხაზე გადაყვანილი	მუშები	მიწა	პირ- უტყვი		
5 706 798 7 050 002 19 078 074	7 263 322 7 515 336 14 601 747	1.77 4.3 10.6	1.6 8.2 40.1	1.0 8.7 31.3	167 699 547 084 1 093 924	0.65 0.6 2.3
31 834 874	29 380 405	3.6	6.3	5.6	1 808 707	0.36
5 036 189	6 992 778				210 179	
4 607 090	5 141 657				398 495	
22 191 595	17 245 970				1 200 033	
31 834 874	29 380 405				1 808 707	

ითებულია 41 გვერდზე* 3 კატეგორიისათვის ჯგუფების მიხედვით.

liothèque Nationale 8^o. S. 9558, page 100 et suivantes**.]
როები: *Garola*: „Engrais“ (Paris 1903.— β Bibliotheque Nationa-
fourrage (poids de matières sèches des faurrages)+ litière (paille
(porcs)****.

nale: 8^o. S. 13 195), page 98***** [Wolff-ის მიხედვით: საკვე-
აგრეთვე შშრალი. $\Sigma \times 4$. სხვა მწერლების მიხედვით, გაორკეცებუ-
D'après M. Heuze*****, გამრავლდეს Σ საფენისა და საკვები-
ches; 2.5 porcs; 1.2 moutons. (Moyenne 1.6)***** [მაშასადამე,

8^o. S. 9558. გვ. 100 და შემდეგი. რ ე დ.

8^o. S. 11409), გვ. 121—124. რ ე დ.

ეთერების წონა) \blacklozenge საუნი (საფენი ნამკა) გამრავლებულ 1.3-ზე (ცხენები), 2.3

ოთეკა: 8^o. S. 13 195), გვ. 98. რ ე დ.

შა ხარისათვის: 2.3—ძროხებისათვის; 2.5—ლორებისათვის; 1/2—ცხენებისათვის,

სოფლის მეურნეობაში:

დროებითი მუშები (მუშაკები)											
ოჯახიანი				დაქორწილებული				სულ			
		მათ შორის				მათ შორის				მათ შორის	
	(ა) %	14 წლამდე	%		(ა) %	14 წლამდე	%		(ა) %	14 წლამდე	%
888 204 1 011 510	55	37 062	3.6	74 787 148 781	79	1 301	0.8	962 991 1 160 291	58	38 363	3.3
612 088 796 926	39	72 603	9.1	122 112 246 971	78	2 756	1.1	734 200 1 043 897	45	75 359	7.2
376 646 554 367	22	91 994	16.	140 269 80 390	68	4 713	1.7	516 915 834 757	29	96 707	11.6
221 400 330 328	11	73 891	22.4	137 098 266 378	54	6 035	2.3	358 498 596 706	24	79 926	13.4
137 581 199 139	14	48 687	24.4	156 150 299 165	42	9 447	3.1	293 731 498 304	23	58 134	11.6
82 948 115 288	14	22 939	19.9	212 578 401 086	32	20 268	5.0	295 526 516 354	25	43 207	8.3
3 052 4 092	11	222	5.4	214 238 399 325	33	36 241	9.0	217 290 403 417	32	36 463	9.0
2 321 919 3 011 630	29	347 398	11.2	1 057 232 2 042 096	45	80 761	3.9	3 379 151 5 053 726	33	428 159	8.4

[გაგრძელება]

	ყველა მუშა ერთად								
	ოჯახიანი			დაქორწინებული			სულ		
			მათ შორის			მათ შორის			მათ შორის
	%	14 წლამდე	%	%	14 წლამდე	%	%	14 წლამდე	%
0,3-მდე ha	1 392 862 1 826 985	42 267	2,3	99 102 187 322	1 737	0,9	1 491 964 2 014 307	44 004	2,2
0,4-2 ha	1 378 523 2 024 920	88 818	4,4	158 372 313 825	4 120	1,9	1 536 895 2 338 745	92 938	3,9
2-5 ha	1 370 766 2 502 566	125 109	4,9	212 486 411 311	9 992	2,4	1 583 252 2 913 877	135 101	4,8
5-10 ha	998 686 2 003 633	104 366	5,2	252 768 487 704	15 393	3,1	1 251 454 2 491 337	119 759	4,8
10-20 ha	664 631 1 392 654	70 241	5,0	354 885 711 867	23 841	3,3	1 019 516 2 104 521	94 082	4,8
20-100 ha	372 047 832 619	32 946	3,9	557 488 1 236 814	38 111	3,1	929 535 2 069 433	71 057	3,4
100 და > ha	10 020 38 231	465	1,2	499 085 1 199 098	44 231	3,7	509 105 1 237 329	44 696	3,8
მათ შორის 200 და > ha									
სულ	6 187 535 10 621 608	464 212	4,4	2 134 186 4 547 941	137 425	3,0	8 321 721 15 169 549	601 637	3,9
2-მდე ha	2 771 385 3 851 905			257 474 501 147			4 353 052		
2-20	3 034 083 5 898 853			8 20 139 1 610 882			7 509 735		
20 და >	382 087 870 850			1 058 573 2 435 812			3 306 762		

ა = აოჯახიანი მუშები; ბ = ზეგამხედველები, მკართოველები etc.; გ = მუდმივი მოკავშირეები — ქალები და კაცები; დ = მუდმივი დღიური მუშები და მუშები; ე = არამუდმივი მუშახელი.

Zahn 1 "Annalen", 1910 S. 595	პრუსია				ბავარია				Σ=100 % ასოლუტური რიცხვი	
	ა	ბ	გ	დ	ე	ა	ბ	გ		დ
<2 ha	88.5	0.1	1.6	0.6	9.1	89.3	0.1	1.9	1.0	7.7
2—5 ha	84.6	0.1	3.2	1.2	11.0	89.6	0.1	3.6	1.0	5.7
5—20 "	72.1	0.1	10.9	2.1	14.9	79.2	0.1	13.2	1.3	6.2
20—100 "	38.9	0.6	29.5	9.9	21.1	50.6	0.3	35.8	3.9	9.2
100 და მეტი	2.9	3.9	17.5	44.4	31.3	5.0	4.6	22.1	41.5	26.8
Σ	65.9	0.6	10.5	7.6	15.4	78.5	0.1	12.4	2.0	7.0
	საქსონია									
	ვიურტემბერგი									
2 კაზუ ნაკლები	84.9	0.3	1.4	2.1	11.3	90.9	0.1	1.2	0.4	7.0
2—5 კა	81.7	0.2	4.4	2.0	11.7	90.6	0.1	2.7	0.6	5.0
5—20 "	69.0	0.3	19.9	5.0	8.9	77.6	0.1	12.7	1.8	7.8
20—100 "	34.4	1.6	42.4	8.3	13.3	46.6	0.8	32.3	5.1	14.8
100 და მეტი	3.4	6.1	18.2	35.8	32.5	5.5	4.7	23.3	29.7	36.8
ს უ ლ	62.6	1.0	17.6	6.2	12.4	83.1	0.1	7.6	1.6	7.6

მთლი გერმანია (Σ=15 169 549 პირი)

	ა	ბ	გ	დ	ე
2 კაზუ ნაკლები	88.5	0.1	1.4	0.6	9.1
2—5 კა	85.6	0.1	3.2	1.2	9.6
5—20 "	73.9	0.1	11.7	2.0	12.3
20—100 "	40.3	0.7	30.8	8.9	19.4
100 და მეტი	3.1	4.1	17.4	43.1	32.3
ს უ ლ	70.6	0.5	10.2	5.6	13.3

Zahn-ი (1910 წ., გვ. 567) უწოდებს წვილილ გლეხურ მეურნეობებს 2 — 5
 საშუალო გლეხურ }
 მსხვილ გლეხურ } 5 — 20 }
 „ „ 20 — 100 } 3ა—3ა!

სასოფლო - სამეურნეო საწარმოთა მფლობელებიდან
 დამოუკიდებელი სოფლის მეურნეა თავისი ძირითადი
 მოსაქმეობით:
 (Zahn 1910 წ., გვ. 567)

	1907	1895			
	აბსოლუტურად	აბსოლუტურად	%	აბსოლუტურად	%
2-ზღვ კა	449 968	564 077	13.3	17.4	
2 — 5	717 699	733 813	71.3	72.3	
5 — 20	980 145	906 786	92.9	90.9	
20 — 100	253 877	270 931	96.9	96.2	
100 და მეტი	22 731	23 523	96.3	93.9	
სულ	2 424 420	2 499 130*	42.3	45.9	

მდგომარეობა 1907 წ. 12 ივ-
 ნისისათვის პროცენტულად მაქ-
 სიმუმისადმი 1906—1907 წელს**)

კატი	ქალი	საერთოდ
60.1	87.3	76.9
77.9	81.9	79.9
76.3	75.1	75.7
72.9	70.9	72.9
86.3	81.4	84.3
73.1	80.3	76.9

*) უწოდ. ამ რეკულის გვ. 38 ქვემოთ*.

**) Zahn, 1910 წ., გვ. 568; 1907 წ. 12 ივნისისათვის არსებული მუშათა მთელი რიცხვის შედარება მაქსიმუმთან.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 387. რედ.

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა მფლობელებიდან მათი ძირითადი მოსაქმეობის მიხედვით არადაამოუკიდებელი იყო

Band 211.

S. 89

(„Die berufliche und soziale Gliederung“)¹⁰⁸

		მრეწველო- ბაში	მიმოსვლის სამსახურში	ვაჭრობაში და სამიკი- ტნო სა- რეწოში	დაქირავე- ბული ბუ- შაობა, ცვლადი სამუშაო	სულ
სულ	1907	1 127 998	145 877	19 746	21 688	
	1895	790 950	101 781	13 593	36 737	
0.5-მდე კა	1907	752 278	104 011	15 741	17 351	
	1895	514 840	67 632	10 493	29 078	
0.5 — 2 კა	1907	305 102	32 454	3 299	3 780	
	1895	227 828	27 250	2 513	8 910	
2 — 5 კა	1907	65 004	8 286	594	501	
	1895	44 479	6 146	472	685	
5 კა და მეტი	1907	5 612	1 126	112	54	
	1895	3 703	753	115	64	

რადგან პროფესიათა გერმანული სტატისტიკა საშინლად არეულ—დარეულია C I-ის შესახებ (ოჯახის წევრები) დიდი მნიშვნელობა აქვს Zahn-ის შემდეგს, უბრალო და ნათელ, შეპირისპირებას (გვ. 486), სადაც მოცემული პროფესიისადმი კუთვნილი პირები არიან „თვითმოქმედნი, მათ შორის მათი ოჯახის წევრებიც, რომლებიც შრომით მოსაქმეობას არ ეწევიან, და მათი შინამსახურებიც“.

	პროფესიისადმი კუთვნილი პირები			მილიონი
	1882 წ.	1907 წ.	მატება	
დამოუკიდებელი (A მათ შორის A 1 C 1)	20 586 372	20 881 542	295 170	+ 0.5
მოსამსახურეები	829 865	3 067 649	2 237 784	2
შეუბნი (C—A 1 C-ის გამოკლებით)	18 398 378	28 398 761	9 998 383	10
ჯამი:	39 814 615	52 345 952	12 531 337	

მონაცემები პირუტყვის

	ნამჯა	შერია. საკვები ბალახები და თივა			$\alpha + \gamma + \delta$
	α 7 პურული*) ha	β შერია	γ საკვები ბალახები	δ მდელოები	
0.5-მდე ha	57 834 7	10 667	8 139 1	29 370 3	48 176 5
0.5—2 ha	482 558 25	105 499	80 516 4	283 002 14	469 017 24
2—5	1 399 976 33	371 046	262 426 5	800 045 19	1 433 517 34
5—10	2 131 422 41	624 989	381 869 7	1 056 821 20	2 063 679 40
10—20	2 817 332 45	848 223	459 857 8 ⁽¹⁾	1 257 998 22 ⁽²⁾	2 566 078 44
20—100	4 504 778 59	1 384 181	720 375 9 ⁽³⁾	1 595 781 21 ⁽⁴⁾	3 700 337 48
100 და >	3 360 177 89	865 713	671 500 18	928 613 25	2 465 826 65
სულ	14 754 077 50	4 210 318	2 584 682 9	5 951 630 29	12 746 630 43
2-მდე ჰა					
2—20 ჰა					
20 და მეტი ჰა					

*) ყველა პირველი 7, მათ შორის შერიაც და ნარევი პურე
 (1) 7.9 (2) 21.8 $\Sigma = 29.6$
 (3) 9.4 (4) 20.8 $\Sigma = 30.2$

* იხ. ეს ტომი, გვ. 350—351, რ ედ.

საკეების შესახებ:

[ქვემოთ = 100 ცალ მთელ პირუტყვზე მსხვილფეხაზე გადაყვანით]

საბალახო			e+ღ+ი	ნარევი პურეული მარცვლოვნები+შაქრის კარხალი+კარტოფილი	საკეების მთელი ფართობი ბ+ყ+დ +ნარევი პურეული მარცვლოვნები
ე საკვლე საბალახო	ღ უხვი საძოვარი	ი უმნიშვნელო საძოვარი			
745	535	13 833	15 113 2	169 028	49 620 6
11 836	12 069	41 841	65 746 3	357 887	484 826 25
42 207	42 027	96 771	181 005 4	518 215	1 485 390 35
79 264	77 783	140 225	297 272 6	583 620	2 145 363 41
142 354	128 227	215 166	485 747 8	647 739	2 689 178 46
492 910	419 935	357 443	1 270 288 16	1 009 212	3 973 865 52
315 073	173 230	196 013	684 316 18	1 303 949	2 820 386 75
1 084 389	853 806	1 061 292	2 999 487 10	4 589 650	13 648 628 46
					534 446
					6 319 931
					6 794 251

ული მარცვლოვნებიც*.

ცხრილებში მე-3 და მე-4 სვეტები აღნიშნულია, როგორც აქ, ხოლო ტექსტში მე-3 სვეტს ეწოდება: landwirtschaftlich benutzte Fläche*

1895:	სასოფლო-სამეურნეო საწარმოები	მთელი ფართობი	სასოფლო-სამეურნეო ფართობი საერთოდ (ბოსტანებისა და კენკრებისა)	სახნავი, მღელი, საბალახო და სხვა (ბოსტანებისა და კენკრების გამოკლებით) სას.-სამ. დასამუშავებელი ფართობი
$\frac{1}{2}$ —1 ha	676 215	617 416	462 711	430 351
1—2 ha	707 235	1 275 786	997 803	947 796
5—10 ha	605 814	5 355 138	4 233 656	4 168 205
10—20 ha	392 990	7 182 522	5 488 219	5 436 867
Σ	5 558 317	43 284 742	32 517 941	32 062 491

100 მეურნეობაზე მოდის იჯარით აღებული მიწიანად		100 ჰა ფართობზე მოდის იჯარით აღებული მიწა	
1895	1882	1895	1882
51.88	49.94	24.79	27.71
49.55	44.79	15.93	14.81
35.91	31.41	8.17	7.26
22.82	19.08	7.30	7.09
37.68	36.77	19.18	22.39
46.91	44.02	12.98	12.88

* — სასოფლო-სამეურნეო დასამუშავებელი ფართობი. რ ე დ.

1895

	მეურნეობებიდან აქვთ:				მთელი ფართობიდან მოლის	
	მხოლოდ საკუთარი მიწა	მხოლოდ იჯარით აღებული მიწა	ნახევარზე მეტი იჯარით აღებული მიწა	ნახევარზე ნაკლები	საკუთარი მიწა კა	იჯარით აღებული მიწა კა
2-მდე ha	1 009 126	831 107	377 190	463 510	1 575 672	598 851
2—5	443 268	47 185	95 745	360 663	3 364 418	659 894
5—10	323 420	12 194	36 686	197 422	4 726 447	550 978
10—20	261 101	7 513	14 256	90 597	6 626 528	473 903
5—20	584 521	19 707	50 942	288 019	11 352 975	1 024 881
20—100	208 674	9 969	8 202	45 558	12 102 060	960 200
100 და >	15 401	4 991	1 229	3 193	8 875 255	2 116 215
Σ	2 260 990	912 959	533 308	1 160 943	37 270 380	5 360 041

რაც შეეხება sonstiges Land-ს*, იგი 1895 წელს მოცემულია 4 ქვესახით (Deputat-, Dienst-, Gemeinde-**, სამონახევრეო), რომელთა მოყვანა არა ღირს.

	%	%	%	%	%	%
2-მდე	31.18	25.68	11.65	14.32	65.22	24.79
2—5	43.82	4.64	9.42	35.49	81.23	15.93
5—20	58.52	1.97	5.10	28.84	90.55	8.17
20—100	74.08	3.54	2.91	16.17	91.98	7.30
100 და >	61.45	19.92	4.90	12.74	80.45	19.18
Σ	40.68	16.43	9.59	20.89	86.11	12.38

* — დანარჩენ მიწას. რ ე დ.

** — სადეპუტატო, სასამსახურო, სათემო. რ ე დ.

1895	A 1 სოფლის მეურნეობა		A 2-6 მეხოსტანობა, მე- ბაღურობა, და სხვ.		B პრეწველობა		C 1-10 კაპრობა		C 11-21 ტრანსპორტი და კავშირგაბმულობა		C 22 სამიკრტნი სარეწი და სხვ.	
	-ნმსინსაგდებ	საგანსაგდებ	-ნმსინსაგდებ	საგანსაგდებ	-ნმსინსაგდებ	საგანსაგდებ	-ნმსინსაგდებ	საგანსაგდებ	-ნმსინსაგდებ	საგანსაგდებ	-ნმსინსაგდებ	საგანსაგდებ
< 2 ha	564 077	689 523	24 163	52 329	534 323	742 768	105 018	12 234	23 539	94 882	41 971	772
2-5	733 813	25 212	4 573	10 602	121 263	44 479	17 315	419	6 432	6 146	16 308	53
5-20	906 786	2 066	2 286	4 476	44 204	3 588	7 519	99	2 818	729	12 715	11
20-100	270 931	148	592	194	4 320	111	787	5	197	24	1 209	-
100 და >	23 523	88	132	4	180	4	43	-	8	-	14	-
	2 499 130	717 037	31 751	67 605	704 290	790 950	130 682	12 757	32 994	101 781	72 217	836
5-10	538 417	1 822	1 567	2 386	33 123	3 252	5 541	75	2 132	655	8 872	6
10-20	368 369	244	719	2 090	11 081	336	1 978	74	686	74	3 843	5

1895	D	არაფრანკული სანადგო	ფრანკული სანადგო	Σ	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	დაზოგადებული				დაზოგადებული			
									საფრანკო სანადგო		საფრანკო სანადგო		საფრანკო სანადგო		საფრანკო სანადგო	
									საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო	საფრანკო სანადგო
< 2 ha	35 988	314 780	3 236 367	588 240	704 851	1 628 496	314 700	416 983	1 470 094	18 888	57 039	613 596	18 888	57 039	613 596	
2—5	685	29 013	1 016 318	738 391	1 161 318	87 596	29 013	546 361	1 187 452	437	481	24 294	437	481	24 294	
5—20	64	11 443	998 804	909 072	67 256	11 033	11 443	768 440	1 138 346	205	54	1 807	205	54	1 807	
20—100	—	3 249	281 767	271 523	6 513	482	3 249	247 037	23 894	142	—	6	142	—	6	
100 და >	—	1 065	25 061	23 655	245	96	1 065	17 986	5 537	88	—	—	88	—	—	
	36 737	359 550	5 558 317	2 530 881	1 940 183	1 727 703	3 595 550	1 996 807	502 323	19 760	57 574	639 703	19 760	57 574	639 703	
5—10	52	7 914	—	—	—	—	—	444 417	94 000	110	45	1 667	110	45	1 667	
10—20	12	3 529	—	—	—	—	—	324 023	44 346	95	9	140	95	9	140	

შემოწმებულია *statistik des Deutschen Reichs*-ის მიხედვით, Bd. 112 (რაც სწო-
ბო არ არის, ჩასმულია |-----| -ში)
შეღარებისათვის ვიღებ 1882 და 1895 წწ. მოგვარ მონაცემებს Handwörterbuch-იდან (1909,
3. A.), I, S. 245—246*:

	< 2 ha	2—5	5—20	20—100	100 და >	Σ
მეურნეობაა რიცხვი						
1882: %	3 061 831 58.03%	981 407 18.80%	926 605 17.58%	281 510 5.31%	24 991 0.47%	5 276 344 100%
1895	3 235 169 58.22	1 016 239 18.28	989 701 17.97	281 734 5.07	25 057 0.45	
1895	3 236 367	1 016 318	998 804	281 767	25 061	5 558 317
1907:	58.23 58.9	18.28 17.5	17.97 18.6	5.07 4.6	0.45 0.4	100% 100
მთ აქვთ	1 825 938 5.73	3 190 203 10.01	9 158 398 28.74	9 908 170 31.09	7 286 263 24.43%	31 868 972 100%
სას.-სამ. დასა- მუშავებელი ფართობი						
1895	1 807 870	3 285 720	9 720 935	9 868 367	7 829 007	
1895	5.56 1 808 444	10.11 3 285 984	29.80 9 721 875	30.35 9 869 837	24.08% 7 831 801	100% 32 517 941
1907	5.4	10.4	32.7%	29.3%	22.2%	100%

	1882	2 159 358	3 832 902	11 492 017	12 415 463	10 278 941	40 178 681
		5.37	9.54	28.60	30.90	25.59	100%
მთელი ფართობი	1895	2 415 914	4 142 071	12 537 660	23 157 201	11 031 896	43 284 742
		5.58	9.57	28.96	30.40	25.49	100%
	1907	5.8	10.0	31.9	29.3	23.0	100%

1882:

მეურნეობა- თა რიყები	მთელი მათი ფარ- თობი კექტორობით	სასოფლო-სამე- ურნეო ფართობი
5—10	4 780 980	3 906 947
10—20	6 711 037	5 251 451

დასამუშავებელი ფართობები მთავარ კულტურათა ჯგუფების მიხედვით (ჰა და %):

(ibidem 249)

	მარცხენი და პარკოს- ნები	ძირხეკენები	საკეპი ბაღახები	საკეპო კულტურები	სკველე საბა- ლახი და ანული
Deutsches Reich	15 992 120	4 237 661	2 519 375	261 090	2 760 347
[Handwörterbuch der Staatswissenschaften-დან]	60.9%	16.2%	9.6	1.0	10.5%

NB 1895 წ. სტატისტი-
კაში არ არის ნახა-
ვის (Ackerbau) განაწი-
ლება პურეულის მიხე-
დვით, და ნახვიც კი
გამოყოფილი არ არის
landwirtschaftlich be-
nutzte Fläche-დან.

* — „სოციალურ-პოლიტიკური ენციკლოპედია“ (1909 წ. 3. A.), I, გვ. 245—246. რეღ.

უფრო რაციონალურად დაყოფილი ცხრი

	მეურნეობათა რიცხვი	მუშები (12. \I. 1907)			მათ შორის დროებითი მუშები		
		სულ	ოჯახიანი	დაქორწილებული	სულ	ოჯახიანი	დაქორწილებული
0.5-მდე ha	2 084 060	2 014 307	1 826 985	187 322	1 160 291	1 011 510	148 781
0.5-2 ha	1 294 449	2 338 745	2 024 920	313 825	1 043 897	796 826	246 971
2-5 ha	1 006 277	2 913 877	2 502 566	411 311	834 757	554 367	280 390
5-10 ha	652 798	2 491 337	2 003 633	487 704	596 706	330 328	268 378
10-20 ha	412 741	2 104 521	1 392 654	711 867	498 304	199 139	299 165
20-100 ha	262 191	2 088 433	832 619	1 236 814	516 354	115 288	401 088
100 და > ha	23 566	1 237 329	38 231	1 199 098	403 417	4 092	399 325
სულ	5 736 082	15 169 549	10 621 608	4 547 941	5 053 726	3 011 630	2 042 088
ჯგუფები		საშუალო 1 მეურნეობაზე (მუშათა რიცხვის მიხედვით დანაწილებული თანხა)					
< 0.5		1.3	1.2	0.1			
0.5-2		1.8	1.7	0.2			
2-5		2.9	2.9	0.4			
5-10		3.8	3.1	0.7			
10-20		5.1	3.4	1.7			
20-100		7.9	3.2	4.7			
100 და >		52.3	1.6	50.9			
Σ		3.6	2.1	0.9			
2-მდე ha	3 378 509	4 353 052 1 324 193	3 851 805	501 147			395 752
2-20	2 071 816	7 509 735 3 655 513	5 898 653	1 810 882			845 933
20 და >	285 757	3 306 762 1 868 122	870 850	2 435 912			800 411

ფანქრით == მათ შორის კაცები**

* ცხრილს ზემოთ ხელნაწერში ფანქრით მიწერილია: „სამეურნეობები
 ** ლენინის ეს შენაშენა ეხება ქვედა ციფრებს მე-2 სვეტში, პირველ სამ

ლების შედგენის ცდა:

მეურნეობები მათში დასაქმებულ მუშათა მთელი რიცხვის მიხედვით

მუშათა მაქსიმუმი	მათ შორის დროებითა	1—3 მუშა			4—5 მუშა		
		მეურნეობათა რიცხვი	მუშათა რიცხვი	აგრეთვე მაქსიმუმი	მეურნეობათა რიცხვი	მუშათა რიცხვი	აგრეთვე მაქსიმუმი
2 613 590	748 064	1 451 952	1 909 576 477 726	2 352 229	19 644	82 823 34 269	93 014
3 052 997	961 223	1 100 624	1 890 699 604 490	2 477 627	81 584	346 013 151 820	396 563
3 650 514	1 017 027	736 510	1 692 607 750 403	2 218 214	222 679	948 215 449 854	1 107 537
3 210 172	985 213	308 550	799 896 401 716	1 153 062	274 771	1 190 772 590 891	1 466 802
2 860 082	1 054 726	79 796	215 288 118 100	392 231	200 753	899 958 467 410	1 239 495
2 875 384	1 207 037	11 714	31 278 19 443	75 589	57 167	262 202 150 793	441 452
1 469 685	631 881	143	273 212	3 056	158	733 500	2 377
19 732 424	6 604 971	3 689 289	6 539 897 2 372 090	8 672 008	856 756	3 730 716 1 845 537	4 747 240
			%			%	
			94.8			4.1	
			80.9			14.8	
			58.1			32.5	
			32.1			47.8	
			10.2			42.8	
			1.8			12.8	
			0.8			0.1	
5 686 587		2 552 576	3 800 275	4 829 856	101 228	428 836	489 577
9 720 768		1 124 856	2 707 871	3 763 507	698 203	3 038 945	3 813 834
4 345 089		11 857	31 551	78 645	57 325	262 935	443 829

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

=5 012 140" და „Σ (maximum) = 19 507 799"• რ ე დ.

გრაფაში ქვემოდან. ხელნაწერში ეს ციფრები მიწერილია ფანქრით. რ ე დ.

[გაგრძელება]

მეურნეობები მათში დასაქმებულ მუშათა მთელი რიცხვის მიხედვით

(აბსოლუტური ციფრები: გვ. 7)*
ქალაქის მუშათა მთელი რიცხვის მიმართ

	6 ლა მეტი მუშა			მუშათა რიცხვის მიხედვით განაწილებული მეურნეობების უკმა			სულ	ოპანი	დაქირაველები
	მეურნეობათა რიცხვი	მუშათა რიცხვი	აგრეთვე შაკის-მუში	მეურნეობათა რიცხვი	მუშათა რიცხვი	აგრეთვე შაკის-მუში			
0,5-მდე ha	2 504	21 908 10 348	26 817	1 474 100	2 014 307	2 472 060	74,1	76,2	53,2
0,5-2 ha	12 924	102 033 45 540	117 254	1 195 132	2 338 745	2 991 444	65,7	68,1	50,3
2-5 ha	35 669	272 975 130 368	310 602	994 858	2 913 877	3 636 353	54,4	54,7	51,6
5-10 ha	67 458	500 669 247 276	586 402	650 779	2 491 337	3 206 266	50,2	49,9	51,9
10-20 ha	131 391	989 275 499 495	1 226 351	411 940	2 104 521	2 858 077	48,4	46,9	49,9
20-100 ha	192 915	1 775 953 969 662	2 357 151	261 796	2 069 433	2 874 192	44,9	44,7	45,9
100 ლა > ha	23 234	1 236 323 727 512	1 463 974	23 535	1 237 329	1 469 407	41,0	26,2	41,0
სულ	466 095	4 899 136 2 630 201	6 088 551	5 012 140	15 169 549 6 847 828	19 507 799	54,8	58,2	46,9
ჯგუფები		მუშის 0,7 განაკვეთი- ბელ მუშათა ჯამის მიხედვით	მუშის საბულო რიცხვი მეურნეობებზე						
< 0,5		1,1	8,7						
0,5-2		4,9	7,0						
2-5		9,4	7,7						
5-10		20,1	7,8						
10-20		47,0	7,5						
20-100		85,9	9,2						
100 ლა >		99,9	53,2						
Σ			10,8						
2-მდე ha	15 428	123 941	144 071	2 669 232	4 353 052	5 463 504			
2-20	234 518	1 762 919	2 123 355	2 057 577	7 509 735	9 700 696			
20 ლა >	216 149	3 012 276	3 821 125	285 331	3 306 762	4 343 599			

* იხ. ეს ტომი, გვ. 334. რ ე ლ.

			BA 1 და BA 2-6	B და C	გვ. 13-14** აღნიშნული წითელი ფანქრით	E, F, H და K
	(გვ. 2)* მეურნეობა- თა რიცხვი- დან გარე- მეურნეობე- ბია	მეურნეო- ბათა მთელი რიცხვი	დამოუკი- დებელი მიწათმო- კმენი	დამოუკი- დებელი მრეწველე- ბი, ხელო- სნები, ვა- ჭრები, etc.	დაქირავე- ბული მუშები	მოსამ- სახე- რები, სხვადა- სხვა და გაურკვე- ველი
მათ შორის მეპატრონეები მთავარი მოსაკმეობით						
0.ა-მდე ha	1 994 894	2 084 060	97 153	363 810	1 287 312	335 785
0.ა-2	925 225	1 294 449	377 762	277 735	535 480	103 472
2-5	287 372	1 006 277	723 263	151 669	104 251	27 094
5-10	63 532	652 798	590 416	46 246	9 918	6 218
10-20	21 037	412 741	391 769	14 918	3 169	2 885
20-100	7 530	262 191	254 288	5 293	583	2 027
100 და >	456	23 566	22 772	279	154	361
სულ	3 300 046	5 736 082	2 457 423	859 950	1 940 867	477 842
2-მდე ha	2 920 119	3 378 509	474 915		1 822 792	
2-20	371 941	2 071 816	1 705 448		117 338	
20 და >	7 986	285 757	277 060		737	

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

* იხ. ეს ტომი, გვ. 326. რ ე დ.
 ** იხ. ეს ტომი, გვ. 346-348. რ ე დ.

[გაგრძელება]

სასოფლო-სამეურნეო მანქანების ხმარება:
(ქვემოთ: 100 მეურნეობაზე)

	მეურნეობების რიცხვის მიხედვით (მეურნეობების რიცხვი მეურნეობის, როგორც საერთო, მაგნიტით სარგებლობდნენ)	A სექტორის უამში	საკუთარი მანქანების რიცხვი					მსხვილფეხაზე გადაყვებით (გვ. 21)* მოქალი პირუტყვი	მსხვილფეხაზე გადაყვებით (გვ. 21)* მოქალი პირუტყვი
			საკუთარი მანქანების რიცხვი	საკუთარი მანქანების რიცხვი	საკუთარი მანქანების რიცხვი	საკუთარი მანქანების რიცხვი	საკუთარი მანქანების რიცხვი		
			მანქანების რიცხვი	მანქანების რიცხვი	მანქანების რიცხვი	მანქანების რიცხვი	მანქანების რიცხვი	მანქანების რიცხვი	
0,1-მდე ha	18 466 0,1% ⁰	20 660	457	444	684	1 585	826 1 6 3	2 663	
0,1-2	114 986 8,1% ⁰	129 163	2 676	10 405	10 550	23 631	1 922 168	10 110	
2-5	325 665 32,3% ⁰	379 343	15 338	116 297	53 328	184 963	4 243 647	24 077	
5-10	419 170 64,2% ⁰	5 67 766	65 102	250 490	82 903	398 495	5 141 657	23 732	
10-20	353 366 85,6% ⁰	635 934	176 900	253 227	92 564	522 691	5 819 122	17 855	
20-100	243 365 95,8% ⁰	602 464	282 430	187 317	78 556	548 303	7 662 750	11 920	
100 და >	22 957 97,4% ⁰	89 273	112 396	9 746	6 897	129 039	3 764 098	7 535	
სულ	1 497 975 26,1% ⁰	2 424 603 7543	655 299	827 926	325 482	1 808 707	29 380 405	97 872	
2-მდე ha	133 452					25 216	2 749 131	12 773	
2-20	1 098 201					1 106 148	15 204 426	65 664	
20 და >	266 322					677 342	11 426 848	19 455	

* იხ. ეს ტომი, გვ. 364. რ ე დ.
** იხ. ეს ტომი, გვ. 344-345. რ ე დ.

Oesterreichische Statistik LXXIII. Band, 1. Heft. *Oesterreich*. Landwirtschaftliche Betriebszählung 3. VI. 1902*

იხ. ყველაფერი ეს და უფრო დაწვრილებით შავ რგვეულში¹⁰⁹.

მთელი იპურიის ჯამი	A. წმინდა ოჯახური მემურნობები:		მემურნობაში მოქმედ პირთა რიცხვი:						
	1. მუშაობაში მონაწილეობს მხოლოდ მფლობელი	2. მუშაობაში მონაწილეობენ ოჯახის წევრები	საერთოდ	a) მფლობელი	b) ოჯახის წევრები	c) მოსამსახურენი	d) ზედმეტი პერსონალი	e) მსახურნი	f) დღური მუშები
ს უ ლ	547 107	1 677 830	9 070 662	3 424 016	4 389 405	12 294 57	657 942	766 244	544
—0, 3 კა	343 860	181 323	676 495	378 485	285 573				
0, 5 — 1 ..	369 464	227 109	846 265	427 081	401 905				
1 — 2 ..	561 897	379 991	1 477 786	662 367	775 754				
2 — 5 ..	732 415	545 274	2 454 298	954 844	1 384 305				
5 — 10 ..	383 331	227 476	1 412 013	476 644					
10 — 20 ..	242 293	91 456	1 044 972	325 083					
20 — 50 ..	127 828	1 441	706 665	171 126					
50 — 100 ..	17 372	1 299	126 291	17 791					
100-ზე მეტი ..	17 889	300	325 894	10 595					

* ავსტრიის სტატისტიკა. LXXIII ტომი, 1-ლი ნაკვეთი. ავსტრია. 1902 წლის 3 ივნისის სასოფლო-სამეურნეო აღწერა. რედ.

22-ე გვერდზე მოთავსებული ცხრილის გამო*.

აღებულია იგი 202-ე ტომიდან, ცხრილი 1.

ცხრილში მე მაქვს ორი შეცდომა: შემთხვევით გადასმულია მე-7 და მე-8 სვეტები. ეს ერთი.

შემდეგ, მე-8 სვეტში გადაწეულია ციფრები**. ორივე შეცდომა აღნიშნულია.

ცხრილი განეკუთვნება მოსაქმეობის I ჯგუფს (მოსაქმეობის გვარეობა A 1) = სოფლის მეურნეობა, სოფლის მეურნეობაში გამოსაყენებელ ცხოველთა მოშენება, მერძევეობა, სარძევე პუნქტი, სასოფლო-სამეურნეო მეღვინეობა, მეხილეობა, მებოსტნეობა, მეთამბაქოეობა და ა. შ. (გვ. 5) (მოსაქმეობის გვარეობა A 1)

„A და ა. შ. მოსაქმეობის დანაყოფებში (გვ. 4) აღნიშნული არიან:

a) დამოუკიდებელნი, აგრეთვე ხელმძღვანელი მოსამსახურეები და საწარმოს სხვა ხელმძღვანელები; b) არახელმძღვანელი მოსამსახურეები, საერთოდ მეცნიერულად, ტექნიკურად და კომერციულად განათლებული ადმინისტრაციული და მეთვალყურე პერსონალი, აგრეთვე მოანგარიშე და კანტორის პერსონალი; c) სხვა თანაშემწეები, შეგირდები, ფაბრიკის დაქირავებული და დღიური მუშები, მათ შორის მრეწველობაში დასაქმებული ოჯახის წევრები და მსახურანი“ (გვ. 4).

„მოსაქმეობის I A ჯგუფში (მოსაქმეობის გვარეობა A 1) აღნიშნული არიან:

A 1) მფლობელნი, თანამფლობელნი; A 2) მოიჯარეები, მემკვიდრეობითი მოიჯარეები; A 3) ხელმძღვანელი მოსამსახურეები, წარმოების სხვა ხელმძღვანელები; B 1) მოსამსახურეები მეურნეობაში, აგრეთვე პრაქტიკანტები, შეგირდები; B 2) ზედამხედველობის პერსონალი; B 3) მოანგარი-

* — იხ. ეს ტომი, გვ. 368. რედ.

** — ხელნაწერში მე-8 სვეტში ციფრები თავდაპირველად გადაწეული იყო 1—5-იანი ჯგუფების გრაფებში. ამ ტომში მათი განლაგება აღდგენილია ლენინის მოთხოვნის მიხედვით (იხ. გვ. 369). რედ.

შე და კანტორის პერსონალი; C 1) ოჯახის წევრები, დასაქმებულნი სახლის მეთაურის მეურნეობაში; C 2) სასოფლო-სამეურნეო მოჯამაგირეები—კაცები და ქალები; C 3) სასოფლო-სამეურნეო მუშები, დღიური მუშები, რომლებიც საკუთარ ან იჯარით აღებულ მიწას ამუშავებენ; C 4) სასოფლო-სამეურნეო მუშები, დღიური მუშები, რომლებიც არ ამუშავებენ არც თავის, არც იჯარით აღებულ მიწას, მაგრამ ამუშავებენ სხვა მიწას; C 5) სასოფლო-სამეურნეო მუშები, დღიური მუშები, რომლებიც არავითარ მიწას არ ამუშავებენ“ (გვ. 5).

ამოწერილი არა მაქვს I B მოსაქმეობის ჯგუფები = მე-ბოსტნეობა და მეცხოველეობა (მოსაქმეობის გვარეობა A 2, A 3); II A სატყეო მეურნეობა და ნადირობა (მოსაქმეობის გვარეობა A 4) და II B თევზჭერა (მოსაქმეობის გვარეობა A 5, A 6), რომლებიც I A-სთან ერთად შეადგენენ მოსაქმეობის A დანაყოფს. მოსაქმეობის ამ დანაყოფში მოცემულია A, B, C ჯამები, მაგრამ A 1—3, B 1—3, C 1—5 და უცოდლად.

დაწერილია 1910 წ. სექტემბერში—
1913 წ. ივნისზე გვან.

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით

**გერმანიის 1907 წ. 12 ივნისის
სასოფლო-სამეურნეო აღწერის
მონაცემების დამუშავების გეგმა ¹¹⁰**

კაპიტალიზმი გერმანიის მიწათმოქმედება-
ში. გერმანიის მიწათმოქმედების ეკონომი-
კა 1907 წ. აღწერის მონაცემების მიხედვით.

სოფლის მეურნეობის კაპიტალისტური წყობილება გერ-
მანიაში 12. VI. 1907-ის აღწერის მიხედვით

შემდეგი ძირითადი ჯგუფები საკითხებისა (respective* თე-
მებისა) 12. VI. 1907-ის (landwirtschaftlichen)** აღწერის
დამუშავებისას

გვ. 1—8 ¹¹¹

1. 0. შესავალი. საკითხის საერთო და-
ყენება: „ფართობები“. მონაცემების Σ
გარჩევა მაქვს.

(I. 8—20)

2. 1. ძირითადი ჯგუფები.

§ I. (გვ. 8—20).

პროლეტარული, — გლეხური, — კაპი-
ტალისტური. 3 ჯგუფის თანაფარდობა.

„სოფლის მეურ-
ნეობათა ვ ძი-
რითადი ჯგუფი
გერმანიაში“

§ II. პროლეტარუ-
ლი მეურნეობები.
(20—30)

ამ დაჯგუფების მნიშვნელობა. მისი
სისწორის Beweis***.

* — შესაბამისად. რ ე დ.

** — (სასოფლო-სამეურნეო). რ ე დ.

*** — დამატკიცებელი საბუთი. რ ე დ.

- § III. (30—40)• 3. დაქირავებულ შრომა.
 § IV. (40—50) (4. 2. ქალთა და ბავშვთა შრომა. წვრილი
 I + II 1 წარმოების „Privilegium odiosum“*.
 § V (50—59) 5. 3. მუშახელი versus სას.-სამ. ფართობი
 და პირუტყვის რაოდენობა. (Vergue-
 dung** წვრილ წარმოებაში)
 § VI (60—73) 6. 4. მანქანები (შეად. უნგრეთის სტა-
 § VII (73—87). ტისტიკას¹¹²).

7. 5. პირ-

}	პირუტყვის რაოდენობის გადიდებ- ბა. პირუტყვის	Ergo,
	მფლობელთა რაოდენობის შემცირება.	პრო- ცის ზრდა

შედარება დანიის მონაცემებთან (confer**** ჰოლანდიისა და შვეიცარიის)

9. 6. მეპატრონეთა Hauptberuf***** (შეად. 1895 წელს)¹¹³ (Nebenbetriebe*****).

ლა-

}	NB
	ამერიკის და რუსეთის სტატისტიკა

10. 7. ოჯახური, ოჯახურ-კაპიტალისტური და კაპიტალისტური მეურნეობები მუშათა რიცხვის მიხედვით.

6 bis 8. ტექნიკური წარმოებანი.

8. 9. Benutzung***** მიწისა. [პირუტყვის რაოდენობა versus საკვებები ფართობი. შეად. დრეკსლერი¹¹⁴ და უნგრეთის სტატისტიკა.]

* — „წყვეული პრივილეგია“. რ ე დ.

** — ფლანგვა. რ ე დ.

*** — ეს ხაზი ხელნაწერში გაკეთებულია წითელი ფანქრით. იგი ნიშნავს, რომ აქამდე გერმანიის სას.-სამ. აღწერის მონაცემების დამუშავების გეგმა ლენინს გამოყენებული აქვს თავის სტატიაში „თანამედროვე მიწათმოქმედების კაპიტალისტური წყობილება“ (სტატია I). რ ე დ.

**** — შეადარე. რ ე დ.

***** — ძირითადი მოსაკმეობა. რ ე დ.

***** — გარესაწარმოები. რ ე დ.

***** — გამოყენება. რ ე დ.

{ ამერიკის და
რუსეთის
სტატისტიკა }

10. სოფლის მოსახლეობა *Stellung im Betrieb* *-ის მიხედვით (მონაცემები შესადარისი არ არის).
11. *Weinbaubetriebe*. (Nil საინტერესო) **.
11. 12. შედარება 1895 წელთან. საშუალო (გლეხურ) მეურნეობათა ზრდა. *Viehwirtschaft* ***-ზე გადასვლა.
- 1) ამერიკის სტატისტიკა, დაჯგუფების შესახებ,
 - 2) დანიისა } პირუტყვის კონცენტ-
 - 3) შვეიცარიისა } რაციის შესახებ,
 - 4) უნგრეთისა იარაღების შესახებ
 - 5) რუსეთისა კოოპერაციების შესახებ.

შეორე სტატისტიკის დარჩა თემები:

8. მესაქონლეობა. რაოდენობის გადიდება მეპატრონეთა შემცირებისას = ექსპროპრიაცია. შეადარე დანიისა და შვეიცარიის მონაცემებს.
9. პირუტყვის საკვები. შეად. საკვებ ფართობს (შეად. Drechsler).
10. *Haupt- und Nebenberuf* ****. არამიწათმოქმედნი და ნახევრადმიწათმოქმედნი. შეად. 1895 წ.
11. ოჯახური, ოჯახურ-კაპიტალისტური და კაპიტალისტური მეურნეობები. სამი ძირითადი ჯგუფი.
12. შეად. 1895-ს. **NB**: ამერიკის სტატისტიკა 2 ჯგუფის შესახებ.

* — წარმოებაში მდგომარეობის მიხედვით. რ ე დ.

** — მეღვინეობის მეურნეობები. (არაფერია საინტერესო). რ ე დ.

*** — მესაქონლეობის მეურნეობაზე. რ ე დ.

**** — ძირითადი მოსაქმეობა და გარემოსაქმეობა. რ ე დ.

ცხრილები: (I სტატიაში¹¹⁵)

- 1) გვ. 19 — 3 ძირითადი ჯგუფი (და დაქირავებული შრომა) —
- 2) გვ. 31 — რიცხვი (ოჯახიანი და დაქირავებული) მუშებისა 1 მეურნეობაზე 7 ჯგუფის მიხედვით
- 3) გვ. 38 — % დროებითი მუშებისა 7 ჯგუფის მიხედვით
- 4) გვ. 42 — % ქალებისა 7 ჯგუფის მიხედვით
- 5) გვ. 45 — % ბავშვებისა 7 ჯგუფის მიხედვით —
- 6) გვ. 52 — მეურნეობათა საშუალო ოდენობა და 1 მუშაზე 7 ჯგუფის მიხედვით
- 7) გვ. 62 — მანქანები (% , რიცხვი საკუთარი მანქანებისა და %) 7 ჯგუფის მიხედვით
- 8) გვ. 69 — დაქირავებული შრომა და მანქანები (3 ჯგუფი)
- 9) გვ. 79 — გუთნები Betrieb-ში — 8 ჯგუფი —
- 10) გვ. 86 — % მანქანების მოხმარების შემთხვევებისა 1882, 1895, 1907 წლებში 7 ჯგუფის მიხედვით

დაწერილია 1910 წ. სექტემბერში —
1913 წ. ივნისზე გვიან

პირველად დაბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

დანის სტატისტიკა¹¹⁶

Danmarks Statistik.

მე მქონდა
უკანასკნელი
5 (1-1)
1888 — 1909

Kreaturholdet (Bétail): 1838: Statistisk Tabelværk. Ældste Række, 5 Hæfte. -- 1861: ibidem 3 Række, 3 Bind. -- 1866: ibidem 3 Række, 10 Bind. -- 1871: ibidem 3 Række, 24 Bind. -- 1876: 4 Række, Litra C. № 1. -- 1881: 4 Række, Litra C. № 3. -- 1888: 4 Række, Litra C. № 6. -- 1893: 4 Række, Litra C. № 8. -- 1898: 5 Række, Litra C. № 2 (und «Statistiske Meddelelser», 4 Række, 5 Bind, 4 Hæfte). -- 1903: „Statistiske Meddelelser“, 4 Række, 16 Bind, 6 Hæfte. -- 1909: „Statistisk Tabelværk“, 5 Række, Litra C. № 5*.

* დანის სტატისტიკა. პირუტყვი: 1838: სტატისტიკური ცხრილები, უძველესი სერია, მე-5 ნაკვეთი. -- 1861: იქვე მე-3 სერია, მე-3 ტომი. -- 1866: იქვე მე-3 სერია, მე-10 ტომი. -- 1871: იქვე მე-3 სერია, 24-ე ტომი. -- 1876: მე-4 სერია, ლიტერა C. № 1. -- 1881: მე-4 სერია, ლიტერა C. № 3. -- 1888: მე-4 სერია, ლიტერა C. № 6. -- 1893: მე-4 სერია, ლიტერა C. № 8. -- 1898: მე-5 სერია, ლიტერა C. № 2 (და „სტატისტიკური ცნობები“, მე-4 სერია, მე-5 ტომი, მე-4 ნაკვეთი). -- 1903: „სტატისტიკური ცნობები“, მე-4 სერია, მე-16 ტომი, მე-6 ნაკვეთი. -- 1909: „სტატისტიკური ცხრილები“, მე-5 სერია, ლიტერა C. № 5. რედ.

პირუტყვის რაოდენობა დანიაში:

	რქიანი პირუტყვი (ცალი)	სულ პირუტყვი მსვლელები-ზე გადამყვანი (ცალი)	მოსახლეობა:	რაოდენობა მუდრეობი-ბისა, რქიანი პირუტყვი რომ ჰყავთ	ფორანები	სხვა ეტლები	წყვილ-ცხენა მუდრეობიანი	1898. S. 13 * პირუტყვის უნიფიკაცია (ცხენი = 3; რქიანი პირუტყვი = 1; ცხენი = 1/6; ღორი 1/4)	1898 S. 25* მოსახლეობა (დაახლოებით) სასოფლო ოლქები	სულ მეურნეობები	მიელი მათი რქიანი პირუტყვი (ცალი)
1838:	854 726	1 565 538						2 162 707			
1861:	1 118 774	1 856 041						2 464 768			
1871:	1 238 898	2 008 606	1 811 000					2 606 293			
1881:	1 470 078	2 278 135	1 999 000	176 452				2 902 718	1 411 547		
1888:	1 459 527	2 338 042	2 140 000	177 186	265 775	123 305	136 534	2 983 022	1 423 613		
1893:	1 696 190			179 800				3 343 148	1 444 700	278 673	1 744 797
1898:	1 744 797			180 641	292 703	159 330	143 875	3 563 975			
1903:	1 840 466			179 225				3 815 000			
1909:	2 253 982			183 643	327 003	206 076	166 531			274 248	2 218 350

1838—

1888: $\pm 70.78\% \pm 49.34\%$

1) 1 ცალი რქიანი პირუტყვი = 1; 1 ცხენი = $1\frac{1}{2}$; 1 ვირი = $\frac{1}{2}$; 1 ცხვარი და 1 თხა = $\frac{1}{10}$; 1 ღორი = $\frac{1}{4}$. სულ თხისა და ვირის ჩათვლელად. (1888, გვ. XVI).

(1903 წელს არ არის მონაცემები რქიანი
რიცხვი მეურნეობებისა

	1	2	3	4-5	6-8
1909:	9 167	16 785	19 092	31 273	32 710
1903:					
1898:	18 376	27 394	22 522	27 561	26 022
1893:	20 596	27 714	21 908	26 877	25 494
1888:	29 394	32 115	19 982	22 889	23 013

დანის 1909
Pages:

(S. 48*)

	მეურნეობები	%	მიწა %	რქიანი პირუტყვი %
<3.3 ha	101 124	42.2	2.6	4.9
3.3-9.9 ha	50 732	21.2	9.1	12.2
9.9-29.7 ha	55 703	23.3	31.2	35.2
>29.7 ha	31 916	13.3	57.1	47.6
	<u>Σ = 239 475</u>	<u>100.0</u>	<u>100.0</u>	<u>100.0</u>

პირუტყვის რაოდენობის შესახებ ჯგუფების მიხედვით).

ცალი რქიანი პირუტყვი თ :

10--14	15--29	30--49	50--99	100--199	200 და >	სულ
22 498	37 384	11 360	2 440	640	294	183 643.
20 375	30 460	5 650	1 498	588	195	180 641
19 802	29 865	5 335	1 447	594	168	
19 855	24 383	3 638	1 233	555	129	177 186

წლის სტატისტიკა

48*; 162

(პ. 162)
რიცხვი მეურნეობებისა,
რომელთაც ჰყავთ
რქიანი პირუტყვი

%

38 696 38%

49 558 98%

55 188 99%

31 781 99%

175 223 73%

რიცხვი რქიანი
პირუტყვისა
ცალობით

105 923

267 817

767 355

1 039 740

2 180 835

+ 4 738
179 961

+ 37 515
2 218 350

- ა) 3.3-მდე ha = etwa * პროლეტარები და ნახევრადპროლეტარები
- ბ) 3.3 — 9.9 ha = წვრილი გლეხები
- გ) 9.9 — 29.7 ha = მსხვილი გლეხები, გლეხური ბურჟუაზია
- დ) > 29.7 ha = კაპიტალისტური მიწათმოქმედება

	მეურნეობის %	მიწა %	რქიანი პირუტყვის %
α + β))	63.4	11.7	17.2
ბ))	13.3	57.1	47.6
γ + დ))	36.6	88.3	82.8%

რიცხვი მეურნეობებისა რქიანი პირუტყვის რაოდენობის მიხედვით

	1881	1888
1 — 3 ცალი	79 320	81 491
4 — 14	67 122	65 757
15 — 49	28 089	28 021
50 და მეტი	1 921	1 917
სულ	176 452	177 186

(Page 42*)					გაღივება ან შემცირება
რიცხვი მეურნეობებისა რქიანი პირუტყვის რაოდენობის მიხედვით	1898	%	1909	%	1898 — 1909
1—3 ცალი	68 292	37.8	45 044	24.5	— 34.0%
4—14	73 958	40.9	86 481	47.1	+ 16.9%
15—49	36 110	20.0	48 744	26.6	+ 35.0%
50 და >	2 281	1.3	3 374	1.8	+ 46.3%
Σ =	180 641	100.0	183 643	100.0	+ 1.7%

■ — დაახლოებით. რ. ე. დ.

რქიანი პირუტყვის შედარებითი რაოდენობა:

	(p. 18*)	
	1000 მცხოვრებზე	1000 კა-ზე
დანია.....	837 (682) ¹⁾	578 (38) ²⁾
გერმანია.....	330 (343)	382 (29)
რუსეთი.....	270 (292)	68 (5)

გერმანიაში 10—20 ha-ს მქონე მეურნეობებს ჰყავთ 33% დაქირავებული მუშებისა NB

1898

	მეურნეობათა რიცხვი ‰
უმიწოდ.....	4.82
< 1 Tönde Hartkorn*	52.49
1—4 " "	16.34
4 და > " "	10.89
	84.54
hartkorn inconnu **.....	16.46
	Σ = 100.80

1) ფრჩხილებში 1883 — 1888 წლების ციფრებია.

2) idem *par km²****

$$100 \text{ ha} = 1 \text{ km}^2$$

* — Hartkorn — მიწის ფართობის საზომი, რომლითაც განისაზღვრება მიწის გადასახადი აღებული მოსავლის რაოდენობის მიხედვით, Tönde = ტონა. 1 Tönde Hartkorn-ზე ნაკლები ნიშნავს: „ნაკვეთები, სადაც 1 ტონაზე ნაკლებ მოსავალს იღებენ“. რ ე დ.

** — გაურკვეველი ზომის ნაკვეთები. რ ე დ.

*** — იგივე კვადრატულ კილომეტრზე. რ ე დ.

რიცხვი ზეურნეობებისა
რეიანი პირუტყვის
რაოდენობის მიხედვით

1885		1888	1881		
147 584	50 და მეტი ცალი	1 917	1 921	--	4
2 671	15—49 „	28 021	28 089	—	68
144 913	4—14 „	65 757	67 122	—	1 365
87 621 ⁺	1—3 „	81 491	79 320	+	2 171
232 534			176 452		

დაწერილია 1910 წ. დეკემბერში—
1913 წ.

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ავსტრიის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა¹¹⁷

ამონაწერები

NB Oesterreichische Statistik, Band 83 (Band LXXXIII),
Heft 1. (1902)*.

ამ ტომის დასახელება: Ergebnisse der landwirtschaftlichen
Betriebszählung vom 3. Juni 1902 (etc). Wien 1909**.

ავსტრიის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა.

Oesterreichisches Statistisches Handbuch.

Band 27—1908 etc. (უკან)

Band 28^ა)—1909 (უკანასკნელი)

Ergebnisse der landwirtschaftlichen Betriebszählung vom
3. Juni 1902 (27. Band, S. 138) ***

		%
რიცხვი საწარმოებისა საერთოდ	2 856 349	100
„ წმინდა სას.-სამ. საწარმოებისა.	2 133 506	74.7
„ სასოფლო-სამეურნეო და სატყეო სა- წარმოებისა	713 382	25.0
„ წმინდა სატყეო საწარმოებისა	9 461	0.3
საწარმოს საშუალო ოდენობა ჰექტარობით:		
საერთო ფართობი =	10.5	ჰა
საწარმოო ფართობი =	9.9	„

*) Band 29--1910 (Wena 1911. 6 კრონი).

ა რ ა ფ ე რ ი სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკაზე. მხო-
ლოდ მითითებანი წინა წლებზე. }

არის მონაცემები მრეწველობის შესახებ. }

* — ავსტრიის სტატისტიკა, ტომი 83 (ტომი LXXXIII), ნაკვეთი 1.
(1902). რ ე ლ.

** — სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა 1902 წ. 3 ივნისის აღწერის
შედეგები (და სხვ.). ვენა 1909. რ ე ლ.

*** — ავსტრიის სტატისტიკური ცნობარი.

ტომი 27 — 1908 წ. და სხვ. (უკან)

ტომი 28 — 1909 წ. (უკანასკნელი)

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა 1902 წ. 3 ივნისის აღწერის შედე-
გები (27-ე ტომი, გვ. 138). რ ე ლ.

სასოფლო-სამეურნეო და სატყეო საწარმოები, რომ
მანქანათა გვა

რიცხვი საწარმოებისა მანქანების გამოყენე

	საერთოდ*)	2-მდე კა	2—100 ha 100 კა.ზე მეტი	
მანქანებო საერთოდ.....	947 111	139 548	796 811	10 752
ნამკასაკრელი.....	804 427	109 218	685 418	9 791
საწმენდა და სახარისხებე- ლი მანქანები.....	372 501	33 273	332 186	7 042
სალეწი მანქანა.....	328 708	10 089	310 316	8 303
სათესი მანქანა.....	75 331	3 580	66 208	5 543
სამსხვრევი მანქანა.....	45 117	9 073	33 682	2 362
ფოცხი და თივასაბრუნი..	14 326	76	9 859	4 391
სათიბი მანქანა.....	13 151	68	10 182	2 901
რძის ცენტრიფუგა.....	8 674	248	7 543	883
ძირხეუნების ამოსაღები მანქანა.....	6 175	205	4 720	1 250
სიმინდის სათოხნი.....	4 608	277	3 863	468
ნაკელის მოსაბნევი მანქანა	2 438	25	979	1 434
თვისა და ნამჭის წნეხი...	1 668	255	1 147	266
ორთქლის გუთანი.....	383	—	45	338
ვიწროლიანიდი.....	122	—	16	106

*) ყოველი 100 სა-
წარმოდან მანქანებს
იყენებდა.....

33.2

10.9

51.10

60.1

* ამ ცხრილის ციფრები აღებულია „Oesterreichische Statistik“-იდან ხევაი (S. 384) მოყვანილია მთლიანად, ხოლო მეორე ნახევარი (გვ. 385) წარ ცხრილებიდან. რ ე დ.

ლებიც სასოფლო-სამეურნეო მანქანებს იყენებენ:

რეობის მიხედვით:

ბის აღნიშვნით: დამუშავებულ ფართობიანად *

<u>2-5 ha</u>	<u>5-10</u>	<u>10-20</u>	<u>20-50</u>	<u>50-100</u>
<u>288 931</u>	<u>220 588</u>	<u>174 876</u>	<u>100 520</u>	<u>11 896</u>
248 163	190 237	149 706	87 038	10 274
87 271	92 355	95 292	52 322	4 946
43 142	76 744	109 982	72 595	7 853
6 592	11 993	25 450	19 840	2 333
9 216	7 417	8 403	7 475	1 171
155	417	2 134	5 511	1 642
261	575	2 530	5 616	1 200
562	799	2 488	3 246	448
608	904	1 498	1 356	354
490	698	1 321	1 113	241
54	97	183	406	239
250	248	276	284	89
1	—	4	19	21
—	3	1	5	7

სასოფლო-სამეურნეო და სატყეო საწარმოთა კლასიფიკაცია სა-
წარმოო ფართობის (განასხვავებთ მთელი ფართობისაგან, სა-
სოფლო-სამეურნეო ფართობისაგან, სახნავი და სამდელოე
ფართობისაგან და სხვ.) სიდიდის მიხედვით

(27. Band, S. 141)

	0,5-მდე ha	343 860	
	0,5 — 1 "	369 464	
	1 — 2 "	561 897	
	2 — 5 "	792 415	
	5 — 10 "	383 331	
	10 — 20 "	242 293	
	20 — 50 "	127 828	
	50 — 100 "	17 372	
	> 100 "	17 889	
ჩემი შეჯამე- ბულია	Σ	2 856 349	* 100— 200...8 099 200— 500...6 050 500—1 000...2 100 > 1 000...1 640

ფართობის მიხედვით არ არის საერთო დაჯგუფება, არის მხო-
ბე და საწარმოები < 100 ჰა-ზე (სა

ფართობი

	საწარმოთა რიცხვი	სახნავი მიწა	მდელოები	ბოსტნები	ვენახები
სულ.....	2 856 349	10 624 851	3 072 230	371 240	242 062
100 ჰა და მეტო	17 889	1 640 937	391 047	32 617	7 372
100-ჰა-ზე ნაკლები	2 838 460	8 983 914	2 681 183	338 623	234 690

* ეს დეტალური ციფრები 100 ჰა-ზე მეტო მიწის ფართობის ჯგუფების
28. Jahrgang, 1909 (S. 149). რედ.

** ქვემოთყვანილი ცხრილის მონაცემები აღებულია იქიდანვე, ე. ი.
და 142. რედ.

*** ამ ცხრილის მონაცემები აღებულია იქიდანვე, ე. ი. Österreichische

(27. Banb, S. 143)

	საწარმები სასოფლო- სამეურნეო ფართობის სიდიდის მიხედვით	%	საწარმოო ფართობის სიდიდის მიხედვით**	%
2 ჰა-ზე ნაკლები.....	1 322 565	46.5	1 275 221	44.8
2— 5 ჰა	810 225	28.5	792 415	27.7
5-- 20 „	613 290	21.8	625 624	21.9
20—100 „	89 342	3.1	145 200	5.1
100 ჰა-ზე მეტი.....	11 466	0.3	17 889	0.7
	<hr/>		<hr/>	
	2 846 888	100.0	2 856 349	100.0

ლოდ მონაცემები 100 და მეტი ჰა-ს მქონე საწარმოთა შესაწარმოო ფართობის მიხედვით) ***

ჰ ე კ ტ რ ო ბ ი თ :

საძოვრები	მთის საძოვრები	ტყე	ტბები, ჭაობები, ტბორები და მოუ- ხერხებელი მიწა	სულ
2 655 371	1 399 724	9 777 933	1 857 373	30 000 784
652 273	900 899	5 477 565	750 866	9 853 576
2 003 098	498 825	4 300 368	1 106 507	20 147 208

მიხედვით მოყვანილია Oesterreichisches Statistisches Handbuch-დან, Oesterreichisches Statistisches Handbuch-იდან, 27. Jahrgang, 1908, SS. 141 Statistisches Handbuch, 27. Jahrgang, 1908, SS. 146—147. რ ე დ.

(28. Band, S. 152)

საწარმოები მათი პირადი შემადგენლობისა და

	ფინანს საოჯახო საწარმოები	
	მარტო მფლობელებით	ოჯახის წევრებით
0.5-მდე ჰა	150 944	181 323
0.5— 1 „	115 117	227 109
1— 2 „	126 203	379 991
2— 5 „	114 833	545 274
5— 10 „	29 719	227 476
10— 20 „	8 565	91 456
20— 50 „	1 441	23 602
50—100 „	182	1 299
100-ზე მეტი	103	300
სულ	547 107	1 677 830

საწარმოო ფართობის სიდიდის მიხედვით:

საწარმოები აღამიანებით, რომლებიც ოჯახს არ ეკუთვნიან

რომლებშიც არ არიან მოსამსახურენი და კონტროლის პერსონალი				მოსამსახურეებითა და კონტროლის პერსონალით
მარტო მსახურებით	მარტო დღიური მუშებით	მსახურებითა და დღიური მუშებით	ზოგჯერ გარეშე მუშებითაც	
7 569	1 093	79	1 000	1 852
10 326	2 688	173	12 960	1 091
25 146	5 441	503	22 945	1 668
72 380	13 675	1 952	41 286	3 015
81 182	12 027	3 302	26 546	3 079
107 401	8 193	6 955	15 960	3 763
79 277	3 469	9 887	4 702	5 450
9 189	579	2 060	332	3 731
3 844	207	828	79	12 528
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
396 314	42 372	25 739	125 810	36 177

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

[გაგრძელება]

პირადი შემადგენლობა

	საერთოდ პირთა რიცხვი	მამაკაცები				ქალები			
		უფროსნი	%	უმცროსნი	%	უფროსნი	%	უმცროსნი	%
16 წლის ასაკზე									
0.5-მდე კა	676 498	295 781		28 917		321 197		30 603	
0.5— 1 „	846 265	366 460	43.1	44 368	5.7	389 709	45.4	45 728	5.8
1— 2 „	1 477 786	632 150		96 609		651 033		97 994	
2— 5 „	2 454 298	1 045 423	42.6	191 088	7.8	1 032 920	42.1	184 867	7.5
5— 10 „	1 412 013	612 615	43.9	114 465	7.5	578 558	41.6	106 375	7.0
10— 20 „	1 044 972	466 357		70 279		444 227		64 109	
20— 50 „	706 665	329 369	47.6	44 257	6.1	296 132	41.3	36 907	5.0
50—100 „	126 291	66 803		6 311		48 233		4 944	
100-ზე მეტი	325 894	228 949	70.9	7 500	2.3	83 220	25.6	6 225	1.9
სულ	9 070 682	4 043 907	44.6	603 794	6.6	3 845 229	42.5	577 752	6.3

თვითმოქმედ პირთა რიცხვი

მფლობელნი	ოჯახების წევრები	მოსამსახუ- რენი	მეთვალყუ- რენი	მსახურნი	დღიური მუშები
378 485	285 573	86	1 895	8 935	1 524
427 081	401 905	18	1 103	12 440	3 718
662 367	775 754	24	1 686	29 984	7 971
954 844	1 384 305	40	3 051	91 136	20 922
476 644	789 325	67	3 114	120 151	22 712
325 083	474 248	116	3 884	214 674	26 967
171 126	237 972	320	5 716	259 787	31 744
17 791	27 642	533	4 146	60 306	15 873
10 595	12 681	11 090	33 062	145 353	113 113
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
3 424 016	4 389 405	12 294	57 657	942 766	244 544

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

[გაგრძელება]

	წმინდა საოჯახო მეურნეობანი	მეურნეობანი აღამი- ნებით, რომლებიც ოჯახს არ ეკუთვნიან	სულ მეურნეობანი *
0.5-მდე ha	332 267	11 593	343 860
0.5— 1 „	342 226	27 238	369 464
1— 2 „	506 194	55 703	561 897
2— 5 „	660 107	132 308	792 415
5— 10 „	257 195	126 136	383 331
10— 20 „	100 021	142 272	242 293
20— 50 „	25 043	102 785	127 828
50—100 „	1 481	15 891	17 372
> 100 „	403	17 486	17 889
	<u>2 224 937</u>	<u>631 412</u>	<u>2 856 349</u>
5-მდე ha		226 842	2 067 636
5— 10 „		126 136	383 331
10 და > „		278 434	405 382
		<u>631 412</u>	<u>2 856 349</u>

* ცხრილის აქ აღნიშნულ სამ სვეტში მოყვანილი ციფრობრივი მონაცე
terreichische Statistik“-დან 28. Jahrgang, 1909 (S. 152). რე დ.

** ამ ცხრილისა და სხვა საწარმოებთან ან დაქირავებულ მუშაობასთან
დევნო ცხრილების ციფრობრივი მონაცემები ამოღებულია „Oesterreichische

იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებიც დაკავშირებული არიან **			(შეჯამება ჩემია)	კუსტარულ მრეწველობასთან დაკავშირებულ მეურნეობათა რიცხვი
სასოფლო-სამეურნეო	სამრეწველო	დაქირავებულ მუშაობასთან, რომელიც უფრო ზუსტად არ არის აღნიშნული		
დაქირავებულ მუშაობასთან			სულ დაქირავებულ მუშათა შევებულების ჩათვლით	
103 949	47 585	25 072	176 606	27 266
131 738	36 152	27 587	195 477	27 271
190 504	44 314	39 090	273 908	39 782
186 271	38 381	37 082	261 734	47 611
} 58 173	11 437	14 036	83 646	23 833
<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
670 635	177 869	142 867	991 371	165 763
($\alpha + \beta$) სულ დაქირავებული მუშებისა და კუსტარების ჩათვლით			(α)	(β)
1 049 655			907 725	141 930
} 107 479			} 83 646	} 23 833
<hr/>			<hr/>	<hr/>
1 157 134			991 371	165 763

[გაგრძელება შემდეგ გვერდზე]

შები შედგება ლენინის მიერ მე-ნ ცხრილის მონაცემების კომბინირებისა «Oes-დაკავშირებულ მეურნეობათა შესახებ ცხრილების მოცემულ სისტემაში მომ-Statistik“-იდან, LXXXIII. Bd., 1. Heft, S. 41. რ ე ღ.

[გაგრძელება]

იმ მუდრეობათა რიცხვი, რომლებიც დაკავშირებული არიან						
სხვა სას.-სამ. საწარმოებთან	სამრეწველო საწარმოებთან	სულ მამაკაცი	სულ ქალი	%		
0.5-მდე კა	}		324 698	351 800	52.6	
0.5— 1 „		13 187	127 088	410 828	435 437	51.5
1— 2 „				728 759	749 027	50.7
2— 5 „		8 659	72 385	1 236 511	1 217 787	49.6
5— 10 „		5 540	35 551	727 080	684 933	48.5
10— 20 „		4 922	21 689	536 636	508 336	48.6
20— 50 „		4 130	12 595	373 626	333 039	47.1
50—100 „		1 354	2 702	73 114	53 177	42.1
100-ზე მეტი		3 396	4 726	236 449	89 445	27.4
		41 188	276 736	4 647 701	4 422 981	48.7
5-მდე კა		221 319				
5—10 „		41 091				
10 და მეტი „		55 514				
		317 924				

სულ ბავ- შეები (16 წლამდე)	%	სულ შინაური მუშები	სულ დაქირავებუ- ლი მუშები	სულ მუშები
59 520	8.8	664 058	12 440	676 498
90 096	10.6	828 986	17 279	846 265
194 603	13.2	1 438 121	39 665	1 477 786
375 955	15.3	2 339 149	115 149	2 454 298
220 840	15.6	1 265 969	146 044	1 412 013
134 388	12.8	799 331	245 641	1 044 972
81 164	11.3	409 098	297 567	706 665
11 255	9.0	45 433	80 858	126 291
13 725	4.2	23 276	302 618	325 894
1 181 546	13.0	7 813 421	1 257 261	9 070 682
		5 270 314	184 533	5 454 847
		1 265 969	146 044	1 412 013
		1 277 138	926 684	2 203 822
		7 813 421	1 257 261	9 070 682
				428 479
				220 588
				298 044
				947 111

იმ მეთრნეო-
ბათა რიცხვი-
რომლებიც
მანქანებს
ხმარობენ

Band 28, S. 150

პირუტყვის შენახვა საწარმოო ფართობის
სიდიდესთან დაკავშირებით

იმ საწარმო-
თა რიცხვი,
რომლებსაც
საერთოდ
ჰყავთ
პირუტყვი *

	ცხენები	რქიანი პირუტყვი	თხები	ცვრები	ღორები	
ა) იმ საწარმოთა რიცხვი, რომლებსაც ჰყავთ ზემოაღნიშნული პირუტყვი						
2-მდე კა	78 750	720 490	244 373	71 004	486 891	
2— 5 „	230 079	714 530	62 709	73 713	462 421	761 527
5— 20 „	307 765	595 890	66 541	97 087	473 947	
20— 50 „	79 769	121 655	20 797	32 657	110 988	122 844
50—100 „	10 410	14 692	3 265	5 679	12 816	14 934
100-ზე მეტი კა	10 771	12 110	2 156	4 178	7 695	12 620
სულ:	717 544	2 179 367	399 841	285 318	1 554 758	2 544 792

ბ) პირუტყვის რაოდენობა

2-მდე კა	110 101	1 232 007	446 808	503 187	813 836	
2— 5 „	379 087	1 975 503	148 818	599 797	981 935	
5— 20 „	626 149	3 343 032	145 683	890 110	1 680 992	
20— 50 „	215 739	1 493 417	50 397	379 272	674 273	
50—100 „	39 286	301 599	15 339	127 702	108 629	
100-ზე მეტი კა	170 569	679 699	19 711	302 278	105 430	
სულ:	1 540 931	9 025 257	826 756	2 802 346	4 365 095	

იმ საწარმოთა რიცხვი, რომლებსაც ჰყავთ ზემოაღნიშნული პირუტყვი

0,5-მდე კა	5 790	86 197	93 321	14 501	98 340	215 941
0,5— 1 „	13 973	199 278	80 781	19 627	135 465	298 474
1— 2 „	58 978	435 015	70 271	36 876	253 086	507 990
5—10 „	176 081	362 559	34 941	55 561	275 007	373 892
10—20 „	131 684	233 331	31 600	41 526	198 940	236 570

პირუტყვის რაოდენობა

0,5-მდე კა	7 535	121 406	157 412	103 588	151 416	
0,5— 1 „	18 515	297 048	149 762	130 128	217 274	
1— 2 „	84 051	813 553	139 634	269 471	445 146	
5—10 „	336 128	1 616 774	80 243	503 797	808 701	
10—20 „	290 021	1 726 258	65 440	386 313	872 291	

დაწერილია არაუადრეს 1910 წლისა—
არაუგვიანეს 1912 წლისა

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით

* იმ მონაცემები, რომლებზეც მოყვანილია სვეტში „იმ საწარმოთა რიცხვი, რომლებსაც საერთოდ ჰყავთ პირუტყვი“, ლენინს ამოღებული აქვს „Oesterreichische Statistik“-იდან, LXXXIII. Bd., 1. Heft, S. 21. რ ე დ.

ზენიშვნები უმელცლეს სტატიის გამო
„სასოფლო მიწათმფლობელობის განაწილება,
მისი გავლენა სოფლის მეურნეობის
ნაყოფიერებასა და მის განვითარებაზე“¹¹⁸

Dr. Schmelze: „Die ländliche Grundbesitzverteilung, ihr Einfluss auf die Leistungsfähigkeit der Landwirtschaft und ihre Entwicklung“. (Annalen des Deutschen Reichs. 46. Jahrgang, 1913, № 6, S. 401—433) *.

ავტორი უხამსია, სხვადასხვა, წვრილ, საშუალო და მსხვილ, მეურნეობათა შეთავსების მომხრეა, მაგრამ ახალ ლიტერატურაზე ბევრ საინტერესო მითითებასა და დამოწმებას იძლევა.

(Stumpfe)		მარკა
	ნაგებობათა ღირებულება 3 ა-ზე	
	მსხვილ მეურნეობებში	360
(გვ. 407)	საშუალო „	420
	წვრილ „	472
Quante ¹⁾ ¹¹⁹ :	ნაგებობათა ღირებულება 3 ა-ზე	მარკა
	მეურნეობებისათვის 5 3ა-მდე	1430
ეს ნიშნავს „უფრო მაღალ დანა-	5—20 „	896
ხარჯებს შეკეთებაზე, დაზღვევასა და	20—100 „	732
ამორტიზაციაზე“.	100—500 „	413
	500 და მეტი „	419
Dr. Vogeley ²⁾ ¹²⁰ ამაზე ანგარიშობს საშუალო თან-		
	ხებს 3 ა-ზე;	მარკა
	საშუალო გლეხურ მეურნეობებში	64.48
	მსხვილ „ „	57.63

* დ-რი უმელცლე: „სასოფლო მიწათმფლობელობის განაწილება, მისი გავლენა სოფლის მეურნეობის ნაყოფიერებასა და მის განვითარებაზე“. (გერმანიის იმპერიის ანალები. გამოცემის 46-ე წელი, 1913, № 6, გვ. 401—433). რე დ.

„Untersuchungen betreffend die Rentabilität der schweizerischen Landwirtschaft“. Bericht des Bauernsekretariats. Bern 1911 *

		მეწარმისა და მისი ოჯახის შრომითი შემოსავალი მაკაის საშუალო დღეზე 1901—1909	
კაპიტალი იარაღებში	1 ჰა-ზე	5 ფრანკი	395 ფრანკი
	5—10 "	309 "	2.01 ფრანკი
	10—15 "	253 "	2.27 "
	15—30 "	231 "	2.31 "
	30 ჰა-ზე მეტი	156 "	2.26 "
			4.15 "

		პა სასოფლო-სამეურნეო დამუშავებული ფართობი	აქედან სახნავი
მოდლოდა 1 მომუშავეზე			
მეურნეობებში	15 ჰა-ზე მეტი	4.67	2.87 ჰა
2) 121	1—15 "	3.83	1.88 "
	10 " ნაკლები	2.60	1.32 "

ლიტერატურა:

Werner und Albrecht. Der Betrieb der deutschen Landwirtschaft am Schlusse des 19. Jahrhunderts. Berlin 1902.

M. Sering. Die Bodenbesitzverteilung und die Sicherung des Kleinbesitzes. Schriften des Vereins für Sozialpolitik. Band 68. (1893).

Fr. Brinkmann: Die Grundlagen der englischen Landwirtschaft. Hannover 1909.

Keup-Mührer: Die volkswirtschaftliche Bedeutung von Gross- und Kleinbetrieb in der Landwirtschaft. Berlin 1913. [ფასი 11 frs 25]

2) *Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. Heft 118; 133; 123; 2 18; 130**.*

* „შვეიცარიის სოფლის მეურნეობის შემოსავლიანობის გამოკვლევა“. საგლეხო სამდიონოს მოხსენება. ბერნი 1911. რ ე დ.

** ვერნერი და ალბრეხტი. გერმანიის სოფლის მეურნეობის წარმოება მე-19 საუკუნის დამლევისათვის. ბერლინი 1902.

მ. ზერინგი. მიწათმფლობელობის განაწილება და წვრილი მფლობელობის უზრუნველყოფა. სოციალური პოლიტიკის კავშირის შრომები. ტომი 68. (1893).

ფრ. ბრინკმანი. ინგლისის სოფლის მეურნეობის საფუძვლები. ჰანოვერი 1909.

კილიპ-მიურერი. მიწათმოქმედებაში მსხვილი და წვრილი წარმოების სახალხო-სამეურნეო მნიშვნელობა. ბერლინი 1913. [ფასი 11 ფრანკი და 25 სანტიმი]

გერმანიის სოფლის მეურნეობის საზოგადოების შრომები. ნაკვეთი 118; 133; 123; 2 18; 130. რ ე დ.

1) *Thiels Landwirtschaftliche Jahrbücher*. 1905. S. 955.
E. Laur. Grundlagen und Methoden der Bewertung etc. in der Landwirtschaft. Berlin 1911.

(Sammelwerk): „Neuere Erfahrungen auf dem Gebiet des landwirtschaftlichen Betriebswesens“. Berlin 1910.

Petersilie: Schichtung und Aufbau der Landwirtschaft in Preussen. Zeitschrift des Königlichen Preussischen Statistischen Landesamts. 1913.

H. Losch: Die Veränderungen im wirtschaftlichen etc. Aufbau der Bevölkerung Württembergs. (Württembergische Jahrbücher für Statistik. 1911).

M. Hecht: Die Badische Landwirtschaft. Karlsruhe 1903*.

გერმანია 1907 წ. (Dr. Arthur Schulz სად?) (S. 410)

მუდმივად დასაკმებულ პირთა აღრიცხული საერთო რაოდენობა	ერთ მუდმივად დასაკმებულ პირზე მოდის				
	ცხენი	რქიანი პირუტყვი	ლორი	ცხვარი	ფრინველი
2— 5 ჰა 2 346 000	0.10	1.34	1.19	0.15	6.25
5— 20 „ 3 891 000	0.34	2.02	1.82	0.37	7.09
20—100 „ 1 804 000	0.67	2.94	2.02	1.28	7.85
100-ზე მეტი „ 1 068 000	0.61	2.18	1.29	4.10	3.35

საერთოდ, წვრილი წარმოება უფრო სუსტიაო (გვ. 414). არის განსაკუთრებული კულტურები, მეზობლანობა, მაგრამ მათი როლი სუსტიაო.

(გვ. 415) 100 ჰა სასოფლო-სამეურნეო დამუშავებული ფართობიდან 1907 წელს დათესილი იყო 3 უ რ ი თ

	გერმანიაში	ბავარიაში
< 2 ჰა	31.2	29.4
2— 5 „	42.4	38.8
5— 20 „	47.5	41.8
20—100 „	48.3	43.5
100 და მეტი „	47.6	34.9

* თ ი ლ ი ს სასოფლო-სამეურნეო წელიწადეულები, 1905. გვ. 955.

ე. ლ ა უ რ ი, შეფასების და სხვ. საფუძვლები და მეთოდები სოფლის მეურნეობაში. ბერლინი 1911.

(კრებული): „უახლესი ცდები სასოფლო-სამეურნეო წარმოების დარგში“. ბერლინი 1910.

პ ე ტ ე რ ზ ი ლ ი: სოფლის მეურნეობის ფენებად დაშლა და სტრუქტურა პრუსიაში. პრუსიის სამეფო სტატისტიკური სამმართველოსუკურნალი. 1913. რ ე დ.

პ. ლ ო შ ი: ცვლილებანი ვიურტემბერგის მოსახლეობის სამეურნეო და სხვ. სტრუქტურაში. (ვიურტემბერგის სტატისტიკური წელიწადეულები. 1911).

მ. კ ე ხ ტ ი: ბადენის სოფლის მეურნეობა. კარლსრუე 1903. რ ე დ.

მოსავლის სტატისტიკა (1901—1910)		(ორმაგი ცენტრის) სორბალი კვაი	
{ შედეგი წვრილი წარმოების სა- სარგებლოდ არ გამოდისო }	გერმანია	19.6	16.3
	ბელგია	23.6	21.7
	დანია	27.8	17.3
	საფრანგეთი	13.6	10.6
	დიდი ბრიტანეთი	21.4	17.6

მეცხოველეობის მეურნეობა: ბავარიაში (1907) 100 ჰა სასოფლო-სამეურნეო დამუშავებულ ფართობზე რქიანი პირუტყვის ერთეული (გვ. 419)

	2-ზე ნაკლები ჰა	137.6
{ საერთოდ, მსხვილ მეურნეობებს უკეთესი პირუტყვი ჰყავთო: (419 გვ.) შუალ. Heft 218 Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft*	2— 5 „	125.1
	5— 20 „	109.8
	20—100 „	98.7
	100 და მეტი „	62.7

S. 420: (Heft 81-დან der Beiträge zur Statistik des Königreichs Bayern, S. 146*)**

NB:	ბავარია:								
	ყოველ 1 მეურნეობაზე პირუტყვის ქვემოსხენებული სახეობებით შოდის						ყოველ 100 ჰა სასოფლო-სამეურნეო დამუშავებულ ფართობზე შოდის რქიანი პირუტყვის ერთეული		
	რქიანი პირუტყვი			ლორი					
	1907	1882	გადიდება 1882-დან 1907-მდე %/o	1907	1882	გადიდება %/o	1907	1882	გადიდება %/o
2-ზე ნაკლები ჰა	1.9	1.7	11.8	1.9	1.6	18.8	137.6	131.9	4.3
2— 5 „	3.7	3.2	15.6	2.7	2.1	28.6	125.1	107.8	16.6
5— 20 „	8.7	7.8	19.2	4.6	3.4	35.3	109.8	92.3	19.5
20—100 „	21.4	17.3	23.7	10.2	7.1	43.7	98.7	80.7	22.3
100 და მეტი „	82.7	54.1	52.9	48.7	21.1	130.8	62.7	50.8	24.7

* შუალ. გერმანიის სოფლის მეურნეობის საზოგადოების შრომების ნაკვეთი 218. რედ.

** გვ. 420: (ბავარიის სამეფოს სტატისტიკის 81 ნაკვეთიდან, გვ. 146*). რედ.

წარმოების ხარჯები 1 კილოგრამ რძეზე შეადგენს მეურნეობებში, რომლებსაც აქვთ

5—10	ჰა ფართობი,	16.34	სანტიმს
10—20	„ „	14.07	„
20—30	„ „	14.43	„
30-ზე მეტი	„ „	12.00	„

Schmelzle
 „Wochenblatt des landwirtschaftlichen Vereins in Bayern“-ში. 1912, № 47 und folgende *

} „შვეიცარიის მეურნეობის შემოსავლიანობის გამოკვლევა“ }
 I. გვ. (გვ. 422)

საერთო მოგება პა-ზე უბ-ვეოდ (1901—1909)
 წმინდა მოგება საწარმოო კაპიტალის %-ობით (1901—1909)
 დამუშავებული ფართობის პა-ზე მოგების ზრდა 1906—1909 წლებში 1901—1905 წლებთან შედარებით
 საზოგადო საერთო შემოსავლისას
 პირუტყვის შენახვისათვის შემოსავლისას

	საერთო მოგება პა-ზე უბ-ვეოდ (1901—1909)	წმინდა მოგება საწარმოო კაპიტალის %-ობით (1901—1909)	დამუშავებული ფართობის პა-ზე მოგების ზრდა 1906—1909 წლებში 1901—1905 წლებთან შედარებით	საზოგადო საერთო შემოსავლისას	პირუტყვის შენახვისათვის შემოსავლისას
წერილი გლეხური მეურნეობანი.....	5-ზე ნაკლები ჰა	169.70	2.35	+3.7	14.8
წერილი საშუალოგლეხური	5—10	148.20	2.91	17.7	21.2
საშუალოგლეხური.....	10—15	128.55	3.34	16.2	21.9
მსხვილი საშუალოგლეხური	15—30	122.00	3.42	20.5	22.0
მსხვილი გლეხური.....	30-ზე მეტი	100.00	4.48	16.9	15.7

სოციალ-დემოკრატების ორივე ფრთა ცდებოა: რადიკალები იმით, რომ იფიწყებენ სოფლის მეურნეობისა და ინდუსტრიის სხვადასხვაობას, ხოლო რევიზიონისტები იმით, რომ მათ (წერილი წარმოებისაკენ განვითარების) მიზეზად მიიჩნიათ წერილი წარმოების უპირატესობა (გვ. 433). ავტორი—შუათანაა (!!), რეგვენია. ძლიერდება წერილი და საშუალო გლეხური, 5—20 ჰა, ფართობების 1907 წ. სტატისტიკა და სხვ. და ა. შ.

დაწერილია არაუადრეს 1913 წ. ივლისისა

პირველად დაიბეჭდა 1938 წელს
 ლენინის XXXI კრებულში

„ბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით“

* შ მ ე ლ ც ლ ე „ბავარიის სასოფლო-სამეურნეო კავშირის ყოველკვირეულში“. 1912 წ. № 47 და შემდეგი. რ ე დ.

შენიშვნები ე. ლაურის წიგნზე
„სტატისტიკური შენიშვნები შვეიცარიის
სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე
უკანასკნელ 25 წელიწადში“¹²²

Statistische Notizen über die Entwicklung der schweizerischen Landwirtschaft in den letzten 25 Jahren. (E. Laur). Brugg 1907*.

შვეიცარიის სოფლის მეურნეობის მონაწილეობა ქვეყნის მომარაგებაში პურით (შეფასება).

80-იანი წლების დამდეგს = 1 850 000 კვინტალი** = საჭიროების 38.5%

ახლა = 850 000 კვინტალი = 14.3%

პურეულის ნათესი ფართობის შემცირება %

ციურიხი (1885) — 15 490 ჰა — (1896) 13 590 — 12.3

კანტონები ბერნი (1885) — 48 170 „ — (1905) 43 340 — 10.0

ვალტი (1886) — 38 510 „ — (1905) 28 330 — 27.2

პირუტყვის შენახვა	1886	1906	± %
პირუტყვის მფლობელთა რიცხვი	289 274	274 706	— 5.04
პირუტყვის მფლობელები, რომლებსაც აქვთ სასოფლო-სამეურნეო საწარმო	258 639	239 111	— 7.55
ცხენების მფლობელები	56 499	72 925	+ 29.07
მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვის მფლობელები	219 193	212 950	— 2.85
წვირილფეხა პირუტყვის მფლობელები	232 104	206 291	— 11.65
ცხენი	98 622	135 091	+ 36.98
რქიანი პირუტყვი	1 212 538	1 497 904	+ 23.54
ლორა	394 917	548 355	+ 38.88
ცხვარი	341 804	209 243	— 38.78
თხა	416 323	359 913	— 13.65

* სტატისტიკური შენიშვნები შვეიცარიის სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე უკანასკნელ 25 წელიწადში. (ე. ლაურა). ბრუგი 1907. რედ.

** ორმაგი მეტრული ცენტნერი (100 კგ). რედ.

პირუტყვის სულადობის ღირებულება

	1886	1906	±	%
ცხენისა	51 245 ათასი ფრანკი	94 523	+ 84.45	
რქიანი პირუტყვისა	360 853 ,, ,,	527 797	+ 46.20	
ლორისა	20 997 ,, ,,	42 655	+103.15	
და ა. შ.				
სულ	448 579 ,, ,,	680 722	+ 51.75	

რძის წარმოება

მერძეული ძროხა	663 102	785 577	+ 18.47
მერძეული თხა	291 426	251 970	- 13.56
ძროხის რძის წარმოება	14 678 000 ჰლ* (2 210 ლ)	20 818 000 ჰლ (2 650 ლ)	+ 41.64
თხის ,, ,,	874 000 ჰლ (300 ლ)	756 000 (300 ლ)	- 13.55
სულ რძის პროდუქცია	15 552 000 ჰლ	21 574 000 ჰლ	+ 38.72
რძის მოხმარება მოსახლეობის მიერ	7 217 000 ,, (250 ლ)	10 391 000 (300 ლ)	+ 44.00
,, ,, ხბოს გასაზრდელად და გამოსაკვებად	2 437 000	3 124 000	+ 27.80
,, ,, თხის მოსაშენებლად	87 000	75 000	- 13.88
,, ,, ლორის მოსაშენებლად	117 000	160 000	+ 36.76
,, ,, კონდენსაციისათვის და საბავშვო ფქვილის დასამზადებლად	369 000	886 000	+140.11
,, ,, შოკოლადის დასამზადებლად	15 000	100 000	+556.67
,, ,, ტექნიკური დამუშავებისათვის მთის ალპურ ჟერმეში	5 311 000	6 838 000	+ 28.75
სასოფლო-სამეურნეო საწარმოსა და საოჯახო მეურნეობაში მოხმარებული რძის რაოდენობა	5 450 000	6 563 000	+ 20.42
გაყიდული რძის რაოდენობა	10 102 000	15 095 000	+ 49.43
მათ შორის რძე და რძის პროდუქტები საექსპორტოდ	3 500 000	4 502 000	+ 28.63
მათ შორის რძე და რძის პროდუქტები ქვეყნის შიგნით	6 602 000	10 593 000	+ 60.46
რძის წარმოების ღირებულება:	215 500 000 ფრანკი	333 210 000	+ 54.62
რძის წარმოების ღირებულება პირუტყვის მოსაშენებლად და გამოსაკვებად მოხმარებული რძის გამოკლებით	175 597 000 ,,	286 180 000	+ 62.03

* ჰლ—ჰექტოლიტრი; ლ—ლიტრი. რ ე დ.

	1886	1906	± %
შვეიცარიაში ხორცის წარმოების საერთო ღირებულება	126 612 000 ფრანკი	214 815 000	+ 70.72
შვეიცარიაში ხორცის მოხმარების საერთო ღირებულება	172 080 000	285 171 000	+ 65.71
ერთი კილოგრამი ხორცის ღირებულება	1.814	1.828	+ 7.38
ხორცის მოხმარება ერთ სულ მოსახლეზე	39.888 კგ	50.108 კგ	+ 27.81
ხორცის მოხმარება (კვინტალოზით)	1 136 000	1 755 000	+ 54.48
მათ შორის ეროვნული წარმოებისა	829 000	1 333 000	+ 60.79
მათ შორის უცხოური წარმოებისა	307 000	422 000	+ 37.46

მთელი პროდუქციის ღირებულება (შეფასება)

	ათასი ფრანკი 80-იანი წლებ- ის შუა ხანებში	%	ათასი ფრანკი ახლა	%	± %
პურელის მოყვანა	39 000	7.18	21 300	2.92	- 45.38
კარტოფილის მოყვანა	24 471	4.80	27 000	3.70	+ 10.39
მეკანაფობა და მესელოზა	1 894	0.35	1 900	0.28	+ 0.32
მეთამბაქოეობა	1 000	0.17	1 000	0.14	—
სხვადასხვა კულტურული მცენარეები	250	0.04	400	0.06	+ 60.00
თივა იმ ცხენების შესანახად, რომლებსაც სოფლის მეურნეობაში არ იყენებენ	3 600	0.68	4 500	0.62	+ 25.00
მევენახეობა	49 240	9.08	45 000	6.18	- 8.81
მეხილეობა	49 500	9.09	60 000	8.21	+ 21.21
მეზოსტნეობა	25 926	4.78	26 400	3.81	+ 1.83
რქიანი პირუტყვის მოშენება	8 485	1.19	5 600	0.77	- 13.66
რქიანი პირუტყვის გასუქება (საექსპორ- ტოდ გასუქების ჩათვლით)	96 250	17.88	156 300	21.40	+ 62.89
მეცხენეობა	288	0.56	350	0.48	+ 21.89
მელორეობა	38 221	7.08	61 480	8.48	+ 60.85
მეცხვარეობა	3 800	0.70	2 590	0.38	- 31.84
მეთხეობა	12 250	2.38	13 260	1.81	+ 8.26
მეფრინველეობა	13 256	2.48	14 000	1.91	+ 5.01
მეფუტკრეობა	2 286	0.41	3 000	0.41	+ 31.29
რძის პროდუქტები	176 597	32.49	286 180	39.20	+ 82.06
ჯამი	544 314	100.00	730 260	100.00	+ 34.18

სასოფლო-სამეურნეო ნედ- ლეულისა და მანქანების შემოტანა	80-იანი წლების შუახანებში კვინტალი	ახლა კვინ- ტალი	±	%																
გაპატივების საშუალებანი და ნაყარი	181 720	913 340	+	402.66																
საკეები საშუალებანი	516 000	1 456 390	+	182.98																
<table border="0"> <tr> <td rowspan="3" style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> <td>ქატო, კობტონი, დაფქული კობტონი</td> <td>27 410</td> <td>366 310</td> <td>+</td> <td>1 236.41</td> </tr> <tr> <td>სიმიინდი</td> <td>287 370</td> <td>634 620</td> <td>+</td> <td>120.88</td> </tr> <tr> <td>ფქვილი</td> <td>86 230</td> <td>171 850</td> <td>+</td> <td>99.30</td> </tr> </table>	}	ქატო, კობტონი, დაფქული კობტონი	27 410	366 310	+	1 236.41	სიმიინდი	287 370	634 620	+	120.88	ფქვილი	86 230	171 850	+	99.30				
		}	ქატო, კობტონი, დაფქული კობტონი	27 410	366 310	+	1 236.41													
			სიმიინდი	287 370	634 620	+	120.88													
ფქვილი	86 230		171 850	+	99.30															
ნამჯა და დასაუენი ნამჯა	110 000	567 410	+	415.83																
თესლი	24 130	11 450	-	52.88																
სასოფლო-სამეურნეო მანქანები და იარა- ღები	1 340	40 340	+	2 910.48																

1885—1888 წწ.
1905 წ.

სასოფლო-სამეურნეო კონ- კურენციის საგნების შე- მოტანა	198 381 ათასი ფრანკი	351 681	+	77.27
გატანა	78 399 ათასი ფრანკი	81 512	+	3.97

სასოფლო-სამეურნეო მოსახ- ლეობა	1888 წ.	1900 წ.		%
სოფლის მეურნეობასთან დამოკიდებულების მქონე	1 092 827	1 047 795	-	4.12
მამრობითი	569 024	555 047	-	2.28
მდედრობითი	524 803	492 748	-	6.10
ტექნიკური და სამეურნეო პერსონალი მამრობითი	—	464		
„მდედრობითი	—	14		
მსახურნი მამრობითი სქესისა	61 320	57 849	-	5.66
„ მდედრობითი „	9 927	6 779	-	31.71
დღიურად მომუშავე მამაკაცები	35 258	37 234	+	5.60
დღიურად მომუშავე ქალები	8 921	8 348	-	6.42
	115 426	110 210		

დაწერილია 1913 წ.

პირველად დაიბეჭდა 1938 წ.
ლენინის XXXI კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით

შენიშვნები E. JORDI-ის წიგნზე „DER ELEKTROMOTOR IN DER LANDWIRTSCHAFT“¹²³

Ernst Jordi: „Der Elektromotor in der Landwirtschaft“. Bern 1910.

ავტორი პრაქტიკოსია Rütli—Bern-ის სასოფლო-სამეურნეო სკოლიდან. ეს სკოლა თვითონ ხმარობს ელექტროძრავას სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოებისათვის. ავტორს შეუკრებია ცნობები ელექტროძრავებზე შვეიცარიის სოფლის მეურნეობაში. შედეგი: ძალიან ურჩევს გლეხთა ამხანაგობებს ელექტროძრავებს.

„Der einfache und sichere Betrieb, die geringe Abnutzung, die Anpassungsfähigkeit, die sofortige Betriebsbereitschaft, die minima Wartung und Pflege und infolgedessen die kleinen Unterhaltungskosten des Elektromotors sind momentan von keiner anderen Kraftmaschine erreicht... Je nach der Betriebsweise wird sich auf größern Gutsbetrieben meist ein eigener Motor rentieren. Für mittlere und kleinere Gutsbetriebe empfiehlt sich die genossenschaftliche Anschaffung und Haltung des Elektromotors...» S. 79.

1 ვოლტი × 1 ამპერი = 1 ვატი
 ცხენ. ძალა { კილოვატი = 1000 ვატი
 1 ცხენ. ძალა P. S.
 H. P. = 736 ვატი
 ელექტრობის ფასები:
 „Eine effective P. S.—Stunde kostet geleitet durch“.
 (S. 78)

a. den Elektromotor (4 P. S.)—26 cts.
b. menschliche Arbeitskraft — 300 cts.
c. ein Pferd am Göpel— 100 cts.

შენიშვნები ე. იორდის წიგნზე „ელექტროძრავა სოფლის მეურნეობაში“

ერნსტ იორდი: „ელექტროძრავა სოფლის მეურნეობაში“. ბერნი 1910.

ავტორი პრაქტიკოსია რიუტი-ბერნის სასოფლო-სამეურნეო სკოლიდან. ეს სკოლა თვითონ ხმარობს ელექტროძრავას სასოფლო-სამეურნეო სამუშაოებისათვის. ავტორს შეუკრებია ცნობები ელექტროძრავებზე შვეიცარიის სოფლის მეურნეობაში. შედეგი: ძალიან ურჩევს გლეხთა ამხანაგობებს ელექტროძრავებს.

„მარტივი და საიმედო მოქმედება მუშაობაში, უმნიშვნელო გაცვეთა, დიდი შემგუებლობა, დაუყოვნებლივი მომზადება სამუშაოდ, მეთვალყურეობისა და მოვლის მინიმალური საჭიროება და, ამის შედეგად, მცირე ზედნადები ხარჯები ელექტროძრავის გამოყენების დროს ამჟამად მიუწვდომელია ყოველი სხვა მექანიკური ძრავისათვის... წარმოების წესის მიხედვით საკუთარი ძრავა მსხვილ მეურნეობებში უმეტეს შემთხვევაში თავს აანაზღაურებს. საშუალო და წვრილ მეურნეობებს ვურჩევთ კოოპერაციულად შეიძინონ და შეინახონ ელექტროძრავა...“ გვ. 79.

	1 ვოლტი × 1 ამპერი = 1 ვატი
	კილოვატი = 1000 ვატი
	1 ცხენ. ძალა P. S.
	H. P. = 736 ვატს
ელექტრობის ფა- სები:	a. ელექტროძრავისა (4 P. S.) — 26 სანტიმი
„ეფექტიანი P. S. — საათი	b. ადამიანის სამუშაო ძალი- სა — 300 სანტიმი
ღირს მეშვეობით“.	c. ერთი ცხენისა ცხენის ამძრავით — 100 სანტიმი
(გვ. 78)	

- | | |
|--|---|
| } Ergo, ელექტრომობილი
ყველაზე იაფია (გარდა
წყლისა) | } d. Wasser (sehr billig)
wenige centimes
e. Explosionsmotoren
(4 P. S.) — 60 cts. |
|--|---|

Die Wasserkräfte der Schweiz ავტორი ანგარიშობს (ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით) 722 600 H. P.—დ. დამრგვალებულად $\frac{3}{4}$ მილიონ H. P. (24 stündig). უფრო სწორად, 1 მილიონამდე = 14 — 24 მილიონი კაცის მუშაობას (S. 13).

დაწერილია 1914 წ.
სექტემბერ—ოქტომბერში

იბეჭდება პირველად,
ხელნაწერის მიხედვით

- | | |
|--|---|
| <p>მაშასადამე, ელექტრომო-
ტორი ყველაზე იაფია (გარდა
წყლისა).</p> | <p>d. წყლისა (ძალიან იაფია)
რამდენიმე სანტიმი
e. შიდა წვის ძრავისა
(4 P. S.) — 60 სანტიმი</p> |
|--|---|

შვეიცარიის წყლის ენერჯიას ავტორი ანგარიშობს (ოფიცია-
ლური სტატისტიკის მიხედვით) 722 600 H. P.—დ. დამრ-
გვალებულად $\frac{3}{4}$ მილიონ H. P.—ს (24 საათის განმავლობაში).
უფრო სწორად, 1 მილიონამდე = 14 — 24 მილიონი კაცის
მუშაობას (გვ. 13).

კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში¹²⁴

შესავლის კონსპექტი

ამერიკის სას.-სამ. აღწერები

ამერიკის როგორც კაპიტალიზმის მოწინავე ქვეყნის მნიშვნელობა. ნიმუშია. ყველაზე წინ არის. ყველაზე თავისუფალია etc.

სასოფლო-სამეურნეო ევოლუცია საკითხის მნიშვნელობაში, საჭიროებასა და სირთულეში.

ამერიკის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა. ცენზები ათწლეულების მიხედვით. ერთგვაროვანი მასალა.

გიმერი, როგორც ბურჟუაზიულ შეხედულებათა ნაკრები. მისი მოკლე სტატია ამ მხრივ ტომები ღირს.

მისი პოზიციის არსი: „შრომითი“ მიწათმოქმედება (respective* მიწათმოქმედნი) თუ კაპიტალისტური. Grundbegriffe**. „კაპიტალიზმის დაცემა“?

გეგმის ვარიანტები

I

3 მთავარი რაიონი და 2 ქვერაიონი.

3 განყოფილება და 2 ქვეგანყოფილება (9 რაიონი)*

შედ. 1900 წ. გამოცემის გვ. 4.: 1900 წელს იყო 5 divisions*** უფრო გონივრულია.

მოსახლეობის სიმჭიდროვე.

ქალაქის მოსახლეობის %.

მოსახლეობის მატება.

კოლონიზაცია (პომსტედები).

* შესაბამისად. რედ.

** ძრითადი დებულებანი. რედ.

*** რაიონები.—იხ. ეს ტომი, გვ. 455. რედ.

ფერმების რიცხვის ზრდა.

მიწის დამუშავების

მიწათმოქმედების ინტენსიურობა

{ კაპიტალი
{ სასუქები.

დაქირავებული შრომა.

კულტურები (სასოფლო-სამეურნეო).

მოსავალი.

ფერმების საშუალო ოდენობა და მისი ცვლილებანი

{ რაიონების მიხედვით
{ დროის მიხედვით.

ფერმების მთელი ღირებულებისა და სასოფლო-სამეურნეო იარაღების + მანქანების ღირებულების განაწილების %.

საკვებისა და მესაქონლეობის პროდუქტების ყიდვა-გაყიდვა.

ზანგები სამხრეთში და მათი გაქცევა ქალაქებში. იმიგრანტები და მათი ლტოლვა ქალაქებისაკენ.

დაქირავებული შრომა სოფლის მეურნეობაში.

ხარჯები დაქირავებულ შრომაზე.

პროფესიების სტატისტიკა.

მესაკუთრენი versus მოიჯარენი

საერთოდ

სამხრეთში.

დაქირავებული ფერმები. ზრდა.

ცხენიანობა და მისი შეცვლა.

ფერმების რიცხვი (ჯგუფების მიხედვით) და ცვლილებანი.

დამუშავებული მიწის რაოდენობა (idem) და ცვლილებანი.

მერძეული პირუტყვი (და მისი კონცენტრაცია)...

პლანტაციები სამხრეთში.

მრეწველობისა და მიწათმოქმედების საერთო სურათი მათს კლასობრივ სტრუქტურასა და განვითარებაში.

დაჯგუფების სამი ხერხი. NB)

(1900)...

ლატიფუნდიები და მათი შემცირება.

||

მთავარი: სამი ოლქი და

ა) 2 რაიონი ჩრდილოეთისა (New England + Middle Atlantic)...

დაემატოს: მრეწველობის პროდუქტების ფასები ||

ბ) სამხრეთი „კაპიტალიზმის დაცემა“.

გ) ჯამები ფართობთა ჯგუფების მიხედვით.

დ) დაჯგუფებათა 3 ტიპის შედარება.

კოლონიზაცია.

ლატიფუნდიები.

მესაკუთრენი *versus* მოიჯარენი.

საერთო სურათი მიწათმოქმედებისა და მრეწველობისა.

III

1. შესავალი. საკითხის მნიშვნელობა. მასალა. „გიმერი“.

2. ზოგადი ნარკვევი 3 (+ 2) მთავარი რაიონებისა (ზოგადი დახასიათება) | resp. 3—5 §§ |

(საკოლონიზაცია) დასავლეთი		გადასვლა საკოლონიზაციო-
(სამრეწველო) ჩრდილოეთი		დან გამოყენებულზე
(მონათფლობელური) სამხრეთი		(1 რაიონი)
		(1 რაიონი)

3. ფერმების საშუალო ოდენობა (1850 — 1910)

4. ჯგუფები ფართობების მიხედვით.

5. იგივე. % მთელი ღირებულების და მანქანების განაწილებისა

6. ჯგუფები შემოსავლის მიხედვით.

7. „ „ მთავარი წყაროს („სპეციალობის“ მიხედვით).

8. 3 დაჯგუფების შედარება.

9. წვრილი მიწათმფლობელობის ექსპროპრიაცია.

{	შეერთებული შტატების შედეგები	}	დაგირავებული ფერმები.
	დაჯგუფებათა მიხედვით მესაკუთრენი და მოიჯარენი		
	ცხენიანობა		

10. დაქირავებული შრომა სოფლის მეურნეობაში.

11. ლატიფუნდიების მნიშვნელოვანი შემცირება.

12. საერთო სურათი.

შემდეგ (13 §§ შემდეგ) etwa:

14. წვრილ მიწათმოქმედთა ექსპროპრიაცია

(α) გაქცევა სოფლებიდან

(β) მესაკუთრენი

(γ) ცხენიანობა

(δ) ფერმების დავალიანება.

15. საერთო სურათი $N B +$

((+ შეად. ამერიკა რუსეთს, თუ მთელი მი-))
წაგლეხების იქნა.

15. მრეწველობისა და მიწათმოქმედების ევოლუციის შედარებითი სურათი.
 16. შედეგები და დასკვნები.

დაემატოს § 3-ში ჩრდილოეთი
 % მსხვილი საწარმოებისა

დაემატოს: % მაღალშემოსავლიანებისა		
3-მდე ჰა	5.2	NB
3— 10	0.6	
10— 20	0.4	
20— 50	0.3	
50—100	0.6	

+ პირუტყვის ფასები
 დაემატოს: ლატიფუნდიები მიწის %
 1900 1910
 23.6 19.7

+ მიწის ღირებულება:
 7.1% 7.6%

+ პირუტყვის ზრდა
 virent* + მიწა: p. 6.

სათაურის ვარიანტები

Etwa:

კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში.
 (ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ).
 ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ.
 ნაკვეთი I. კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში.

ნაწყვეტები სხვადასხვა ვარიანტებიდან

I

I.
 შრომამიგებითი რენტიდან კაპიტალისტურისაკენ.
 Marx.

III. მიწაში კაპიტალის დაბანდების ოდენობა.

* მდელოსა. რედ.

II

„შედევები და დასკვნები“:

- ა) (მასალის ერთგვაროვნობა.
ელფერთა სიმდიდრე.
ბ) „შვიდი თეზისი“.

16. შედეგები და დასკვნები.

გვ. 20:
+ ციტატები

III

ქვეყნის სიდიდე და მრავალფეროვნება.

ევოლუციაში ელფერთა, ნაკადთა სიმდიდრე:

3. || ა) ინტენსიფიკაცია უ დ ი დ ე ს ი მ რ ე წ ვ ე ლ ო ბ ი ს დ რ ო ს.
4. || ბ) ექსტენსიური მეურნეობა (მესაქონლეობა—ასობით დესეტინა)
2. ყ) კოლონიზაცია.
1. დ) გადასვლა ფეოდალიზმიდან კაპიტალიზმზე (მონათმფლობელობა)
ე) ფერმების შედარებითი სიდიდე (?)
1. — მანქანები
2. — დაქირავებული შრომა
3. — წვრილი მეურნეობის განდევნა მსხვილის მიერ
4. — ამ განდევნის შემცირება მიწის მიხედვით დაჯგუფების გზით.
5. — კაპიტალიზმის ზრდა ფერმების სიდიდის შემცირებასთან ერთად (ინტენსიფიკაცია).

6. — წვრილი მიწათმფლობელობის ექსპროპრიაცია
{ მესაკუთრენი და მოიჯარენი }
{ პირუტყვის მფლობელობა }
დავალიანება.
7. — ერთგვაროვნობა მრეწველობასთან (§ 15).

IV

10. ეკონომიური კვლევის ჩვეულებრივი ხერხების ნაკლოვანებანი
11. წვრილი და მსხვილი მეურნეობანი პროდუქტების ღირებულების სიდიდის მიხედვით.
11. წვრილ და მსხვილ მეურნეობათა უფრო ზუსტი შედარებანი.

12. მეურნეობათა სხვადასხვა ტიპები მიწათმოქმედებაში.
13. როგორ ამცირებენ მსხვილი წარმოების მიერ წვრილი წარმოების განდევნას მიწათმოქმედებაში?

V

4. ფერმების საშუალო ოდენობა.

$$\begin{array}{c} \text{„კაპიტალიზმის დაცემა“ სამხრეთში.} \\ \text{შ. შტატები სამხრეთი, ჩრდილოეთი ჩრდი-} \\ \text{ლოეთის } 2 \text{ რაიონი დასავლეთი სამხრეთი} \\ \text{---} \quad \text{---} \quad \text{+} \\ \text{+} \end{array}$$
5. „კაპიტალიზმის დაშლა“ ჩრდილოეთში. New England + Middle Atlantic.
6. კაპიტალისტური ხასიათი.
6. ჯგუფები ფერმების ოდენობის მიხედვით. საერთო ჯამი.
7. idem სამხრეთი
8. ჩრდილოეთი New England + Middle Atlantic
9. დასავლეთი
10. მიწათმოქმედების კაპიტალისტური ხასიათი
11. ჯგუფები ღირებულების მიხედვით (მთელი ღირებულებისა და მანქანებისა)
12. ჯგუფები შემოსავლის მიხედვით
13. ჯგუფები სპეციალობის მიხედვით
14. 3 დაჯგუფების შედარება
15. ექსპროპრიაცია
16. საერთო სურათი

VI

10. ნაკლოვანებანი მეურნეობათა დაჯგუფებისა მიწის ფართობის მიხედვით
11. დაჯგუფება შემოსავლის სიდიდის მიხედვით
12. სპეციალობათა დაჯგუფება (შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით)
13. 3 დაჯგუფების შედარება.

$$\left. \begin{array}{l} \text{შეად. ამერიკა რუსეთს, მთელი მიწა} \\ \text{გლეხების ხელში რომ გადასულიყო} \end{array} \right\} \text{NB}$$

VII

California

per acre

	1910	1900
Labour	4.98	2.16
Fertilizers	0.19	0.08

წვრილი წარმოების დაღუპვის შელამაზება (მიწის მიხედვით დაჯგუფებისას):

{ ჩამორჩენილთა და დაღუპვის გზაზე მდგომთა მასას-
თან აყვავებულთა უმცირესობის შეერთება

NB

დაემატოს:

მაღალშემოსავლიან (2500 \$ და მეტი) მეურნეობათა შორის უფრო მაღალია უწვრილეს და წვრილ მეურნეობათა %

3-მდე ჰა.--5.2

3— 10 0.6

10— 20 0.4

20— 50 0.3

50—100 0.6

სარჩმვის ვარიანტები

I

სარჩვეი:

1. 3 რაიონის ზოგადი დახასიათება. კოლონიზებული დასავლეთი.
2. სამრეწველო ჩრდილოეთი.
3. ყოფილი მონათმფლობელური სამხრეთი.
4. ფერმების საშუალო ოდენობა.
„კაპიტალიზმის დაშლა სამხრეთში“
5. სოფლის მეურნეობის კაპიტალისტური ხასიათი.
6. ყველაზე ინტენსიური მიწათმოქმედების რაიონები.
7. მანქანები და დაქირავებული შრომა.
8. მსხვილი მეურნეობის მიერ წვრილ მეურნეობათა განდევნა (დამუშავებული მიწა).
9. გაგრძელება. მონაცემები ღირებულების შესახებ. —
10. ნაკლოვანებანი მიწის მიხედვით დაჯგუფებისა. —
11. მეურნეობათა დაჯგუფება პროდუქტების ღირებულების მიხედვით. —
12. დაჯგუფება შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით. —
13. 3 დაჯგუფების შედარება. —
14. წვრილ მიწათმოქმედთა ექსპროპრიაცია.
15. მრეწველობისა და მიწათმოქმედების ევოლუციის შედარებითი სურათი.
16. შედეგები და დასკვნები. გვ. 155—161.

დასასრული.

— მაშასადამე: „გადაკეთდეს სათაური“ §§

II

	გვ . :
შესავალი	1 — 5
1. 3 რაიონის ზოგადი დახასიათება. დასავლეთი	— 5
2. სამრეწველო ჩრდილოეთი	— 12
3. ყოფილი მონათმფლობელური სამხრეთი	— 15
4. ფერმების საშუალო ოდენობა (სამხრეთი: „კაპიტალიზმის დაშლა“) :	— 21
5. მიწათმოქმედების კაპიტალისტური ხასიათი	— 30
6. ყველაზე ინტენსიური მიწათმოქმედების რაიონები	— 39
7. მანქანები და დაქირავებული შრომა	— 51
8. მსხვილი მეურნეობების მიერ წვრილ მეურნეობათა განდევნა. დამუშავებული მიწის რაოდენობა	— 60
9. გაგრძელება. მონაცემები ღირებულების შესახებ	— 71
10. ნაკლოვანებანი მეურნეობათა დაჯგუფებისა მიწის ფართობის მიხედვით	— 78
11. მეურნეობათა დაჯგუფება პროდუქტების ღირებულების მიხედვით	— 90
12. დაჯგუფება შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით	— 105
13. 3 დაჯგუფების შედარება	— 115
14. წვრილ მიწათმოქმედთა ექსპროპრიაცია	— 127
15. მრეწველობისა და მიწათმოქმედების ევოლუციის შედარებითი სურათი	— 141
16. შედეგები და დასკვნები	— 155

შენიშვნები ამერიკის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის შესახებ

ყველაზე საინტერესო — სიახლისა და ეკონომიურ მეცნიერებაში მნიშვნელობის მხრივ, — რასაც ამერიკის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა იძლევა, ეს არის სამი დაჯგუფების შედარება: 1) ფართობის მიხედვით (ჩვეულებრივი); 2) შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით; 3) საერთო შემოსავლის მიხედვით — by value of products not fed to live stock* (ალბათ, საერთო ფულადი შემოსავალი).

მეორე და მესამე დაჯგუფება სიახლეა, მეტად დასაფასებელი და საგულისხმო.

მე-2-ზე ბევრი ლაბარაკი საჭირო არ არის. მისი მნიშვნელობა მეურნეობათა ეკონომიური ტიპების გამორკვევა საკვარო მიწათმოქმედების ამა თუ იმ განხრით. ეს დაჯგუფება ჩინებულად გვიჩვენებს სხვადასხვა ტიპის მეურნეობათა შეუსაღარისობას (ფართობის მიხედვით) და eo pso** ფართობის მიხედვით დაჯგუფების გამოყენების (resp.***, ასეთი დაჯგუფებიდან დასკვნების) ზღვრებს.

Ad. 1) ფართობის მიხედვით შეუსაღარისია ასეთი ტიპის მეურნეობანი: *Hay & grain***** შემოსავლის მთავარი წყაროები. ფერმის საშუალო ოდენობა — 159.3 acres (იხ. ჩემი ამონაწერების გვ. 7—8)*****. საშუალო ხარჯი for labor — 76 \$ per farm (0.47 \$ per acre).

*Flowers & plants******. საშუალო ოდენობა = 6.9 acres. საშუალო ხარჯი for labor = 675 per farm, 97.42 \$ per acre, ე. ი. 9 742 : 47 = 207-ჯერ მეტი.

* — იმ პროდუქტების ღირებულების მიხედვით, რაც პირუტყვი-სათვის არ უჭმევიათ. რ ე დ.

** — ამით. რ ე დ.

*** — შესაბამისად. რ ე დ.

**** — თივა და კურეული. რ ე დ.

***** — იხ. ეს ტომი, გვ. 460—462. რ ე დ.

***** — ყვავილები და მცენარეები. რ ე დ.

რა თქმა უნდა, იმ ფერმების რიცხვი, რომელთაც მთავარი შემოსავალი *flowers*-იდან აქვთ, უმნიშვნელოა (0.1%), ხოლო *hay & grain*-იდან ძალიან დიდია (23.0%), მაგრამ საშუალო ოდენობათა გამოყვანისას სიყალბე გამოვა. მარცვლეულის ფერმები (*hay & grain*) 200 (214)-ჯერ მეტია რიცხვით ($1319856 : 6159 = 214$), მაგრამ ხელფასზე დანახარჯების საშუალო ოდენობა მათთან 1 აკრზე 207-ჯერ ნაკლებია.

იგივეა, *mutatis mutandis, vegetables*-აშიც* (ყველა ფერმის 2.7%; ხარჯი „*labor*“-ზე = 1.62 \$ per acre**, ამასთან საშუალოა 0.43 \$); *fruits**** (ყველა ფერმის 1.4%; *labor*-ზე — 2.46 \$ per acre) და ა. შ.

მარცვლეულის ფერმები დიდია მიწით (საშუალოდ 159.3 acres), მაგრამ მცირეშემოსავლიანია (საერთო შემოსავლით) — საშუალოდ 665 \$ per farm საერთო შემოსავალი. „საყვავილე“ (*flowers*) ფერმებში — 6.9 acres — 2991 \$ per farm საერთო შემოსავალი. *Fruits* — 74.8 acres 915 \$ per farm საერთო შემოსავალი და ა. შ.

ან *dairy produce*****. საშუალოზე ნაკლები ფერმები: 121.9 acres versus 146.6, მარცვლოვანზე ნაკლები (159.3 acres), ხოლო საერთო შემოსავალი 787 \$-ზე მეტია (versus საშუალოდ 656, 760 *hay & grain* farms). ხარჯი *labor per farm*-ზე = 105 (versus საშუალოდ 64, 76 *hay & grain*-თან); 0.88 per acre, ე. ი. საშუალოზე ერთიორად მეტი (0.43 \$ per acre), პირუტყვი მათ აკრზე ჰყავთ 5.58 \$ (versus 3:66 საშუალოდ); *implements & machinery****** 1.66 \$ per acre (versus 0.90 საშუალოდ).

და ეს ამერიკული თავისებურება კი არ არის, არამედ ნორმაა ყველა კაპიტალისტური ქვეყნისათვის. რაზე მეტყველებს იგი მარცვლეულის მეურნეობიდან მერძევეობის მეურნეობაზე გადასვლისას?

მაგალითად (α) 10 მარცვლეულის მეურნეობა გადადის მერძევეობის მეურნეობაზე.

$$(β) 10 \text{ ფერმა} \times 160 = 1600 \text{ acres}$$

: 120 (საშუალო ფერმა *dairy produce*).

$$= 13 \text{ ფერმა}$$

* — შესაბამისი ცვლილებებით, მებოსტნეობაშიც. რ ე დ.

** — „*რომაზე*“ = 1.62 დოლარი აკრზე. რ ე დ.

*** — ხილი. რ ე დ.

**** — რძის პროდუქტები. რ ე დ.

***** — იარაღები და მანქანები. რ ე დ.

წარმოება წვრილი ხდება. წვრილი კულტურა იმარჯვებს!

ხარჯი for labor $10 \times 76 = 760$ \$ (α)

(β) $13 \times 105 = 1365$ \$ (β) თითქმის ერთი-ორად >!!

მაშასადამე, მეჩვევობის მეურნეობაზე—აგრეთვე მებოსტნეობაზე (vegetables, fruits და ა. შ.)—გადასვლა იწვევს ფართობის მიხედვით მეურნეობათა საშუალო ოდენობის შემცირებას, მისი კაპიტალისტური ხარჯების გადიდებას (= მისი კაპიტალისტური ხასიათის გაძლიერებას), წარმოების გადიდებას (საერთო შემოსავალი: α = $760 \times 10 = 7600$ \$

β = $787 \times 13 = 10231$ \$)

Ad. 2) რაშია ფართობის მიხედვით დაჯგუფების გამოყენების შესაძლებლობის ფარგლები? ჩვეულებრივი, მარცვლეულის, მეურნეობანი უმრავლესობაა. ამერიკაში hay & grain = 23%; live stock* (ექსტენსიური NB [შერეული ინტენსიურთან])—27.3%; miscellaneous** = 18.5%. Σ = 68.8%. ამიტომ საერთო კანონებმა შეიძლება თავი იჩინონ ზოგად საშუალოებშიც, მაგრამ მხოლოდ საერთო ჯამებში, მხოლოდ მაშინ, როცა არ არის აშკარა გადასვლა ძველი მეურნეობებიდან ახალ მეურნეობებზე (ხოლო სად არ არის იგი?), იმ მეურნეობებიდან, სადაც კაპიტალის თანაბარი დაბანდება pro ha (pro acre) მიწაზე.

ამერიკის სტატისტიკის მეტად დიდი ნაკლია კომბინაციური ცხრილების უქონლობა. მეტად მნიშვნელოვანი იქნებოდა შეგვედარებინა მონაცემები მეურნეობებზე ფართობის მიხედვით მეურნეობათა ერთი ტიპის ფარგლებში. ეს არ გაკეთებულა.

ახლა დაჯგუფების მე-3 ახალი ტიპისათვის—საერთო შემოსავლის მიხედვით.

მისი შედარება 1-ლ ჩვეულებრივთან (ფართობის მიხედვით) მეტად საგულისხმოა.

პირუტყვის (value) რაოდენობა per acre. ფართობის მიხედვით: სწორი, სრულიად უგამონაკლისო შემცირება: 456.78 \$-დან per acre (< 3 acres ფერმები) 2.15 \$-მდე per acre (ფერმები 1000 და > acres), ე. ი. 200-ჯერ და უფრო მეტად! შედარება სასაცილოა, ვინაიდან ერთმანეთს ადარებენ სხვადასხვაგვარ სიდიდეებს.

*—პირუტყვი. რედ.
**—შერეული. რედ.

საერთო შემოსავლის მიხედვით: გადიდება (2, არცთუ დიდი, გამონაკლისით: 0 შემოსავლით და 2500 \$ და > maximum-ისათვის) ფართობის გადიდების პარალელურად (აგრეთვე 2 გამონაკლისით: 0 და minimum).

ხარჯი ხელფასზე (for labor) per acre.

ფართობის მიხედვით. შემცირება (1 გამონაკლისით) 40.₃₀ \$-დან (< 3 acres) 0.₂₅-მდე (> 1000 acres). 150-ჯერ!!

საერთო შემოსავლის მიხედვით. გადიდება სწორია. 0.₀₆-დან 0.₇₂ \$-მდე.

ხარჯი fertilizers-ზე*. ფართობის მიხედვით შემცირება 2.₃₈ \$-დან per acres 0.₀₂-მდე.

საერთო შემოსავლის მიხედვით გადიდება (1 გამონაკლისით).

0.₀₁-დან 0.₀₈-მდე (0.₀₆),

implements & machinery per acre.

ფართობის მიხედვით შემცირება

27.₅₇-დან 0.₂₈-მდე.

საერთო შემოსავლის მიხედვით გადიდება (1 გამონაკლისით)

0.₃₈-დან 1.₂₁-მდე (0.₇₂).

საშუალო რაოდენობა of improved land**.

|| ფართობის მიხედვით გადიდება 1.₇-დან 520.₀-მდე
 || საერთო შემოსავლის მიხედვით გადიდება (1 გამონაკლისით) 18.₂-დან 322.₃-მდე.

დაჯგუფება შემოსავლის მიხედვით აერთებს ფართობის მიხედვით მსხვილ და წვრილ მეურნეობებს, რაკი ისინი ერთნაირი არიან კაპიტალიზმის ხარისხის მიხედვით. უპირატესი მნიშვნელობა ისეთი „ფაქტორისა“, როგორც არის მიწა, რჩება და გვევლინება დაჯგუფებაში, მაგრამ იგი გამოდის კაპიტალისადმი (თანა)დაქვემდებარებით.

დაჯგუფება შემოსავლის მიხედვით: ჯგუფების განსხვავებანი ხელფასზე ხარჯის მიხედვით მეტად დიდია (4—786) per farm, შედარებით მცირეა per acre (0.₀₆—0.₇₂).

დაჯგუფება ფართობის მიხედვით: ჯგუფების განსხვავებანი ხელფასზე ხარჯის მიხედვით per farm (16—1059) ნაკლებად მნიშვნელოვანია, per acre მეტად დიდია (40.₃₀—0.₂₅).

* — სასუქები. რედ.

** — დამუშავებული მიწისა. რედ.

ფართობის მიხედვით: შემოსავლიანობა (საერთო per farm) ჯგუფების მიხედვით: 592 \$ — 1913 (55 334 \$), ე. ი. განსხვავება ძალიან მცირეა.

ჯამი: წვრილ და მსხვილ მეურნეობათა თანაფარდობა გამოდის (ამერიკაში) დიამეტრალურად საწინააღმდეგო (დიდმნიშვნელოვანი ნიშნების მიხედვით და კაპიტალისტური მეურნეობისათვის უმნიშვნელოვანესი ნიშნით: ხელფასზე ხარჯის მიხედვით) იმის კვალობაზე, საზომად საერთო შემოსავლის ოდენობას ავიღებთ თუ ფართობის ოდენობას.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამერიკის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა გვიჩვენებს მის ერთ ძირითად განსხვავებას კონტინენტური ევროპისაგან.

ამერიკაში პარცელურ (პარალელურ?) მეურნეობათა % სრულად უმნიშვნელოა: 20 acres-ამდეა (= 8 ha) მეურნეობათა 11.8%.

ევროპაში იგი მეტად დიდია (გერმანიაში 2 ha-მდე $> 1/2$).

ამერიკაში უფრო წმინდაა სასოფლო-სამეურნეო კაპიტალიზმი, უფრო წმინდაა შრომის განაწილება; ნაკლებია კავშირი შუა საუკუნეებთან, მიწაზე მიმაგრებულ მუშასთან; ნაკლებია საადგილმამულო რენტის უღელი; ნაკლებია სავაჭრო მიწათმოქმედების შერევა ნატურალურთან. |

ამერიკის აგრარული სტატისტიკა*

(ამონაწერების 1—12 გვ.)

გვერდები
(ამონაწერებისა)

- 1 — ფერმების რიცხვი ჯგუფებში ფართობის მიხედვით, რომლებიც კომბინირებულია დაჯგუფებასთან შემოსავლის მიხედვით.
- 2 — idem % -ობით ორივე დაჯგუფების მიხედვით, რომლებიც კომბინირებულია ერთმანეთთან.
- 3 — ფერმების შედარებითი ოდენობა რაიონებში.
- 4 — nil.
- 5 — რიცხვი ფერმებისა ფართობის მიხედვით შემოსავლის მთავარ წყაროსთან კომბინაციაში.
- 6 — დაჯგუფება შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით—% ჯამის მიმართ.
- 7 და 8—საშუალონი ფერმების შესახებ შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით.
- 9—10 საშუალონი (და % ჯამის მიმართ) ფერმების შესახებ ფართობის მიხედვით და შემოსავლის მიხედვით. [[უკომბინაციოდ]]
- 11 და 12—nil.

ამერიკის სტატისტიკაში ყველაზე საინტერესოა კომბინაცია (თუმცა ბოლომდე მიუყვანელი) სამი დაჯგუფებისა: ფართობის მიხედვით, შემოსავლის მიხედვით და შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით.

შედარება დაჯგუფებისა ფართობის მიხედვით და შემოსავლის მიხედვით (ამონაწერების გვ. 10 და 9) ნათლად გვიჩვენებს მეორის უპირატესობას.

* — *Pb. 1 697. Twelfth Census, 1900. Census Reports. Volum V. Agriculture. Waschingon. 1902.* (1900 წ. მეორე ტე აღწერა. აღწერის ანგარიშები. ტ. V. მიწათმოქმედება. ვაშინგტონი. 1902. რედ.).

ფართობის
(აბსოლუტუ

შეერთებული შტატები

უშემოსავ- ლის მი- ხედვით	ფერმების რიცხვი: 5 739 657	3-ზე ნაკლები	3—10	10—20	20—50
		41 882	226 564	407 012	1 257 785
\$ 0	53 406	1 346	5 166	8 780	12 999
1— 50	167 569	6 234	38 277	33 279	45 361
50— 100	305 590	7 971	55 049	64 087	89 424
100— 250	1 247 731	13 813	86 470	182 573	454 904
250— 500	1 602 854	4 598	28 025	89 116	471 157
500—1000	1 378 944	2 822	8 883	21 295	154 017
1000—2500	829 443	2 944	3 351	6 412	25 691
2500 და მეტი	154 120	2 154	1 343	1 470	4 232
\$ 0—100	526 565	15 551	98 492	106 146	147 784
—1000 და >	983 563	5 098	4 694	7 882	29 923

უშემოსავლო ფერმების (0—100) და- ახლოებითი %	za : 9.1	37	43	25	12
მაღალშემო- სავლიანი ფერმების (1000 და >) და- ახლოებითი %	17.2	13	2	1.9	2

მიხედვით
რი რიცხვები)

50—100	100—175	175—260	260—500	500—1 000	1 000 და მეტი
1 366 167	1 422 328	490 104	377 992	102 547	47 276

6 159	12 958	1 451	2 149	1 110	1 288
19 470	18 827	2 333	2 290	902	596
44 547	33 168	4 922	4 197	1 428	797
271 547	176 287	33 087	21 061	5 497	2 492
495 051	358 443	87 172	53 121	12 108	4 063
420 014	492 362	152 544	97 349	22 398	7 260
101 790	310 420	182 868	149 668	34 210	12 089
7 589	19 863	25 727	48 157	24 894	18 691

70 176	64 953	8 706	8 636	3 440	2 681
109 379	330 283	208 595	197 825	59 104	30 780

5	4	1.8	2.2	3	5
8	24	43	52	57	66

ორივე მთავარი დაჯგუფების (ფართობის მიხედვით და შემოსავლის მიხედვით) შედარება მოცემულა ასეთ ცხრილებში:

პროცენტი ფერმების რიცხვისა იმ პროდუქტების გარკვეული ღირებულების მიხედვით, რომლებიც პირუტყვისათვის არ უჭმევიათ:

ყველა ფერმის პროცენტი	ცემულია ასეთ ცხრილებში:						პროცენტი
	0	1—50	50—100	100—250	250—500	500—1000—2500	
ყველა ფერმა	100	100	100	100	100	100	100
3-ზე ნაკლები	0.7	3.7	2.6	1.1	0.3	0.2	0.4
3 და 10-ზე ნაკლები	4.0	22.8	18.0	6.9	1.7	0.6	0.4
10—20	7.1	16.5	19.9	21.0	14.6	5.6	1.0
20—50	21.9	24.3	27.1	29.3	36.6	29.4	3.1
50—100	23.8	11.5	11.6	14.6	21.8	30.9	12.3
100—175	24.8	24.3	11.2	10.8	14.1	22.4	37.4
175—260	8.5	2.7	1.4	1.6	2.7	5.4	22.0
260—500	6.6	4.0	1.4	1.4	1.7	3.3	31.2
500—1000	1.8	2.1	0.5	0.5	0.4	0.6	4.1
1000 და მეტი	0.8	2.4	0.4	0.3	0.3	0.5	1.5

მატულობს }
 კლებულობს }
maximum

ფერმების ჯგუფები	ყველა ფერმის პროცენტი	პროცენტი ფერმების რიცხვისა გარკვეული ფართობის მიხედვით, აკრებში: 3-ზე ნაკლები									
		3-10	10-20	20-50	50-100	100-175	175-260	260-500	500-1000	1000 და მეტი	
0	0.9	3.2	2.3	2.2	1.0	0.5	0.9	0.3	0.8	1.1	2.7
1-50	2.9	14.9	16.9	8.2	3.6	1.4	1.3	0.5	0.8	0.9	1.3
50-100	5.3	19.0	24.3	15.7	7.1	3.3	2.4	1.0	1.1	1.4	1.7
100-250	21.8	33.0	38.1	44.8	36.2	19.9	12.4	6.8	5.8	5.4	5.3
250-500	27.9	11.0	12.4	21.9	37.5	36.2	25.2	17.8	14.0	11.8	8.8
500-1000	24.0	6.7	3.9	5.2	12.3	30.7	34.6	31.1	25.8	21.8	15.3
1000-2500	14.5	7.0	1.5	1.6	2.0	7.4	21.8	37.3	39.8	33.3	25.6
2500 და მეტი	2.7	5.2	0.8	0.4	0.3	0.6	1.4	5.2	12.7	24.3	39.5
Σ =	100.0	100.0 კლებულობს		minimum		მატულობს		100.0		100.0	
500-მდე	58.8										
500-1000	24.0	6.7	3.9	5.2	12.3	30.7	34.6	31.1	25.8	21.8	15.3
1000 და >	17.2	12.2	2.1	2.0	2.3	8.0	23.2	42.5	52.3	57.6	65.1

იმ პროდუქტების ღირებულება, რომლებიც პირუტყვისათვის არ უჭმევიათ

LXI გვერდზე ტექსტში მოცემულია მნიშვნელოვანი მითითებანი ტიპურ (typical) ფერებზე divisions-ის მიხედვით

Divisions	სიდიდე აკრობითი	საერთო შემოსავალი (პროდუქტები, როგორც პირუტყვისათვის არ უმშვეიათ) \$	თავიანთ მთავარ შემოსავალს იღებენ
North Atlantic.....	50—100	500—1000	პირუტყვი ან რძის პროდუქტები
North Central	100—175	500—1000	პირუტყვი ან თევზ და პროდუქტები
Western	"	"	"
South Atlantic	20—50	250—500	ბამბა
South Central	"	"	"

1900 წელს *divisions* იყო 5:

- | | |
|---|---------|
| 1) North Atlantic=New England+Middle Atlantic | 1910 წ. |
| 2) South Atlantic=idem | 1910 |
| 3) North Central=West+East North Central | „ |
| 4) South Central=East+West South Central | „ |
| 5) Western=Mountain+Pacific* | „ |

* 1900 წელს რაიონი იყო 5:

- | | |
|--|---------|
| 1) ჩრდილოეთი ატლანტიკა = ახალი ინგლისი+შუა ატლანტიკა | 1910 წ. |
| 2) სამხრეთი ატლანტიკა=ასევე | 1910 |
| 3) ცენტრალური ჩრდილოეთი=დასავლეთი+აღმოსავლეთი ცენტრალური ჩრდილოეთი | „ |
| 4) ცენტრალური სამხრეთი = აღმოსავლეთი + დასავლეთი ცენტრალური სამხრეთი | „ |
| 5) დასავლეთი=მთიანი+წყნარი ოკეანისა | „ |

რ ე დ.

აბსოლუტური ციფრები
ფერმები, დაჯგუფებული

შემოსავლის მთავარი წყარო:	ფერმების საერთო რიცხვი	3-ზე ნაკლები	3 და 10-ზე ნაკლები	10 და 20-ზე ნაკლები	20—50
შეერთებული შტატები	5 739 657	41 882	226 564	407 012	1 257 785
თივა და პუ- რელი	1 319 856	1 725	26 085	59 038	190 197
ბოსტნეული	155 898	4 533	23 780	23 922	41 713
ხილი	82 176	1 979	10 796	13 814	22 604
მესაქონლეობა	1 564 714	13 969	56 196	81 680	257 861
რძის პროდუქ- ტები	357 578	5 181	15 089	20 502	59 066
თამბაქო	106 272	397	5 827	12 317	26 957
ბამბა	1 071 545	997	25 025	112 792	426 689
ბრინჯი	5 717	123	996	614	1 185
შაქარი	7 344	50	345	629	2 094
ყვავილები	6 159	3 764	1 387	492	355
სათბურის პროდუქტები	2 029	121	262	307	429
ღვინო	441	171	141	47	31
ყავა	512	47	200	94	68
შერეული	1 059 416	8 825	60 435	80 764	228 536
ხაზგასმულთა ჯა- მი—მალალკაპი- ტალისტური კულტურები	724 126	16 366	58 823	72 738	1 0

(p. 18, table 3):

ფართობის მიხედვით, აკრობით

5—100	100—175	175—260	260—500	500—1000	1000 და მეტი
1 366 167	1 422 328	490 104	377 992	102 547	47 276
294 822	415 737	152 060	137 339	33 035	9 818
30 375	22 296	5 069	3 086	813	311
15 813	10 858	3 061	2 131	781	339
384 874	423 741	156 623	125 546	38 163	26 061
90 814	104 932	35 183	20 517	4 514	1 780
25 957	21 037	7 721	4 836	1 063	160
238 398	164 221	52 726	35 697	11 090	3 910
814	810	396	385	206	188
1 787	1 029	391	380	233	406
112	43	4	2	—	—
387	302	96	86	32	7
31	8	2	4	2	4
30	25	16	13	7	12
281 953	257 289	76 756	47 970	12 608	4 280
166 120	161 340	51 939	31 440	7 651	3 207

შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით დაჯგუფების საერთო %-ობით

შეერთებული შტატები:	თივა და პურეული	ბოსტნეული	ხილი	მესაქონლეობა	რძის პროდუქტები	თამბაქო	ბამბა
ფერმების რიცხვი	23.0	2.7	1.4	27.8	6.2	1.9	18.7
ფერმებში აკრების რიცხვი	25.0	1.2	0.7	42.2	5.2	1.1	10.7
ფერმერთა ქონების საერთო ღირებულება	31.1	2.7	2.1	36.8	8.3	1.0	5.4
ფერმებისა და გაუმჯობესებათა ღირებულება	35.2	2.8	2.1	34.3	7.3	1.0	5.3
ნაგებობათა ღირებულება	24.8	3.5	2.4	33.7	12.0	1.5	4.8
სას.-სამ. ინვენტარისა და მანქანების ღირებულება	28.7	2.8	1.9	30.9	9.4	1.1	6.3
პირუტყვის ღირებულება	21.7	1.2	0.7	51.3	7.9	0.8	6.1
პროდუქტების ღირებულება	26.8	2.8	2.0	32.8	7.5	1.7	12.2
შრომაზე დახარჯული თანხა	27.4	4.5	4.1	27.8	10.3	1.5	7.4
სასუქებზე დახარჯული თანხა	14.8	10.9	3.4	14.0	7.5	5.2	22.5

ნაკრები 4 ჯგუფად:

- 1) □ = კულტურები, რომლებშიც შრომაზე გაწეული ხარჯის უაღრესად კაპიტალისტური მეურნეობანი.
- 2) Cotton = სპეციალური კულტურები, სადაც ნაკლებად ურთიერთობა (ზანგების შრომა, მეურნეობის ნატურალურ ტურ ბაზაზე).
- 3) მესაქონლეობა — მინიმუმი კაპიტალიზმისა.
- 4) თივა და პურეული = „საშუალო“ + შერეული.

* ეს, ყველაზე მეტად კაპიტალისტური, კულტურები განირჩეობით (3.4% მიწა, როცა ფერმები 6.8%-ია), სასუქების გამოყენებით (3.4% მიწა). და სწორედ ეს კულტურები ყველაზე სწრაფად იზრდებიან ფართობის გადიდება ამ ხნის განმავლობაში = +3.5%, ხოლო ულისა 25.5%, ყვავილებისა 96.1%.

** < = less than 0.1%. (< = 0.1% -ზე ნაკლები. რ ე დ.)

დახასიათებისათვის მომყავს მე-18 ცხრილიდან (p. 248).
ჯამისაღმი:

ბრინჯი	შა- ქარი	ყვავი- ლები	სათბუ- რის პრო- დუქტები	შეზე- ული	Σ		სპეციალობათა მიხედ- ვით ფერმები	
					მაღალკახი- ტალისტური	იგივე რძის პროდუქტების ჩაუფრულად *	სამშალო (თიბა + და პარკული + შერეული)	სუსტად კახი- ტალისტური (პროდუქტი + ბამბა)
0.1	0.1	0.1	< **)	18.6	12.5	6.3	41.5	46.0
0.1	0.3	<	<	13.5	8.6	3.4	38.5	52.9
0.1	0.7	0.3	0.1	11.6	15.3	7.0	42.7	42.0
0.1	0.7	0.2	0.1	10.6	14.6	7.3	45.8	39.6
0.1	0.4	0.6	0.1	16.1	20.6	8.6	40.9	38.5
0.2	4.4	0.2	0.1	14.0	20.1	10.7	42.7	37.2
0.1	0.2	<	<	10.0	10.9	3.0	31.7	57.4
0.2	1.0	0.5	0.3	12.4	16.0	8.6	39.0	35.0
0.5	4.0	1.1	0.6	10.8	26.6	16.3	38.2	35.2
0.1	3.8	0.6	0.2	17.2	31.7	24.2	31.8	36.5

% დიდად აღმატება მიწის %-ს. სხვანაირად რომ ვთქვათ,

განვითარებულია კაპიტალიზმი. განსაკუთრებული ეკონომიური
რი ფორმები; მონობის კვალი და მისი აღდგენა კაპიტალის-

ჩვენან ფერმების საშუალოზე თითქმის ორჯერ ნაკლები ოდენ-
ებით საშუალოზე თითქმის 7-ჯერ უფრო მეტად (24.2 % versus
დებოდნენ 10 წელიწადში (1899—1909): პურის (cereals) მთელი
ბრინჯისა +78.3%, თამბაქოსი 17.5%, შაქრისა +62.6%, ბოსტენ-

საშუალო ღირებულება

	მიწა		სას.-სამ. ინვენტარი და მანქანები		სულ პირუტყვი	
	ფერმაზე	აკრზე	ფერმაზე	აკრზე	ფერმაზე	აკრზე
ნთელი შეერთებული შტატები	2 285	15.59	133	0.90	536	3.66
თივა და პურეული	3 493	21.93	156	1.04	506	3.17
ჩოსტნეული	2 325	35.69	138	<u>2.12</u>	244	<u>3.74</u>
ბილი	3 878	51.82	175	<u>2.34</u>	251	3.35
ესაქონლეობა	2 871	12.66	151	0.66	1 009	<u>4.45</u>
რძის პროდუქტები	2 669	22.05	201	<u>1.66</u>	676	<u>5.58</u>
თამბაქო	1 214	13.47	77	<u>0.85</u>	235	2.61
ბამბა	653	7.82	45	0.53	176	<u>2.11</u>
ჩრინჯი	2 205	11.59	212	<u>1.11</u>	317	<u>1.67</u>
შაქარი	12 827	35.30	4 582	<u>12.61</u>	957	<u>2.63</u>
ცვაილები	4 550	656.00	222	<u>32.04</u>	63	<u>9.07</u>
საბურის პროდუქტები	6 841	83.73	266	<u>3.26</u>	228	<u>2.79</u>
ღვინო	968	22.56	15	<u>0.35</u>	107	<u>2.50</u>
ცეცხვი	3 083	22.46	63	<u>0.46</u>	160	<u>1.16</u>
შერეული	1 317	12.33	101	0.84	291	2.73

მთელი შეერთებული შტატები

ფერმათა მთელი ქონების ღირებულება		%	ფერმების რიცხვი	
ფერმათა რაოდენობა				
3 574	24.38	100	5 739 657	სულ ფერმა
4 834	30.34	23.0	1 319 856	თივა და ჰერეული
3 508	53.85	2.7	155 898	ბოსტნეული
5 354	71.54	1.4	82 176	ხილი
4 797	21.14	27.3	1 564 714	მესაქონლეობა
4 736	39.12	6.2	357 578	რძის პროდუქტები
2 028	22.51	1.8	106 272	თამბაქო
1 033	12.38	18.7	1 071 545	ბამბა
3 120	16.40	0.1	5 717	ბრინჯი
20 483	56.38	0.1	7 344	შაქარი
8 518	1 229.72	0.1	6 159	ყვავილები
9 436	115.48	1/10	2 029	სათბურის პროდუქტები
1 276	29.73	პროცენტზე	441	ღვინო
3 775	27.53	ნაკლები	512	ყავა
2 250	21.07	18.5	1 059 416	შერეული

Σ = 100.0

ბოსტნეული 2.7 მარცვლეული 23.0

ხილი 1.4 პირუტყვი 27.3

რძე 6.2 შერეული 18.5

Σ = 10.3%

ბამბა 68.8

+

18.7

87.5%

+

12.5%

100.0

სპეციალური
კულტურები

ფერმების დაჯგუფება შემოსავლის მთავარი წყაროს მიხედვით *

შეკრებილი შტატები	საშუალო დანახარჯი სა- გუმ. პლანტაციებში 1889 წელს		(მოკლი მიწა) აკრების რიცხვი ფერმებში		საშუალო ფერმები		საშუალო ფერმები		საშუალო დანა- ხარჯი სასუქებზე 1889 წელს		დამუშავებული მიწის საშუალო ფართობი	საშუალო რაოდენობა და უმუ- შაკეპი ლი მიწისა ფერმები
	ფერმაზე	აკრზე	ფერმაზე	აკრზე	ფერმაზე	აკრზე	ფერმაზე	აკრზე				
სულ ფერმა	64	0.43	146.6	656	0.07	72.8	74					
თოვ და პურული ბოსტნეული	76	0.47	159.3	760	0.04	111.1	48					
	106	1.82	65.1	665	0.67	33.9	31					
ბილი	184	2.48	74.8	915	0.80	41.6	33					
მესაქონლობა რძის პროდუქტები	65	0.29	226.4	788	0.02	86.1	140					
	105	0.88	121.9	787	0.09	63.2	58					
თამბაქო	51	0.57	90.1	615	0.30	53.0	37					
ბამბა	25	0.30	83.6	430	0.14	42.5	41					
ბრინჯი	299	1.57	190.3	1 335	0.07	80.9	110					
შაქარი	1 985	5.48	363.4	5 317	0.77	140.5	223					
ვეელები და მცენარეები	675	97.42	6.9	2 991	7.41	5.6	1					
სათბურის პროდუქტები	1 136	13.91	81.7	4 971	0.84	67.7	14					
ღვინო	51	1.18	42.9	425	0.13	6.8	36					
ყავა	360	2.82	137.1	568	0.08	27.6	110					
შერეული	37	0.35	106.8	440	0.08	46.5	60					

* farms classified by principal source of income, page CXXVIII.

შეერთებული შტატებისა და კანადა	უშემოსავლო ფერმები 100-მდე	არაკაპიტალისტური ფერმები შემოსავალი <500 \$	საშუალო ფერმები 500—1000	კაპიტალისტური ფერმები *) მაღალშემოსავლიანი ფერმები 1000 და >
ფერმების რიცხვი	9.1	58.8	24.0	17.2
ფერმაში აკრების რიცხვი	5.1	33.8	23.8	43.1
ფერმერთა ქონების საერთო ღირებულება	2.5	23.7	26.1	50.2
ფერმისა და გაუმჯობესებათა ღირებულება	2.3	22.0	25.8	52.2
ნაგებობათა ღირებულება	2.8	28.8	28.4	42.8
სას.-სამ. ინვენტარისა და მანქანების ღირებულება	2.0	25.3	28.0	46.7
პირუტყვის ღირებულება	3.2	24.8	24.2	51.0
პროდუქტების ღირებულება	0.7	22.1	25.8	52.3
შრომაზე დახარჯული თანხა	0.9	11.3	19.8	69.1
სასუქებზე დახარჯული თანხა	1.3	29.1	26.1	44.8

*) 1000 \$-ზე > შემოსავლის მქონე ფერმები საჭიროა ეცნოთ კაპიტალისტურ ფერმებად, ვინაიდან მაღალია ხარჯი ხელფასზე: 158—786 \$ ფერმაზე.

500 დოლარამდე შემოსავლის მქონე ფერმები უნდა ეცნოთ არაკაპიტალისტურ ფერმებად, ვინაიდან ხარჯი ხელფასზე სრულიად უმნიშვნელოა: 18 დოლარამდე ფერმაზე.

* ცხრილი შედგენილია ლენინის მიერ იმ ცხრილის მონაცემების საფუძველზე, რომელიც მოთავსებულია 464—465 გვერდებზე. რ ე დ.

% (table

კლასიფიკაცია იმ პროდუქტების ღირებულების მიხედვით 1899

₹

შერეობული შტატები	სულ	0
ფერმების რიცხვი		0.9
აკრების რიცხვი ფერმაში		1.8
ფერმერის ქონების საერთო ღირებულება		0.7
ფერმისა და გაუმჯობესების ღირებულება		0.6
შენობების ღირებულება		0.3
სას.-სამ. ინვენტარისა და მანქანების ღირებულება		0.4
პირუტყვის ღირებულება		1.4
პროდუქტების ღირებულება		—
შრომაზე დახარჯული თანხა		0.3
სასუქებზე დახარჯული თანხა		0.2
<hr/>		
საშუალო დანახარჯი მუშახელზე (p. CXXVIII, table, CXXII)		24 0.06
აკრების საშუალო რიცხვი ფერმაზე	146.6	283.2
საშუალო დანახარჯი სასუქებზე 1899 წელს		2 0.01
მთელი პირუტყვის ღირებულება	536 3.68	840 2.97
სას.-სამ. ინვენტარისა და მანქანების ღირებულება	133 0.90	54 0.19
საშუალო რაოდენობა იმ მიწისა ფერმაში, რომე- ლიც არ მუშავდება (აკრი)	72.3	33.4

18, p. 248)

წელს, რომლებიც პირუტყვის საკვებად არ გამოუყენებიათ

1—50	50—100	100— 250	250— 500	500— 1000	1000— 2500	2500 და >
2.9	5.3	21.8	27.9	24.0	14.5	2.7
1.2	2.1	10.1	18.1	23.8	23.2	19.9
0.8	1.2	6.8	14.8	26.1	33.3	16.9
0.6	1.1	6.0	13.7	25.8	34.9	17.3
0.7	1.8	8.8	17.6	28.4	31.5	11.3
0.5	1.1	6.9	16.4	28.0	30.9	15.8
0.8	1.2	6.8	14.8	24.2	29.3	21.7
0.1	0.6	5.9	15.5	25.8	32.0	20.3
0.2	0.4	2.5	7.9	19.8	35.9	33.2
0.2	0.9	7.9	19.9	26.1	27.0	17.8
4	4	7	18	52	158	786
0.0	0.08	0.11	0.19	0.38	0.07	0.72
62.3	58.8	67.9	94.9	143.8	235.0	1 087.8
1	2	3	7	10	18	63
0.01	0.03	0.05	0.07	0.07	0.08	0.08
111	118	167	284	539	1 088	4 331
1.78	2.01	2.48	3.00	3.75	4.63	3.98
24	28	42	78	154	283	781
0.98	0.43	0.82	0.82	1.07	1.21	0.72
18.2	20.0	29.2	48.2	84.0	150.5	322.3

შეკრებილი შეკრებილი	დაჯგუფება ფართობის					
	3-ზე ნაკლები	3 და 10-ზე ნაკლები	10 და 20-ზე ნაკლები	20 და 50-ზე ნაკლები	50 და 100-ზე ნაკლები	100-ზე და 175-ზე ნაკლები
ფერმების რიცხვი	0.7	4.0	7.1	21.9	23.8	24.8
აკრების რიცხვი ფერმაში	—	0.2	0.7	4.9	11.7	22.9
ფერმების ქონების საერთო ღირებულება	0.4	1.2	2.1	7.9	16.6	27.9
ფერმისა და გაუმჯობესების ღირებულება	0.2	0.9	1.8	7.2	16.0	28.1
შენობების ღირებულება	0.8	2.7	3.6	10.7	20.4	28.9
სას.-სამ. ინვენტარისა და მანქანების ღირებულება	0.3	1.2	2.2	9.0	19.0	28.9
პირუტყვის ღირებულება	1.2	0.8	1.5	7.0	14.4	25.6
პროდუქტების ღირებულება	0.7	1.2	2.5	10.8	18.3	27.3
შრომაზე დახარჯული თანხა	0.9	1.1	1.8	6.2	12.3	23.6
სასუქებზე დახარჯული თანხა	0.4	1.6	3.4	14.9	21.7	25.7
შრომაზე გაწეული ხარჯი	77	18	16	18	33	60
აკრების საშუალო რიცხვი	40.30	2.95	1.12	0.88	0.46	0.48
საშუალო ღირებულება პირუტყვის საკვებად გამოუყენებელი პროდუქტებისა	1.9	6.2	14.0	33.0	72.2	135.8
სასუქებზე გაწეული ხარჯი	592	203	236	324	503	721
პირუტყვის ღირებულება	4	4	5	7	9	10
სას.-სამ. ინვენტარისა და მანქანების ღირებულება	2.18	0.60	0.88	0.20	0.12	0.07
შრომაზე	867	101	116	172	325	554
აკრებზე	456.78	16.82	8.30	5.21	4.61	4.09
ფერმაზე	53	42	41	54	106	155
აკრებზე	27.87	6.71	2.96	1.88	1.47	1.14
დასაწყისი მდგომარეობა	1.7	5.8	12.6	26.2	49.8	83.2

სანიმუშო გაანგარიშება:

1910 წელს ფერმების 45.9%-ს დაქირავებული ჰყავდა ქირით მომუშავე მუშები. 1900—1910 წლების განმავლობაში დაქირავებული მუშების რიცხვი გაიზარდა 27—48%-ით (დაახლოებით).

დავუშვათ, რომ 1900 წელს ფერმების 40%-ს დაქირავებული ჰყავდა ქირით მომუშავე მუშები.

საშუალოსაგან ავიღოთ 40%. $24.8 \times 40 = 9.92$. Etwa 10%.

წერილისაგან $2\frac{1}{2}$ -ჯერ ნაკლები $40 : \frac{5}{2} = \frac{80}{5}$. $16.57.5 \times 16 = 9.2 = 9\%$.

მსხვილისაგან 3-ჯერ მეტი $40 \times 3 = 120\%$. $17.7 \times 120 = 21.24$. 9%—10%—21%.

მიხედვით აკრობით

შეკრება მსხვილ ჯგუფებად (აკრების მიხედვით)

175 და 260-ზე ნაკლები	260 და 500-ზე ნაკლები	500 და 1000-ზე ნაკლები	1000 და მეტი	სულ	20-მდე	ყველა 100 აკრომდე	100-175	175 და >	
8.5	6.6	1.8	0.8		11.8	57.5	24.9	17.7	ვერემების რიცხვი მიწა
12.3	15.4	8.1	23.8		0.9	17.5	22.9	59.8	
15.1	15.3	5.9	7.8		3.7	28.2	27.9	43.9	მიწის ლირებულება
15.9	16.4	6.1	7.4		2.9	26.1	28.1	45.8	
13.9	12.0	4.0	3.0		7.1	38.2	28.9	32.9	იარაღები და მანქანები
13.6	13.1	5.1	7.8		3.7	31.7	28.9	39.4	
13.3	15.2	7.0	14.0		3.8	24.9	25.8	49.8	პროდუქტების ლირებულება
13.7	13.6	5.2	6.7		4.4	33.5	27.3	39.2	
14.6	17.1	8.8	13.7		3.8	22.3	23.5	54.2	ხარჯი შრომასა და სასუქებზე
12.8	10.0	4.2	5.7		5.3	41.9	25.7	32.4	
109	116	312	1 059						
0.82	0.48	0.47	0.25						
210.8	343.1	661.9	4 237.3	146.8					
1 054	1 354	1 913	5 334	656					
14	15	22	66	10					
0.87	0.04	0.03	0.02	0.87					
834	1 239	2 094	9 101	536					
3.88	3.61	3.16	2.18	3.66					
211	263	377	1 222	133					
1.00	0.77	0.87	0.28	0.98					
129.0	191.4	287.8	520.8	72.3					

სავარაუდო:

((1900: ||22.9||23.5||54.2| % ხარჯისა დაქირავებულ შრომაზე)
 $\times 40$

$9.0 + 9.4 + 21.6 = 40\%$

Etwa: $11 + 12.3 + 17.7 = 40$

სამი დაჯგუფე
1900

შემოსავლის მიხედვით [იხ. გვ. 9]*

შესაბამისი რიცხობრივი მაჩვენებლების მნიშვნელობა (პოლიტიკურ-ეკონომიური)	პროცენტები ჯამისადმი (სამი პორიზონტალური გრაფის ჯამი=100)	ფერმები			
		არაკაპიტალი- სტური (\$ < 500 (შემოსავლი))	საშუალო (500—1000)	კაპიტალისტური (1000 დ. გ.)	
ჩვეულებრივი და ძირითადი ციფრები:	ფერმების რიცხვი მიწის რაოდენობა აკრობით	58.8	24.0	17.2	
		33.3	23.8	43.1	
წარმოების ოდენობა:	წარმოების ოდენობა	პროდუქტის ლარებულება	22.1	25.8	52.3
მიწათმოქმედების კულტურის დონე; ტექნიკა; მიწის მოვლა	მუდმივი კაპიტალი:	იარაღ-მანქანების ლირებულება	25.3	28.0	46.7
		სასუქზე გაწეული ხარჯები	29.1	26.1	44.8
მეურნეობის კაპიტალისტური ხასიათი	ცვალებადი კაპიტალი:	ხელფასზე გაწეული ხარჯები	11.3	19.8	69.1

% ფერმებისა

1910 % მთელი მიწისა

იარაღ-მანქანები

* იხ. ეს ტომი, გვ. 463. რ ე დ.

მე-12 გვერდი ვ. ი. ლენინის ხელნაწერისა
„ამერიკული აგრარული სტატისტიკა“. —
1914 წ. 5/18 მაისსა და 1915 წ.
29 დეკემბერს (1916 წ. 11 იანვარს) შორის
დაპატარავებულია

Справочник мотыльков-рыболовов. (12)

Заметки	Место и время	1910			1911			1912		
		1910	1911	1912	1911	1912	1912	1912	1912	
2. 1910 3. 1911 4. 1912 5. 1913 6. 1914 7. 1915 8. 1916 9. 1917 10. 1918 11. 1919 12. 1920	1. 1910 2. 1911 3. 1912 4. 1913 5. 1914 6. 1915 7. 1916 8. 1917 9. 1918 10. 1919 11. 1920	1. 1910 2. 1911 3. 1912 4. 1913 5. 1914 6. 1915 7. 1916 8. 1917 9. 1918 10. 1919 11. 1920	1. 1910 2. 1911 3. 1912 4. 1913 5. 1914 6. 1915 7. 1916 8. 1917 9. 1918 10. 1919 11. 1920	1. 1911 2. 1912 3. 1913 4. 1914 5. 1915 6. 1916 7. 1917 8. 1918 9. 1919 10. 1920	1. 1912 2. 1913 3. 1914 4. 1915 5. 1916 6. 1917 7. 1918 8. 1919 9. 1920	1. 1912 2. 1913 3. 1914 4. 1915 5. 1916 6. 1917 7. 1918 8. 1919 9. 1920	1. 1912 2. 1913 3. 1914 4. 1915 5. 1916 6. 1917 7. 1918 8. 1919 9. 1920	1. 1912 2. 1913 3. 1914 4. 1915 5. 1916 6. 1917 7. 1918 8. 1919 9. 1920	1. 1912 2. 1913 3. 1914 4. 1915 5. 1916 6. 1917 7. 1918 8. 1919 9. 1920	

1910

4. 1910	5. 1910	23. 1910
26. 1910	18. 1910	23. 1910
07. 1911	28. 1911	46. 1911

$$57.5 - 12.5 = 45.0$$

$$33.7 - 16.0 = 17.7$$

$$29.2 - 20.0 = 9.2$$

$$41.3 - 31.2 = 10.2$$

ბის შედარება:

2 მიწის რაოდენობის მიხედვით [იხ. გვ. 10]*			1 წარმოებაში სპეციალობის მიხედვით [იხ. გვ. 6]**			საეკონომიკური კულტურები
ფერმილი (100 აკრამდე)	საშუალო (100-175)	მსხვილი (175 და >)	სუსტკაბიტა- ლისტური (პირუტყვი და ბაგა)	ფერმილი (საშუალო თივა და კურე- ული-ნარევი)	მაღლკაბიტა- ლისტური (სპეც. ↑ კულტურები)	
57.5	24.8	17.7	46.0	41.5	12.5	1 მეურნეობის ექსტენ- სიურ ოდენობათა 2 მაჩვენებელი
17.5	22.9	59.6	52.9	38.5	8.6	
33.5	27.3	39.2	35.0***	39.0	16.0	6
31.7	28.0	39.4	37.2	42.7	20.1	3 მეურნეობის ინ- ტენსიფიკაციის 4 მაჩვენებელი
41.9	25.7	32.4	36.5	31.8	31.7	
22.3	23.5	54.2	35.2	38.2	26.6	5

5	8.0	23.8	18.2
1	7.9	23.4	58.7
2	9.9	28.9	41.
	↓		
	57.5	← 12.5	= 45.0
	33.5	← 16.0	= 17.5
	31.7	← 20.1	= 11.6
	41.9	← 31.7	= 10.2

* იხ. ეს ტომი, გვ. 467. რ ე დ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 459. რ ე დ.

*** ვ. ი. ლენინის გამოქვეყნებულ ნაშრომში—იხ. მე-4 გამოც., ტ. 22, გვ. 88 ეს ციფრი გადასწორებულია 45.0-ად. რ ე დ.

Thirteenth census of the United States, taken in the

(p. 30, table 2)

შერტ. შტატების სამი მთავარი რაიონი	მ ი წ ი ს მთელი ფართობი		მთელი მოსახლეობა:						კალაქის მოსახლეობა		
	მილიონი ა კ რ ი	%	(მილი- ონი)	(მილი- ონი)	1900— 1910		(მილი- ონი)	1900—1910			
			1910	%	1900	%		1910	1900	%	
ჩრდილოეთი	587.9	30.9	55.8	60.6	47.4	62.3	17.7	32.7	25.2	29.8	
სამხრეთი	562.1	29.8	29.4	32.0	24.8	32.3	19.8	6.6	4.7	41.4	
დასავლეთი	753.4	39.8	6.8	7.4	4.1	5.4	66.8	3.3	1.7	89.8	
მთელი შ. შტატები	1 903.3	100.0	92.0	100.0	76.0	100.0	21.0	42.6	31.6	34.8	

(p. 34, table 3)

	დამუშავებული მიწა ფერმებში (მილიონი აკრი)		% დამუ- შავებული მიწისა	% მიწისა ფერმებში მთელი ფარ- თობის მიმართ		% დამუშა- ვებული მიწისა ფერმებში	% დამუშა- ვებული მიწისა მთე- ლი ფართო- ბის მიმართ	
	1910	1900		1910	1900			
		% შტატ- ებისა		(1910)	1910	1900	1910	1910
ჩრდილოეთი	290	261	10.9	60.8	70.4	65.1	70.1	49.3
სამხრეთი	150	126	19.8	31.8	63.1	64.4	42.8	26.8
დასავლეთი	38	27	39.8	7.8	14.7	12.4	34.2	5.0
მთელი შ. შტატები	478	414	15.4	100.0	46.2	44.1	54.4	25.1

*შერტ. შტატების მეცამეტე აღწერა, შესრულებული 1910 წელს. ტ. V.

year 1910. Volume V. Agriculture. Washington 1913*

სოფლის მოსახლეობა			1900-1910 % მატებისა	1900-1910 % კალაქის მოსახლეობისა	ფერმების რიცხვი (ათასი)			ფერმების მთელი მიწა		
(მილიონი)	1910	1900			1910	1900	% მატებისა	(მილიონი აკრი)	1910	1900
23.1	22.2	3.9	58.6	2 891	2 874	0.6	414	383	8.6	
22.7	19.9	14.8	22.5	3 097	2 620	18.2	354	362	-2.1	
3.8	2.3	49.7	46.8	373	243	53.7	111	94	18.2	
49.9	44.4	11.2	46.3	6 361	5 737	10.9	879	839	4.8	

(p. 37 t. 4)

აკრების საშუალო რიცხვი, 1 ფერმაზე

მთელი მიწა:			დამუშავებული მიწა:		
1910	1900	% მატებისა	1910	1900	% მატებისა
143.0	133.2	7.4	100.3	90.9	10.3
114.4	138.2	-17.2	48.6	48.1	1.0
296.9	386.1	-23.1	101.7	111.8	-9.0
138.1	146.2	-5.5	75.2	72.2	4.2

(p. 42, t. 7)

ფერმათა მთელი ქონების ღირებულება მიწისა და შენობების ღირებულება

ფერმათა მთელი ქონების ღირებულება			მიწისა და შენობების ღირებულება				
(მილიონი დოლარი)	1910	1900	% მატებისა	(მილიონი დოლარი)	1910	1900	% მატებისა
27 481	14 455	90.1	23 650	12 041	96.4		
8 972	4 270	110.1	7 353	3 279	124.3		
4 538	1 715	164.7	3 798	1 295	193.4		
40 991	20 440	100.5	34 801	16 615	109.5		

ბიჭთა მოკმელება. ვაშინგტონი 1913. რ ე დ.

32. ვ. ი. ლენინი, ტ. 40

	მიწის ღირებულება			შენობების ღირებულება			სას. სამ. ინვენტარისა და მანქანების ღირებულება			პირუტყვის ღირებულება		
	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	(მილიონი დოლარი)	
	1910	1900	%+	1910	1900	%+	1910	1900	%+	1910	1900	%+
ჩრდილოეთი	19 129	9 369	104.2	4 521	2 672	69.2	856	517	65.6	2 975	1 897	56.9
სამხრეთი	5 926	2 562	131.3	1 427	717	99.0	293	180	62.9	1 325	811	63.5
დასავლეთი	3 420	1 127	203.8	377	167	125.8	116	53	119.8	625	367	70.3
მთელი შ. შტატები	28 475	13 058	118.1	6 325	3 556	77.8	1 265	760	68.7	4 925	3 075	60.1

ღირებულება (მილ. დოლარი)

	p. 538, t. 8		p. 476, t. 3		p. 494, t. 21		p. 507, t. 33		p. 517, t. 41		p. 520, t. 45		(ჩემი ანგარიში) მესა-ში სოფ. ქონლე-ობის მთელი პროდუქტი (ა)	(ჩემი ანგარიში) მესა-ში სოფ. ქონლე-ობის მთელი პროდუქტი (ბ)
	1909	1909	1909	1909	1909	1909	1909	1909	1909	1909	1909	1909		
ჩრდილოეთი	3 120	477	23	129	205	3	1 258	2 095	5 215	2 095	5 215	2 095	5 215	2 095
სამხრეთი	1 922	114	6	61	75	2	414	672	2 594	672	2 594	672	2 594	672
დასავლეთი	445	57	36	12	26	1	161	293	738	161	293	161	293	161
მთელი შ. შტატები	5 487	648	65	202	306	6	1 833	3 060	8 547	1 833	3 060	1 833	3 060	1 833

იგივე მონაცემები: (მილიონი დოლარი), მაგრამ 1899 წლის შესახებ

	(2)	18	90	103	9	(?)
ჩრდილოეთი	1 812	346	18	90	103	9
სამხრეთი	989	97	4	40	32	2
დასავლეთი	198	29	23	6	9	1
მთელი შ. შტატები	2 999	472	45	136	144	8

(p.520)

p. 560, t. 24.

	% აღრიცხული ფერმებისა დაქირავებულ შრომაზე გაწეული ხარჯით	ერთ აკრ დაშუშავებულ მიწაზე ფერმაში გაწეული საშუალო ხარჯი				% დაქირავებულ შრომისათვის საჭირო ხარჯების მატების
		შრომაზე	სასუბეზე	1909	1899	
ჩრდილოეთი	55.1	1.28	0.82	0.18	0.69	+ 70.8
სამხრეთი	36.6	1.07	0.89	0.60	0.28	+ 87.1
დასავლეთი	52.6	3.26	2.07	0.68	0.04	+118.0
მთელი შ. შტატები	45.9	1.88	0.86	0.24	0.18	+ 82.8

[იხ. უკანა მხარე] *

შენიშვნა: (1) დედანში Σ = 656, მაგრამ ეს შეეცდომაა. Excluding
 —(2) Including home consumption (საოჯახო მოხმარების ჩათვლით. რ ე დ.).

* იხ. ეს ტომი, გვ. 510—511. რ ე დ.

(p. 43, t. 8) ფერმერთა ქონების საშუალო ღირებულება ერთ აკრ მიწაზე ფერმებში (დოლ. და %)

ფერმერთა მთელი ქონება			მიწა			შენობები			სას.-სამ. ინვენტარი და მანქანები			პირუტყვი		
1910	1900	%+	1910	1900	%+	1910	1900	%+	1910	1900	%+	1910	1900	%+
66.46	37.77	76.9	46.28	24.48	89.0	10.93	6.98	56.6	2.07	1.36	53.3	7.70	4.98	45.2
25.81	11.29	114.7	16.72	7.08	136.2	4.83	1.98	103.5	0.83	0.60	66.0	3.73	2.74	67.0
40.93	18.28	123.9	30.88	12.01	157.0	3.40	1.79	89.9	1.04	0.16	85.7	5.63	3.97	43.6
46.64	24.37	91.4	32.40	15.87	108.1	7.20	4.24	69.8	1.44	0.89	61.8	5.10	3.67	52.8

p. 540, t. 10

მთელი მოსავლის ღირებულების პროცენტი (1909)

მთელი მოსავლის ღირებულება %	მოსავალი აღრიცხული ფართობიდან აკრი	პურე-ული	თივა და ფურაჟი	თამბაქო და ბამბა	ბოსტენ-ული	ხილი და კაკალი	Σ წინ აღნიშნული მსულები
100	93.7	62.6	18.8	0.9	7.5	3.3	93.1
100	92.8	29.3	5.1	46.8	7.5	2.0	91.3
100	82.3	33.1	31.7	0.0	8.5	15.5	88.6
100	92.8	48.6	15.0	16.3	7.6	4.0	92.1

(p. 543, t. 12).

ფერმერთა დამუშავებული მიწის პროცენტი (1909)

100	67.8	46.2	18.8	0.1	1.3	0.1	66.7
100	63.3	32.1	5.7	21.9	1.3	0.1	61.3
100	51.4	24.1	24.2	0.0	1.4	0.1	49.8
100	65.1	40.0	15.1	7.0	1.3	0.1	63.7

(NB) home consumption (საოჯახო მოხმარების ჩათვლელად (NB) რე დ.).

	(p. 97, t. 1) მფლობელობის სახეები ფერმათა რიცხვი (ათასი)			(p. 99 t. 3) საშუალო ფართობი ფერმაზე			საშუალო დამუშავებული ფართობი ფერმაზე			
	1910	1900	%+	1910	1900	%+	1910	1900	+%	
<i>United States</i>	1910	1900	%+	1910	1900	%+	1910	1900	+%	
ყველა კლასი	6 361	5 737	10.9	138.1	146.2	-5.5	75.2	72.2	4.2	
ფერმები, რომლებსაც განაგებენ...	3 949	3 653	8.1	151.6	152.2	-0.4	78.5	76.2	3.0	
მესა- კუთრე- ები	სრული	3 355	3 202	4.8	138.6	134.7	2.9	69.7	69.2	0.7
	დამატებით ამღებნი მიწი- სა იჯარით (არასრული მესაკუთრეები)	594	451	31.6	225.0	276.4	-18.6	128.1	125.7	1.9
მმართველები	58	59	-1.7	924.7	1481.2	-37.6	211.9	184.6	14.6	
მოიჯარეები	2 354	2 025	16.3	96.2	96.3	-0.1	66.4	61.9	7.3	
მოიჯარეები	მოზიარენი	1 528	1 273	20.0	93.2	92.4	-0.9	69.1	65.0	6.3
	ფულით	826	752	9.9	101.7	102.9	-1.2	61.3	56.7	8.1

	(p. 105, t. 1) ფერმათა რიცხვის განწილების % (Σ ვეოტ-კლასური სექტებისა=100)				p. 106, t. 9 საშუალო				
	United States		The North	The South	The West	ჩრდილოეთი (α)		(β)	
	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910
მესაკუთრეები	62.1	63.7	72.4	72.6	49.9	52.1	139.6	133.0	93.9
მმართველები	0.9	1.0	1.2	1.1	0.5	0.7	301.7	340.9	163.6
მოიჯარეები	37.0	35.3	26.3	26.2	49.6	47.0	144.9	124.5	115.0

	(p. 102, t. 6) ფერმათა რიცხვი (ათასი)				% ფერმებისა			
	1910	1900	1890	1880	1910	1900	1890	1880
მესაკუთრეები	4 007	3 712	3 270	2 984	63.0	64.7	71.6	74.4
მმართველები	2 354	2 025	1 295	1 025	37.0	35.3	28.4	25.6
მოიჯარეებისა	1 528	1 273	840	702	24.0	22.2	18.4	17.5
ფულით მოიჯარეებისა	826	752	455	323	13.0	13.1	10.0	8.0
Σ =	6 361	5 737	4 565	4 009	100.0	100.0	100.0	100.0

(p. 141, t. 27)	
რიცხვი ფერმებისა (ათასი)	
მთელი შ. რომლებსაც შტატები ყავდათ შინაური ცხოველები	
1910	1900
6 035	5 498
მესაკუთრე	3 794
მმართველი	52
მოიჯარე	2 189

* ეს % ლენინის მიერ ჩაწერილია უფრო გვიან, ფანქრით. სკკპ ცენტრალურ კო არქივში ინახება ცალკე ფურცელი, სადაც გამოთვლილია ეს პროცენტები. რ ე დ.

	ჩრდილოეთი			სამხრეთი			დასავლეთი		
	1910	1900	% +	1910	1900	% +	1910	1900	% +
სულ	2 891	2 874	0.6	3 097	2 620	18.2	373	243	53.7
მესაკუთრეებისა	2 091	2 088	+0.1	1 544	1 370		312	195	
{ მესაკუთრეებისა	1 749	1 794	-2.5	1 329	1 237	7.5	276	171	61.9
	არასრული მესაკუთრეებისა	342	294	-16.5	215	133	61.3	36	24
მმართველებისა	34	33	2.9	16	19	-13.2	8	8	7.3
მოიჯარეებისა	766	753		1 537	1 231		53	40	
{ მოზიარე მოიჯარეებისა	483	479	0.6	1 021	772	32.2	25	21	14.7
	ფულით	283	274	3.3	516	459	12.3	28	19

რიცხვი აკრებისა 1 ფერმაზე (ა) მთელი მიწის (ბ) დამუშავებული მიწის

სამხრეთი				დასავლეთი			
(ა)		(ბ)		(ა)		(ბ)	
1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
149.3	162.8	56.4	55.4	241.5	282.8	84.5	94.5
1514.7	2734.1	198.8	169.4	2 323.2	3 303.9	439.1	363.2
64.5	71.2	39.3	38.1	313.1	337.4	151.3	148.3

სუფარდება პირუტყვისა და ფერმათა რიცხვისა მთელი რიცხვისადმი		(p. 145, t. 28) რიცხვი ფერმებისა (ათასი). რომლებსაც ცხენებია ჰყავთ	% ცხენიანი მეურნეობისა (ჩე მ ი) ან გ ა რ ი შ ი
1910	1900	1910	1900
94.9—95.8	4 693	4 531	73.8 79.0
96.1—96.7	3 216	3 107	81.5 85.0
89.6—91.7	46	48	79.3 61.3
92.9—94.3	1 431	1 376	60.7 67.9

(ჩემი გამოთვლა „Divisions“-დან, p. 145, t. 28)
ცხენიანი ფერმების რიცხვი (ათასი)

The North		The South		The West	
1910	1900	1910	1900	1910	1900
2630	2 620	1 771	1 694	320	217
1873	1 901	1 075	1 032	267	175
29	28	11	14	7	6
698	691	685	648	46	36

% ცხენიანი ფერმებისა (ჩემი გამოთვლა)*
სულ მესაკუთრე მმართველი
მოიჯარე

%	%	%	%	%	%
89.9	91.1	57.1	64.8	85.8	89.3
89.6	91.0	69.6	75.2	85.6	89.8
91.1	91.8	44.6	52.7	86.8	90.0

მიტეტიან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ცენტრალურ ჰარტიულ

(p. 158, t. 1) დაგირავებული ფერმები

	1910	1900	1890
საკუთრებაში მყოფ ფერმათა რიცხვი	3 948 722	3 638 403	3 142 746
დაგირავებულთა რიცხვი (mortgaged)	1 327 439	1 127 749	886 957
%	33.8	31.0	28.2
დაგირავებულ ფერმათა %			
ჩრდილოეთი:	41.9	40.9	40.3
სამხრეთი:	23.5	17.2	5.7
დასავლეთი:	28.6	21.7	23.1

დაგირავებულ ფერმათა რიცხვი	1 006 511		886 957
შიწისა და შენობების ღირებულება	6 330 მილიონი დოლარი		3 055
ვალის თანხა	1 725	* * *	1 086
ვალის % ფერმის ღირებულებისადმი	27.3%		35.5%

რაც შეეხება დაგირავებული ფერმების ერთი ნაწილის რიცხვის გადიდებას, უნდა გვახსოვდეს, რომ საგირავნო ვალდებულებების ფაქტი იმის სავალდებულო ნიშანი როდისა, რომ აყვავება არ არის. უეჭველია, ამერიკელი ფერმერები 1910 წელს საერთოდ უფრო აყვავებულნი იყვნენ, ვიდრე ორი წინა აღწერის დროს. მაგრამ დაგირავებული ფერმების % უფრო მაღალია ყველაზე აყვავებულ შტატებში, როგორც Iowa & Wisconsin-ი არიანო. ზოგჯერ აგირავებენ გაჭირვების გამო, ზოგჯერ მელიორაციისათვის etc. (p. 158).

NB | ზოგიერთი პლანტაციის დაქუცმაცებას წვრილ ფერმებად, — ფერმებად, რომლებსაც მესაკუთრეები უძღვებიან, მაგრამ, რომლებიც სყიდვითი ფასის წილად არიან დაგირავებული, ალბათ რაღაც საერთო აქვს დაგირავებული ფერმების რიცხვის გადიდებასთან სამხრეთში (გვ. 159).

იმ ფერმების რიცხვი, რომლებიც ეკუთვნით ზანგებს (საერთოდ ფერადკანანებს, მაგრამ ესენი შეტწილად ზანგები არიან) = 920 883 (= 14.5%) (1910). მათ შორის ჩრდილოეთში მხოლოდ 17884, დასავლეთში—12858. სამხრეთში—890141, მათ შორის მესაკუთრეები—218467, მოიჯარეები—670474; მმართველები—1200.

მასასადამე, სამხრეთში თეთრკანანებს მესაკუთრე მეტი ჰყავთ, ვიდრე მოიჯარე, ზანგებს კი პირიქით.

1900 წელს ზანგთა ფერმების რიცხვი იყო 767764 (მათ შორის 740670 სამხრეთში). მასა-სადამე, ზანგთა ფერმების რიცხვი გაიზარდა +19.6%-ით, ხოლო თეთრკანანთა ფერმებისა +9.5%-ით. მთელი მიწის რაოდენობა თეთრკანან ფერმერთა ფერმებში გაიზარდა +4.4%-ით, ზანგთა ფერმებში +11.7%-ით

დამუშავებული მიწის რაოდენობა თეთრკანან ფერმერთა ფერმებში გაიზარდა +15.2%-ით; ზანგთა ფერმებში +19.5%-ით
თეთრკანან ფერმერთა ფერმების მთელი ქონების ღირებულება გაიზარდა +99.6%-ით, ზანგე-ბისა +134.0%-ით

სამხრეთი	ფერმერები:		საშუალო რაოდენობა მიწის		სამხრეთში შეკრები	თეთრკანან ფერმერთა რაოდენობა	ზანგები	თეთრკანანთა და ზანგთა რაოდენობა და ღირებულება მთლიანად (P-248).	ლორებულები (დოლარი)
	თეთრკანანები	ზანგები	1910	1900					
სულ	100	100	100	100	1910	1900	1900	რიცხვი	19 655 747
მესაკუთრე	60.1	63.0	24.8	25.2	141.3	172.1	47.9	მეწევი ქონება	969 685
მოიჯარე	0.1	0.9	0.1	0.2	162.1	177.2	71.6	ცხენი	16 780 511
მოიჯარე	39.2	36.1	75.3	74.6	1612.1	2962.8	291.8	ჯარი	3 133 740
					83.8	92.5	39.6	ზანგებისა	648 907
								თეთრკანანებისა	883 986 175
								თეთრკანანებისა	22 240 132
								თეთრკანანებისა	1 903 612 666
								ზანგებისა	54 942 151
								თეთრკანანებისა	413 530 751
								ზანგებისა	84 451 579

მესაკუთრეთა მიმართ მოიჯარეთა როლის, მნიშვნელობისა და ადგილის საკითხისათვის:

მოიჯარე ფერმერებმა უჩვენეს გაცილებით უფრო დიდი ციფრები მიწის ღირებულებისა, ვიდრე შენობების, მოწყობილობის, ინვენტარისა და ცოცხალი ინვენტარის ღირებულებისა. ამას მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს ის, რომ მოიჯარე ფერმერები საერთოდ უფრო ნაკლებ შეძლებული არიან, ვიდრე ფერმერების მესაკუთრეები და უფრო ნაკლებად ძალუძთ მოამარაგონ თავიანთი ფერმები ძვირადღირებული მოწყობილობით (გვ. 100—101). საშუალო მთელი შ. შტატებისათვის (1910) იძლევა: მესაკუთრეთა მიწის ღირებულება=66.6%-ს მთელი საკუთრებისას, „მოიჯარეთა“ მიწის ღირებულება=74.9%-ს (გვ. 101, ტ. 5).

იჯარით გაცემული ფერმების მესაკუთრეთა საკითხში ავტორები (გვ. 102) იმოწმებენ 1900 წ. ცენზის გამოკვლევას, როცა წარმოებდა (იჯარით გაცემული) ფერმების მესაკუთრეთა სახელების შესწავლა. კონცენტრაცია და მიწათმფლობელობის ფორმა, რომლის დროსაც მიწათმფლობელი თავის მამულში, პლანტაციაში არ ცხოვრობს („absentee landlordism“). — არ არისო. იჯარით გაცემული ფერმების მესაკუთრეები მეტწილად არიან წინანდელი მოიჯარეები „რომლებიც ან მთლად ჩამოშორებულან, —სხვა საქმისათვის მოუკიდნიათ ხელი, ან აუღიათ ფერმები ქვეყნის სხვა, უფრო ახალ რაიონებში“. „სამხრეთში პირობები ყოველთვის რამდენადმე განსხვავებული იყო ჩრდილოეთისაგან და მრავალი სამოიჯარო ფერმა წარმოადგენს იმ პლანტაციათა ნაწილს, რომელნიც მნიშვნელოვანი ოდენობის არიან და სამოქალაქო ომის წინა ეპოქაში წარმოიშვნენ“. სამხრეთში „მოიჯარეთა, უმთავრესად ზანგთა საშუალებით მეურნეობის წარმოების სისტემამ შეცვალა მონური შრომის საშუალებით მეურნეობის წარმოების სისტემა“ (გვ. 102)*.

|| NB

|| NB

იჯარის საკითხისათვის:

საიჯარო სისტემის განვითარება ყველაზე უფრო შესამჩნევია სამხრეთში, სადაც დიდი პლანტაციები, წინათ მონების შრომით რომ მუშავდებოდა, ბევრ შემთხვევაში დაყოფილ იქნა პატარა ნაკვეთებად (პარცელებად), რომლებსაც მოიჯარეებს გადასცემენ ხოლმე. როგორც უკვე უფრო

* იხ. თხზულებანი, 4 განოც., ტომი 22, გვ. 17. რ ე დ.

NB

დაწვრილებით იყო განმარტებული 1 თავში, ეს პლანტაციები ბევრ შემთხვევაში დღემდე ჯერ კიდევ მუშაედება არსებითად როგორც სასოფლო-სამეურნეო ერთეულები, რადგან მოიჯარებო ერთგვარად დაქვემდებარებული არიან ზედამხედველობისადმი, რაც მეტად თუ ნაკლებად ანალოგიურია იმ ზედამხედველობისა, რომელსაც ჩრდილოეთში ექვემდებარებიან დაქირავებული მუშები ფერმებში“ (გვ. 104).

NB

„იჭარბო გაცემული ფერმების ძალიან დაბალი ციფრი... ნაჩვენებია მთიან და წყნარი ოკეანის რაიონებში, სადაც ეს ფაქტი უეჭველია უმთავრესად იმით აიხსნება, რომ ეს რაიონები მხოლოდ ამ ცოტა ხნის წინათ იქნა დასახლებული და რომ ფერმერთაგან იქ ბევრია ჰომოსტედერი, რომლებსაც თავიანთი მიწა მიღებული აქვთ მთავრობისაგან“... (გვ. 104)

NB

მთელ ამ II თავში („მფლობელობის სახეები“) გარჩეული არ არის მიწის შესაკუთრეთა რიცხვის ზრდის (respective —) მიზეზები. ბურჟუაზიულა არამზადები არიან ეს ავტორები: სწორედ იმას ჩქმალავენ, რაც უმნიშვნელოვანესია (წვრილი მიწათმფლობელობის ექსპროპრიაცია)!!

სოფლის მოსახლეობის ზრდა (1900—1910)-ი	11.2 %
ფერმების რიცხვის	+ 10.9 % (ნაკლები)
შესაკუთრეთა	+ 8.1 % (უფრო ნაკლები).

ექსპროპრიაციის აშკარა ზრდაა!!

მაგრამ ეს ზრდა კიდევ უფრო ცხადია, თუ ავიღებთ ჩრდილოეთს, სამხრეთსა და დასავლეთს.

ფერმების მთელი რიცხვი გაიზარდა 5 737 372-დან 6 361 502-მდე, ე. ი. 624 130-ით (p. 114, t. 18), ე. ი. 10.9 %-ით, მაგრამ ჩრდილოეთში ეს ვადიდება მხოლოდ 0.6%-ია (+ 16 545 ფერმა!!). ეს უძრაობა. ამასთან, ფერმების რიცხვი აბსოლუტურადაც შემცირდა ჩრდილოეთის 3 რაიონში (divisions) 4-დან. სახელდობრ New England, Middle Atlantic და East. North Central-ში ფერმების რიცხვი აბსოლუტურად იკლო (32 ათასით). მხოლოდ west North Central-ში გაიზარდა 49 ათასით (ergo, $\Sigma = +16\frac{1}{2}$ ათასით). მაგრამ West North Central-ში გვაქვს ისეთი შტატები,

როგორც არის ორივე დაკოტა, ნებრასკა, კანზასი, სადაც ჯერ კიდევ ახლაც ბევრ ჰომსტელს არიგებენ (იხ. Statistical Abstract, p. 28).

საერთოდ მთელ North-ში მესაკუთრეთა რიცხვია:

1900 — 2 088 ათასი

1910 — 2 091 ათასი

=====
+ 3 ათასი = 0.1 % !!!

მთელ ჩრდილოეთში

	მესაკუთრე:	არასრული მესაკუთრე:
1900	1 794 216	293 612
1910	1 749 267	342 167

— 44 949

+ 48 555

მაშასადამე, მესაკუთრეთა რიცხვმა **აკლო!**

გაიზარდნენ ყველა თავიანთი ფერმის არასრული მფლობელები!

ამ ჩრდილოეთში კი შეერთებული შტატების მთელი დამუშავებული მიწის 60 %-ია (1910) !!

ამ ჩრდილოეთში დამუშავებული მიწის რაოდენობა გაიზარდა 10.9%-ით, 261-დან 290 მილიონ აკრამდე!!

დასავლეთში ფერმების რიცხვისა და მესაკუთრეთა რიცხვის ზრდა გასაგებია: მიმდინარეობს ქვეყნის დასახლება, იზრდება ჰომსტელები (იხ. Statistical Abstract, p. 28 და ზემოთ ციტატი 104-ე გვერდიდან, ამ ამონაწერების მე-3 სტრ.)*.

ხოლო სამხრეთი?? ფერმების რიცხვის ზრდა აქ მიმდინარეობს უმთავრესად (1) share tenants-ის ხარჯზე (უმთავრესად ზანგები). ეს არის ზანგების ექსპლუატაციის ზრდა. შემდეგ (2) მესაკუთრეთა რიცხვის ზრდაც მიმდინარეობს. Why?? ჩანს, პლანტაციების პარცელაცია. 265-ე გვერდიდან (t. 8) ჩანს, რომ 1000 acres და < მქონე ფერმების მიწა შეერთებულ შტატებში შეეცირდა 30 702 109

* იხ. ეს ტომი, გვ. 479—480. რ. ე. დ.

აკრით (—15.5%). მათ შორის ჩ რ დ ი ლ ო ე თ შ ი +2 321 975. დასავლეთში—1 226 872. თათქმის ყველაფერი ს ა მ ხ რ ე თ-ზე მოდის—3 1 8 1 7 2 1 2 (—27.3%). და იგივე სამხრეთი ფერმებას რიცხვის მთელი მატებიდან (+ 624 130) იძლევა +477 156 *) (ე. ი. მეტ ნაწილს, დაახლოებით $\frac{3}{4}$), ამასთან იზრდება წვრილი ფერმების რიცხვი:

20 — მდე acres	+ 115 192
20 — 49 “	+ 191 793
50 — 99 “	+ 111 690

Σ=418 675

მონათმფლობელური პლანტაციების დაშლის პროცესი, აი რ ა არ ის ს ა ქ მ ის არ ის ი!

ს ა მ ხ რ ე თ ი (ფერმების რიცხვი)		
თეთრკანიანი ფერმერები: ფერადკანიანები		
1910	2 207 406	890 141
1900	1 879 721	740 070

ამასთან თეთრკანიანებს მეტი მესაკუთრე ჰყავთ, ვიდრე მო-
იჯარე, ზანგებს კი პ ი რ ი ქ ი თ.

*) 1910: 3 097 547

1900: 2 620 391

+ 477 156

	(p. 257, t. 1) (ფერმათა რიცხვი)		(ჩემი შეშვრებულთა) idem (ათას.)		(p. 309, t. 18) ცხენიანი ფერმების რიცხვი	
	1910	1900	1910	1900	1910	1900
	სულ	6 361 502	5 737 372	6 361	5 738	4 692 814
20 აკრზე ნაკლები	839 166+	673 870	839	674	408 601+	373 269
20-დან 49-მდე	1 414 376+	1 257 496	1 415	1 258	811 538—	834 241
50 „ 99 „	1 438 069+	1 366 038	1 438	1 366	1 116 415—	1 123 750
100 „ 174 „	1 516 286+	1 422 262	1 516	1 422	1 302 086+	1 260 090
175 „ 499 „	978 175+	868 020	978	868	890 451+	798 760
500 „ 999 „	125 295+	102 526	125	103	116 556+	96 087
1000 და მეტი	50 135+	47 160	50	47	47 167+	44 431

	(p. 257, t. 1) ფერმათა რიცხვის გადილება (1900—1910)		(page 257, t. 1) მთელი მიწა ფერმებში აკრი			
	გადილება	+%	1910	1900	გადილება	%
	სულ	624 130	10.9	878 798 325	838 591 774	40 206 551
20 აკრზე ნაკლები	165 296	24.6	8 793 820	7 180 839	1 612 981	22.3
20-დან-49-მდე	156 880	12.6	45 378 449	41 536 128	3 842 321	9.8
50 „ 99 „	72 031	5.9	103 120 868	98 591 699	4 529 169	4.6
100 „ 174 „	94 024	6.8	205 480 585	192 680 321	12 800 264	6.6
175 „ 499 „	110 155	12.7	265 289 069	232 954 515	32 334 554	13.9
500 „ 999 „	22 769	22.2	83 653 487	67 864 116	15 789 371	23.3
1000 და მეტი	2 975	6.3	167 082 047	197 784 156	30 702 109	—15.5

*) ცხენიანობის გამო უნდა შევნიშნოთ, რომ იმ ფერმების ანებას. ეს ზრდა=1900: 1 480 652 (=25.8 %); 1910: 1 869 005 ათასი, 1910: 1 478, ე. ი. %⁰-ბით; 1900—44.1%; 1910:—47.7 %-ით, ვერ ფარავს გაუცხენიანებას.

(ჩემი შე-
მცირებულ-
ლია)*)

ibem (ათასი)		ცხენიანი ფერმების %	
1910	1900	1910	1900
4 693	4 531	73.8	79.0
409	373	48.9	52.4
812	834	57.4	66.3
1 116	1 124	77.6	82.2
1 302	1 260	86.6	88.6
890	799	91.0	92.0
117	96	93.2	93.7
47	45	94.1	94.2

(page 257, t. 2)

პროცენტები ჯამისადმი

ფერმათა რიცხვი		მთლი მიწა ფერმებში		დამუშავე- ბული მიწა ფერმებში		% დამუშავე- ბული მიწისა ფერმებში	
1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
100	100	100	100	100	100	54.4	49.4
13.2	+11.7	1.6	+ 0.9	1.7	+ 1.6	90.9	89.7
22.2	+21.9	5.2	+ 5.0	7.6	- 8.0	80.6	79.4
22.6	-23.8	11.7	-11.8	14.9	-16.2	69.0	68.3
23.6	-24.8	23.4	+23.0	26.9	-28.6	62.7	61.4
15.4	+15.1	30.2	+27.8	33.6	+32.7	61.6	58.1
2.0	+ 1.6	9.5	+ 8.1	8.6	+ 7.1	48.8	43.4
0.6	= 0.8	19.0	-23.6	6.6	+ 5.9	18.7	12.3

(ibidem)

დამუშავებული მიწა
ფერმებში აკრი

1910	1900	გაღილება %	
478 451 750	414 425 487	63 953 263	15.4
7 991 543	6 440 447	1 551 096	24.1
36 596 032	33 000 734	3 595 298	10.9
71 155 246	67 344 759	3 810 487	5.7
128 853 538	118 390 708	10 462 830	8.8
161 775 502	135 530 043	26 245 459	19.4
40 817 118	29 474 642	11 342 476	38.6
31 262 771	24 317 154	6 945 617	28.6

გაღილება %-ბით		გაღილება და შემცირება	
ფერმათა რიცხვის სა:	დამუშავებული მიწის რაოდენობისა:	დამუშავებული მიწისა	ფერმათა რიცხვის წილისა
24.8	24.1	+	+
12.5	10.9	-	+
5.3	5.7	-	-
6.3	8.6	-	-
12.7	19.4	+	+
22.2	38.6	+	+
6.3	28.6	+	+

რიცხვის ზრდა, რომლებსაც ჯორები ჰყავთ, ვერ ფარავს გაუცხენი-
(=29.4%). ყველაზე მეტი ზრდაა სამხრეთში 1900: 1 155
%. აქაც იმ ფერმების რიცხვის ზრდა, რომლებსაც ჯორები

ჯგუფებად დაყოფის რაციონალურ საფუძვლებს ავტორები „სახელმწიფო მიწა მეტწილად გაყიდული ან დარიგებუ (გვ. 257).

NB // „თუ დამუშავებული ფართობის მიხედვით ვიმსჯე ფერმები (გარდა 20 აკრზე ნაკლები მიწის მქონე ფერ ხოლო მსხვილ ფერმებს შედარებით უფრო დიდი მნიშ რომ ყველაზე მსხვილი ფერმები მეტწილად განლაგე მოქმედება ყველაზე სწრაფად ვითარდება“ (გვ. 258). ეს ძველ რაიონებში, როგორც არის New England, Mid ბის წილის შედარებით მეტ გაძლიერებას.

	ჩრდილოეთი								პრო	
	პროცენტები ჯამისადმი				%				ფერმათა რიცხვი	
	ფერმათა რიცხვი	მთელი მიწა ფერმებში	დამუშავებული მიწა	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910
Σ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	70.1	68.3	100.0	100.0
< 20	9.1	8.7	0.8	0.8	0.8	0.8	86.1	86.3	16.2	14.7
20—49	13.9	16.0	3.2	4.2	3.6	4.7	76.2	76.2	30.9	29.2
50—99	24.2	26.3	12.5	14.8	13.5	16.0	75.8	74.6	22.4	22.3
100—174	29.3	29.0	28.1	29.7	29.3	31.6	73.2	72.8	18.1	19.8
175—499	20.2	18.0	38.1	36.9	39.9	37.3	73.1	70.5	10.4	11.8
500—999	2.2	1.8	10.3	7.9	9.0	6.6	60.8	58.9	1.3	1.8
1000 & >	0.8	0.4	6.9	6.9	4.1	3.1	41.1	30.5	0.7	0.9

(დასასრული)	გაღილება 1900-დან 1910 წლამდე:									
	დასავლეთი		ჩრდილოეთი						ფერმათა რიცხვი	
	1910	1900	ფერმათა რიცხვი	მთელი მიწის ფერმებში	დამუშავებული მიწის ფერმებში	აბსოლუტური	%	აბსოლუტური	%	აბსოლუტური
Σ	34.2	29.0	16.5	0.8	30 725	8.0	28 573	10.9	477.2	18.2
< 20	87.8	85.0	25.1	10.0	116	4.8	95	4.5	115.2	29.9
20—49	73.9	71.8	-57.9	-12.6	- 2 295	- 14.2	- 1 743	- 14.2	191.8	25.1
50—99	62.2	57.4	-55.2	- 7.8	- 4 072	- 7.3	- 2 708	- 6.1	111.7	19.2
100—174	37.1	38.5	18.1	+ 2.2	2 503	2.2	2 435	2.9	42.7	8.2
175—499	43.4	46.7	65.9	12.7	19 720	14.8	17 966	18.6	18.8	6.1
500—999	46.8	44.1	18.5	40.4	12 430	40.9	8 756	50.6	-0.8	- 2.0
1000 & >	22.9	17.2	2.1	18.4	2 322	8.6	3 773	47.0	-2.0	- 8.8

არ იძლევიან. NB მხოლოდ:
ლი იყო სხვა წესით 160-აკრი ან დაახლოებით ამდენი“

ლებთ, რაც ალბათ საუკეთესო საზომია, უფრო წვრილი მებრძოლებს) ახლა შედარებით ნაკლებ მნიშვნელოვანი ხდებიან, ვნელობა ენიჭებათ. ეს იმ ფაქტის ნორმალური შედეგია, ბუღია ქვეყნის უფრო ახალ რაიონებში, სადაც მიწათ-უკანასკნელი ახსნა სწორი არ არის, ვინაიდან ისეთ dle Atlantic divisions, ჩვენ ვხედავთ მსხვილი ფერმე- NB NB

სამხრეთი ცენტები ჯამისადმი						დასავლეთი პროცენტები ჯამისადმი					
მთელი მიწის ფერმეში		დამუშავებული მიწა		% დამუშავებული მიწისა ფერმეში		ფერმათა რიცხვი		მთელი მიწა ფერმეში		% დამუშავებული მიწისა ფერმეში	
1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
100	100	100	100	42.6	34.8	100	100	100	100	100	100
1.0	1.2	3.5	3.2	83.3	91.9	16.7	15.6	0.5	0.4	1.2	1.0
8.6	6.7	16.6	15.8	83.1	82.0	15.3	14.0	1.6	1.2	3.6	2.9
13.0	11.2	20.0	19.6	62.7	60.2	11.9	11.7	2.9	2.2	5.3	4.6
20.8	18.9	25.3	25.2	51.6	46.6	27.5	28.8	14.0	11.3	15.2	15.0
24.0	22.2	24.6	24.9	43.2	38.0	19.5	19.4	20.2	15.8	25.2	25.2
7.6	7.5	5.5	6.1	30.9	28.1	5.3	6.1	12.6	11.0	16.0	16.7
23.9	32.2	4.8	5.6	8.5	5.9	3.9	4.9	48.3	58.6	32.3	34.6

(აბსოლუტური რიცხვები=1000 ფერმა ან აკრი).

სამხრეთი				დასავლეთი					
მთელი მიწისა ფერმეში		დამუშავებული მიწისა ფერმეში		ფერმათა რიცხვი		მთელი მიწისა ფერმეში		დამუშავებული მიწისა ფერმეში	
აბსოლუტური	%	აბსოლუტური	%	აბსოლუტური	%	აბსოლუტური	%	აბსოლუტური	%
— 7 583—	2.1	24 583	19.5	130.6	53.7	17 065	18.2	10 797	38.9
1 301	29.5	1 278	31.5	24.9	66.5	195	58.9	178	63.3
5 406	22.2	4 772	23.9	23.0	67.5	731	66.8	566	72.5
7 497	18.8	5 731	23.5	15.8	54.8	1 104	52.5	787	65.2
5 351	7.8	6 345	20.0	33.2	47.8	4 945	46.8	1 683	41.6
4 786	6.0	5 369	17.1	25.7	54.5	7 818	53.5	2 911	42.0
— 118—	0.6	712	9.8	5.1	34.6	3 478	33.8	1 874	41.3
—31 817—	27.9	375	5.6	2.9	25.9	—1 207—	2.2	2 787	29.6

მკაფიოდ გამოირჩევა სამი ძირითადი ჯგუფი (იხ. + და — შეერთებული შტატებისათვის): წვრილი ფერმები (49 აკრამდე, საშუალო (50—174) და მსხვილი (175 და >). (იმავე ფარგლებზე მეტყველებს „სახაზინო“ ნორმა [„homestead“] = 160 აკრი). ამ სამ ჯგუფს რომ ავიღებთ, მივიღებთ შემდეგ ძირითად % % ჯამებს:

		% ჯამისადმი				გაღილება (ან—) 1900—1910	
		1910		1900		ფერმათა %/სა	დამუშა- ვებულის მიწის %/სა
		ფერ- მათა რიც- ხვისა	დამუშა- ვებულის მიწის რაოდენ- ობისა	ფერ- მათა რიც- ხვისა	დამუშა- ვებულის მიწის რაოდენ- ობისა		
მთელი შეერთებული შტატები	წვრილი	35.4	9.3	33.6	9.6	+	—
	საშუალო (50—174)	46.4	41.3	48.6	44.8	—	—
	მსხვილი	18.2	48.6	17.7	45.7	+	+
ჩრდილოეთი	წვრილი	23.4	4.4	24.7	5.5	—	—
	საშუალო	53.7	42.8	55.3	47.6	—	—
	მსხვილი	22.9	52.9	20.0	17.0	+	+
სამხრეთი	წვრილი	47.1	19.9	43.9	19.0	+	+
	საშუალო	40.5	45.3	42.1	44.6	—	+
	მსხვილი	12.4	34.7	14.1	36.4	—	—
დასავლეთი	წვრილი	32.0	4.8	29.5	3.9	+	+
	საშუალო	39.3	20.5	40.3	19.4	—	+
	მსხვილი	28.7	74.9	30.3	76.7	—	—

		% ჯამისადმი				1900—1910 გაღილება (+) ან შემცირება (—)	
		1910		1900		ფერ- მათა %/სა	დამუშა- ვებულის მიწის %/სა
		ფერმა- თა რიც- ხვისა	დამუშა- ვებულის მიწისა	ფერ- მათა რიც- ხვისა	დამუშა- ვებულის მიწისა		
მთელი შეერთებული შტატები	წვრილი	58.0	24.2	57.4	25.8	+	—
	საშუალო (100—174)	23.8	26.9	24.6	28.6	—	—
	მსხვილი	18.2	48.3	17.7	45.7	+	+
ჩრდილოეთი	წვრილი	47.6	17.9	51.0	21.5	—	—
	საშუალო (100—174)	29.5	29.3	29.0	31.6	+	—
	მსხვილი	22.9	52.9	22.0	47.0	+	+
სამხრეთი	წვრილი	69.5	39.9	68.2	38.4	+	+
	საშუალო (100—174)	18.1	25.3	19.8	25.2	—	+
	მსხვილი	12.4	34.7	14.1	36.4	—	—
დასავლეთი	წვრილი	43.8	10.1	41.2	8.9	+	+
	საშუალო (100—174)	27.5	15.2	28.6	15.0	—	+
	მსხვილი	28.7	74.9	30.8	76.7	—	—

ნათლად გამოირჩევა სამი რაიონის განმასხვავებელი ნიშნები:
 ჩ რ დ ი ლ ო ე თ ი : 1) კაპიტალიზმის ყველაზე მეტი განვითარე-
 ბულობა. 2) ფერმების რიცხვის უძრობა. 3) საშუალო
 ფერმების რიცხვისა და წილის შემცირება; 4) მსხვილე-
 ბის რიცხვისა და წილის ზრდა (ძალიან წვრილებისაც,
 მაგრამ უფრო სუსტად); 5) სუსტია ლატიფუნდიები
 ($>1\ 000:0.5\%$ ფერმებისა და 6.9% მიწისა).

ს ა მ ხ რ ე თ ი : 1) კაპიტალიზმის ყველაზე ნაკლები განვითარე-
 ბა; 2) მოზიარეობის ყველაზე მეტი განვითარება (49.6%
 tenants farms); 3) უდიდესი ლატიფუნდიები (> 1000
 acres: 0.7% ფერმებისა და 23.9% მიწისა; ჩრდილოეთში
 0.5% ფერმებისა და 6.9% მიწისა); 4) ყოფილ მონათ-
 მფლობელთა ამ ლატიფუნდიების დაშლა (1900—1910:— 32
 მილიონი აკრი— 27.3%); 5) წვრილი ფერმების ყველაზე მე-
 ტი $\%$ ($43—47\%$). შედეგი: მონათმფლობელური ლატი-
 ფუნდიებიდან წვრილი სავაჭრო მიწათმოქმედებისაკენ.

დასავლეთი: 1) ფერმების რიცხვის უდიდესი მატება:
 $+53.7\%$!! ჰომსტედები და წვრილი სავაჭრო მიწათმოქმე-
 დება!! 2) მიწის უდიდესი $\%$ მსხვილ ფერმებს უჭირავთ
 ($76—75\%$). 3) ძალიან დიდი ლატიფუნდიები ($>1\ 000:3.9\%$
 ფერმებისა და 48.3% მიწისა). 4) მოიჯარეთა ყველაზე
 მცირე $\%$ და მისი შემცირება.

NB
 („ფართობების
 სტატისტიკის“
 საკითხისათვის)

$\%$ დამუშავებული მიწისა ფერმებში <20
 acres*)= $73—96\%$ „დივიზიების“* მიხედ-
 ვით, ხოლო ფერმებში > 1000 acres
 $6.2—43.4\%$ დივიზიების მიხედვით.

ამ ორ ჯგუფს შორის პროცენტული გან-
 სხვავება იმ ფაქტის ბუნებრივი შედეგია, რომ
 წვრილი ფერმება მთელ სახელმწიფოში ჩვე-
 ულებრივ მუშაობენ. მარცვლელური კულტუ-
 რების მოყვანაზე, მაშინ როცა მსხვილი ფერ-
 მები, რომლებიც მთელ რიგ რაიონებში აგ-
 რეთვე მნიშვნელოვანწილად მარცვლელის
 მოყვანაზე მუშაობენ, სხვა რაიონებში თით-
 ქმის მხოლოდ და მხოლოდ მესაქონლეობას
 მისდევენ (გვ. 264).

*) acre = 4000 gua = $\frac{2}{5}$ ha.

* — ტაიონების.

სამხრეთში „პროცესი მსხვილი პლანტაციების დანაწევრებისა წვრილ ფერმებად, რომლებსაც უმთავრესად მოიჭარებები უძღვებიან“ (გვ. 264).

„მეხილეობისა და სხვ. წვრილი ფერმების დიდი განვითარება წყნარი ოკეანის ნაპირზე შედეგია, ყოველ შემთხვევაში ნაწილობრივ მაინც, უკანასკნელ წლებში წარმოებული რწყვისა-ა მან გამოიწვია წვრილი, 50 აკრზე ნაკლები მიწის მქონე ფერმების გადიდება წყნარი ოკეანის შტატებში“ (გვ. 264)*.

მესაქონლეობის სავაჭრო ხასიათის საკითხზე საინტერესოა აღინიშნოს მონაცემები იმ მეურნეობათა %-ის შესახებ, რომლებიც პირუტყვს ყრიან, და იმ პირუტყვის %-ის შესახებ, რომელიც იყიდება და იკვლება.

	ლიტვულთა გაყიდული მსხვილი პირუტყვისა (პ. ი. ეთიოპიისა და მეორისა) ფერმებში 1909 წელს (მონ. ფორმა-რი)		მსხვილდება რქიანი პირუტყვი (ხბოვის გამოკლებით)		მსხვილდება რქიანი პირუტყვი (ხბოვის გამოკლებით)		შეფარდება (%) გაყიდული თუ დაკლული პირუტყვის რიცხვსა და არსებულ რაოდენობას შორის:	
	აბსოლუტური	პროცენტი	აბსოლუტური	პროცენტი	აბსოლუტური	პროცენტი	აბსოლუტური	პროცენტი
შეერთებული შტატები . . .	1 833	100.0	32.0%	23.0%	28.9%	40.7%	100.0%	90.9%
ჩრდილოეთი . . .	1 258	68.6%	42.4%	34.5%	44.9%	42.9%	124.3%	97.5%
სამხრეთი . . .	414	22.6%	23.3%	13.3%	15.9%	40.7%	68.2%	77.6%
დასავლეთი . . .	161	8.8%	23.9%	13.5%	13.2%	33.6%	61.8%	87.9%
ახალი ინგლისი . . .	30.4	1.7%	34.7%	34.0%	16.4%	43.6	320.6	126.6
შუა ატლანტი . . .	89.6	4.9%	36.2	48.6	23.0	28.6	241.2	123.6

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 22, გვ. 50. რედ.

(პ. 349, t. 14). (ცხრილი მე შუკვამოკლე)

	როცხვი ფერუბისა, რომლეხსაც ჰყავდათ		სსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი		მსხვილფეხა მერბული პროხუბი		რომლეხსაც ჰყავდათ		საშულა რიცხვი ფერმაჟე, რომელსაც ჰყავდა		მსხვილფეხა რქიანი პირუტყვი		მერბული პროხუბი	
	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
შეურობული შტატუბი	5 284 916	4 730 480	5 140 869	4 513 895	83.1	92.4	80.4	78.7	11.7	14.3	4.0	3.8		+ 0.2
ჩრდილოეთი	2 582 462	2 568 255	2 546 115	2 503 655	89.3	89.4	88.1	87.1	12.8	14.4	5.3	4.8		+ 0.5
სამხრეთი	2 426 302	1 972 548	2 334 505	1 835 841	78.3	75.3	75.4	70.1	8.0	11.3	2.4	2.3		+ 0.1
დასავლეთი	276 152	189 677	260 149	1/4 399	74.0	78.1	69.7	71.8	33.4	44.6	5.2	5.0		+ 0.2

	ცხენი	ჯორი	(ცხენი)	(ჯორი)	(ცხენი)	(ჯორი)						
შეურო. შტატუბი	4 692 814	4 530 628	1 669 005	1 480 652	73.8	79.0	29.4	25.8	4.2	4.0	2.3	2.2
ჩრდილოეთი	2 600 709	2 620 082	359 024	306 573	90.0	91.2	12.4	10.7	4.9	4.4	2.9	2.6
სამხრეთი	1 771 659	1 693 878	1 478 382	1 154 810	57.2	64.6	47.7	44.1	2.6	2.7	2.1	2.0
დასავლეთი	320 446	216 668	31 599	19 269	85.8	89.2	8.5	7.9	7.6	10.5	4.5	6.3

(პ. 387, t. 36). ლორი (ყველა ლორი) (ყველა ლორი)

	1910	1900	1910	1900		
შეურო. შტატუბი	4 351 751	4 335 363	68.4	75.6	13.4	14.5
ჩრდილოეთი	1 971 059	2 193 438	68.2	76.3	19.1	19.5
სამხრეთი	2 230 841	2 023 508	72.0	77.2	8.3	9.2
დასავლეთი	149 851	118 417	40.1	48.4	12.2	12.3

ეს მონაცემები გვიჩვენებს, როგორ ახდენს ჩრდილოეთი პირატუციის მფლობელობის კონცენტრაციას სამხრეთისა და დასავლეთის ხარჯზე. მერქიული ძროხები: ჩრდილოეთი—4.8 და 5.3; ცხენები — 4.4 — 4.9. ჭორები: 2.6 და 2.9. ღორები—19.6—19.2 (ყველაზე ნაკლები შემცირება) = მონაცემები 1 მეთურნობაზე საშუალო რიცხვის შესახებ.

ციფრები რაიონების მიხედვით გვიჩვენებს, რომ ეს მთლიანად ეხება მხოლოდ East North Central-სა და West North Central-ს. New England-ში ძროხების საშუალო რიცხვი უემცირა, ცხენები კი New England-შიც და Middle Atlantic-შიც იგივე დარჩა.

(p. 309, t. 18.)

ფერები, რომლებსაც ჰყოვალა მერქიული ძროხები (აგრეთვე ახასოზით)

United States	1910		1900		(ჩემი განა-გარეგნობა) %		
	1910	1900	1910	1900	1910	1900	
< 20	5 140 869	4 513 895	5 141	4 514	80.6	78.7	+ 2.1
20—49	443 331	334 361	444	334	52.9	49.5	+ 3.4
50—99	1 006 877	829 033	1 007	829	71.2	65.9	+ 5.3
100—174	1 260 346	1 150 172	1 260	1 150	87.1	84.1	+ 3.0
175—499	1 361 251	1 264 680	1 361	1 265	89.8	88.9	+ 0.9
500—999	913 991	803 667	914	804	93.5	92.6	+ 0.9
1000 და >	112 167	92 670	112	93	89.6	90.3	- 0.7
	42 906	39 312	43	39	86.0	82.9	+ 3.1

* იხ. ეს ტომი. 33. 482—483. რ. კ. დ.

იხ. გვ. 5*

ცხენიანი ფერების რიცხვი	% ცხენი-ანებისა
+ 36 ათასი	-3.5
- 22 "	-8.9
- 8 "	-4.6
+ 42 "	-2.1
+ 91 "	-1.0
+ 21 "	-0.5
+ 2 "	-0.1

(პ. 271, t. 12) ფერმების რიცხვი

	ჩრდილოეთი		სამხრეთი		დასავლეთი	
	1910	1900	1910	1900	1910	1900
Σ	2 890	618+2 874	3 097	547+2 620	373	337 + 242
< 20	276	042+ 250	500	614+ 385	62	510 + 37
20—49	401	332— 459	955	907+ 764	57	137 + 34
50—99	699	417— 754	694	737+ 583	43	915 + 28
100—174	852	051+ 833	561	544+ 518	102	691 + 69
175—499	582	778+ 516	322	612+ 303	72	785 + 47
500—999	64	313+ 45	41	183— 42	19	789 + 14
1000 & >	14	685+ 12	20	950— 22	14	500 + 11

(ჩემი გამოანგარიშება რაიონების მიხედვით)

იმ ფერმების რიცხვი, რომლებსაც ჰყავთ შინაური ცხოველები

	ჩრდილოეთი		სამხრეთი		დასავლეთი	
	1910	1900	1910	1900	1910	1900
Σ	2 769	135 2 766	2 923	891 2 503	341	757 228 983
< 20	226	816 216	405	764 327	52	386 200
20—49	374	099 431	900	990 728	53	112 31
— 99	679	488 729	681	654 569	41	595 27
— 174	833	045 819	554	235 511	91	144 65
— 499	577	839 511	319	794 301	69	720 46
— 999	63	354 45	40	775 41	19	498 14
1 000 & >	14	484 12	20	679 22	14	302 385

(ჩემი გამოანგარიშება რაიონების მიხედვით)

მშენიშნული შინაური ცხოველის ღირებულება

	ჩრდილოეთი		სამხრეთი		დასავლეთი	
	1910	1900	1910	1900	1910	1900
Σ	2 863.7	1 835.3	1 284.3	782.4	611.9	361.4
< 20	49.5	+ 35.6	58.5	+ 33.3	41.9	+ 31.0
— 49	138.6	+ 100.3	194.5	+ 91.3	27.9	+ 11.3
— 98	441.1	+ 293.0	239.6	+ 115.1	33.3	+ 14.3
— 174	881.9	+ 548.5	293.5	+ 155.1	94.6	+ 55.8
— 499	1 059.5	+ 633.9	280.2	+ 157.3	127.7	+ 65.2
— 999	190.0	+ 122.1	72.8	+ 46.8	77.4	+ 43.3
1000 & >	103.2	+ 102.7	146.0	+ 183.4	209.3	+ 140.6

Σ 4 760 მილ.

ფერები, რომლებსაც ჰყავდათ ცხენები

წ/ც ცხენაწივსა

	ჩრდილოეთი		სამხრეთი		დასავლეთი		ჩრდილოეთი	
	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900 ±
Σ	2 600 709	2 620 082	1 771 659	1 693 878	320 448	216 688	89.9	91.4 — 1.5
< 20	180 119	176 851	163 375	168 012	45 107	28 406	65.2	70.5 — 5.3
20—49	330 346	387 672	431 805	416 991	49 387	29 578	82.8	84.4 — 2.1
50—99	641 509	696 599	435 226	401 520	39 680	25 631	91.7	92.3 — 0.6
100—174	805 125	797 766	411 207	399 859	85 754	62 465	94.8	95.6 — 1.1
175—499	567 012	504 209	256 142	249 479	67 297	45 072	87.8	97.5 — 0.1
500—999	62 329	44 810	35 055	36 941	19 172	14 336	96.9	98.0 — 1.1
1000 & >	14 269	12 175	18 849	21 076	14 049	11 180	97.0	96.5 — 0.8

ფერები, რომლებსაც ჰყავდათ გერძული ძროხები

	ჩრდილოეთი		სამხრეთი		დასავლეთი		% ჩრდილოეთი	
	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900 ±
Σ	2 546 115	2 503 655	2 334 605	1 835 841	260 149	174 399	88.8	87.1 + 1.7
< 20	166 143	151 359	245 526	164 950	31 662	18 052	60.2	60.3 — 0.1
20—49	324 302	361 715	641 207	443 786	41 368	23 532	80.8	78.7 + 2.1
50—99	635 791	672 516	590 109	455 892	34 446	21 764	93.9	89.1 + 1.6
100—174	790 434	774 299	504 825	440 942	65 992	49 439	93.5	92.8 + 0.7
175—499	558 017	490 228	298 761	274 032	57 213	39 407	95.7	94.8 + 0.9
500—999	58 100	48 579	37 048	37 437	17 019	12 654	90.3	93.1 — 2.8
1000 & >	13 388	10 959	17 129	18 802	12 449	9 551	90.8	86.9 + 3.8

		სამშაო ასაკის ცენტების რიცხვი		სამხრეთი		დასავლეთი	
		1900	1910	1900	1910	1900	1910
ჩრდილოეთი	11 316 712	9 826 344	4 073 946	3 888 382	2 039 760	1 791 240	
Σ	280 688	242 330			136 011		
< 20	719 887	654 711			142 956		
20 — 49	1 944 522	823 210			151 830		
50 — 99	3 521 068	1 043 386			427 684		
100 — 174	3 871 018	871 197			518 337		
175 — 499	689 898	185 274			263 827		
500 — 999	289 631	253 838			399 115		
1000 & >							

1900 წლისათვის შინაგარეშო მხოლოდ ყველა ცენტზე (1910-სათვის ეს მონაცემები არ არის).

		ჩრდილოეთი		მერქული პროდუქტების რიცხვი		სამხრეთი		დასავლეთი	
		1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
Σ	13 596 483 +	11 986 550	5 688 368 +	4 282 555	1 340 581 +	866 528			
< 20	278 221 —	289 135	376 500	262 187	71 223	49 274			
20 — 49	824 089 —	848 854	1 089 372	716 853	128 297	66 612			
50 — 99	2 670 595 +	2 453 724	1 254 360	898 269	154 263	82 035			
100 — 174	4 756 705 +	4 147 873	1 418 157	1 114 074	300 130	280 275			
175 — 499	4 489 057 +	3 781 844	1 194 299	950 115	362 757	153 261			
500 — 999	477 560 +	383 171	221 737	193 677	158 656	111 629			
1000 & >	120 256 +	101 849	133 943	147 360	165 255	123 442			

		ჩრდილოეთი		შუამდებო, რომლებსაც შეუძლია ჯორები		სამხრეთი		დასავლეთი	
		1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
Σ	359 024	306 573	1 478 382	1 154 810	31 599	19 269			
< 20	5 693	6 743	102 402	77 900	1 442	1 333			
20 — 49	26 405	28 900	435 559	311 829	2 277	1 236			
50 — 99	66 539	63 078	370 582	276 723	2 628	1 290			
100 — 174	119 581	101 259	320 772	263 195	8 019	4 071			
175 — 499	121 574	92 258	206 335	182 037	9 472	5 084			
500 — 999	14 906	10 795	28 584	27 739	3 796	2 759			
1000 & >	4 328	3 540	14 148	15 387	3 965	3 456			

(p. 270, t. 11) საშუალო ღირებულება ფერმაზე (დოლარობით)

	მთელი ფერმერული ქონება	მიწა		შენობები		სას.-სამ. ინვენტარი		და მანქანები		პირუტყვი	
		1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
ჩრდი- ლოეთი	Σ	9 507	5 030	6 618	3 260	1 564	930	296	180	1 029	660
	< 20	2 849	1 875	1 334	919	1 213	728	98	71	205	157
	20— 49	3 464	2 118	1 961	1 212	992	579	138	92	374	235
	50— 99	5 772	3 455	3 602	2 128	1 279	773	223	146	667	408
	100—174	9 713	5 416	6 696	3 538	1 622	994	318	203	1 077	682
	175—499	17 928	9 342	13 369	6 451	2 209	1 349	484	290	1 867	1 253
	500—999	27 458	15 196	21 172	10 275	2 558	1 792	733	434	2 996	2 894
	1000 & >	52 969	28 805	40 631	17 481	4 068	2 528	1 198	643	7 072	8 153
სამ- ბრეთი	Σ	2 897	1 629	1 913	978	461	274	95	69	428	309
	< 20	838	483	450	240	237	132	27	20	124	92
	20— 49	1 217	673	734	393	230	125	42	29	212	126
	50— 99	2 237	1 171	1 390	692	407	218	81	52	359	208
	100—174	3 692	1 818	2 415	1 099	608	328	128	78	541	313
	175—499	6 742	3 414	4 608	2 138	1 023	608	219	132	893	536
	500—999	14 430	6 908	10 423	4 431	1 780	1 056	453	285	1 775	1 136
	1000& >	47 348	26 807	36 390	15 660	2 897	1 930	1 065	1 211	6 996	8 006
დასავ- ლეთი	Σ	12 155	7 059	9 162	4 639	1 009	690	310	218	1 673	1 512
	< 20	5 025	2 953	3 342	1 523	867	507	108	79	710	844
	20— 49	7 359	3 578	5 727	2 544	912	560	202	123	518	351
	50— 99	9 404	4 358	7 386	3 101	967	570	263	162	789	524
	100—174	7 205	3 763	5 375	2 343	665	445	221	153	944	823
	175—499	14 111	7 667	10 844	5 184	1 082	790	398	282	1 788	1 412
	500—999	27 662	14 601	21 205	10 006	1 749	1 176	722	456	3 986	2 963
	1000& >	74 186	44 972	55 110	29 443	3 206	2 402	1 384	915	14 486	12 212
მთელი შ. შტა- ტები	Σ	6 444	3 563	4 476	2 276	994	620	199	131	774	536
	< 20	1 812	1 139	956	564	605	375	56	42	195	158
	20— 49	2 103	1 280	1 284	750	474	303	76	55	270	172
	50— 99	4 175	2 499	2 649	1 536	848	532	156	106	522	325
	100—174	7 313	4 022	5 021	2 590	1 182	724	241	155	869	554
	175—499	13 955	7 175	10 291	4 872	1 734	1 059	390	234	1 540	1 012
	500—999	23 208	11 714	17 644	7 842	2 174	1 402	839	376	2 751	2 094
	1000 & >	56 757	31 799	43 047	19 530	3 330	2 206	1 196	987	9 185	9 077

საშუალო ღირებულება აკრზე (დოლარობით)

მთელი ფერმერული კონება		მიწა		შენობები		სას.-სამ. ინ-ვენტარი და მანქანები		პირუტყვი	
1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
66.46	37.77	46.26	24.45	10.93	6.98	2.07	1.35	7.20	4.98
308.84	193.58	144.55	94.62	131.44	75.19	10.59	7.35	22.26	16.19
100.67	60.41	56.89	34.57	28.83	16.52	4.01	2.62	10.85	6.69
77.86	46.66	48.63	28.74	17.27	10.43	3.01	1.87	9.01	5.51
71.26	39.75	49.13	25.90	11.90	7.29	2.33	1.49	7.90	5.00
66.25	35.00	49.49	24.17	8.16	5.05	1.79	1.08	6.80	4.89
41.24	22.90	31.79	15.48	3.84	2.70	1.10	0.85	4.50	4.06
27.14	13.80	20.82	8.37	2.09	1.21	0.61	0.31	3.62	3.90
25.81	11.79	16.72	7.08	4.03	1.98	0.83	0.60	3.74	2.24
73.36	42.16	39.37	20.91	20.77	11.81	2.35	1.72	10.87	8.02
39.18	21.12	23.58	12.33	7.39	3.91	1.06	0.91	6.81	3.97
32.80	16.80	20.07	9.94	5.88	3.13	1.17	0.74	5.18	2.89
28.08	13.75	18.37	8.32	4.63	2.49	0.97	0.59	4.12	2.87
25.55	12.92	17.48	8.09	3.86	2.30	0.83	0.50	3.38	2.03
21.98	10.68	15.86	6.85	2.71	1.89	0.69	0.44	2.70	1.76
11.69	5.28	8.99	3.08	0.72	0.38	0.26	0.24	1.73	1.88
40.93	18.28	30.86	12.01	3.40	1.79	1.04	0.56	5.63	3.82
595.50	333.01	395.87	172.03	102.66	57.31	12.83	8.89	84.12	95.38
230.42	111.59	179.32	79.35	28.53	17.46	6.33	3.82	16.22	10.98
128.79	58.80	101.15	41.85	13.24	7.69	3.60	2.18	10.81	7.07
47.87	24.71	35.56	15.39	4.40	2.92	1.48	1.00	6.24	5.41
45.77	24.71	35.17	16.71	3.51	2.54	1.29	0.91	5.80	4.55
39.79	20.89	30.50	14.81	2.82	1.88	1.04	0.65	5.73	4.24
20.08	9.50	14.92	6.22	0.87	0.51	0.37	0.19	3.92	2.68
46.68	24.37	32.40	15.57	7.20	4.24	1.44	0.89	5.60	3.67
172.80	106.90	91.22	52.92	57.73	35.19	5.37	3.96	18.67	14.83
65.55	38.74	40.00	22.72	14.77	9.16	2.36	1.88	8.42	5.21
58.22	34.62	36.94	21.28	11.83	7.37	2.17	1.47	7.28	4.51
53.97	29.68	37.05	19.11	8.72	5.35	1.78	1.14	6.42	4.09
51.48	26.74	37.95	18.15	6.39	3.95	1.44	0.87	5.68	3.76
34.76	17.70	26.43	11.85	3.28	2.12	0.96	0.57	4.12	3.16
17.03	7.88	12.92	4.68	1.00	0.53	0.36	0.24	2.76	2.16

აღინიშნოს:

„... Mountain და Pacific რაიონებში 100—174 აკრ ფართობიანი ფერმები გვიჩვენებენ ფერმაზე შენობათა უფრო დაბალ საშუალო ღირებულებას, ვიდრე ისინი, რომელთა ფართობი 50—99 აკრს უდრის. ეს ალბათ განპირობებულია იმ ფაქტით, რომ 100—174 აკრ ფართობიანი ფერმები ამ რაიონებში შედგებიან მნიშვნელოვანწილად იმ გადასახლებულთა მიერ ცოტა ხნის წინათ აღებული მეურნეობებისაგან, რომლებსაც ჯერ კიდევ არ ჰქონდათ დრო, ხოლო შესაძლოა საკმაო სახსრებიც არა აქვთ იმისათვის, რომ ძვირადღირებული შენობები აეგოთ“ (გვ. 271).

ჰომს-ტელე-ბი „West“-ში

„... მაღალი საშუალო ციფრები (ფერმის მთელი მოწყობილობის ღირებულება — წვრილი ფერმებისათვის) ამ ორ რაიონში (Mountain და Pacific) ნაწილობრივ განპირობებულია იმით, რომ არსებობენ ხილისა და ბოსტნეულის წვრილი და მაღალკულტივირებული ფერმები, რომელთაგან ბევრი ირწყვება“ (გვ. 272).

წვრილი ფერმები „West“-ში

მოსავლის საკითხზე:

საშუალო მოსავალი აკრზე (ბუშელი)

(p. 584, t. 15) (p. 593)

p. 603

[p. 486, t. 14]

რძის საშუალო წარმოება (გალონი) 1 ძროხაზე

(p. 485) ძროხების საშუალო რაოდენობა 1 ფერმაზე (1909)

ს ი მ ი ნ - დ ი (1)

ხ ო რ ბ ა - ლ ი (2)

შ ვ რ ი ა (3)

	1909	1899	1909	1899	1909	1899	1909	1899	
United States ...	25.9	28.1	15.4	12.5	28.8	31.9	362	424	3.8
New England ...	45.2	39.4	23.5	18.0	32.9	35.9	476	548	5.8
Middle Atlantic ..	32.2	34.0	18.8	14.9	25.5	30.9	490	514	6.1
East North Central	38.8	38.3	17.2	12.9	33.3	37.4	410	487	4.0
West " " ...	27.7	31.4	14.8	12.2	27.5	32.0	325	371	4.9
South Atlantic ...	15.8	14.1	11.9	9.5	15.5	11.7	286	356	2.1
East South Central	18.8	18.4	11.7	9.0	13.4	11.1	288	395	1.9
West " " ...	15.7	21.9	11.0	11.9	21.1	25.8	232	290	3.1
Mountain	15.8	16.5	23.1	19.2	34.9	30.4	339	334	4.7
Pacific	24.0	25.2	17.7	15.8	35.3	31.4	475	470	5.1

(1) ს ი მ ი ნ დ ი . 1909: მთელი დ ა მ უ შ ა ვ ე ბ უ ლ ი მიწის 20.6.

(2) 9.5% (აგრეთვე).

(3) 7.8% აგრეთვე.

საქიროა გამოკვეთილი *North*-ში (ა) *New England* + *Middle Atlantic* და (ბ) *East* და *West North Central*-ს.

ა — 31 — 41% (მთელი მოსავლის დი-
რებულება) = თივა და
ბალახები

ბ — 14 — 16%

ა — 17 — 21% (*idem*) ბოსტნეული

ბ — 4 — 7%

ა — თითქმის არ არის
კომსტედები.

ბ — არის კომსტედები.

მოსახლეობის სიმჭიდროვე მაღალია ||| დამატებით ყიდულობენ პირუ-
ტყვის საკვებს

მოსახლეობის სიმჭიდროვე დაბალია. ||| ყოლიან პირუტყვის საკვებს

თუ გამოვიანგარიშებთ 10 წელიწადში (1901—1910) კომსტედებზე განაწილების თავდაპირველ (არა სა-
ბოლო!) თანხს (*Statistical Abstract*, p. 28), მივღებთ:

The West ... 55.5 მლნ. აკრი { Pacific — 13.1 }
Mountain — 41.9 }

კომსტედები The North ... 55.2 " " (მათ შორის *West North Central* 54.3)

The South ... 20.0 " " (მათ შორის *West South Central* 17.3)

Σ = 130.5 " "

ამრიგად *West* — კომსტედების მთლიანი რაიონია.

North-ში — ერთი რაიონი (*West North Central*) — კომსტედების რაიონია.

South-შიც — ერთი რაიონი (*West South Central*) — კომსტედების რაიონია.

„უაქტი ასეთია, ... რომ მეტი წილი მოიჯარენი სამხრეთში თავიანთი ეკონომიური მდგომარეობით მკვეთრად განსხვავდებოდნენ ქვეყნის სხვა ნაწილების მოიჯარეთაგან. პლანტაციის, როგორც ერთეული ადმინისტრაციის საერთო მიზნებისათვის, არ გამქრალა. ბევრ შემთხვევაში მოიჯარენი პლანტაციებში მფლობელის, მთავარი მოიჯარის თუ მმართველის ისეთივე ყოველმხრივი კონტროლის ობიექტები არიან, როგორც მოჯამაგირენი ჩრდილოეთისა და დასავლეთის მსხვილ ფერმებში“ (გვ. 877).

თავი XI. რწყვა.

გვალვიანი ოლქი: 1 440 822 ფერმა, 1 161 385 600 აკრი, 388.6 მლნ. აკრი მიწა ფერმებში, 173.4 მლნ. აკრი დამუშავებული მიწა. 307.8 მლნ. დოლარი = სარწყავ საწარმოთა ღირებულება (აკრზე = 15.92 დოლარი).

158.713 მორწყული ფერმა (13.7 მილიონი მორწყული აკრი).

საშუალო მოსავალი აკრზე (1909)

	მორწყული მიწები	(ბუშელი)	მოურწყავი მიწები	± %
სიმინდი	23.7		25.9	- 8.5
შვრია...	36.8		28.5	+29.1
ხორბალი	25.8		15.3	+67.3 %
ქერი...	29.1		22.3	+30.5 %
იონჯა	2.94	ტონა	2.14	+37.4 %

თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ ბ-ნი გიმერი („ზავეტი“ 1913 № 6) 1910 წლის ცენზის გამო ადასტურებს ყოველად უტიფარ სიცრუეს, თითქოს ჩრდილოეთ-ამერიკის შეერთებულ შტატებში

„არ არის ისეთი რაიონი, სადაც კოლონიზაციის პროცესი უკვე არ ხდებოდეს, ხოლო მსხვილი კაპიტალისტური მიწათმოქმედება არ იშლებოდეს და არ იღვევებოდეს შრომითი მიწათმოქმედების მიერ“, (გვ. 60)*—ცალკე შევჩერდებით 2 რაიონზე New England

და Middle Atlantic. კოლონიზაცია = 0. (ჰომსტედები არ არის).

* იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 22, გვ. 32. რ ე დ.

სოფლის მეურნეობის კაპიტალისტური ხასიათი:

	1909	1899	%
ხარჯი შრომაზე: აკრზე (დამუშავებული მიწისა)			
New England....	4.78	2.55	+86%
Middle Atlantic	2.68	1.64	+62%
Pacific	3.47	1.92	+80%
Mountain	2.95	2.42	+22%
საშუალო შეერთ. შტატებში	1.38	0.86	+58%

ამრიგად, კაპიტალისტური ხასიათი ყველაზე ძლიერ და ყველაზე ძლიერ ვითარდება!!!

გიმერი „შეაცბუნა“ იმან, რომ ფერმებში მიწის საშუალო რაოდენობა ამ რაიონებში არა მარტო საერთოდ მცირდება (შეერთებული შტატები 146.2—138.1; New England 107.1—104.4; Middle Atlantic—92.4—92.2), არამედ მცირდება დამუშავებული მიწის რაოდენობაც (შეერთებული შტატები +72.2+75.2; New England—42.4—38.4; Middle Atlantic—63.4—62.6)!!!

ამასთან, დამუშავებული მიწის რაოდენობით New England-ში ფერმები ყველაზე წვრილია!!

ამ ჩერჩეტს წვრილი ფართობები სოფლის მეურნეობის კაპიტალისტური ხასიათისაგან ვერ გაუჩრჩევია.

	1909	1899	
ხარჯი სასუქებზე (აკრ დამუშავებულ მიწაზე)			
New England.....	1.30	0.53	+145%
Middle Atlantic...	0.62	0.37	+78%
South Atlantic...	1.23	0.49	+151%
საშუალო შეერთ. შტატები	0.24	0.13	+83%

უნდა შევნიშნოთ, რომ ყველაზე მეტი სასუქები იხარჯება მამბით დათესილ მიწებზე (სამხრეთის) (იხ. 1900, სტატისტიკა).

მამბა: ფერმების 18.7%; 22.5% ხარჯი სასუქზე

შეაღ. ამონაწერების გვ. 1 (1910) (p. 560)*
% ფერმებისა, რომლებიც მუშებს ქირაობდნენ

NB		New England.....	66.0%		NB
		Middle Atlantic..	65.8%		
		East North Central	52.7		
		West " "	51.0		
		Mountain	46.8%		
		Pacific	58.6%		

*იხ. ეს ტომი, გვ. 472. რ ე დ.

გაღიღება (ან შემცირება) 1900—1910

New Eng- land	ფერმების რიცხვი		მთელი მიწა ფერმებში (აკრი)		დაამუშავებული მიწა ფერმებში (აკრი)		ლირებულების პროცენტული განაწილება (1899—1909)		
	რაოდენობა	%	რაოდენ- ობა	%	რაოდენ- ობა	%	მთელ კონე- ბისა ფერ- მებში	იარა- ღებისა და მანქა- ნებისა	
სულ	—3 086	—1.6	—834 068	—4.1	—879 499	—10.8	35.6	39.1	
< 20	6 286	22.4	41 273	14.9	30 984	15.5	60.9	48.9	
20— 49	17	0.1	—33 243	— 2.9	—28 500	— 4.7	31.4	30.3	
50— 99	—3 457	—7.0	—250 313	—7.2	—142 270	— 9.1	27.5	31.2	
100—174	—4 020	—8.4	—466 663	—7.7	—309 499	—12.3	30.3	38.5	
175—499	—1 999	—6.7	—459 948	—6.1	—421 081	—15.3	33.0	44.8	
500—999	6	0.3	36 311	2.8	46 022	—12.8	53.7	53.7	
1000 და >	81	16.3	298 515	36.2	36 889	26.8	102.7	60.5	
<i>Middle Atlantic:</i>									
სულ	—17 239	—3.5	—1 669 034	—3.7	—1 465 317	—4.8	28.1	44.1	
< 20	5 754	7.7	29 704	4.1	15 550	2.5	45.8	42.9	
20— 49	— 5 955	—7.1	—225 471	—8.0	—210 859	—9.5	28.3	37.0	
50— 99	—11 639	—8.2	—772 300	—7.8	—623 012	—8.1	23.8	39.9	
100—174	— 5 745	—4.4	—746 852	—4.5	—605 047	—5.1	24.9	43.8	
175—499	495	1.0	169 095	1.4	59 567	—0.8	29.4	54.7	
500—999	—59	—3.1	— 27 161	—2.3	17 990	3.8	31.5	50.8	
1000 და >	—90	—16.1	— 96 049	—8.0	—372	—0.2	74.4	65.2	

ეს ციფრები ნათლად მოწმობენ წვრილი მეურნეობის განდევნას მსხვილის მიერ.

ორივე რაიონში ყველა საშუალო ჯგუფი (20 — 499) კარგავს (%).

იგებენ (1) ყველაზე წვრილი მეურნეობანი (< 20)

(2) მსხვილი მეურნეობანი (500—999 და 1000 და >).

%-ობითაც და აბსოლუტურადაც (დამუშავებული მიწის რაოდენობა) მსხვილმა მეურნეობებმა უფრო მოიგეს, ვიდრე წვრილმა!!

[ხოლო წვრილი მეურნეობანი აქ (20 acres-ამდე) უაღრესად ხშირად არქიკაპიტალისტური მეურნეობებია] ვინაიდან აქ მიწის მაქსიმალური % უჭირავს ბოსტნეულს. Minimum მარცვლეულ პურეულს.

სას.-სამ. ინვენტარისა და მანქანების (= მულმივი კაპიტალი მისი უმნიშვნელოვანესი ფორმით, რომელიც პირდაპირ მიგვითითებს ტექნიკურ პროცესზე) გადიდების % maximum-ია მსხვილ მეურნეობებში, minimum საშუალო მეურნეობებში, ამასთან მსხვილ მეურნეობებში უფრო დიდია, ვიდრე ყველაზე წვრილ მეურნეობებში!!!

(p. 266, t. 9)

მთელი ღირებულების განაწილების პროცენტი

United States:		მთელი ქონების ფერმებში		სას.-სამ. ინვენტარისა და მანქანებისა	
		1910	1900	1910	1900
	სულ	100.0	100.0	100.0	100.0
(α)	< 20	3.7—	3.8	3.7—	3.8
(β)	20— 49	7.3—	7.9	8.5—	9.1
(γ)	50— 99	14.8—	16.7	17.7—	19.3
(δ)	100—174	27.1—	28.0	28.9—	29.3
(ε)	175—499	33.3+	30.5	30.2+	27.1
(ζ)	500—999	7.1+	5.9	6.3+	5.1
(η)	1000 H >	6.9—	7.8	4.7—	6.2

New England:

	სულ	100.0	100.0	100.0	100.0
		12.0+	10.1	7.8+	7.3
		13.3—	13.7	11.5—	12.2
		20.0—	21.2	20.8—	22.0
		24.2—	25.1	27.9—	28.0
		24.4—	24.8	27.3+	26.2
		3.9+	3.4	3.3+	2.9
		2.4+	1.8	1.5+	1.3

Middle Atlantic:

	სულ	100.0	100.0	100.0	100.0
		8.5+	7.8	6.5=	6.5
		11.3=	11.3	10.6—	11.1
		24.6—	25.5	27.2—	28.0
		31.9—	32.7	34.5=	34.5
		20.3+	20.1	19.4+	18.1
		1.8=	1.8	1.3=	1.3
		1.2+	0.8	0.8+	0.5

United States		სულ ქონება ფერმებში		სას.-სამ. ინვენტარი და მანქანები	
		1910	1900	1910	1900
The North: სულ		100.0	100.0	100.0	100.0
წვრილი	{	2.9—	3.3	3.1—	3.5
საშუალო		5.1—	6.7	6.5—	8.2
მსხვილი	{	14.7—	18.0	18.2—	21.3
		30.1—	31.2	31.7—	32.7
	{	38.0+	33.4	32.9+	29.0
		6.4+	4.3	5.5+	3.8
		2.8+	2.5	2.1+	1.8
The South: სულ		100.0	100.0	100.0	100.0
წვრილი	{	4.7+	4.4	4.6+	4.2
საშუალო		13.0+	12.0	13.7+	12.3
მსხვილი	{	17.3+	16.0	19.2+	16.7
		23.1+	22.1	24.4+	22.4
	{	24.2—	24.3	24.1+	22.3
		6.6—	6.8	6.4—	6.7
		11.4—	14.4	7.6—	15.5
The West: სულ		100.0	100.0	100.0	100.0
წვრილი	{	6.9+	6.5	5.9+	5.6
საშუალო		9.3+	7.1	10.0+	7.9
მსხვილი	{	9.1+	7.2	10.0+	8.7
		16.3+	15.2	19.6—	20.0
	{	22.6+	21.1	25.0—	25.1
		12.1—	12.5	12.3—	12.7
		23.7—	30.4	17.3—	20.0

დასკვნები:

- (1) 2 ძველი რაიონი (New England+Middle Atlantic). მსხვილი მეურნეობების მაქსიმალური ზრდა. საშუალო მეურნეობების გამოდევნა. ყველაზე წვრილ მეურნეობათა ნაკლები ზრდა.
- (2) ჩრდილოეთი (კაპიტალიზმი). მსხვილი მეურნეობების ზრდა წვრილ მეურნეობათა ხარჯზე.
- (3) სამხრეთი (მონობიდან კაპიტალიზმზე გადასვლა). წვრილი მეურნეობების ზრდა მსხვილ მეურნეობათა ხარჯზე. (NB: უმსხვილეს მეურნეობათა როლი საშუალოზე მაღალია).
- (4) დასავლეთი (ახალი მიწები. მაქსიმუმი ჰომსტედებისა). წვრილი მეურნეობების ზრდა მსხვილ მეურნეობათა ხარჯზე. (NB: უმსხვილეს და მსხვილ მეურნეობათა როლი საშუალოზე მაღალია).
- (5) ჯამი. ΣΣ (მთელი შეერთებული შტატები): იდევენება ყველა წვრილი და ყველა საშუალო მეურნეობა. იდევენება ლათიფუნდიები (1000 და >). იზრდება მსხვილი კაპიტალისტური მეურნეობები (175—500; 500—1000).

United

საინტერესოა შევადაროთ მონაცემები მეურნეო

A) დამუშავებული მიწის რაოდენობა				B) (ლირებულემა) ფერმებში მთელი ქონებისა		C) მიწის ლირებულემა		
ფერმების რიცხვი			1/2 1/2 ფართობისადმი	1910	1900	1910	1900	
1910	1900		1910	1900		1910	1900	
+13.2	11.7	+უწვრილესი (> 20)	1.7	1.8	- 3.7	3.8	- 2.8	2.8
+22.2	21.9	-წვრილი და	7.8	8.8	- 7.3	7.9	- 6.4	7.2
-22.8	23.8	-საშუალო	14.9	16.2	-14.8	16.7	-13.4	16.1
-23.8	24.8	-	26.9	28.8	-27.1	28.8	-26.7	28.2
+15.4	15.1	+მსხვილი და	33.9	32.7	+33.9	30.8	+35.4	32.2
		ლატი-	8.8	7.1	+ 7.1	5.8	+ 7.8	6.2
+ 2.8	1.8	+ფუნდიები	6.8	5.8	- 6.8	7.3	+ 7.8	7.1
= 0.8	0.8	+ (ლატი-ფუნდიები)						
					(- 3.7	3.8		
					(-49.8	52.8		
					(+40.4	36.4		
					- 6.8	7.3		

შესანიშნავია!

მიწის ღირებულებაში გადიდება!! (მსხვილი მეურნეობებისა და ლატიფუნდიებისა).

მარტო 2 რაიონში (divisions) არ არის ლატიფუნდიების (1000 და >) დაცემა, სახელდობრ ყველაზე ძველ და კაპიტალისტურ რაიონებში: New England-სა და Middle Atlantic-ში!! ამ ორ რაიონში ლატიფუნდიების როლი ყოველმხრივ (პირუტყვიც კი!!) გაიზარდა (Middle Atlantic = 0.8—0.8 პირუტყვი, New England = 1.5—1.4 პირუტყვი).

გამონაკლისა (NB) ლატიფუნდიების მაქსიმალური განადგურება West South Central-ში=21.3—41.8 და The West-ში=33.8—38.5, ე. ი. სწორედ იქ, სადაც ლატიფუნდიები უზომოდ დიდია!!

ლირებულების

ფერმებში მთელი ქონების ღირებულების გადიდება მთლიანად = +20 551 მილიონი დოლარის.

მილიონი \$		
მათ შორის უწვრილესი...	+ 753	
წვრილი და საშუალო	+1 365	} 4 708
	+2 590	
	+5 368	5 368
მსხვილი და ლატიფუნდიები	+7 422	} 10 475
	+1 707	
	+1 346	

Σ=20 551

ამავე 10 წელიწადში მრეწველობის მუშებმა (1900: 4.7 მილიონი, 1910—6.8 მილიონი) (+40.4%) თავიანთი ხელფასი გაადიდეს 1.419 მილიონი დოლარით (+70.8%).

States:

ბის სხვადასხვა ელემენტების განაწილების % შესახებ.

შენობათა ლირებულეზა		სას.-სამ. ინვენ-ტარისა და მანქანების ლირებულეზა		პირუტყვის ლირებულეზა		ფერმეში შთელი კონების ლირებულეზა		შთელი შიწის რაოდენობა	
1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900	1910	1900
+ 8.0	7.1	- 3.7	3.8	- 3.3	3.3	- 3.7	3.8	+ 1.0	0.9
-10.9	10.7	- 8.5	9.1	+ 7.8	7.0	- 7.3	7.9	+ 5.2	5.0
-19.3	20.4	-17.7	19.3	+15.2	14.5	-14.6	16.7	-11.7	11.8
-28.3	29.9	-28.9	29.3	+26.8	25.8	-27.1	28.0	+23.4	23.0
+26.8	25.9	+30.2	27.1	+30.8	28.5	+33.3	30.8	+30.2	27.8
+ 4.8	4.9	+ 6.3	5.1	= 7.0	7.0	+ 7.1	5.9	+ 9.8	8.1
- 2.8	2.9	- 4.7	6.2	- 9.3	13.9	- 6.9	7.8	-19.0	23.8

პირუტყვი	პირუტყვი
26.3-25	± 8 %
<u>+1.3</u>	- 0.2
26.8-25.8	+ 0.8
<u>+1.2</u>	+ 0.7
46.9-49.4	+ 1.2*
<u>-2.5</u>	=
	- 4.8

მატება

% ფერმებისა	მილ. ფერმა	idem (1909)
58.0	3.7	(3.3)
23.8	1.8	(1.4)
18.2	1.1	(1.0)
<u>100.0</u>	<u>6.3</u>	<u>(5.7)</u>

* შემდეგ ლენინსკ გამოუტოვებია ჯგუფი 175-დან 499-მდე: +2.1. რედ.

ზოგიერთი სამეურნეო ელემენტები (respective კლასები) ცენზების

		1900	1910+	+%
კაპიტალისტები მრეწველობაში:	საწარმოთა რიცხვი (ათასი)	207.8	288.8 + 61	+29.4%
	ქალაქის მოსახლეობა + 34.8 %	დაქირავებული მუშების რიცხვი (ათასი)	4 713	6 615 + 1 902
სოფლის მეურნეობა:	ფერმების რიცხვი (ათასი)	5 737	6 361 + 624	+10.9%
	სოფლის მოსახლეობა + 11.2 %	დაქირავებული მუშების რიცხვი	82.9 %	70.8 % = x = 40.4 % x = 47.1 %
შეად. გვ. 1 და უკანა მხარე*				

პურელის (ყველა) პურელის (cereals) წარმოება მილიონი ბუშელი:	4 439	4 513 + 74	+1.7%
--	-------	------------	-------

მრეწველობა:	პროდუქციის ღირებულება (საწარმოთა რიცხვი (ათასობით) და % ჯამისადმი)					
	წარმოება:	1900	1910	+	+	%
	(< 20 000 დოლარი)	144	180	+ 36	+ 25	%
1900-ის ნაკვალავი წაიკითხე: 1904	(20—100 000) საშუალო	48	57	+ 9	+ 18.7	%
	(100 000 და >) მსხვილი	24	31	+ 7	+ 29.1	%
	სულ	216	268	+ 52	+ 24.2	%
		100%	100%			

სოფლის მეურნეობა:	(მეურნეობათა რიცხვი (ათასობით) და % ჯამისადმი)				
	(99 acres-ამდე) წვრილი	3 297	3 681	+ 384	+ 11.6%
	(100—174) საშუალო	1 422	1 516	+ 94	+ 6.6%
	(175 და >) მსხვილი	1 018	1 154	+ 136	+ 13.4%
	სულ	5 737	6 361	+ 624	+ 10.9%
		100%	100%		

* იხ. ეს ტომი, გვ. 510—511. რედ.

შ ე ე რ თ ე ბ უ ლ შ ტ ა ტ ე ბ შ ი მე-12 (1900) და მე-13 (1910)
მიხედვით

	1900	1910+	+	%		1900	1910	+	%
მათი კაპიტალი: (მილიონი დოლარი)	8 975	18 428+	9 453+	105.3%	პროდუქტის ფასი (მილიონი დოლარი):	11 406	20 672+	9 266+	81.0%
მათი ხელფასი: (მილიონი დოლარი)	2 008	3 427+	1 419+	70.0%					
მათი საკუ- თრების ფა- სი (მილიონი დოლარი)	20 440	40 991+	20 551+	100.0%					
მათი ხელ- ფასი (მილ. დოლარი)	357	652 +	295+	82.3%					
მათი ფასი (მლნ. დო- ლარი)	1 483	2 665+	1 182 +	79.0%					
პროდუქტების ფასი (მილიონი დოლარი)	927	1 127+	200 +	21.6%					
	6.3%	5.6%							
	2 129	2 544+	415 +	19.3%					
	14.4%	-12.3%							
	11 737	17 000+	5 263 +	44.8%					
	79.3%	+82.2%							
	14 793	20 671+	5 878+	39.7%					
	100%	100%							
მათი საკუთრე- ბის ფასი (მილიონი დოლარი)	5 790	10 499 +	4 709+	81.3%					
	28.4%	25.6%							
	5 721	11 089+	5 368+	93.3%					
	28.0%	27.1%							
	8 929	19 403+	10 474+	117.3					
	43.7%	+47.3%							
	20 440	40 991 +	20 551+	100.0%					
	100%	100%							

* ვ. ი. ლენინის გამოქვეყნებულ ნაშრომში, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 22, გვ. 106, ეს ციფრი გასწორებულია 81.2 %-ად. რ ე დ.

** ვ. ი. ლენინის გამოქვეყნებულ ნაშრომში, თხზ., მე-4 გამოც., ტ. 22, გვ. 111, ეს ციფრი გასწორებულია 43.6 %-ად. რ ე დ.

სამი ტიპი:

- 1) ჩრდილოეთი
- 2) სამხრეთი
- 3) დასავლეთი

შეერთებულ შტატებს შიგნით
განაწილების დახასიათებისათვის

განაწილების პროცენტი ქვეყნის კლასების მიხედვით

		მთელი მოსახლეობა	თეორეტიკული ფერდინანი	თეორეტიკული ფერდინანი უცხოელები	ფანგები
United States	სოფლის	53.7	55.8	27.8	72.8
	ქალაქის	46.3	44.2	72.2	27.4
New England	სოფლის	16.7	20.4	7.8	8.2
	ქალაქის	83.3	79.6	92.4	<u>91.8</u>
Middle Atlantic	სოფლის	29.0	33.7	16.1	18.8
	ქალაქის	71.0	66.3	83.9	<u>81.2</u>
East North Central	სოფლის	47.3	51.8	28.8	23.4
	ქალაქის	52.7	48.4	71.4	<u>76.6</u>
West North Central	სოფლის	66.7	68.4	60.8	32.3
	ქალაქის	33.3	31.8	39.2	<u>67.7</u>
South Atlantic	სოფლის	74.8	74.4	34.0	77.9
	ქალაქის	25.4	25.8	66.0	22.1
East South Central	სოფლის	81.3	82.2	33.8	80.8
	ქალაქის	18.7	17.8	66.7	19.2
West South Central	სოფლის	77.7	78.4	60.8	78.0
	ქალაქის	22.3	21.8	39.2	22.0
Mountain	სოფლის	64.0	64.0	60.8	28.0
	ქალაქის	36.0	36.0	39.7	<u>72.0</u>
Pacific	სოფლის	43.2	44.2	38.7	16.8
	ქალაქის	56.8	55.8	61.3	<u>83.4</u>

*) პერტიკულური 2 ციფრის ჯამი = 100.

მოსახლეობის
(1910)

NB *BN*

ზანგები გარბიან სამხრეთიდან
(მეტწილად ქალაქებში).
ჩრდილოეთი მოსახლეობას აძლევს
დასავლეთს. უცხოელები ერი-
დებიან სამხრეთს.

პროცენტობით*):

% მთელი მოსახლეობისა

ibidem p. 175/
% მოსახლეობისა (1910)

†ან—მოსახლეობისა (1910)
შინაგან გადასახლებათაგან

წარმოშობის უცხოელები	ზანგები	<i>ibidem</i> p. 175/ % მოსახლეობისა (1910)			†ან—მოსახლეობისა (1910) შინაგან გადასახლებათაგან	
		იმ რაიონში და- ბადებულნი, ს- დაც ამჟამად ცხოვრობენ	სხვა რაიონებში დაბადებულნი	წარმოშობით უცხოელები	თეთრკანიანები	ზანგები
14.5	10.7	72.6	12.3	14.7	—	—
27.7	1.0	66.2	5.5	27.9	— 226 219	† 20 310
25.0	2.2	69.7	4.9	25.1	— 1 120 678	† 186 384
16.8	1.6	73.4	9.3	16.8	— 1 496 074	† 119 649
13.9	2.1	65.4	20.2	13.9	† 472 566	† 40 497
2.4	33.7	92.6	4.7	2.5	— 507 454	— 392 827
1.0	31.5	91.5	7.3	1.0	— 974 165	— 200 876
4.0	22.6	72.3	23.3	4.0	† 1 434 780	† 194 658
16.6	0.8	41.8	40.2	17.2	† 856 683	† 13 229
20.5	0.7	35.8	40.3	22.8	† 1 560 561	† 18 976

Volume IV. მოსაქმეობის სტატისტიკა
Table 15 . p. 54

	(10 წელიწადს და მეტ ხანს დასაქმებულ პირთა რიცხვი)		სიკარგე კალთა რიცხვი(X)	
	ორივე სექსი 1910	1900		
სამიწათმოქმედო მოსაქმეობანი	12 567 925	10 381 765	9 148 448	7 713 875
სოფ. მეურნ. მუშები	6 088 414	4 410 877	3 586 583	3 323 876
მერძეეები	35 014	10 875	17 895	8 948
ფერმერები, პლანტატორები და ზეღამხედ- ველები	5 981 522	5 674 875	5 281 557	4 229 051
მებაღეები, მეკვავილეები, შესათბურებები და სხვ.	143 462	61 788	72 601	56 032
მღვირთაეები და მეტიეები	127 154	72 020	65 866	30 651
მესაქონლეები, მწყემსები და მარეები	122 189	84 988	70 729	44 075
ტყის მჭრელები	27 567	36 075	33 697	12 731
ფერმერები და სკიბილარის გამოხდაზე მო- მუშავე მუშები	28 967	24 735	19 520	7 450
სხვა სამიწათმოქმედო მოსაქმეობანი	13 636	5 532		1 061
მფუტყრები	2 145	1 339		1 016
			12 567 925	
			468 100	
			12 099 825	10 381 765
				116%
				+16%

მწიფობოქმედების მუშები	6 088 414	4 410 877	<u>1 6 088:4 410 = 137%</u>
მამაკაცები	4 566 281	3 747 668	→ 4 566 281:3 747 668 = 121.8% + 21.8%
(x) ქალები	1 522 133	663 209	100 — 21.8 = 78.2
(p. 27) + (1910—1900) = 129.5% (1900—1890: +23.3%, page 26).			
(ა) ფერმაში მომუშავე ქალები, ოჯახის წევრები	1 176 585	441 055	[+166.8%]
(ბ) დაქირავებულა სს.-სამ. მუშაკა- ლები	337 522	220 048	[+53.4%]
იდენმა კატეგორი (ა) (ოჯახის წევრები)	—2 133 949	?	
(p. 91) (ბ) (მუშები)	—2 299 444	?	
	<u>(Σ = 4 433 393)</u>		
სულ, დაქირავებულ მუშათა რიცხვი სოფლის მეურნეობაში: 1910		1 900	
ქალები (მუშა ქალები)	337 522...	220 048	
მამაკაცები (მუშები)	2 299 444...	1 798 165	= დაახლოებით = 78.2% 1910 წ. ციფრისა
	<u>Σ = 2 566 966*</u>	2 018 213	იხ. გვ. 2 უკანა მხარე**

* გამო აღნიშნის შესწორებულია. იხ. ეს ტომი გვ. 484. რედ.
** იხ. ეს ტომი გვ. 513. რედ.

მრეწველობის სტატისტიკა იძლევა

	დაქირავებული მუშა	ხელფასი
1899	4.7 მლნ.	2 008 მლნ. დოლ.
1909	6.6 „	3 427 „ „
	+ 40.4%	+70.6%

მაშასადამე სოფლის მეურნეობაში დაქირავებულ მუშათა რიცხვის გადიდება შეიძლება მივიღოთ დაახლოებით:

	ფერმების რიცხვის გადიდება	სოფლის მოსახლეობის გადიდება
ჩრდილოეთი	40%	+ 0.8%
სამხრეთი	50%	+18.2%
დასავლეთი	66%	+49.7%
	<u>48%</u>	<u>+10.9%</u>
		<u>+11.2%</u>

(X) მიწათმოქმედებაში დასაქმებულ* ქალთა რიცხვის საკითხში (1910) ავტორს (p. 27) მიაჩნია, რომ მათი რიცხვი გადაჭარბებულია და დაახლოებითი გაანგარიშების გზით იმ დასკვნამდე მიდის, რომ უფრო სავარაუდოა მივიღოთ ასეთი ციფრები: (p. 28)

მიწათმოქმედებაში დასაქმებულ ქალთა მთელი რიცხვი 1 338 950 ნაცვლად 1 807 050-ისა (ე. ი.—468 100), ხოლო მეურნეობის ყველა დარგში დასაქმებულ ქალთა მთელი რიცხვია 7 607 672 ნაცვლად 8 075 772-ისა (—468 100)

ჩემი დამატება: თუ მთელ ამ გადაჭარბებას მივაკუთვნებთ მხოლოდ ფერმებში მომუშავეთა ანგარიშს—ოჯახის წევრები, გამოვა: 1 176 585—468 100=708 485: 441 055 = **166%**
+66%

* იხ. ეს ტომი, გვ. 511. რ ე დ.

ამრიგად, Occupation Statistics--ის მონაცემებით (იხ. გვ. 1 უკანა მხარე)*.

	1910	1900+		
სულ მიწათმოქმედ- ბაში დასაქმებულნი	12 099 825	10 381 765+16%		
		** იხ. № 1 (ქვემოთ)		
ფერმერები	5 981 522	5 674 875+ 5%	5 981 522	5 674 875
				105.4
დაქირავებული მუ- შები	2 566 966	2 018 213+27%	2 566 966	2 018 213
(იხ. გვ. 1 უკანა მხარე)* იხ. № 2 (ქვემოთ)				127

საერთოდ ამერიკულ Occupation Statistics-ზე უნდა ითქვას, რომ იგი არაფრად არა ღირს, ვინაიდან აბსოლუტურად არ იცის საკითხი „სარეწო პიროვნების მდგომარეობის შესახებ“ (არ იცის მეპატრონის, შინაური მუშისა და დაქირავებული მუშის განსხვავება).

||ამიტომ მისი მეცნიერული ღირებულება თითქმის=ნულს |||NB
NB

შემდეგ აბსოლუტურად არ იცის ცნება Nebenerwerb.

შეჯამებული ციფრები ამოწერილი მაქვს p. 235 *Statistical Abstract*-ში.

№ 1 : +16% მაშინ როცა სოფლის მოსახლეობა = +11%. Why? აშკარაა, იმიტომ, რომ გაიზარდა დასაქმებულ ქალთა რიცხვი.

№ 2 : Σ ხარჯისა ხელფასზე +48%. Why?
აშკარაა: იმიტომ რომ საქირაო სამუშაოზე დგებიან ღარიბი ფერმერებიც (Nebenerwerb).

* იხ. ეს ტომი, გვ. 510—511. რედ.

** იხ. ეს ტომი. გვ. 510. რედ.

მოსაქმეობათა სტატისტიკა

განაწილების პროცენტი:

დასაქმებულ პირთა მთელი რიცხვი (10 წლისა და >)

	დასაქმებულ პირთა საერთო რიცხვი	მიწიშემოქმედება, სატყეო მეურნეობა და მეცხოვე- ლეობა	მინერალურ და მამუშავება	მანუფაქტურული და მექანიკური მოწყობლობა	ტრანსპორტირება	ეჭრობა	საზოგადოებრივი მომ- სახურება	პროფესიული მომსახუ- რება	საშინაო და პერსონალუ- რი მომსახურება	საკანცელარიო სამუშა- ოები
United States	38 167 336	33.2	2.5	27.9	6.9	9.5	1.2	4.4	9.9	4.8
New England	2 914 680	10.4	0.3	49.1	6.5	10.6	1.7	4.8	10.7	5.0
Middle Atla- ntic . . .	8 208 885	10.0	4.2	40.6	8.0	12.0	1.4	4.9	11.8	7.1
East North Central . .	7 257 953	25.6	2.6	33.2	7.6	10.6	1.1	4.8	9.2	5.3
West North Central . .	4 449 043	41.2	1.8	20.0	7.8	10.4	1.1	5.2	8.5	3.9
South Atlan- tic	5 187 729	51.4	1.8	18.6	5.0	6.1	1.0	3.0	10.5	2.8
East South Central . .	3 599 695	63.2	1.9	12.4	4.0	5.3	0.8	2.8	8.4	1.7
West South Central . .	3 507 081	60.1	0.7	12.6	5.2	7.0	0.5	3.3	8.1	2.1
Mountain	1 107 937	32.4	9.4	19.5	10.3	8.7	1.7	5.2	9.1	3.8
Pacific . .	1 934 333	22.8	2.4	27.2	10.3	12.6	2.0	6.0	11.3	5.5

დაწერილია 1914 წ. 5 (18) მაისსა
და 1915 წ. 29 დეკემბერს (1916 წ.
11 იანვარს) შუა

პირველად დაიბეჭდა 1932 წელს
ლენინის XIX კრებულში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ᄃᄃᄃᄃ ᄃᄃᄃᄃᄃᄃ

1 ვ. ი. ლენინის ნაწარმოები „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ ნაწილ-ნაწილ დაიწერა სხვადასხვა დროს: პირველი ცხრა თავი—1901 წლის ივნის—სექტემბერში და უკანასკნელი სამი თავი—1907 წლის შემოდგომაზე. ვ. ი. ლენინის თხზულებათა მეოთხე გამოცემაში ეს შრომა დაბეჭდილია მე-5 ტომში (I—IX თავები) და მე-13 ტომში (X—XII თავები); თხზულებათა მეხუთე გამოცემაში ის მთლიანად მოთავსებულია მე-5 ტომში. წინამდებარე ტომში ქვეყნდება მოსამზადებელი მასალები—გეგმები და შინაარსი შრომისა „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““, აგრეთვე კრიტიკული შენიშვნები ბურჟუაზიული ეკონომისტებისა და რევიზიონისტების შრომებზე, მასალები, რომლებშიც მოცემულია სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის მასობრივი მონაცემების დამუშავება და ანალიზი.

ტომში მოთავსებული გეგმის ოთხი ვარიანტი ლენინის შრომისა— „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““—ასახავს ამ ნაწარმოების სტრუქტურისა და შინაარსის დამუშავების პროცესს. ლენინი უწინარეს ყოვლისა მიზნად ისახავს ამხილოს „კრიტიკოსების“ ზოგადი თეორიული შეხედულებანი—მეცნიერული უსუსურობა „ნიადაგის კლებადი ნაყოფიერების კანონის“, მასთან დაკავშირებული რენტის თეორიებისა და აქედან გამომდინარე მალთუსიანური დასკვნებისა. შემდეგ იგი მიზნად ისახავს აგრარული თეორიისა და აგრარულ ურთიერთობათა უმნიშვნელოვანეს პრობლემებზე (წარმოების კონცენტრაცია მიწათმოქმედებაში, მანქანების სოფლის მეურნეობაში და სხვ.) ბურჟუაზიული და რევიზიონისტური ლიტერატურის დეტალურ გარჩევას კრიტიკულად, „კრიტიკოსების“ მიერ გამოყენებული კვლევის ხერხების, ფაქტიური მასალის გამოყენების უსაფუძვლობისა და მეცნიერული არაკეთილსინდისიერების მხილებას. ლენინი განსაკუთრებით გამოყოფს მასობრივი სტატისტიკური მონაცემებისა და საფრანგეთსა, გერმანიასა და სხვა ქვეყნებში აგრარული ურთიერთობების მონოგრაფიულ აღწერათა შედეგების ანალიზს, რათა გამოიკვლიოს სოფლის მეურნეობაში მიმდინარე ნამდვილი პროცესები, თანამედროვე მიწათმოქმედების კაპიტალისტური წყობა და გააკრიტიკოს ბურჟუაზიული და რევიზიონისტი ავტორები.

ლოკუმენტის ხელნაწერი ასახავს ვ. ი. ლენინის მუშაობას ნაწარმოების

- „აგარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“ — გეგმაზე. გეგმის ოთხ ვარიანტში თანმიმდევრულად ფართოდება საკითხების წრე და მათი შინაარსი, იცვლება გეგმის პუნქტების რიგი. გეგმის მეოთხე ვარიანტს, რომელიც ყველაზე უფრო დამთავრებულია, ვ. ი. ლენინი არაერთგზის დაბრუნებია. ამ ვარიანტში გეგმის თერთმეტი განყოფილების რომაული ნუმერაცია გაკეთებულია ფანქრით. ასევე ფანქრით არის გაკეთებული მინაწერები მე-12 პუნქტზე: „ურნალი „ნაჩალო“ 1, გვ. 7 და 13“ და 21-ე პუნქტზე: „ლათიფუნდები. (შდრ. ჰერცი 15; ბულგაკოვი II 126, 190, 363)“. მე-12 პუნქტში, დაწყებული ნომრებით „№ 4, 141“ ვიღრე აბზაცის ბოლომდე და ამ (მე-12) პუნქტის მარჯვნივ მინაწერში „ენგელსი ბელგიის შესახებ, № 10, 234“, ავრთვე მე-18 პუნქტის მინაწერში, დაწყებული სიტყვებით: „ბულგაკოვი II 289“ ვიღრე აბზაცის ბოლომდე, სიტყვები ოდნავ გადახაზულია ფანქრით. — 3.
- 2 ამონაწერები და კრიტიკული შენიშვნები წიგნებზე „Bäuerliche Zustände in Deutschland“, Berichte, veröffentlicht vom Verein für Sozialpolitik. Bd. 1—3. Leipzig, 1883 („გლეხთა მდგომარეობა გერმანიაში“. სოციალური პოლიტიკის კავშირის გამოცემა. ტტ. 1—3. ლეიპციგი, 1883) იხ. ლენინის XIX კრებულში, გვ. 166—180. ეს მასალები ვ. ი. ლენინმა გამოიყენა თავის შრომაში „აგარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 222—224 და ტომი 13, გვ. 222—237). — 3.
- 3 ვ. ი. ლენინის შენიშვნები ბოდრილიარის ნამშრომზე „Les populations agricoles de la France“. La Normandie (passe et présent). Paris, 1880 („საფრანგეთის მიწათმოქმედი მოსახლეობა“. ნორმანდია (წინათ და ახლა). პარიზი, 1880) იხ. ლენინის XXXII კრებულში, გვ. 82—105. ვ. ი. ლენინის შენიშვნები ბოდრილიარის წიგნის შესახებ „Les populations agricoles de la France. 3-e série. Les populations du Midi“. Paris, 1893 („საფრანგეთის მიწათმოქმედი მოსახლეობა. მე-3 სერია. სამხრეთის მოსახლეობა“. პარიზი, 1893) იხ. ეს ტომი, გვ. 271—272.—3.
- 4 ლენინს მხედველობაში აქვს ფ. ენგელსის შრომიდან — „გლეხთა საკითხი საფრანგეთსა და გერმანიაში“ — ამოღებული ციტატების დამახინჯებული თარგმანი და განმარტება ესერულ გაზეთში „რევოლუციონარია როსია“. იხ. ლენინის XIX კრებული, გვ. 287—293.—3.
- 5 ვ. ი. ლენინის შენიშვნები წიგნზე Hugo Böttger. „Die Sozialdemokratie auf dem Lande“ Leipzig, 1900 (ჰუგო ბიოტგერი. „სოციალ-დემოკრატია სოფლად“. ლეიპციგი, 1900) იხ. ლენინის კრებული XIX, გვ. 304—306.—4.

- 6 გაზეთში „ისკრა“ № 3, 1901 წლის აპრილს დაიბეჭდა ვ. ი. ლენინის სტატია „მუშათა პარტია და გლეხობა“, რომელიც მონახაზია რსდმპ აგარარული პროგრამისა (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 4, გვ. 517—527).—4.
- 7 ლენინისეული კრიტიკა პ. მასლოვის მიერ რენტის თეორიის ანტიმარქსისტული განმარტებისა იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 150—151, სტრიქონქვეშა შენიშვნა.—4.
- 8 იგულისხმება P. Mack-ის წიგნი „Der aufschwung unseres Landwirtschaftsbetriebes durch Verbilligung der Produktionskosten. Eine Untersuchung über den Dienst, den Maschinenteknik und Elektrizität der Landwirtschaft bieten“. Königsberg, 1900 (პ. მაკი. „ჩვენი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების აღმავლობა წარმოების ხარჯების შემცირების გზით. გამოკვლევა იმ მომსახურებათა შესახებ, რასაც უწყვეტ სოფლის მეურნეობას მანქანური ტექნიკითა და ელექტრობით“ კენიგსბერგი, 1900).—4.
- 9 იგულისხმება კაუცკის სტატია „Die Elektrizität in der Landwirtschaft“. „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1900—1901, XIX. Jahrgang. Band I, № 18, SS. 565—572 („ელექტრობა სოფლის მეურნეობაში“. „ნოვოე ვრემა“, შტუტგარტი, 1900—1901, გამოცემის XIX წელი, ტომი I, № 18, გვ. 565—572).—4.
- 10 ლიბერალური ნაროდნიკების ჟურნალში „რუსსკოე ბოგატსტვო“ 1900 წელს დაიბეჭდა ვ. ჩერნოვის სტატიების სერია საერთო სათაურით „კაპიტალისტური და აგარარული ევოლუციის ტიპები“. ვ. ი. ლენინმა ჩერნოვის შეხედულებანი გააკრიტიკა შრომაში „აგარარული საკითხი და მარქსის კრიტიკოსები“. აქ და ქვემოთ ლენინი აღნიშნავს ჟურნალ „რუსსკოე ბოგატსტვოს“ იმ ნომრებსა და გვერდებს, სადაც მოკეპულა ვ. ჩერნოვის გამონათქვამები.—5.
- 11 ირლანდიას განიხილავდნენ როგორც მაგალითს ისეთი ქვეყნისა, სადაც არის მსხვილი მიწათმფლობელობა და წვრილი („ლატაკური“) იჯარა, სადაც ხალხის მასებს სილატაკესთან, ხშირ შემთხვევაში მასობრივი მოსახლეობის გაჩანაგებასა და მასობრივ ემიგრაციასთან ერთად არსებობს მიწათმფლობელთა უდიდესი სიძლიერენი. ბულგაკოვი ირლანდიელ ფერმერთა სილატაკესა და ამოწყდომას ნიღბავდა მალაუსიანური მოსაზრებებით „ქარბი“ მოსახლეობისა და მიწის ფართობის „ნაკლებობის“ შესახებ, მაშინ როდესაც ნამდვილი მიზეზი იყო მსხვილი მიწათმფლობელობის მონოპოლია და წვრილი ფერმერობის კაბალური ექსპლოატაცია.—5.
- 12 კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის წინასიტყვაობაში, რომელიც წამძღვარებული აქვს „კომუნისტური პარტიის მანიფესტის“ 1882 წლის რუსულ გა-

მოცემას, ამერიკის შეერთებულ შტატებში მიწის საკუთრების შესახებ ნათქვამია: „ფერმერთა წერილ და საშუალო მიწის საკუთრებას, რაც მთელი მისი პოლიტიკური წყობის საფუძველია, თანდათანობით ამარცხებს უზარმაზარი ფერმების კონკურენცია“ (ე. მარქსი და ფ. ენგელსი. რჩეული ნაწერები ორ ტომად. ტ. I, 1963, გვ. 3).—5.

- 13 იხ. ლენინის XIX კრებული, გვ. 159.—5.
- 14 ვ. ი. ლენინის შენიშვნები წიგნზე: *Géorges Blondel. „Études sur les populations rurales de l'Allemagne et la crise agraire“*. Paris, 1897 (ბლონდელა. „გამოკვლევები გერმანიის სოფლის მოსახლეობისა და აგრარული კრიზისის შესახებ“). პარიზი, 1897) იხ. ლენინის XXXI კრებული, გვ. 84—96.—6.
- 15 ლენინის XIX კრებული, გვ. 161—180.—6.
- 16 2a 3b—პ. ნ. ლეპეშინსკის ფსევდონიმი.—7.
- 17 ს. ბულგაკოვის სტატია „მიწათმოქმედების კაპიტალისტური ევოლუციის საკითხისათვის“, რომელიც დაიბეჭდა „ლეგალური მარქსისტების“ ჟურნალში „ნაჩალო“ № 1—2, 1899 წელს, ვ. ი. ლენინმა გააკრიტიკა თავის შრომებში „კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში“ (თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 4, გვ. 117—187) და „აგრარული საკითხი და მარქსის კრიტიკოსები“ (თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 119—277 და ტომი 13, გვ. 205—263).—9.
- 18 *Rentengüter*—სარენტო მამულები, იქმნებოდა პრუსიასა და პოზნანში იმ კანონების საფუძველზე, რომლებიც მაილი პრუსიის ლანდტაგმა 1886 წ. 26 აპრილს, 1890 წ. 27 ივნისს და 1891 წ. 7 ივლისს გერმანელი გლეხების მიერ გერმანიის აღმოსავლეთი პროვინციების კოლონიზაციის მიზნით. სარენტო მამულების შექმნის მიზანი იყო ამ პროვინციებში გერმანული გავლენის გაძლიერება და პოლონური გავლენის შესუსტება და მსხვილ მიწათმფლობელთა უზრუნველყოფა იაფი მუშახელით. სარენტო მეურნეობათა ორგანიზაციის დროს მსხვილი მემამულური მეურნეობა (რომელსაც ზოგჯერ პოლონური ეროვნების მიწათმფლობელთაგან ყიდულობდნენ) ქუცმაცდებოდა წვირილ და საშუალო ნაკვეთებად. ეს ნაკვეთები საკუთრებად გადაეცემოდნენ გერმანელ გლეხებს, რომლებიც იხდიდნენ კაპიტალურ თანხას ან ყოველწლიურ რენტას. თუ მიწას ყიდულობდა ყოველწლიური რენტის გადახდით, ახალმოსახლეს ეზღუდებოდა მიწის განკარგულების თავისუფლება: უფლება არ ჰქონდა სახელმწიფოს თანხმობის მიუღებლად დაექუცმაცებინა მამული, ნაწილ-ნაწილ გაეხსებებინა ის და სხვა.—10.
- 19 ეს დოკუმენტი მოკლე ჩანაწერია ვ. ი. ლენინის შრომის—„აგრარული საკითხი და მარქსის კრიტიკოსები“ მეორე ნაწილის ცალკეული თავი.

ბისა; ეს ნაწილი პირველად გამოქვეყნდა ჟურნალში „ობრაზოვანიე“ № 2, 1906 წლის თებერვალში. თავების მიხედვით ხელნაწერის გვერდების გამოთვლა საფუძველს იძლევა ვივარაუდოთ, რომ დოკუმენტი მიეკუთვნება იმ დროს, როდესაც ხელნაწერი მზადდებოდა ჟურნალში დასაბეჭდად.—15.

20 ხელნაწერის ბოლოს, მართკუთხედებში ჩასმული ორი შენიშვნა, წარმოადგენს იმ დროის რაოდენობის გაანგარიშებას, რომელიც საჭიროა შრომის ამ ნაწილის ხელნაწერის წასაკითხად. პირველი შენიშვნა მიეკუთვნება V თავს და VI თავის პირველ ნაწილს და აღნიშნავს ლენინის მიერ ჩატარებული „ჩქარი უხმოდ კითხვის“ ცდას შედეგს. ამის საფუძველზე იგი დაასკვნის (მეორე შენიშვნაში), რომ შრომის ამ ნაწილის მთელი ხელნაწერის წასაკითხად საჭირო იქნება „დაახლოებით 2 საათი“.—15.

21 აქ გამოკვეყნებული დოკუმენტები მოსამზადებელი მასალება ვ. ი. ლენინის ლექციებისა თემაზე „მარქსისტული შეხედულებანი აგრარულ საკითხზე ევროპასა და რუსეთში“. ლექციები წაკითხულ იქნა 1903 წ. 10—13 (23—26) თებერვალს საზოგადოებრივ მეცნიერებათა უმაღლეს რუსულ სკოლაში, პარიზს. სკოლა 1901 წელს დააარსა მეფის მთავრობის მიერ რუსეთის უმაღლესი სასწავლებლებიდან განდევნილ ლიბერალურ პროფესორთა ჯგუფმა (მ. მ. კოვალევსკი, ი. ს. ლამბაროვი და ე. ვ. დე რობერტი); სკოლას დახმარებას უწევდნენ ი. ი. მენჩიკოვი, ვლიზე რეკლიუ, გ. ტარდი და სხვ. სკოლა ლეგალურად მუშაობდა. სკოლის მსმენელებს შეადგენდნენ უმთავრესად პარიზის რუსული კოლონიის რევოლუციური, ემიგრანტა ახალგაზრდობა და რუსი სტუდენტები. ვ. ი. ლენინი აგრარულ საკითხზე ლექციების წასაკითხად მიწვეული იქნა „ისკრის“ პარიზის ჯგუფის მოთხოვნით, რასაც მხარი დაუჭირა სტუდენტობის სოციალ-დემოკრატიულმა ნაწილმა. ლენინმა რუსულ უმაღლეს სკოლაში 1903 წლის 10, 11, 12 და 13 (23, 24, 25 და 26) თებერვალს წაკითხა ოთხი ლექცია, რომლებმაც უდიდესი წარმატებით ჩაიარა.

ლექციებისათვის მომზადებისას ლენინმა შეისწავლა დიდალი ლატერატურა და წყაროები აგრარულ საკითხზე, გააკეთა ბევრი ამონაწერი მარქსის, ენგელსის ნაწარმოებებიდან, ინტერნაციონალის გადაწყვეტილებებიდან, აგრეთვე რუსი და უცხოელი ავტორების (მ. პ. მასლოვის, ვ. პ. ვორონცოვის, დავდის, ნოსიგის, ბეტგერის, შტუმპფერსა და სხვ.), წიგნებიდან და სტატიებიდან, შეადგინა ცხრილები ბავარიის, პრუსიის, ვიურტემბერგის, პოლანდიისა და სხვ. სასოფლო-სამეურნეო ანკეტების საფუძველზე. ლენინმა სპეციალურად თარგმნა ფ. ენგელსის სტატია „გლეხთა საკითხი საფრანგეთსა და გერმანიაში“ (იხ. ლენინის XIX კრებული. გვ. 295—300). ვ. ი. ლენინმა შეადგინა ლექციების პროგრამა და წინასწარ გაუგზავნა ის სკოლას, დაწერა ლექციების კონსპექტ-გეგმების ორი ვარიანტი.—16.

- 22 იხ. კ. მარქსი. „კაპიტალი“, ტ. III², 1959, გვ. 438, აგრეთვე ვ. ი. ლენინი, თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 3. გვ. 166.—16.
- 23 იხ. ფ. ენგელსი. „გლუხთა საკითხი საფრანგეთსა და გერმანიაში“ (კ. მარქსი და ფ. ენგელსი. რჩეული ნაწერები ორ ტომად, ტ. II, 1964, გვ. 514—516.—16.
- 24 მარქსისტული მეცნიერულ-პოლიტიკური ჟურნალის „ზარის“ (ლეგალურად სცემდა „ისკრის“ რედაქცია 1901—1902 წლებში, შტუტგარტში) მე-2—3 ნომერში, რომელიც 1901 წლის დეკემბერში გამოვიდა, დაიბეჭდა პირველი ოთხი თავი ვ. ი. ლენინის შრომისა „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“ სათაურით—„ბ-ნი „კრიტიკოსები“ აგრარულ საკითხში. ნარკვევი პირველი“.—16.
- 25 იხ. ვ. ი. ლენინი. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 268—277 და ამონაწერი „კოოპერაციათა საკითხისათვის“ გერმანული სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკიდან ლენინის XIX კრებულში, გვ. 302.—17.
- 26 ვ. ი. ლენინის შენიშვნები ბავარიისა და ვიურტემბერგის ანექტების მონაცემთა ანალიზითურთ იხ. ლენინის XXXII კრებულში, გვ. 50—80, 155—160.—17.
- 27 იგულისხმება კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის შემდეგი სტატიები: „კანონპროექტი ფეოდალურ ბევარა-გადსახადთა გაუქმების შესახებ“ და „დებატები პოლონეთის საკითხზე ფრანკფურტში“ (იხ. კ. მარქსი და ფ. ენგელსი. თხზულებანი, მე-2 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 294—299, 351—355 და 363—368). ამონაწერები ამ სტატიებიდან იხ. ლენინის XIX კრებულში, გვ. 303.—18.
- 28 ლენინი გულისხმობს კ. მარქსისა და ფ. ენგელსის სტატიას „ცირკულარი კრიკეს წინააღმდეგ“, განყოფილება მეორე „პოლიტიკური ეკონომია „Volks-Tribun“-ისა და „ახალგაზრდა ამერიკისადმი“ მისი დამოკიდებულება“ (იხ. კ. მარქსი და ფ. ენგელსი, თხზულებანი, მე-2 გამოცემა, ტ. 4, გვ. 6—9).—18.
- 29 ამონაწერები ინტერნაციონალის კონგრესების გადაწყვეტილებებიდან იხ. ლენინის XIX კრებულში, გვ. 303—304.—18.
- 30 იგულისხმება 1874 წელს დაწერილი მეორე განყოფილება ენგელსის წინასიტყვაობისა თავისი შრომისადმი „გლუხთა ომი გერმანიაში“. იხ. ფ. ენგელსი „გლუხთა ომი გერმანიაში“. მოსკოვი, 1952 წ. გვ. 12—18.—18.
- 31 ლაპარაკია აგრარულ საკითხზე კამათის შესახებ გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის ბრესლაულის პარტიატაგზე 1895 წ. ოქტომბერში.—18.
- 32 ვ. ი. ლენინის შენიშვნები პ. მასლოვის წიგნზე „სოფლის მეურნეობის განვითარების პირობები რუსეთში“ იხ. ლენინის XIX კრებული, გვ.

- 307—309; იხ. აგრეთვე ლენინის წერილი პლენანოვისადმი (თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 34, გვ.159—160).—19.
- 33 „ნარკვევ II“-ში იგულისხმება ვ. ი. ლენინის შრომის—„აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსების“ V—IX თავები, რომლებიც 1906 წლის თებერვალში გამოქვეყნდა ჟურნალ „ობრაზოვანიეს“ № 2-ში (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 195—277).—19.
- 34 გაანგარიშება რენტის შესახებ ლენინმა გააკეთა ხელნაწერის გვერდებზე, სადაც გაკეთებულია ჩანაწერი: „ნ ა რ კ ვ ე ვ ი II (ა გ რ ა რ უ ლ ი ს ტ ა ტ ი ს ტ ი კ ა)“—19.
- 35 იხ. კ. მარქსი. „კაპიტალი“, ტ, III², 1959, გვ. 438. — 21.
- 36 ვ. ი. ლენინი იმოწმებს კ. კაუცკის წიგნს „Die Agrarfrage“ („აგრარული საკითხი“).—21.
- 37 იხ. კ. მარქსი. „კაპიტალი“, ტ. III², 1959, გვ. 421.—21.
- 38 იხ. კ. მარქსი „კაპიტალი“, ტ, III², 1959, გვ. 354—396, თავი 45 „აბსოლუტური მიწის რენტა“.—23.
- 39 იხ. კ. მარქსი „კაპიტალი“, ტ. III², 1959, გვ. 261—262.—24.
- 40 ამონაწერი, რომელშიც გამოთქმულია კ. მარქსის აზრი რ. ჯონსას შესახებ („კაპიტალი“, ტ. III², 1959, გვ. 397) იხ. ლენინის XIX კრებულში, გვ. 309—310, აგრეთვე ვ. ი. ლენინის შრომაში „სოციალ-დემოკრატიის აგრარული პროგრამა რუსეთის 1905—1907 წლების პირველ რევოლუციაში“. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 13, გვ. 377—379.—24.
- 41 იგულისხმება პ. ა. ვიხლიაევის შრომა „ნარკვევები რუსეთის სასოფლო-სამეურნეო სინამდვილიდან“. სპბ. 1901.—28.
- 42 ვ. ი. ლენინის რეფერატი თემაზე „სოციალისტ-რევოლუციონერებისა და სოციალ-დემოკრატების აგრარული პროგრამა“ წაკითხულ იქნა პარიზში 1903 წლის 3 მარტს საზოგადოებრივ მენიერებათა რუსულ უმაღლეს სკოლაში, აგრარულ საკითხზე ლექციის შემდეგ. ამ სკოლაში არსებული პირობების გამო ლენინს არ შეეძლო თავის ლექციებზე პროგრამულ-პოლიტიკური დასკვნები გაეკეთებინა და ისინი გადმოსცა განსაკუთრებული რეფერატის სახით, რომელიც წაკითხულ იქნა სკოლის გარეთ, რუსული კოლონიის წევრებისათვის. რეფერატის განხილვა გრძელდებოდა ოთხ დღე: 3, 4, 5 და 6 მარტს. ოპონენტებად გამოდიოდნენ: ნევზოროვი (ი. მ. სტეკლოვი)—„ბორბას“ ჯგუფისაგან, ბ. ნ. კრიჩევსკი — „რაბოჩე დელოსაგან“, ვლადიმროვი (ვ. მ. ჩერნოვი)— ნაროდნიკებისაგან, ნ. ჩაიკოვსკი, ო. მინორო—სოციალისტ-რევოლუციონერებისაგან, ვ. ჩერქეზოვი—ანარქისტებისაგან და სხვ.

ამ ტომში იბეჭდება რეფერატის კონსპექტის ორი ვარიანტი, საბოლოო სიტყვის გეგმები და კონსპექტები და რეფერატის რეზიუმე. ოპონენტთა გამოსვლების ლენინიეული ჩანაწერი და სხვადასხვა წყაროსა და ლიტერატურას ამონაწერები იხ. ლენინის XIX კრებულში.

რეფერატის კონსპექტის მოცულობა და შინაარსი ისეთია, რომ შესაძლოა ის უნდა გამომდგარიყო აგრეთვე გეგმად ბროშურისათვის ესერების წინააღმდეგ. ასეთი ბროშურის დაწერის განზრახვის შესახებ ლენინი სწერდა პლეხანოვს 1903 წ. 28 იანვარს (იხ. ლენინის IV კრებული, გვ. 208).—31.

- 43 „სოციალისტ-რევოლუციონერები“ (ესერები)—წვრილბურჟუაზიული პარტია რუსეთში; წარმოიშვა 1901 წლის დამლევს—1902 წლის დამდეგს სხვადასხვა ნაროდნიკულა ჯგუფებისა და წრეების („სოციალისტ-რევოლუციონერთა კავშირი“, სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტია და სხვ.) გაერთიანებას შედეგად. მისი ოფიციალური ორგანოები გახდნენ გაზეთი „რევოლუციონაია როსსია“ (1900—1905) და ჟურნალი „ვესტნიკ რუსსკოი რევოლუციი“ (1901—1905). (1907—1914). ესერების შეხედულებანი ნაროდნიკობისა და რევოზიონიზმის იდეების ექლექტიკურ ნარევს წარმოადგენდა; ესერები ცდილობდნენ, ლენინის გამოთქმა რომ ვიხმართ, „ნაროდნიკობის გაცვეთილი ადგილები“ გაემთელებნათ „მარქსიზმის მოდური ოპორტუნისტული „კრიტიკის“ საკერებლებით“ (თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 9, გვ. 381). ესერები ვერ ხედავდნენ კლასობრივ განსხვავებებს პროლეტარიატსა და გლეხობას შორის, ჩქმალავდნენ კლასობრივ ფენებად დაყოფას და წინააღმდეგობებს გლეხობის შიგნით, უარყოფდნენ რევოლუციაში პროლეტარიატის ხელმძღვანელ როლს. ინდივიდუალურ ტერორის ტაქტიკა, რომელსაც ესერები ქადაგებდნენ როგორც თვითმპყრობელობასთან ბრძოლის ძირითად მეთოდს, დიდ ზიანს აყენებდა რევოლუციურ მოძრაობას, აძნელებდა რევოლუციური ბრძოლისათვის მასების დარაზმის საჭმეს.

ესერების აგრარული პროგრამა ითვალაწინებდა მიწის კერძო საკუთრების მოსპობას და მის გადასვლას თემების განკარგულებაში გათანაბრებათა სარგებლობის საწყისებზე, აგრეთვე ყოველგვარი კოოპერაციის განვითარებას. ამ პროგრამაში, რომელსაც ესერები ცდილობდნენ „მიწის სოციალიზაციის“ პროგრამად წარმოედგინათ, სოციალისტური არაფერი იყო, რადგან მხოლოდ მიწას კერძო საკუთრების მოსპობას, როგორც ლენინმა ცხადყო, არ შეუძლია მოსპოს კაპიტალის ბატონობა და მასების სიღატაკე. ესერების აგრარული პროგრამის რეალური, ისტორიულად პროგრესული შინაარსი იყო მემამულური მიწათმფლობელობის მოსპობისათვის ბრძოლა; ეს მოთხოვნა ობიექტურად გამოხატავდა გლეხობის ინტერესებსა და მისწრაფებებს ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის პერიოდში.

ბოლშევიკების პარტია ამხელდა ესერებს ცდებს ამოფარებოდნენ სოციალისტთა ნიღაბს, შეუპოვრად ებრძოდა ესერებს გლეხობაზე გავლენისათვის, ააშკარავებდა მათი ტაქტიკის — ინდივიდუალური ტერორის ზიანს მუშათა მოძრაობისათვის. იმავე დროს ბოლშევიკები, გარკვეულ პირობებში, დროებით უთანხმდებოდნენ ხოლმე ესერებს ცარიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

გლეხობის კლასობრივმა არაერთგვაროვნებამ განაპირობა, საბოლოო ანგარიშში, იდეურ-პოლიტიკური უმტკიცობა და ორგანიზაციული განხეთქილება ესერების პარტიაში, მათი მუდმივი მერყეობა ლიბერალურ ბურჟუაზიასა და პროლეტარიატს შორის. უკვე რუსეთის პირველი რევოლუციის წლებში ესერების პარტიას ჩამოშორდა მემარცხენე ფრთა, რომელმაც შექმნა ლეგალური „ზრომის სახალხო-სოციალისტური პარტია“ (ენესები), რომელიც თავისი შეხედულებებით ახლოს იდგა კადეტებთან, და მემარცხენე ფრთა, რომელიც „მაქსიმალისტების“ ნახევრად ანარქისტულ კავშირად გაფორმდა. სტალიპინის რეაქციის პერიოდში ესერების პარტია სრულ იდეურსა და ორგანიზაციულ რღვევას განიცდიდა. პირველი მსოფლიო ომის წლებში ესერების უმრავლესობა სოციალ-შოვინიზმის პოზიციებზე იდგა.

1917 წლის თებერვლის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ, ესერები, მენშევიკებთან ერთად, კონტრრევოლუციური ბურჟუაზიულ-მემამულური დროებითი მთავრობის მთავარი დასაყრდენი იყვნენ, ხოლო პარტიის ლიდერები (კერენსკი, ავქსენტევი, ჩერნოვი) მის შემადგენლობაში შედიოდნენ. ესერების პარტიამ უარი თქვა მხარი დაეჭირა გლეხთა მოთხოვნისათვის მემამულური მიწათმფლობელობის ლიკვიდაციის მოსახდენად, იგი გამოვიდა მიწის მემამულური საკუთრების შენარჩუნების დასაცავად; დროებითი მთავრობის ესერი მინისტრები დამსჯელ რაზმებს გზავნიდნენ იმ გლეხთა წინააღმდეგ, რომლებიც ხელთ იგდებდნენ ხოლმე მემამულეთა მიწებს.

1917 წლის ნოემბრის დამლევს ესერებს მემარცხენე ფრთამ ჩამოაყალიბა დამოუკიდებელი მემარცხენე ესერებს პარტია. მემარცხენე ესერებმა, რომლებიც ცდილობდნენ შეენარჩუნებინათ თავიანთი გავლენა გლეხთა მასებში, ფორმალურად ცენეს საბჭოთა ხელისუფლება და შეუთანხმდნენ ბოლშევიკებს, მაგრამ მალე საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლის გზას დაადგნენ.

უცხოეთის სამხედრო ინტერვენციისა და სამოქალაქო ომის წლებში ესერებმა კონტრრევოლუციურ ძირგამომთხრელ მუშაობას ეწეოდნენ, აქტიურად უჭერდნენ მხარს ინტერვენტებსა და თეთრგვარდიელებს, მონაწილეობდნენ კონტრრევოლუციურ შეთქმულებებში, აწყობდნენ ტერორისტულ აქტებს საბჭოთა სახელმწიფოსა და კომუნისტური პარტიის მოღვაწეთა წინააღმდეგ. სამოქალაქო ომის დამთავრების შემდეგ ესერები

განაგრძობდნენ მტრულ საქმიანობას საბჭოთა სახელმწიფოს წინააღმდეგ ჩვენი ქვეყნის შიგნით და თეთრგვარდიული ემიგრაციის ბანაკში.—31.

- 44 აქ ლა ქვემოთ ვ. ი. ლენინი გულისხმობს ა. რუდინის ბროშურას „გლეხთა საკითხისათვის“, 1903 წელი. ამ ბროშურის გამო ლენინი ჰლებხანოვს 1903 წლის 28 იანვარს სწერდა: „ნახეთ პაწია ბროშურა რუდინისა („სოციალისტ-რევოლუციონერისა“, „გლეხთა საკითხისათვის“) ? უთავხედესი არამზადები! მე რუდინისა და სოციალიზაციის შესახებ № 15-ის გამო საშინლად შექავება ხელები!.. აზრმა გამიელვა: დავწერო სტატია რუდინის წინააღმდეგ და ცალკე გამოვეცე „სტატიები სოციალისტ-რევოლუციონერების წინააღმდეგ“ „რევოლუციურ ავანტურისზმთან“ ერთად“ (ლენინის IV კრებული, გვ. 208).—31.
- 45 ციტატი აღებულია მიმართვიდან „სოციალისტ-რევოლუციონერების პარტიის გლეხთა კავშირისაგან რუსეთის რევოლუციური სოციალიზმის ყველა მუშაკისადმი“. მიმართვა დაიბეჭდა გაზეთში „რევოლუციონნაია როსსია“ № 8, გვ 8.
- „რევოლუციონნაია როსსია“—ესერების არალეგალური გაზეთი; რუსეთში სცემდა „სოციალისტ-რევოლუციონერთა კავშირი“ 1900 წლის დამლევინდან (№ 1, რომელიც დათარიღებული იყო 1900 წლით, ფაქტურად გამოვიდა 1901 წლის იანვარში). 1902 წლის იანვრიდან 1905 წლის დეკემბრის ბოლომდე გაზეთი გამოდიოდა საზღვარგარეთ (ყენევა), როგორც ესერების პარტიის ოფიციალური ორგანო.
- კონსპექტში რეფერატისა „სოციალისტ-რევოლუციონერებისა და სოციალისტ-დემოკრატების აგარული პროგრამა“ ლენინმა გააკრიტიკა სტატია „გლეხთა მოძრაობა“ და მიმართვა „სოციალისტ-რევოლუციონერების პარტიის გლეხთა კავშირისაგან რუსეთის რევოლუციური სოციალიზმის ყველა მუშაკისადმი“, რომლებიც დაიბეჭდა „რევოლუციონნაია როსსიას“ № 8-ში, აგრეთვე სვრია სტატიებ-სა, რომლებიც დაიბეჭდა №№ 11—15-ში საერთო სათაურით „საპროგრამო საკითხები“.—31.
- 48 ვ. ი. ლენინის ჩანაწიშნები ბროშურაზე „რუსეთის მთელ გლეხობას სოციალისტ-რევოლუციონერების პარტიის გლეხთა კავშირისაგან“, 1902 წ. იხ. ლენინის XIX კრებულში, გვ. 315—316.—34.
- 47 ლაპარაკია ციტატის გამო ა. ს. მარტინოვის ბროშურიდან „მუშები და რევოლუცია“. „რუს სოციალ-დემოკრატთა კავშირის“ გამოცემა, ყენევა, 1902 წ.—35.
- 48 იხ. ციტატი ა. ნ. ენგელგარდის წიგნიდან—„სოფლიდან“ ლენინის XIX კრებულში, გვ. 310.—35.
- 49 ამ მონაცემების კრებში იხ. ლენინის XIX კრებულში, გვ. 313, ხოლო მათი კომენტარები—რეფერატის რეზიუმეში (ეს ტომი, გვ. 47—48).—35.

- 50 „ციტატი ვ. ვ.-დან“ (ვ. პ. ვორონცოვიდან) იხ. ლენინის XIX კრებულში, გვ. 311—312; ამ ციტატის ნაწილი ლენინმა მოიყვანა და კომენტარი გაუკეთა სტატიაში „პასუხი პროგრამის ჩვენი პროექტის კრიტიკაზე“ (თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 6, გვ. 561).—35.
- 51 ვ. ი. ლენინის შენიშვნები წიგნზე „Les syndicats agricoles et leur oeuvre“ par le comte de Rocquigny (გრაფი დე როკიანი. „სამიწათმოქმედო სინდიკატები და მათი საქმიანობა“) იხ. ლენინის XXXII კრებულში, გვ. 24—49.—36.
- 52 წყაროს დასახელებაში გაპარულია შეცდომა, ლაპარაკია „რუსსკიე ვედომოსტის“ შესახებ, რომლის მოწინავეს იმოწმებდა ვ. ჩერნოვი ვ. ი. ლენინის რეფერატის განხილვისას 1903 წლის 4 მარტს. ამის შესახებ იხ. ლენინის XIX კრებული, გვ. 270 და 282 (პუნქტი 12).—44.
- 53 „რუსსკიე ვედომოსტი“ 1903 წლის 4 თებერვალს იუწყებოდა ლენდლორდებისა და მოიჯარეების წარმომადგენელთა კონფერენციის შესახებ, რომელიც 1902 წ. დეკემბერში შედგა დუბლინში. კონფერენციამ შეიმუშავა მოხსენება, რაშიაც აღნიშნა ზოგადი საფუძვლება, რომლებზეც, მისი აზრით, შეიძლებოდა მომხდარიყო ლენდლორდებისაგან მიწის გამოსყიდვა სახელმწიფო ხაზინის დახმარებით.—46.
- 54 ციფრება ახასიათებს გლეხობის კლასობრივ ჩვეულებებს ცხენთა ფლობის მიხედვით და ნიშნავს შემდეგს: გლეხური ბურჟუაზიის 1 1/2 მლნ. მეურნეობას ჰყავდა 6 1/2 მლნ. ცხენი 14 მილიონი ცხენიდან, რომლებიც ჰყავდა ყველა გლეხურ მეურნეობას; საშუალო გლეხთა 2 მლნ. მეურნეობას ჰყავდა 4 მლნ. ცხენი; 6 1/2 მლნ. ნახევრადპროლეტარულ და პროლეტარულ მეურნეობას (ე. ი სოფლის ღარიბობის მეურნეობებს) ჰყავდა 3 1/2 მლნ. ცხენი. ამის შესახებ იხ. ვ. ი. ლენინი, თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 6, გვ. 472—473 და ლენინის XIX კრებული, გვ. 343.—48.
- 55 გამოქვეყნებული დოკუმენტი არის გეგმა შრომისა ან რეფერატისათვის „გლეხობა და სოციალ-დემოკრატია“. ასეთი შრომის დაწერის ან ამ თემაზე რეფერატით ლენინის გამოსვლის შესახებ ცნობა არ მოიპოვება.
ლენინისეული მასალები იმ ავტორთა შრომების შესწავლის თაობაზე, რომლებიც მოხსენიებულია „გლეხობა და სოციალ-დემოკრატის“ გეგმებში, დაბეჭდილია წინამდებარე ტომში, აგრეთვე ლენინის კრებულებში XIX, XXXI და XXXII. —50.
- 56 კონსპექტი და კრიტიკული შენიშვნები ს. ბულგაკოვის წიგნზე „კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება“ ვ. ი. ლენინს ჩაუწერია რვეულში, რომელიც დასათაურებულია ასე: ა გ რ ა რ უ ლ ი - რ უ ს უ ლ ი (და უ ც ხ ო უ რ ი) ლიტერატურა აგრარულ საკითხზე“. ეს მოსამზადებელი მასალები ფართოდ არის გამოყენებული შრომაში „აგრარული საკითხი და „მარ-

- ქსის კრიტიკოსები“⁴, სადაც ბულგაკოვის მოსაზრებანი ყოველმხრივ გაკრიტიკებულ იქნა.—55.
- 57 იხ. კ. მარქსი. კაპიტალი, ტ. III², 1959. 351—352.—55.
- 58 ციფრები ნაშნავს, რომ სასოფლო-სამეურნეო მანქანების მფლობელთა რაოდენობა 1855 წელს იყო 55, 1861 წელს—236, ხოლო მანქანებით მომუშავეთა რიცხვი—1205. 1871 წელს ორივე ეს კატეგორია ერთად გამოითვალეს და საერთო რიცხვი უდრიდა 2160-ს, ხოლო 1881 წელს ის შეადგენდა 4222-ს.—59.
- 59 *Small Holdings Akt 1892* (კანონი წვრილ მეურნეობათა შესახებ), მიიღო ინგლისის პარლამენტი 1892 წელს იმ მიზნით, რომ სოფლად შეენარჩუნებიათ მიწათმოქმედი მოსახლეობა და ხელახლა შეექმნათ XVIII საუკუნესა და XIX საუკუნის დასაწყისში მოსპობილი წვრილი გლეხობა (იომენები)—იფი სამუშაო ძალის წყარო მსხვილ კაპიტალისტურ ფერმერულ მეურნეობათათვის. ამ კანონს ფართო გამოყენება და პრაქტიკული მნიშვნელობა არ ჰქონია.—60.
- 60 ინსტები, ინსტმანები (Instleute)—მოჯამაგარენი გერმანიაში; ისინი კონტრაქტით იყვნენ დაქირავებული ხანგრძლივი ვადით, ცხოვრობდნენ საკუთარ საცხოვრებელში მსხვილი მიწათმფლობელის მიწაზე და ღებულობდნენ, გარდა ფულადი ქირისა, მოსაელის ნაწილს მიწის განსაზღვრული ნაკვეთიდან (მონახევრობა)—61.
- 61 მიღლები — კულაკობის ნაირსახეობა, შუამავლები ლენდლორდებსა და მოიჯარეებს შორის ირლანდიაში. მიღლებები ქირაობდნენ ლენდლორდებისაგან მიწის დიდ (20—150 და მეტ აკრს) ნაკვეთებს, აქუცმაცებდნენ მათ წვრილ (1—5 აკრი) ნაკვეთებად და ამ უკანასკნელთ წლიურ იჯარად აძლევდნენ წვრილ მოიჯარეებს კაბალურ პირობებში.—69.
- 62 P. S.—ავტორი სტატიის „Die neuere russische Gesetzgebung über den Gemeindebesitz“ („უახლესი რუსული სათემო კანონმდებლობა“) „Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik“-ში. 7. Band. Berlin. 1894. SS. 626—652. („სოციალური კანონმდებლობისა და სტატისტიკის არქივი“. მე-7 ტომი. ბერლინი, 1894, გვ. 626—652).—85.
- 63 ეს მასალა ლენინმა გამოიყენა თავის შრომაში „აგარარული საკითხი და მარქსის კრიტიკოსები“ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 167—173).—97.
- 64 იხ. კ. მარქსი. კაპიტალი, ტ. 1, 1954, 426, 442—443.—98.
- 65 მონაცემების კრიტიკულ ანალიზს წიგნიდან: M. Hecht. „Drei Dörfer der badischen Hard“. Leipzig, 1895 (მ. ჰეხტი. „ბადენის პარდის სამი სოფელი“. ლაიპციგი, 1895) ლენინი იძლევა თავისი შრომის—აგარარული საკითხი და

„მარქსის კრიტიკოსები“ V თავში— „თანამედროვე მოწინავე წვრილ მეურნეობათა აყვავება“. ზადენის მაგალითი“ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 195—205).—108.

- 56 ამ შენიშვნის პირველ სტრიქონში ლენინი აღნიშნავს ჰებტის ციფრობრივი მონაცემების სხვადასხვაობას პურის სათესი ფართობის ოდენობის შესახებ ფრიდრიხსტალში. 28-ე გვერდზე ავტორი მიუთითებს, რომ ამ სოფელში პური დათესილი იყო 143 მორგენზე-51, 48 ჰექტარზე. ხოლო წიგნის 21-ე გვერდზე პურის სათესი ფართობის ოდენობა იმავე სოფლისათვის განსაზღვრულია საერთო სათესი ფართობის 18% ოდენობით, რაც შეადგენს 46,44 ჰექტარს. შენიშვნის მეორე სტრიქონი წარმოადგენს 678 მორგენის (ბლანკენლოხის პურის სათესი ფართობი, რომელიც მითითებულია ჰებტის წიგნის 28-ე გვერდზე) დაახლოებით გადაანგარიშებას ჰექტარზე. —114.
- 57 ციფრების პირველი სვეტი (გასაყოფი) აღნიშნავს მიწის საერთო რაოდენობას (ჰექტარობით) თვითეულ სოფელში ცალკე: ფრიდრიხსტალში, ბლანკენლოხსა და ჰაგსფელდში; მეორე სვეტი (გამყოფი)—მიწის საშუალო რაოდენობა (ჰექტარობით) ოჯახზე თვითეულ სოფელში; ციფრების მესამე სვეტი—დაახლოებით რიცხვი ოჯახებისა თვითეული სოფლის მიხედვით.—115.
- 58 კრიტიკულ განხილვას სტატიისა H. Auhagen. „Über Groß- und Kleinbetrieb in der Landwirtschaft“ (ჰ. აუჰაგენი „მსხვილი და წვრილი წარმოების შესახებ სოფლის მეურნეობაში“) ლენინი ნაწილობრივ იძლევა თავისი შრომის „აგარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“ VI თავში—„წვრილ და მსხვილ მეურნეობათა ნაყოფიერება. მაგალითი აღმოსავლეთ პრუსიდან“ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 206—207). — 48.
- 59 როცა მუშაობდა ნაწარმოებზე „აგარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“, ლენინმა გამოიყენა მასალები გერმანელი ეკონომისტის K. Klawki-ს სტატიიდან: „Über Konkurrenzfähigkeit des landwirtschaftlichen Kleinbetriebs“, რომელიც მოთავსებული იყო „Landwirtschaftliche Jahrbücher“, Bd. XXVIII. Berlin, 1899. (კ. კლავკი. „წვრილი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მეტოქეობის უნარიანობის შესახებ“, რომელიც მოთავსებული იყო „სასოფლო-სამეურნეო წელიწადულში“, ტომი XXVIII. ბერლინი, 1899).

კლავკის სტატიაში აღწერილია 12 ტიპური გერმანული მეურნეობა (ოთხ-ოთხი მეურნეობა—მსხვილი, საშუალო და წვრილი მეურნეობანი), რომლებიც ერთნაირ პირობებში არიან. ლენინმა გულდასმით განიხილა და კრიტიკულად გადაამუშავა მონაცემები ამ სტატიისა, რომელიც დეტალური გამოკვლევა იყო, მაგრამ საჭირო განზოგადებებსა და სწორ დასკვნებს არ შეიცავდა. მონაცემები კლავკის სტატიიდან ლენინმა გამოიყენა უმთავრესად VI თავში „წვრილ და მსხვილ მეურნეობათა ნაყოფიერება“.

ფიერება. მაგალითი აღმოსავლეთ პრუსიიდან“ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 206—224). ლენინი ააშკარავებს, რომ უსაფუძვლო ბულგაკოვის ცდა გამოიყენოს კლავკის სტატია ბურჟუაზიული თეორიის დასაცავად მიწათმოქმედებაში მსხვილ მეურნეობათა წინაშე წვრილ მეურნეობათა უპირატესობის შესახებ. იმ მონაცემების მეცნიერული დამუშავება, რომლებიც კლავკის გამოკვლევებშია, როგორც ლენინი აღნიშნავს, ადასტურებს მსხვილი მეურნეობის ტექნიკურ უპირატესობას. მიწათმოქმედებაში, იგი ახასიათებს წვრილი გლეხის მეტისმეტ შრომასა და კვების ნაკლებობას, მის გადაქცევას მსხვილი მეურნეობების მოჭამა-გირედ და დღიურ მუშად, ცხადყოფს, რომ წვრილ მეურნეობათა რიცხვის ზრდა დაკავშირებულია გლეხობის გაჭირვებისა და პროლეტარიზაციის ზრდასთან.

ლენინის დასკვნებს, რომლებიც გაკეთებული იყო კლავკის სტატიის ფაქტიური და სტატისტიკური მონაცემების დაწვრილებით განხილვისა და გადამუშავების შედეგად, ადასტურებდა მასობრივი მონაცემებიც გერმანიის გლეხურ მეურნეობათა შესახებ. წინააღმდეგ კლავკისა, რომელიც არ წვდებოდა ეკონომიური პროცესების არსს და უგულუბელყოფდა გლეხურ მეურნეობათა ცალკეული ჯგუფების შედარებითს ანალიზს (თავის დასკვნებს კი ამყარებდა ზეპირად აღებულ საშუალო სიდიდეებზე), ლენინმა, დაჰყო რა სხვადასხვა ტაპებად, ღრმა მარქსისტული ანალიზი გაუკეთა გლეხური მეურნეობის განვითარებას კაპიტალიზმის დროს. ამ მონაცემების საფუძველზე ლენინმა შეადგინა კრებითი ცხრილი (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 209).

კლავკის სტატიის მონაცემების გულმოდგინე შემოწმებისა და მეცნიერული დაჯგუფების შედეგად ლენინი ააშკარავებს, რომ მცდარია კლავკის გაანგარიშებანი მსხვილ და წვრილ მეურნეობათა შედარებითი შემოსავლიანობის მხრივ. ლენინის დახასიათებით, ანტიმეცნიერული ხერხები, რომლებსაც კლავკი იყენებს წვრილი მიწათმოქმედების უპირატესობის დასაბუთებისათვის, თავისი მთავარი ნიშნებით ყველა ბურჟუაზიულ და წვრილბურჟუაზიული ეკონომისტის დამახასიათებელი იყო. ამიტომ, ამ ხერხების განხილვა კლავკის გამოკვლევათა მაგალითზე დიდად საინტერესოა. ლენინმა იმ კონკრეტულ სტატისტიკურ მასალაზე, რომლითაც კლავკი სარგებლობდა, გამოააშკარავა სტატისტიკურ მონაცემთა დამუშავების ხერხებისა და გამოყენების მთელი სიყალბე, აგრეთვე იმ დასკვნების მთელი უსუსურობა, რომლებსაც აკეთებდნენ ბურჟუაზიული და წვრილბურჟუაზიული ეკონომისტები კაპიტალიზმის დროს სოფლის მეურნეობის განვითარების კანონზომიერებათა შესახებ.—132.

70 *Landwirtschaftliche benutzte Fläche* — სასოფლო-სამეურნეო დასამუშავებელი ფართობი. მოსამზადებელ მასალებში ლენინი მეტწილად ხმარობს ტერმინს „*landwirtschaftliche benutzte Fläche*“ რუსულ ენაზე თარგმნის გარეშე, და მასში შეაქვს საკუთრივ სასოფლო-სამეურნეო ფარ-

თობიც (ე. ი. მინდვრის კულტურებით დაკავებული მიწები, მდელოები და საუკეთესო საძოვრები), აგრეთვე ბაღები, ბოსტნები და ვენახები (იხ. ამ ტომის 152 და 198 გვ.). ცალკეულ შემთხვევებში ლენინი თარგმნის ამ ტერმინს სიტყვებით „სასოფლო-სამეურნეო ფართობი“ (იხ. ამ ტომის 193 გვ.). ამტომის 384 გვერდზე ლენინი აღნიშნავს, რომ გერმანულ წყაროში „landwirtschaftliche benutzte Fläche“ შეცვლილია ტერმინით „Überhaupt landwirtschaftliche Fläche“ ერთი და იგივე მონაცემების აღსანიშნავად.

შრომაში „აგარაკული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ ლენინი ხმარობს ტერმინებს „მთელი სასოფლო-სამეურნეო ფართობი“ და „სასოფლო-სამეურნეო ფართობი“, როდესაც მოჰყავს ციფრები *landwirtschaftliche benutzte Fläche* (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 5, გვ. 247 და 255). შრომაში „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ. ნაკვეთი I. კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში“ ლენინი წერს: „მიწის რაოდენობის მიხედვით ფერმების ჯგუფებად დაყოფის დროს ამერიკული სტატისტიკა იღებს მთელი მიწის რაოდენობას და არა მარტო დამუშავებულ მიწას, რაც, რა თქმა უნდა, უფრო სწორი იქნებოდა და რასაც გერმანული სტატისტიკა შერება“ (თხზულებანი, მე-4 გამოცემა, ტომი 22, გვ. 47—48). — 138.

- 71 *Schirwerker* — შრომისუნარიანი ოჯახის წევრი, ან არა ოჯახის წევრი, რომელიც სასოფლო-სამეურნეო მუშის ოჯახში ცხოვრობს და ვალდებულია ოჯახის უფროსის მიერ მემამულესთან დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე იმუშაოს მასთან, მაგრამ უხდის დამკონტრაქტებელი სასოფლო-სამეურნეო მუშა (ოჯახის უფროსი). — 142.
- 72 *Deputant* (დებუტანტი) — მოჯამაგირე, რომელიც იღებს მუდმივ წლაურ ხელფასს, და ამას გარდა, განსაზღვრულ ნატურალურ საქონელს, როგორც ხელფასის ნაწილს — მიწის ნაკვეთი და ბინა მიწამთვლობელის ეკონომიაშია (მეურნეობაში). — 149.
- 73 *სადებუტანტო მიწა* — მიწა, რომელსაც მემამულე ხელშეკრულებით ატლევს სასოფლო-სამეურნეო მუშას, როგორც მისი ხელფასის ნატურალურ ნაწილს. — 152.
- 74 *ხელნაწერი „ბრაზე და სხვები“* წარმოადგენს რეველს, რომელსაც გარკვეულ ფერად ვანქრით აწერია ეს სათაურა. ამონაწერები, როგორც ჩანს, გაკეთებულია იმავე დროს, როცა აღებულია ამონაწერები კ. კლავკის სტატიიდან (იხ. ეს ტომი, გვ. 132—153), რადგან კ. კლავკის სტატიიდან აღებული ამონაწერების ბოლოში მითითებულია: „შეადარე ბრაზეს სტატია, განსაკუთრებით გვ. 292 და 297 — 298“. — 154.

- 75 ვ. ი. ლენინი ვარაუდობდა გამოყენებინა მონაცემები წიგნიდან A. Souchon. „La propriété paysanne“ (ა. სუშონი. „გლეხური საკუთრება“) თავის ნაშრომში „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ და ლექციებში „მარქსისტული შეხედულებანი აგრარულ საკითხზე ევროპასა და რუსეთში“, რომლებიც წაკითხულ იქნა 1903 წლის 23—26 თებერვალს პარიზში, აგრეთვე ნაშრომში „გლეხობა და სოციალ-დემოკრატია“ (იხ. ეს ტომი. გვ. 3, 17, 26, 51). — 166.
- 76 ლაპარაკია იმაზე, რომ ა. სუშონი თავის წიგნში (24-ე გვერდზე ტექსტში და სტრიქონქვეშა 1 შენიშვნაში) იმოწმებს გამოცემას: „Ministère de l'agriculture française, Enquête de 1892“, p. 247 à 249 („საფრანგეთის მიწათმოქმედების სამინისტრო. 1892 წლის ანკეტა“, გვ. 247—249). — 166.
- 77 *Allotments act* — ინგლისის 1887 წლის 16 სექტემბრის კანონი მუშებისათვის მიწის წვრილი ნაკვეთების გამოყოფის შესახებ. ა. სუშონის წიგნში ამ კანონის შესახებ ნათქვამია: „Allotments“-ის გამოყენება არსებითად იმაში მდგომარეობს, რომ მუშებს ეძლევათ მიწის უწყრილესი ნაკვეთები, რაც მათ შესაძლებლობას აძლევს გაიდიონ შემოსავალი რაიმე მცირედენი სასოფლო-სამეურნეო რესურსებით, უკეთეს შემთხვევაში ჰყავდეთ ერთი ძროხა ან რამდენიმე ცხვარი“ (გვ. 151). — 168.
- 78 ლენინი აპირებდა წიგნის F. Maurice „L'agriculture et la question sociale. La France agricole et agraire“. Paris, 1892 (ფ. მორისი. „მიწათმოქმედება და სოციალური საკითხი. სამიწათმოქმედო და აგრარული საფრანგეთი“. პარიზი, 1892) შესახებ მასალები გამოეყენებინა თავის ნაშრომში „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““. იხ. ამ ნაშრომის გეგმები (ეს ტომი, გვ. 3, 6, 10, 11). — 169.
- 79 ლენინი გაეცნო წიგნს A. von Chlapowo — Chlapowski. „Die belgische Landwirtschaft im 19. Jahrhundert“. Münchener volkswirtschaftliche Studien. Herausgegeben von L. Brentano und W. Lotz. Stuttgart, 1900 (ა. ფონ ხლაპოვო-ხლაპოვსკი. „ბელგიის სოფლის მეურნეობა მე-19 საუკუნეში“. მიუნხენის ეკონომიური გამოკვლევა. ლ. ბრენტანოს და ვ. ლოტცის გამოც. შტუტგარტი, 1900), როცა ამზადებდა თავის ნაშრომს „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““. ამას მოწმობს ხლაპოვსკის წიგნის მოხსენიება ლენინის ამ ნაშრომის წინასწარ გეგმა-კონსპექტებში (იხ. ეს ტომი, გვ. 3, 6 და 11). ლენინი ვარაუდობდა ეს მასალა გამოეყენებინა აგრეთვე თავის ლექციებში აგრარულ საკითხზე პარიზში (იხ. იქვე, გვ. 26). — 175.
- 80 ამ ტომში ქვეყნდება ნაწილი ვ. ი. ლენინის შენიშვნებისა ბადენის ანკეტის მასალებზე.
ამონაწერები ბადენის ანკეტათა მონაცემებისა წარმოადგენს მოსამზადებელ მასალას ვ. ი. ლენინის ნაშრომის „აგრარული საკითხი და

„მარქსის კრიტიკოსები“ VII თავისათვის „ბადენის ანკეტა გლეხური მეურნეობის შესახებ“, რომელშიც ეს მასალები ფართოდ არის გამოყენებული კაპიტალიზმის დროს გლეხობის კლასობრივ ფენებად დაშლის ანალიზისა და დახასიათებისათვის.

ბადენის ანკეტის მასალები, როგორც აღნიშნავდა ლენინი, შესაძლებელს ხდიდნენ გლეხობის ცალკეული ჯგუფების განსხვავებას, გამოყოფას. მაგრამ „გამოკვლევის შედეგების“ შემდგენელნი არ იძლეოდნენ გლეხურ მეურნეობათა მეცნიერულ დაჯგუფებას; ისინი ერთმანეთს უპირისპირებდნენ არა მეურნეობათა სხვადასხვა ჯგუფებს, არამედ მთლიანად აღებულ თემებს. ეს ხერხი ზეპირად აღებულ საშუალოთა გამოყოფენისა, რომელნიც ჩქმალადდნენ კლასობრივ სხვაობებს გლეხობის შიგნით, „მარქსის კრიტიკოსებმა“ აგრარულ საკითხში გამოიყენეს.

ლენინმა მოგვცა გერმანული სოფლის კლასობრივი სტრუქტურის მეცნიერული დახასიათება და ამ მიზნისათვის გამოიყენა ბადენის საანკეტო გამოკვლევის განზოგადებული მონაცემები. მან გამოჰყო სამი ტიპური ეკონომიური ჯგუფი: მსხვილი, საშუალო და წვრილი გლეხური მეურნეობები, რისთვისაც გადაამუშავა და ანალიზი გაუკეთა სტატისტიკურ მონაცემებს, რომლებიც 31 მსხვილი, 21 საშუალო და 18 წვრილ მეურნეობას ეხება.

გლეხურ მეურნეობათა სამი ტიპური ჯგუფის მიხედვით ლენინმა განსაზღვრა საშუალო ოდენობანი მიწათმფლობელობისა, საშუალო ოდენობანი ოჯახებისა და დაქირავებული შრომის გამოყენებისა, აგრეთვე მეურნეობის გაძღოლის შედეგებისა მიღებული წმინდა მოგების სახით. მიწათმფლობელობისა და წმინდა მოგების ოდენობათა შესახებ მონაცემების დამუშავებისას ლენინი იძლევა გაანგარიშების ორ ვარიანტს: სამოცდაათივე მეურნეობისათვის და მათგან სამი თემის 10 მეურნეობის გამორიცხვით, რომლებიც მიწათმფლობელობის განსაკუთრებით დიდი ოდენობით გამოირჩეოდნენ. ტიპური მოვლენების გამოყოფისა და ამავე დროს მოვლენათა მთელი ერთობლიობის მონაცემების მიხედვით დასკვნების შემოწმების ამ ლენინურ ხერხს დიდი მნიშვნელობა აქვს სტატისტიკის მეთოდოლოგიისათვის.

ეკონომიური ანალიზის შედეგად ლენინმა გამოაშკარავა სამეწარმეო, კაპიტალისტური ხასიათი მსხვილი გლეხური მეურნეობებისა, რომელთა გაძღოლა ხდება მოჯამაგირეთა და დღიურ მუშათა დაქირავებულ შრომის შემწეობით და რომლებიც ყველაზე დიდ წმინდა მოგებას იღებდნენ თვითივე მეურნეობაზე. ამავე დროს წვრილი გლეხური მეურნეობები ძლივს ახერხებდნენ ცხოვრებისათვის თავის გარდამებას. გლეხურ მეურნეობათა ჯგუფების მიხედვით მოხმარებული უმნიშვნელოვანესი პროდუქტების რაოდენობის შესახებ ბადენის ანკეტის მეცნიერულად დამუშავებული მონაცემების საფუძველზე ლენინმა ცხადყო, რომ წვრილი გლეხი

მნიშვნელოვანი ოღენობით ამცირებს თავის მოხმარებას საშუალო და მსხვილ გლეხთან შედარებით. ფულათ შესაძენ პროდუქტებზე წვრილი გლეხი იმდენსავე რომ ხარჯავდეს, რამდენსაც საშუალო გლეხი ხარჯავს, მას უდიდესი დეფიციტი ექნებოდა, და საშუალო გლეხი რომ იმდენსავე ხარჯავდეს, რამდენსაც მსხვილი, მასაც დეფიციტი ექნებოდა. ამის საფუძველზე ლენინი აკეთებს დასკვნას, რომ „წმინდა მოგება“ არამცთუ წვრილისა, არამედ საშუალო გლეხისაც კი ნამდვილი ფიქციაა“ (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 5, გვ. 229). ამით ლენინმა ამხილა ყალბი ხერხები „მარქსის კრიტიკოსებისა“, რომლებიც ცდლობდნენ შეელამაზებინათ წვრილი გლეხების გაჭირვებული მდგომარეობა, მათი კვების ნაკლებობა და გალატაკება.

ბადენის ანკეტის მასალების ანალიზის საფუძველზე ლენინმა აღნიშნა, რომ გერმანიის გლეხური მეურნეობის ეკონომიკის ძირითადი ნიშნები ჰგავს რუსეთისას, რომ კაპიტალისტური განვითარების პროცესი იწვევს დაქირავებულ შრომაზე დამყარებულ კაპიტალისტურ მეურნეობათა უმცირესობის შექმნას და გლეხთა უმრავლესობისათვის იმის საჭიროების ზრდას, რომ ეძებონ გარე-საშოვრები, ე. ი. გადაიქცენ დაქირავებულ მუშებად. „გლეხობის დაშლა, — წერს ლენინი, — გვიჩვენებს კაპიტალიზმის უაღრესად დრამა წინააღმდეგობებს თვით მათი წარმოშობისა და შემდგომი ზრდის პროცესში; ამ წინააღმდეგობათა სრულ შეფასებას აუცილებლად მივყავართ იმის აღიარებამდე, რომ წვრილი გლეხობის მდგომარეობა გამოუვალი და უიმედოა (უიმედო — გარეშე პროლეტარიატის რევოლუციური ბრძოლისა მთელი კაპიტალისტური წყობილების წინააღმდეგ)“ (თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 5, გვ. 236). ამით ლენინმა ცხადყო ეკონომიური საფუძველები მუშათა კლასის და წვრილი გლეხობის ინტერესთა ერთობისა და კაპიტალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში მათი კავშირის აუცილებლობისა.

ბადენის ანკეტის მონაცემების გადამუშავების შედეგად ლენინის მიერ მიღებულ მასალებს, გარდა მათი დიდი პოლიტიკურ-ეკონომიური მნიშვნელობისა, უაღრესად დიდი მეთოდოლოგიური მნიშვნელობა აქვს იმ მეთოდების გამოსარკვევად, რომლებსაც მიმართავდა ლენინი სტატისტიკური მონაცემების გადასამუშავებლად და გამოსაყენებლად მარქსისტული ეკონომიურა ანალიზის საჭიროებისათვის (მაგალითად, გლეხური მეურნეობების მეცნიერულად აგებულ სტატისტიკურ დაჯგუფებათა გამოყენება, განსაზღვრა და გამოყენება შემოსავლიანობისა, მოხმარებისა და ა. შ. მათი დიფერენცირებული საშუალო სიდიდეების საფუძველებზე, გლეხთა კლასობრივი ჯგუფების მიხედვით). სტატისტიკური მონაცემების დამუშავების ლენინური მეთოდები ძვირფასი წვლილია მარქსისტული სტატისტიკის მეთოდოლოგიაში. — 177.

81 აქ მოხსენებული ამონაწერი მონაცემებისა 70 ბიუჯეტის შესახებ წარმოადგენს დიდ ცხრილს, რომელსაც ეწოდება „ბადენის ანკეტის 70 ბიუჯეტის

მონაცემების კრების“ და რომელიც შეიცავს ლენინის მიერ დამუშავებულ ბადენის ანკეტას სტატისტიკურ მონაცემებს. უპის წიგნაკში შეტანილი ეს ამონაწერები ინახება სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ცენტრალურ პარტიულ არქივში. აღნიშნულ მონაცემების დამუშავებისას ლენინმა მსხვალი, საშუალო და წვრილი გლეხური მეურნეობების ცალკეული ჯგუფების მიხედვით განსაზღვრა მიწათმფლობელობის საშუალო ოდენობანი, ოჯახების ოდენობანი, ნაღდი შემოსავალი და გასავალი (ძირითადი მუხლების გამოყოფით) და შემოსავლისა და გასავლის შეპირისპირების შედეგად გამოიანგარიშა ნამეტი ან დეფიციტი. გარდა ამისა, ცხრილშია შრომის მაჩვენებლები (მაგალითად, შრომის დანახაოჯი 1 ჰა-ზე, დაქირავებული მუშახელი დღიური ძუშების გამოყოფით), აგრეთვე მონაცემები დამხმარე გარე-საშოვრების შესახებ და სხვ. ამ მონაცემების ანალიზი იხ. ვ. ი. ლენინი. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 5, გვ. 224—233. — 178.

82 ნაშრომის „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ (ქურნალ „ობრაზოვანიეს“ 1906 წლის № 2-ში პირველი ჰუბლიკაციის) VII და IX თავების ტექსტიდან ჩანს, რომ ვ. ი. ლენინი ფიქრობდა განეხილა ამ ნაშრომში საფრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის მონაცემები და კრიტიკულად გაერჩია ფრანგი ეკონომისტების ნაშრომები. IX თავისადმი (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 5, გვ. 268) ვ. ი. ლენინის შენიშვნის მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ იგი სპეციალურად სწავლობდა მევენახეობას მდგომარეობას საფრანგეთში. ამიტომ შესაძლებელია, რომ E. Seignouret-ს წიგნით „Essais d'économie sociale et agricole“ (ე. სენიურე. „სოციალური და სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკის ნარკვევები“) ლენინი სარგებლობდა, როცა ამზადებდა ნაშრომს „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ 1901 წლის ივნის—სექტემბერში. — 184.

83 ლენინის რვეული „გერმანიის აგრარული სტატისტიკიდან“ შეიცავს შენიშვნებსა და ამონაწერებს წიგნიდან „Statistik des Deutschen Reichs“, Neue Folge, Bd. 112. „Die Landwirtschaft im Deutschen Reich nach der landwirtschaftlichen Betriebszählung vom 14. VI. 1895“, Berlin, 1898 („გერმანიის სტატისტიკა“, ახალი სერია, ტომი 112. „სოფლის მეურნეობა გერმანიაში 1895 წლის 14 ივნისის სასოფლო-სამეურნეო საწარმოო აღწერის მონაცემების მიხედვით“, ბერლინი, 1898 წ.). ამ რვეულში ასახულია პროცესი გერმანიის ორი სასოფლო-სამეურნეო აღწერის (1832 და 1395 წლების) მონაცემების დამუშავებისა ლენინის მიერ, რომლებაც გამოყენებულა ნაშრომის „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ მომზადებისას (უქთაერესად VIII და IX თავებისათვის). დაწერის დროის მიხედვით რვეული განეკუთვნება ამ ნაწარმოებზე ლენინის მუშაობის პირველ პერიოდს (1900—1901 წლები). მთელი რიგ შემთხვევ-

ბში რვეულში შეტანილია ლენინის მიერ უფრო გვიან გაკეთებული დამატებითი ამონაწერები გერმანიის 1907 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მონაცემებისა წიგნიდან „Statistik des Deutschen Reichs“, Band 212. Teil 1a. „Berufund Betriebszählung vom 12. Juni 1907. Landwirtschaftliche Betriebsstatistik“, Berlin, 1909 და Band 212, Teil 2a, 1910 („გერმანიის სახელმწიფო სტატისტიკა“, ტომი 212, ნაწილი 1ა. — „პროფესიათა და საწარმოთა 1907 წლის 12 ივნისის აღწერა. სასოფლო-სამეურნეო წარმოებათა სტატისტიკა“, ბერლინი, 1909 წ. და ტომი 212, ნაწილი 2ა, 1910 წ.). ეს დამატებანი ლენინს გაკეთებული აქვს 1910 წელს და სჭირდებოდა ნაშრომისათვის გერმანიის სოფლას მეურნეობის შესახებ.

გერმანიის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის მონაცემები ლენინმა გამოაყენა იმისათვის, რომ გაეგებებინა მარქსის ეკონომიური მოძღვრების „კრიტიკებს“ დასკვნები იმის შესახებ, რომ დასავლეთში თითქოს აღგაოჰქონდა მსხველა მეურნეობის განდევნას წერილი და საშუალო გლეხური მეურნეობის მიერ.

გერმანიის აგრარულ სტატისტიკის გადამუშავებული მონაცემების საფუძველზე ლენინი ცხადყოფს გლეხობის პროლეტარიზაციის ორ პროცესს: ჭერ ერთი, გლეხების მზარდ გაბოვანებას, სოფლას მოსახლეობის ექსპროპრიაციას, რომელიც მიწის მქონე მუშებიდან უმიწო მუშებად იქცევა; მეორე, გლეხობის „დამხმარე გარე-საშოვრების“ განვითარებას, ე. ი. მრეწველობასთან მიწათმოქმედების იმ შეერთებას, რომელიც პროლეტარიზაციის პირველ საფეხურს ნიშნავს.

ლენინის მიერ გერმანიის აგრარული სტატისტიკის მასალების დამუშავება სტატისტიკური მონაცემების მეცნიერული ანალიზისა და დამუშავების ნიმუშს წარმოადგენს. ლენინი მეურნეობებს აჯგუფებდა არა ერთ ნაჰენს (მაგალითად, ფართობის სიდიდის), არამედ რამდენიმე ნიშნის მიხედვით: სას.-სამ. მანქანების რაოდენობა, სპეციალური კულტურებით დაკავებული ფართობი და ა. შ.; იყენებდა სხვადასხვა დაჯგუფებათა კომბინირებას (შეერთებას), ე. ი. თვითეული ჯგუფის (მაგალითად, ფართობის სიდიდის მიხედვით გამოყოფილის) დაყოფას ქვეჯგუფებად პირუტყვის რაოდენობისა და სხვა ნიშნების მიხედვით. კვლევის პროცესში ლენინს ხშირად უხდებოდა იმ სტატისტიკური მონაცემების გადამუშავება და დაზუსტება, რომლებსაც იყენებდა; იგი გადააკეთებს ხოლმე მთელ რიგ ცხრილებს (მაგალითად, სავაჭრო მემოსტენობის კონცენტრაციის დამახასიათებელ ცხრილს და სხვ.), ამსხილებს მეურნეობათა ჯგუფების ინტერვალებს უფრო ტიპურის გამოვლენის მიზნით და ამავე დროს ცალკე გამოჰყოფს ტექნიკურ (მაქარის, არყის სახდელ და სხვ.) წარმოებებთან შეერთებულ ლატიფუნდიებს. ლენინი გამოიანგარიშებს ხოლმე პროცენტებს, რომლებიც გვიჩვენებენ, მაგალითად, მეურნეობათა ცალკე ჯგუფების ზედრიტს წონას, განსაზღვრავს მეურნეობათა თვითეულ ჯგუფში მათი ოდენობის (სასოფლო-სამეურნეო ფართობის)

მიხედვით 100 მეურნეობაზე უმნიშვნელოვანეს სახეობათა სასოფლო-სამეურნეო მანქანების ხმარების შემთხვევათა რიცხვის საშუალო აბსოლუტურ მაჩვენებლებს და ა. შ. — 190.

- 84 მევენახეობაში მიწის კონცენტრაციის მონაცემების ეს კრების ლენინს გაკეთებული აქვს წინა ცხრილის საფუძველზე. ციფრების მარცხენა სვეტი ნიშნავს მეურნეობათა დაჯგუფებას, მარჯვენა სვეტი—მიწის შესაბამის დაჯგუფებას ამ მეურნეობებში. პირველი წყვილი ციფრები ეხება 20 არ-ამდე ფართობის ვენახებს; მეორე წყვილი ციფრები — 20—50 არი ფართობის ვენახებს; მესამე წყვილი ციფრები — 50 არი — 5 ჰექტარი და მეტი ფართობის ვენახებს. — 193.
- 85 სხვადასხვა მეურნეობებში ძროხების რაოდენობის 1895 წლის მონაცემებს ლენინი განიხილავს მსხვილ მეურნეობებში პირუტყვის კონცენტრაციის დასახასიათებლად. ყველა მეურნეობის საერთო რიცხვი და სამივე ჯგუფის ყველა მეურნეობაში ძროხების საერთო რიცხვი ხელნაწერში მიწერილია ამ ცხრილის ზემოთ (რადგან ქვემოთ აღვნიშნავთ არ არის). — 215.
- 86 ეს დოკუმენტი შედგება ცალკე ფურცლებზე გაკეთებული ჩანაწერებისაგან.

გარდა ამისა, სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ცენტრალურ პარტიულ არქივში არის გამოუქვეყნებელი მოსამზადებელი მასალები, რომლებიც ეხება საფრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკას და შეიცავს კონსპექტურ შენიშვნებსა და ამონაწერებს სხვადასხვა წყაროებიდან. მათ ეკუთვნის უწინარეს ყოვლისა კრებულები „Statistique agricole de la France. Résultats généraux de l'Enquête décennale de 1892“ („საფრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა. ზოგადი დასკვნები 1892 წ. გამოკვლევის ათი წლის მანძილზე“), „Statistique générale de la France. Résultats statistiques du Dénombrement de 1896“ („საფრანგეთის საერთო სტატისტიკა. 1896 წ. აღწერის სტატისტიკური შედეგები“), აგრეთვე სხვა წლების გამოკვლევათა (აღწერათა) შედეგები. სტატისტიკური მონაცემების ბევრი ამონაწერი მათი განმარტებითა და კრიტიკული შენიშვნებით გაუკეთებია ლენინს შემდეგი წიგნებიდან: K. Kautsky. „Die Agrarfrage“ (კ. კაუტსკის „აგრარული საკითხი“); ს. ბულგაკოვი. „კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება“, ტ. II; F. Maurice. „L'agriculture et la (question sociale. La France agricole et agraire“ (ფ. მორისი. „მიწათმოქმედება და სოციალური საკითხი. სამიწათმოქმედო და აგრარული საფრანგეთი“); A. Souchon. „La propriété paysanne. Étude d'économie rurale“ (ა. სუშონი. „გლეხური საკუთრება. სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკის ნარკვევი“); ნ. კულდრინი. „გლეხთა საკითხი საფრანგეთში“; 1901 წლის „შრომის ბიუროს ბიულეტენი“ და სხვები.

საფრანგეთის სტატისტიკიდან ამოწერილ მასალებს შორის სჭარბობს

განზოგადებული მონაცემები, კერძოდ, მეურნეობათა დაჯგუფებანი სასოფლო-სამეურნეო ფართობის ოდენობის მიხედვით სხვადასხვა წლებში. ლენინი აღნიშნავს როგორც საფრანგეთის სტატისტიკის დადებით მხარეს „აქტიური“ (ე. ი. თვითმოქმედი) მოსახლეობის გამოყოფას და მოჰყავს იქიდან ვრცელი მონაცემები „აქტიური“ მოსახლეობის შემადგენლობაში შემავალი კატეგორიების შესახებ. ანალოგიურ მონაცემებს ლენინი იღებს ფ. მორისის ზემოაღნიშნული წიგნიდან და ერთმანეთს ადარებს სხვადასხვა წყაროებთან აღებულ ერთგვაროვან სტატისტიკურ მონაცემებს, ახასიათებს ამ წყაროებს და გამოჰყავს დასკვნები „აქტიური“ მოსახლეობის თვითული ჩვეულის (კატეგორიის) რიცხვსა და ხვედრით წონაში მომადარ ყოველწლიურ ცვლილებათა შესახებ.

საფრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის ზემოთ დახასიათებული ყველა მასალა, ლენინის მიერ გადამუშავებული და განზოგადებული, იძლეოდა გლახურ მეურნეობათა სხვადასხვა კლასობრივ ჯგუფებში მეურნეობის ცალკეულ მხარეთა ვრცელ დახასიათებას, ადასტურებდა მარქსიზმის დებულებებს მსხვილ მეურნეობის უპირატესობათა და მისი როლის გაძლიერების შესახებ, წერილ გლახთა პროლეტარიზაციის შესახებ. — 220.

- 87 ამ კრებისთი ცხრილს შედგენისას ლენინს საფუძვლად აქვს აღებული შესაბამისი წლების სტატისტიკური მონაცემები იმ ქვეყნებისა, რომლებსაც ერთმანეთს ადარებს. ცალცალკე მონაცემები გერმანიის, ინგლისისა და ამერიკის შეერთებული შტატების შესახებ ამოღებულია „Statistik des Deutschen Reichs“-დან, Band 112 („გერმანიის სტატისტიკიდან“, ტომი 112); ნაწილი კონაცეპტებისა საფრანგეთის შესახებ — იქიდანვე, მეორე ნაწილი — „Statistique agricole de la France“-იდან. Résultats généraux de l'enquête décennale de 1892. Tableaux („საფრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა“. ზოგადი დასკვნები 1892 წ. გამოკვლევისათვის წლის მანძილზე. ცხრილები): მონაცემები ბელგიის შესახებ — „Statistique de la Belgique“. Agriculture. Recensement général de 1880 („ბელგიის სტატისტიკა“. სოფლის მეურნეობა. 1880 წლის საერთო აღწერა) და „Annuaire statistique de la Belgique 1896“-დან („ბელგიის 1896 წლის სტატისტიკური წელიწადული“); მონაცემები დანიის შესახებ — „Die Neue Zeit“-იდან, XIX. Jahrgang 1900—1901, Band II, გვ. 623 (სტატია G. Bang. „Die landwirtschaftliche Entwicklung Dänemarks“ — გ. ბანგი. „დანიის სასოფლო-სამეურნეო განვითარება“). — 226.

- 88 ლენინი პოლანდიის 1890 წლის სამიწათმოქმედო ანექტის უწოდებდა „Uitkomsten van het Onderzoek naar den Toestand van den Landbouw in Nederland“ („ნიდერლანდში მიწათმოქმედების მდგომარეობის გამოკვლევის შედეგები“), რომლებიც 4 ტომად გამოქვეყნდა 1890

წელს ჰაგაში. შედეგები ამ გამოკვლევისა, რომელიც 95 თემს მოიცავდა, სხვა ქვეყნების მსგავსი გამოკვლევებისაგან განსხვავდებოდა იმით, რომ მონაცემები სრულად არ იყო მოყვანილი და, როგორც ლენინი აღნიშნავდა, არ იყო კრებები ყველა თემის შესახებ ერთად. მაგრამ ამ მასალებიდანაც ლენინმა ამოიღო საინტერესო მონაცემები, რომლებიც ახასიათებენ მეურნეობათა სხვადასხვა ჯგუფებს (ტიპური თემები), აგრეთვე მეურნეობათა ჯგუფებს (ცალკეული თემების ფარგლებში), რომლებიც გამოყოფილია მიწის ოდენობის, მოჭამაგირეებისა და მუშების რიცხვის, ცხენების რაოდენობის და სხვა ნიშნების მიხედვით. ეს მონაცემები ახასიათებდნენ პოლანდიის მიწათმოქმედების კაპიტალისტურ ხასიათს. — 229.

- 89 ლენინს განძახული ჰქონდა მოეცა სოფლის მეურნეობაში მსხვილი და წერილი წარმოების საკითხზე ე. შტუმპფეს შეხედულებათა კრიტიკა მთელ რიგ თავის ნაშრომებში („აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკონები““, „მარქსისტული შეხედულებანი აგრარულ საკითხზე ევროპასა და რუსეთში“-იხ. ეს ტომი, გვ. 19, 26, 51) იმასთან დაკავშირებით, რომ შტუმპფეს ნაშრომებს იმოწმებდნენ ბევრნი „მარქსის კრიტიკოსთაგან“. — 233.
- 90 ნაშრომი G. Fischer. „Die sociale Bedeutung der Maschinen in der Landwirtschaft“ (გ. ფიშერი. „მანქანების სოციალური მნიშვნელობა სოფლის მეურნეობაში“) ლენინს უფრო ადრე შეუსწავლია, ვიდრე Stumpe-ის სტატია „Ueber die Konkurrenzfähigkeit des kleinen und mittleren Grundbesitzes gegenüber dem Grossgrundbesitz“ (შტუმპფე. „წერილი და საშუალო მიწათმფლობელობის კონკურენციული უნარის შესახებ მსხვილთან შედარებით“); ამ სტატიიდან ამონაწერებში ლენინი ფიშერის ნაშრომს იხსენიებს როგორც შესწავლილს (იხ. ეს ტომი, გვ. 241). — 252.
- 91 ლენინის შენიშვნა ტექსტის ბოლოში „გასაკვირველი არ არის, რომ წიგნი (ბრიტანეთის მუზეუმში) გაუქრული რჩება“ საფუძველს გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ ლენინი ტიუროს წიგნს გაეცნო ლონდონში ყოფნას პერიოდში, სადაც გადატანულ იქნა „ისკრის“ გამოცემა, ე. ი. არაუადრეს 1902 წლის აპრილისა. ლონდონში ლენინის სწავლობდა აგრარულ საკითხს პარტიის აგრარული პროგრამის დამუშავებასთან დაკავშირებით; პარიზში ლექციებზე და რეფერატების წაკითხვის წინ (1903 წლის თებერვალ—მარტში) იგი მუშაობდა საფრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკაზე. ტიუროს წიგნი მოხსენიებულია აგრეთვე ლენინის შენიშვნებში ე. ლეკუტეს წიგნზე (იხ. ლენინის XXII კრებული, გვ. 381). — 270.
- 92 ლენინი ბოდრილიარს პირველად იხსენიებს ამონაწერებში ჰერცის წიგნიდან „აგრარული საკითხები სოციალიზმთან დაკავშირებით“ (1901 წ. ივნისი — სექტემბერი). ნაშრომის „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკონები““ გვემბეჭდები ლენინი ასახელებს ბოდრილიარს ჰერცისა

- და ბულგაკოვის სიტყვების მიხედვით. კონსპექტებში ლექციებისა „მარქსისტული შეხედულებანი აგრარულ საკითხზე ევროპასა და რუსეთში“ (1903 წ., 10 (23) თებერვალზე აღრე) ბოდრილიარის ნაშრომებს იხსენებს როგორც უკვე შესწავლილებს. ამ ტომში ქვეყნდება ლენინის შენიშვნები H. Baudrillart-ის ერთ წიგნზე: „Les populations agricoles de la France. 3-me sèrie. Les populations du Midi“. Paris 1893 (ა. ბოდრილიარი. „საფრანგეთის მიწათმოქმედი მოსახლეობა. მე-3 სერია. სამხრეთის მოსახლეობა“. პარიზი 1893). ამონაწერები და კრიტიკული შენიშვნები ბოდრილიარის მეორე წიგნზე „Les populations agricoles de la France. La Normandie“. Paris 1880 („საფრანგეთის მიწათმოქმედი მოსახლეობა. ნორმანდია“. პარიზი 1880) იხ. ლენინი XXXII კრებული, გვ. 82—105. ორივე დოკუმენტს უჭირავს დიდი ნაწილი რვეულისა, რომელიც ლენინს დაუსათაურებია „ბოდრილიარი+Bac-khaus“. — 271.
- 93 წიგნის სრულ საბელწოდება: Comte de Rocquigny. „Les syndicats agricoles et leur oeuvre“. Paris, 1900 (გრაფი დე როკინი. „სამიწათმოქმედო სინდიკატები და მათი საქმიანობა“. პარიზი, 1900). ამონაწერები ვ. ი. ლენინის კრიტიკული შენიშვნებით ამ წიგნზე იხ. ლენინი XXXII კრებული, გვ. 24—49. — 274.
- 94 იგლისხმება წიგნი Elie Coulet „Le mouvement syndical et coopératif dans l'agriculture française. La fédération agricole“. Montpellier, 1898 (ელი კულე. „სინდიკალური და კოოპერაციული მოძრაობა საფრანგეთის მიწათმოქმედებაში. სამიწათმოქმედო ფედერაცია“. მონპელე, 1893). იხ. ეს ტომი, გვ. 273. — 274.
- 95 რუანე, რომელსაც მოჰყავს ციტატა დეპუტატთა პალატაში დეშანელის გამოსვლიდან, სადაც შექებულია სამიწათმოქმედო სინდიკატების საქმიანობა მუშათა სასარგებლოდ, შენიშნავს: „და აი როგორ წერს ბ-ნი დეშანელი სამიწათმოქმედო სინდიკატების ისტორიას ამ სინდიკატების წევრთა ტაშის გრიალში, რომელთა სრული აღტაცება გამოიწვია იმის მოულოდნელად შეტყობამ, რომ მათ ესოდენ საუცხოო საქმეები გაუკეთებიათ“. — 275.
- 96 ლექციებში „მარქსისტული შეხედულებანი აგრარულ საკითხზე ევროპასა და რუსეთში“ და პარიზში წაკითხულ რეფერატში ლენინი იხსენიებს ნოსიგს როგორც ერთ-ერთს იმ მწერალთა შორის, „რომლებიც თანაუგრძნობენ არა მარქსისტულ თეორიას, არამედ მის „კრიტიკას“... და „რომელთა საკუთარი მონაცემები... მათ წინააღმდეგ მეტყველებენ“ (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 6, გვ. 424). შენიშვნები ხელნაწერზე იმას მოწმობს, რომ ლენინს არაერთხელ მიუმართავს მისთვის. მაგალითად, ცალკე

სიტყვების ჩანაწერი ტექსტში გამეორებულია ლურჯი ფანქრით, ალბათ იმიტომ, რომ მოსახერხებელი ყოფილიყო ლექციის კითხვის დროს; ზოგიერთი სიტყვის თარგმანი ფრჩხილებში ჩაწერილია უბრალო ფანქრით. — 276.

- 97 ვ. ი. ლენინს ე. დავიდის წიგნი „Socialismus und Landwirtschaft“ („სოციალაზმი და სოფლის მეურნეობა“) წაუკითხავს მისი გამოკვლადან ცოტა ხნის შემდეგ. მაგალითად, გ. ვ. პლენანოვიასადმი 1903 წლის 15 მარტის წერილში ვ. ი. ლენინი წერს: „დავიდი უკვე გამოვიწერე და ახლა ვკითხულობ. საშინლად წყალწყალა, უფერული და უხამსია“ (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 34, გვ. 159). სტატიაში „Les beaux esprits se rencontrent (ჩვენებურად დაახლოებით ასეა: სული სულს იცნობს)“ (დაბეჭდილია „ისკრაში“ № 38, 1903 წლის 15 აპრილს) ლენინი უკვე აკრიტიკებს დავიდის წიგნის ძირითად დებულებებს (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 6, გვ. 538—543). დავიდის წიგნის—„აგარაულ საკითხში რევიზიონიზმის მთავარი ნაშრომის“—გაშლილი კრიტიკა ლენინს მოცემული აქვს თავისი ნაშრომის „აგარაული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ X თავში (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 13, გვ. 207—221). ხაზგასმათა ხასიათიდან ჩანს, რომ ლენინი თავის შენიშვნებს ხელმეორედ დაბრუნებია, მთელი რიგი ადგილებისათვის ხაზი გაუსვაძს წითელი და ლურჯი ფანქრით; ხელმეორედ გადასინჯვის დროსვე წითელი ფანქრით ხაზგასმულია ხელნაწერში მოხსენიებული წყაროების ყველა სახელწოდება, — 278.
- 98 იგულისხმება ფ. ენგელსის სტატია „გლეხთა საკითხი საფრანგეთსა და გერმანიაში“ (იხ. კ. მარქსი და ფ. ენგელსი. რჩეული ნაწერები, ტ. II, 1950, გვ. 507—532). — 279.
- 99 ლენინს მხედველობაში აქვს ვ. ვ-ს (ვ. ჰ. ვორონცოვის) ნაშრომი „პროგრესული მიმდინარეობანი გლეხურ მეურნეობაში“. სპბ., 1892 წ., გვ. 70—84. იხ. მის შესახებ ვ. ი. ლენინი თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 3, გვ. 310—311. — 292.
- 100 აქ ლენინი იმოწმებს გ. დრეკსლერას მონაცემებს, რომლებიც ამ უკანასკნელმა გამოაქვეყნა როგორც 1875 და 1884 წლების განმეორებითი სასოფლო-სამეურნეო გამოკვლევის შედეგები. იგულისხმება დრეკსლერის ორი ნაშრომი ამ საკითხზე: 1) „Die bäuerlichen Zustände in einigen Teilen der Provinz Hannover“ „Schriften des Vereins für Sozialpolitik“-ში XXIV. 1883; 2) „Die Verteilung des Grundbesitzes und der Viehhaltung im Bezirke des landwirtschaftlichen Kreisvereins Göttingen“ „Landwirtschaftliche Jahrbücher“-ში herausgegeben von Dr. H. Thiel. XV. Band. Berlin, 1886 (1) „გლეხების მდგომარეობა ჰანოვერის პროვინციის ზოგიერთ ნაწილში“ „სოციალური პოლიტი-

კის კავშირის შრომაში“. XXIV. 1883; 2) „მიწის საკუთრებისა და პირ-
უტყვის განაწილება გიოტინგენის საოლქო სასოფლო-სამეურნეო საზო-
გადოების რაიონში“ „სასოფლო-სამეურნეო წელიწდულებში“, გამოცემა
დ-რ. 3. თილისა. XV ტომი. ბერლინი, 1886). გ. დრეკსლერის ორივე ნაშრო-
მის მონაცემების კრიტიკული გარჩევა ლენინმა მოგვცა თავისი ნაშრო-
მის „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ XI თავში (იხ.
თხზულებანი, მე-4 გამოც. ტომი 13, გვ. 224—237). — 301.

- 101 შენიშვნები და ამონაწერები წიგნიდან „Hand and machine labor“
(Thirteenth annual report of the commissioner of labor. 1898. Vol.
I and II („ხელით და მანქანური შრომა“ შრომის საკითხთა კომისიის
მე-13 წლიური ანგარიში. 1898 წ. ტომები I და II), რომლებიც პირვე-
ლად ქვეყნდება, გაკეთებულია რვეულში, რომელშიც არის ამონაწერები
წიგნებიდან ეკონომიკის, სტატისტიკისა და ფილოსოფიის საკითხებზე,
აგრეთვე 1904 წლის 19 და 21 ოქტომბრის გაზეთებიდან. როგორც ჩანს,
ყველა ეს ამონაწერი ვ. ი. ლენინს გაუკეთებია 1904 წლის შემოდგომაზე
ქენევის ბიბლიოთეკაში.

ხელნაწერის მეორე ფურცელზე ლენინმა გააკეთა მითითება: „იხ. მაგალი-
თები ცალკე ფურცელზე“. წიგნის „ხელით და მანქანური შრომა“ ორივე
ტომიდან აღებული მაგალითები, რომლებიც ვ. ი. ლენინს ჩაწერილი
აქვს ცალკე ფურცელზე, ქვეყნდება ამ ტომის 308—313 გვერდებზე.
— 302.

- 102 ლენინი პირველად იხსენიებს ნაშრომს Leo Huschke. „Landwirtsch-
aftliche Reinertrags-Berechnungen bei Klein-, Mittel- und Großbel-
riebe dargelegt an typischen Beispielen Mittelthüringens“ (ლეო ჰუ-
შკე. წვირლ, საშუალო და მსხვილ მეურნეობებში სასოფლო-სამე-
ურნეო წარმოების წმინდა შემოსავლის გაანგარიშება შუა ტიურინგიის
ტიპური მაგალითების მიხედვით) ორ პლანში — „გლეხობა და სოცია-
ლ-დემოკრატია“ (იხ. ეს ტომი, გვ. 51). მასალა, რომელიც აქ ქვეყ-
ნდება, ლენინმა ნაწილობრივ გამოიყენა თავისი ნაშრომის „აგრარული
საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““, VI თავის—„წვირლ და მსხვილ
მეურნეობათა ნაყოფიერება. მაგალითი აღმოსავლეთ პრუსიიდან“—შე-
ნიშვნაში 1908 წლის გამოცემისათვის (თხზულებანი მე-4 გამოც. ტო-
მი 5, გვ. 221). ამასთან ლენინი იმედს გამოთქვამდა, რომ „კლდე დაუ-
ბრუნდებოდა ბ-ნ ჰუშკეს საინტერესო წიგნს“ (იქვე). — 314.

- 103 ეს დოკუმენტი ხელნაწერში წარმოდგენს რვეულს, რომელსაც გარე-
კანზე აქვს სათაური „გერმანიის აგრარული სტატისტიკა (1907)“ და ზემო-
დან ფერადი ფანქრით აქვს წარწერა:

1) გერმანიის აგრარული სტატისტიკა

2) რუსეთის აგრარული სტატისტიკა

3) რუსეთში გაფიცვათა სტატისტიკა + უნგრეთის აგრარული
სტატისტიკა“.

ვ. ი. ლენინის მიერ გერმანიის 1907 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მონაცემების შესწავლა განეკუთვნება ჰერიოდს 1910-დან (სექტემბერზე ადრე) 1913 წლამდე (იენისზე გვიან).

გერმანიის აგრარული სტატისტიკის ანალიზს ვ. ი. ლენინი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შეცნობისა და აგრარულ საკითხში ბურჟუაზიული აპოლოგეტიკის მხილებისათვის. „გერმანია ეკუთვნის იმ კაპიტალისტური ქვეყნების რიცხვს, რომლებიც ყველაზე მოწინავენი არიან და ყველაზე სწრაფად ვითარდებიან. სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა აღწერები იქ დაყენებულია, შეიძლება ითქვას, უკეთ, ვიდრე სადმე სხვაგან ევროპაში. ამიტომ გასაგებია ის ინტერესი, რომლითაც როგორც გერმანული, ისე რუსული ლიტერატურა შეხვდა უკანასკნელი—1907 წლის აღწერის შედეგებს (პირველი და მეორე აღწერა 1882 და 1895 წლებში იყო). ბურჟუაზიული ეკონომისტები და რევოლუციონისტები შეხმატებულად ამდერდნენ, რომ მარქსიზმი—მეასეჯერ და მეათასეჯერ! —გაბათილებულია აღწერის მონაცემებით“ (ლენინის XXV კრებული, გვ. 127). ამიტომ ვ. ი. ლენინს საჭიროდ მიაჩნდა გერმანიის 1907 წლის აღწერის მონაცემების დაწვრილებით გარჩევა.

გერმანიის აგრარული სტატისტიკის მასალები აღებულია უმთავრესად სამი ტომიდან კრებულითა „Statistik des Deutschen Reichs“. Neue Folge. Band 112. „Die Landwirtschaft im Deutschen Reich nach der landwirtschaftlichen Betriebszählung vom 14. Juni 1895“, Berlin, 1898; „Statistik des Deutschen Reichs“. Band 202. „Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907“. „Berufsstatistik“, Berlin, 1909; „Statistik des Deutschen Reichs“. Band 212. „Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907“. „Landwirtschaftliche Betriebsstatistik“ (Teil Ia; 1b; 2a), Berlin, 1909—1910 („გერმანიის სტატისტიკა“. ახალი სერია. ტომი 112. „სოფლის მეურნეობა გერმანიაში 1895 წლის 14 ივნისის სასოფლო-სამეურნეო საწარმოო აღწერის მონაცემების მიხედვით“, ბერლინი, 1898; „გერმანიის სტატისტიკა“, ტომი 202. „1907 წ. 12 ივნისის პროფესიული და საწარმოო აღწერა, „პროფესიული სტატისტიკა“, ბერლინი, 1909 წ.; „გერმანიის სტატისტიკა“. ტომი 212. „1907 წ. 12 ივნისის პროფესიული და საწარმოო აღწერა“, „სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სტატისტიკა“ (ნაწილი 1ა; 1ბ; 2ა), ბერლინი, 1909—1910)

ზემოთ აღნიშნული სტატისტიკური მასალები, ისევე როგორც ყველა შემდგომი, ლენინმა ნაწილობრივ გამოიყენა, როცა წერდა სტატის „თანამედროვე მიწათმოქმედების კაპიტალისტური წყობილება“ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 16, გვ. 529—559). გერმანიის აგრარული სტატისტიკის მასალების გამოყენებას ვ. ი. ლენინი აპირებდა უფრო გვიან

ნაწარუდები მეორე სტატისტიკის გერმანიის სოფლის მეურნეობის შესახებ.

გერმანიის აგრარული სტატისტიკის მასალები შეიცავს ცხრილების, ცხრილთა ნაწილებსა და ცალკეულ სტატისტიკურ მონაცემების მრავალ ანონსებს არა მარტო ზემოაღნიშნულ კრებულ „გერმანიის სტატისტიკიდან“, არამედ ფრ. ცანის, შმელცლესა და სხვათა სტატისტიკიდან; ცალკეულ ცნობებს სასუქების საკითხზე ლენინი იღებდა მთელი რაგი ფრანგულა წყაროებიდან. ლენინი ზშირად თვითონ ეწეოდა ამოწერალა სტატისტიკური მონაცემების გადაუშეავებას, შეჯერებას, აკეთებდა შენიშვნებს დასკვნებისათვის, ეწეოდა დამატებითი მაჩვენებლების გაანგარიშებას და ა. შ.

გერმანიის აგრარული სტატისტიკის მასალები, რომლებიც ლენინმა დაამუშავა და სისტემაში მოიყვანა, ააშკარაებდა და ასურათებდა მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების სხვადასხვა ფორმებს.

მიწათმოქმედი მოსახლეობის შესახებ ვრცელი სტატისტიკური მონაცემების საფუძველზე, რომლებსაც გერმანიის აგრარული სტატისტიკის მასალები შეიცავს, ლენინი სწავლობდა გლეხობის პროლეტარიზაციის პროცესს: გლეხობის მზარდ უმწაწყოებას, სოფლის მოსახლეობის ექსპროპრიაციას, რომელიც უმწაწყო მუშებად იქცევა, აგრეთვე გლეხობის „გარესაშორის“ განვითარებას, ე. ი. მიწათმოქმედების შეერთებას მრეწველობასთან, რაც პროლეტარიზაციის პირველ საფეხურს ნიშნავს. სტატისტიკური მონაცემები მანქანების ხმარებაზე, იმ საწარმოთა პროცენტზე, რომლებსაც მუშა-პარუტყვი ჰყავდათ, და მუშა-პარუტყვის შემადგენლობაზე, სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკურ წარმოებათა, სარძეო მეურნეობის ზრდაზე და სხვ. ახასიათებდნენ მსხვილი, კაპიტალისტური წარმოების განვითარებას.

განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენს ლენინის განმარტებანი ცხრილისათვის (რომელიც ამოღებულია კრებულ „გერმანიის სტატისტიკის“ 202-ე ტომიდან, 1907 წ. აღწერის ჩამებიდან), რომელიც ახასიათებს მოსახლეობას თვითმოქმედ პირთა ძირითადი მოსაქმეობის მიხედვით (იხ. ეს ტომი, გვ. 368—371 და 396). როგორც ჩანს ლენინის შენიშვნიდან ტომის 372 გვერდზე („განაწილება (ათასობით), მიღებული „აგრარულ საკითხში“, გვერდი 244“), პრინციპი გერმანიის სოფლის მოსახლეობის განაწილებისა 1882 და 1895 წლების მონაცემებზე საპირითადი ჯგუფის (I, II და III) მიხედვით, საცხებით შეესაბამება ასეთ განაწილებას, რომელიც ნაჩვენებია და დასაბუთებულია ლენინის მიერ მის ნაწარმოებში „აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები““ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 5, გვ. 271—277). მოსაქმეობის მიხედვით მოსახლეობის შემადგენლობის შესახებ ცანის სტატიიდან მონაცემების გამოყენებასთან დაკავშირებით ლენინი აღნიშნავს გერმანიის „პროფესიათა სტატისტიკის“ აბნეულობას (იხ. ეს ტომი,

გვ. 381). უფრო დაწვრილებით ამ საკითხზე იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 5, გვ. 271—277.

ზოგიერთი ცხრალი გერმანული სტატისტიკიდან ტექნიკური მაზეზების გამო ამ ტომში მოცემულია ნაწილებად დაყოფილი. — 323.

- 104 ცხრილში ლენინის მიერ ხაზშემოვლებულ გრაფათა მონაცემებს იგი იყენებს დაჭირავებულ მუშათა თავისი გამოანგარიშებისათვის. იხ. ცხრილის უკანასკნელი გრაფა (გვ. 349.) — 346.
- 105 ლენინი იმოწმებს სტატიას Fr. Zahn „Deutschlands wirtschaftliche Entwicklung unter besonderer Berücksichtigung der Volkszählung 1905 sowie Berufs- und Betriebszählung 1907“ (ფრ. ცანი. „გერმანიის სამეურნეო განვითარება 1905 წლის სახალხო აღწერისა და 1907 წლის მოსაქმეობათა და საწარმოთა აღწერის განსაკუთრებული გათვალისწინებით“) გამოქვეყნებული იყო „Annalen des Deutschen Reichs“-ში, 1910 წლის ივლისის № 7 და აგვისტოს № 8-ში — 350.
- 106 ლენინს მხედველობაში აქვს სტატია Schmelzle „Die ländliche Grundbesitzverteilung, ihr Einfluss auf die Leistungsfähigkeit der Landwirtschaft und ihre Entwicklung“ (შმელცლე. „სოფლის მიწათმფლობელობის განაწილება, მისი გავლენა სოფლის მეურნეობის ნაყოფიერებასა და მის განვითარებაზე“), გამოქვეყნებული „Annalen des Deutschen Reichs“-ში, 1913 წლის ივნისის № 6-ში. — 361.
- 107 ქვემოთ მოთავსებულ ორ ცხრილში ლენინს მოჰყავს 1882 და 1895 წლების მონაცემები კრებულ „აგარარულ საკითხში“ გამოქვეყნებული თავისი ნაშრომის „აგარარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“ IX თავიდან. ნაწილი I, სპზ., 1908 (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 5, გვ. 272—273). პირველ ცხრილში ლენინმა ხელნაწერში გაასწორა კრებულში შეპარულა ორი მცდარბეჭდილი: ადგილა გადაუნაცვლა კატეგორიების აღნიშვნას „c 2)“ „c 3)“. — 372.
- 108 ლენინს აქ მოჰყავს მონაცემები „Statistik des Deutschen Reichs“-იდან. „Band 211. Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907“. Berufsstatistik. Abteilung X. Die berufliche und soziale Gliederung des deutschen Volkes. Berlin, 1913 („გერმანიის სტატისტიკა“. ტომი 211. მოსაქმეობათა და საწარმოთა 1907 წლის 12 ივნისის აღწერა. მოსაქმეობათა სტატისტიკა. კარი X. გერმანელი ხალხის პროფესიული და სოციალური დაყოფა. ბერლინი, 1913 წელი). — 381.
- 109 „შავი რვეული“ ეს არის რვეული „ავსტრიის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა“, პირველი დოკუმენტი მასში იმავე სათაურით არის, ხოლო ამ დოკუმენტში ხელნაწერის მე-4 და მე-5 გვერდებია (იხ. ეს ტომი, გვ. 414—421). — 395.

- 110 დოკუმენტში, რომელიც აქ ქვეყნდება, ასახულია სამი სტადია ლენინის მუშაობისა გერმანიის 1907 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მონაცემების შესწავლის მასალებზე, რომლებიც შეკრებილია მის რვეულში „გერმანიის აგრარული სტატისტიკა“ (იხ. ეს ტომი, გვ. 323—397). პირველი სტადია — ამ მონაცემების დამუშავების საერთო გეგმის შედგენა 13 თემზე (0—12). მეორე სტადია — გეგმის შედგენა და დაწერა პირველი სტადიისა „თანამედროვე მიწათმოქმედების კაპიტალისტური წყობილება“, რომელშიც ლენინმა ამოწურა საერთო გეგმის პირველი ხუთი (0—4) პუნქტი (თემა) (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 16, გვ. 529—559. მეორე სტადიისათვის დარჩენილი თემები, იხ. ეს ტომი, გვ. 400—401). მესამე სტადია — მეორე სტადიის გეგმა, რომელიც შედგება ხუთი პუნქტისაგან თუ თემისაგან. მეორე სტადია დაუწერელა დარჩა.
- მთლიანად ამ გეგმაზე ლენინის მუშაობის დრო განისაზღვრება იმ პერიოდით, როცა იგი ადგენდა გერმანიის აგრარული სტატისტიკის მასალებს 1907 წლის აღწერის საფუძველზე, ე. ი. განეკუთვნება 1910—1913 წლებს. — 398.
- 111 ეს და ქვემოთ მოთავსებული მონიშვნები კიდევზე მარცხნიდან, საერთო გეგმის ცალკეული პუნქტების პირდაპირ, აღნიშნავენ სტადიის „თანამედროვე მიწათმოქმედების კაპიტალისტური წყობილება“ (სტატია I) (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 16, გვ. 529—559) შესაბამისი თავების ნუმერაციასა და სიდიდეს. ეს სტატია ლენინის მიერ დაწერილია ამ გეგმის საფუძველზე. რომაული ციფრები (I—VII) აღნიშნავენ ამ სტადიის თავებს, არაბული ციფრები (1—87) ხაზშემოვლებული და მრგვალ ფრჩხილებში — სტადიის ხელნაწერის გვერდებს, სადაც გადმოცემულია საერთო გეგმის შესაბამისი პუნქტები (თემები). საერთო პუნქტებს ნუმერაციის ციფრების მარცხენა სვეტი, რომელიც ლურჯი ფანქრით არის მიწერილი, ემთხვევა სტადიის თავების ნუმერაციას და აღნიშნავს გეგმის შესაბამისი პუნქტების გამოყენებას ამ სტატიაში. — 398.
- 112 უნგრეთის აგრარული სტატისტიკის მასალები, რომლებიც ლენინს ნაწილობრივ გამოყენებულა აქვს სტატიაში „თანამედროვე მიწათმოქმედების კაპიტალისტური წყობილება“ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 16, გვ. 554—556), გამოქვეყნებულია ლენინის XXXI კრებულში, გვ. 274—297. — 399.
- 113 1895 წელზე მითითება ნიშნავს შედარებას გერმანიის 1895 წლის სასოფლო-სამეურნეო აღწერის მონაცემებთან. — 399.
- 114 ლენინი იმოწმებს H. Drechsler-ის ორ ნაშრომს: „Die bäuerlichen Zustände in einigen Teilen der Provinz Hannover“ („Schriften des Vereins für Sozialpolitik, XXIV. 1883. „Bäuerliche Zustände in Deutschland. Berichte, veröffentlicht vom Verein für Sozialpolitik“. Dritter Band) და „Die Verteilung des Grundbesitzes und der Vi.

ehhaltung im Bezirke des landwirtschaftlichen Kreisvereins Cöttingen“ („Landwirtschaftliche Jahrbücher“, hrgb. von Dr. H. Thiel. XV. Band. 1886) (პ. დრეკსლერი. „გლეხობის მდგომარეობა ჰანოვერის პროვინციის ზოგიერთ ნაწილში“ („სოციალური პოლიტიკის კავშირის შრომები“. XXIV. 1883. „გლეხობის მდგომარეობა გერმანიაში. სოციალური პოლიტიკის კავშირის მიერ გამოქვეყნებული შრომები“. მე-სამე ტომი) და „მიწათმფლობელობისა და მესაქონლეობის განაწილება გიოტინგენის საოლქო სას.-სამ. საზოგადოების ოლქში („სასოფლო-სამეურნეო წელიწადეულები“, გამოცემული დ-რ პ. თილის მიერ. XV ტომი. 1886)). — 399.

115 ეს იმ სტატისტიკური ცხრილების სიაა, რომლებიც ლენინს მოყვანილი აქვს სტატიაში „თანამედროვე მიწათმოქმედების კაპიტალისტური წყობილება“ (სტატია ჰირველი) ხელნაწერის იმ გვერდების ჩვენებით, რომლებზეც არის ცხრილები (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც. ტომი 16, გვ. 541, 547, 550, 555, 555 და 558). ცხრილები 4, 5, 6, 7 და 8 ხელნაწერის იმ გვერდებს ეკუთვნის, რომლებიც მონახული არ არის. — 401.

116 ამონაწერები მონაცემებისა დანიის სტატისტიკიდან განეკუთვნება დაახლოებით 1911 წელს, რაც დადგენილია იმ თარიღის მიხედვით, როცა გამოვიდა დანიის სტატისტიკის ყველაზე გვიანდელი გამოცემა, რომელიც აქ ციტირებულია ლენინის მიერ — „სტატისტიკური ცხრილები“ 1909 წლის აღწერის მიხედვით.

ლენინმა მონაცემები ამოწერა დანიის სოფლის მეურნეობაში კაპიტალისა და წარმოების კონცენტრაციის პროცესის დასახასიათებლად. მეურნეობათა მთელ მასას ოთხ დიდ ჯგუფად (3,3 ჰა-მდე — პროლეტარული და ნახევარპროლეტარული მეურნეობანი, 3,3—9,9 ჰა — წვრილი გლეხები, 9,9—29,7 ჰა — მსხვილი გლეხები და გლეხური ბურჟუაზია, 29,7 ჰა-ზე მეტი — კაპიტალისტური მიწათმოქმედება) რომ კრებს, ლენინი გვიჩვენებს მეურნეობათა ეკონომიური ტიპების განსხვავებას. ორი დაბალი ჯგუფი (ყველა მეურნეობის 63,4%) 1909 წელს ფლობდა 11,7% მიწას 17,2% მსხვილფეხა რქიან ჰორუტყვის, მაშინ როცა ორ უმაღლეს ჯგუფში (ყველა მეურნეობის 36,6%-ში) კონცენტრირებული იყო 88,2% მიწა და მთელი რქიანი ჰორუტყვის 82,8%. ამით გამოაშკარავებულია მეურნეობების ტიპური კაპიტალისტური დაყოფა ფენებად, მეწარმეთა მეურნეობებში მიწის თითქმის 9/10-ისა და მთელი მსხვილფეხა და რქიანი ჰორუტყვის 4/5-ზე მეტის თავმოყრა. ლენინი განსაკუთრებით აღნიშნავს მსხვილ მეურნეობათა რიცხვის გადიდებას 1898-დან 1909 წლამდე. ამ პერიოდში მეურნეობათა საერთო რიცხვი გადიდა 1,7%-ით, ხოლო იმ მეურნეობათა რიცხვი, რომლებსაც 15—49 სული მსხვილფეხა რქიანი ჰორუტყვი ჰყავთ, გაიზარდა 35%-ით, იმ მეურნეობათა რიცხვი კი, რომლებსაც 50 და მეტი სული ჰყავთ, გაიზარდა 46,3%-ით. დანიაში მესაქონლეობის მაღალ განვითარებას ლენინი გვიჩვენებს მონაცემებით რქიანი ჰორუტყვის

შედარებითი რაოდენობის შესახებ დანიაში, გერმანიასა და რუსეთში, რაც გაანგარიშებულია 1000 ჰექტარებზე, 1000 ჰექტარსა და ერთ კვადრატულ კილომეტრზე—402.

- 117 ამონაწერები ავსტრიის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკიდან განეკუთვნება, როგორც ჩანს, 1910—1912 წლების პერიოდს, ვინაიდან „ავსტრიის სტატისტიკური ცნობარის“ 28-ე ტომი, რომელიც ვ. ი. ლენინს მოსხსენებულ აქვს დოკუმენტის დასაწყისში, გამოვიდა 1910 წელს, ხოლო იმავე გვერდზე გვიანდელ მინაწერში მოხსენიებული 29-ე ტომი გამოვიდა არაუადრეს 1911 წლის ნოემბრისა (ამ ტომის წინასიტყვაობა დათარიღებულია 1911 წლის ოქტომბრით).

ავსტრიის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის მასალები შეიცავს უმთავრესად მონაცემებს, რომლებიც ახასიათებს სასოფლო-სამეურნეო და სატყეო საწარმოთა მიწის ფართობის სიდიდეს, პირად შემადგენლობას, სასოფლო-სამეურნეო მანქანების გამოყენებას და მუშა-პირუტყვის რაოდენობას მეურნეობაში. სასოფლო-სამეურნეო და სატყეო საწარმოთა დახასიათება დამუშავებული მიწის რაოდენობისა და სასოფლო-სამეურნეო მანქანების გამოყენების მხრივ აქ მოცემულია სტატისტიკური დაჯგუფების სახით—კომბინაციური ცხრილის ფორმით, რომელიც ასახავს აღნიშნული ორი ნიშნის ურთიერთკავშირს. ცხრილის მეორე ნახევარი (რომელიც მოთავსებულია ამ ტომის 411 გვერდზე) ლენინმა თვითონ შეადგინა ხსენებული კრებულის მთელი რიგი ცხრილების საფუძველზე იმ მიზნით, რომ მეურნეობათა საშუალო ჯგუფი (2—100 ჰა) შემდგომ დაენაწევრებინა 5 ქვეჯგუფად მიწის ფართობის მიხედვით.

სასოფლო-სამეურნეო და სატყეო საწარმოთა დაჯგუფება საწარმოთა ფართობის სიდიდის მიხედვით (იხ. გვ. 000—000) ახასიათებს საწარმოთა პირად შემადგენლობას დაქირავებულ შრომასთან მათი კავშირის ხარისხის მიხედვით; ამასთან სტატისტიკური მონაცემები წმინდა საოჯახო მეურნეობაზე, აგრეთვე იმ მეურნეობებზე, რომლებშიც არიან ოჯახის არა წევრი ადამიანები, ლენინის მიერ მიღებულია კრებულ „Oesterreichische Statistik“-იდან მე-6 ცხრილის მონაცემების გადამუშავების შედეგად. ავსტრიის სტატისტიკის მასალები ასურათებდა კაპიტალიზმის განვითარებას მიწათმოქმედებაში და, როგორც ჩანს, ლენინს გათვალისწინებული ჰქონდა გამოყენებინა ისინი თავის შემდგომ შრომებში აგრარულ საკითხზე. — 409.

- 118 სტატია Schmelzle „Die ländliche Grundbesitzverteilung, ihr Einfluss auf die Leistungsfähigkeit der Landwirtschaft und ihre Entwicklung“ (შმელცლე. „სასოფლო მიწათმფლობელობის განაწილება, მისი გავლენა სოფლის მეურნეობის ნაყოფიერებასა და მის განვითარებაზე“) დაბეჭდილია „Annalen des Deutschen Reichs für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft“-ში („გერმანიის იმპერიის ანალები“), № 6. ეს ნომერი გამოვიდა 1913 წ. 10 ივნისს. ამიტომ ლენინს შეეძლო

გაცნობოდა შმელცლეს სტატიას არაუადრეს 1913 წლის ივლისისა.—423.

- 119 იგულისხმება ნაშრომი: H. Quante. „Grundkapital und Betriebskapital“. „Landwirtschaftliche Jahrbücher“ von H. Thiel. XXXIV. Band. Heft 6. Berlin, 1905. SS. 925—972. (ჰ. ქვანტე. „საადგილ-მამულო კაპიტალი და საწარმოო კაპიტალი“. ჰ. თილის „სასოფლო-სამეურნეო წელიწადეულები“. XXXIV ტომი, ნაკვეთი 6. ბერლინი, 1905. გვ. 925—972). — 423.
- 120 იგულისხმება ნაშრომი Dr. K. Vogeley „Landwirtschaftliche Betriebsverhältnisse Rheinhessens“. „Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft“. Heft 133 (დ-რი კ. ფოგელეი. „წარმოებითი ურთიერთობა რაინის ჰესენის სოფლის მეურნეობაში“. „გერმანიის სოფ. მეურნ. საზოგადოების შრომები“. ნაკვეთი 133).—423.
- 121 ამ ადგილას ციტირებულა Schmelzle-ს მიხედვით ნაშრომი Dr. A. Burg „Beiträge zur Kenntnis des landwirtschaftlichen Betriebs im Vogelsberg“. „Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft“. Heft 123 (დ-რ ა. ბურგისა „ფოგელსბერგში სას-სამ. წარმოებასთან გაცნობისათვის“. „გერმანიის სოფ. მეურნ. საზოგადოების შრომები“. ნაკვეთი 123). — 424.
- 122 ამონაწერები ე. ლაურის წიგნიდან განეკუთვნება დაახლოებით 1913 წელს, ვინაიდან ისინი ვ. ი. ლენინს გაუკეთებია ორ ჩანაწერს შორის, რომლებიც 1913 წელს განეკუთვნება. სტატისტიკური მონაცემები, რომლებსაც შენიშვნა შეიცავს, განეკუთვნება 1886—1906 წლებს. ეს მონაცემები იმ პერაოდში შეეცარიის სოფლის მეურნეობის განვითარების ტენდენციების ყოველმხრივი დახასიათების შესაძლებლობას იძლეოდა. სხვა მასალებთან ერთად ეს მონაცემები ლენინს, როგორც ჩანს, გათვალისწინებული ჰქონდა იმისათვის, რომ განეგრძო თავისი შრომა „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ“.—428.
- 123 ხელნაწერი ლენინის შენიშვნებისა ე. იორდის წიგნზე „ელექტროძრავი სოფლის მეურნეობაში“ მოთავსებულია რვეულში, რომლის სათაურია „ენგელსი, სავოა etc., ზოგი რამ სხვა და ამონაწერები ომის შესახებ“, იმ ამონაწერებს შორის, რომლებიც ამოღებულია 1914 წლის სექტემბრის გაზეთებიდან და უურნალებიდან. — 432.
- 124 დოკუმენტები, რომლებიც ქვემოთ ქვეყნდება. წარმოადგინდნენ მოსამზადებელ მასალებს ვ. ი. ლენინის ნაშრომისათვის „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ. ნაკვეთი I. კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში“. ეს მასალები ორი ნაწილისაგან შედგება; პირველი შეიცავს ლენინის ამ ნაშრომის გეგმის სხვადასხვა ვარიანტს, მეორე—ამერიკის 1900

და 1910 წწ. ცენზების (აღწერების) სტატისტიკურ მასალებს. ამ სტატისტიკური მასალების შესავალია „შენიშვნები ამერიკის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის შესახებ“ (იხ. ეს ტომი, გვ. 444—448).

გვერდის ვარიანტები ლენინს დაწერილი აქვს ცალკეულ ფურცლებზე, რომელთა უკანა მხარეზე მასვე დაწერილი აქვს სტატია გერმანულ ენაზე „Der Opportunismus und der Zusammenbruch der zweiten Internationale“ („ოპორტუნიზმი და II ინტერნაციონალის კრახი“) (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 22, გვ. 125 — 141). ფურცლები დანომრული არ არის, ამიტომ ლენინის აღნიშნული ნაშრომის გვერდის სხვადასხვა ვარიანტი დალაგებულია იმ საბოლოო გვერდთან მიხედვით, რიგით, რომელიც მოყვანილია დაბეჭდილი წიგნის სარჩევში. გარდა გვერდის ცალკეული მთელი ვარიანტებისა, იმავე ფურცლებზეა გვერდების ნაწყვეტები.

„შენიშვნები ამერიკის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის შესახებ“ შეიცავს დიდმნიშვნელოვან მეთოდოლოგიურ დებულებებს მეურნეობათა ტიპების შესწავლის შესახებ და ფერმების სამი ნიშნის მიხედვით—ფერმების მიწის ფართობის, შემოსავლის მოთავსი წყაროს და საერთო ფულადი შემოსავლის მიხედვით დაჯგუფებათა შინაარსისა და მნიშვნელობის შედარებათს დახასიათებას. ლენინი ამასთან ხაზს უსვამს ფერმების ორი უკანასკნელი ნიშნის მიხედვით დაჯგუფების მნიშვნელობას და ამავე დროს გუჩვენებს ფერმების მიწის ფართობის მიხედვით დაჯგუფების გამოყენების ზღვრებსა და ნაკლოვანებებს, ვინაიდან ასეთი დაჯგუფება, ცალკე აღებული, ჩქმალავს წვრილი წარმოების განდევნას (იგი აერთებს მზარდი ფერმების უმცირესობას ჩამორჩენილთა და დაღუპვის გზაზე მდგომთა მასასთან). ფერმების შემოსავლის მიხედვით ლენინური დაჯგუფებისას მიწის ფაქტორი თანადაქვემდებარებულია კაპიტალისადმი. ლენინური მეოოლოვანის თავისებურებანი ამ შემთხვევაში იმაში მდგომარეობდა, რომ ერთ დაჯგუფებაში შეხამებული იყო (კომბინაციური ცხრილის ფორმა) ორი ნიშანი, რის მეოხებითაც სტატისტიკური მონაცემები მეურნეობებზე ფართობის მიხედვით ერომანეთს დარდებოდა ერთი ტიპის მეურნეობის ფარგლებში. ლენინს ამერიკული სტატისტიკის ნაკლად მიიჩნდა კომბინაციური ცხრილების სუსტად გამოყენება. ამერიკის შეერთებული შტატების სტატისტიკაში არ იყვნენდენ კომბინაციური ცხრილებს, რომლებშიც ასახვას ჰპოვებდა მეურნეობათა ტიპები (მასში გამოყოფილი იყო ფერმების 7—10 ჯგუფი, ლენინი კი მათ კრებდა მეურნეობათა სამი ტიპის შესაბამის 3 მთავარ ჯგუფად). მაგალითად, 1900 წლის აღწერის მასლებზე ლენინი წერდა, რომ „აქაც არც ერთი დაჯგუფება არ არის გატარებული სრულად მეურნეობის ტიპისა და სიდიდის ყველა არსებითი ნიშნის მხრივ“ (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 22, გვ. 64).

მოსამზადებელი მასალების მეორე ნაწილი—„ამერიკის აგრარული სტატისტიკა“—წარმოდგენს ამერიკის ორი აღწერის — 1900 და 1910 წლების აღწერების ლენინის მიერ დამუშავებულ სტატისტიკურ მონაცემებს.

Census reports. Volume V. Twelfth census of the United States, taken in the year 1900. Agriculture. Part I. Washington, 1902 and Thirteenth census of the United States, taken in the year 1910. Volume V. Agriculture. 1909 and 1910. Washington, 1914 (აღწერათა ანგარიშები, ტ. V. შერატებული შტატების მეორემეტ აღწერა 1900 წ. სოფლის მეურნეობა, ნაწ. I, ვაშინგტონი, 1902 წ. და შერატებული შტატების მეცამეტე აღწერა 1910 წ., ტ. V. სოფლის მეურნეობა. 1909 და 1910 წწ. ვაშინგტონი, 1914 წ.). მკ-13 აღწერის (1910 წ.) ამონაწერთა პირველი სამი გვერდის უკანა მხარეზეა ამონაწერები იმავე აღწერის IV ტომიდან (მოსაქმეობის სტატისტიკა). გარდა ამისა, ამ მასალებშია ზოგიერთი მონაცემები, ამოღებული სტატისტიკური კრებულიდან Statistical Abstract of the United States. Washington, 1912 (შერატებული შტატების სტატისტიკური მიმოხილვა. ვაშინგტონი, 1912 წ.).

ლენინი ჯერ იძლევა 1900 წლის აღწერის მასალებიდან ამონაწერების ნუსხას. მე-12 ცენზის (1900 წ. აღწერის) მასალებიდან ამონაწერებს უკირავს ლენინის მიერ დანომრილი (მსხვილი შრიფტით აღნიშნული და ხაზგასმული) 12 ფურცელი, ხოლო მე-13 ცენზის (1910 წ. აღწერის) მასალებიდან — 16 ფურცელი. გარდა ამისა, მასალებშია რამდენიმე ცალკეული ფურცელი ლენინის სხვადასხვა გამოანგარიშებით (მაგალ., იმ მეურნეობათა %, რომლებსაც ცხენები ჰყავდათ 1900—1910 წლებში). ლენინის ამ გამოანგარიშებთა შედეგები მოყვანილია მის ნაწარმოებში „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ“ (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტ. 22, გვ. 102).

ლენინის მიერ საერთოდ კაპიტალიზმის განვითარების პროცესის, და კერძოდ მისი ფორმის — როგორც მრეწველობაში. ისე მიწათმოქმედებაში მსხვილა წარმოების მიერ წერილი წარმოების განდევნის შესწავლისა და დამტკიცებისათვის ყველაზე დიდ ღირებულებას წარმოადგენდა 1900 წლის მე-12 აღწერის მასალები, რომლებშიც გამოყენება ჰპოვა ფერმების დაჯგუფების სამმა სხვადასხვა ხერხმა (ფერმის შემოსავლის მთავარი წყაროს; ფერმის მიწის რაოდენობის; ფერმის პროდუქტის ღირებულების — საერთო ფულადი შემოსავლის მიხედვით). მაგრამ აქაც, როგორც უკვე აღნიშნულაა ზემოთ, არც ერთი დაჯგუფება მთლიანად არ არის გატარებული მეურნეობის ტიპისა და სიდიდის ყველა არსებითი ნაწინს თვალსაზრისით, ხოლო 1910 წლის აღწერის შედეგებში, როგორც აღნიშნავს ლენინი, მიწის რაოდენობის მიხედვით მეურნეობათა ტრადიციული დაჯგუფებაც კი არ არის მთლიანად გატარებული. ლენინმა ეს ხარვეზები შეავსო: მან შეადგინა განმაზოგადებელა (ნაკრები) ცხრილი, რომელიც შეიცავს სამი დაჯგუფების შედარებას. თავის ანალიზში ლენინმა გამოაშკარაა ფერმაში მიწის რაოდენობის მიხედვით დაჯგუფების (ბურჟუაზიულ სტატისტიკაში დაჯგუფების აჩემებული ხერხი) შეზღუდუ-

ლობა და არასაკმარისობა და ცხადყო კვლევის მეთოდების, დაჯგუფების ხერხების და ა. შ. სახის შეცვლის აუცილებლობა მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის შექრას ფორმების შესაბამისად.

როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, 1910 წლის მე-13 აღწერის მასალები შინაარსით უფრო ღარიბია, და ლენინი მოკლებული იყო შესაძლებლობას შეედგინა ზემოთ მოყვანილის ანალოგიური დაჯგუფებანი, ანალიზი გაეკეთებინა მათთვის და გამოეყვანა შესაბამისი დასკვნები. ლენინმა გამოიყენა 1910 წ. აღწერის აბსოლუტური და ნაწილობრივ შეფარდებითი მონაცემები შედარებისათვის. ტომის 470—473 გვერდებზე, გარდა ცნობებისა მიწათმოქმედების შესახებ, მოყვანილია მონაცემებიც ამერიკის შეერთებული შტატების სამი მთავარი რაიონის: სამრეწველო ჩრდილოეთის, ყოფილი მონათმფლობელური სამხრეთისა და კოლონიზებული დასავლეთის მოსახლეობაზე; ამავე მთავარ რაიონებზე მოცემულია ლენინის მიერ ამოწერალა მაჩვენებლები, რომლებიც ახასიათებენ მესაქონლეობის სავაჭრო ხასიათს და, კერძოდ, — პირუტყვის მფლობელობის კონცენტრაციას ჩრდილოეთში. ლენინი მიდის ქვეყნისათვის საერთო დასკვნამდე წვრილ და საშუალო მეურნეობათა განდევნის, მსხვილ კაპიტალისტურ მეურნეობათა ზრდის შესახებ. შემდეგ 506—507 გვერდებზე მოყვანილია სტატისტიკური მონაცემები, რომლებიც ლენინმა გამოიყენა, რათა გაემათილებინა ბუ რეუაზიული ეკონომისტების მტკიცებანი იმის შესახებ, რომ მიწათმოქმედებაში თითქოს არ მოქმედებს მსხვილი წარმოების მიერ წვრილი წარმოების განდევნის კანონი. ეს მონაცემები საფუძველი გახდა ლენინის ნაშრომის „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ“ § 15-ისათვის („მრეწველობისა და მიწათმოქმედების ევოლუციის შედარებითი სურათი“). ლენინი მიდის დასკვნამდე მრეწველობისა და მიწათმოქმედების „ევოლუციის შესანიშნავი ერთგვარობის“ შესახებ.

ლენინმა ამერიკის 1900 წლის სტატისტიკის მასალებზე მუშაობა დაიწყო პარიზში (1912 წელს), მაგრამ ამ ტომზე მუშაობა არ დაუმთავრებია. ასე, ვაშინგტონში ი. ა. გურვიჩისათვის 1914 წ. 27 თებერვალს კრაკოვდან გაგზავნილ წერილში ვ. ი. ლენინი წერს: „პარიზში ვსწავლობდი ამერიკის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკას (Vol. V. Agriculture — census of 1900)—ძალიან ბევრი საინტერესო რამ ვიპოვნე. ახლა, კრაკოვში რომ ვცხოვრობ, ამ გამოცემებს ვერ ვშოულობ“ (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 36, გვ. 293). ნ. ნ. ნაკორიაკოვისათვის ნიუ-იორკში პორთინიდან 1914 წ. 18 მაისს გაგზავნილ წერილში ვ. ი. ლენინი ატყობინებს, რომ მიიღო 1900 წ. ცენზის V ტომი და სთხოვს გაუგზავნოს 1910 წ. მე-13 ცენზის V ტომი (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 35, გვ. 133).

წიგნი „ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ. ნაკვეთი I. კაპიტალიზმი და მიწათმოქმე-

დება ამერიკის შეერთებულ შტატებში“ (იხ. თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 22, გვ. 1—116), როგორც ჩანს, დამთავრებულ იქნა 1915 წელს, და 1916 წ. იანვარში ბერნიდან გადაუგზავნა ა. მ. გორკის გამომცემლობა „პარუსისათვის“. ხელნაწერთან ერთად გაგზავნილ წერილში ლენინი წერდა: „ვცდილობდი რაც შეიძლებოდა პოპულარულად გადმომეცა ახალა ცნობები ამერიკის შესახებ, რომლებიც, ჩემი აზრით, განსაკუთრებით გამოსადეგია მარქსიზმის პოპულარიზაციისათვის და მისი ფაქტიური დასაბუთებისათვის... მინდა განვაგრძო და შემდეგში გამოვე II ნაკვეთიც — გერმანიის შესახებ“ (თხზულებანი, მე-4 გამოც., ტომი 35, გვ. 213). წიგნი პირველად დაიბეჭდა მხოლოდ 1917 წელს გამომცემლობაში „ეიზნ ი ზნანიე“. — 436.

3. O. ლენინის მიერ ციტირებული და მოხსენიებული ლიტერატურის სპიკეზელი

A

„**Annalen des Deutschen Reichs für gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft**“. München — Berlin, 1910. N 6, S. 401—441; N 7, S. 481 — 518; N 8, S. 551 — 598; 1911, N 3—4. S. 161—248. — 350—351, 352 — 353, 366 — 367, 379—380, 381.
— 1913, N 6, S. 401—434. — 361, 423—427.

Anuaire statistique de la Belgique. Vingt-septième année. — 1896. T. 27. Bruxelles, J.-B. Stevens, 1897. X, 383, XII p.; 4 carte. (Ministère de l'Intérieur et de l'Instruction Publique). — 226.

Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. Hft 118. Betriebsverhältnisse der deutschen Landwirtschaft. Stück I. Verfasser: P. Teicke, W. Ebersbach, E. Langenbeck. Berlin, 1906. XXVI, 225 S.; 22 Tab. — 424.

Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. Hft. 123. Betriebsverhältnisse der deutschen Landwirtschaft. Stück II. Verfasser: H. Ausel, A. Burg. Berlin, 1906. [1], 171, S.; 6 Tab. — 424.

Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. Hft.

130. Betriebsverhältnisse der deutschen Landwirtschaft. Stück III. Verfasser: P. Gutknecht. Berlin, 1907. 215 S., 5 Tab. — 424.

Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. Hft. 133. Betriebsverhältnisse der deutschen Landwirtschaft. Stück IV. Verfasser: G. Stenkhoff, R. Franz, K. Vogeley. Berlin, P. Parey, 1907. 139, 117 S.; 15 Tab. — 423, 424.

Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. Hft. 218. Betriebsverhältnisse der deutschen Landwirtschaft. Stück XXI. Verfasser: O. Sprenger. Berlin, 1912. 80 S.; 2 Tab. — 424, 426.

«**Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik**», Berlin, 1894, Bd. VII, S. 626 — 652. — 85.
— 1900, Bd. XV, S. 406—418. — 4, 6, 10, 97—100, 264, 265.

Auhagen, H. Über Groß- und Kleinbetrieb in der Landwirtschaft. — In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1896, Bd. XXV, S. 1—55. — 6, 10, 15, 19, 26, 50, 51, 89, 94, 96, 118—131, 258, 259, 282, 283, 286, 301.

Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Meh-

ring. Bd. III. Stuttgart, Dietz, 1902, VI, 491 S. — 16, 27, 31, 34, 39.

Avenel, G. Histoire économique de la propriété, des salaires, des denrées et de tous les prix en général depuis l'an 1200 jusque'en l'an 1800. T. I. Paris, Imprimerie nationale, 1894. XXVII, 726 p. — 65.

B

Backhaus, A. Agrarstatistische Untersuchungen über den preussischen Oeten im Vergleich zum Westsn. Berlin, P. Parey, 1898. 303 S. (Berichte des landwirtschaftlichen Instituts der Universität Königsberg i. Pr. III). — 98.

— **Die Arbeitsteilung in der Landwirtschaft.** — In: «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik», Jena, 1894, Folge 3, Bd. 8, S. 321—374. — 57.

Bang, G. Die landwirtschaftliche Entwicklung Dänemarks. — In: «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. II, N 45, S. 585—590; N 46, S. 622—631. — 227, 296, 299.

Baudrillart, H. Les populations agricoles de la France. La Normandie (passé et présent). Enquête faite au nom de l'Académie des sciences morales et politiques. Paris, Hachette et Cie, 1880. XII, 428 p. — 3, 4, 6, 10, 17, 26, 51, 85, 88, 271.

— **Les populations agricoles de la France.** [2-ème série]. Maine, Anjou, Touraine, Poitou, Flandre, Artois, Picardie, île-de-France. Passé et présent. Paris, Cuillaumin et Cie, 1888. XII, 643, p. — 3, 4, 6, 10, 17, 26, 51, 85, 88, 271.

— **Les populations agricoles de**

la France. 3-e série. Lcs populations du Midi (Méditerranée, Alpes, Pyrénées, Massif Central), Provence, Comté de Nice, Comtat Venaissin, Roussillon, Comté de Foix Languedoc passé et présent. Paris, Guillaumin et Cie, 1893. VI, 655 p. — 3, 4, 6, 10, 17, 26, 51, 85, 88, 271—272.

Bäuerliche Zustände in Deutschland. Berichte, veröffentlicht vom Verein für Sozialpolitik. Bd. 1—3. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1883, 3 Bd. (Schriften des Vereins für Sozialpolitik. XXII—XXIV). — 3, 4, 17, 19, 26, 92. 251.

— Bd. I. X, 320 S. — 6, 10, 15, 68, 105, 107.

— Bd. 2. VIII, 344 S. — 6, 10, 15, 68.

— Bd. 3. VI, 381, S.; 2 Tab. — 301, 399, 400.

Bensing, F. Der Einfluß der landwirtschaftlichen Maschinen auf Volks- und Privatwirtschaft. Breslau, 1897. IX, 205 S. — 74 — 82, 98, 241, 256, 257, 285, 287.

Bernstein, E. Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie. Stuttgart, Dietz, 1899. X, 188 S. — 280.

Blondel, G. Etudes sur les populations rurales de l'Allemagne et al crise agraire. Avec neuf cartes et plans. Paris, L. Larose et Forcel, 1897. XII, 522 p.; 9 carte. — 6. 10.

Böttger, H. Die Sozialdemokratie auf dem Lande. Ein Beitrag zur deutschen Agrarpolitik. Leipzig, E. Diederichs, 1900. 155 S. — 4, 7, 13, 18, 28, 36, 39, 44, 45.

Brase-Linderode. Untersuchungen über den Einfluß der Versschul-

ding ländlicher Besitztümer auf deren Bewirtschaftung. — In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1899, Bd. XXVIII, S. 253—310. — 153, 154—164.

Brentano, L. Agrarpolitik. Ein Lehrbuch. I. Teil: Theoretische Einleitung in die Agrarpolitik. Stuttgart, J. G. Cotta, 1897. 145, VI S. — 7, 58.

Brinkmann, F. Die Grundlagen der englischen Landwirtschaft und die Entwicklung ihrer Produktion seit dem Auftreten der internationalen Konkurrenz. Hannover, M. und H. Schaper, 1909. 128 S. — 424.

Buchenberger, A. Agrarwesen und Agrarpolitik. Bd. I—II. Leipzig, C. F. Winter, 1892—1893. 2 Bd. (Lehr- und Handbuch der politischen Ökonomie. Hauptabteilung III. Teil II). — 50, 51.

C

Census reports. Vol. 5. Twelfth Census of the United States, taken in the year 1900. Agriculture. P. I. Washington, United States Census office; 1902. CCXXXVI, 767 p.; 18 plates. — 436, 441, 449—469, 506—507.

Chlapowo-Chlapowski, A. Die belgische Landwirtschaft im 19. Jahrhundert. Stuttgart, J. G. Cotta, 1900. X, 184 S. (Münchener volkswirtschaftliche Studien. 37. Stück). — 3, 6, 11, 17, 26, 175 — 176.

Conrad, J. Agrarstatistik. — In: Handwörterbuch der Staatswissenschaften. 3. gänzlich umgearb. Aufl. Bd. I. Jena, G. Fischer, 1909, S. 237 — 255. — 388 — 389.

— **Die Stellung der landwirtschaftlichen Zölle in den 1903 zu schlissenden Handelsver-**

trägen. Beiträge zur neuesten Handelspolitik Deutschlands, herausgegeben vom Verein für Sozialpolitik. Leipzig, 1900. 155 S. — 280.

Coulet, E. Le mouvement syndical et coopératif dans l'agriculture française. La fédération agricole. Montpellier — Paris, Masson et C^{ie}, 1898, VI, 230 p. — 273, 274.

D

[**Daniel'son, N.**] Die Volkswirtschaft in Rußland nach der Bauern-Emancipation. Autorisierte Übersetzung aus dem Russischen von G. Polonsky. T. I—II. München, 1899, 2 T. ავტ. დასათ. შედგე; Nicolai-on. — 85, 95.

[**Danmarks Statistik.**] Statistisk Tabelværk, Aeldste Række, 5 Hæfte... 1838. Udgivet af det Statistiske Bureau København, [1840]. — 402.

— Statistisk Tabelværk, 3-de Række, 3-e Bind, indeholdende Tabeller over Kreaturholdet i Kongeriget Danmark og Hertugdømmet Slesvig den 15^{de} Juli 1861 og i Hertugdømmet Holsteen og Hertugdømmet Lauenborg den 15^{de} Februar 1862. Udgivet af det Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1864. XXXII, 100 S. — 402.

— Statistisk Tabelværk, 3-de Række, 10 Bind, indeholdende Tabeller over Kreaturholdet i Kongeriget Danmark den 16^{de} Juli 1866. Udgivet af det Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1868. XI, 135 S. — 402.

— Statistisk Tabelværk, 3-de Række, 24 Bind, indeholdende Oversigter over Kreaturholdet i Kongeriget Danmark den

- 15^{de} Juli 1871. Udgivet af det Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1873. XI, 133 S. — 402.
- **Statistisk Tabelværk, 4-de Række, Litra C, N 1.** Kreaturholdet den 17^{de} Juli 1876. Udgivet af det Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1878, XXI, 136 S. — 402.
- {Danmarks Statistik}. Statistisk Tabelværk, 4-de Række, Litra C, N 3.** Kreaturholdet den 15^{de} Juli 1881. Udgivet af det Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1882. XXVIII, 135 S. — 402.
- **Statistisk Tabelværk 4-de Række, Litra C, N 6.** Kreaturholdet den 16^{de} Juli 1888. Udgivet af det Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1889. LXIV, 151 S.— 402, 403, 404—405, 406, 407, 408.
- **Statistisk Tabelværk, 4-de Række, Litra C, N 8.** Kreaturholdet den 15^{de} Juli 1893. Udgivet af det Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1894, LXIII, 163 S.— 402, 403, 404—405.
- **Statistisk Tabelværk, 5-e Række, Litra C, N 2.** Kreaturholdet den 15^{de} Juli 1898. Udgivet af Statens Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1901. 52. 144 S.— 402, 403, 404—405.
- **Statistisk Tabelværk, 5-e Række, Litra C, N 5.** Kreaturholdet i Danmark den 15^{de} Juli 1909. Udgivet af Statens Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1911. 51. 174 S.— 402, 403, 404—405.
- **Statistiske Meddelelser, 4-de Række, 5-e Bind, 4-de Hæfte.** Kreaturtællingen i Danmark den 15^{de} Juli 1898. Udgivet af Statens Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1899. 15 S. — 402, 403, 404 — 405.
- **Statistiske Meddelelser. 4-de Række, 16-de Bind, 6-e Hæfte.** Kreaturholdet i Danmark den 15^{de} Juli 1903. Udgivet af Statens Statistiske Bureau. København, Bogtrykkeri, 1904. 3, 60 S. — 402, 403, 404—405.
- David, E. Bäuerliche Barbaren.**— In: «Sozialistische Monatshefte», Berlin, 1899, N 2, S. 62—71. — 6, 10, 89, 101—107, 278.
- **Sozialismus und Landwirtschaft.** Bd. I. Die Betriebsfrage. Berlin, Verl. der Sozialistischen Monatshefte, 1903. 703 S. — 17, 20, 25, 50, 51, 192, 240—241, 278—300, 301.
- **Zur Beweisführung unserer Agrarier.** — In: «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1894—1895, Jg. XIII, Bd. II, N 36, S. 293—303. — 244.
- Déherain, P. P. Les plantes de grande culture.** Blé, pommes de terre, betteraves fourragères et betteraves de distillerie, betteraves à sucre. Paris, Carré et Naud, 1898. XVIII, 236 S. — 277.
- Delbrück, M. Die deutsche Landwirtschaft an der Jahrhundertswende.** — In: «Preußische Jahrbücher», Berlin, 1900, Bd. 99, S. 193—205. — 100.
- Die Deutsche Volkswirtschaft am Schlusse des 19. Jahrhunderts.** Auf Grund der Ergebnisse der Berufs- und Gewerbezahlung von 1895 und nach anderen Quellen bearbeitet im Kaiserlichen Statistischen Amt. Berlin, Puttkammer u. Mühlbrecht, 1900. VII, 209 S. — 196, 214—215.
- Drechsler, H. Die bäuerlichen Zustände in einigen Teilen der Provinz Hannover.** — In:

Bäuerliche Zustände in Deutschland. Berichte, veröffentlicht vom Verein für Sozialpolitik. Bd. 3. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1883, S. 59—112, 2 Tab. (Schriften des Vereins für Sozialpolitik. XXIV). — 301, 399, 400.

— Die Verteilung des Grundbesitzes und der Viehhaltung im Bezirke des landwirtschaftlichen Kreisvereins Göttingen.— In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1886, Bd. XV, s. 753—811 301, 399, 400.

Dühring. E. Kursus der National- und Sozialökonomie einschließlich der Hauptpunkte der Finanzpolitik. Berlin, T. Grieben, 1873, XII, 563 S.— 67.

E

Engels, F. Die Bauernfrage in Frankreich und Deutschland.— In: «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1894—1895, Jg. XIII, B. I. N 10, S. 292—306, —3, 4, 7, 12, 16, 18, 21, 28, 36, 39, 44, 45, 51, 96, 278, 279.

— Vorbemerkung. [zu: Der Deutsche Bauernkrieg]. 1. Juli 1874, — In: F. Engels. Der Deutsche Bauernkrieg. Leipzig, 1875, S. — 3—19. —18, 278.

— Zur Wohnungsfrage. S.-Abdr. aus dem «Volksstaat» von 1872. Zweite, durchges. Aufl. Hottingen — Zürich, 1887, 72 S. (Sozialdemokratische Bibliothek. XIII). —9.

Ergebnisse der Erhebungen über die Lage der bäuerlichen Landwirtschaft in den Gemeinden Willsbach OA Weinsberg, Öschelbronn OA Herrenberg, Oberkollwangen OA Calw, Wiesenbach OA Gerabronn, Ingerkingen OA Biberach und

Christazhofen OA Wangen des Königreichs Württemberg 1884—1885. Stuttgart, W. Kohlhammer, 1886, 392 S. — 17, 18—19, 26.

Ergebnisse der Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogtum Baden 1883. [Karlsruhe, Braun, 1883]. 185 S.; 8 Taf. (გამოც.: Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogtum Baden 1883, veranstaltet durch das Großherzogliche Ministerium des Innern. Bd. 4). — 3, 4, 6, 7, 10, 12, 14, 15, 17—18, 19, 26, 51, 177, 178 —183.

Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogtum Baden 1883, veranstaltet durch das Großherzogliche Ministerium des Innern. Bd. 1—3. Karlsruhe, Braun, 1883. 3 Bd. —3, 4, 6, 7, 10, 12, 14, 15, 17—18, 19, 26, 51, 177 — 178, 232.

Ermittlungen über die allgemeine Lage der Landwirtschaft in Preußen. Aufgenommen im Jahre 1888—89. I und II T.— In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1890 — 1891, Bd. XVIII. Ergänzungsband 3; Bd. XIX, Ergänzungsband 4.—51—52.

F

Fischer, G. Die soziale Bedeutung der Maschinen in der Landwirtschaft. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1902. I, 66 S. (Staats- und sozialwissenschaftliche Forschungen. Bd. XX, Hft. 5). — 241, 252 — 269, 286, 287, 299.

Fritsch, J. Les Engrais. T. I—II. Paris, L. Laveur, S. a. 2 t. (L'agriculture au XXe siècle.) — 374—375.

Frost, G. *Feld-und Waldbahnen.* — In: «Technische Rundschau», Berlin, 1899, N 43.—
—99.

G

Garola, C. —V. *Engrais*, Paris, 1903. — 374—375.

Goltz, T. *Die agrarischen Aufgaben der Gegenwart.* 2. unveränderte Aufl. Jena, G. Fischer, 1895. VIII, 190 S.—50, 51.

— *Handbuch der landwirtschaftlichen Betriebslehre.* 2. umgearb. Aufl. Berlin, Verl. für Landwirtschaft, Gartenbau und Forstwesen, 1896. VIII, 638 S. — 50, 51.

— *Die ländliche Arbeiterklasse und der preußische Staat.* Jena, G. Fischer, 1893. VI, 300 S.—
—258, 259.

Vorlesungen über Agrarwesen und Agrarpolitik. Jena, G. Fischer, 1899. VI, 294 S.—56.

Grabmayr, K. *Die Agrarreform im Tiroler Landtag.* Meran, F. W. Ellmenreich, 1896. 157 S. — 164.

— *Schuldnot und Agrarreform.* Eine agrarpolitische Skizze mit besonderer Berücksichtigung Tirols. Meran, F. W. Ellmenreich, 1894, XII, 211, S. — 163—165.

Grandeau. *Annales de la Station agronomique de l'Est.* — 276, 277.

Grohmann, H. *Die Niederländische Landwirtschaft im Jahre 1890.* — In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1893, Bd. XXII, S. 741—799. — 228—229.

Grunenberg, A. *Die Landarbeiter in den Provinzen Schleswig-Holstein und Hannover östlich der Weser, sowie in dem Gebiete des Fürstentums Lü-*

beck und der freien Städte Lübeck, Hamburg und Bremen. Tübingen, H. Laupp, 1899. X, 212 S. (Die Landarbeiter in den evangelischen Gebieten Norddeutschlands. In Einzeldarstellungen nach den Erhebungen des Evangelisch-Sozialen Kongresses hrsg. von M. Weber. 2. Hft). — 262, 263.

H

Haggard, R. *Rural England.* Being an account of agricultural and social researches carried out in the year 1901—1902. Vol. I—II. London, N. York and Bombay, Longmans, Green and Co., 1902. 2 vol. — 51.

Hainisch, M. *Die Zukunft der Deutsch-Österreicher.* Eine statistisch-volkswirtschaftliche Studie. Wien, F. Deuticke, 1892. VIII, 165 S. — 164.

Hand and machine labor. Vol. I—II. Washington, Government printing office, 1899. 1604 p. 2 vol. (Thirteenth annual report of the commissioner of labor. 1898.) — 262, 286, 303—313.

Handwörterbuch der Staatswissenschaften. 3. gänzlich umgearb. Aufl. Bd. I. Jena, G. Fischer, 1909, S. — 237—255. 388—389.

Hasbach, W. *Die englischen Landarbeiter in den letzten hundert Jahren und die Einhegungen.* Leipzig, Duncker u. Humblot, 1894, XII, 410 S. (Schriften des Vereins für Sozialpolitik. LIX). — 59, 60.

Hecht, M. *Die Badische Landwirtschaft am Anfang des XX. Jahrhunderts.* Mit 6 Taf. u. 12. Karten. Karlsruhe, Braun, 1903, X, 262 S. (Volkswirtschaftliche Abhandlungen der

- Badischen Hochschulen. VII. Bd. I. Ergänzungsband). — 425.
- **Drei Dörfer der badischen Hard.** Eine wirtschaftliche und soziale Studie. Leipzig, Wilhelm, 1895, 94 S. — 3, 4, 6, 10, 14, 15, 17, 19, 26, 51, 89, 90, 94, 96, 101, 105, 106, 108—117. 293, 299.
- Herkner, H.** Die Arbeiterfrage. 2. völlig umgearb. und stark verm. Aufl. Berlin, 1897. XVI, 608, S. — 258, 259.
- Hertz, F. O.** Die agrarischen Fragen im Verhältnis zum Sozialismus. Mit einer Vorrede von Ed. Bernstein. Wien, 1899, VII, 141 S.—3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 24, 25, 58, 73, 83—96, 280.
- Holmes G. K.** Progress of agriculture in the United States.— In: Yearbook of the United States Department of agriculture. 1899. Washington, 1900, p. 307—334. — 264, 265.
- Hubach C.** Ein Beitrag zur Statistik der Verschuldung des ländlichen Grundbesitzes in Nieder-Hessen. — In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1894, Bd. XXIII, S. 1035—1043. — 51.
- Huschke, L.** Landwirtschaftliche Reinertrags-Berechnungen bei Klein-, Mittel- und Großbetrieb dargelegt an typischen Beispielen Mittelthüringens. Jena, G. Fischer, 1902. VI, 184 S. (Abhandlungen des staatswissenschaftlichen Seminars zu Jena. Bd. I. Hft. 4.) — 51, 314—315.
- J**
- «**Jahrbuch der deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft**», Berlin, 1899, Bd. 14, S. 141—145. — 99.
- «**Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich**», Leipzig, 1899, 13. Jg., Hft. 4, S. 283—346. — 252, 253.
- «**Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik**», Jena, 1894, Folge 3, Bd. 8, S. 321—374. — 57—58.
- Jordi, E.** Der Elektromotor in der Landwirtschaft. Bern. 1910. — 432—435.
- K**
- Kautsky, K.** Die Agrarfrage. Eine Übersicht über die Tendenzen der modernen Landwirtschaft und die Agrarpolitik der Sozialdemokratie. Stuttgart, Dietz, 1899, VIII, 451 S. — 5, 9, 13, 16, 20, 21, 22, 23, 25, 90, 92, 102—104, 107, 120, 252, 253, 254, 255, 285, 294.
- **Die Elektrizität in der Landwirtschaft.** — In: «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, N 18, S. 565—572. — 4, 5, 9, 264, 265.
- **Das Erfurter Programm in seinem grundsätzlichen Teil.** Stuttgart, Dietz, 1392. VIII, 262 S.—45—46.
- **Die soziale Revolution. I.** Sozialreform und soziale Revolution. Berlin, Exp. der Buchh. «Vorwärts», 1902. 64 S. — 18, 51.
- **Die soziale Revolution. II.** Am Tage nach der sozialen Revolution. Berlin, Exp. der Buchh. «Vorwärts», 1902. 48 S. — 18, 51.
- **Tolstoi und Brentano.** — In: «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1900—1901, Jg. XIX, Bd. II, N 27, S. 20—28. — 7.
- **Sozialismus und Landwirtschaft.** — In: «Die Neue Zeit» Stuttgart, 1902—1903, Jg. 21, Bd. I, N 22, S. 677—688; N

- 23, S. 731—735; N 24; S. 745—758; N 25, S. 781—797; N 26, S. 804—819. — 44, 45—46.
- **Zwei Kritiker meiner «Agrarfrage».** — In: «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1899—1900, Jg. XVIII, Bd. I, N 10, S. 292—300; N 11, S. 338—346; N 12, S. 363—368; N 14, S. 428—463; N 15, S. 470—477. — 9.
- Keup, E. und Mührer, R. Die volkswirtschaftliche Bedeutung von Groß- und Kleinbetrieb in der Landwirtschaft.** Mit einer Einleitung von Dr. O. Auhagen. Berlin. 1913. XXXI, 414 S. — 424.
- Klawki, K. Über Konkurrenzfähigkeit des landwirtschaftlichen Kleinbetriebes.** — In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1899, Bd. XXVIII, S. 363—484. — 3, 4, 6, 10, 14, 15, 17, 19, 26, 50, 51, 132—153, 258, 259.
- L**
- Die Landfrage auf den Kongressen der Internationale.** Eine Reminiszenz. — In: «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1894—1895, Jg. XIII, Bd. I, N 12, S. 357—364. — 18.
- Die Landwirtschaft in Bayern.** Nach der Betriebszählung vom 12. Juni 1907. Hft. 81 der Beiträge zur Statistik des Königreichs Bayern. Hrsg. vom K. Statistischen Landesamt. München, Lindauer, 1910. [3], 215, 225 S.; 3 Kart. — 426.
- Die landwirtschaftliche Enquête im Großherzogtum Hessen.** Veranstaltet vom Großherzogtums Ministerium des Innern und der Justiz in den Jahren 1884, 1885 und 1886. Bd. I—II. — 51—52.
- «Landwirtschaftliche Jahrbücher»,** Berlin, 1886. Bd. XV, S. 753—811.—301, 399, 400. — 1887, Bd. XVI, S. 481—530. — 98.
- 1890, Bd. XVIII, Ergänzungsband 3. XIX, 648 S. — 51.
- 1891, Bd. XIX, Ergänzungsband 4. 579 S.—51.
- 1893, Bd. XXII, S. 741—799.—228—229.
- 1894, Bd. XXIII, S. 1035—1043. — 51.
- 1896, Bd. XXV, S. 1—113. — 5—6, 9, 15, 17—18, 19, 26, 50, 51, 89—90, 91, 94—95, 96, 118—131, 233—243, 258, 259, 282, 283—284, 286, 292 — 293, 302, 323.
- 1899, Bd. XXVIII, S. 253—310, 363—484. — 3, 4, 5—6, 9, 14, 15, 17, 19, 26, 50, 51, 132—153, 154—164, 258, 259.
- 1905, Bd. XXXIV, S. 925—972. — 423, 425.
- Landwirtschaftliche Statistik der Länder der ungarischen Krone.** Bd. IV—V. Budapest, 1900. 2 Bd. — 399, 400.
- Lange, F. A. J. St. Mill's Ansichten über die soziale Frage und die angebliche Umwälzung der Sozialwissenschaft durch Carey.** Duisburg, Falk und Lange, 1866. VIII, 256 S. — 67.
- Laur, E. Grundlagen und Methoden der Bewertung, Buchhaltung und Kalkulation in der Landwirtschaft.** Berlin, 1911. — 425.
- **Statistische Notizen über die Entwicklung der schweizerischen Landwirtschaft in den letzten 25. Jahren.** Brugg, 1907. — 428—431.
- Lecouteux, E. L'agriculture à grands rendements.** Paris, 1892. 363. p. (Bibliothèque agricole). — 51.
- **Cours d'économie rurale.** T.

1—2. Paris, 1872—1879. 2 ტ.
— 51.

Losch, H. Die Veränderungen im wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Aufbau der Bevölkerung Württembergs nach den Ergebnissen der Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907. — In: «Württembergische Jahrbücher Statistik und Landeskunde», Stuttgart, 1911. Hft. 1, S. 94—190. — 425.

M

Mack, P. Der Aufschwung unseres Landwirtschaftsbetriebes durch Verbilligung der Produktionskosten. Eine Untersuchung über den Dienst, den Maschinenteknik und Elektrizität der Landwirtschaft bieten. Königsberg, 1900. 56 S. — 4, 5, 9, 99.

Malthus, T. R. An Essay on the Principle of Population or a View of its Past and Present Effects on Human Happiness. London, Ward, Lock and Co., [1890]. XLII, 614 p. — 66.

Martiny, B. Prüfung der «Thistle»-Melkmaschine. Aus Veranlassung der deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft ausgeführt. Berlin, Unger, 1899. 117, 82 S. (Arbeiten der deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. Hft. 37). — 99.

Marx, K. Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie. Bd. I. Buch I: Der Produktionsprozeß des Kapitals. Hamburg, O. Meissner, 1867. XII, 784 S. — 282.

— **Das Kapital.** Kritik der politischen Ökonomie. Bd. I. Buch I: Der Produktionsprozeß des Kapitals. 3. verm. Aufl. Hamburg, O. Meissner, 1883. XXIII, 808 S. — 98.

— **Das Kapital.** Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III, T. 2. Buch III: Der Gesamtprozeß der kapitalistischen Produktion. Kap. XXIX bis LII. Hrsg. von F. Engels. Hamburg, Meissner, 1894. IV, 422 S. — 4, 9, 16, 21, 23, 24, 51, 55, 292, 298.

Maurice, F. L'agriculture et la question sociale. La France agricole et agraire. Paris, Savine, 1892, 380 p. — 3, 6, 10, 11, 88, 169—174.

Mill, J. St. Principles of political economy with some of their applications to social philosophy. 4 Ed. Vol. I. London, J. W. Parker and son, 1857. XVI, 606 p. — 298.

«**Mitteilungen der deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft**», Berlin, 1899, Jg. 14, Stück 17, 25, tepttember, S. 201—274.—89.

N

«**Die Neue Zeit**», Stuttgart, 1894 — 1895, Jg. XIII, Bd. I, N 10, S. 292—306. — 3, 4, 6—7, 11—12, 16, 18, 21, 28, 35—36, 39 — 40, 44, 45—46, 51, 95—96, 278, 279—280.

— 1894—1895, Jg. XIII, Bd. I, N 12, S. 357—364. — 18.

1894—1895, Jg. XIII, Bd. II, — N 36, S. 293—303. — 244.

— 1899—1900, Jg. XVIII, Bd. I, N 10, S. 292—300; N 11, S. 338—346; N 12, S. 363—368; N 14, S. 428—463; N 15, S. 470—477. — 9—10.

1900—1901, Jg. XIX, Bd. I, N 18, S. 565—572. — 4, 5, 6, 9—10, 264, 265.

— 1900—1901, Jg. XIX, Bd. II. N 45, S. 585—590; N 46, S. 622—631. — 227, 296, 299.

— 1900—1901, Jg. XIX, Bd. II, N 27, S. 20—28. — 6—7.

— 1902 — 1903, Jg. 21, Bd. 1, N 22, S. 677 — 688; N 23, S. 731—735; N 24, S. 745—758; N 25, S. 781 — 797; N 26, S. 804—819. —44, 45—46.

Neuere Erfahrungen auf dem Gebiete des landwirtschaftlichen Betriebswesens. Neunzehn Vorträge gehalten auf dem von der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft veranstalteten VII. Lehrgange für Wanderlehrer zu Eisenach vom 31. März bis 6. April 1910. Berlin, 1910. XI, 460 S. (Arbeiten der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. Heft 167). — 425.

Nicolai—on იხ. Daniel'son.

Nossig, A. Revision des Sozialismus. Bd. 2. Das System des Sozialismus. (Die moderne Agrarfrage). Berlin—Bern, 1902. VII, 587 S. — 16, 24, 25, 276—277.

O

Österreichische Statistik hrsg. von der K. K. Statistischen Zentralkommission. Bd. LXXXIII. Hft. I. Ergebnisse der landwirtschaftlichen Betriebszählung vom 3. Juni 1902 in den im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern. I. Hft. Analytische Bearbeitung. Summarische Daten für das Reich, die Verwaltungsgebiete und Ländern, nebst Anhang, enthaltend Übersichten nach natürlichen Gebieten. Bearb. von dem Bureau der K. K. Statistischen Zentralkommission. Wien, 1909, [4], XLV, 65 S. —395, 409, 410—411, 419—421, 422.

Österreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder. 27. Jg. 1908.

Hrsg. von der K. K. Statistischen Zentralkommission. Wien, 1909. IV, 506 S.—409.i 412—413.

Österreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Ländern. 28. Jg. 1909. Hrsg. von der K. K. Statistischen Zentralkommission. Wien, 1910. IV, 510 S. — 409, 412, 414—418, 422.

Österreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder. 29. Jg. 1910. Hrsg. von der K. K. Statistischen Zentralkommission. Wien, 1911. IV, 484 S.; 3 Diagr. — 409.

P

P. S. Die neuere russische Gesetzgebung über den Gemeindebesitz. — In: «Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik», Berlin, 1894, Bd. VII, S. 626—652. —85.

Petersilie, A. Schichtung und Aufbau der Landwirtschaft in Preußen und seinen Provinzen, nach den Betriebszählungen von 1882, 1895 und 1907. — In: «Zeitschrift des Königlich Preußischen Statistischen Landesamts», Berlin, 1913, 53. Jg., S. 67—108. —425.

«**Preußische Jahrbücher**», Berlin, 1900, Bd. 99, S. 193—205. —100.

Pringsheim, O. Landwirtschaftliche Manufaktur und elektrische Landwirtschaft. — In: «Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik», Berlin, 1900, Bd. XV, S. 406—418.— 4, 5, 9, 97—100, 264, 265.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutsch-

lands. Abgehalten zu Breslau vom 6. bis 12. Oktober 1895. Berlin, Exp. der Buchh. «Vorwärts», 1895, 223 S.—17—18, 51—52.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Hannover vom 9. bis 14. Oktober 1899. Berlin, Exp. der Buchh. «Vorwärts», 1899. 304 S.—45—46.

Q

Quante, H. Grundkapital und Betriebskapital. — In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1905, Bd. XXXIV, S. 925—972. — 423, 425.

R

«**La Revue Socialiste**», Paris, 1899, T. XXIX. Janvier—juin, p. 219—237. — 273, 274—275.

Ricardo, D. On the principles of political economy and taxation. Third edition. London, Murray, 1821. XII, 538. p. — 16, 23.

Rocquigny, R. Les syndicats agricoles et leur oeuvre. Paris, A. Colin et Cie, 1900. VIII, 412 p.; 1 carte. (Bibliothèque du Musée Social).— 36, 42, 50, 51, 275.

Rouanet, G. Revue économique. Du danger et de l'avenir des syndicats agricoles. — In: «La Revue Socialiste», Paris, 1899, T. XXIX, janvier-juin, p. 219—237.— 273, 274—275.

Rümker, K. Benkendorf und seine Nebengüter. Skizze eines landwirtschaftlichen Musterbetriebes der Provinz Sachsen. — In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1887, Bd. XVI, S. 481—530. —98.

S

Schmelzle, H. Grundsätzliches zur Fleischteuerung. — In: «Wochenblatt des landwirtschaftlichen Vereins in Bayern», München, 1912, N 47 [und folgende]. — 427.

— **Die ländliche Grundbesitzverteilung, ihr Einfluß auf die Leistungsfähigkeit der Landwirtschaft und ihre Entwicklung.** — In: «Annalen des Deutschen Reichs für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft», München — Berlin, 1913, N 6, S. 401—434.— 361, 423—427.

Seignouret, M. E. Essais d'économie sociale et agricole. Beaugency, J. Laffray, 1897, VII, 300 p. — 184—189.

Sering, M. Die Agrarfrage und der Sozialismus. [რეც. წიგნზე:] Kautsky, K. Die Agrarfrage. Eine Übersicht über die Tendenzen der modernen Landwirtschaft und die Agrarpolitik der Sozialdemokratie. Stuttgart, 1899, Dietz Nachf., VII u. 451 S.—In: «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reich», Leipzig, 1899, 23. Jg., Hft. 4, S. 283—346.— 252. 253.

— **Die Bodenbesitzverteilung und die Sicherung des Kleingrundbesitzes.** — In: Verhandlungen der am 20. und 21. März 1893 in Berlin abgehaltenen Generalversammlung des Vereins für Sozialpolitik über die ländliche Arbeiterfrage und über die Bodenbesitzverteilung und die Sicherung des Kleingrundbesitzes. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1893, S. 135—150. (Schriften des Vereins für Sozialpolitik. Bd. LVIII). —424.

— **Die innere Kolonisation im**

- östlichen Deutschland.** Leipzig, Duncker u. Humblot, 1893. IX, 320 S. (Schriften des Vereins für Sozialpolitik. Bd. LVI). — 242, 280, 283.
- Suifferheld, A.** Die Anwendung der Elektrizität im landwirtschaftlichen Betriebe, aus eigener Erfahrung mitgeteilt. Stuttgart, Ulmer, 1899. 42 S. — 99.
- Sinell.** Über den augenblicklichen Umfang der Verwendung von Elektrizität in der Landwirtschaft. — In: «Jahrbuch der deutschen Landwirtschaftsgesellschaft», Berlin, 1899, Bd. 14, S. 141—145, განყ.: Die Winterversammlung 1899 zu Berlin. — 99.
- Sismondi, S.** Etudes sur l'économie politique. T. I. Paris, C. Treuttel et Würtz, 1837. XI, 470 p. — 278.
- «**Soziale Rundschau**», Wien.— 147.
- Souchon, A.** La propriété paysanne. Etude d'économie rurale. Paris, Larose et Forcel, 1899. VIII. 257 p. — 3, 6, 10, 17, 26, 51, 65, 88, 166—168, 222.
- «**Sozialistische Monatshefte**», Berlin, 1889, N 2, S. 62—71.— 6, 10, 89, 101—107, 278.
- Statistik des Deutschen Reichs, Neue Folge**, Bd. 112. Die Landwirtschaft im Deutschen Reich. Nach der landwirtschaftlichen Betriebszählung vom 14. Juni 1895. Bearbeitet im Kaiserlichen Statistischen Amt. Berlin, Puttkammer u. Mühlbrecht. 1898. VIII, 70, 500 S. — 3, 4, 6, 11, 14, 15, 17, 19, 51—52, 190—219, 226, 227, 280—281, 325, 344—345, 358—364, 367, 384, 385, 386—387, 388, 389, 399, 400.
- Statistik des Deutschen Reichs**, Bd. 202. Berufs- und Betriebs-
- zählung vom 12. Juni 1907. Berufsstatistik. Hrsg. vom Kaiserlichen Statistischen Amte. Abteilung I. Einführung. Die Reichsbevölkerung nach Haupt- und Nebenberuf. Berlin, Puttkammer u. Mühlbrecht, 1909, [5]. 240, 134 S. — 324, 368—371, 396—397.
- Statistik des Deutschen Reichs**, Bd. 211. Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907. Berufsstatistik. Abteilung X. Die berufliche und soziale Gliederung des deutschen Volkes. Bearbeitet im Kaiserlichen Statistischen Amte. Berlin, Puttkammer u. Mühlbrecht, 1913. [6]. 325, 270 S. — 324, 381.
- Statistik des Deutschen Reichs**, Bd. 212. Berufs- und Betriebszählung vom 12. Juni 1907. Landwirtschaftliche Betriebsstatistik. Hrsg. vom Kaiserlichen Statistischen Amte. Teil 1 a, 1 b, 2 a. Berlin, [1909—1910]. 3 T. — 323—401. Teil 1 a, [1], 14, 366 S. — 191, 323, 324, 326—327, 393. Teil 1 b, S. 367—681. — 323, 324, 328—335, 350—353, 354—355, 373, 382, 392. Teil 2 a, [6], 380 S. — 190, 196, 198, 200, 205, 207, 213, 323, 324, 325, 336—349, 360, 361, 362, 363, 364, 393, 394.
- «**Statistische Monatsschrift**», Wien, 1901, Jg. 27, Nr. 1.— 165.
- Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich.** Hrsg. vom Kaiserlichen Statistischen Amte. 31. Jg. 1910. Berlin, Puttkammer u. Mühlbrecht, 1910. XXXII, 410, 67 S., 2 Diagr. — 324.
- Statistique agricole de la France.** Résultats généraux de l'enquête décennale de 1892. Pa-

ris, 1897, 451, 365 S. —3, 4, 6, 11, 166, 220—225, 226.

Statistique de la Belgique. Agriculture. Recensement général de 1880. — 226.

Stumpfe, E. Der kleine Grundbesitz und die Getreidepreise. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1897, 130 S. (Staats- und sozialwissenschaftliche Beiträge. Bd. III. Hft. 2). — 19, 26, 244—251.

— **Über die Konkurrenzfähigkeit des kleinen und mittleren Grundbesitzes gegenüber dem Großgrundbesitz.** — In: «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Berlin, 1896, Bd. XXV, S. 57—113. — 17, 51, 90, 233—243, 258, 259, 283, 292, 423.

T

«**Technische Rundschau**», Berlin, 1899, N 43. — 99.

«**Thiel's Landwirtschaftliche Jahrbücher**» — იხ. «Landwirtschaftliche Jahrbücher».

Thirteenth census of the United States, taken in the year 1910. Vol. IV—V. Washington, Government printing office, 1913—1914, 2 V. (Department of commerce. Bureau of the census).

— Vol. IV. Population. 1910. Occupation Statistics. 1914. 615 p. — 510—514.

— Vol. V. Agriculture. 1909—1910. General report and analysis. 1913. 927 p. — 470—509.

— Vol. V. Abstract of the census. 1914. — 479, 497, 513.

Tourdonnet, de. Etude sur le métayage en France. [Б. г. и м.] — 271.

Turgot, A. R. J. Oeuvres. Nouv. éd. classée par ordre de matières avec les notes de Dupont de Nemours augm. de let-

tres, inéd., des questions sur le commerce, et d'observations et de notes nouv. par E. Daire et H. Dussard et précédée d'une notice sur la vie et les ouvrages de Turgot par E. Daire. T. I. Paris, Guillaumin, 1894, CXVIII, 675 p. — 297.

Turot, P. L'enquête agricole de 1866—1870. Résumée. Paris, 1877. XV, 504 p. — 270.

U

Uitkomsten van het Onderzoek naar den Toestand van den Landbouw in Nederland, ingesteld door de Landbouwcommissie, benoemd bij Koninklijk besluit vom 18. Sept. 1886. [4 banden]. Gravenhage, 1890. — 228—232.

Untersuchung der wirtschaftlichen Verhältnisse in 24 Gemeinden des Königreichs Bayern. München, R. Oldenbourg, 1895. XXXII, 575 S. — 17, 18, 26, 51, 74, 250—251.

Untersuchungen betreffend die Rentabilität der schweizerischen Landwirtschaft im Erntejahr 1909/10. Bericht des schweizerischen Bauernsekretariats an das schweizerische Landwirtschafts-Departement. Bern, 1911. — 424, 427.

V

Vandervelde, E. Le collectivisme et l'évolution industrielle. Paris, Société nouvelle de librairie et d'édition, 1900. 285 p. (Bibliothèque socialiste. N 2—4). — 3, 6, 11.

Verhandlungen der am 20. und 21. März 1893 in Berlin abgehaltenen Generalversammlung des Vereins für Sozialpolitik über die ländliche Arbeiterfrage und über die Bo-

denbesitzverteilung und die Sicherung des Kleingrundbesitzes. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1893, S. 135—150. (Schriften des Vereins für Sozialpolitik. Bd. LVIII). — 424.

Vogeley-Alsfeld, K. Landwirtschaftliche Betriebsverhältnisse Rheinens mit besonderer Berücksichtigung des Weinbauers. — In: «Arbeiten der Deutschen Landwirtschaftsgesellschaft», Hft. 133. Betriebsverhältnisse der deutschen Landwirtschaft. Stück IV. Verfasser: G. Stenkhoff, R. Franz, K. Vogeley. Berlin, P. Parey, 1907, S. 1—117. — 423.

W

Wagner, A. Grundlegung der politischen Ökonomie. 3. Aufl. Teil I. Grundlagen der Volkswirtschaft. Halbband 1—2. Leipzig, C. F. Winter, 1892—1893. 2 BÜch. (Lehr- und Handbuch der politischen Ökonomie.) — 90.

Weber, M. — об. Grunenberg, A. **Werner und Albert.** Der Betrieb der deutschen Landwirtschaft am Schluß des XIX. Jahrhunderts. Berlin, 1900. 96 S. (Arbeiten der Deutschen Landwirtschaftsgesellschaft. Hft. 51). — 424.

West, E. The application of capital to land 1815. London,

Underwood, 1815. 54 p. (A Reprint of economic tracts). 23.

«**Württembergische Jahrbücher für Statistik und Landeskunde**», Stuttgart, 1911, Hft. 1. S. 94—190. — 425.

«**Wochenblatt des Landwirtschaftlichen Vereins in Bayern**», München, 1912, N 47 [und folgende]. — 427.

Wolff. Les Engrais, Paris, 1887. — 374—375.

Y

Yearbook of the United States. Department of agriculture. 1899. Washington, 1900, p. 307—334. 264, 265.

Z

Zahn, F. Deutschlands wirtschaftliche Entwicklung unter besonderer Berücksichtigung der Volkszählung 1905 sowie der Berufs- und Betriebszählung 1907. — In: «Annalen des Deutschen Reichs für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft», München — Berlin, 1910, N 6, S. 401—441; N 7, S. 481—518; N 8, S. 561—598; 1911, N 3—4, S. 161—248. — 350—351, 352—353, 366, 367, 379, 380, 381.

«**Zeitschrift des Königlich Preussischen Statistischen Landesamts**», Berlin, 1913, 53. Jg., S. 67—108. — 425.

Б

Баварская анкета (ბავარიის ანკეტა) — об. Untersuchung der wirtschaftlichen Verhältnisse in 24 Gemeinden des Königreichs Bayern.

Баденская анкета (ბადენის ანკეტა) — об. Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Großherzogtum Baden 1883.

Беседы о земле (საუბრები მიწის

შესახებ) — იხ. Шишко, Л. Э. Беседы о земле.

Булгаков С. Н. К вопросу о капиталистической эволюции земледелия (ბულგაკოვი, ს. ნ. მიწათმოქმედების კაპიტალისტური ევოლუციის საკითხისათვის). ეურნალში: «начало», Спб., 1899, № 1—2, გვ. 1—21; № 3, გვ. 25—36, [в отд. науки и политики]. — 9, 10, 11, 12, 24, 25.

Капитализм и земледелие (კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება). Т. 1—2. Спб., В. А. Тиханов, 1900. 2 т.—3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 23, 24, 25, 51, 55—72, 73, 74—76, 86, 88, 90, 94, 151, 166, 170, 198, 207, 208, 209, 218, 224, 251, 272, 288.

В

В. В. — იხ. Воронцов, В. В. «Вестник русской революции» («რუსეთის რევოლუციის მოამბე»), Женева, 1901, № 1, июль, გვ. 1—15. —32, 38. —1902, № 2, გვ. 39—87. —36, 39.

Вихляев, П. А. Крестьянское хозяйство (ვიხლაიევი, პ. ა. გლეხური მეურნეობა) — იხ. Сборник статистических сведений по Тверской губернии. — Очерки из русской сельскохозяйственной действительности (ნარკვევები რუსეთის სოფლის მეურნეობის სინამდვილიდან). Спб., «Хозяин», 1901, IV, 173 გვ. («Книжки Хозяина». № 21). — 28.

(Воронцов, В. В.) Наше крестьянское хозяйство и агрономия (ვორონცოვი, ვ. ვ.] ჩვენს გლეხური მეურნეობა და აგრონომია). — «Отечественные Записки», Спб., 1882, № 8, გვ. 143—169; № 9, გვ. 1—35,

в отд.: Современное обозрение. Подпись: В. В. —18, 35, 41, 46.

—**Прогрессивные течения в крестьянском хозяйстве** (პროგრესული მიმდინარეობანი გლეხურ მეურნეობაში). Спб., И. Н. Скороходов, 1892. VI, 261 გვ. После загл. авт.: В. В. —292.

Вюртембергская анкета (ვიურტემბერგის ანკეტა) — იხ. Ergebnisse der Erhebungen über die Lage der bauerlichen Landwirtschaft... des Königreichs Württemberg 1884.

Г

(Гед и Лафарг). Чего хотят социал-демократы? (გედი და ლაფარგი). რა სურთ სოციალ-დემოკრატებს? Пер. с франц. С прим. Г. Плеханова. თარგმანი ფრანგულიდან. გ. ვ. პლეხანოვის შენიშვნ. Женева, тип. группы «Освобождение труда», 1888. 39 გვ. (Qu'est-ce que la démocratie socialiste? Б-ка современного социализма. Вып. 7.) — 46—47.

Герц, Ф. О. Аграрные вопросы (ჰერტი, ფ. ო. აგარარული საკითხები). (С предисл. Э. Бернштейна. Пер. А. Ильинского). ე.ბერნშტეინის წინასიტყვაობით, თარგმანი ა. ილინსკისა. Спб., «Знание», 1900, 323 გვ. — 83, 92.

Гессенская анкета (ჰესენის ანკეტა) — იხ. Die landwirtschaftliche Enquête im Großherzogtum Hessen.

Гиммер, Н. Из итогов последнего ценза С.—А. Соединенных Штатов (გიმერი, ნ. ჩ.—ა. შეერთებული შტატების უკანასკნელი ცენზოს შედეგებიდან). — «Заветы», Спб., 1913, № 6, გვ. 39—62. — 436, 438, 499—500.

Голландская земледельческая ан-

кета 1890 გ. (პოლანდიის 1890 წ. სამიწათმოქმედო ანკეტა) — იხ. Utkomsten van het Onderzoek naarden Toestand van den Landhous in Nederland.

Д

(Даниельсон, Н. Ф.) Очерки нашего пореформенного общественного хозяйства ([დანიელსონი, ნ. ფ.] ჩვენი რეფორმის შემდგომი საზოგადოებრივი მეურნეობის ნარკვევები. Спб., А. Бенке, 1893. XVI, 353 გვ.: XVI л. табл. Перед загл. авт.: Николай — он. — 5, 9, 18, 45.

Ж

«Жизнь» («იუნზ»), Спб., 1901, № 3, გვ. 162—186; № 4, გვ. 63—100. — 4, 5—6, 7.

З

«Заветы» («ზავეტი»), Спб., 1903, № 6, გვ. 39—62. —436, 438, 499—500.

«Заря» («ზარია»), Stuttgart, 1901, № 1, апрель, გვ. V. — 32. —1901, № 2—3, 1 декабря, გვ. 259—302. —16, 23, 24, 25.

И

Ильин, Вл.: Ильин, Владимир (ილინი, ვლ.: ილინი, ვლადიმირი) —იხ. Ленин В. И.

«Искра» («ისკრა») [Мюнхен], 1901, № 3, апрель, გვ. 1—2. —4, 7, 13.

К

К читателям (მკითხველებს). — «Заря», Stuttgart, 1901, № 1, апрель, გვ. V. —32.

Каблуков, Н. Об условиях развития крестьянского хозяйства в России (კაბლუკოვი, ნ. რუსეთის გლეხური მეურნეობის განვითარების პირობების შესახებ). (Очерки по экономии сельского хозяйства). (სოფლის მეურნეობის ეკონომიის ნარკვევები). М., «Книжное дело», 1899, VIII, 309 გვ. — 9, 45.

Карышев. Н. Крестьянские вне-надельные аренды (კარიშევი, ნ. საგლეხო არასანადგო იჯარეები). Дерпт, Г. Лакман, 1892. XIX, 402 გვ., XVI გვ. прилож., 15 карт. 5 диагр. —45—46.

Кo в сему русскому крестьянству от Крестьянского союза партии социалистов-революционеров (რუსეთის მთელ გლეხობას სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიის გლეხთა კავშირისაგან). Б. м., тип. партии социалистов-революционеров, 1902, 32 გვ.—35, 37, 42, 43.

Крестьянское движение (გლეხთა მოძრაობა). — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 8, 25 июня, გვ. 1—5. — 33, 34, 35, 36, 37, 39.

Л

Ленин, Н. (ლენინი, ნ.) —იხ. Ленин, В. И.

[Ленин, В. И.] Аграрный вопрос ([ლენინი, ვ. ი.] აგარარული საკითხი). Ч. 1. Спб., 1908, 264 გვ. Перед загл. авт.: Вл. Ильин. —372.

[Ленин, В. И.] Аграрный вопрос и «критики Маркса» ([ლენინი, ვ. ი.] აგარარული საკითხი და «მარქსის კრიტიკოსები»). წიგნში: [Ленин, В. И.] Аграрный вопрос. Ч. 1. Спб., 1908, გვ. 164—263. Перед загл. авт.: Вл. Ильин. —372.

—Аграрный вопрос и «критики Маркса» (აგარარული საკითხი და

- «მარქსის კრიტიკოსები». [Гл. V—IX].—«Образование», Спб., 1906. № 2, გვ. 175—226. Подпись: Н. Ленин. — 19, 20, 21—22, 26.
- Гг. «კრაიკი» в аграрном вопросе** (პატონი «კრიტიკოსები» აგრარულ საკითხში). —«Заря», Stuttgart, 1901, № 2—3. декабрь, გვ. 259—302. Подпись: Н. Ленин. — 15, 23, 24, 25.
- Рабочая партия и крестьянство** (მუშათა პარტია და გლეხობა). —«Искра», [М.онхен], 1901, № 3, апрель, გვ. 1—2. — 4, 7, 13.
- Раз игнне капитализма в России** (კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში). Процесс образования внутреннего рынка для крупной промышленности. მსხვილი მრეწველობისათვის საშინაო ბაზრის წარმოქმნის პროცესი. Спб., М. И. Водовозова, 1899. IX, IV, 480 გვ. 2 л. диагр. VIII გვ. табл. Перед загл. авт.: Владимир Ильин. — 21—22, 23, 24, 25, 27—28, 29—30, 34, 44, 45, 51—52, 100.
- М**
- Мануилов, А. Аренда земли в Ирландии** (მანუილოვი, ა. მიწის იჯარა ირლანდიაში). М., Л. Ф. Пантелеев, 1895. [1], 319 გვ. — 69—70.
- Маркс, К. и Энгельс, Ф. Манифест Коммунистической партии** (მარქსი, კ. და ენგელსი, ფ. კომუნისტური პარტიის მანიფესტი). Декабрь 1847 г. — январь 1848 г. — 18, 278.
- Манифест Коммунистической партии** (კომუნისტური პარტიის მანიფესტი). Пер. с нем. изд. 1872 г. С предисл. автор. тара. 1872 წ. გერმ. გამოც. ავტორთა წინასიტყვაობით). Женева, Вольная Русская тип., 1882, 50 გვ. (Русская социально-революционная б-ка. кн. третья). — 5, 9, 28, 96.
- Предисловие авторов к русскому изданию [Манифеста Коммунистической партии]** (ავტორთა წინასიტყვაობა რუსული გამოცემისათვის [კომუნისტური პარტიის მანიფესტისა]). 1882 წ. 21 იანვარი. — წიგნში: Маркс, К. и Энгельс, Ф. Манифест Коммунистической партии. Пер. с нем. изд. 1872 г. Женева, Вольная Русская тип., 1882, გვ. VI—VIII. (Русская социально-революционная б-ка. Кн. третья). — 5, 9, 28, 96.
- Циркуляр против Криге** (ცირკულარი კრიგეს წინააღმდეგ). 11 мая 1846 г. — 18.
- Маркс, К. Капитал** (მარქსი, კ. კაპიტალი), (Критика политической экономии) (პოლიტიკური ეკონომიის კრიტიკა), т. III, ч. 1—2. 1894 г. — 16, 248, 439.
- Мартынов, А. С. Рабочие и революция** (მარტინოვი, ა. ს. მუშები და რევოლუცია). Изд. Союза русских социал-демократов. рус. с.-демо. კავშირის გამოცემა. Женева, тип. Союза, 1902. 47 გვ. (РСДРП). — 35, 41.
- Маслов, П. К аграрному вопросу** (მასლოვი, პ. აგრარული საკითხისათვის). (კრიტიკოსთა კრიტიკა). —«Жизнь», Спб., 1901, № 3, გვ. 162—186; № 4, გვ. 63—100. — 4, 5, 7.
- Условия развития сельского хозяйства в России** (სოფლის მეურნეობის განვითარების პირობები რუსეთში). Опыт анализа сельскохозяйственных отношений. (სას.-სამ. ურთიერთობის ანალიზის ცდა). Ч. I—2. Спб., М. И. Водовозова,

1903. VIII. 493 გვ. —16, 19, 23, 24, 25, 29, 35, 42.

Мировой рост и кризис социализма (მსოფლიოს ზრდა და სოციალიზმის კრიზისი). — «Вестник Русской Революции», Женева, 1902, № 2, გვ. 39—87, в отд. 1. —36, 39.

Москва, 4 февраля. [Передовая]. (მოსკოვი, 4 თებერვალი. [მოწინავე]). — Русские Ведомости, М., 1903, № 35, 4 февраля, გვ. 1. —44, 46.

Н

На славном посту (1860—1900). Литературный сборник, посвященный Н. К. Михайловскому (დიად საგუმაგოზე (1860—1900). ნ. კ. მიხაილოვსკისადმი მიძღვნილი ლიტერატურული კრებული. 4. 11. [Спб.], Н. Н. Клобуков. [1900], გვ. 157—197. —9, 12, 83.

«Народная Воля» («ნაროდნაია ვოლია»), Спб., 1879, № 1, 1 октября, გვ. 1. —44.

«Начало» («ნაჩალო»), Спб., 1899, № 1—2, გვ. 1—21; № 3, გვ. 25—36. —9, 12, 25.

Наша программа (ჩვენი პროგრამა). — «Вестник Русской революции». Женева, 1901, № 1, июль, გვ. 1—15. —32, 38.

Николай — он (დანიელსონი — ონი) — იხ. Даниельсон, Н. Ф.

О

«Образование» («ობრაზოვანიე»), Спб., 1906, № 2, გვ. 175—226. —19, 22—23, 24, 26.

От Крестьянского союза партии социалистов-революционеров ко всем работникам революционного социализма в России (სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიის გლეხთა კავშირისაგან რუსეთის რევოლუციური

სოციალიზმის ყველა მუშაკს) — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 8, 25 июня, გვ. 5—14. —32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 42.

От редакции (რედაქციისაგან). — «Народная воля», Спб., 1879, № 1, 1 октября, გვ. 1. —44.

«Отечественные Записки» («ოტეჩესტვენნიე ზაპისკი»), Спб., 1882, № 8, გვ. 143—169; № 9, გვ. 1—35. —19, 26, 41—42.

П

Парvus. Мировой рынок и сельскохозяйственный кризис. (პარვეუსი. მსოფლიო ბაზარი და სასოფლო-სამეურნეო კრიზისი). (Der Weltmarkt und die Agrarkrisis). Экономические очерки. Пер. с нем. Л. Я. (ეკონომიური ნარკვევები. თარგმ. გერმ. ლ. ი), Спб., О. Н. Попова, 1898. 143 გვ. (Образовательная б-ка. Серия 2-ая. (1898). № 2). — 17, 26, 28, 25.

Плеханов, Г. В. Всероссийское разорение (პლეხანოვი, გ. ვ. სრულიად-რუსეთის გაღატაკება). — «Социал-демократ», Женева, 1892, кн. 4, გვ. 65—101, в отд.: Современное обозрение. —44, 47, 48.

О задачах социалистов в борьбе с голодом в России. (Письма к молодым товарищам). (სოციალისტების ამოცანების შესახებ რუსეთის დამშვევის წინააღმდეგ ბრძოლაში). (წერილები ახალგაზრდა ამხანაგებს). Женева, тип. «Социал-демократ», 1892 г. 89 გვ. (Б-ка современного социализма. Вып. 10). —44, 47, 48.

Программные вопросы (პროგრამული საკითხები). — «Революционная Россия», [Женева], 1902, № 11, сентябрь, გვ. 6—9; № 12, октябрь, გვ. 5—7; № 13,

ноябрь, გვ. 4—5. —32, 33, 34, 36, 38, 39—40, 42.

Программные вопросы (პროგრამული საკითხები). —«Революционная Россия», [Женева], 1902, № 14, декабрь, გვ. 5—8; 1903, № 15, январь, გვ. 5—8. —33, 34, 36, 37, 39, 40, 42—43.

Проект программы русских социал-демократов (რუს სოციალ-დემოკრატთა პროგრამის პროექტი). —წიგნში: [Гед и Лафарг]. (чего хотят социал-демократы?). Пер. с франц. С прим. Г. Плеханова (რა სურთ სოციალ-დემოკრატებს?) თარგმანი ფრანგულიდან. შენიშვნები გ. პლехანოვისა). Женева, тип. группы «Освобождение труда», 1888, გვ. 34—39. Qu'est-ce que la démocratie socialiste? Б-ка современного социализма. Вып. 7). —46—47.

Прусская анкета (პრუსიის ანკეტა) —იხ. Ermittlungen über die allgemeine Lage der Landwirtschaft in Preußen.

Р

«**Революционная Россия**» («რევოლუციონარული რუსეთი»). [Женева], 1902, № 8, 25 июня, გვ. 1—14. —39, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 41, 42.

—1902, № 11, сентябрь, გვ. 6—9; № 12, октябрь, გვ. 5—7; № 13, ноябрь, გვ. 4—6. —32, 33, 34, 36, 38, 40, 42.

—1902, № 14, декабрь, გვ. 5—8; 1903, № 15, январь, გვ. 5—8. —33, 34, 36, 37, 39, 40, 42—43.

Рудин, А. К крестьянскому вопросу (რუდინი, ა. გლეხთა საკითხისათვის). Обзор текущей литературы (მიმდინარე ლიტერატურის მიმოხილვა). Отд.

оттиск из № 3 «Вестника русской Революции». Б. м., тип. партии социалистов-революционеров, 1903. 29 გვ. (Партия социалистов-революционеров). —30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 46.

«**Русские Ведомости**» («რუსსკიე ვედომოსტი»), М., 1903, № 35, 4 февраля, გვ. 1. —44, 46.

«**Русское Богатство**» («რუსსკიე ბოგატსტვო»), Спб., 1900, № 4, გვ. 127—157; № 5, გვ. 29—48; № 6, გვ. 203—232; № 7, გვ. 153—169; № 8, გვ. 201—239; № 10, გვ. 212—258. —5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 24, 87, 95. —1900, № 11, გვ. 232—248. —9.

С

Сборник статистических сведений по Тверской губернии (ტვერის გუბერნიის სტატისტიკური ცნობების კრებული). Т. XIII. Вып. 2. Крестьянское хозяйство, Сост. П. А. Вихляев. Изд. Тверского губ. земства. Тверь, тип. Тверского губ. земства, 1897. X, 313 გვ. —45—46.

Скворцов, А. Влияние парового транспорта на сельское хозяйство (სკვორცოვი, ა. ორთქლის ტრანსპორტის გავლენა სოფლის მეურნეობაზე). Исследование в области экономики земледелия (გამოკვლევა მიწათმოქმედების ეკონომიკის დარგში). Варшава, М., Земкевич, 1890, VIII, VI, 703 გვ. —56.

—**Основания политической экономии** (პოლიტიკური ეკონომიის საფუძვლები). Спб., О. Н. Попова, 1898, IX, 432 გვ. —56.

«**Социал-Демократ**» («სოციალ-დემოკრატ»), Женева, 1892, кн. 4, გვ. 65—101. —44, 46, 47, 48.

Струве, П. Б. Критические заметки к вопросу об экономичес-

ком развитии России (სტრუვე, ვ. ბ. კრიტიკული შენიშვნები რუსეთის ეკონომიური განვითარების საკითხზე). Вып. 1. Спб., И. Н. Скороходов, 1894. X, 292 გვ. —66—67.

Ч

- Чернов, В. К вопросу о капиталистической и аграрной эволюции** (ჩერნოვი, ვ. კაპიტალისტური და აგრარული ევოლუციის საკითხისათვის). — «Русское Богатство», Спб., 1900, № 11, გვ. 232—248. —9.
- Крестьянин и рабочий, как категории хозяйственного строя** (გლეხი და მუშა, როგორც სამეურნეო წყობის კატეგორია). წიგნში: На славном посту [1860—1900]. Литературный сборник, посвященный Н. К. Михайловскому (ნ. კ. მიხაილოვსკისადმი მიძღვნილი ლიტერატურული კრებული). Ч. 11. [Спб.], Н. Н. Клобуков, [1900], გვ. 157—197. —9, 12, 83—84.
- Типы капиталистической и аграрной эволюции** (კაპიტალისტური და აგრარული ევოლუციის ტიპები). —«Русское Богатство», Спб., 1900, № 4, გვ. 127—157; № 5, გვ. 29—48; № 6, გვ. 203—232; № 7, გვ. 153—169; № 8, გვ. 201—239; №

10, გვ. 212—258. —5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 24, 87, 95.

Ш

- [**Шишко, Л. Э.**] **Беседы о земле** ([შიშკო, ლ. ე.] საუბრები მიწის შესახებ). Изд. 2-е, пересмотренное, партии социалистов-революционеров и Аграрно-социалистической лиги (მე-2, გადასინჯული გამოცემა სოციალისტ-რევოლუციონერების პარტიისა და აგრარულ-სოციალისტური ლიგისა). Б. М., 1902, 16 გვ. (Народно-революционная б-ка. № 4). —42.

Э

- Энгельгардт, А. Н. Из деревни** (ენგელგარდტი, ა. ნ. სოფლიდან). 11 писем. 1872—1882. Спб., М. М. Стасюлевич, 1885. 563 გვ. —35, 41.
- Энгельс, Ф.** **Крестьянский вопрос во Франции и Германии** (ენგელსი, ფ. გლეხთა საკითხი საფრანგეთსა და გერმანიაში). 15—22 ноября 1894 г. —96.
- **Предисловие к «Крестьянской войне в Германии»** (წინასიტყვაობა წიგნისა „გლეხთა ომი გერმანიაში“). 1 июля 1874 г. —18.

სახელთა საძიებელი

ა

- ავენელი (Avenel), ე. — 65.
 ალბრეხტი (Albrecht) — 424.
 აუჰაგენი (Auhagen), გუბერტ —
 6, 10, 15, 19, 26, 50, 51, 89,
 94, 96, 118, 120, 121, 129, 258,
 259, 282, 283, 286, 301.
 66, 69, 73, 74, 75, 76, 90, 94,
 151, 166, 170, 198, 207, 208,
 209, 218, 219, 224, 251, 272,
 288, 301.
 ბუხენბერგერი (Buchenberger), ა.—
 50, 51.

ბ

- ბაკჰაუზი (Backhaus), ა. — 57,
 98.
 ბანგი (Bang), გუსტავი — 227,
 296, 299.
 ბეკელმანი (Böckelmann) — 98.
 ბენზინგი (Bensing), ავგუსტ ფრანც —
 74, 75, 98, 241, 256, 257, 285,
 287.
 ბენკენდორფი (Benkendorf) — 98.
 ბერნშტეინი (Bernstein), ედუარდ —
 84, 86, 280.
 ბეტგერი (Böttger), გ. — 4, 7, 13,
 18, 28, 36, 39, 44, 45.
 ბლონდელი (Blondel), ე. — 6, 10.
 ბოდრილიარი (Baudrillart), ა. —
 3, 4, 6, 10, 17, 26, 51, 85, 88,
 271, 272.

- ბრაზე — (ლინდეროდე) (Brase —
 (Linderode)) — 153, 154.
 ბრაუნი (Braun), ჰენრიხ — 97.
 ბრენტანო (Brentano), ლუიო —
 7, 58.
 ბრინკმანი (Brinkmann), ფრ. —
 424.

- ბულგაკოვი ს. ნ. — 3, 4, 5, 6, 7,
 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 23,
 24, 25, 51, 55, 57, 59, 60, 61,

გ

- გაროლია (Garola), ს.-ვ. — 374—
 375.
 გელი (Guesde), ეიულ (ბაგელ;
 მათიე ეიულ) — 32, 39.
 გერცენი, ა. ი. — 27.
 გიმერი, ნ. ნ. (სუხანოვი, ნ.) — 436,
 438, 499, 500.
 გოლცი (Goltz), თეოდორ ალექ-
 სანდრ — 50, 51, 62, 64, 259.
 გრაბმაირი (Grabmayer), კარლ —
 164.
 გრანდო (Grandeau), ლ. — 276,
 277.
 გრომანი (Grohmann), ვ. გ. — 228.

დ

- დავიდი (David), ედუარდ — 6,
 10, 17, 20, 25, 32, 39, 50, 51,
 89, 99, 101, 102, 104, 106, 107,
 192, 240, 244, 278, 279, 283,
 284, 288, 290, 291, 293, 296,
 298, 301.
 დანიელსონი ნ. ფ. (ნ. — ონი, ნიკოლ-
 ლაი — ონი) — 5, 9, 18, 27, 45,
 85, 95.

დეგერანი (Déherain), პ.-პ. —
277.

დელბრიუკი (Delbrück), მაქს — 100.

დესანელი (Deschanel), პოლ — 275.

დუნკელბერგი (Dünckelberg), ვ.
ფ. — 277.

დიურიინგი (Dühning), ევგენი —
67.

დრეხსლერი (Drechsler), გუსტავ —
301, 399, 400.

ე

ენგელგარდტი, ა. ნ. — 35, 41.

ენგელსი (Engels), ფრიდრიხ — 3,
4, 5, 7, 9, 12, 16, 18, 21,
28, 36, 39, 44, 45, 47, 51, 60,
85, 91, 93, 94, 96, 278, 279.

ვ

ვ. ვ. — იხ. ვორონცოვი, ვ. პ.

ვაგნერი (Wagner), ა. — 90.

ვანდერველდე (Vandervelde), ე. —
3, 6, 11.

ვებერი (Weber), მაქს — 262, 263.

ვეიზენგრიუნი (Weisengrün) — 99.

ვერნერი (Werner) — 424.

ვესტი — იხ. უეტს, ე.

ვიხლიაევი, პ. ა. — 28, 45.

ვლადიმროვი — იხ. ჩერნოვი ვ. მ.

ვოლნი (Wollny) — 277.

ვოლფი (Wolff), ი. — 374—375.

ვორონცოვი ვ. პ. (ვ. ვ.) — 18,
35, 41, 46, 292.

ზ

ზეიფერჰელდი (Seufferheld), ა. —
100.

ზერინგი (Sering), მ. — 242, 252,
253, 280, 283, 424.

ზინელი (Sinell) — 99.

ი

ილინი (ლენინი) — 34, 44, 46, 100.
იორდი (Jordi), ერისტ — 432—433.

კ

კაბლუკოვი ნ. ა. — 9, 45.

კარიშევი ნ. ა. — 45.

კაუტსკი (Kautsky), კარლ — 4, 5,
7, 9, 13, 16, 18, 20, 21, 23,
25, 32, 39, 44, 45, 51, 68, 83,
84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92,
93, 95, 102, 104, 106, 107,
120, 252, 253, 254, 255, 264,
265, 280, 286, 294.

კვანტე (Quante), გ. — 423.

კეუპი (Keup), ე. — 424.

კიუნი (Kühn) — 244.

კლავკი (Klawki), კარლ — 3, 4,
6, 10, 14, 15, 17, 19, 26, 50,
51, 132, 133, 134, 135, 136,
137, 138, 139, 143, 147, 149,
150, 151, 152, 153, 258, 259.

კონი (Cohn), ვ. — 277.

კონრადი (Conrad), იოჰან — 280.

კრაფტი (Kraft) — 254, 255, 374—
375.

კულე (Coulet), ელი — 273, 274.

კუტცლემბი (Kutzleb), ვ. — 90.

ლ

ლანგე (Lange), ფრიდრიხ-ალ-
ბერტ — 67.

ლაური (Laur), ე. — 425, 428.

ლავიტსკი, ნ. ვ. — 36.

ლექუტე (Lecouteux), ე. — 51.

ლემსტრემი (Lemström) — 100.

ლენინი — 44, 46, 288, 315, 326,
369, 372, 390, 396, 399, 419,
422, 458, 463, 469, 474, 505,
507, 511.

ლეჰენინსკი, პ. ნ. (2ა 3ბ) — 7, 13.
ლიბკნეხტი (Liebknecht), ვილჰელ-
მი — 39.

ლოში (Losch), გ. — 425.

მ

მაკი (Mack), პ. — 4, 5, 9, 99.

მალთუსი (Malthus), თომას რო-
ბერტი — 66.

მანუილოვი, ა. ა. — 69.

მარქსი (Marx), კარლ — 4, 9, 16,

18, 21, 23, 24, 27, 34, 39, 40,
46, 51, 55, 56, 57, 58, 60, 65,
67, 70, 71, 75, 90, 98, 248,
278, 282, 285, 292, 298.

მარტინი (Martiny), ბ. — 99.

მარტინოვი, ა. ს. — 35, 41.

მასლოვი, პ. პ. — 4, 5, 7, 16, 19,
24, 25, 28, 35.

მიასკოვსკა (Miaskowski), ა. — 244.

მილა (Mill), ჯონ-სტიუარტი — 298.

მიულბრეხტი (Mühlbrecht) — 323.

მიურერი (Mührer), რ. — 424.

მორისი (Maurice), ფ. — 3, 6, 10,
11, 88, 169, 170, 172, 174.

ნ

ნ. — ონი, ნიკოლაი — ონი — იხ.

დანიელსონი, ნ. ფ.

ნევეზოროვი — იხ. სტეკლოვი, ი. მ.

ნოსიგი (Nossig), ა. — 16, 24, 276,
277.

ო

ოპენჰეიმერი (Oppenheimer) — 99.

2ა ვბ — იხ. ლეპეშინსკი, პ. ნ.

პ

P. s. — 85.

პარუხსი (გელფანდი, ა. ლ.) — 17,
20, 23, 25.

პეტერზილი (Petersilie), ა. — 425.

პლენანოვი, გ. ვ. — 44, 46, 47.

პრინგსჰეიმი (Pringsheim), ოტო —
4, 5, 9, 97, 264, 265.

პუტკამერი (Puttkammer) — 323.

ჟ

ჟორესი (Jaures), ჟან — 32, 39.

რ

რიანანოვი, დ. ბ. — 30.

რიკარდო (Ricardo), დავიდი —
16, 23, 55, 57.

რიმპაუ — (Rimpau) — 256, 257.

როკინი (Rocquigny), რ. — 36, 42,
50, 51, 275.

რუანე (Rouanet), გუსტავ — 273,
274, 275.

რუდინი, ა. (პოტაპოვი, ა. ი.) —
30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39,
40, 41, 42, 46.

ს

სენიურე (Seignouret), ე. — 184,
185.

სიმონი (Simon), რუდოლფი — 274.

სისმონდი (Sismondi), ჟან-შარლ-
ლენარ სიმონდ — 278.

სეკორცოვი, ა. ი. — 56.

სმიტი (Smith), ადამ — 248.

სტეკლოვი, ი. მ. (ნევეზოროვი) —
44, 45, 46, 47, 48.

სტრუვე, პ. გ. — 67.

სუშონი (Souchon), ა. — 3, 6, 10,
17, 26, 51, 65, 88, 166, 222.

ტ

ტილ (Thiel), გუგო — 118, 132,
154, 228, 233, 425.

ტიურგო (Turgot), ა. რ. ჟ. — 297.

ტიურო (Turot), პ. — 270.

ტურდონე (Tourdonnet) — 271.

უ

უეკფილდი, ე. გ. — 70.

უესტი (West), ელუარდ — 23.

ფ

ფიშერი (Fischer), გუსტავ — 241,
252, 253, 286, 299.

ფოგელეი-ალსფელდი (Vogeley-Als-
feld) კ. — 423.

ფოვილი, ა. — 88.

ფრიჩი (Fritsch), ე. — 374 — 375.

შ

შმელცლე (Schmelzle) — 361, 423,
427.

შმოლერი (Schmoller), გ. — 252,
253.

შტოკჰარდტი (Stoeckhardt)—374 —
375.

შტუმპფე (Stumpfe), ემილი — 17,
19, 26, 51, 90, 233, 235, 240,
243, 244, 245, 246, 247, 248,
249, 250, 251, 258, 259, 283,
292, 423.

შულცი (Schulz), არტურ — 425.

ჩ

ჩერნიშევსკი, ნ. გ. — 18.

ჩერნოვი, ვ. მ. (ვლადიმროვი) —
5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 24, 44,
45, 47, 83, 87, 95.

ც

ცანი (Zahn), ფ. — 350—351, 353,
366, 367, 379, 380, 381.

ხ

ხლაპოვო-ხლაპოვსკი (Chlapowo-
Chlapowski), ა. — 3, 6, 11,
17, 26, 175.

ჯ

ჯონსი (Jones), რიჩარდ — 24.

ჰ

ჰაინიში (Hainisch), მ. — 164.

ჰასბახი (Hasbach), ვ. — 59, 60.

ჰეგარდი (Haggard), ხ. რ. — 51.

ჰეგელი (Hegel), გეორგ ვილჰელმ
ფრიდრიხ — 294.

ჰელდერი (Hölder), ა. — 165.

ჰელრიგელი (Hellrigel), გერმან —
277.

ჰერკნერი (Herkner), გ. — 258,
259.

ჰერცი (Hertz), ფრიდრიხ ლტო —
3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12,
16, 17, 24, 25, 58, 69, 73, 83,
84, 85, 92, 94, 95, 96, 99, 100,
280.

ჰეხტი (Hecht), მორიც — 3, 4, 6,
10, 14, 15, 17, 19, 26, 51, 89,
90, 94, 96, 101, 105, 106, 108,
111, 112, 115, 116, 293, 299,
425.

ჰიოზე (Heuze) — 374, 375.

ჰოლმზი (Holms), დ. კ. — 264, 265.

ჰოფშტეტერი, ი. ა. — 45.

ჰოჰენლოე (Hohenlohe) — 248.

ჰუბახი (Hubach), კ. — 51.

ჰუსკე (Huschke), ლეო — 51, 314,
316, 317, 318.

შინაარსი

წინასიტყვაობა IX

I

**გეგმები და კონსპექტები შრომებისა
აბრარული საკითხის შესახებ**

გეგმები შრომისა „აბრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“ 3— 13

შინაარსი შრომისა „აბრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“ 14

შრომის — „აბრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“ V—IX თავების შინაარსი 15

მარქსისტული შეხედულებანი აბრარულ საკითხზე ევროპა-სა და რუსეთში. ლექციების კონსპექტები 16—30

 პირველი ვარიანტი 16

 მეორე ვარიანტი 20

სოციალისტ-რევოლუციონერებისა და სოციალ-დემოკრატიების აბრარული პროგრამა. რეფერატის კონსპექტები 31—49

 პირველი ვარიანტი 31

 მეორე ვარიანტი 38

 საბოლოო სიტყვის გეგმები და კონსპექტები 44

 წინასწარი გეგმა 44

 წინასწარი გეგმის კრებულის 45

 რეფერატის რეზიუმე 45

 რეფერატის რეზიუმეს გეგმა 47

 რეფერატის რეზიუმე 47

გლახობა და სოციალ-დემოკრატია 50—52

II

გუბერნიული ლიტერატურის კრიტიკული განხილვა და აგარაული სტატისტიკის მასობრივი მონაცემების ანალიზი 1900—1908 წწ.

კრიტიკული შენიშვნები ს. ბულბაკოვის წიგნზე „კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება“, ტომი I და II, გამ. 1900 წ.	55—72
გეგმა სწინააღმდეგო მოსაზრებებისა ბულბაკოვის წიგნზე	73
კრიტიკული შენიშვნები ს. ბულბაკოვისა და ფ. ბენზინგის შრომებზე	74—82
კრიტიკული ანალიზი ფ. ჰერცის წიგნისა „აგარაული საკითხები სოციალიზმთან კავშირში“	83—96
გეგმები სწინააღმდეგო მოსაზრებებისა ფ. ჰერცის წიგნზე	94
ანალიზი მონაცემებისა ო. პრინგსაივის სტატიიდან „სასოფლო-სამეურნეო მანუფაქტურა და ელემენტარული სოფლის მეურნეობა“	97—100
კრიტიკული შენიშვნები ე. დავიდის სტატიაზე „ბარბაროსი გლეხები“	101—107
ანალიზი მონაცემებისა მ. ჰეხტის წიგნიდან „ბადენის ჰარდის სამი სოფელი“	108—117
განხილვა მასალებისა ჰ. აუჰაგენის სტატიიდან „მსხვილი და წვრილი წარმოების შესახებ სოფლის მეურნეობაში“	118—131
კრიტიკული შენიშვნები კ. კლავკის სტატიაზე „წვრილი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების მეთოქოების უნარინების შესახებ“	132—150
ბრაზე და სხვები	154—161
ა. ანალიზი მონაცემებისა ბრაზეს სტატიიდან „გამოკვლევა მიწათმფლობელობათა დავალიანების გავლენისა მათში მეურნეობის წარმოებაზე“	154
ბ. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნები და ანოტაციები წიგნებზე	164
კრიტიკული შენიშვნები ა. სუზონის წიგნზე „გლეხური საკუთრება“	166—16

კრიტიკული შენიშვნები ფ. მორისის წიგნზე „მიწათმოქმედება და სოციალური საკითხი. სამიწათმოქმედო და აგარაული საფრანგეთი“	169—174
შენიშვნები ა. ხლავაძე-ხლავაძის წიგნზე „ბელგიის სოფლის მეურნეობა მე-19 საუკუნეში“	175—176
შენიშვნები ბადენის ანკების მასალების გამო	177—183
შენიშვნები ე. სენიურის წიგნზე „სოციალური და სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიკის ნაკვებები“	184—189
გერმანული აგარაული სტატისტიკიდან	190—219
მონაცემების ანალიზი წიგნიდან „საფრანგეთის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა. ზოგადი მასკვნები 1892 წ. გამოკვლევის ათი წლისათვის“	220—225
ნაკრები მონაცემები გერმანიის, საფრანგეთის, ბელგიის, ინგლისის, აშშ-ისა და დანიის სამიწათმოქმედო მეურნეობათა შესახებ 1880-იანი და 1890-იანი წლების აღწერათა მიხედვით	226—227
ჰოლანდიის 1890 წლის სამიწათმოქმედო ანკებიდან	228—232
შენიშვნები ე. შტუმპფერს ნაშრომებზე	233—251
ა. ანალაზი მონაცემებისა შტუმპფერს სტატის მიხედვით „წერილი და საშუალო მიწათმფლობელობის კონკურენციის უნარიანობის შესახებ მსხვილთან შედარებით“	233
ბ. შენიშვნები ე. შტუმპფერს წიგნზე „წერილი მიწათმფლობელობა და პურის ფასები“	244
შენიშვნები ბ. ფიშერის ნაშრომზე „მანქანების სოციალური მნიშვნელობა სოფლის მეურნეობაში“	252—269
შენიშვნა კ. ტიუროს წიგნზე „სასოფლო-სამეურნეო ანკები 1866—1870 წწ.“	270
შენიშვნები ა. ბოდრილიარის წიგნზე „საფრანგეთის მიწათმოქმედი მოსახლეობა. მე-3 სერია. სამხრეთის მოსახლეობა“	271—272
შენიშვნები ე. კულეს წიგნზე „სინდიკალური და კოოპერატიული მოძრაობა საფრანგეთის მიწათმოქმედებაში. სამიწათმოქმედო ფედერაცია“	273

შენიშვნები ზ. რუანეს სტატიამ „სამიწათმოქმედო სინ- დიკატების საშიშროებისა და მომავლის შესახებ“	274—275
ნოსიგის წიგნის მონაცემების ანალიზი „სოციალიზმის რევიზია“, ტ. II. თანამედროვე აბრარული საკითხი	276—277
კრიტიკული შენიშვნები ე. დავილის წიგნზე „სოციალიზმი და სოფლის მეურნეობა“	278—301
ა	278
ბ	301
ამონაწერები წიგნიდან „ხელით და მანქანური შრომა“	302—313
ბარჩავა ლ. ჰუშკას მონაცემებისა (წვრილი მიწათმოქმე- დების შესახებ)	314—320

III

მასალები ევროპისა და აზრ კაპიტალისტური
მეურნეობის გამომკვლევებისათვის

1910—1916 წწ.

ბერმანის აბრარული სტატისტიკა (1907)	323—397
ბერმანის 1907 წ. 12 ივნისის სასოფლო-სამეურნეო აღწე- რის მონაცემების დამუშავების გეგმა	398—401
დანის სტატისტიკა	402—408
ავსტრიის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა	409—422
შენიშვნები უმელცლეს სტატიის გამო „სასოფლო მიწათ- მოქმედების განაწილება, მისი ბავლენა სოფლის მეურნეობის ნაყოფიერებასა და მის განვითარებაზე“	423—427
შენიშვნები ე. ლაურის წიგნზე „სტატისტიკური შენიშვნები უგვიცარიის სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე უკა- ნასქნელ 25 წელიწადში“	428—431
შენიშვნები ე. იორდის წიგნზე „ელემენტარული სოფლის მეურნეობაში“	432—435
კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში	436—442
შესავლის კონსპექტი. ამერიკის სას.-სამ. აღწერები	436
გეგმის ვარიანტები	436
სათაურის ვარიანტები	439

ნაწევრები სხვადასხვა ვარიანტებიდან	439
სარჩევის ვარიანტები	442
წინიშვნები ამერიკის სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკის შესახებ	444—448
ამერიკის აგრარული სტატისტიკა	449—514
შენიშვნები	515—553
ვ. ი. ლენინის მიერ ციტირებული და მოხსენიებული ლიტერატურის საძიებელი	554—573
სახელთა საძიებელი	574—577

ილუსტრაციები

ვ. ი. ლენინის ხელნაწერი „V — IX თავების შინაარსი“ შრომისა აგრარული საკითხი და „მარქსის კრიტიკოსები“. — 1906 წ. თებერვალზე ადრე	14—15
ხელნაწერი ვ. ი. ლენინის სტატიისა „გლეხობა და სოციალ-დემოკრატია“. — არა უადრეს 1904 წ. სექტემბრისა	50—51
მე-8 და მე-9 გვერდები ვ. ი. ლენინის ხელნაწერისა „გერმანიის აგრარული სტატისტიკა (1907)“. — 1910 წ. სექტემბერი—1913 წ.	338—339
მე-12 გვერდი ვ. ი. ლენინის ხელნაწერისა „ამერიკის აგრარული სტატისტიკა“. — 1914 წ. 5(18) მაისსა და 1915 წ. 29 დეკემბერს (1916 წ. 11 იანვარს) შუა	468—469

გადაეცა წარმოებას 20/XI-65. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 5/VII-67 წ. ქალაქის ზომა 84×108^{1/2}. ნაბეჭდი თაბახი 31,92. +4 ჩაკერა, სააღრიცხვო-საგამომც. თაბახი 26,28. ტირაჟი 5000. შეკვ. № 822.

ფასი 80 კაპ.

„საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, მარჯანიშვილის 5.

სტამბა № 1, თბილისი, ორჯონიკიძის ქ. № 50.

Типография № 1. Тбилиси, ул. Орджоникидзе № 50.